1951. A háború után államosított színházak első, szakpolitikai ankétokkal, konferenciákkal telezsúfolt éve. Megrázó felismeréseket tárnak elénk a Philther-metodikájú színháztörténeti kutatásaink során előkerült levéltári dokumentumok, ezért döntöttünk úgy, hogy közreadjuk az ötvenes évekbeli konferenciák, ankétok élőszóban folytatott vitáinak anyagát. Olvashassa mindenki, milyen felelősen érvelnek a színészek, a rendezők, a zeneszerzők, miként akarják és miként tudják feldolgozni a totális pusztulást és a változást, a háborút és az újrakezdést. A dokumentumokból artikuláltan hallatszik egy szakmai közösség, a minket megelőző generációk, többek között Gáspár Margit, Gellért Endre, Nádasdy Kálmán, Várkonyi Zoltán hangja. Egy-egy konkrét színházi előadásról szóló, éjszakába nyúló vita végigolvasása olyan szakmai tudást mutat, mely lazítja a kommunista hatalom megszilárdításának éveiről alkotott merev ideológiai sémáinkat.

■

A kötet dokumentumaival a színházi közösség 1951-es évbeli eseményeit járjuk végig egy megképzett Direktor mindennapjait követve.

arktisz TMA

4490 Ft

9 789638 189332 >

A Direktor éve: 1951

Források a magyar színházszakmai közéletből

THEATRON MŰHELY ALAPÍTVÁNY

A Direktor éve:

1951

Források a magyar színházszakmai közéletből

Gyorsí[illegible] egy[illegible]könyv

Magyar Szinh[illegible] [illegible]vészek [illegible] gyülésére

szeptember [illegible]

Somló István: T.Közgyülés! Szeretettel köszöntöm az itt megjelent szaktársakat [illegible] [illegible]tásának a legjobbakat kivánom, javaslatot teszek a két elnökség megválasztására. [illegible] elnök, Horvai István, Szendrő József Honthy Hanna, Nagyi Barna, Révai Dezső, Major Tamás, Gyurkovits Mária, Alfonsó, Bulla Elma, Feleki Kamill, Kovács András, Szilágyi Bea, Gertler Viktor, Kolb József és Simon Zsuzsa kartársakat.

A második számu elnökségre: elnöknek Illés György, tagokul: Bán Frigyes, Tolnay Klári, Ladányi Ferenc, Gellért Endre, Miklós Klára, Gáspár Margit, Latabár Kálmán, Gózon Gyula, dr.Csorba Miklós, Oláh Gusztáv, Gábor Miklós, Herskó János, és Kalmár László szaktársakat.

Elfogadja a közgyülés a javaslatot? /Igen!/ Ellenvetés nincs? /Nincs!/ Akkor kérem a megnevezett kartársakat, foglalják el az elnöki helyet. /Az elnökség tagjai elfoglalják helyeiket/

S o m l a y Artur: elnök: T.Közgyülés! Kedves kartársak! Üdvözlöm a jelenvalókat, Üdvözlöm Pártunk és a minisztérium kiküldöttei és rá szeretnék térni első s avaimban arra, hogy milyen fontos ez a mi mostani közgyülésünk. Az a félszázad, amelyre visszatekinthetünk, mindigen látott ennél komolyabb összejövetelt, ennél komolyabb célkitüzéseket és ennél ünnepélyesebb alkalmakat.

ARKTISZ | TMA

A DIREKTOR ÉVE: 1951

Források a magyar
színházszakmai közéletből

A Direktor éve:

1951

Források a magyar színházszakmai közéletből

SZERKESZTETTE

Jákfalvi Magdolna

Kékesi Kun Árpád

Ring Orsolya

ARKTISZ – THEATRON KÖNYVEK
2025

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia
támogatásával készült.

A borítón:
Az 1951. szeptember 9-i konferencia
feljegyzésének első lapja

© Theatron Műhely Alapítvány, 2025

ISBN 978-963-8189-33-2

Arktisz – TMA, Budapest, 2025
A szöveget gondozta: Borus Judit
A borító- és könyvterv Czeizel Balázs munkája

Nyomta és kötötte: Vareg Hungary Kft.

TARTALOM

Előszó. 7
1. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség vezetőségének és elnöki tanácsának megválasztott tagjai – 1949. november 10. 11
2. Jegyzőkönyv a Magyar Zeneművészek Szövetsége Operett és Tánczenei Szakosztályának 1950. február 27-i üléséről 18
3. Jegyzőkönyv Magyar Zeneművészek Szövetségének Operett és Tánczene Szakosztályának üléséről – 1950. március 13. 24
4. A) Jegyzőkönyv a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség összevont vezetőségi és elnökségi üléséről – 1950. április 21. 29
   B) Javaslat a Színház és Filmművészeti Szövetség átszervezésére 31
   C) A Magyar Színház és Filmművészeti Szövetség levele Berczeller Antalnak a Népművelési Minisztérium Színházi Főosztálya vezetőjének – 1950. április 22. 31
5. Jegyzőkönyv a Magyar Színház és Filmművészeti Szövetség elnöki tanácsának üléséről – 1950. június 22. 32
6. Kivonat a Magyar Színház és Filmművészeti Szövetség elnöki tanácsa ülésének jegyzőkönyvéből – 1950. június 22. 36
7. Nagy Adorján levele a Magyar Színház és Filmművészeti Szövetség elnökségének – 1950. szeptember 17. 41
8. Feljegyzés a Sztanyiszlavszij-kör megindításáról – 1950. 43
9. A Sztanyiszlavszkij Bizottság vegyes feljegyzései – 1950. 45
10. Hámos György – Székely Endre: *Aranycsillag* című operettjének és az Operettszínház előadásának megvitatása a Magyar Zeneművészek Szövetsége Operett és Tánczenei Szakosztályának ülésén – 1951. január 27. 48
11. Jegyzőkönyv a Színház- és Filmművészeti Szövetség vezetőségének üléséről – 1951. június 4. 93
12. A budapesti színházak műsortervének ismertetése (1951–1952-es évad) – 1951. 113
13. A Színház- és Filmművészeti Szövetség munkanaplója 126
14. A Vidéki Színház Hét összefoglaló jelentése – 1951. július 16. 130
15. 1951. július 19. A fővárosi színházak 1951-1952. évi műsorterve 134
16. Feljegyzés a fővárosi színházi szerkezet megváltoztatásáról – 1951. július 21. 137
17. Jegyzőkönyv a Népművelési Minisztérium Kollégiumának 1951. augusztus 7-i üléséről 140

18. A Színház és Filmművészeti Szövetség közgyűlésének
költségvetése – 1951. szeptember 5. ... 149
19. Gyorsírói jegyzőkönyv a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
évi közgyűléséről – 1951. szeptember 9. ... 150
20. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
alapszabálya – 1951. szeptember 9. ... 230
21. A szakosztályok névsora – 1951. szeptember 9. ... 237
22. Tagfelvétel a szövetségbe – színházankénti javaslatok –
1951. szeptember 10. ... 239
23. Színház és Filmművészeti Szövetség Kommunista Pártaktívájának
vezetőségi ülése – 1951. szeptember 13. ... 260
24. A Színház és Filmművészeti Szövetség október 13-14-15-i
II. konferenciájának költségvetés-előirányzata –
1951. szeptember 18. ... 270
25. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
II. Konferenciájának előkészítése – 1951. szeptember 25. ... 274
26. Megjegyzések a Színház és Filmművészeti Szövetség
II. konferenciájának költségvetéséhez – 1951. szeptember 29. ... 286
27. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
II. Konferenciája – Bozóki István megnyitóbeszéde –
1951. október 13. ... 291
28. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
II. Konferenciája – Gertler Viktor hozzászólása – 1951. október 13. ... 293
29. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
II. Konferenciája – Nádasdy Kálmán hozzászólása – 1951. október 13. ... 301
30. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
II. Konferenciája – Ladányi Ferenc hozzászólása – 1951. október 14. ... 304
31. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség
II. Konferenciája – Révai József hozzászólása – 1951. október 15. ... 307
32. Somlay Artúr lemondása a Magyar Színház- és Filmművészeti
Szövetség elnöki feladatairól – 1951. október 16. ... 326
33. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség Intéző Bizottságának
ülése – 1951. október 26. ... 327
34. Feljegyzés a Sztanyiszlavszkij-körökről – 1951. november 1. ... 332
35. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség munkaterve
1951. 11. 15 – 1952. 03. 30. ... 335
36. A dramaturg szakosztály munkaterve 1951.11.15 – 1952.01.15. ... 339
37. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciájának
értékelése – Gábor Miklós – 1951 ... 343
38. Jelentések a vidéki színházlátogatásokról –
1951. november – 1952. március ... 349
39. Vámos László részlegvezető meghívója rendező
a szakosztályba – 1951. december 12. ... 362
40. A Színházi Főosztály beszámolója az 1951. évről
és az 1952. év feladatairól – 1951. december 18. ... 364

ELŐSZÓ

Közel egy évtizede foglalkoztunk már a magyar szocialista operett eseményeinek, illetve a Nemzeti Színház második világháború utáni alakulástörténetének feltárásával, amikor ezeknek a projekteknek a senior kutatóival úgy döntöttünk: a levéltári nyilvánosságban sem igen ismert dokumentumokat kihozzuk a fényre. Az ötvenes évekbeli konferenciák, ankétok legépelt hangzó anyagának közreadásával meg akartuk mutatni mindenkinek, milyen érvelő vitákat folytattak a színészek, a rendezők, a zeneszerzők, miként akarták feldolgozni a totális pusztulást és a változást, a háborút és az újrakezdést. Úgy véltük, olyannyira ritkán hallatszik ennyire artikuláltan egy szakmai közösség hangja, hogy a magunk eszközeivel fel kell erősítenünk az előző generációk megszólalásait. Döntésünket inspirálta, hogy a kommunista hatalom megszilárdításának éveiről meglehetősen merev ideológiai sémáink vannak, ám ezeket kifejezetten lazítja egy-egy konkrét előadásról szóló, éjszakába nyúló vita végigolvasása.

Kezdetben, a kutatásaink következtében láthatóvá vált kánonjelenségek elemzéseinek „mellékleteként", elérhetővé tettük az eredeti anyagok szkennelt változatát. A www.theatron.hu oldalra feltöltöttük a legfontosabb dokumentumokat rövid leírással, de a visszajelzésektől felbátorodva nagyobb lépésre szántuk el magunkat: olyan kötetsorozatot tervezünk indítani, amely az államosítás évétől, 1949-től évenkénti gyűjtésben tárja az olvasók elé a magyar színház hatalomtörténeti dokumentumait.

Mivel kezdetben az államosított Fővárosi Operettszínház 1949–1956 közötti korszakára, a Gáspár Margit-érára fókuszáltunk, s népes (tizenöt fős) kutatócsoportban elemeztük a korszakban létrehozott valamennyi előadást, s mivel a kutatók között volt irodalom-, zene-, tánc- és néptánctörténész is, hamar elértünk a közös felismeréshez: olyannyira érthetetlenek a színházművészet szovjetizálásának jelenségei, oly felfoghatatlanok a Sztanyiszlavszkij-szlogenek, a vádak és önkritikák sora, hogy a rekonstrukciós kísérletekhez nekünk is azokat az utakat kell végigjárnunk, amelyeket egy színházigazgató végigjárt az államosítás éveiben. Az ő felismeréseit kell követnünk, mert a ren-

deletekből, párthatározatokból, intézményi döntésekből és a hátterükben álló szövetségi vitákból jön létre az újjáépítés folyamata.

Rájöttünk, hogy az előadások megértéséhez el kell képzelnünk az államosítás utáni élet ritmusát és a színházi mikroközösségek történetéhez fel kell tárnunk egy-egy nagyobb színházszakmai esemény pillanatait. Így kezdtük keresni a politikai döntéselőkészítés útját, a kaotikus működésben rendet és/vagy előadást létrehozó alkotói szándékokat, s e hömpölygő, levelekkel, leírásokkal, meghívókkal és brossúrákkal zsúfolt közegben egyszer csak sikerült rálátni a hol a Nemzeti, hol az Operettszínház köré formálódott kis (turneri értelemben vett) communitas működésére.

Az olvasót úgy vezetjük, ahogy vélekedésünk szerint minden történt: eseményről ankétra, vitáról kongresszusra, s mindvégig egy elképzelt színházigazgató, a Direktor szakmai mindennapjaihoz asszisztálunk. Tudnunk kell, mennyibe kerül a színházi szaklap, a virágcsokor egy temetésre, a fogadás a Gundelben ötven főre, s tudnunk kell mindenhol ott lenni. A háború után a szakmai együttlét igény és kényszer egyszerre, minden harmadnap, többnyire éjszaka, vitaesemény vagy -kör tölti ki a szabad órákat. A saját vélemény megfogalmazása mellett pedig a szovjet mintát is meg kell tanulni.

A Direktort a laza és könnyed Major Tamásból, a fegyelmezett és kompromisszumkész Gáspár Margitból, a heves és tapasztalt Horvai Istvánból gyúrtuk össze, de Somlay Artúr, Szilágyi Bea, Gábor Miklós, Simon Zsuzsa is formázta egy-egy vezetői vonással mintánkat.

Fiktív történetünk szerint a Direktor részt vesz a szakmai szövetség 1949-es megalapításában, ezért a források jelentős részét a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség iratanyagából válogattuk. A Direktor saját színházzal bír, így műsortervet állít össze és fogadtat el, az előadásait vitákon bírálják, és ő is bírálja a többiek előadását. Kritizál és önkritikát gyakorol. Vidékre jár, színészek szerződtetéséről, minősítéséről dönt, repertoárra tesz javaslatot, Sztanyiszlavszkij tézisein gondolkodik. S minderről tud nyilvánosan beszélni a vitákon, az üléseken, ahol gyors- és gépírók mindent azonnal szóról szóra lejegyeznek, s letisztázott változatban, akár másnapra, pár példányos írott változatban olvashatóvá tesznek. Ezért halljuk a Direktor mondatait. Ezt adjuk tovább.

A forráskiadvány az 1951-es évre koncentrál, de a szövetség alapításakor indul 1949-ben. A leiratok az eredeti dokumentumok betűhű változatai, a könnyebb olvashatóság kedvéért azonban pár döntést meghoztunk: a helyesírást a mai szabványra alakítottuk, a tördelést az írógép helyett a szövegszerkesztő gyakorlatára igazítottuk. Az értelmezhetetlen szavakat értelmeztük (de jelöltük helyüket). S minden, a Direktornak talán nem, de az olvasónak idegennek tűnő forrást jegyzeteltünk. Így jártunk el a közösséget alkotó kollégákkal is: bemutatjuk őket a Névmutatóban. A fikció lényegében csak a dokumentumok elejére írt leadben érhető tetten: itt mi, a szerkesztők kommentáljuk, ahogy a Direktor ránk hagyhatta volna azt a forrást, melynek olvasásába bevonjuk az olvasót.

Ez a forráskiadvány kiegészíti a 2020-ban megjelentetett, az államosítás jelenségét tematizáló tanulmánygyűjteményünket, valamint az Operettszínház és a Nemzeti Színház újjáépített korszakát (is) bemutató, említett köteteinket. S itt tudunk köszönetet mondani minden levéltári, archívumi, könyvtáros kollégánknak és barátunknak, hogy a pandémia alatt, a bezárások zavaros időszakában is rendelkezésünkre álltak. Köszönjük az OSZMI történészeinek, Gajdó Tamásnak és Csiszár Mirellának a szakértő támogatást, az OSZK volt Színháztörténeti Tára minden munkatársának a gyors és hozzáértő segítséget, a fővárosi és a budapesti levéltárakban dolgozó kollégáknak a kíváncsi keresést. Külön köszönetet szeretnénk mondani kiváló kollégánknak, Cselle Gabriellának, aki nemcsak digitalizálta, de értelmezte, kommentálta is a dokumentumokat, s bizony az ő huszonéves kérdései nélkül ritkásabb jegyzetapparátussal szolgálnánk.

A kötetbe kiválogatott dokumentumok a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának (MNL OL) őrizetben lévő Magyar Színház- és Filmművészeti (P 2143), illetve Zeneművészeti Szövetség (P 2146), valamint a Magyar Dolgozók Pártja Agitációs- és Propaganda Osztálya (M-KS 276. f. 89. cs.) iratanyagából származnak. A kötet szerkesztése során a dokumentumokat igyekeztünk a lehető legteljesebben átírni, kivéve, amikor a roncsolt papír vagy az elmosódott bejegyzések ezt lehetetlenné tették. A hiányt vagy az olvashatatlan bejegyzéseket minden esetben jeleztük az olvasónak. A közés során egyrészt javítottuk a korabeli írógépeken hiányzó betűk okozta hibákat, valamint a központozási hiányosságait és a durva helyesírási hibákat. A dokumentumok jegyzetelésénél és a kötet végén található lexikon szerkesztésénél elsődlegesen a szövegek minél könnyebb megértését szolgáló jegyzetek készítére koncentráltunk. A színdarabok bemutatásával kapcsolatos adatok szinte kivétel nélkül az Országos Színháztörténeti Intézet és Múzeum Színházi Adattárából származnak.

A forráskiadvány összeállítását és megjelenését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal NKFIH-OTKA K 131764-es számú projektje támogatta.

Budapest–Szolnok, 2025. szeptember 10.

Jákfalvi Magdolna
Pécsi Tudományegyetem, Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola
Kékesi Kun Árpád
Károli Gáspár Református Egyetem
Ring Orsolya
ELTE HTK

[1]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség vezetőségének és elnöki tanácsának megválasztott tagjai – 1949. november 10.

A színházak és a filmipar államosítása után a művészi közélet két, államilag szervezett és felügyelt területen szerveződhetett: a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetségben és Magyar Művészeti Dolgozók Szakszervezetében. A párt lapja, a Szabad Nép, *a szövetség megalapításának napján, 1949. november 10-én összegzi: a szövetség célja, hogy „fejlessze a művészek politikai, ideológiai, mesterségbeli tudását, és bekapcsolja őket a kulturális tömegmozgalomba". Az alábbi dokumentum a vezető testületek megválasztásáról szól.*

1949. november 10-i közgyűlés a Szövetség Vezetőségébe és Elnöki Tanácsába a következőket választotta meg:
Vezetőség:
Elnök: Major Tamás
Titkár: Horvai István
Tagok: Tolnay Klári, Dr. Palló Imre
Színházi tagozat vezető: Ladányi Ferenc
Film-tagozat vezető: Kis József

A szakosztályvezetőket a Vezetőség jelölte ki és a gyakorlatban ők is részt vettek a Vezetőség munkájában a vezetőségi üléseken.
Színházi tagozat:
Színész szakosztály vezető: Gobbi Hilda
Rendezői szakosztály vezető: Gellért Endre
Technikai szakosztály vezető: Fábri Zoltán
Dramaturg-kritikus tagozat:
Kritikus szakosztály vezető: Méray Tibor
Dramaturg szakosztály vezetője ideiglenesen: Cserés Miklós dr.

Jelzet: MNL OL P 2143-2 tétel. – A közgyűlésen megválasztott vezetőségi tagok és az Elnöki Tanács tagjainak névsora, funkciója – 1949.
Géppel írt piszkozat, aláírás és pecsét nélkül.

[2]

Jegyzőkönyv a Magyar Zeneművészek Szövetsége Operett és Tánczenei Szakosztályának 1950. február 27-i üléséről

A zenei közélet hivatásos szervezete az 1949-ben megalakult Zeneművészeti Szövetség volt. A szövetség díszelnöke: Kodály Zoltán, ügyvezető elnöke: Szabó Ferenc, a szövetség folyóirata az Új Zenei Szemle*. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség egyes szakosztályaival, például az operett- és táncszakosztállyal, szorosan együttműködnek, vitákat, konferenciákat szerveznek. Az ott elhangzott felszólalások leiratai mutatják a törekvést az új szocialista zene létrehozására, a populáris műfajok megteremtésére. Az alábbi dokumentum Jacques Offenbach* Gerolsteini nagyhercegnő *című operettjének operettszínházi bemutatóját vitatja meg.*

Jelen voltak: Barta Gyula, Fischer Sándor, Farkas Ferenc, Gáspár Margit, Gyulai Pál, Járdányi Pál, Kókai Rezső, Komjáti Klára, Kalmár Andor, Nagy György, Maróthy János, Majláth Julia, Polgár Tibor, Semsey Jenő, Szabó Ferenc, Székely Endre, Tamássy Zdenkó, Várady László és Karcag György jegyzőkönyvvezető.

Az elnöki széket Tamássy Zdenkó foglalta el.
Tamássy Zdenkó szakosztályvezető üdvözli a megjelenteket és közli a szakosztállyal, hogy a mai ülés tárgya a *Gerolsteini nagyhercegnő*[1] című operett megvitatása. Elsőnek Kókai Rezsőt kéri fel hozzászólásra.

Kókai Rezső utal korábbi felszólalásaira, amelyekben már kifejtette azt a véleményét, hogy a könnyűzene modernizálása nem oldható meg azzal, hogy a szöveget modernizáljuk. Ezt a véleményét a *Gerolsteini nagyhercegnő* is megerősíti. Nem vette észre, hogy itt egy új zenei stílus alakult volna ki. Röviden ismerteti a cselekményt, amely az új feldolgozásban aktualitásokkal van kiegészítve. Ezek után a zenével foglalkozik, amelyet kitűnőnek talál. Megállapítja, hogy az áthangszerelt zene közelebb hozza a cselekményt a közönséghez, mint az eredeti. Kifogásolja azonban hogy pl. a kánkán, ami annak idején nagy feltűnést keltett, most csak mintegy véletlenül kerül a darabba. Ezután felveti azt a kérdést, hogy helyes-e régi operettek modernizálását megkísérelni, vagy helyesebb volna-e meghagyni őket eredeti formájukban. Felszólalását végül két pontban összegezi:

1. | A szöveg modernizálása újszerűvé teszi-e a zenét is?
2. | Lehet-e klasszikus operettet egyáltalában modernizálni és van-e ennek értelme?

Tamássy megköszöni a felszólalást és átadja a szót Farkas Ferencnek.

Farkas Ferenc: Először az a kérdés merült fel benne is, hogy helyes-e a régi operett zenei átírása, és ha igen, helyesen választotta-e a színház éppen a *Gerolsteini nagyhercegnő*-t, amely nem tartozik Offenbach jelentékeny művei közé.

Másodszor azt veti fel, hogy időszerű-e Offenbach és az ő műveinek áthangolása. A maga idejében Offenbach kétségtelenül haladó komponista volt. Éppen erős kritikája tette azzá, amellyel a polgári társadalom ellen fordult. Végeredményben azonban Offenbach alapvető magatartása az irónián túl inkább destruktív. Véleménye szerint a mai zene ezzel szemben építő karakterű. Ezért nem tudja, hogy alkalmas-e Offenbach modernizálása. Érzelmi vonalon viszont Offenbach a szentimentalizmus felé hajlik. Ami a népi jellegét illeti, ha összehasonlítja ebből a szempontból például Strauss Jánossal,[2] akkor is véleménye az, hogy a mérleg Strauss felé fog billenni.

Másik szempont az, hogy az operett zenéje Offenbach óta fejlődött. Két későbbi komponista, Kálmán és Lehár, bár, szövegkönyvben a kor ízléséhez alkalmazkodtak, de a zenét a maguk korában forradalmi újításokkal jelentősen előre vitték. Azt a drámaiságot, amit LehárPuccinitől tanult, Offenbachnál nem látjuk.

Közismert, népszerű dallamokat vették az operett anyagának. Ami a zenei átiratot illeti, a legteljesebb elismerés Polgár Tibornak, aki az anyagot kitűnően dolgozta fel. Nagyon jó a hangszerelés. A maga részéről: egy kicsit a hárfagliszszandókat[3] és a fafúvókat sokallta. Ez ugyan hozzátartozik az operett stílusához. Nem tudja, hogy Polgár Tibor mennyiben ment bele a darab átírásába, de messze kiemelkedik zeneileg a második felvonás szóló női száma, amelyet Petress Zsuzsa énekelt. Ez a legszebb szám, „Több a szív, mint az ész" ennek épp az ellenkezőjét érzi, több az ész, mint a szív. De ezt nem tudja rossznéven venni, mert minden nagyobb zenei kantiléna[4] érzelmi hullámzást van hivatva ábrázolni. A finálé olyan módon zajlik le, hogy a férfi főszereplőnek éppen csak tetszik a primadonna, tehát nem is lehet olyan felforrósodás, amely a finálét jóvá teheti. „Több az ész, mint a szív", az egész darabban érezte. Minden zenei megmozdulás nagy érzésből következik, hazaszeretet, szerelem stb. Ahol a nagy érzelmek voltak zenében, a darabban nem látta. Mint közönség,

[1] Jacques Offenbach: *Gerolsteini nagyhercegnő*. Bemutató: Fővárosi Operettszínház, 1950. január 13. Rendező: Marton Endre. Bővebben lásd: Jákfalvi Magdolna, *Gerolsteini nagyhercegnő*, 1950. https://theatron.hu/philther/gerolsteini-nagyhercegno-2021-12/.

[2] Johann Strauss.

[3] Csúszás egyik hangtól egy távolibb másikig, a közbeeső hangokat csak futólag érintve.

[4] Dallam, hangszeres kíséretű szólóének.

a második felvonás finináléját nem érezte meggyőzőnek. A kánkán előráncigálása indokolatlan. Az öt komikus egyszerre való szerepeltetését sem tartja szerencsésnek. Mintha itt a komikum túl volna hangszerelve.

Szabó Ferenc: Nem véletlen, hogy ma az operett kérdéséről vitázunk. Ez a kérdés annyira aktuális, hogy még egy-két hónapra sem lehet elodázni. Az operettnek éppen az a vonala, amiről Farkas Ferenc beszélt – a Kálmán–Lehár-féle vonal – tökéletesen megbukott. Ezt a vonalat továbbvinni ma már legfeljebb karikatúra formájában lehetne. Az operett reformja tehát égetően aktuális kérdés. Miután pedig új, jó operett nincs, kénytelenek vagyunk visszamenni a klasszikus operetthez.

Az operett mondanivalójában és zenéjében Offenbachnál érte el a legmagasabb fokot. Strauss-szal azért nem foglalkozunk, mert két legsikerültebb operettje, a *Denevér* és a *Cigánybáró* amúgy is állandóan műsoron vannak. Nem lehet az operett kérdését összefüggésbe hozni egy operával sem, mert a progresszív, jó operett a való életbe illeszkedik bele, míg az operánál senki sem gondol arra, hogy azt átdolgozza, mert az operának nincs szüksége arra, hogy a való életből[5] gyökerezzék.

Nézzük meg a *Gerolsteini nagyhercegnőt*! Offenbach idejében mindenki tisztában volt azzal, hogy „Gerolstein" Párisban van és hogy a gerolsteini udvar rothadó légköre a harmadik császárság korrupt világát jellemzi. Mindenki tudta például, hogy a darabban szereplő rendőrminiszter valójában Párisban székel és mindenki örült, hogy Offenbach – legalább a darabjában, – nagyot ütött rá. A darabot eredeti formájában persze csak akkor volna értelme bemutatni, ha visszamehetnénk abba a korba, amelyikben keletkezett. Miután pedig az nem lehetséges, fel kell használnunk a szatíráját, a jó társadalomkritikáját és mai aktuális kérdéseket beleépíteni a darabba. Vannak olyan politikusok, akik nem helyeslik a Marshall-tervnek[6] a „kolibri tervvel" való kigúnyolását egy operettszínpadon, mert az a felfogásuk, hogy a Marshall-terv olyan komoly veszélyt jelent, ami ellen komolyan kell harcolnunk és attól tartanak, hogy az ilyen kifigurázás a kérdés elbagatellizálásához vezethet. Véleménye szerint azonban a közönség így is megérti, hogy miről van szó.

Ami pedig a zenét illeti az a véleménye, hogy a szöveggel egyidejűleg a hangszerelést is modernizálni kell.

A népdal problémáról szólva úgy találja, hogy a népies elem Haydn- és Mozarttól kezdve a Gassenhauerek-ben[7] jelentkezik. Offenbach a korabeli

[5] Mellette olvashatatlan jegyzet.

[6] 1947-ben meghirdetett nemzetközi gazdasági segélyprogram, melyet meghirdetőjéről, George C. Marshallról, az Egyesült Államok külügyminiszteréről neveztek el. Segítséget nyújtott minden olyan háború sújtotta európai ország számára, amely az újjáépítésben hajlandó volt az Amerikai Egyesült Államokkal együttműködni.

[7] Utcai nóta.

Gassenhauerekből komponált zenét és ez persze eltér a mi népdalfogalmainktól. Az átdolgozó meghagyta Offenbachnak néha megnevettető, néha szentimentális jellegét s ezért a megoldást helyesnek találja.

Fischer Sándor: Offenbach esetében a zene keletkezése nem előzte meg a szöveget, mert Offenbach összeült a szövegíróval és előzetesen átbeszélték a problémákat. Offenbachot nem tartja destruktívnak, vagy ha igen, úgy az akkori korszellemet destruálja, ami a mi szempontunkból haladásnak számít, és amit mi csak helyeselni tudunk. Tagadja, hogy Offenbach zenéje patetikus. Viszont a szöveg egyes helyein patetikus (II. felv.) és ez ellentmond a zenének. A mai kor is sok tekintetben patetikus. Ha ma persziflázzsal,[8] paródiával akarunk élni, akkor mást kell parodizálni; az önimádatot, az önkritika hiányát stb.

Váradi László hivatkozik Kókaira, aki azt mondta, hogy a zene helyenként nem fedi a szöveget. Véleménye szerint, ha csak annyiban fedi a zene a szöveget, hogy a negatív figurákat parodizálja és a pozitív szereplőket népies elemekkel jellemzi, szerinte már megtette a kötelességét. A kánkán exponálása szerinte helyes, mert éppen akkor, amikor megjelenik, nagyon is jellemző a nagyhercegnő rapszodikus figurája. A Lehár és Kálmán által felhasznált, népi elemekre vonatkozóan az a véleménye, hogy ha ezek fel is használnak népi elemeket, ezt úgy teszik, hogy ezek a népi elemek negatív értelmezést kapnak. A második felvonás finináléjából Farkas hiányolta a széles dallamvonalat. Szerinte ez talán nem is volna helyes, miután a darab nem romantikus természetű, inkább kemény kiállás bizonyos dolgok ellen.

Farkas Ferenc: Félreértés történt. Ő éppen azt állapította meg, hogy a darab igenis romantikus, de a helyzet nem indokolja a romantikus voltát.

Polgár Tibor köszöni a felszólalásokat és a zenére vonatkozó dicsereteket Offenbachra hárítja át. Az ő feladata csak az volt, hogy lefújja a zenéről a több évtizedes port és olyan formát adjon az egésznek, ami a mai kevésbé képzett közönség szórakoztatására és okulására szolgáljon. Offenbach hangszerelése a mai füleknek nem elég üdítő. Az ő kedvesen naiv és zseniális fogásai, amelyek akkor jók voltak, ma már nem kielégítőek. Ezt a hiányosságot igyekezett munkájával színesíteni és csillogóbbá tenni és ezt a munkát a zene meg is érdemli.

Nem érti egészen Kókai felszólalásából azt, hogy milyen ellentétet lát szöveg és zene között. Ami a kánkánt illeti, az eredeti *Gerolsteini nagyhercegnőben* nincsen kánkán. Az *Orfeus* kánkánját kellett alkalmazni, mert ez a legismertebb. Ezzel a kánkánnal a nagyhercegnő körül akarja udvarolni a katonát,

[8] Valakinek vagy valaminek a kigúnyolása, nevetségessé tétele, szellemes módon, főleg úgy, hogy meg nem levő sajátságokat tulajdonít neki.

aki tetszik neki, hogy ezzel is kedvében járjon. Mikor azonban a kánkán a második felvonás finálájában jelenik meg, úgy kell, hogy hasson, mint egy hideg zuhanynak. A darabot ő jónak és elég jelentékenynek is tartja, legfeljebb kevésbé ismertnek, mivel az utóbbi években ritkán játszották. Farkas azt mondta, hogy a zene a szentimentalizmus felé hajlik, ő inkább romantikusnak találja. Egyébként Offenbach mindig inkább hajlott persziflázsra, mint elmélyülésre. Ami Kálmán és Lehár népi motívumait illeti, ezek a népi motívumokat tényleg rosszul használták fel, mert amit alkalmaztak is, reakciós miliőbe helyezték, ahol rosszul hatottak. Offenbachnál viszont a népi motívumok pozitívan hatnak, mert a pozitív figuráknál alkalmazza őket. Amikor egyszer Bartók egy művét hangszerelte zenekarra, Bartók azt kifogásolta, hogy nem mert bátran hozzányúlni a zenéhez. Bartók véleménye szerint a hangszerelő bátran nyúljon hozzá az anyaghoz. A fafúvó figurák egy ilyen bátrabb hozzányúlás eredményei, de az eredeti zene lényegén nem változtattak. Van egy szám egy operettben, amihez egyáltalán nem nyúlt hozzá, csak hangszerelte. Ezt tartja egyik legértékesebb számnak, aminek csodálatosképen alig volt hatása. Ez az operaparódia volt, méghozzá egy remekül sikerült Donizetti-paródia, az összeesküvők száma, ahol a szereplők rengeteget fecsegnek össze-vissza, végül is nem csinálnak semmit. A közönség azonban nem igen vette ezt észre.

Székely Endre: Nyilvánvaló, hogy a színháznak témát kell adnia a közönségnek, ami nemcsak szórakoztat, hanem fejleszti is ízlését. Ha nem talál jó új operettet, hazait, vagy külföldit, akkor a klasszikushoz kell nyúlnia. Ami a pátoszt illeti: Ha egy Mozart művet adunk elő, azt sem tudjuk ugyanúgy előadni, mint Mozart korában, mert mi ma élünk és nem a mozarti időkben. Ha tehát az Operett Színházban egy gúnyos karikatúrát adunk elő, ennek olyannak kell lenni, amit mi ma látunk komikusnak, nem olyannak, amit abban a korban találtak annak. Nem véletlen, hogy Offenbach kritizálta a dolgokat és nem lehetett patetikus, mint Lehár, vagy Kálmán. Csakhogy az utóbbiak olyan dolgok mellé álltak ki pátosszal, amelyek mellé mi nem tudunk és nem is vagyunk hajlandók pátosszal kiállni. Ezért nem tudjuk az operettjeiket átírni, mert annak vagyunk kitéve, hogy pozitív hatást kelt az, amiről mi negatív véleménnyel vagyunk. Két hagyomány van, amit értékelni tudunk: a pozitív korban a pozitív mellé állás, vagy reakciós korban a kritikus kiállás. Lehár és Kálmán reakciós korban pozitívan álltak ki, ezért nem tudjuk értékelni őket. Ezek szerint helyes volt a színház részéről a megoldás és a pátosz alkalmazása a pozitív figuráknál.

Zenéről szólva a hangszerelést jónak találja, mert jól fejezi ki a történések hangulatát. Kifogása talán csak az, hogy Offenbach zenéje kissé mintha el lenne ejtve. Offenbach maga talán gondolt arra, hogy szélesebben kibontsa zenéjét. Ma azonban olyan dalok, amelyek megragadhattak volna a közönség

fülében, elsikkadnak és nem maradnak meg. E célból egyes refréneket többször kellett volna ismételtetni és például a népi táncot annyiszor ismételtetni, hogy a közönség a dallamát végül félig-meddig megjegyezhesse. Mai nyelven szólva slágert kellett volna csinálni egyes dallamokból és eszerint találni ki őket, mert sok dallama van az operettnek, amelyik ezt megérdemelte volna.

Végül jó figyelmeztetésnek tartja azt a zeneszerző számára, hogy a színház kénytelen jó operettért a múltba menni, mert jelenleg jó operettet nem ismer.

Gáspár Margit: Kókai azt mondta, hogy nem lát ennél az operettnél új stílust kialakulni. De az átdolgozásnak inkább célja, hogy egy műfajt továbbfejlesszen. Ezért fontos a felújítás, mert amikor a jobb újat keressük, be kell mutatnunk a régi jó hagyományokat is és a fejlődés folyamán ehhez kell kapcsolódnunk. *A Gerolsteini nagyhercegnő*, amikor színre került, szintén a saját korában aktualitásaival fűszerezte ezt az 1720-as miliőben lejátszódó darabot. A célzások azonban annyira félreérthetetlenek voltak a darab előadásának korára, hogy az aktuális célzások egy részét betiltották. Ma is csak úgy tudjuk érdekessé tenni a darabot, ha megtöltjük aktualitásokkal, mint annakidején tették. Destruktív-e a zene? Igen, ma is destruálja az imperialisták mesterkedéseit. Ha Lehár zenéje cukrosvíz, akkor ez a zene marósav. Hozzá kell tehát adni szövegben is azt, amit a zenével maratni akarunk. Ők maguk, a színház vezetősége sok hibát látnak a darabban. Többet, mint amennyi itt a vitán elhangzott. Ezek azonban nagyrészt a kezdet nehézségei és reméli, hogy a fejlődés során el fognak tűnni.

Az öt komikus szerepeltetése szerinte nem hiba, legszívesebben tízet alkalmazna. Az az önfeledt nevetés, amit kiváltanak, véleménye szerint igen fontos és ezt a szempontot az Operett Színháznak komolyan kell vennie. Véleménye szerint igen helyes és eredményes nevelő hatást fejt ki a színház, ha a közönség már csak a komikusok miatt is bemegy a színházba, ott azon nevet, amin kell és ezt a nevetést hazaviszi magával.

Fischer Sándor és Farkas Ferenc rövid hozzászólása után, amelyekkel esetleg félreértett szavaikat igyekeznek jobban megvilágítani, Tamássy Zdenkó megköszöni a tanulságos és elvi síkon mozgó vitát és az ülést berekeszti.

dr. Karczag György s. k.
jegyzőkönyvvezető

Jelzet: MNL OL P 2146-62. tétel-1951.
Géppel írt piszkozat, saját kezű aláírás és pecsét nélkül.

[3]

Jegyzőkönyv a Magyar Zeneművészek Szövetségének Operett és Tánczene Szakosztályának üléséről – 1950. március 13.

A Magyar Zeneművészek Szövetsége ágazati-művészeti szövetség, a színházi szakmával közös témák és alkotófolyamatok érdekképviseletére az MSZFMSZ tagjaival közös vitákat, üléseket szervez, legtöbbször az Operett és Tánczene Szakosztály szervezésében. A dokumentum arról az ülésről tájékoztat, melyen Fischer Sándor Offenbach-előadása után Offenbach realista zeneszerzői munkásságát értékelik és megkísérlik a polgári realizmus felől értékelni Lehár Ferenc zeneművészetét. A magyar szövetségnek meg kell találni a művészi magot a librettóban, mely a zenét is képes magához emelni, hiszen Kálmán Imre zenéjét Szovjetunió-szerte dúdolják.

Jelen voltak: Gyöngy Pál, Fischer Sándor, Hollós Lajos, Ujfalussy József, Szávai Nándorné, Tamássy Zdenkó, Várady László, Komjáthi Klára jegyzőkönyvvezető

Tamássy Zdenkó üdvözli a megjelenteket és felkéri Fischer Sándort előadásának megtartására.

Fischer Sándor Offenbachról szóló előadása után:

Major Ervin: Fischer Sándor igazán színesen és ötletesen rajzolta meg Offenbach munkásságának kortörténeti hátterét, zenetörténeti szempontból azonban ez az előadás felette vázlatos, különösen akkor, ha ez az előadás Offenbachról szól, nem csupán Offenbach librettóiról. Mi pesti muzsikusok alig ismerjük Offenbachot, *Orfeusz az alvilágban*, *Szép Heléna*, a most bemutatott *Gerolsteini nagyhercegnő* és mindenekfelett *Hoffmann meséi* mellett a többi mintegy száz Offenbach-operettet csupán Riemann[1] és Clement-Larousse[2] opera-lexikonai jelzik. De nem tudjuk azt sem, hogy mi lett a sorsa annak a két Offenbach operettnek, amelyet az első világháború után Robert Haas[3] fedezett fel a bécsi Nationalbibliothek-ban (*Die Wilddiebe*[4] és *die Reise in Mond*[5]) vajon kiadták-e ezeket az Offenbach kéziratokat? Ha jól emlékszem, az 1920-as évek elején tervbe vették Offenbach gordonka duettjeinek és darabjainak, valamint dalainak kiadatását, vajon ez is terv maradt-e? Miben állott, illetve milyen mértékű volt Ernest Guiraud-nak[6] (Debussy tanárának) közreműködése a *Szép Heléna*, az *Orfeusz* és a *Hoffmann meséi* megkomponálásánál? Mi történt Offenbach hátrahagyott kéziratával? (Még 1913–17–19-ben is adtak elő egy-egy Offenbach operett „újdonságot" hátrahagyott kéziratairа hivatkozva.)

Hangsúlyozom azonban, hogy az itt elmondottak csupán kérdések voltak, nem pedig bíráló szavak. Úgy vélem, hogy egy zenei előadásban zenei problémákról is kell, hogy szó essék. Végül megjegyzem – szintén csak kiegészítésül, – hogy Offenbach műveinek magyarországi fogadtatása is sok új színnel egészítené ki az operett francia nagymesterének portréját. Az első Offenbach-operettet Magyarországon a pesti Német Színház[7] (Pester Stadttheater) mutatta be az *Eljegyzés a lámpafénynél*[8] címen 1859. május 24-i színrehozatalával. Ugyanez az operett magyarul Kolozsvárt került először előadásra, 1859. december 27-én. A pesti Nemzeti Színház[9] is az *Eljegyzés a lámpafénynél* című Offenbach-operett bemutatásával nyitotta meg kapuit az operett előtt, 1860 novemberében. Nem kívánom a magyar Offenbach-kultusz történetét vázolni. Ez a feladat külön tanulmányt igényelne. Csupán arra szeretnék rámutatni, hogy Offenbach művei csakhamar rendkívül népszerűekké váltak nem csupán Pesten, hanem a vidéki színpadokon is. Offenbach egyébként maga is érdeklődött Magyarország iránt, már 1860 végén olvashatjuk, hogy egyik daljátékában a Rákóczi-indulót is becsempészte, ebben a cigány kardallal találkozhatunk, mely a fentnevezett induló dallamára fog énekeltetni. (Mindenesetre jó lenne kideríteni, hogy ez a magyar újsághoz nem csupán kellő időben elhelyezett, ügyes reklám volt-e?)

Az Offenbach-operettek rendkívüli sikere után jelent meg a pesti Nemzeti Színház színpadán az ünnepelt szerző társulata, újabb adatok szerint Offen-

[1] Hugo Riemann, *Musik-Lexikon* (Leipzig: Verlag des Bibliographischen Instituts, 1882); Hugo Riemann, *Opern-Handbuch* (Leipzig, 1887).
[2] Félix Clément – Pierre Larousse, *Dictionnaire Lyrique* (Paris, 1869).
[3] Robert Maria Haas (1886–1960) osztrák zenetudós.

[4] Jacques Offenbach: *Die Wilddiebe (Les Braconniers, Orvvadászok):* háromfelvonásos operabouffe, amelyet 1873-ban mutattak be.
[5] Jacques Offenbach: *Die Reise auf den Mond (Le Voyage dans la Lune, Holdutazás):* négyfelvonásos opera, amelyet 1875-ben mutattak be.
[6] Ernest Guiraud (1937–1892) francia zeneszerző és zenetanár. Ő írta a Georges Bizet *Carmen* című operájához és Jacques Offenbach *Les Contes d'Hoffmann (Hoffmann meséi)* című operájához használt hagyományos zenekari recitativókat.
[7] A Pesti Városi Német Színház 1812 és 1947 között működött a mai Vörösmarty téren. 1847-ben a színház leégett, ezért a német nyelvű színjátszásnak 1853–1870 között az Erzsébet téri ún. Nottheater épülete adott otthont. Bővebben lásd: http://www.oszk.hu/kiallitasok/muzsakteatrum-200-eve-pesti-nemet-szinhaz.
[8] Jacques Offenbach: *Le Mariage aux lanternes*. Bemutató: Párizs, 1857.
[9] A darab rendezője Szigligeti Ede volt.

bach nélkül. 1861 júliusában, 1 hétig tartó vendégszereplésük során többek közt *Fortunio dalát*, *Orfeuszt* és *A kofák*at mutatták be nálunk. Egy évvel utóbb maga az ünnepelt szerző is megjelent Pesten, akkor jegyezte meg egyik folyóiratunk, hogy „furcsa egyéniség lehet az operettek nagymestere múlt évben nálunk társaságát magát elégségesnek tartá saját személye nélkül is nagy eredmények kivívására / amiben ugyan egy kicsit csalatkozott, ezidén pedig egyedül személyét tartja elégségesnek társasága nélkül is szereplésre. Hogy arithmetikai szempontból helyes-e a kombinátiója ezt senki sem fogja tőle megtagadhatni".

Az Offenbach pesti útjáról szóló feljegyzések hiányosak, az látszik a rendelkezésre álló adatokból valószínűnek, hogy 1862. március 14-én vezényelte a Nemzeti Színházban *Eljegyzés a lámpafénynél* és a *Férj az ajtó előtt*[10] című operettjeit. Elutazása előtt pedig ígéretet tett Szerdahelyi Kálmán színészünknek (operettjei népszerű hősének), hogy amennyiben alkalmas szöveghez jut, egy magyar tárgyú operettet fog írni, amelyben magyar dalokkal fogunk találkozni. Erre azonban nem került sor, Offenbachnak máig sincs tudományos hitelű, alapos életrajza (Bakker, Brancour[11] monográfiái nem azok), nálunk ilyen művet megírni nem is lehetne, de legalább magyar kapcsolatait kellene tüzetesebben feltárni ezáltal is teljesebbé téve Offenbachnak máig is meglehetősen hiányos portréját.

Ujfalussy: Nehéz Offenbach zenei munkásságához hozzászólnia különösen azért, mert mint Major Ervin is mondta, kb. 100 műve közül alig néhányat ismerünk. Mindenesetre leszögezhetjük, hogy realista zeneszerző, ahogy realista írók Balzac, Mikszáth. A társadalmi átalakulás idejében a forradalom által visszaszorított proletáriátus volt Offenbach közönsége. Műveinek forradalmi mondanivalója okozta népszerűségét. […][12] a népszerűséget elvesztette (utal a Fischer által elmondottakra), nyilván azért mert, mint színházigazgató az egzotikumra vágyó polgárság igényeit próbálta kielégíteni. Utolsó művében a *Hoffmann meséi*ben talált újra magára. Az egész darabon végig vonul a kizsákmányoló alakja. Ami előadásainak felhasználhatóságát illeti, megállapítja, hogy tematikája, szaktudása, színpadhoz való hozzáértése majdnem egyedülálló, és amíg van ki ellen küzdeni, használni kell azokat a fegyvereket, amelyeket Offenbach a kezünkbe adott.

Fischer szerint Offenbach figurája szimbolizálja a korának átalakulását. Élete vége felé azért tért át a revü-szerű mutatványokra, mert valami újat akart. Új

[10] Jacques Offenbach: *Un mari à la porte*. Bemutató: Párizs, 1859.
[11] René Brancour: *Offenbach. Biographie critique* (Paris, 1929).
[12] Olvashatatlan szó az eredetiben.

hangot használt, a romantikát nemcsak eszköznek tekintette a siker elérésére. Gyöngy: Major és Ujfalussy hozzászólásai olyan problémákra mutattak rá, amik fölött eddig elsiklottunk. Többet kell ezután ezzel a problémával foglalkozni. Hiba, hogy oly csekély az érdeklődés a szakosztály munkája iránt, hogy a szakadék még jobban kimélyül a könnyű és komoly zenészek között. Ezen kellene segíteni elsősorban.

Váradi: Jobban meg kellene tárgyalni a *Hoffmann meséi* helyzetét az operairodalomban. Recitatív kezelését, drámai erejét kellene a tömegekhez közelebb vinni. Analizálás alá kellene venni ezt a művet, mi az, amit ebből az új opera megírásánál figyelembe kellene venni.

Fischer: Nem érzi a drámaiságot úgy, mint többi műveiben. Kétli, hogy ez lenne a legsikerültebb műve, az azonban biztos, hogy tanulni lehet belőle.

Tamássy: Megköszöni az eddigi hozzászólásokat és kéri a jelenlévőket, hogy vitassák meg a rádióban meghallgatott *Éva*[13] című operettet. De mielőtt elindul a vita, eltér a tárgytól és arról beszél, hogy lehetne a szakosztály üléseinek szélesebb érdeklődési kört biztosítani. A komoly zeneszerzők részvételére gondol. Ezek tudva, felismerve a problémákat, mégsem vesznek elég tevékenyen részt a szakosztály munkájában, bár ez gyümölcsöző lenne. Mindent el fog követni, hogy bevonja őket. A komoly és könnyű műfaj képviselői kell, hogy találkozzanak. A műfajok problémáinak kicserélése eredményt fog hozni. A legközelebbi szakosztályi ülés programjául valószínűleg lehallgatást fognak kitűzni a Stúdióban. A *Giroflé-Giroflá*-ra[14] gondol. Rátér a Lehár-operettekre. A librettó új, a váz és a figurák egy része a régi maradt. Felteszi a kérdést, helyes-e így színre hozni azt a polgári nagy operettet.

Gyöngy: Vegyes érzelmeket váltott ki belőle a darabnak más köntösbe való öltöztetése. A zene csak olyan maradt, amilyennek Lehár abban az időben írta. Ha változtatunk rajta, akkor nem lehet átmenteni a zenei stílust. A szovjetben sem szabad változtatni engedély nélkül a zenén. Szerinte oly kitűnő Lehár zenéje, hogy nem szabad lemondani róla. Átalakítással nem lehet célt érni.

Fischer: Felújítani csak haladó forradalmi, realista darabokat szabad. Lehár nem realista szerző. Olyan világot vetít felént, amely nem reális. Darabjai az imperializmus kialakulásával esnek össze. Hiába helyezzük mai környezetbe,

[13] Lehár Ferenc: *Éva*. Ősbemutató: Bécs, 1911.
[14] A *Giroflé-Girofla* egy három felvonásos opéra bouffe, Charles Lecocq zenéjével. Az opéra bouffe a 19. század végi francia operett műfaja, amely a komédia, a szatíra, a paródia és a bohózat elemeiről ismert.

a zene nem korszerű. Az átdolgozást indokolttá teszi, hogy librettó magja egészséges. Mai ember nem énekelhet ilyen szentimentális polgári problémákat. A zene történelmi miliőt igényel. Szerinte a darab avult volta összeütközésbe kerül a mai szempontokkal.

Gyöngy: A zeneszerző nem végzett jó munkát, úgy hagyta a zenét, ahogy eredetileg volt.

Váradi: Tanulságos volt a kísérlet. Fölvetette a problémát és a színpadtól elvonatkoztatva rávilágított. Lehár társadalmi szemlélete állást foglal a polgári ideálok mellett. Lehár-zenét nem lehet így színpadra vinni, ez nem megoldás. Alapul kellene venni a Lehár-zenét, hogy mit akar kifejezni és ehhez átdolgozni a szöveget, csak így lehet megkísérelni a Lehár-operett átmentését.

Fischer: Lehár nem menthető meg, mert reakciós zenéjéhez nem lehet haladó szellemű szöveget írni.

Gyöngy: Lehárt sok vád érte a felszabadulás után, bár ma megszűnt. Kérdés van-e értelme zenéje átmentésének.

Fischer: Tudnunk kellene, hogyan csinálják a Szovjetunióban, ott Kálmánt is állandóan éneklik.

Tamássy: Lehár személyének politikai kiértékelése országonkint változik. Sokhelyütt le van tiltva, máshol állandóan műsoron van. Szerinte szükség van felújításra. Új operettben hiány van. Tartalmában új külföldi operett sincs. Régihez kell fordulnunk. A korszerűsítése indokolt, ha a mű maga idejében haladó volt. Fel kell ma használnunk mindazt, aminek zenei ütőképessége van. Lehár polgári operett stílusa erre nem alkalmas. Meghamisítása a valóságnak. Ez a fajta mű a polgárság ideálja volt. Mit tegyünk Lehár muzsikájával? Tudjuk nélkülözni zenéjét. Nem kell cselekménnyel összefogni, hanem színpadtól függetlenül használjuk fel.

Hollós elmondja, hogy a Szovjetben is volt ehhez hasonló probléma, Rachmaninové, aki állandó összeköttetésben volt a fehérgárdistákkal és ma mégis játsszák. Ez Lehárra is vonatkozhat.

Fischer: Helyes-e ez a szirupos zene a tömegeknek?

Hollós: Révai elvtársat idézi, aki azt mondja: „Tűrjük el a giccs-szerűt inkább, mint elriasszuk a tömegeket.”

Tamássy: Megköszöni még egyszer a hozzászólásokat és berekeszti az ülést.

Komjáthi Klára
jegyzőkönyvvezető

Jelzet: MNL OL P 2146-62. tétel-1951.
Géppel írt tisztázat, pecsét és saját kezű aláírás nélkül.

[4]

A) Jegyzőkönyv a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség összevont vezetőségi és elnökségi üléséről – 1950. április 21.

A Frédéric Joliot-Curie által vezetett Béke Hívei Világkongresszusa stockholmi ülésszakán felhívással fordult a világ népeihez, hogy tekintsék háborús bűnösnek azt a kormányt, amely elsőnek alkalmaz atomfegyvert. A stockholmi felhívás nemzetközi méretekben is példátlan aláírásgyűjtési mozgalmat indított el. A dokumentum a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség összevont vezetőségi és elnökségi ülésének jegyzőkönyve, amelyen a szövetség eddigi munkájának értékelése és munkatervének megvitatása mellett, a stockholmi felhíváshoz való csatlakozásról döntöttek. A jegyzőkönyv javaslatai, másfél éves működés után, kitérnek a szövetség tagozatainak átalakítására is. Alig másfél évvel a szövetség megalakítása után már a hatalompozíciók átszervezését követhetjük a szakosztályok, bizottságok új rendjének eltervezésekor.

Jelen vannak: Both Béla, Dr. Cserés Miklós, Fábri Zoltán, Gáspár Margit, Hont Ferenc, Horvai István, Karinthy Ferenc, Kis József, Máriássy Félix, Méray Tibor, Molnár Miklós és Dr. Ujhelyi Szilárd.

Az ülés megnyitása után elsőnek Horvai István emelkedik szólásra:

Engedjék meg, hogy az összevont elnökségi és vezetőségi ülés elé javaslatot terjesszek arról, hogy a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség csatlakozzon a Béke Hívei Világkongresszusa Állandó Bizottságának a stockholmi konferencián hozott felhívásához és deklarációban hívja fel színház- és filmművészetünk összes dolgozóit, hogy fejezzék ki szilárd elhatározásukat teremtő békénk harcos megvédésére. A deklaráció mutasson rá arra,

- hogy az angol-amerikai imperialista banda harmadik világháborút, pusztító atom-háborút akar felidézni: életünkre, békénkre tör,
- hogy életünket, békénket, amely minket színházi- és filmművészeket az alkotás szabadságát megteremtette elsősorban a Szovjetuniónak, a diadalmas Szovjet Hadsereg felszabadításának köszönhetjük. Ez a felszabadítás és utána a Párt vezette magyar munkásosztály hősies erőfeszítései magukkal ragadták egész dolgozó népünket hatalmas alkotó-munkára. Az imperialisták minden aljas provokációját biztosan verte vissza a Szovjetunióra támaszkodó népi demokráciánk és így biztosította színház- és filmművészetünk kapitalista láncoktól való kiszabadulását és *szabaddá* válását, – biztosította a *békés* művészi alkotó-munkát,
- hogy a színház- és filmművészet államosításával művészeink részére a teljes anyagi biztonságot, művészileg a fejlődés beláthatatlan távlatát nyitotta meg a Magyar Népköztársaság,
- hogy dolgozó népünk szocialista kultúrát követel magának. Elsősorban olyan filmeket és színházi előadásokat, ahol saját életét és minden nehézségen győzedelmeskedő harcait láthatja. Először talált egymásra a magyar történelemben művészet és közönség. A nép sajátjának érzi művészetét és alkotó-művészeit megbecsüli.

Mi, színházi és filmművészeti dolgozók akkor szolgálhatjuk legjobban a béke ügyét, ha alkotásainkon keresztül még jobban fokozzuk népünk harci elszántságát, még jobban serkentjük a termelő-munkára, tanulásra. Tehát, ha olyan alkotásokat hozunk létre, amelyek *nevelik* népünket, segítik *szocialista* tudatunk kialakítását – amelyek hazáját szerető, a szocializmust építő, a Szovjetunióhoz hűségesen ragaszkodó, a halálthozó imperialista ellenséget gyűlölni tudó, bátor, optimista, kulturált embertípust nevelnek.

Hogy ezt megtehessük, elsősorban olyan filmeket és színdarabokat kell bemutatnunk, amelyek következetesen a béke ügyét szolgálják: saját életünkkel, dolgozó népünk építő problémáival foglalkozó műveket, a világ leghaladottabb, a béke ügyét legkövetkezetesebben és legbátrabban védő szovjet film- és színházi alkotásokat, az imperialistákat leleplező becsületes nyugati alkotásokat testvéri népi demokráciánk legjobb műveit. Ugyanakkor dolgozó népünk elé kell tárni haladó magyar hagyományainkat és a klasszikusok műveit.

Hogy ezt a felelősségteljes munkát elvégezhessük, nekünk, színházi és filmművészeti dolgozóknak rengeteget kell tanulni. Elsősorban a Szovjetunió művészeitől, akik a legharcosabb világnézettel: a marxizmus-leninizmussal felfegyverezve és a legtökéletesebb szakmai tudással hozzák létre mély eszmeiségű, magas színvonalú alkotásaikat. Ők egybeforrottak a néppel, a nép életéből, harcaiból merítik alkotásaik élményanyagát. Nekünk is követni kell ezt a példát, ki kell alakítanunk *a béke ügyéhez hű, kulturált, szocialista művésztípust,* aki kész megvédeni bármily áron az alkotás szabadságának biztosítékát: a békét.

A deklaráció befejezésében rá kell mutatnunk arra, hogy a béke megvédése ma minden becsületes magyar színházi és filmművészeti dolgozó legszentebb ügye, életkérdése kell, hogy legyen. A Színház- és Filmművészeti Szövetség feladata, hogy a legszélesebb felvilágosító és szervező munkát végezze kartársai között és rá kell mutatni arra, hogy az imperialisták életüket, a szabad alkotás lehetőségét akarják megsemmisíteni. Ki kell mutatnunk, hogy békénk megvédésének ügyében nem vagyunk egyedül, hogy a hatalmas Szovjetunió vezetésével erős béketábor van, becsületes emberek százmilliói akarják, és ha kell, tettel megvédik a békét. Ez a tábor legyőzhetetlen erővé válik, ha *minden* becsületes

dolgozó ember – tehát minden becsületes színházi és filmdolgozó is – az egész világon a Szovjetunió vezette békehadjárat tettre kész segítőtársa lesz.

Ez úton szólítja fel a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség az összes békét akaró becsületes színházi és filmdolgozókat, hogy írják alá békedeklarációnkat, és az aláírások ezreivel bizonyítsák, hogy a művészet dolgozói is magukévá teszik népünk vezérének Rákosi Mátyásnak szavait: „Magyarország nem rés, hanem erős bástya a béke frontján", és szilárdan kiállanak a Béke Hívei Világkongresszusa Állandó Bizottságának stockholmi konferencián hozott következő határozatai mellé:

> „Követeljük az atomfegyver, az emberek tömeges megsemmisítése szörnyű fegyverének feltétlen betiltását!
> Követeljük, hogy e rendszabály megvalósítását szigorú nemzetközi ellenőrzéssel biztosítsák!
> Úgy véljük, hogy az a kormány, amely elsőnek alkalmazza az atomfegyvert valamely országgal szemben, bűnt követ el az emberiség ellen és háborús bűnös!"

Az elnökség és a vezetőség a javaslatot nagy lelkesedéssel elfogadja, a kiáltvány pontos megszövegezésével egy bizottságot bíznak meg. A bizottság tagjai: Both Béla, Horvai István, Major Tamás, Molnár Miklós.

Ezek után Horvai István beszámol a Szövetségnek az elmúlt vezetőségi ülés óta kifejtett működéséről. Megállapítja, hogy már pár héttel ezelőtt kellett volna – korábbi határozat értelmében – vezetőségi ülést tartani, de erre az ő másirányú nagy elfoglaltsága miatt nem került sor. Éppen ezért javasolja, hogy a jövőben arra az esetre, ha a vezetőség elnöke, titkára akadályoztatva lennének a Szövetség ügyeit intézni, egy a vezetőségből választott helyettes tegye meg a szükséges intézkedéseket. Az ülés egyhangúan úgy határoz, hogy a vezetőség elnökének és titkárának helyettesítésével Kis Józsefet bízzák meg.

Felemlíti Horvai, hogy az elmúlt időszakban a dramaturg-kritikus tagozat igen élénk működést fejtett ki. Három alkalommal jöttek össze, élénk és hasznos viták alakultak ki. Színdarabok és filmek vitáin azonban még mindig csak egy-két kritikust lehet látni. A szakmai bemutatókkal kapcsolatban a múlt ülés határozata értelmében értekezletet hívott össze a Szövetség, amelyen a színházak párttitkárai voltak jelen. Sikerült ezáltal elérni, hogy valamivel többen jönnek el a vitákra, de az eredmény még egyáltalán nem kielégítő. Ismételten hangsúlyozni kell majd a Szövetségnek a színházak felé a szövetségi viták jelentőségét. Az, hogy vitáink most rendszeresen szombaton vannak, igen helyesnek bizonyult és jól bevált.

A vita vezetés körül a viták lefolyásával kapcsolatban élénk vita alakult ki. Hont Ferenc javasolja, hogy a meghívókon ne csak a vita témáját, hanem az azzal kapcsolatos főbb kérdéseket is tüntessük fel. Méray Tibor szerint a vitavezető jelölje meg ezeket a főbb kérdéseket. Általánosságban kialakul, az, hogy a vitákat sokkal jobban kell előkészíteni, oda kell hatni, hogy a vitavezető és azok, akiket hozzászólásra felkértek, sokkal komolyabban értékeljék feladatukat és világosan lássák, melyek azok a főbb kérdések, amelyeket a vita során fel kell vetni. Felmerül az a kérdés is, nem kellene-e a vitákat a darabok, filmek nyilvános bemutatója előtt megtartani. Az ülés úgy határoz, hogy filmek esetében azonban ez megoldhatatlan.

Beszámol Horvai még a klubnapok sikeréről. Volt olyan eset is, hogy több, mint 300-an jelentek meg. – A vita jegyzőkönyvek sokszorosított példányait a Szövetség eljuttatta a budapesti és vidéki színházakhoz, filmgyáraknak, kritikusoknak, Szaktanács Kultúrosztályának stb. és így azok valóban szélesebb körben hatnak művészeti életünkre.

Az ülés a következő hetek munkarendjét részletesen megtárgyalja. (Hozzászólnak: Kis József, Máriássy Félix, Molnár Miklós, Méray Tibor, Hont Ferenc és Both Béla.)

Nehézségek mutatkoznak a film-szakmai előadásokkal kapcsolatban anyagi téren. Eredetileg ugyanis díjmentes előadásokról volt szó. (A *Szabóné* szakmai bemutatója[1] még egyáltalán nem került pénzbe a Szövetségnek.) Azóta a MOKÉP[2] által kiszámított tényleges kiadások megtérítésének összege állandóan emelkedik. (250, 310, 360, 500, a legutóbbi vetítés már 700 Ft-ba került.) A Minisztérium Filmosztályáról jelenlévő Hont Ferenc közli, hogy a Szövetség részére a Miníisztérium döntése szerint a Terv-mozi[3] fog díjmentesen rendelkezésre állni. Both Béla viszont megállapítja, hogy a Terv-moziból minden felszerelést, vetítőgépet, széksorokat elvittek, úgyhogy az hosszabb ideig nem lesz üzemképes.

A munkatervvel kapcsolatban a következő határozatokat hozzák:

- Április 28-án d.u. 3 órakor a *Bányászok,*[4] vagy a *Jövedelmező állás*[5] című darab szakmai bemutatója. (E kérdésben a Minisztérium Színházi Főosztálya fog dönteni.)
- Április 29-én d.u. ½ 4 órakor a bemutatott darab vitája. A fentemlített vita vezetője Karinthy Ferenc lesz és ő fogja kijelölni a felkészült hozzászólókat.
- Április 29-én este 11 óra után Klubnap keretében Both Béla, Gellért Endre és Mészáros Ági fognak beszámolni a moszkvai tapasztalataikról.

[1] A *Szabóné* című film (1949) forgatókönyvét írta: Bacsó Péter, Banovich Tamás és Szinetár György.
[2] MOKÉP: Mozgókép-forgalmazási Vállalat, 1987-ig az ország egyetlen filmforgalmazó vállalata.
[3] A Terv mozi Pestújhelyen működött.
[4] Mihail Davidoglu: *Bányászok.* Bemutató: Magyar Színház. 1950. április 13. Rendező: Várkonyi Zoltán.
[5] Alekszandr Nyikolajevics Osztrovszkij: *Jövedelmező állás.* Bemutató: Nemzeti Színház. 1950. április 4. Rendező: Várkonyi Zoltán.

- Május 6-án d.u. ½ 3 órakor A *Vidám vásár*[6] című szovjet film-szakmai előadása és vitája. A vita vezetője: Simon Zsuzsa. Hozzászólásra felkérik: Palotai Borist, Tardos Bélát, Hegyi Barnabást és Keleti Mártont.
- Május 7-én d.e. 11 órakor a Nemzeti Színházban a Zeneművészeti Főiskola tanárai adnak hangversenyt a színházak és filmgyárak dolgozói részére.
- Május 13-án d.u. ½ 5 órakor a Kultúrpolitikai-Ankét sorozat II-ik előadása. Major Tamás: „Elvtelenség és arisztokratizmus jelentkezése a kritikában." Az előadás szövegét előre megkapják és hozzászólnak annak alapján: Méray Tibor és Ranódi László.
- Május 19-én d.u. 3 órakor a *Szabad szél*[7] című operett szakmai előadása.
- Május 20-án d.u. ½ 4 órakor → a *Szabad szél* című darab megvitatása. Vitavezető: Székely Endre, hozzászólásra felkérik: Latabár Kálmánt és Fejér Istvánt.

Elhatározza a vezetőség, hogy a Vidán Színház *Vadnyugat*[8] című előadásáról nem, hanem az azt követő magyar darabjával kapcsolatban fog előadást és vitát rendezni. Hont Ferenc a filmtagozat részére május második felében, vagy június első felében előadást fog tartani. A dramaturg-kritikus tagozat május második felében ünnepélyes keretek között (valamelyik vasárnap délelőtt) Katona Józseffel fog foglalkozni. Előadó: Trencsényi Waldapfel Imre. A szcenikai szakosztály május 15. és 20. között fog ülést tartani, amelyen Háy Károly számol be a Főiskola munkájáról.

Elhatározza a vezetőség, hogy minél hamarabb megkezdik *a vidéki színházak látogatását.* Szombat reggeli indulással egy vezetőségi tag és a Szövetség egy másik tagja fog elutazni, megnézi a színház előadását és megbeszéli a színház problémáit az ottani kartársakkal. Felmerült az a kérdés, hogy ne ketten, hanem négyen menjenek: egy filmes és egy kritikus is. Ezzel kapcsolatban az a kérdés, hogy a Minisztérium nem fedezné-e az utóbb említettek utazási költségeit. A Szövetség *júniusban konferenciát kíván tartani a vidéki színházak rendezői* részére. Megbízza a vezetőség Gellért Endrét, hogy mind a vidéki látogatásokkal, mind a konferenciával kapcsolatban kezdje meg az előkészületeket, állítsa össze a munkatervet és gondoskodjék a megfelelő lebonyolításáról.

[6] *Vidám vásár* (*Kubanskie kazaki,* Ivan Pirev, 1950). Szovjet zenés film. Zene: Iszaak Oszipovics Dunajevszkij.
[7] Iszaak Oszipovics Dunajevszkij: *Szabad szél.* Bemutató: Fővárosi Operettszínház. 1950. május 6. Rendező: Nádasdy Kálmán, Pártos Géza. Koreográfus: Roboz Ágnes. Ez volt az államosított Operettszínház első szovjet műből készült bemutatója. Bővebben lásd: Kékesi Kun Árpád, *Szabad szél, 1950.* https://theatron.hu/philther/szabad-szel-2021-11/.
[8] Anatolij Szurov: *Vadnyugat.* Bemutató: Vidám Színház, 1950. március 24. Rendező: Apáthi Imre.

Tervbe veszi a Szövetség, hogy júniusban a különböző színházak vezetői számoljanak be arról, hogy az évad folyamán mennyire sikerült színházuk profilját kialakítani.

Horvai István az ülést bezárja.

Jelzet: MNL OL P 2143-10. tétel-1950.
Géppel írt piszkozat, pecsét és aláírás nélkül.

B) Javaslat a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség átszervezésére

A tavalyi tapasztalatok alapján a tagozati beosztást megszüntetjük, szakosztályokat állítunk fel.

A kritikusi tagozatot áttesszük az Írószövetségbe[9]. A szakmai oktatást az Írószövetséggel megbeszélve továbbra is tőlünk kapnák. Bizottságokat állítanánk fel a vezetőséghez kapcsolva, amelyek a Szövetség legfontosabb munkaterületeit ölelnék fel.

Szakosztályok:
- Színész-rendezői,
- Színház és filmdramaturg,
- Színház- és filmszcenikus,
- Játékfilm,
- Dokumentumfilm,
- Rádió,

Bizottságok:
- Vidéki bizottság,
- Patronage (kapcsolat a SZOT-tal,[10] Népművészet Házával, üzemi színjátszókkal; megnézi a munkásszínjátszók előadásait és a Szövetségben megvitatja),

[9] Az Írószövetség 1945 januárjában alakult meg a Művészek Szabad Szervezetének tagozataként, Magyar Írók Szabad Szervezete néven, Boross Elemér vezetésével; céljuk eltűnt írók megtalálása, mentesítő iratok beszerzése és segélynyújtás volt. Az év júliusában alakult át Magyar Írók Szövetségévé Gergely Sándor elnöksége alatt. 1949-ig négyszáz tagot gyűjtött, ekkor a kommunista párt befolyása alá került. Az 50-es években kongresszusokat rendeztek, irodalmi havilapot *(Csillag)* és művelődéspolitikai hetilapot *(Irodalmi Újság)* jelentettek meg. 1955-ben hozták létre saját kiadójukat, a Magvetőt. 1951-től elnöke Darvas József volt.
[10] Szakszervezetek Országos Tanácsa. A Magyar Dolgozók Pártja (MDP), majd a Magyar Szocialista Munkás Párt (MSZMP) vezetése alatt álló egységes szakszervezetet irányító testülete.

– Sztanyiszlavszkij-kör[11] bizottság (kidolgozza és ellenőrzi a Sztanyiszlavszkij-körök munkáját; a vidéki igazgatósági üléseken, a vidéki igazgatókkal megtárgyalja a vidéki Sztanyiszlavszkij-körök speciális munkáját),
– „Nézők szószéke" bizottság (munkáslevelezés, tömegek kritikája a Szövetségben),
– A többi Szövetségekkel és az MSZT[12] Kultúrkapcsolatok Intézetével kapcsolatot tartó bizottság (tapasztalatcsere, külföldi anyag), fordítást összeegyeztető bizottság (elsősorban a szovjet tudományos anyagra vonatkozóan).[13]

A Szövetség munkájának gerince nem a tavalyi utólagos viták lennének, hanem a bizottságokban folyó rendszeres, folyamatos gyakorlati munka. A szakosztályok szintén áttérnének az alkalmi rögtönzött munkáról a terv szerint kidolgozott alkotó munkára. A szakosztályi munkában külön súlyt kell fektetni a dramaturg szakosztály erőteljes működésére.

———

A folyóirat szerkesztőbizottsága önállóan szerkeszti a lapot.
– Meg.... bizottság nincs
– a darabok előzetes ismertetése
– elvi kérdések megvitatása
– plenáris ülés havonta egyszeri (egyszer)[14]

Jelzet: MNL OL P 2143-10. tétel – 1950.
Géppel írt piszkozat, pecsét és aláírás nélkül.

[11] Sztanyiszlavszkij-körök: az orosz színész-rendező Konsztantyin Sztanyiszlavszkij (1863–1938) módszerének követői szerepeiket több hónapon át tartó pszichológiai elemzéssel közelítik meg, amelynek célja a színészek karaktereikkel való teljes azonosulása. Ehhez felhasználják saját emlékeiket, az egyes előadók alárdendelődnek a produkció egységének, az értelmezés a drámaíró szándékának. A rendszernek a Szovjetunió mellett az Egyesült Államokban és Magyarországon is széles követőtábora alakult ki a színházpedagógiában és a színjátszásban, itthon először Hevesi Sándor alkalmazta.
[12] Kézzel betoldva. MSZT: Magyar Szovjet Társaság. Az 1945-ben alakult Magyar–Szovjet Művelődési Társaság utójaként létrejött kommunista tömegszervezete, melynek célja a magyar–szovjet barátság elmélyítése volt.
[13] Mellette olvashatatlan, kézzel írt jegyzet.
[14] A fenti néhány sor ceruzás kézírás.

C) A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség levele Berczeller Antalnak a Népművelési Minisztérium Színházi Főosztálya vezetőjének – 1950. április 22.

Horvai elvtárssal folytatott megbeszélés értelmében idecsatoltan küldjük a tegnapi vezetőségi-elnökségi ülésen elmondott és elfogadott javaslatát.

A deklaráció megszövegezésével négytagú bizottságot bíztak meg. A bizottság tagjai: Major Tamás, Both Béla, Molnár Miklós, Horvai István.

Elvtársi üdvözlettel:
Fenyő Imre
adm. titkár.

Jelzet: MNL OL P 2143-10. tétel – 1950.
Géppel írt tisztázat, a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség pecsétjével és eredeti aláírással.

[5]

Jegyzőkönyv a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség elnöki tanácsának üléséről – 1950. június 22.

Az alábbi dokumentum a szövetség első félévének munkáját értékeli az elnöki tanácsülésen, belső körben. Koncepcionális, nagy ívű kérdésekben (betölti-e a szövetség a párt által neki szánt szerepet) és gyakorlati apróságokban (miért kerül 40 forintba a Színházi Tudosító*) is vitáztak. Major (hiányzó) értékelésén túl kötetlen, szinte szakmai-kollegiális beszélgetést olvasunk a szövetség működéséről, a színházak és a szövetség kapcsolatáról a közönséggel. Horvai joviálisan javasolja, hogy a szövetségen belül jöjjön létre Sztanyiszlavszkij-körök osztály, vidéki és munkásszínjátszó osztály. Leszámítva Hont Ferenc aggályait a szocialista erkölcsről, életszerű beszélgetést őriz a dokumentum.*

Jelen vannak: Both Béla, Gáspár Margit, Hont Ferenc, Horvai István, Horváth Ferenc, Major Tamás.

Major Tamás a Szövetség első félévi működésével kapcsolatban elmondja beszámolóját. (Jegyzőkönyvhöz csatolva.)[1]

Both Béla a beszámolóhoz kapcsolódva megállapítja, hogy a számszerű adatok (65 összejövetel, értekezlet, vagy ankét) a valóságnál kedvezőbb képet adnak a Szövetség életéről. Lényeges ugyanis megállapítani, hogy a vitákon gyakran csak igen kevesen voltak jelen. Ennek oka, azt hiszi, csak kisebb mértékben a hiányos érdeklődés, nagyobb mértékben az, hogy a szövetségi tagok munkaidejét nem sikerült egybehangolni. A színházak dolgozói csak a délutáni órákban érnek rá, vagy későn este. Ezek az időpontok a filmgyárak dolgozói részére nem alkalmasak. Nagy hiánya volt a vitáknak, hogy azokon – főleg az utóbbi időben – a vezetőség tagjai alig tudtak megjelenni, holott a vezetőség feladata lenne, hogy a viták közben előforduló esetleges félrecsúszásokat helyesbítse és a felvetett kérdéseket megfelelően zárja le.

Both Bélának az a véleménye, hogy kevesebb vitát kellene rendezni, viszont el kellene érni, hogy egy-egy vita komoly, nagy esemény legyen kulturális életünkben, arra a résztvevők felkészüljenek és módot is kellene nyújtani arra, hogy valóban felkészülhessenek. – A színházak és a filmgyárak eltérő munkaidejéből adódó problémát is valamiképpen meg kellene oldani, erre azonban sajnos egyelőre semmiféle javaslatot nem tud előterjeszteni.

Igen örül annak Both Béla, hogy a Szövetség hozzáfog a vidéki kapcsolatok kiépítéséhez, hiszen most már Budapesten is sikerült megszüntetni a régi sztár-rendszert, meg kell szüntetni a Budapest és vidék közötti különbséget is. A vidéki színjátszást, a vidéki kartársakat fel kell emelni, sőt fel kell ismerni.

Szóváteszi ezután, hogy a dramaturg-szakosztály által megindítandó, a Magyar-Szovjet Társaság kiadásában megjelenő *Színházi Tudósító* 40 Ft-os ára igen magas. Az intézményeknek így a Tudósító megvásárlására nem áll megfelelő anyagi eszköz rendelkezésére.

Hont Ferenc felveti a kérdést: betöltötte-e a Szövetség azt a szerepet, amelyre a Párt szánta? Megállapítja, hogy: még nem. Jelentős kezdeményezések történtek, de még nem sikerült elsajátítani azokat a pártszerű módszereket, amelyek tervszerűséget vittek volna a Szövetség munkájába, a szövetségi viták kialakításába. – Feladata ugyanis a Szövetségnek, hogy a legdöntőbb elvi problémákat felvesse a művészeti intézmények vezetői és dolgozói előtt és megoldja ezeket a problémákat. A Szövetség legközelebbi feladata tehát nemcsak az, hogy kiértékelje azt a haladást, azt az átalakulást, amelyben most vagyunk, hanem hogy sorra vegye, milyen *új* problémákat vet fel ez az átalakulás. Ilyen például a pártszerű módszerek kérdése a művészi alkotó munkában, vagy az a veszély, amely igen súlyos színházi életünkben: a színpadi beszéd elhanyagolásának kérdése. Színházaink fejlődése az elmúlt szezonban valóban ugrásszerű és óriási volt, a színpadi beszéd tekintetében azonban egész lehetetlen állapotok uralkodnak.

Felveti ezek után Hont Ferenc a Szövetség erkölcsi súlyának kérdését. A Szövetség működése kívülről zárt arisztokratikus tevékenységnek tűnik, nemcsak azért, mert az üzemekkel, a közönséggel nem volt meg a közvetlen kapcsolat, hanem főleg azért, mert a Szövetség működésének nincs megfelelő sajtója. A Szovjetunióban, ha a Szövetség ülést, ankétot tart, annak olyan visszhangja van a lapokban, az olyan nagy jelentőségű esemény, hogy sorrendben közvetlenül a Központi Bizottságnak a művészeti kérdésekkel kapcsolatos határozatai után következik. A Szövetség egy-egy vitájának nagy publikus megnyilatkozásnak kell lenni, – a rádió, a film és a sajtó bevonásával. Az eddigi újságcikkek (pl. *Színház és Mozi*) csupán felszínesen érintve a problémákat, érdeklődés felkeltését célozták. Nem erre van szükség. A közönség ma már eléggé fejlett ahhoz, hogy a lezajló viták lényegét és eredményeit vigye ki a sajtó a dolgozó nép nyilvánossága elé.

Az említett *Színházi Tudósítót* igen jó és hasznos eredménynek tartja, de nagyon fontos, hogy a szovjet cikkeket, a szovjet eredményeket ne csak átvegyék, hanem alkalmazzuk is magyar viszonyokra. Tudomása szerint a Színháztudományi Intézetnél kell lenni összegnek a hasonló kiadványok előállítására. Utána kell nézni, hogy ez az összeg rendelkezésre álljon s ezáltal a Színházi Tudósító olcsóbban jusson a szélesebb körökhöz.

[1] A beszámoló nem volt fellelhető.

Horváth Ferenc javasolja, hogy a jövő évad megszervezésével kapcsolatban már most végezzen a Szövetség „közvélemény-kutatást", hogy milyen időpont felelne meg a szövetségi viták megtartására. Tény ugyanis – és ez nyilvánvalóan a Szövetség munkájának komoly eredménye – hogy a színházi dolgozókban igen nagy az érdeklődés, szeretnek tanulni, és ha eljutnak egy-egy szövetségi vitára az valóban örömet jelent a részükre. Az egyes színházakban a torlódó események az okai annak, hogy gyakran még sem képesek a Szövetségbe eljönni.

Felhívja Horváth Ferenc a figyelmet arra, hogy mit tapasztalt a Pártiskolán 300 igen értékes elvtársával kapcsolatban (valamennyien vezető pozícióban dolgoznak). A színházi kérdések iránt nagy az érdeklődésük, de igen nagy a tájékozatlanságuk. Moziba szovjet filmekhez igen sokat járnak és a színházi kérdéseket teljesen a filmeken látottak alapján ítélik meg. Egy-egy gyengébb alakítás kapcsán súlyos következtetéseket vonnak le és egyáltalán nem értik például a Nemzeti Színház műsorpolitikáját: miért kell ma előadni például a *Jövedelmező állás*-t. – Fontos volna módot találni arra, hogy a közönség hasonló értékes rétegét megfelelően tudjuk tájékoztatni.

Gáspár Margit azt hiányolja, hogy a Szövetség működése nem volt eléggé gyakorlati. A dramaturg-szakosztály konkrét feladatok megoldását segítette elő, de már szakosztályokban ez nem igen volt tapasztalható. A Sztanyiszlavszkij-körök irányítása nem történt meg és jó lett volna, ha a Szövetség bizottságokat küld ki, amelyek ellenőrzik, hogy a színházak produkciói a sorozatos előadások kapcsán megfelelő színvonalon maradnak-e.

Horvai István szerint a Szövetség nem olyan operatív szerv, amelynek ez utóbbi volna a feladata. A Sztanyiszlavszkij-körökkel kapcsolatban valóban zavaros volt ez az évad, hiszen kezdetben még a Szakszervezet volt a Sztanyiszlavszkij-körök irányítója. Ezzel kapcsolatban javasolja, hogy a jövőben a Szövetség további osztályokkal bővüljön:

- Sztanyiszlavszkij-körök osztálya, amelynek vezetője felelősséggel előre tervszerűen összeállítja a Sztanyiszlavszkij-körök működésének programját. (Színdaraboknak bemutató előtti kiértékelése stb.)
- A vidéki osztály feladata rendszeresen kapcsolatot tartani a vidéki színjátszással és rendszeresíteni a vidéki színházaknál a szövetségi napokat.
- Munkásszínjátszó osztály.

Igen fontos kérdés még a Szövetség lapjának kérdése. Erre feltétlenül nagy szükség volna és megfelelő anyag is volna már hozzá s csupán káderhiány miatt nem valósulhatott eddig meg. Nem találtunk még ugyanis megfelelő szerkesztőt.

A Szövetség félévi munkájával kapcsolatban megállapítja Horvai, hogy ez az időszak a Szövetség megteremtésének időszaka volt és az eredmények fő értéke tulajdonképpen az, hogy a Szövetség valóban létrejött.

Hont Ferenc arra a veszélyre mutatott rá, hogy az összes feladatokat egynéhány ember végzi, helyesnek tartaná olyan rendszer (iroda, bizottság) bevezetését, amely új erőket kapcsol be és határozott jól megosztott munkareszortokat teremt.

Major Tamás felteszi a kérdést, hogy jó volt-e az ideológiai irányvonal, amelyen a Szövetség haladt? – Megállapítja, hogy sikerült, máshol még feltalálható sekélyes személyeskedést megszüntetni és a vitákat megfelelő elvi síkon lefolytatni. A viták összeállítása végeredményben tervszerű volt, mert a Szövetségnek így megindulásakor az volt a feladata, hogy valamennyi színház és valamennyi műfaj sorra kerüljön. Ez meg is történt. Ebben az időszakban nem lehetett volna a vitákból kihagyni, de a jövő évadban természetesen már lesz lehetőség arra, hogy másfajta terv szerint kevesebb ankétot rendezünk. A Színházi Tudósítóval kapcsolatban igen helytelennek tartja, hogy az ilyen sokba kerül, főleg az intézményekhez való eljuttatásra alapul. Ennek a Tudósítónak is tömeglappá kell válnia. Rendkívül sürgős ezenkívül a Szövetség folyóiratának létrehozása. Az ülés felveti Farkas Sándor és Rajcsányi Károly nevét, mint akikkel tárgyalni fog. Nem vállalhatnák-e a folyóirat szerkesztését.

A színpadi beszéddel kapcsolatban valóban nagyok a nehézségek, bár a Főiskola rostavizsgája már némi haladást mutatott. Hiányzik ezzel kapcsolatban az, hogy a tanítás módszeresen nincs kidolgozva.

A Hont Ferenc által említett időszerű elvi problémákat a közeli napokban megrendezendő Országos Konferencián lehet majd felvetni.

Both Béla a Művészeti Dolgozók Szakszervezetével való szorosabb együttműködést sürgeti, hiszen a Szövetség a Szakszervezet részére és a Szakszervezet a Szövetség részére értékes támogatást nyújthatna. Elhatározza az ülés, hogy a Szövetség vezetősége megbeszélésre fog összejönni a Szakszervezet vezetőivel. Both Béla ezek után javaslatot terjeszt elő, hogy a Szövetség a Szakszervezettel együtt intézzen béke-felhívást a világ film-szakmabeli dolgozókhoz. Az Elnöki Tanács a javaslatot és a felhívás szövegét egyhangúlag elfogadja (jegyzőkönyvhöz csatolva), és vállalja, hogy a béke-felhívással kapcsolatos, mintegy 2500 Ft költséget a Szakszervezettel együtt viselni fogja.

Megvitatja és részleteiben is kialakítja ezután az ülés a Szövetség július 6., 7. és 8-i Országos Konferenciájának program-tervezetét. ~~(Jegyzőkönyvhöz csatolva.)~~[2]

Major Tamás az ülést bezárja.

Jelzet: MNL OL P 2143-6. tétel – 1950. Géppel írt piszkozat, utólagos javításokkal, pecsét és aláírás nélkül.

[2] Áthúzás az eredetiben.

[6]

Kivonat a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség elnöki tanácsa ülésének jegyzőkönyvéből – 1950. június 22.

A dokumentum a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség fennállása első félévében megrendezett színdarab- és filmvitákat, ankétokat tekinti át. Major elnök a sikeresnek minősített megbeszélések fő problémájának azt tartja, hogy azokon a kritikusok nem jelennek meg. Miközben pozitívan értékeli a szövetség dramaturgiai és a szcenikai szakosztályának munkáját, hangsúlyozza a közönséggel való kapcsolattartás kiépítését, de gondja lesz a csapatépítő vidám klubnapok megszervezésére is.

Major Tamás: Szövetségünk első félévi munkájának áttekintésekor megállapíthatjuk, hogy – bár az egyes ankétokra, vitákra a kartársak még általában nem jöttek el kellő számban – sikerült a színház és a film dolgozóit megmozgatni. Ezt a megállapítást az támasztja alá, hogy az elmúlt 6 hónap alatt Szövetségünk rendezésében 65 alkalommal volt összejövetel, ankét, értekezlet, előadás stb.

Színdarabok szakmai előadása és megvitatása

December 27-én	*Ellenségek*[1]
Január 17-én	*Szabad a pálya*[2]
Január 31-én	*Hétköznapok hősei*[3]
Február 17-én	*Tamás bátya kunyhója*[4]
Március 24-én	*Nyári zápor*[5]
Március 31-én	*Mélyszántás*[6]
Április 15-én	*Legény a talpán*[7]
Május 3-án	*Bányászok* (Nem volt vita)
Május 12-én	*Májusfa*[8]
Május 17-én	*Szabad szél*
Május 24-én	*Csillagtárna*[9]
Június 16-án	*Ingyenélők.*[10]

A viták jegyzőkönyveit sokszorosítottuk és a vidéki, budapesti színházakhoz és a különböző kulturális szervekhez eljuttattuk. Értesüléseink szerint ezek a jegyzőkönyvek általánosságban nagy érdeklődést keltenek, és azokat valóban sokan elolvassák, megtárgyalják.

Film-szakmai előadások, viták

December 17-én	*Postamester*[11]
December 23-án	*Szabóné*
Január 5-én	*Sztálingrádi csata I. rész*[12]
Február 20-án	*Világ Ifjúsága* (Ovanyeszova részvételével)
Március 4-én	*Sztálingrádi csata II. rész*[13]
Március 25-én	*Ludas Matyi*
Április 22-én	Filmek szinkronizálásának kérdései.
Június 3-án	*Vidám vásár*
Június 10-én	Három magyar dokumentumfilm megvitatása.

Rádiójátékok megvitatása

Február11-én	*Rózsa Sándor*[14]
Június24-én	Csirszkov: *Győztesek.*[15] (A Rádió lejátssza ez alkalommal az eredeti orosz hangfelvételt.)

[1] Makszim Gorkij: *Ellenségek.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1949. december 2. Rendező: Major Tamás.
[2] Anatolij Szurov: *Szabad pálya.* Bemutató: Madách Színház, 1949. november 25. Rendező: Barta Zsuzsa, Pártos Géza.
[3] Mándi Éva: *Hétköznapok hősei.* Bemutató: Belvárosi Színház, 1949. november 17. Rendező: Simon Zsuzsa.
[4] Alekszandra Brustein: *Tamás bátyja kunyhója.* Bemutató: Debreceni Csokonai Színház, 1950. március 27. Rendező: Horváth Jenő.
[5] Szabó Pál: *Nyári zápor.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1950. február 17. Rendező: Major Tamás, Marton Endre.
[6] Földes Mihály: *Mélyszántás.* Bemutató: Belvárosi Színház, 1950. március 18. Rendező: Lányi Andor.
[7] Konsztantyin Mihajlovics Szimonov: *Legény a talpán.* Bemutató: Ifjúsági Színház, 1950. március 25. Rendező: Bálint György.
[8] Ennek előadása a színházi adattárban nem szerepel, a korabeli lapok (lásd *Világ,* 1949. máj. 1., 6.) szerint azonban rádió-nagyoperettként 1949. május 1-én elhangzott a Kossuth Rádióban. Mesterházi Lajos – Szász Péter: *Májusfa.* Rendező: Rácz György. Zeneszerző: Kemény Egon.
[9] Alekszandr Jevdokimovics Kornyejcsuk: *Csillagtárna.* Bemutató: Állami Bányász Színház, 1950. április 4. Rendező: Hegedűs Tibor.
[10] Csiky Gergely: *Ingyenélők.* Bemutató: Vidám Színház, 1950. június 9. Rendező: Apáthi Imre.
[11] *A postamester* (*Der Postmeister,* Gustav Ucicky, 1940).
[12] *Sztálingrádi csata I.* (*Sztalingradszkaja bitva I.,* Vladimir Petrov, 1949).
[13] *Sztálingrádi csata II.* (*Sztalingradszkaja bitva II.,* Vladimir Petrov, 1949).
[14] „Érdemes meghallgatni! Szombaton, január 21-én, 22 órakor Petőfin: Rózsa Sándor Rádiójáték Móricz Zsigmond regényéből" – *Magyar Vasárnap*, 1950. jan. 22., 4.
[15] „Vasárnap október 30. […] Petőfi Rádió […] 22.00: Előadás a stúdióban: Győztesek. Rádiójáték Borisz Csirszkov színművéből. Rendező: Ispánki János. Közreműködik Kovács Barna, gitár" – *Magyar Nemzet,* 1949. okt. 28., 6.

A kritikus tagozat két értekezletet (február 7. és március 18.) tartott és két ankétot:

Március 27-én	A filmkritika és a magyar film
Április 17-én	Három magyar darab kritikáinak megvitatása.

Ezek az ankétok igen jók, igen hasznosak voltak, ettől eltekintve azonban a kritikusok úgyszólván teljes mértékben távol tartották magukat a Szövetség életétől. Szinte állandó szövege a vitáink jegyzőkönyveinek, hogy a felszólalók panaszolják: *egyetlen kritikus sincsen jelen*.

A dramaturg szakosztály első ülését május 22-én tartotta meg és azóta hetenként tart ülést. Eléggé lendületesen fogtak hozzá a munkához, *amelynek fő* célja, hogy a következő színházi évaddal kapcsolatban terveiket munkájukat *egybehangolják*, közös munkamódszereiket megszervezzék.

A szakosztály működésének egyik eredménye, hogy a szovjet színházi kultúra alapos és szervezett ismertetése céljából rövidesen havonta megjelenő *Színházi Tudósító*-t fog a Magyar Szovjet Társaság kiadni. Ennek összeállításában a dramaturg-szakosztály tevékenyen részt vesz. A dramaturg-szakosztály ülésén elhangzott jelentősebb megbeszéléseket, beszámolókat szintén sokszorosítjuk, és így szélesebb körben ismertetjük. Például: *„A klasszikus magyar drámai hagyományok felhasználása."*

A szcenikai szakosztály a Magyar Szovjet Barátság Hónapjával[16] kapcsolatban *nagyszabású színpadművészeti kiállítást* rendezett, amelyet igen sokan néztek meg. A szakosztály további értekezletein élesen felvetette a díszletterverő, díszletfestők és műszaki személyzet *égető problémáit*. (Munkatorlódás, utánpótlás hiánya stb.) Folyamatban van, hogy a problémák megoldására a szakosztály a megfelelő lépéseket megtegye.

Szövetségünk munkarendjében *kultúrpolitikai ankétsorozat* is szerepelt. Ennek azonban csak I. előadását tartottuk meg:

Február 25-én	A szovjet film, előadó: Both Béla.

Általános érdeklődésre tarthattak számot a Szövetség alanti eseményei:

Február 21-én	Fogadás a Budapesten tartózkodó *lengyel művészeti vezetők* tiszteletére.
Március 23-án	Vacsora *Obzracov*[17] tiszteletére.

[16] 1950. február.

[17] Szergej Vlagyimirovics Obrazcov (1901–1992), a bábjáték atyja a Szovjetunióban. Festeni tanult a moszkvai Felsőfpkú Képzőművészeti és Technikai Tanműhelyekben (VHUTEMASZ), színészkedett, vaudeville stílusú bábelőadásokat tartott. 1931-ben lett a moszkvai Állami Központi Báb-

Április 27-én	*Davidoglu* vendégül látása.
Április 29-én	Both Béla és Gellért Endre beszámolója a *Szovjetunióban tett útjukkal kapcsolatban*.
Május 26-án	Fogadás Wanda Padwa (Lengyelország) tiszteletére.

Abból a célból, hogy a kartársak meghittebb viszonyba kerüljenek egymással és a többi művészeti ágak dolgozóival, Szövetségünk hetenkénti klubnapjai keretében időnként vidám műsort ad:

Március 25-én	Vidám klubnap.
Április 1-jén	Az Úttörő Színház[18] pamflett műsora.
Április 11-én	Az operaházi SZIT[19] előadása.
Április 15-én	Az Operett Színház zenekarának hangversenye.
Május 7-én	A Zeneművészeti Főiskola tanárainak hangversenye a Nemzeti Színházban.
Június 3-án	Az Operett Színház műsora a kertben.
Június 24-én	Az Ifjúsági Színház pamflett műsora.

Szövetségünk támogatásával június 20-án a Művészeti Szövetségek Háza[20] több héten át tartó *sakkversenyt* indított meg, amelyen igen sok színész és több színház csapata vesz részt.

A *vidéki* kartársakkal a Szövetség csak most ez évad végén veszi fel a szorosabb kapcsolatot oly módon, hogy a Szövetség megbízottai meglátogatják a vidéki színházakat.

Szövetségünk tervbe vette *a tömegek felé való kap*csolat kiépítését is. (pl. a „Néző Szószéke") ez azonban nem történt meg szervezetten, csak esetenként, alkalomszerűen:

Szövetségünk megbízottai *36 alkalommal voltak* jelen *üzemi színjátszók előadásán* a Szaktanács erre vonatkozó kezdeményezésével kapcsolatban.

---

színház első igazgatója, amely ma a nevét viseli. Az 50-es és 60-as években nagy hatású külföldi turnékat rendezett.

[18] Az államosítás után a Paulay Ede utcai Művész Színházat Úttörő Színház néven nyitották meg, igazgatóhának Fábri Zoltánt nevezték ki. Az Úttörőszínház 1952-ig működött önállóan, majd egyesítették a Nagymező utcai Ifjúsági Színházzal, és 1954-ig annak Kamaraszínháza volt.

[19] SZIT: Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom, Szakszervezeti Tanács ifjúmunkás tömegszervezete volt. 1950 júniusában a DISZ megalakulása után elvesztette önállóságát és beolvadt az ifjúsági szervezetbe. Bővebben lásd: Simándi Irén, *A Magvető parasztfiataljai 1948–1950* (Budapest: Gondolat Kiadó, 2007).

[20] Az 1901-ben megalakult Fészek Klub, 1950 és 1958 között a Művészeti Szövetségek Házaként működött.

Tizenegy alkalommal voltak jelen megbízottaink a *MINSZ*[21] *kultúrversenyének* különböző eseményeinél.

Rendszeresen küldtünk vitavezetőket, felszólalókat *a Műszaki és Gazdasági Akadémia* film- és színdarabvitáihoz.

Jelzet: MNL OL P 2143-9. tétel – 1950.
Géppel írt tisztázat, pecsét és aláírás nélkül.

[21] Magyar Ifjúság Népi Szövetsége.

[7]

Nagy Adorján levele a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség elnökségének – 1950. szeptember 17.

Nagy Adorján (1888–1956) színész, rendező írásbeli hozzászólása a szövetség által rendezett színészkonferencián elhangzottakhoz, melyben elsődlegesen a szovjet színházakra vonatkozó párthatározatok tanulmányozását, másrészt beszédtechnikai munkaközösség felállítását javasolja.

Tisztelt Elnökség!

Mindenekelőtt köszönetemet fejezem ki az Elnökségnek, hogy részt vehettem ezen a reám nézve nagyon tanulságos konferencián. Egyben gratulálok a kitűnő rendezéshez. A történelmi hűség kedvéért meg kell jegyeznem, hogy ha a Szövetség rendezésében ez volt is az első színész-konferencia, de felszabadulásunk óta ez már a második: az elsőt az MKP rendezte 1947-ben, amikor is pártprogramként hirdette meg a tájszínházat. A konferencia Elnökének felszólítására az alábbiakban közlöm röviden az elmondásra nem került felszólalásaim lényegét.

I. Major elvtárs előadásához:

- Kívánatosnak tartanám, hogy mind a konferencia, mint a Szövetség által rendezett viták jegyzőkönyveit, adja ki a Szövetség legalább levonatok formájában.
- Javaslom az ifjúság színházi nevelésével kapcsolatban, hogy minden fővárosi színház évről-évre egy-egy profiljának megfelelő klasszikus művel egészítse ki műsorát, hogy idővel klasszikus repertoárral rendelkezzék a megfelelő kort elért ifjúság részére.
- Indítványozom, hogy szerezze meg és fordíttassa le a Szövetség a szovjet-színházakra vonatkozó párthatározatokat, kormányintézkedéseket, rendeleteket és szabályzatokat – Lenin első rendeletétől kezdődően (1919. augusztus 26.y) – amelyek megszablyák (sic!) a szovjet-színházak belső életét.
- Meg kellene vitatni egy munkaerő-gazdálkodás lehetőségeit kádereink tervszerű felhasználása, túlterheltségük enyhítése, vidéki színészeink film- és rádió-szereplésének lehetősége érdekében.

II. Gellért Endre előadásához:

- Kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a Főiskolában történtekért 1948 februárjától 1949 júliusáig, nemcsak Hont Ferencet illeti felelősség,

hanem engem is. Köszönöm a Pártnak, Kormányzatunknak, hogy súlyos hibáim ellenére is meghagyott állomásomban. És köszönöm Gellért Endrének, hogy koromra való tekintettel megkímélt a nagyon is megérdemelt kemény bírálattól.

– Gellért csak a színpadi mozgás lágyságáról beszélt, pedig a test laza tartását hangsúlyozni kell színpadi beszéd közben is, nemcsak azért mert a test mozgásától el nem választható, hanem azért is, mert sokkal nehezebben megvalósítható az iskolai felelések (különösen a múltban) és műkedvelői szereplések megrögzött szokásai miatt.
– Ismerve Gellért Endre rendezői eljárását, nagy tájékozottságát Sztanyiszlavszkij módszerében, csak fogalmazási hiba lehet egyik mondata: „a szerepet az egész darabon belül kell nézni". Ez így nem fedi egészen pontosan azokat a követelményeket, amelyeket Sztanyiszlavszkij támaszt színésszel és rendezővel szemben. 1928-ban írott *Othelló*-rendezőpéldányában ezt a határozott utasítást adja: ne a darabot, hanem az élet egy darabját játszák el, vagyis: állandóan egészítsék a szereplők színpadi életét a darabelőtti, a felvonások közötti életükkel.
– Meg kell szervezni, hogy a Színháztudományi Intézet alkalmazott tudományt teremtsen és teremthessen. (Pl. úgy tudom, hogy a Nemzeti Színház a *Revizor* előadására készül. Kérem, értesítsék a rendezőt, hogy az Eötvös-kollégium könyvtárában megtalálhatja a darab 100 éves színpadi életének orosz nyelvű leírását, bő képanyaggal együtt.)

Végezetül: kérem a Szövetség segítségét egy beszédtechnikai könyv munkaközösségének létesítéséhez. Legyen szabad megemlítenem, hogy a Szovjetunió színészfőiskolájának könyvét (E. Szaricseva: *Technika scenicseszkoj recsi*)[1] szintén munkaközösség hozta létre, amely 1934-ben kezdett munkához és a könyv 1939-ben jelent meg.

Szabadság!

Budapest, 1950 szeptember 17.

Nagy Adorján
Bp. VII. Madách I. út 7. V. 4.
Tel.: 423-454.

Jelzet: MNL OL P 2143-85. tétel – 1950.
Géppel írt tisztázat, saját kezű aláírással.

[1] J. Szaricseva, *A színpadi beszéd technikája* (Budapest: Színház- és Filmművészeti Szövetség, 1954 [1955]).

[8]

Feljegyzés a Sztanyiszlavszij-kör megindításáról – 1950

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség alakuló ülésén legfontosabb feladatként jelölték meg az ún. Sztanyiszlavszkij-körök létrehozását. E célra külön Sztanyiszlavszkij-kör Bizottságot szerveztek, amelynek vezetésére Gellért Endrét kérték fel. A dokumentum a szövetség Sztanyiszlavszkij-körének megindítását és első eseményeit foglalja össze.

Szakmai továbbképzés céljából megindítottuk a Sztanyiszlavszkij-körünket 1950. november 25-én. Az volt az elgondolás, hogy a *Színész munkája*[1] című kötetet vesszük át fejezetenként, egy előadó összefoglalja a fejezet gondolatmenetét és lényegét, a hallgatók megvitatják, és saját tapasztalataikkal illusztrálják a tételeket. Az Üzemi Bizottság 10 példányt vett a könyvből, hogy a tagok az előadásra már elolvassák a soron levő fejezetet és alapjuk legyen a hozzászóláshoz, vitához. A könyvet később, még november folyamán a tagság 75%-a megvette.

Az első előadást november 15-én Körmöczi László rendező tartotta. A tagság teljes létszámban megjelent. Eleven vita alakult a fejezet által érintett kérdések körül, egyes hozzászólások elkalandoztak a tájelőadásaink körülményei, a reggeli zsúfoltság felé.

A második előadást Miklóssy György színész tartotta a könyv második fejezetéről.

A harmadik előadást Vass Irma a harmadik fejezetről. Ezen az előadáson Benkő Miklós igazgató hozzászólásában felvetette az alaposabb elmélyedés, a részleteiben kimerítőbb megvitatás és a gyakorlati példákkal történő alátámasztás szükségességét. Egyszersmind vállalta, hogy az általa javasolt módon ő tartja a következő előadást. Ebben betegsége megakadályozta.

A negyedik, ötödik és hatodik előadást Gulyás Sándor rendező tartotta Sztanyiszlavszkij pályájáról és a Művész Színház működéséről. Alapos, szemléletes, konkrét előadás volt. A tagság kedvező kritikával fogadta.

A hetedik előadást a Szegedi Pártbizottságtól Fodor elvtárs, kazánkovács, hídépítő tartotta az *Élet hídja*[2] előadásunkra folyó próbák keretében a híd-

[1] Konsztantyin Szergejevics Sztanyiszlavszkij, *A színész munkája*, ford. Balogh Pál, Karoczkay Margit (Budapest: Hungária, 1950).
[2] Háy Gyula: *Az élet hídja*. Bemutató: Nemzeti Színház 1951. február 13. Rendező: Gellért Endre.

építés technikájáról és a hídépítés hőseiről. Az előadás hasznos volt, segítette a reális játékot és reális figurák kialakítását.

Nyolcadik előadásunk a folyó héten lesz: Révai elvtárs kongresszusi felszólalását ismerteti Vass Irma tagtársunk, utána vita.

Kilencedik előadást Körmöczi László fogja tartani április első hetében Gorcsakov cikkével (Tyeatr 1951. febr. szám), Sztanyiszlavszkij egy rendezői délelőttjének a lefolyásáról.

További előadásokat tapasztalt, idősebb színészeink már a *Színész munkájá*ból tartják: a IV. fejezetet Károlyi István színészünk foglalja össze és vezeti a vitát. Részben már Békéscsabán fog folyni az előadássorozat, ahol hetenként vehetünk elő egy-egy fejezetet a Sztanyiszlavszkij-könyvből, mert a tagságnak – nem lévén rendszeres próbái – több ideje lesz az olvasásra.

Eddig két hetenként voltak az előadások, ha valami elháríthatatlan ütközés (főpróbák, rendkívüli ülés) nem jött közbe. Békéscsabán hetenként tarthatjuk.

Hiányzott a Népművelési Minisztériumtól várt tanmenet és brossúrák, módszertani tanács.

Hiány volt, hogy gyakorlatilag nem illusztráltuk az elméleti fogalmakat, alaptételeket. Eredetileg tervbe vettük, hogy Gulyás Sándor bemutatja egyes színészekkel a helyzetgyakorlatokat, a képzelőerő körének szűkítését, tágítását célzó gyakorlatokat, ez azonban elmaradt.

Eredmény mégis, hogy felvetődtek Sztanyiszlavszkij módszerének a problémái kapcsolatban a mindennapi játékkérdéseinkkel, élesen kialakult a tudata, hogy el kell mélyedni Sztanyiszlavszkij rendszerében és eredmény, hogy többé-kevésbé rendszeresen, de az egész éven végig foglalkoztunk és foglalkozni fogunk színjátszásunk magasabb követelményei érdekében az élenjáró szovjet színjátszás alapjaival, példáival.

Amíg kötelező volt a tagság számára a megjelenés – az első 3 előadáson – megjelentek olyanok is, akik érdeklődés hiányában fegyelmezetlenül viselkedtek (ezek közül a rendbontó Kovács Antal énekkari tagunk volt, őt azóta fegyelmi vétségek sorozata miatt a színházból eltávolítottunk). A 4. előadástól kezdve önkéntes volt a részvétel, amiből 50%-os lemorzsolódás lett, viszont kialakult az állandó kör, a teljes odaadás, érdeklődés, figyelem.

Jelzet: MNL OL P 2143-37. tétel – 1950.
Géppel írt tisztázat, pecsét és aláírás nélkül.

[9]

A Sztanyiszlavszkij Bizottság vegyes feljegyzései – 1950

A dokumentum a Sztanyiszlavszkij Bizottság tagjainak nevét és a kör első szemináriumainak időpontját és helyszínét közli. A legfontosabb szakma-ideológiai közösség vezetőjének Várkonyi Zoltánt nevezik ki.

Bálint György elvtárs, a Sztanyiszlavszkij Bizottság vezetője, kéri a színházak igazgatóit, hogy közöljék, ki lesz színházuknál a Sztanyiszlavszkij-kör megbízott felelőse. (Úgy gondolja Bálint elvtárs, hogy jobb ha ezt a kérdést már most tisztázzuk és amint a Bizottság a Sztanyiszlavszkij-körök működésére vonatkozó javaslata elkészül, azt rögtön a megnevezettekhez fogja továbbítani.)

Nemzeti Színház	Major Tamás
Madách Színház	Pártos Géza
Belvárosi Színház[1]	~~Egri István~~[2] Szendrő Ferenc
Vidám Színház	~~Sugár László~~[3] xxxxxx[4]
Úttörő Színház	Horváth Jenő (rendező) Horvai István
Ifjúsági Színház	Hont
Operett Színház	Szilágyi Bea
Honvéd Színház	Horváth Ferenc
Állami Bábszínház	~~Gábor Éva~~[5] Bod László[6]

„Állhatatosan kell követnünk művészetünk legfőbb célját. Ennek az a lényege, hogy a darabban és szerepünkben megteremtsük az ember lelki életét és ezt az életet művészileg ábrázoljuk nagyszerű színpadi formában.” Így mondta Sztanyiszlavszkij és így is érezzük mindnyájan. Hogy pedig ezt a célt elérjük, szívós, mindennapi munkával el kell sajátítanunk Sztanyiszlavszkij rendszerét.

[1] Belvárosi Színház Bárdos Artúr társulata, amely 1917 és 1951 között működött. 1948-ban Simon Zsuzsa lett az igazgatója, az államosítás után vezetésével Szendrő Ferencet bízták meg.
[2] Áthúzás az eredetiben.
[3] Áthúzás az eredetiben.
[4] Olvashatatlan név.
[5] Áthúzás az eredetiben.
[6] Valamennyi név kézzel írva.

A Szövetség ennek érdekében széleskörű munkát indított és végzett el. A Sztanyiszlavszkij-bizottság kidolgozta a Sztanyiszlavszkij-körök első kéthavi munkatervét és dolgozik a további munkaterven. Az első kéthavi anyagot: részletes programot és az előadások vázlatait november 28-ig megkapja minden színház főrendezője. Ők ugyanis a Sztanyiszlavszkij-körök vezetői, helyetteseikről maguk gondoskodnak.

A Szövetség ellátja a Sztanyiszlavszkij-köröket anyaggal, ellenőrzi a munkát és megtartja a konzultációkat.

Azt hisszük, az induló munka meg fogja javítani színházaink munkamódszerét s ennek következtében előadásaink művészi színvonalát. Világossá és érthetővé kell tennünk a rendszert s így elérjük azt az eredményt, amit Révai elvtárs tűzött elénk a Szövetség II. Konferenciáján: művészeink megértik, hogy a „Sztanyiszlavszkij-módszer azért jó és kitűnő, mert választ ad és segítséget nyújt a te saját munkádhoz, segíti a te saját alkotó munkádat magasabb színvonalra emelni."

Sztanyiszlavszkij-bizottság:
Vezetője: Várkonyi Zoltán

Horvai István	Major Tamás	Gellért Endre	Tolnay Klári
Szörényi Éva	Szirtes Ádám	Simon Zsuzsa	Bán Frigyes
Gertler Viktor	Herskó János	Rácz György	Máriássy Félix
Szécsi Ferenc	Maleczky Oszkár	Gyurkovics Mária	Somló István
Feleki Kamill	Verebes Károly		

Az első Sztanyiszlavszkij-kör szemináriumai:

Opera	–
Nemzeti Színház	február 3.
Madách Színház	február 16–20. között
Néphadsereg Színháza	február 16. után
Ifjúsági Színház	január 29.
Fővárosi Operett	január 31.
Fővárosi Víg Színház	január 28.
Vidám Színpad	január 24.
Bábszínház	február 16–22. között
Rádió	február 13.
Játékfilmgyár	–
Szinkron	január 29.
Csokonai Színház	megvolt
Déryné Színház	február 3.
Kisfaludy Színház	–
Katona József Színház	február 10.
Pécsi Színház	I. 31.
Szegedi Színház	február 3.
Szigligeti Színház	megvolt
Állami Falu Színház:	I. 31.

Jelzet: MNL OL P 2143-38. tétel – 1950.
Géppel írt piszkozat, pecsét nélkül.

[10]

Hámos György – Székely Endre: *Aranycsillag* című operettjének és az Operettszínház előadásának megvitatása a Magyar Zeneművészek Szövetsége Operett és Tánczenei Szakosztályának ülésén – 1951. január 27.

Az új magyar katonaoperett, az Aranycsillag *megvitatásának dokumentuma a két szövetség közös ülésén elhangzottakat rögzíti. A vita kis létszámban és bizonytalan keretekben folyt arról, hogy az oroszos hangzású zene mennyire lehet szocialista. A könnyed beszélésokból kollegiális hangulatra következtetünk, a gyári munkások üzenetei a civil rajongóké, de a jelen lévő katonanézőké erős hatású. A színészi alakítás, az új drámai karakterek, az új műfaj, a könnyűzene témáiról bizonytalan hozzászólások színesítik a hosszúra nyúló vitaestet.*

Simon Zsuzsa (elnök): Szeretettel üdvözlöm az elvtársakat. Bevallom, hogy egy kicsit csalódottan nyitom meg az *Aranycsillag*[1] vitáját. Én úgy gondolom, hogy ennek a produkciónak a jelentősége meg fogja törni azt az újabban, sajnos, elég gyakori jelenséget, hogy az egyes színházak vitáján ilyen nagyon kevesen jelennek meg: kevesen vannak maga a színház részéről is és kevesen vannak más színházaktól, kevesen vannak a Szövetség tagjai részéről. Azt hiszem, hogy nagyon jó lenne, ha mi megkeresnénk a magunk munkájában azt a hibát, amely ezt a nagyon helytelen és rossz eredményt okozza, hogy ilyen érdektelenség és közönyösség megmutatkozásával tartjuk meg ezeket a vitákat.

Ahhoz, hogy egy-egy produkciót mi megvitassunk, és ehhez összegyűlhessünk, elsősorban az kell, hogy a színházak áldozatos munkával – úgy a művészi, mint a műszaki tagok áldozatos munkájával – egy-egy külön előadásban bemutassák a darabot: úgynevezett szakmai bemutatót tartsanak. Az elvtársak jól ismerik a minisztertanács takarékossági rendeletét: az önköltségcsökkentésre való felhívást.[2] Nekünk, mindnyájunknak kötelességünk ezt szem előtt tartani. Mégis az állami színházak komoly rezsivel szakmai bemutatót tartanak. Én a közelmúltban részt vettem egynehány szakmai bemutatón s ott is hasonló érdektelenséggel találkoztam, azzal, hogy azok, akik számára ezeket a szakmai bemutatókat tartják, a Kartársak nincsenek ott. Nem meglepetés tehát, hogy nem vesznek részt a vitában sem.

Javaslom, hogy a Szövetség vezetősége a színházigazgatókkal és talán az érdekeltekkel együtt tartson itt egy megbeszélést arról, hogyan lehetne ezen a hibán segíteni, mert ez olyan hiba, amely mellett nem mehetünk el szó nélkül.

Én valahogy úgy érzem, hogy ez a mai vita különös ünnepélyességgel bír. Óriási jelentőséget látok ugyanis abban, és azt hiszem – bár nem akarom a felszólalásokat ezzel befolyásolni –, hogy óriási jelentőséget látnak benne az elvtársak is: megszületett az első magyar szocialista, realista operett.

A magyar dráma születése körül már rengeteg vita folyt. Értünk is el eredményeket. Ezeket az eredményeket most fokozzák a színházak és fokozzák elsősorban íróink, de miután csak egy operettszínházunk van, csak egy színházunk van ebben a műfajban – amely igen fontos műfaj, amely talán még mindig a legnagyobb tömegeket vonzza – ezen a téren most értünk el ehhez az eredményhez, amely óriási jelentőségű.

Az Operett Színház ezzel olyan hatalmas lépést tett előre, amelynek a jelentőségét itt alaposan ki kell tárgyalni. Nemcsak azért, hogy bátorságot, erőt adjunk a további munkához, hanem azért is, hogy rá tudjunk mutatni arra, hogy a színház vezetősége, – amely az *Aranycsillag* produkcióval komoly szolgálatot tett a szocialista realista művészetnek, a kultúrának, – hogyan fejlessze tovább munkáját, hogyan érjen el további eredményeket, mik voltak ennek a produkciónak azok az előnyei, amelyeket itt feltétlenül le kell szögeznünk.

Ilyen előny például az, hogy éppen ma, amikor a nemzetközi helyzet enynyire kiélesedett, amikor mindnyájunknak elsőrendű kötelessége az, hogy a béketáborban helytálljanak, tudott kihozni ebben a műfajban egy olyan darabot, amely a legjobban helyt áll ezen a téren amely néphadseregünket népszerűsíti, néphadseregünket úgy mutatja be hogy megszeretjük, hogy az ember, amikor a nézőtéren ül és nézi a darabot, azt gondolja magában, hogy: de jó volna közéjük állni, velük együtt élni, velük együtt fejlődni és velük együtt állani helyt ott, ahol most legjobban szükség van a helytállásra.[3]

A darabban fontos a néphadsereg kapcsolata magával a néppel, amelyből a honvédek elmentek a néphadseregbe – és érzi az ember, hogy oda kerülnek vissza. – Tehát az a kapcsolat, amely a néphadsereg és a tszcs[4] között van,

[1] Az *Aranycsillag* az első magyar szocreál operett volt, melyet a Fővárosi Operettszínház 1950. november 3-án mutatott be. Zenéjét Székely Endre, szövegét Hámos György írta. Bővebben lásd: Szabó-Székely Ármin, Katona-imázs. A Magyar Néphadsereg kulturális reprezentációja, in *Újjáépítés és államosítás. Tanulmánykötet a kultúra államosításának kezdeti éveiről,* szerk. Jákfalvi Magdolna, Kékesi Kun Árpád, Kiss Gabriella, Ring Orsolya (Budapest: Arktisz – TMA, 2020), 242–257.

[2] A Minisztertanács 1950. decemberi 31-én hozott határozatot (2022/1950 Mt. sz. határozat) a takarékosságról, amelynek nyomán széles körben, népgazdasági méretekben indult meg a harc a takarékosságért, az önköltség csökkentéséért.

[3] Andrej Zsdanovnak, az 1948-ban elhunyt szovjet főideológusnak a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája alakuló ülésén, a lengyelországi Sklarska Porebában 1947 szeptemberében felállított elmélete arról, hogy a világ két részre szakadt: a „háborús gyújtogató imperialista" táborra, melynek az Egyesült Államok a vezetője és a Szovjetunió vezette „legyőzhetetlen béketáborra".

[4] Termelőszövetkezeti Csoport.

felmérhetetlen, nagyszerű értéke a darabnak. Komoly értéke a darabnak az, hogy bemutatja a tszcs-ben a női munkást,[5] a tszcs elnökét. Ezek mind olyan példamutató előnyei a darabnak, amelyet nekünk mindenképpen ki kell értékelnünk és követnünk kell.

Az *Aranycsillag* nemcsak mint színdarab, hanem mint előadás is az Operett Színháznak komoly értéke és igen nagy fejlődést mutat. Ami a darab rendezését illeti, látszik rajta, hogy igen nagy lelkesedéssel, igen nagy szeretettel akarta szolgálni azt a jó ügyet, amelyet a darab mondanivalója jelent számára. A színészek is helytálltak ebben a munkában.

Nem szeretném külön-külön értékelni sem a dramaturgiai, sem a rendezési munkát, sem a színészek munkáját, hiszen itt valószínűleg megteszik ezt az elvtársak. Én csak rá szerettem volna mutatni arra, hogy az *Aranycsillag* mindnyájunknak nagyon dédelgetett és szeretett produkciója. – Éppen azért úgy érzem nagyon fontos volna, hogy az ilyen vitákon a különböző színházak tagjai nagyobb számban legyenek jelen, – a szövetségi vitának az adná meg a jelentőséget, hogy itt egy-egy színház előadását mi magunkénak tekintsük akkor is, ha nem tartozunk ahhoz a színházhoz, ahol azt a produkciót létrehozták.

Én azt hiszem, hogy mi, akik nem tartozunk az Operett Színházhoz, mi is egy kicsit büszkék lehetünk arra, hogy ez az operett létrejött a Fővárosi Operett Színházban. (Élénk taps.)

Lesznai Lajos: Kedves Szaktársak! A bevezetőben elhangzott már, hogy egy új magyar operett megjelenése kultúréletünknek mindenképpen fontos eseménye. Ezért a magam részéről is fontosnak tartom nemcsak azt, hogy a darabot megnézzük és róla beszélgessünk, hanem azt is, hogy itt vitát folytassunk a darabról.

A mi Szövetségünk feladata az, hogy a kultúrélet egyes elvi kérdéseivel foglalkozzék és irányítsa is a kultúréletünket. Amikor tehát egy új magyar operett megjelenéséről beszélünk, fel kell vetnünk néhány elvi problémát és tisztáznunk kell néhány szempontot, hogy ezzel is segítsük azokat, akik operettkultúránkat fejleszteni akarják.

Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy mi az operett? Az operett röviden olyan zenés színpadi mű, amelynek zenéje könnyű zene. Ezzel már megkülönböztetjük az operettet az olyan színpadi zenés művektől, amelyekben a zene és próza egyaránt van, de amelyek mégsem nevezhetők operetteknek. Mindenki előtt világos, hogy a *Varázsfuvola* nem operett és világos, hogy a *Bűvös vadász* nem operett. Ebből tehát már következnék az, hogy az operett inkább stílus, mint műfaj.

Lássunk most szintén néhány elvi szempontot a könnyű zenéről. Elsősorban is azt, hogy mi is az a könnyű zene, hogy mi teszi könnyűvé a könnyű zenét. Mindenekelőtt a legnagyobb tömeghez is elhatolt zenei fordulatok felhasználása, olyan hangcsoportok kizárólagos alkalmazása, amelyeket a nagy, széles tömegek már megszoktak. A könnyű zene mai formája nem egyszerre alakult ki, sőt elmondhatjuk, hogy ez olyan folyamat, amelynek még ma sincs vége. Az 1948-ban hozott prágai zenei határozatok[6] megemlékeznek arról, hogy a könnyű zene és a magas kultúrájú zene között a szakadék egyre jobban tágul, egyre jobban mélyül.

Itt egészen röviden csak annyit kell megjegyeznünk, hogy a mai értelemben vett könnyű zene nem régebbi keletű, mint a francia forradalom. A francia forradalom alatt a párisi zenéskávéházakban a polgárság harcias, könnyű és gyorsan megjegyezhető dallamokkal énekelte azokat a gúnydalait, politikai jelszavait, amelyek az ellenség hibáit kíméletlenül leleplezték. A zene könnyűségének eredménye volt, hogy az utca népe csakhamar megtanulta és napestig énekelte ezeket a gúnydalokat. Láthatjuk tehát, hogy eredetileg a könnyű zene harcias politikai hagyományokra, haladó hagyományokra tekinthet vissza.

Hasonló a helyzet az operett fejlődésénél is. Az első operettek a 19. század közepe felé jelennek meg Párisban. Mi volt az első párisi operettek fő jellemvonása? A szatíra, a gúny, a paródia. Ezekkel a fegyverekkel harcoltak a 100 évvel ezelőtti párisi polgárság képviseletében az akkori haladó operettszerzők a hibák ellen, tehát haladó hagyományt jelentenek a zene, az operett történetében. Az első operettek tükrözik a küzdeni akaró és meg nem hunyászkodó polgárság bátorságát és kíméletlenségét a hibákkal szemben.

Az operett azután csakhamar átkerült Bécsbe és bécsi formájában fontos és lényeges változáson ment át. A lényeges itt az, hogy a ferencjózsefi Bécsben az operett már nem a hibák ostromozásával volt jellemezhető, hanem itt elsősorban a szentimentális, vagy durván romantikus elem került előtérbe és az operett mindenképpen a megalkuvást jelentette: az érzelgős közhelyeket zenében és szövegben egyaránt.

[5] A korszak nőideálja az erős, a férfival látszólag egyenértékű „dolgozó nő" volt, aki bírja a fizikai munkát és a munka terén is egyenlő a férfival. A nő fő feladata a férfihoz hasonlóan a szocializmus építése volt. Lásd: Magyari Hajnalka, „Ideálok – szerepek – trendek. Nőképek változásai a Kádár-korban", in *Doktorandusz hallgatók IX. konferenciájának tanulmányai. Az Eszterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának Kiadványai – Konferenciák, műhelybeszélgetések (18)* (Eger: EKE Líceum Kiadó, 2020), 147–160.; Ring Orsolya, Kiss László, Turnai Anna, „Női káderek a Rákosi-korszakban" *Századok* 1. sz. (2020): 107–134.; Schadt Mária, *„Feltörekvő dolgozó nő." Nők az ötvenes években* (Pécs: Pro Pannonia, 2003).

[6] Zeneszerzők és zenekritikusok nemzetközi kongresszusa (1948, Prága), amelynek határozata megerősítette, hogy a szocialista realista művészetfelfogás szerint a művészeti szférák polgári kultúrában megismert értékelvű megkülönböztetését el kellett vetni, és kizárólag a politikai-társadalmi hasznot jelentő és a haszontalan vagy ellenséges alkotások között volt szabad különbséget tenni. *Zenei Szemle* 6. sz. (1948): 294. Bővebben lásd: Ignácz Ádám, „A szórakoztató zene szovjet követei Magyarországon a klasszikus sztálinizmus időszakában", *Századvég* 1. sz. (2016): 77–94.

Ezek előrebocsátása után vizsgáljuk meg most már, hogy milyen hagyományokat képvisel az az új magyar operett, amelyről mai vitánkat folytatjuk. S itt előre meg kell mondanom, hogy az operettről elmondandó néhány megjegyzésemet annak egyszeri meghallgatása után teszem meg. Ez természetessé teszi azt, hogy megállapításaim bizony kissé talán felületesek is lesznek. Éppen azért, hogy ezt a jövőben elkerüljük, azt indítványozom, hogy a Szövetség az ilyen bírálatok esetén a szöveget és a zenét is – ha operettről van szó – jó előre adja át tanulmányozás végett minél több szaktársnak. Ezzel azt fogjuk elérni, hogy a bírálat is, a vita is sokkal színvonalasabb lesz, minthogy ez nem történik meg.

Mint a Zeneszövetség tagja, elsősorban az operett zenei részével szeretnék foglalkozni. Lehetséges-e azonban az operett szövegét elszigetelni zenéjétől? Világos, hogy nem lehet. Ezért tehát néhány szóval beszélnem kell az operett szövegéről is. Ennek az operettnek a szövegével kapcsolatban elsősorban azt *állapíthatjuk meg, hogy a darab meséje egyáltalán nem alkalmazkodik a párisi haladó operett hagyományaihoz.*

A Magyar Néphadsereg bátor, önfeláldozó segítsége, amelyet a népnek nyújt, az elsőrendű téma itt és kifogástalan az is, ahogyan ezt a szöveg szerzője bemutatja. A darab könnyen pereg, nem unalmas, alakjai nagyjából jók és élethívek, jellegzetesek. Ilyenformán a szöveg nagyjából megfelel azoknak a követelményeknek, amelyeket egy jó, haladó színdarabbal szemben támasztunk. Világos azonban, hogy az ilyen cselekmény nem alkalmas arra, hogy könnyűzenei betétekkel tűzdeljük tele. Csupán azokat a jeleneteket nevezhetjük operettszerűeknek, amelyek a fodrászműhelyben játszódnak.

S itt meg kell vallanom, az volt a szándékom, hogy felvessem a gondolatot, vajon a fodrászműhelyben lejátszódó jelenetek valóban beletartoznak-e ebbe az operettbe. És fel akartam vetni azt a gondolatot is, nem lehetne-e ezt az egész felvonást kihagyni, azzal azonban, hogy a többi felvonásokat bővítsük azokkal az elemekkel, amelyekkel ez a fodrászműhelyi jelenet járul hozzá a darabhoz.

Most, a vita megkezdése előtt folytatott beszélgetések közben azonban arra a belátásra jutottam, hogy ezt a jelenetet mégsem kellene teljesen kihagyni. Biztos azonban az, hogy ez az egész fodrászműhelyi jelenet a stílus szempontjából az én érzésem szerint valahogyan kiesik az egész színdarabból. Kérem a színművész szaktársakat, szóljanak hozzá ehhez a kérdéshez, hogy azután ebből mindnyájan tanulhassunk.

A szöveggel kapcsolatban még csak azt kell megemlítenem, hogy az abban felvetett politikai kérdések helyesen vannak beállítva és helyesek az ezekre a kérdésekre adott megoldások is.

Az *Aranycsillag zenéje nem operettzene*. Ezt azonban az eddig elmondottak alapján csak helyeselni lehet. Az eddigi értelemben vett könnyű zene nem is alkalmas olyan helyzetek aláfestésére, hangsúlyozására, olyan hangulatok keltésére, amelyeket ennek a darabnak a szövege felvet.

Hiba-e az, ha ez az operett nagyrészben közeledik a zenés vígjáték felé? Én azt hiszem, hogy nem. Az a meggyőződésem, hogy a jövő fejlődés útja éppen az, hogy az operett iránya a stílus szempontjából a zenés vígjáték felé haladjon. Mondom tehát, én ezt helyesnek és jónak találom, és ebből a szempontból ez az operett feltétlenül nagy és komoly haladást jelent.

Ami az operett zenéjében az első pillanatban kissé talán meghökkenti a hallgatót, az az, hogy valójában *elárasztják az oroszos jellegű témák és dallamok*. Véleményem szerint ez politikai […].[7] Kétségtelen, az operettnél is fennáll az a követelmény, amely a művészet minden más ágában érvényes, hogy formájában nemzeti, tartalmában szocialista alkotásokat kell létrehozni. A nemzeti hagyományoktól való elszigetelődés az, ami ebben a magatartásban kifejezésre jut.

De külön hibául kell felrónom azt is, hogy éppen oroszos jellegű melódiák azok, amelyeket a szerző ebben a művében túlnyomórészt felhasznál. Meggyőződésem, hogy ha valamilyen szovjet polgár meghallgatná ezt az operettet, ennek három következménye lehetne. Vagy nagyon bosszankodnék, vagy nagyot nevetne, vagy pedig komolyan megállapítaná, hogy az orosz zene mennyire hasonlít a magyar zenéhez. (Háy Gyula: Vagy egyszerűen nagyon tetszene neki! – Derültség.) Ez is lehet.

Gondoljunk azonban arra, hogy az oroszos jellegű zene még nem szocialista zene. Tartsuk szem előtt, hogy a Szovjetunióban a grúz zeneszerzők grúz népi hagyományokra építik zenekultúrájukat, a georgiaiak georgiai zenei hagyományokra és ennek ellenére mindez a zene szovjet zene lesz. Nekünk az a feladatunk, hogy saját szocialista zenekultúránkat magyar haladó hagyományokra építsük.

A tulajdonképpeni *magyaros zenei részeket jórészt a katonadalok jelentik. Ezek nagy része valóban magyar népdal és alkalmazásuk általában helyes. A népdalok mellett azonban találunk mindenféle egyéb stílusban tartott éneket is: műdalt, tömegdalt és még sok egyebet is. Ebben az operettben tehát egy stílusbeli sokféleséggel állunk szemben.*

Sok olyan dallamot *is találunk a darabban, amely valamilyen formában ismerős előttünk.* Ezek az ismerős dallamok néha nagyon jó hatást keltenek. Meg kell mondanom, hogy reám nagyon kedvező hatást gyakorolt az, amikor az egyik énekben találkoztam a Marseillaise-re emlékeztető dallammal. Szerintem ez helyesen és jól volt alkalmazva. Máskor azonban, amikor egy Liszt-rapszódiából ismerős ének ütötte meg fülemet, a hatás nem volt ennyire kedvező.

Meg lehet állapítani, hogy az operettben előforduló dallamok *nagyobbik része nem magyar hagyományokon alapul*. Ez feltétlenül hiba. A zeneszerzőnek – az én véleményem szerint – ezt a hibát következő hasonló fajta művében alaposan ki kell javítania.

[7] Olvashatatlan szöveg az eredetiben.

A magyar népdalok felhasználását is művészibbé kell tenni. Nem helyes, ha a népi elemek felhasználását úgy valósítjuk meg, hogy egyszerűen kísérettel látunk el népi énekeket. Minden egyes magyar zeneszerző érezze feladatának, hogy a magyar népi hagyományokat továbbfejlessze. Ezt megtanulhatjuk a Szovjetunió példájából is, ahol a műdalíróknak, a műdalszerzőknek olyan szerzeményei vannak, amelyek nagyon is hasonlítanak a népdalokhoz, anélkül, hogy maguk is népdalok lennének. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ezen a téren még milyen sok tanulni valónk van a Szovjetuniótól és ez az a terület, ahol – gondolom – még a legkevesebbet tanultunk a Szovjetuniótól.

Az operett vagy más zenés vígjáték művészi célkitűzése semmiben sem különbözhet más művészi alkotások célkitűzéseitől. *Ahogyan általában egységes stílusban lehetett megírni az* Aranycsillag *szövegét, ugyanúgy egyfajta stílusban lehetett és kellett volna megoldani a vele járó zenei művészi feladatokat. Az ilyen művek, mint amilyen ez az operett, alkalmasak arra, hogy nagyban fejlesszék tömegeink zenei és irodalmi ízlését, sőt azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy* politikai színvonalát is.

Ilyen felelősségérzettel kell tehát hozzáfogni ehhez a kérdéshez. A feladat az, hogy érdekes, mulatságos, mozgalmas és aktuális szövegekhez illő zenét kell írni, olyan stílusban, amely nem áll ezzel a jelleggel ellentétben. Az operettek zeneszerzői is legyenek a nép vezetői az igényes, színvonalas szórakoztató zene felé.

Az *Aranycsillag*-ban kezdeményezett célokat a jövőben a zenében is jobban kell megoldani és ezzel majd szolgálatot teszünk nemcsak a haladó magyar zenekultúrának, hanem a béke ügyének is. (Élénk taps.)

Földes Mihály: Tisztelt Elvtársak! Engedjék meg, hogy mindenekelőtt az őszinte lelkesedés hangján gratuláljak a két szerzőnek, a színház igazgatójának, a darab rendezőjének és kivétel nélkül valamennyi szereplőjének. Ez az operett vagy zenés vígjáték a magyar operettszínháznak valóban új fejezetét nyitja meg, új fejezetet nyit a mi szórakoztató művészetünkben.

Mielőtt azonban elmondanám a darabról a magam véleményét, hadd idézzek egypár munkásnak, egypár dolgozónak a véleményéből. Amikor megnéztem a darabot, őszintén megvallom, pompásan, jól mulattam, hallatlanul tetszett az, amit láttam, szórakoztatott, gyönyörködtetett, nagyokat nevettem, de miután egy kicsit újságíró is vagyok a szünetben mindjárt megkérdeztem az embereket – a nevüket is felírtam – hogy nekik mi a véleményük.

Fehér Józsefné, az Újpesti Pamutipar[8] dolgozója körülbelül ezt mondotta: „Hallatlanul szórakoztatott, gyönyörködtetett engem ez a színpadi mű. Megnézem még egyszer. Felfrissített, felüdített, úgy érzem, másnap a munkámat vidámabban, könnyebb szívvel tudom végezni."

[8] A Magyar Pamutipar (MPI) Magyarország egyik legnagyobb pamutipari vállalata volt Újpesten, önálló vállalatként 1963-ig működött, akkor több más pamutipari vállalattal együtt az újonnan alapított Pamutnyomóipari Vállalathoz (PNYV) csatolták.

Ez egy egyszerű munkásasszonynak a véleménye, és tudok-e nagyobb dicséretet mondani a szerzőnek, a rendezőnek és ezeknek a pompás, nagyszerű színészeknek? Ez gyönyörű dicséret! Ebben nem volt semmi nagyképűség, ebben nem volt semmi tudálékosság, ebben egy őszinte ember őszinte véleménye volt. Azt mondotta, hogy a darab őt gyönyörködtette, szórakoztatta és másnap jobban fog dolgozni,

Borai Lajos, a MÁVAG[9] dolgozója azt mondotta, hogy: „Ahogyan láttam ezeket a hősöket itt küzdeni, ahogyan láttam a példáikat, ebből ráismertem a munkásosztály hős fiainak arra az elszánt akaratára, hogy nehéz helyzetben az egész nép, az egész haza javára dolgozzanak." Körülbelül ez volt, amit mondott. Igyekeztem pontosan felírni. Én mondom, hogy ez egy másik nagyon szép dicséret, amit a darabról lehet mondani.

Ladányi Erzsébet, az egyik állami áruház fiatal alkalmazottja a következőket mondotta: „Én azelőtt sok szerelmi regényt olvastam, mindenféle fajta szerelemről, de bevallom, a szerelemnek ilyen szép, tiszta ábrázolásával most találkoztam magyar színpadon először. Azelőtt jártam színházba, de ilyen szép, tiszta szerelmet, mint ebben az operettben, még nem láttam, és valahogy most látom, hogy más itt az emberek viszonya már a szerelemhez is." Én azt mondom, hogy ez viszont a szerzőnek megint egy másik fajta dicsérete. És így sorolhatnám fel a munkások véleményét. Van nálam egy csomó, de az időm nagyon szűkre szabott.

Arra hívom fel a Kartársak figyelmét, hogy a munkások, a dolgozók véleményét mindig hallgassák meg! *Nagyon fontos dolog, hogy mi ismerjük a munkások, a nézők véleményét, mert legtöbbet azokból tanulhatunk*.

Persze ezzel nem a szakszerűséget szeretném lebecsülni. Szó sincs róla! De mégis beszéltünk arról, hogy ez vagy az rossz vagy jó. Az igazi ítéletet végső fokon mégiscsak a közönség mondja ki, és ha a közönségnek valami nagyon jó, nyilvánvaló, hogy az rossz nem lehet, olyan politikai iskola után, a kultúrforradalomnak abban az évében, amelyben most vagyunk, Pártunk hatalmas nevelői munkája után. Az ellenkezőt feltételezni a mi dolgozóinknak súlyos, megbocsáthatatlan, megengedhetetlen lebecsülése lenne.

Most a magamét is hadd mondjam el. Az *Aranycsillag*-ot, talán éppen azért, mert az Operett Színházban adják, általában operettnek nevezzük. Az előttem szólott tisztelt elvtárs véleményéhez csak ennyiben csatlakoznék: én magam sem tartom ezt kifejezetten, kiforrottan, egyértelműleg operettműfajnak. Én úgy gondolom, hogy ez inkább zenés vígjáték. Majd megindokolom azt is, hogy miért.

[9] Magyar Királyi Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak (röviden MÁVAG) a Magyar Királyi Államvasutak Gépgyára, a MÁV-ot mozdonyokkal és gördülőállománnyal ellátó gyár volt.

Egy azonban nem kétséges, és abban, amit most mondok, egy kicsit írótársaim véleményét is kifejezem. Az *Aranycsillag*, mint vígjáték, a felszabadulás óta a legsikerültebb alkotás. Mialatt egyik-másik színházunknak komoly gondjai vannak a közönség szervezése terén, a Fővárosi Operett Színháznak tudomásom szerint ilyen gondjai egyáltalában nincsenek, ami mutatja annak a megállapításnak az értékét, hogy a felszabadulás óta ez a legjobb magyar vígjáték vagy operett. Tudom, hogy ezzel nem sokat mondok, hiszen sok vígjátékot a felszabadulás óta nem mutattak be, de klasszikus vígjátékainkat is ideszámítva azt mondom, hogy az *Aranycsillag* kétségtelenül az egész magyar vígjátékirodalomban élen jár.

Mi ennek a komoly és konzekvenciákban szerintem eléggé jelentős értékelésnek a magyarázata, az alapja? Miért tartom ezt a darabot én ilyen kitűnő alkotásnak? Először azért, mert vígjátéki eszközökkel képesnek bizonyult arra, hogy embereket úgy ábrázoljon, hogy a mai néző előtt, aki maga is mozgásban, fejlődésben van, világossá váljék, hogy kik honnan, hová indultak el és hová érkeztek. Ez óriási, nagyjelentőségű tény, és itt megint meg kell dicsérni a színészeket, hogy az alakoknak ezt a fejlődését, ezt a változását kitűnően, ragyogóan hozták.

A másik, ami miatt én ezt a darabot nagyon fontosnak tartom és magasra értékelem, az, hogy a korszerű témát tényleg elevenen ható embereken keresztül ábrázolja. A témát nem, mint problémát ábrázolja, hanem a problémát az emberek fejlődésén, alakulásán, a problémához való viszonyulásukon keresztül vetíti fel és ezt vígjátékban, operettszínpadon ilyen könnyedén, ilyen frappánsan, ilyen elevenen megmutatni bizony bravúros teljesítmény.

Hatásosan, az új emberekre jellemző módon mutatja be a tiszta szerelmet, – és itt csatlakozom az előbb idézett Ladányi Erzsébethez.

Nagyon szép és nagyon jó benne a történet meséje. Fordulatai nem erőszakoltak. Az előbb felszólalt elvtársnál felmerült az, hogy a borbély-szín megtöri-e a darabot vagy sem. A szakemberek ezen természetesen sokat vitatkozhatnának, és jó is lenne, ha sokat vitatkoznának rajta, de a nézőnek nincs az az érzése, hogy ez megtörte volna a darab egységét. Ha pedig a nézőnek nincs ez az érzése, akkor ez a keret nyilvánvalóan nagyon jól elbírta ezt a jelenetet, hiszen a reakciós figurákat kitűnő alkalom van itt exponálni. Ha tehát ez szervesen beleillik a történet cselekményébe, akkor nem lehet felesleges. Nem lehet felesleges, ha enélkül a történet nem tudna tovább gördülni, mint ahogyan tényleg nem tudna tovább gördülni. Ez a jelenet tehát itt valóban a helyén van, legfeljebb talán a színek rikító voltát lehetne némileg enyhíteni, ha ez esetleg szükségesnek mutatkozik.

Nagyon szép az, hogy a jelent az egész történet perspektivikusan ábrázolja. Mutatja, hogy minden mennyire forrongásban van nálunk, hogy minden mennyire pozitívan van forrongásban és kétségtelen, hogy ami így forr, ami így jelentkezik, mint az egész dolgozó nép hallatlan pozitív értéke, az nem is vezethet másra, csak ilyen, meg ilyen, meg ilyen eredményekre, tehát a szocializmus építésére, a szocializmus teljes győzelmére.

Ez azt jelenti, hogy a darab a hősöket tényleg sokoldalúan mutatja be. Látjuk, miként dolgoznak, miként szórakoznak, miként szeretnek, látjuk viszonyukat valóban a Párthoz, az ország egészéhez és így tovább.

Külön nagy érdeme ennek a darabnak az is, hogy a narodnyik[10] vonásokat mindenféle szempontból el tudta kerülni. Ábrázol egy tszcst, ábrázolja annak fiatal hősnőjét, ábrázolja az egész falut, de hogyan ábrázolja a falut? És ebből kell tanulniok a többi íróknak is: úgy, hogy ennek a falusi, ennek a falun folyó osztályharcnak a megoldása alá van rendelve az egész országban folyó osztályharcnak. A falut tehát nem, mint egy önmagában elszigetelt világot mutatja meg nekünk, hanem azt mutatja meg, hogy a falu csak azért tud győzni, hogy a falu parasztjai csak azért tudnak győzni, mert eljön hozzájuk segítségül az egész munkásosztály, eljön hozzájuk segítségül legnagyobb erőnk a Párt, és eljön honvédségünk is, amely összefog, összesűrít mindent.

Így tehát politikai, ideológiai szempontból is olyan vígjátékot kapunk, amely a nevettetés, a nagyszerű, aranyos humor eszközeivel él és politikailag is helyes. S ez olyan hallatlan előny, amelyet feltétlenül meg kell említenünk. S mindez nem szakállasan, nem nagyképűen, nem úgy jelentkezik a színpadon, mintha valami sillabuszt látnánk ott, hanem az élet teljes ízével, illatával jelentkezik. Dicsérnünk kell ezért a szerzőt, dicsérnünk a színészeket és a rendezőt is, akik mindezt nagyon jól kihozták a darabból.

A darab ellenséges figurái teljes mértékben reálisak. A darab úgy teszi őket nevetségessé, hogy nem követ el erőszakot a valóságon. Ugyanakkor kétségtelenné tudja tenni, hogy a reakció ideje végképen lejárt. Milyen jók ezek a reakciós figurák, milyen jók ezek a színészek! Mennyire teljesen hozzák ki ezt Dénes [György] és Mezey [Mária! Mennyire érzi az egész nézőtér, hogy ennek a társaságnak az ideje lejárt! – és ugyanakkor ezek a színészek úgy tudják kihozni ezeket a figurákat, hogy nem teszik őket teljesen torzakká. A valóságban ilyenek voltak ezek és ilyenek most is. Ennek a világnak, ennek a büdös úri világnak az ideje végérvényesen lejárt. És ezt a nézőtéren lévő munkás-, paraszt néző és az ezekkel együtt-tartó haladó értelmiségi néző érzi és lelkesen megtapsolja.

De különösen meg kell dicsérnünk ezeket a művészeket azért is, mert van abban bizonyos önfeláldozás, Elvtársak, hogy ilyen utálatos undok reakciós figurákat olyan szépen, olyan hihetően és elhihetően megjátszanak, hiszen a közönség is csak utálja az ilyen fajta alakokat és elég magas színházi kultúra kell ahhoz, hogy a közönség a reakciós figurát ne azonosítsa magával a szereplővel. Ez tehát bizony nagy érdemük és biztosak vagyunk benne, hogy az

[10] A narodnyik (népies) mozgalom az orosz forradalmi mozgalom egyik irányzata volt, amely az 1860-as években jött létre.

ilyen kiváló színészek ilyen kiváló alkotása nagymértékben segíti elő általános színházkultúránk fejlődését, színházba járó új közönségünk ízlésének nemesedését és változását.

Ugyancsak érdeme a darabnak, hogy ha alaphangulata a vidámság mégsem idealizálja az életet. Nagyon jól mutatott rá az előttem szólott elvtárs, hogy a régi operettek mocskos hazugságáradatot jelentettek. Emlékszem rá, hogy egyszer-kétszer a régi időkben elmentem az operettszínházba és talán nem sokat kell magyaráznom, mit láttam ott. Kijött egy primadonna, mutogatta a combjait és mindent mutatott, amire csak képes volt, azután a legtrágárabb zríket[11] vitték véghez. Nem is akarom idézni, hogy mit tudtak ezek produkálni. Förtelem volt az, amit ott műveltek. Förtelem volt az a züllött erotika, esetleg párosítva a szentimentalizmusnak egy egészen hitvány formájával. Ez volt a régi operett, – hozzátéve még a legvaskosabb humor minden változatát. Az embernek mindig az volt az érzése, hogy ezekben az operettekben hülyék mozognak, hülyék ágálnak és hülyék szeretkeznek. Az ember rossz érzéssel jött el a színházból.

Most pedig ugyanazon a színpadon, ahol ezek a régi operettek játszódtak le, egyszerre milyen más világ nyílt ki! Ezt lelkesen kell üdvözölnünk. Itt nem szabad egyszerűen a hűvös tárgyilagosságot alkalmaznunk, mert higgyék el Elvtársak, hogy ilyen esetekben a hűvös tárgyilagosság egyszerűen bűn. (Úgy van! Úgy van!) Lelkesedni kell érte örömmel! Üdvözölni és bátorítani kell a szerzőket, hogy csináljanak ilyet minél többet, és ha lehet, szárnyalják túl ezt a produkciót. (Helyeslés. Úgy van!)

Természetesen nem lesz nagyon könnyű ezt hamarjában túlszárnyalni, de azért bizonyára túl fogják szárnyalni, lehet, hogy maguk ennek a darabnak a szerzői.

Ennek a darabnak azonban szimbolikus jelentősége is van. Szimbolikus jelentősége van annak, hogy a villanyvilágítást rohammunkát végző munkások viszik ki a faluba. Szimbolikus jelentősége van annak is, hogy a nagy veszedelemtől, az árvíztől a néphadsereg fiai mentik meg a falut. Sietve hozzáteszem azonban, hogy ezek a szimbólumok nem valami formalista polgári szimbólumokat jelentenek, hanem olyan egyszerű és világos szimbólumokat, jelképeket, amelyeket a mi új nézőközönségünk megért, örömmel üdvözöl, magáévá tesz, és amelyeket boldogan lát, mert saját gondolat- és érzelemvilágát látja bennük visszatükröződni.

Egy bolsevik kritikának természetesen arra is igen nagy gondot kellene fordítania, hogy rámutasson a hibákra is. Én elsősorban, mint néző beszéltem erről a darabról, erről a produkcióról, úgyhogy a hibákat – nagyon felületesen – talán a következőkben tudnám érinteni.

Nem elég éles benne a központi probléma. A darabban több központi probléma tűnik ki. Sokkal jobb lett volna, ha a problémák felvetése kevesebb szálú

[11] Ramazúri, hangos veszekedés, ötvenes évekbeli jassznyelv.

lett volna, ha egysíkúbb lett volna. Jobb lett volna az, ha a szerző bizonyos hierarchiát tudott volna teremteni a fő probléma és a belőle fakadó mellékproblémák között.

Csatlakozom itt következő észrevételemben az előttem felszólalt elvtárs véleményéhez, aki elmondta, hogy a prózai szövegrész és a zene néhol nem következnek egymásból. Ezért is mondtam én azt, hogy ez a produkció szerintem nem operett, hanem zenés vígjáték. Valahogyan úgy képzelem ugyanis, hogy az igazi, vérbeli operettben – mint ahogyan ezt a *Szabad Szélnél* láttuk – a zene szervesen folyik a cselekményből, és lehetetlen, hogy a cselekménynek egy bizonyos része után ne zene következzék. Itt természetesen az új operettekre gondolok, amikor vérbeli operettről beszélek. Ennél a zenés vígjátéknál ez a helyzet nem mindig áll fenn, sőt szerintem az esetek túlnyomó részében nem áll fenn. A zene tehát nem szervesen következik abból a vígjátéki helyzetből, amelyet a színpadon láttunk és megtapsoltunk.

Az emberek, a szereplők nem mindig eleven alakok. Olvastam egy kritikát a Színházművészeti Szövetség tudományos folyóiratában,[12] ahol a szerző azt rója fel a darabnak, hogy ott van pl. András bácsi, akinek a figurája nincs eléggé megrajzolva. Ehhez én teljes mértékben csatlakozom, a kritikusnak igaza van. A párttitkár bizony valóban kissé díszletként szerepel a darab végén. Általában az utolsó kép egyszerű látványossággá válik, egy olyan életképpé, amely a darabtól csaknem teljesen független. Úgyhogy nézetem szerint a darab voltaképpen az ezt megelőző képnél befejeződik.

A zenéhez, sajnos, részletesen nem tudok szólni, mert nem értek a zenekritikához, de talán nem veszik rossz néven, vagy megbocsátják, ha valami nem helyeset mondok, ha mégis elmondom róla a nézetemet, mint néző.

Az operettzene nyilvánvalóan könnyű zene kell, hogy legyen. Mit jelent ez a könnyű zene? Mint néző teszem fel a kérdést, más egyszerű nézőkkel való beszélgetés alapján. Olyant, amit megértünk, ami bennünket rögtön mozgásba hoz, amit mikor jövünk ki a színházból, már dúdolunk is. Ennél a zenénél ilyen elem, sajnos, nincs, amivel én nem a zenét akarom most leértékelni, csak határozottan meg kell mondanom, hogy amikor kifelé jöttünk, ez a hiányérzetünk volt, nem tudtuk egyik vagy másik melódiát már dúdolva hozni magunkkal, mint olyant, ami mélyen belénk vágott. Szóval ilyen nem volt benne. A régi operettekben ilyenek voltak a zenében: „Nincs semmi baj, nincs semmi baj, nincs semmi baj", „A gróf a vízbe fúlt" stb., amit nagyon hamar fel lehetett szedni. Ezeknél nem kell gondolkoznunk, amikor dúdolni akarjuk, hanem kijönnek maguktól. A zenekritika arra tanít, hogy tele van a mi országunk, a mi hazánk szépséges melódiákkal, amelyeket énekelnek kint a pusztákon, a Duna-Tisza közén, Dunántúl dombjain, vagy az északmagyar-

[12] *Színház- és Filmművészet.*

országi hegy-völgyek között. Szebbnél szebb magyar népdalok vannak szerteszét az országban. Drága kincsünk ez!

A mi zeneszerzőinknek, ha operettről van szó, bátor kézzel hozzá kell nyúlniok ehhez a magyar zenei kincshez és ezekből kell azokat a drága, könnyen felszedhető és könnyen dúdolható elemeket megtalálniok, és ezt továbbfejlesztve, de a néptől mégsem elszakadva írják meg a mi számunkra azt az új operettzenét, amely egészen biztosan már dúdolható lesz, amikor jövünk ki a színházból.

Bocsássanak meg, lehet, hogy nagy oktalanságot mondottam, de úgy érzem, hogy ezt el kellett mondanom, mint nézőnek.

De az előbbi felszólalásnak az a része, hogy ennek a zenének az oroszos jellege politikai hiba, egy kissé súlyos. Persze az oroszok, a Szovjetunió emberei mindig arra tanítanak bennünket, hogy ne hanyagoljuk el a mi saját hazánk nagy hagyományait, a saját kultúránkat. Sztálin elvtárs azt mondotta, hogy ebben a nagy nemzetközi csoportban minden nemzetnek megvan a maga külön színe, külön íze, hasznossága. Kár lenne ezeket a sajátos nemzeti színeket elsorvasztani vagy ezekről megfeledkezni. De azért azt mondani, mert egy magyar zeneszerző zenéjében itt-ott fellelhető az orosz jelleg is, hogy ez politikai hiba, ez talán így egy kissé súlyos megállapítás. Ne mondjuk ezt ilyen súlyosan, inkább figyelmeztessük a magyar zeneszerzőket arra, hogy elsősorban törekedjenek saját zenei kultúránkat ilyen vonatkozásban fejleszteni, felfuttatni, kiterebélyesíteni.

Ezek voltak azok, amiket el akartam mondani. Bocsássanak meg, hogy egy kicsit hosszúra nyúlt a mondanivalóm.

A darab hibáit tehát – nyugodt lélekkel mondhatom – a néző szívesen megbocsátja azért, mert jól szórakozik, még pedig – tudjuk – nemcsak szórakozik, hanem kitűnően nevelődik is. A Párt, az emberek cselekedeteiben van a jelen és ez ebben nagyon szépen kijön, és nagyon szépen kijön belőle a jövő is.

Bocsássák meg a színház művészei, hogy külön-külön névszerint nem foglalkoztam velük, bár rendkívüli módon csábított, hogy elmondjam róluk a nézetemet, de elmondhatok annyit, hogy mint néző úgy éreztem, hogy egytől-egyig nagyon szép színészi munkát végeztek, nagyon szép művészi munkát végeztek, és ez nem egy „generálzaft" akar lenni, hanem ennek a nagyszerű együttesnek a munkáját úgy próbáltam értékelni, hogy értékelésem tényleg kifejezésre juttassa azt az általános elragadtatást, amelyet belőlünk ez a darab kivált.

Mi magyar nézők, írók, újságírók azt kérjük a színház igazgatójától, a színház kitűnő rendezőjétől, művészeitől és azoktól az íróktól, akiket még be kell szervezni ennek a nagy munkának sikeres folytatásába, hogy: bátran így előre!

Én nyíltan és őszintén megmondom, hogy én ezt a darabot zenéjével együtt, így, ahogy van, mint vígjátékot olyan kiválónak, olyan szépnek, olyan úttörő kezdeményezésnek tartom, hogy ha engem megkérdeznének, őszintén azt mondanám, hogy ez az alkotás feltétlenül megérdemli az idei egyik Kossuth-díjat.[13] (Hosszantartó élénk taps.)

Balla Katalin: Az eddigi felszólalásokból is – azt hiszem – annyit leszögezhetünk, hogy az *Aranycsillag* bemutatása fordulópontot jelent a magyar operettszínpadon. Ez az operett, követve a számunkra útmutatást jelentő szovjet operetteket, *olyan szocialista zenés vígjáték, amely szakítva minden rossz burzsoá hagyománnyal, a régi irreális operett-vágyálmok helyett mai életünket mutatja meg: annak szépségeit, nehézségeit és a még boldogabb szocialista jövő perspektíváját.*

A szocialista vígjátékban megingathatatlan erkölcsi rend uralkodik, erős emberek vidámságának válunk részeseivé. Hősei olyan emberek, akik tudnak küzdeni az életcéljuknak választott ügyért. A szovjet operetteknek ezeken a tapasztalatain indult el az *Aranycsillag* írója, zeneszerzője, a színház, a rendezés és a színészek munkája is, és ezért tudtak tisztát, szépet és jót alkotni.

Ebben a felszólalásban nem a darab értékével, hanem inkább az előadással szeretnék röviden foglalkozni. A rendező, Apáthi Imre munkája jellegben, minőségben újat hozott, hiszen új feladatokkal kellett megbirkóznia, és ezekkel a feladatokkal sikerrel birkózott meg. A darab mondanivalóját a rendező szinte maradéktalanul tolmácsolta, ugyanakkor az előadás a vidámságát, lendületét, egységét, egészségét, helyes irányban fejezte ki.

Nagy érdeme a színház vezetőségének, rendezőjének, hogy szereposztásban újat hozott: mert kísérletezni és a kísérletezések sikerültek.

Szeretnék azonban néhány hiányosságra is rámutatni. Éppen az operettelőadás sodrát, áradását illetően látok bizonyos hiányosságokat. Például az árvíz-képnél szűknek éreztem a színpadot, (nem valóságos méreteiben) egy ilyen nagy esemény érzékeltetése. Nem éreztem eléggé a tömeget, a falusiakat, és ebben a képben a feszültség is itt-ott leállt.

Általában a tömeg és a kórus rendezésére valahogyan több gondot kellene fordítani. Gondolok itt a maszkra, öltözetre a falusiak esetében. (Ezen nem szabad takarékoskodni.) Általában sokkal jobbak a zárt, négy fal közötti képek; mint a szabadban lévő árvíz-kép és az utolsó kép: a kastély belső képei, a borbélyműterem, amelyet én nagyon kitűnőnek érzek.

Van itt még egy kérdés: a *falusi ábrázolásban a tájszólás kérdése.* Általában színpadainkon és a rádióban is az tapasztalható, hogy ha falusi szereplőről van szó, mindegyik előszedi gyermekkori vagy egyéb élményét és nagyjából nem létező tájszólásban beszél. Azt hiszem, erre nincs szükség, különösen

[13] Az 1948-ban alapított Kossuth-díj a magyar kultúra művelésének és ápolásának elismeréséért járó legmagasabb magyar állami kitüntetés.

ott, ahol nincs meghatározva, hogy az ország mely vidékén játszódik a darab és inkább zavar, mint használ az ilyen tájnyelv használata.

Még egy apróság: helyes azt ábrázolnunk, hogy erőt merítünk, Sztálin elvtársra, Rákosi elvtársra gondolunk, vagy ha képüket látjuk, de ennek az érzésnek a belsőségességét – úgy érzem – a rendező nem tudta megvalósítani, – külsőséges maradt. Mindezek mellett a rendező igen szép munkát végzett, és biztos, hogy további komoly fejlődést fogunk nála tapasztalni.

A színészi munkában megmutatkozó általános fejlődés is megmutatkozik a darabban. De megpróbálom sorra venni. Csak az első szereposztásban láttam a darabot, úgyhogy csak ezekhez a szereplőkhöz tudok hozzászólni.

Kezdjük Zentay Annával, akit szép hangja, kedves, őszinte, élettel tele játéka alkalmassá tesz arra, hogy a mi operettjeink jó értelemben vett primadonnája legyen. A mi hőseink nem álomlények, hanem olyanok, amilyen bárki lehet közülünk, csak éppen fejlettebbek, különbek, olyanok, amilyenekké válnunk kell, amilyeneket példaképnek tekinthetünk. Zentay Anna igen tehetségesen, jól formálta meg a tszcs-elnöknőt, aki mindvégig nemcsak ember, hanem – ami igen fontos – mindvégig nő is maradt. Az egyik kritika hibáztatta, hogy a figura férfias vonásait külsőségesen ábrázolja. Én, mint néző úgy éreztem, hogy ez a megformálás kritika afelé a nagyon is létező típus felé, aki hajlamos a női egyenjogúságot a nőiesség rovására értelmezni. Ha az alakítás így gondolja, akkor én ezzel az ábrázolással egyetértek.

Igen nagy fejlődést mutat Homm Pál játéka a *Szabad szél* óta.[14] Hangja ott is kitűnő volt, itt is kitűnő, de akkori merevségéből nagyon sokat engedett, bár még mindig nem oldódott fel eléggé. Elég hiteles és nagyon rokonszenves így is, de én azt hiszem, hogy ezen az úton a fesztelenebb, szabadabb játék felé még további lépéseket kell tennie.

Bikádi György az egyik legkedvesebb, legőszintébb új felfedezése az előadásnak. Közvetlen, bő népi humorú hangja, beszéde kitűnő. Dicséretére válik egyébként a színház káderpolitikájának is.

Keleti László alakítása igen nagy meglepetést nyújtott – azt hiszem – mindnyájunk számára, akik úgy tudtuk, hogy ismerjük Keletit. Egyszerű eszközökkel ábrázolja az ingadozó öreg harangozót, hús-vér embert alakít, jobban, igényesebben és magasabb színvonalon, mint eddig bármikor.

A kastélybeliek közül igen jó Dénes György játéka. Mezey Mária rendkívül mulatságos társalkodónője ellen is csak egy kifogásom van. Az volt az érzésem, hogy egy kicsit kívülről formálja meg a figura az alakítás illusztrációjellegű, ahelyett, hogy a szerepet belülről vállalva kritikával játszaná, pedig nála adottságokban nincs hiány, így is meg tudta volna oldani a feladatot.

[14] Homm Pál a *Szabad szél* című előadásban Márkó szerepét alakította. Lásd Kékesi Kun Árpád: Átideologizált forradalomkép zenés színházi köntösben, in *Újjáépítés és államosítás,* 73–83.

Ugyanakkor Dénes Györgynek ez teljesen sikerült. Az ő alakítását hibátlannak éreztem.

Petress Zsuzsa szerepének hiányossága inkább a szerep megírásának hiányos voltát tükrözi. Tudjuk róla, hogy traktorista,[15] de ezenkívül tulajdonképen nem sokat. Zsuzsi alakja nem fejlődik. Ugyanolyan kedves, egészséges, derűs végig, mint az elején volt. Petress jól játssza meg és kitűnően énekli ezt a figurát, de ha a szerep többet segített volna, elkerülhette volna azt, hogy ez a vidámság itt-ott kissé mesterkélt és stagnáló. Ennek ellenére egyik legkedvesebb alakja a darabnak.

Utoljára, de nem utolsó sorban szeretnék Hoska borbélyról beszélni. A darabnak óriási pozitívuma, hogy Latabár Kálmán művészetéhez méltó feladatot kapott és nem az eddigi többé-kevésbé bevált gyakorlathoz hasonlóan egyszerűen Latabár Kálmán játszik a darabban.[16] Latabár Hoska borbély megformálásában kiválót alkotott és éppen az a nagyszerű, hogy egyéniségét, sajátos humorát, gazdag ötleteit végig megtartotta. Talán csak a sebesülési jelenetben kellett volna mértéktartóbbnak lennie – és ez a rendezés hibája is – mert bár a közönség általában arra vár, hogy kacaghasson, ha Latabár megjelenik a színpadon, de én azt hiszem, hogy egy-két megható, elmélyült pillanat folytán a közönség csak még jobban a szívébe zárta volna Latabárt.

Szeretnék még azokról a főiskolai hallgatókról is szólni, akik a honvédeket hitelesen, frissen, öntudatosan formálják meg, egyéni színekkel és végig kitűnően. A honvédség tagjai közül Balázs János és a politikai tiszt[17] egyébként igen fontos, de alig megírt szerepét formáló Bús Gyulát nem éreztem eléggé meleg embernek. Túlságosan hivatalosak voltak, nem mutattak elég emberi és elvtársi közösséget a többiek iránt.

Újat hozott az operett a táncban is. Roboz Ágnes koreográfiája jó, forradalmi az operettszínpadunkon a népi tánc megjelenése, és a táncosok helyes kiválogatása még jobban megkedvelteti a közönséggel az új, népi táncokat. *Keveslem azonban a táncot*. Keveslem a csoport-táncot is és hiányolom azt,

[15] A nők tömeges munkába állását nagyrészt az erőszakos iparfejlesztés tette szükségessé, amelynek keretében komoly és erőszakos kampány folyt a nők traktorosnak való beszervezésére. Bővebben lásd Farkas Gyöngyi, „»Gyertek lányok traktorra!« Női traktorosok a gépállomásokon és a propagandában", *Korall* 13. sz. (2003): 65–86.

[16] A korszak szocialista realista produkciói is igyekeztek felhasználni-kisajátítani a két világháború közötti „burzsoá" bulvárszínházi hagyomány sztárjai, így Latabár Kálmán töretlen népszerűségét is. Bővebben lásd: Heltai Gyöngyi, „Latyi a Nemzeti előtt. A Latabár Kálmán-féle „öncélú" játékmód színháztörténeti, nézői és politikai értékelése", *Napút online*, hozzáférés: 2022. 10. 01., http://www.naputonline.hu/naput-kiadvanyok-arhiv/naput_2003/2003_02/051.htm.

[17] A parancsnokok mellé rendelt politikai tisztek feladata a harcos politikai nevelés és a megfigyelés (és jelentés) volt. Bővebben lásd: Sinkovicz Ákos, „A HM Politikai Főcsoportfőnökség megalakulása és a politikai tiszti intézmény", *Újkor – A velünk élő történelem*, hozzáférés: 2022. 10. 01., https://ujkor.hu/content/a-hm-politikai-focsoportfonokseg-megalakulasa-vezetosege-es-a-politikai-tiszti-intezmeny.

ami az operettek fontos eleme: a páros táncot is. Különösen pl. énekszám után. Tudom, hogy az új operett-kettőstánc még nem alakult ki. Ami a régi volt, az elvetendő, teljességgel kozmopolita, de én azt hiszem, hogy az erre irányuló első lépéseket meg kell tenni és ugyanúgy, ahogyan a csoport-táncban, a páros táncban is újat és kitűnőt tudunk majd alkotni.

A zene és próza arányában – amiről már szó esett – én a zenét mindvégig keveseltem. A zenéhez nem értek, s így csak igen nagy örömmel üdvözöltem az operettszínpadon a népi elemeket és a verbunkosokat. Csatlakozom azonban Földes elvtárs felszólalásához abban, hogy – laikus nyelven szólva – a zene nem elég fülbemászó.

Az előadás legfőbb és legfontosabb érdeme általában az újra való törekvés. S a felmerülő kisebb, apróbb hiányosságok vagy hibák nem a kátyúba jutott utat tévesztett keresés hibái, hanem a növekedés nehézségei. Ez vonatkozik a szerzőkre, a színház egész gárdájára, egész munkájára és éppen ezért olyan nagyon értékes és kedves számunkra az *Aranycsillag*. (Nagy taps.)

Háy Gyula: Kedves Elvtársak! Egyik részletkérdésről szólva Földes elvtárs azt mondta, hogy ezen vitatkozhatnak, sőt vitatkozzanak is a szakemberek: a nézőnek ez és ez a határozott véleménye.

Én azt hiszem, hogy a szakembernek és a nézőnek ilyenféle elkülönítése igen komoly hiba volna. S ha Simon Zsuzsa felszólalása elején panaszkodott, hogy egyrészt nem eléggé látogatottak ezek az értekezletek, másrészt éppen a szakma nem látogatja ezeket eléggé, akkor itt is ugyanezt a hibát látom: a szakmai szempontok bizonyos elkülönítését a néző szempontjából. *A mi nézőnk a nép. Nekünk, mint szakembereknek, semmiféle olyan szempontunk nem lehet, amely nem azonos a nézőnek, a népnek a szempontjaival.* Természetes, a mi dolgunk az, hogy szakszerűen érvényesítsük ezeket a népi szempontokat, de csakis azokat, és semmi azoktól különböző, vagy pláne azokkal ellentmondó szempontjaink nem lehetnek.

Eddig nem ismertem az elsőnek felszólaló elvtársat, de mindenesetre úgy láttam, hogy bizonyos felkészültséggel megtartott felszólalás volt, s különösen úgy láttam, hogy a felszólaló komolyan érdeklődött a zenei vonatkozások iránt. Komoly hibának tartom azonban, hogy a dolgot bizonyos szakmai elkülönüléssel próbálta kezelni. Másként nem történhetett volna meg, hogy felvetette azt a kérdést, hogy a darab egyik leghatásosabb, egyik legtöbbet mondó, még politikai hatásában is legtöbbet mondó képet nem kellene-e kidobni. Úgy hiszem, hogy ha a néző szemszögéből elindulva a szakmai eszközök segítségül vételével próbálta volna felépíteni kritikáját, akkor ez nem történt volna meg.

Szeretnék röviden kitérni arra is, hogy az első felszólaló azt mondta, ő csak egyszer látta a darabot és ezért nézzük el neki bizonyos felületességét, de ezen úgy lehetne segíteni, hogy az ilyen viták előtt a zenei és a szöveganyagot osszuk szét. Én azt hiszem, hogy ez egy kicsit messzemenő kívánság.

Zenei és szöveganyagot szétosztani, ez többezer forintos költséget jelentene. Ennél én egy sokkal egyszerűbb dolgot tudok az elvtársnak ajánlani: nézze meg a darabot kétszer, esetleg háromszor is. (Derültség.)

Teljesen egyetértek Földes elvtárssal abban, hogy ezt a darabot nem lehet másképp nézni, nem lehet másképp rágondolni és nem lehet róla másképp beszélni, mint egy bizonyos igen mély lelkesedés hangján. Igaza van Balla elvtársnőnek, aki azt mondja, hogy ez fordulat az operett terén, és én ezt még kibővíteném: fordulat a közönséghez való viszonyunk terén. Kevés olyan színházi produkció volt a felszabadulás óta, amely ennyire arccal a közönség felé fordult volna, mint éppen ez. Ez a legfontosabb, leglényegesebb, és ha úttörő produkciónak találjuk ezt – és nyugodtan nevezhetjük annak – akkor elsősorban ezen a ponton kell látnunk az úttörést.

Földes elvtárs azt mondja, hogy a következő feladat ezt túlszárnyalni. Igaz, a következő feladat ezt túlszárnyalni, de ne felejtsük el, hogy a legnehezebb lépést, tudniillik azt a fordulatot, amellyel az operettszínpadon maradva a mai közönség felé tudunk fordulni, már nem kell megismételni, az megtörtént, az megvan. Ezt megcsinálta ez az operett, ennek a szövegírója, zeneszerzője, rendezője és a színház mindenestől: vezetőstől, színészestől, díszlettervezőstől és műszakostól. Ezért kell rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítani ennek a darabnak.

Természetesen egy ilyen szakmai értekezleten ki kell vizsgálni a darab esetleges hiányosságait is, de ezeket is úgy kell vizsgálni, hogy amikor kritikát kezdünk mondani, nem siklunk le arról a síkról, amelyen elindultunk, szóval a közönség síkjáról, hanem azon maradunk továbbra is.

A közönség szempontjából egy bizonytalan érzést szakmailag definiálok, és ez az, hogy *nem tudja kellőképen kihasználni a gyönyörűen elgondolt és kitűnően elkezdett női főszerepet*. Ha az a szerep, amelyet úgy megindít, olyan igazán színpadszerűen és egyben életszerűen, tovább emelkednék egészen a darab végéig, akkor a szerzőnek sikerült volna a színműirodalom egyik legszebb mai figuráját megtalálnia és színpadra vinnie. Így egyszerűen csak egy jó szerepet írt. Ez is valami! (Derültség.)

Én az előbb már tűkön ültem, és egy bizonyos megnyugvást jelentett számomra, amikor a harmadik felszólaló kéziratának ötödik flekkjéig ért és onnan felolvasta azt a magyar szót, amelyet ugyan egyetlen magyar szótárban sem lehet megtalálni, és amelyet mégis mindenki tud ma Magyarországon. Ez a magyar szó, az hogy „Latabár”. (Derültség). Ezt a színdarabot, ezt a teljesítményt és ezt a – hogy úgy mondjam – kultúrtörténeti eseményt, amelyet ez a darab mégis jelent, enélkül a „Latabár” címszó nélkül nem lehetne elképzelni. Én nemcsak egy nagy színész iránti tiszteletemet fejezem ki ezzel, hanem a nép, a közönség iránti művészi vonzódás előtt veszem le a kalapomat, amikor Latabár játékának, Latabár személyének olyan nagy jelentőséget tulajdonítok.

Latabár egyike azoknak a nagy színészeknek, akik soha, egyetlen pillanatra sem vesztik el a kontaktust a nézőikkel. És mert ez így van, Latabár egyike azoknak a színészeknek, akik – bár a régi színpadból és a régi operettből jönnek, – a legpontosabban érzik meg valami speciális művészi érzékükkel azt, hogy megváltozott a velük szemben ülő ezerötszáz embernek az arca. És nemcsak az arca! Ezért fontos az, hogy Latabár egy számára teljesen újszerű szerepben azonnal, tétovázás nélkül tökéleteset tudott alkotni.

Nekem nem szándékom most végigmenni a szereplők listáján és a szokásos, esetleg egyszer-másszor nem szokásos dicsérő jelzőket elmondani. Én azt mondhatom csak, hogy színészileg, rendezőileg és – amiről soha sem szabad megfeledkeznünk – a színésznevelés, az *új színésztípusnak kiképzése szempontjából is nagyon nagyot és nagyon lényegeset nyújtott az Operett Színház*.

Azt hiszem, elvtársak, hogy itt egy egészen külön érdekes harc is folyik. Harc a műfajnak a létéért és újjászületéséért. Tudjuk nagyon jól, hogy sokan vannak – legalábbis voltak még a közelmúltban – akik politikai kötelességüknek tartották a könnyű műfajt szidni és átkozni. Tudjuk nagyon jól, hogy sokan azt hitték, hogy az operett érinthetetlen és erre mindenféle teóriákat is találtak ki.

Hogy az operett nem menthetetlen, azt most már látjuk. De már ezelőtt is tudnunk kellett volna, hogy az a műfaj, amely kultúrpolitikusainkat azért bosszantja, mert elfoglalja a komoly műfaj helyét, *kétségtelenül a mi legfontosabb műfajunk*. Mert ahova a nép megy, oda kell mennünk nekünk, s azt a helyet kell birtokba vennünk nekünk. Az Operettszínház a mi színházunk, a mi egyik legfontosabb eszközünk a kultúra, a forradalmi lelkesedés terjesztésére és az új ember nevelésére.

A műfaji kérdést véleményem szerint az előttem felszólalók lényegében helyesen érintették. Helyesen állapította meg az első felszólaló is – és a többiek is egyetértettek vele ebben – hogy itt nem tipikus operettről, hanem egy operett felé hajló zenés vígjátékról van szó, és hogy ez a mű, mint ilyen nagyon jó. Én csak azt szeretném elkerülni, ha ezt úgy fognák fel, hogy eszerint tehát csak a fele utat sikerült megtenni. Szó sincs róla. A zenés vígjáték nagyon fontos, nagyon nélkülözhetetlen műfaj.

Az a tény, hogy ezzel a művel sikerült meghódítani a zenés vígjátékot, sőt az operett felé hajló zenés vígjátékot is, igen nagy eredmény. Fennmaradt ezek után a következő feladat: meghódítani a száz százalékos operettnek nevezhető műfajt is. Ismerjük ennek a műfajnak a nehézségeit. Tudjuk, hogy az operett műfaja rendkívül szigorú. Majdnem azt lehetne mondani, hogy az operettnek szinte sémákká merevedve szabályai alakultak ki, amelyektől eltérni halálos veszedelem. Halálos veszedelem olyan értelemben, hogy az ember nem tudja, mitől bukik meg a darab és végül kiderül: attól, hogy eltért a sémától.

Nos, ezen az akadályon át kell vergődnünk, ezeken a nehézségeken úrrá kell lennünk. Meg kell tudnunk teremteni az operett műfaját a korunk számára olyan módon, hogy leküzdjük a megcsontosodott műfaji formulákat és mégsem tesszük tönkre a műfajt, hanem mégis megtartjuk a műfajnak azt a sajátságos kompozíciós szigorúságát, amely nélkül operettet a jövőben sem sikerül csinálni senkinek, amely nélkül operett elképzelhetetlen. Ez a műfaji architektúra azonban, amelyhez a mi operettszerzőink majd alkalmazkodni fognak, a *mi* korunké legyen, nem pedig egyszerűen átvett és pirosra festett architektúrája egy másik kornak, s ennek az architektúrának a szabályai ne legyenek egy másik kor mondanivalóját tükröző és ma már ósdinak ható szabályok.

Azt hiszem, Elvtársak, valamikor mi még kellemesen fogunk visszagondolni arra, hogy a mai estén itt összeültünk és beszéltünk az *Aranycsillag* című operettről, vagy az *Aranycsillag* című majdnem operettről. Kellemesen fogunk erre visszagondolni azért, mert csak a jövőben fogjuk meglátni, milyen jelentősége volt ennek a fordulatnak és ezáltal mennyivel közelebb jutott egész színműirodalmunk és egész színművészetünk ahhoz, aki felé törekszünk, akiért egyáltalán a világon vagyunk, a néphez. (Hosszan tartó nagy taps.)

Kelen Hugó: Kedves barátaim! A darabhoz én nem, mint muzsikus és nem, mint széplélek szeretnék hozzászólni, hanem egyszerűen, mint néző.

Amikor először néztem a darabot, helyesebben, amikor úgy volt, hogy megnézem, figyelmeztettem Székely Bandit, hogy nagyon szigorú kritikus leszek. Ezzel az elhatározással mentem is be a nézőtérre. Beültem, végignéztem a darabot és elfelejtettem kritizálni. Megnéztem azután még egyszer. Most már elhatároztam, hogy szigorúbb füllel és szemmel nézem majd meg. Megint csak azt tapasztaltam, hogy újra elfelejtettem kritizálni, ellenben mindkét alkalommal kitűnően, jól éreztem magam.

Lehet, hogy ez bizonyos naivitás a részemről, és szaktársaim ezt valószínűleg fejemhez is fogják vágni alkalomadtán, de ha nem volna bennem ez a naivitás, akkor nem zenésznek mentem volna, hanem zenekritikusnak. (Élénk derültség és nagy taps.)

A műfaj kérdésével kapcsolatban szeretném emlékezetükbe idézni a *Háry János*[18] főpróbáját azoknak, akik annakidején ott jelen voltak. Hatalmas viták indultak meg, hogy miért kerül tulajdonképpen az operába ez a darab, hogy ez nem opera, hanem valami egészen hibrid műfaj, de hát mit jelentsen ez? Operaénekesek népdalokat énekelnek, az operaházi zenekar közjátékokat, verbunkosokat játszik. Mondom, nagy vita indult meg. Emlékszem, még a szfinksz előtt is nagyban vitáztunk a kérdésről. Végül is a közönség döntötte el a vitát, amikor megállapította, hogy a Háry János remekmű. Azóta is akárhányszor

[18] Kodály Zoltán: *Háry János* című daljátékát 1926-ban mutatták be a Magyar Állami Operaházban. Bővebben lásd: Dalos Anna, „Kodály Zoltán eszményi birodalma. A Háry János alakváltásai", *MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet – 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport,* hozzáférés: 2022. 10. 01.. https://zti.hu/mza/docs/A_zene_es_a_nagy_haboru/DalosAnna_Hary_Janos.pdf.

adták, mindig telt házat vonzott. Azt hiszem, nem tévedek, ha itt is kissé elhibázottnak tartom a műfaj megjelölését. Ez a darab ugyanis nem operett.

Most arra szeretnék kitérni, miért éreztem magamat jól ennél a darabnál. Amikor arról volt szó, hogy bemegyek a színházba megnézni egy operettet, még bennem élt az a bizonyos régi kellemetlen íz, a sablon-operettek íze; a nagy „aufmachungok",[19] a nagy kiállítású operettek a sablonos muzsika, a keringő, a nagy, zajos zenekar és a kellemetlen parfőmöt árasztó atmoszféra emléke. Egyszerre azonban megcsapott ez a bizonyos tiszta falusi levegő, az egyszerű nép ízes levegője, már az első jelenetnél – és akkor visszaemlékeztem arra, amikor gyermekkoromban a boldogult Népszínházban népszínműveket láttam.[20] S ekkor megállapítottam, hogy *ez sem nem operett, sem nem zenés vígjáték, hanem egy művészivé, maivá transzponált és mai színvonalra felemelt népszínmű*.

S ha ezen a megítélésen vagy – mondjuk – szemléleten keresztül bíráljuk a dolgot, akkor megállapíthatjuk azt is, hogy a zene egyszerűsége és – mondjuk – zárt számonként való beépítése szintén emlékeztet a népszínmű bizonyos tradícióira.

Nem osztozom teljesen Lesznai szaktársamnak és kollégámnak abban a megállapításában, hogy oroszos jellegű mű. Ezt nem tudom, honnan veszi. Én nagyon sokszor éppen magyarosnak éreztem. Tudom, hogy természetesen mindenkinek a beállítottsága az irányadó, de én azt hiszem, hogy itt elvetette a sulykot, – de ne haragudjék ezért. Lehet, hogy neki van igaza. Tény az, hogy szeretném figyelmeztetni Székely barátunkat, hogy mélyebben, bátrabban merítsen a magyar népdalforrásból.

Ami engem különösen kellemesen érintett, az a muzsikának egyszerűsége és egyszerű tálalása volt. Nem volt a muzsikának az a rafinált hangszerelése sem. Talán bizonyos gyakorlatlanságra vall az is – és ez is előnyére válik a muzsikának – hogy nem ismételt bizonyos dalokat, mert akkor már mindjárt fülbemászó lett volna. Ha egy dallamot százszor hall a hallgató, a végén már vele álmodik. Ezt a régi rafinált zeneszerzők mind nagyon jól tudták. Annyiszor hozták az est folyamán azt a kiemelkedő dallamot, hogy mire a publikum kiment a színházból, ott már vagy fütyülték, vagy dúdolták az emberek. Persze hiányoztak az operett jellegét különösen kidomborító finálék, hiányzott a dallamoknak nagy kifejlesztése, de ez viszont éppen amellett szól, hogy itt bizonyos népszínmű-stílust akarván – nem tudom, hogy tényleg akarta-e ezt, de ezt hozta ki – kis zárt dallamokat adott a zeneszerző. Nagyon tetszett nekem például az a duett Zsuzsi és Gulyás között.

[19] Aufmachung: 'bemutatás', amelybe beleértendő a cselekmény fordulatossága, és bonyodalma. LÁNYI Viktor, „Leo Fall és a Bécsi Operett", *Nyugat* 18. sz. (1925).

[20] Az 1875 és 1908 között a mai Blaha Lujza téren működött Népszínház főként népszínműveket és operettet játszott.

Ezzel kapcsolatban nem tudom melyik felszólaló említette a tájszólást. Éppen Gulyásnál nagyon élveztem ezt a tájszólást és mondhatom, hogy ez annyira jellegzetessé tette az egész figurát, hogy az ember már jól érezte magát, amikor kijött, kinyitotta a száját és elkezdett beszélni.

Ezzel szemben egy kissé halványabb volt Zsuzsinak a beállása. Nem tudom, talán a szerep tette, vagy pedig ő maga nem érezte magát eléggé traktoroslánynak. Ezt talán ki lehetne elemezni. Ezt azonban már a színész és a rendező szaktársakra bízom.

Vannak bizonyos megfigyeléseim. Latabár tényleg: fogalom. Amikor először láttam ebben a darabban, majdnem halálra röhögtem magam. (Derültség.) Már kellemetlen volt, a feleségem piszkált, hogy „Vigyázz, már mindenki téged néz", de én szeretek nevetni és hálás is vagyok ezért. Amikor másodszor bementem a színházba, már tudtam, hogy pontosan ugyanazokat a mozdulatokat csinálja, ugyanazokat a fejmozdulatokat, pózokat, tudtam előre, hogy mit fog csinálni, és mégis, amikor csinálta, röhögnöm kellett. (Derültség.) Ez már művészet. Később aztán kezdtem spekulálni, hogy vajon nem játsza-e a szerepét? Hát lehet erről is beszélni. De egy veszélye természetesen van a dolognak, mert az emberek, bár észreveszik a tendenciát, a darab szocialista tartalmát, mégis Latabár kedvéért mennek be a színházba. Remélhetőleg talán majd lesz olyan időpont, amikor már magáért a darabért mennek be, nemcsak Latabárért.

Rendezési szempontból bizonyos dolgokat szeretnék megemlíteni, de nem tudom, hogy igazam van-e. Például ott van ez a felvonás, amely a kultúrteremben játszódik le. Én ezt ott nem tartom egészen indokoltnak. Bent vannak a kultúrteremben és előtte mutatják be azokat a táncokat, de akkor a közönségnek is részt kell benne vennie, tehát a karnak is, meg a statisztériának is, ahogyan ez már szokott lenni. Mert például ott van az a kitűnő, elsőrangú szám, az az új tánc. Ott persze megint hibát követett el Székely, de hát talán jövőre már nagyobb rutinja lesz. Ezt jobban kellett volna kihasználni, annyira kihasználni, hogy ezt ötször is hozza az est folyamán, és akkor kint az utcán már táncolták volna. (Derültség.) Tanulni kell a régi slágerszerzőktől.

Nagyon zsúfolt a színpad abban a képben és ezek a táncok nem érvényesülnek olyan jól. Például a toborzó sem, meg az új tánc sem. Jó lenne, ha bizonyos távlatot adnának, illetve, ha nem ragadna annyira a táncosokra az az egész társaság. Itt egy kis hibát követett el a rendezés, mert az a statisztéria úgy áll ott, mintha nem is neki szólna a tánc, holott viszont meg vagyok győződve róla, hogy a nézők között is egy csomó ember szintén nagyon szívesen részt venne az új táncban; például, ha történetesen olyan helyzetbe kerülne, hogy valahol egy helyiségben bemutatnák ezt a táncot, biztos, hogy az ott lévők velük táncolnának. De ha már nem is táncolnak, legalább a kifejezésük legyen táncos.

Itt még a toborzóval kapcsolatban van egy apró megfigyelésem, de lehet, hogy ez a darabban szándékolt. Tudniillik ott van a toborzónál az átmenet a friss és a lassú között. Egy cimbalom kadencia hallatszik és ezalatt a táncosok vállra tett kézzel lesik, mikor kezdik meg a frisset. Tudom a gyakorlatból, hogy mindjárt átcsapnak a táncosok a frissbe, majdnem még mielőtt a zene elkezdi. Annyira várják azt a friss ritmust!

Egyik nagy baja a darabnak, hogy nagyon hosszú, sokáig tart. Az ember beül a színházba hétkor és azt hiszem, tizenegy felé jön ki. Még az a jó, ha nem újrázzák meg a számokat, mert ha még újráznának is, akkor éjfél után kerülne az ember haza. (Hosszantartó élénk taps.)

Sebestyén György: Kedves Elvtársak! Nem értek egyet Háy elvtárssal abban, hogy a kultúrpolitikusok általában elzárkóznak az operettel szemben. Én kétféle ilyen operettellenes magatartással találkoztam. Az egyik az volt, amikor jó elvtársak szektáns módon rossz véleménnyel voltak az operettről. A másik, sokkal veszélyesebb operettellenességgel a felszabadulás után a jobboldali szociáldemokraták részéről találkozhattunk. Én azt hiszem, hogy ez az operett nem született volna meg akkor, ha kultúrpolitikusaink *általában* egy kalap alatt mind operettellenesek lettek volna.

Egyetértek Háy elvtárssal abban, amit az első felszólalóval, Lesznai elvtárssal kapcsolatban mondott. Sok dologban nem értek egyet Lesznai elvtárssal, és felszólalásában ennek az operettellenes szektáns magatartásnak a nyomait látom. Mivel tudom ezt indokolni? Lesznai elvtárs az operettet ugyanúgy, ahogyan a polgári szakemberek, meg a jobboldali szociáldemokraták, a polgársághoz kapcsolta. Véleményem szerint ez nem igaz. Véleményem szerint az operett mai formájában, ilyen kompozíciójában valóban a polgárság által megformált műfaj, gyökerei azonban sokkal régebbiek. *Az operettnek népi gyökerei vannak*, és ha mi azt hisszük, hogy ez az operett és az operett, mint műfaj, a polgársághoz kapcsolódik, akkor nem kell vulgárisnak lennünk, ha egészen egyszerűen azt mondjuk, hogy a polgárság elleni osztályharccal a polgárság által alkotott műfaj ellen is harcolunk. Mint ahogyan harcolunk is bizonyos, a polgárság által megteremtett műfajok ellen, így pl. a *Hacsek és Sajó*[21] műfaja ellen. Ez a polgárság által megteremtett műfaj és ez ellen tényleg harcolnunk kell.

Az operett lebecsülését látom azonban Lesznai elvtárs hozzászólásában, ennek abban a részében, amikor azt mondta, hogy az operett nem műfaj, hanem stílus. Nem tudom, mit akar ez jelenteni. Az *operett: műfaj*, egy régi műfaj új megjelenési formája. Stílus alatt egészen mást értünk. Ez az operett jelentőségét lekicsinyíti. Ezt tehát hibának még pedig alapvető hibának tartom Lesznai elvtárs felszólalásában, amit meg kell beszélnünk és – azt hiszem – Lesznai elvtárssal meg kell vitatnunk.

[21] A *Hacsek és Sajó* Vadnay László 1928-as kabaréjelenete, mely nyomán később több hasonló is született.

Az Aranycsillag*nak mint kísérletnek azért van nagyon nagy jelentősége, mert felfedezte az operett népi gyökereit*, és ezeknek a népi gyökereknek megfelelően formálta meg az új operettet. Ebből a szempontból tényleg nagyon, nagyon fontos az, amit Háy elvtárs mondott, az tudniillik, hogy az operettnek arra a többletére, amit a polgárság adott hozzá, nevezetesen arra a szigorú és jó kompozícióra, nekünk nagyon figyelnünk kell, mert az nagyon szükséges és azt fel kell használnunk a további munkában.

Az operett tehát népi műfaj, Elvtársak. Népi műfaj abban az értelemben is, hogy a legszélesebb tömegekhez szól. Földes elvtárs az imént egy sor példát említett. Hadd toldjam meg ezeket eggyel magam is. Megtudtam, hogy az egyetemen katonai tanszéket szerveznek, mert egyetemistáink katonai kiképzésben fognak részesülni. Ennek a katonai tanszéknek a megszervezését az *Aranycsillag* agitációs hatása rendkívüli módon megkönnyítette és nagyon jó művészi-eszközökkel bizonyította be az egyetemisták előtt a néphadsereg jelentőségét, fontosságát és tette ezáltal vonzóvá a néphadsereget.

És amikor itt újból szeretném hangsúlyozni, hogy az operett népi műfaj, elérkeztem ahhoz a ponthoz, ahol Kelen elvtárssal nem értek egyet. Éppen azért, mert az operett népi műfaj, nem igaz az, hogy a közönség *csak* Latabár kedvéért látogatja. Latabárt mi nagyon nagyra tartjuk Elvtársak, és amikor én a *Színház- és Filmművészet*-ben bírálatot írtam az operettről,[22] nem győztem eléggé hangsúlyozni, hogy milyen nagy Latabár jelentősége. Mégis azt hiszem, hogy ennek a kétségtelenül fontos jelenségnek nincs nagyobb jelentősége, mint magának a műfajnak, annak, hogy ez a műfaj a nép műfaja, hogy ez az operett a régi népi játékok folytatása. Én abban a cikkben elmondtam azt, amit akartam és most nem akarom mindezt megismételni, szeretnék azonban kitérni néhány szempontra, amelyek abból adódnak, hogy az operett népi műfaj. Itt elsősorban a dramaturgiával kapcsolatos szempontokra gondolok.

Az elvtársak hangsúlyozták már itt a mellékszereplők megalkotásának fontosságát és én erre fokozottabban szeretném felhívni a figyelmet. Éppen ebből ered az operettel szemben támasztott az a követelményünk, hogy az író a kisebb szerepeket is életszerűen alkossa meg. Több szempontból fontos ez. Fontos azért, mert csak így tudja az operettben az ott szereplő „néphadsereg-katonaságot", az operett legkisebb népi figuráit jól ábrázolni, és egyébként – kötelessége a színésszel szemben is. *A szerzők néha nincsenek tekintettel arra, hogy milyen súlyos feladat a színészek számára egy nem megírt, vagy rosszul megírt szerepet eljátszani,* pedig erre különösen a kisebb szerepeknél ügyelni kell.

[22] Sebestyén György, „Aranycsillag", *Színház és Filmművészet* 3. sz. (1950): 146–151.

A színjátszás, az operett-színjáték és az operett-ének kérdése is olyan, amit alaposan meg kell vitatni. Ebben a vonatkozásban valami újat jelent az operett népi eredetéhez való visszatérés. Itt főképpen a népdal-éneklés megtanulásának fontosságára szeretném felhívni a figyelmet. Ennek a zenével kapcsolatban is óriási jelentősége. Székely elvtárs zenéjében rendkívül jelentős az, hogy népdalokból és verbunkos-motívumokból táplálkozik. Azt hiszem azonban, nem tévedek, ha azt mondom – nem értek a zenéhez, de mégis megpróbálom elmondani – hogy a zenében azok a részek, amelyekben tudatosan dolgozza fel a népdalokat, közelebb állnak a népi zenéhez, mint amikor saját muzsikájával olvasztja össze a különböző népdal- és verbunkos motívumokat. Ezen segíteni kell. Ezt az átkötő muzsikát is kell mélyíteni olyan mélyre, mint amilyenek a népdalok.

Az operettben rendkívüli jelentősége van – erről már beszélt Földes elvtárs – *a szerelem új ábrázolásának. És nem tévedek, ha azt mondom, hogy ez irodalmunk egyik központi kérdése*. A szerelem az ember életének is egyik központi kérdése. Az irodalomnak, amely az ember életét tükrözi, ennek a kérdésnek a megelevenítésére is meg kell találni a megfelelő eszközöket. Nagyon jelentősnek találom ebben az operettben, hogy a szerzők jól tudják velünk érzékeltetni azt a magasfokú tisztaságot, azt a rendkívüli erkölcsi magasrendűséget, amely ezeknek az embereknek a szerelmére jellemző.

Újabb probléma a humor kérdése, amelyet szintén részletesebben kellene megvitatnunk. Helyes és példamutató az operettben, hogy itt is igyekszik a népi hagyományokat követni. Gulyás bajtárs alakjának megírása rendkívül sikerült és ennek a népi humornak kitűnő képviselőjét produkálta, amit a színész Bikádi elvtárs jól tud kihasználni és továbbfejleszteni. Nekünk azonban ezt a kérdést is meg kell vitatnunk és elvileg el kell mélyítenünk.

Megállapíthatjuk Elvtársak, hogy a kritika az operettel szemben még mindig helytelenül lekicsinylően nyilatkozik. Ezt a műfajt nem tartják tényleg egyik legfontosabb műfajunknak, ahogyan ezt Háy elvtárs is elmondotta. *Javaslom tehát Elvtársak, hogy a Szövetség szervezze meg a kritikusok és az operett különböző művészeinek bevonásával az operett elvi kérdéseinek egy nagy munkaközösségben való megvitatását*. Ez rendívül fontos lenne.

Én megígérhetem. Elvtársak, azt, hogy a Szövetség folyóirata sok helyet fog adni ennek a kérdésnek és ezzel igyekezni fog segíteni az új operettek kialakításában. (Nagy taps.)

Dénes György: Kedves Szaktársaim! Miután Lesznai szaktárs azt mondta, hogy a színész véleményét is meg akarja hallgatni bizonyos kérdésekben, ha megengedik, egészen röviden elmondom, hogy mi a színész véleménye a produkcióról, amelyben részt vett.

Ez a színdarab az én szerény véleményem szerint nem nevezhető operettnek, hiszen az operettnek merev szabályai vannak. Az úgynevezett régi operett szabályai abban állnak, hogy a szöveg másodrendű, a zene pedig elsőrendű időtartamilag is és általában is. Egy ún. szabályos operettnek van egy finálója a második felvonásban, amely a felvonásnak kb. kétharmad részét teszi ki és zenei nyelven szólva „durchkomponált". Ezen kívül minden szereplőnek van egy belépője. Ez szabály. A vidám párnak van egy duettje, a szerelmes párnak van két duettje. Vannak tehát bizonyos szabályok, amelyek a régi polgári operettben precízen, pontosan fennállnak, és ha mi ezt a műfajt operettnek akarjuk nevezni, akkor az *Aranycsillag* nem operett.

Amit elmondtam eddig, az a bécsi operettre vonatkozik, de természetesen nem vonatkozik a francia operettre, amely teljesen más. Azonkívül nem vonatkozik a modern francia operettre sem, amely élesen szatirikus. Maurice Yvennek[23] volt egy nagyon szatirikus és éleshangú operettje, amelyben éppen a burzsoáziát gúnyolta ki.[24] Nem szabad megfeledkezni arról, hogy volt egy *Csókról-csókra* című operettje,[25] amely nagyon kedves darab volt, és amelyben két burzsoá – mindkettő nagyon szegény – becsapja egymást. Ez teljesen offenbachi zenei vonalon ment. Nagyon kedvesen, kitűnően megcsinált parodikus zenéje volt. Ott van azután az angol operettek között a *New-York szépe*[26] meg a *San-Toy*,[27] amely szintén egészen külön operettműfaj képviselője.

Az én érzésem szerint is ez a mi *Aranycsillag* című darabunk népszínmű, még pedig mostani, új értelemben vett népszínmű, nem régi népszínmű, amely abban állt, hogy gatyában és fokossal jöttek ki a szereplők, hanem tényleg emberek jönnek ki a színpadra és ezek a nép életéből valók. Ami pedig arra a bizonyos fodrász-borbély képre vonatkozik, amelynek kihagyását javasolták, miután én ezt a darabot idáig nyolcvanhétszer láttam – váltott szereposztással megy az előadás – pontosan meg tudtam figyelni a közönség magatartását, és mondhatom, hogy ez a kép igen fontos. Tudniillik az egyik szereplőt, a borbélyt itt exponálják, mint egy ügyetlen embert, és ami esetleg talán túljátszásnak, túlalakításnak hat a mi kiváló Latabár szaktársunk játékában, az nem túljátszás. Egyáltalán nem!

Latabár ezt szándékosan azért csinálja, mert hiszen arról van szó, hogy egy reakcióst beretvál, és ő jelzi, hogy: „Na, majd most adok neked!", és jól megberetválja. Szóval a túlszappanozások, ezek a tréfák a játékból adódnak, és az a nagyon kedves, hogy a közönség szinte bíztatja őt minden este, hogy: „Még, még, még". És Latabár miután a nép színésze – mert mondhatom, hogy Latabár igazán a nép színésze, hiszen nincsen az az eldugott falu, ahol ne sze-

[23] Maurice Yven (1891–1965) francia zeneszerző.
[24] Maurice Yven: *Là-haut*. Bemutató: Párizs, 1923.
[25] Maurice Yven: *Pas sur la bouche*. Fordította Heltai Jenő. Bemutató: Kolozsvár, 1927. április 16.
[26] Hugh Morton: *New-York szépe*. Zeneszerző: Kerker Gusztáv. Bemutató: Magyar Színház, 1900. január 30.
[27] Edward Morthon és Harry Greenbank: *San-Toy*. Zeneszerző: Sidney Jones. Bemutató: Népszínház, 1900. október 10.

retnék – megy velük és igazán megteszi kedvükért azt a koncessziót, hogy annyit szolgál nekik a szappanhabból, amennyit akarnak, Szóval az az érzésem, hogy ez a jelenet nagyon fontos.

Ami pedig a „reakciósokra" vonatkozik, nagyon köszönöm szíves dicséretüket az én többi „reakciós" szaktársammal együtt, akik azzal is bebizonyították, hogy mennyire beleélik magukat szerepükbe, hogy ide a vitára sem jöttek el. (Derültség és élénk taps.)

Lengyel Imre: Reflektálni akarok Lesznai elvtárs felszólalására. Én nem érzem azt, hogy oroszos lenne ez a zene, ellenkezőleg azt érzem mindig, hogy magyaros. Minél többször hallom a rádióban a zenéjét – ami elég gyakran megy, és ha időmből telik, mindig meghallgatom – annál jobban tetszik.

Abban viszont egyetértek a felszólalókkal, hogy nem ártott volna, ha Székely elvtárs úgy tálalja az egyes számokat, hogy azok többször forduljanak elő, hogy mire a néző az előadás végén kimegy a színházból, egy-két zeneszám a fülében legyen. (Kelen Hugó: Ezt most már a rádió pótolja.)

Én általában a fodrász-jelenetet túlhosszúnak tartom. Hozzátartozik a darabhoz, de túlságosan sokáig tart. Szerintem Latabár humora öncélúvá válik, nem tartozik szervesen a darabhoz, a cselekményt nem viszi előre. Itt egy kis törlés csak hasznára válnék a darabnak. (Taps.)

Horváth István főhadnagy: El kívánom mondani az *Aranycsillag*-ról a véleményemet és általában a honvédségen belüli tapasztalataim. A fiatalság körében igen nagy lelkesedéssel fogadták és igen szívükbe zárták ezt a honvéd-operettet, de amikor kiértékeltük, akkor észrevettünk bizonyos hiányosságokat és hibákat is.

Itt felmerült a fodrász-jelenet. Nálunk a vélemény általában az volt, hogy ez a jelenet igenis sokat mond. Az a kis ügyetlen Hoska ösztönösen, igen komoly politikai mondatokat mond. Általában figyeljük meg a borbélyokat. Például megfigyeltem nálunk is az iskolán a mi hadiborbélyunkat. Az is ilyen jókedélyű, általában viccelős, komikus ember, és általában ha a borbélyokat megfigyeljük, látjuk, hogy azok mind ilyenek. Latabár Kálmán tehát nem túlozza el a játékot és igen művészien adja vissza a darabban. Tehát én, mint néző, ha szavazati jogom volna, azt mondanám, hogy ne vessük ki ezt a darabból, hanem igenis csak csináljuk így, ahogy eddig ment.

Tovább menve: igen nagy hibája a darabnak, hogy a tiszt és növendék, vagy honvéd közti viszonyt nem domborítja ki. *Nálunk a néphadseregben melegebb ez a viszony, mondhatnám úgy, hogy bizonyos mértékig baráti viszony van a növendék és a tiszt bajtársak között.* Ezt a darabban nem vettük észre, ezt a darab nem domborítja ki.

Még egy hiányossága van a darabnak: a párttitkár szerepe és a Párt szerepe. Talán szabad egy példát mondanom arra, hogy milyen jelentősége van a néphadseregen belül a Pártnak. Amikor tavaly április 4-re készült a mi iskolánk a szemlére, már februárban, sőt január vége felé, amikor még hó volt, készülődtünk rá, és a Párt maga elé tűzte, hogy a honvédelmi miniszter bajtárs serlegét el fogja hozni, s olyan lendülettel és olyan nevelő munkával látott a dologhoz, úgy oktatta a bajtársakat, olyan szeretettel foglalkozott a bajtársakkal, hogy április 5-én hazahoztuk a serleget. A Párt szerepének tehát a darabban jobban ki kellett volna domborodnia.

A másik dolog, amit a bajtársak felvetettek, hogy *ha mi spontán elkezdünk énekelni, nem állunk négy vagy három szólamba*. Ki ahol áll, ott kezd el énekelni. Nem tudom, nem változott-e azóta a helyzet a darabban, amelyet most már nyolcvanhetedszer játszanak, de az első időben bizonyos mértékig valóban meg lehetett mondani, hogy melyik az első, melyik a második és melyik a harmadik szólam. Nagyon összeálltak a szereplők. A takarítási jelenetnél nem volna baj – ezt, mint néző mondom – ha kissé széljelebb állnának, és úgy énekelnének a bajtársak.

Azután a valóságban *a politikai tiszt*[28] *szerepe nem ilyen merev* és nem ilyen parancsnoki. *A parancsnok bajtárs viszont dicsér, – de nem vereget vállon.* Az én érzésem az volt, hogy a darabban a politikai tiszt nagyon merev. A valóságban a politikai tiszt, mint a Párt és a nép képviselője áll mellérendeltként a parancsnok mellett, aki a kiadott parancsot politikailag alátámasztja, és a kiképzést elősegíti, vagy segít abban a munkában, amelyet a honvédek vagy a növendék bajtársak éppen végre akarnak hajtani.

Hogy mennyire voltak a darabban olyan jelenetek, amelyeknél a nézők nem tudták, vajon színészek vagy növendékek játszanak-e, arra jellemző többek között, hogy egyik bajtársunk – mondjuk példának okáért valamilyen megjelölést – a pócsmegyeri utász zászlóaljhoz tartozó bajtársakat keresett, véletlenül nincsenek-e ott a szereplők között. (Derültség). Kerekes Pistáról azt mondták, hogy olyan volt, mint a 12. utász zászlóaljnál a szakaszvezető. Ebből is azt lehet látni, hogy a *bajtársak nem vették észre, hogy a színpadon nem katonák játszanak*, bár ha jobban megfigyelték volna, észre lehetett volna venni (derültség) mind a tisztelgésnél, mind az öltözködésnél. Ebben is voltak hiányok.

Másküllönben a darab nagyon tetszett és a bajtársak sokat tanultak belőle. Vonatkozik ez a polgári fiatalságra is. A Rákosi Mátyás Kultúrházban[29] beszéltem ifjúmunkásokkal. Egészen spontán módon vetődött fel az *Aranycsillag* kérdése. Ők említették meg és akkor én megkérdeztem tőlük, mi a véleményük róla. Azt felelték, hogy ha lehet, ők is bevonulnak katonának, mert

[28] 1949 és 1953 között a hadsereg politikai neveléséért felelős tiszt, aki a parancsnok mellé rendelve működött. Bővebben: Sinkovitz Ákos, „A HM Politikai Főcsoportfőnökség megalakulása és a politikai tiszti intézmény", *Újkor – A velünk élő történelem,* hozzáférés: 2022. 10. 01., https://ujkor.hu/content/a-hm-politikai-focsoportfonokseg-megalakulasa-vezetosege-es-a-politikai-tiszti-intezmeny.

[29] A budapesti (XIII. kerület) József Attila Művelődési központ neve az 1950-es évek első felében.

nekik ez szörnyen tetszett. A darab közöttük és nagyon népszerű volt. És akár operettnek nevezzük, akár népszínműnek – ezt a kérdést én nem tudom eldönteni – nagyon jó. A színészek is nagyon jók voltak.

Csak még egy megjegyzést szerettem volna tenni. Ez most már nem nagyon illő, mert időközben elment Bikádi elvtárs, aki Gulyás bajtárs szerepét játszotta. Én még akkor szerettem volna felszólalni, amikor itt volt, de nem jutottam szóhoz, pedig szerettem volna előtte elmondani, hogy az ő játékában vannak bizonyos mértékig Horthy-rendszer idején szokásban volt kemény hangok*, mi pedig a néphadseregen belül, ha valakit ki is figurázunk, úgy szoktuk csinálni, hogy az nevelő hatású legyen*. A második felvonásban azonban Gulyás bajtárs Hoskával szemben kissé túl erős volt. Kissé erős és fölényes volt Gulyás bajtárs szerepe.

Egy másik általános vélemény az volt, hogy nagyon hiányolták, hogy a darab végén Hoskából nem lett katona, (Derültség, taps.) holott minden vágya az volt, hogy katona legyen. Nagyon hiányoltuk, hogy a végén nem láttuk katonaruhában. (Kelen Hugó: De sapka volt a fején!) Sapka igen, de az még nem minden! (Derültség. – Nagy taps.)

Hámori Miklós hadnagy: Engedjék meg az Elvtársak, hogy röviden csak néhány szóval én is elmondjam nemcsak a magam, hanem bajtársaim véleményét is. Meg kell mondanom, hogy mi, a néphadsereg katonái, azok az emberek, akik vagy a földekről, vagy az üzemekből kerültünk a néphadseregbe és vettük fel ezt az egyenruhát, igen szeretjük művészeteket. Ez a szeretet azonban nem úgy nyilatkozik meg nálunk, hogy a hibákat elnézzük, és mindig simogatjuk és babusgatjuk őket. Ez a szeretet abban is megnyilvánul, hogy bírálatot mondunk művészeink felé.

Ezzel kapcsolatosan engedjék meg, hogy felszólalásom első pontjaként a darab hiányosságait, negatívumait említsem fel. Amikor én a kritikáról tanultam, amikor megismerkedtem ezzel a hatalmas fegyverrel, azt tanultam, a kritikának az a célja, hogy megmutassa az elkövetett hibákból kivezető utat, és akit megkritizálnak, az javítson a hibáin.

Nos, meg kell mondanom, hogy ezt az *Aranycsillag*nál nem tapasztalhattuk eléggé. Már régebben elhangzottak kisebb-nagyobb kritikák, amelyek felfedték a darab hiányosságait. (hangsúlyozom, hogy inkább kisebb, mint nagyobb kritikák jutottak kifejezésre, mert hiszen kevés volt az ilyen bírálat) de meg kell mondanom, hogy az elvtársak nem minden esetben követtek el mindent azért, hogy az előadás folyamán ezeket a hibákat kiküszöböljék. Egyszóval az előadás a nyolcvanhetedik előadásig nem mutatott egy felfelé ívelő fejlődést. Kijött egy nagyszerű darab, egy forradalmi darab, amely jó volt, de kiindulási pontja körül mozgott. Ez a negatívum a darabban.

Sebestyén elvtárs beszélt a darab hatásáról. Azt mondta, hogy a darab nagyon jó hatású volt, mert a néphadsereget népszerűsítette és az egyetemen az új tanszék munkáját megkönnyítette a fiatalság felé. Ezen én túlmegyek Elvtársak. Nemcsak azért volt nagyszerű ez az új operett, mert a néphadsereget népszerűsítette, hanem azért is, mert bennünket, katonákat is igen nagymértékben nevelt. Az operett megmutatta azt a katonát, amilyen katonákká mi válni akarunk. Megmutatta azt a katonát, akinek önfeláldozóan kell szeretnie népét és hazáját, országát. Megmutatta abban a jelenetben, amikor Kerekes Pista a parancsnok példamutatásával elöljárva maga vállalkozott az életveszélyes feladat megoldására. Megtanította a mi katonáinkat, megtanított bennünket arra, hogyan kell szeretnünk dolgozó népünket, azt a dolgozó népet, amely az üzemekben és a falvakon harcol a szocializmusért. Megtanította a mi katonáinkat arra, hogyan kell a parancsokat teljesíteni. Bajtársaink példaképéül állították elénk a darabban játszó Kerekes Pistát és a többieket.

És megtanított bennünket ez a darab arra, hogy művelt katonákká kell válnunk. Megtanított annál a kis jelenetnél, amikor az egyik bajtárs felfedezi a Barabás-képet. Ez a probléma bennünket komolyan elgondolkoztatott és éppen ez a probléma ébresztette bennünk azt a gondolatot, *hogy még többet kell foglalkoznunk a bajtársak általános műveltségének emelésével*, hogy még több könyvet kell olvastatnunk a bajtársakkal, hogy könyvtárunkat még jobban ki kell bővítenünk, és hogy még több színházi előadásra kell elvinnünk bajtársainkat.

Végül, de nem utolsósorban ez a darab megtanított bennünket, katonákat az ellenség fokozott gyűlöletére. Megtanított bennünket arra, hogy a kulákok és a reakció nem alszanak, hanem népi demokráciánk ellen nap, mint nap újabb és újabb támadást intéznek. És nekünk, a dolgozó nép fegyveres testületének fokozottabban kell őrködnünk a dolgozó nép felett és fokozottabban kell gyűlölnünk az ellenséget, amely talán attól sem riad vissza, hogy fegyveresen támadja meg az országunkat.

Engedjék meg az Elvtársak, hogy röviden hozzászóljak néhány, már elhangzott hozzászóláshoz és kapcsolódjam az azokban elmondottakhoz. Volt egy két megállapítás, amivel egyetértettem, és volt olyan is, amivel nem értettem egyet. Kötelességemnek tartom, hogy véleményemet ezekről elmondjam. Balla elvtársnő a politikai tiszt szerepével foglalkozott. Nem tudom, az elvtársnőnek mi a hivatása, meg kell azonban mondanom, hogy kiváló katona lenne az elvtársnőből, (Derültség) mert nagyon jól meglátta ezt a problémát, amely egyébként a darabnak egyik kisebb hiányossága.

Háy elvtárs hozzászólásának azzal a megállapításával szeretnék foglalkozni, amikor azt mondotta, hogy Latabárnak van egy speciális művészi érzéke, amellyel ilyen nagyszerűt tud adni a színházlátogató közönségnek, a dolgozó népnek. Latabár olyan művész, aki a mi művészünk, a nép művésze. Ő a helyes utat találta meg. Ő nem oda megy, ahova a nép megy. Azt hiszem, a mi művészetünk területén az a helyes tendencia, ha a *művészek nem oda mennek, ahova a nép megy, mert ez hiba volna*. Akkor ugyanis a mi művészeink

le lennének maradva egy lépéssel. *A mi művészeinknek – a szovjet művészek példáiból tanulva – egy lépéssel elöl kell járniok* és az utat kell mutatniok a nép számára, elvtársaink, a munkások, a parasztok, a katonák számára, hogy hova kell menniök.

Azt hiszem, az *Aranycsillag* ezt a hivatását betöltötte. És itt kapcsolódom bele Kelen Hugó elvtárs felszólalásába.

Én valahogy úgy vettem ki a hozzászólásból, hogy Latabárt azért tartja művésznek, mert nevetni lehet rajta. Én a következőkért tartom Latabárt művésznek. Amikor a bajtársakkal megnéztük ezt a darabot, az egyik bajtárs is nagyon jól derült, nagyon jól nevetett. És amikor arról beszélt Latabár, hogy ő a lelencházban nőtt fel, akkor észrevettem, hogy annak a katonának, aki nem fél a haláltól, aki képes arra, hogy a dolgozó népért meghaljon, a szemében két csepp könny jelent meg, és azt mondotta: „Eszembe jutott az én gyermekkorom, mert én is lelencbe nőttem fel." Ezért nagy művész Latabár, nem elsősorban azért, mert meg tud bennünket nevettetni, és jó kedvre tud hangolni. (Kelen Hugó: Attól még lehet nagy művész! Az a legnagyobb művészet!)

Még csak annyit szeretnék mondani, hogy a zene kérdésével kapcsolatban felmerült az, hogy valahogy nem volt egészen a mienk ez a zene, mert a közönség az első hallásra nem fütyülte és dúdolta, amikor kijött a színházból. Én azt hiszem, hogy talán ezzel sem járunk egészen közel az igazsághoz. Arról van szó, hogy a mi magyar népzenénket a 25 éves Horthy-reakció minden eszközzel igyekezett meghamisítani, álnépzenét, giccset adtak nekünk. Ez bennünk maradt, ez él a fülünkben, ez él bennünk, és most az igazi népi motívumokért le kell mennünk, azokat meg kell újra tanulnunk.

A kiértékelésnél, amely kint volt nálunk az iskolán, ahova kijöttek a színészek is, a bajtársak általános véleménye az volt, hogy a darab zenéjében túlnyomó többségében megtalálták azokat a népi motívumokat, amelyeket éppen most tanulnak megismerni a bajtársak alapjaiban mélyebben.

Összefoglalva az *Aranycsillag*-ot: *kiváló értéke volt, kiváló nevelő hatása volt, és azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy egészen közel áll az új magyar szocialista realista művészet kialakításához nemcsak azért, mert valódi embereket, bennünket katonákat és parasztokat ábrázolt hűséggel, hanem azért is, mert példát mutatott a jövőre vonatkozólag, egyszóval perspektívát adott a mi országunk fejlődésében.* Kiváló értéke van ennek a darabnak azért, mert a színház és a színház dolgozóinak kollektívája valóban komoly kollektív munkát tudott mutatni, és ezt talán abból tudhatjuk legjobban lemérni, hogy igen kevés a darabban az olyan színész, akit alakításának hibáiért meg lehetne róni.

Persze én nem vagyok hivatásos műkritikus, hanem én is néző vagyok, ahogyan az elvtársak többen felemlítették, hogy a néző szemével nézik a darabot. Én így látom ezt a kérdést, és túlnyomó többségükben így látják bajtársaim is. *Az* Aranycsillag *a mi operettünk*. Az *Aranycsillag*-ban kezdettől végig éreztük, hogy a mi életünkről szól: a katonákéról, a munkásokéról és a parasztokéról. És ez a legfőbb értéke az *Aranycsillag*-nak. Az a legfőbb értéke, hogy akárhol akárkivel beszélünk, szeretettel emlékezik meg róla, magáénak ismeri el és öröm tölti el azoknak az embereknek a szívét, akik látták ezt a darabot, hogy milyen komoly fejlődést értünk el s hogy művészeink valóban a mi művészeink is. (Élénk taps.)

Geszti György: Elvtársak, csak egészen röviden, mint muzsikus szeretnék hozzászólni az előadáshoz. Kapcsolódni szeretnék Sebestyén elvtárs kritikájához, aki igen helyesen és politikusan fogta meg a világot, amikor azt mondotta, hogy az operettet bizonyos körök megvetőleg nézik és igen helyes volna, ha egészséges kritikával segítenők az operettnek mint műfajnak kialakítását, mert tudnunk kell, hogy az operett az *Aranycsillag*-gal kapcsolatban komoly lépéssel ment előre, érezni lehet, hogy ez valóságos kultúrforradalom, amit a szocializmus építésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Minden erővel támogatni kell tehát ezt a kezdeményezést, hogy szakembereink, akik eddig bizonyos fokig távol tartották magukat az operettől, mint műfajtól – értve ez alatt a színházi és a zenei emberek közeledjenek a műfajhoz és mindenben segítsenek ennek a kultúrpolitikai forradalomnak helyes útra terelésében.

Az *Aranycsillag* bemutatása szerintem a tömegek szempontjából és mindenféle szempontból komoly lépés a nagytömegek zenei és általában politikai nevelésére, mert az egész operett, az egész darab elejétől végig politikus, elejétől végig nevelő hatású, amely hatás alól senki sem vonhatja ki magát.

Éppen ezért kötelességünk a darab előnyei és nagy jelentősége mellett egynéhány olyan hibára is rámutatni, amelynek kiküszöbölésével azután még komoly fejlődést és eredményt tudunk elérni. Itt utalni kell a librettónak egy-két sajátságára, egy-két jelenségére.

Sokszor esett itt szó a borbély-jelenetről, amely igen lényeges jelenet, amelyet tényleg nem lehet elhagyni. Egy másik jelenetről azonban nem esett szó: a kísértet-jelenetről, amely valóban a reakciósok gyáva lelkét és egész mentalitását ábrázolja. Ebben volt bizonyos burleszk-szerűség, amely nagyon megmaradt az emberekben, és amikor érdeklődtem, hogy a nagyobb tömegekben általában mi maradt meg legjobban ezt említették elsősorban – Latabáron kívül. Többek között Latabár is szerepelt ebben a jelenetben, és az ő szerepe ebben nagyon lényeges volt.

Az operett meglehetősen hosszú, fárasztó. Négyórás operettet nem bír a közönség teljes figyelemmel végighallgatni. Ezen a téren feltétlenül törlésre volna szükség, azonban kész darabon utólag törölni igen nehéz volna, úgyhogy a megírásnál kellene arra gondolni, hogy a darab a négyórás terjedelmet semmiképen se töltse be.

A zenét kevesellték, muzsikus szemmel nézve a dolgokat. Igen helyesen szóltak hozzá itt a zenéhez nem értő kartársak, amikor azt mondották, hogy

a zenében valahogyan nem érezték, hogy szervesen a cselekményhez kapcsolódik. Ez valóban fennáll, mert a zene a szöveg nagy mondanivalója mellett nem volt annak szerves hozzátartozója, annak ellenére, hogy az igyekezet igen jó volt, valóban népi motívumokból merített és egypár kedves dallam meg is maradt.

A zene azonban csak olyan kisegítő, betétszerűleg ható valami volt, amelynek a jelentéktelensége talán az utolsó finálában bontakozott ki legjobban, amikor a legjobb alkalom lett volna, amikor az a nagy ünnep van a faluban, amikor egyszerre kigyullad a villany, aminek óriási politikai jelentősége van (az a bizonyos „papírfigura" párttitkár megjelenik). Ezt a részt kellett volna zenei szempontból feltölteni, akár kantátává kiszélesíteni. Olyan zenekari, színpadi produkcióra volna ott alkalom, amely valóban elérte volna azt a hatást, hogy mindenki még emelkedettebb hangulatban hagyta volna el a színházat.

Ott lehetett volna összesűríteni az összes zenei mondanivalókat, amelyek a darabból hiányoztak, az egyes motívumokat, az egyes szereplőkkel, az egyes érzelmekkel kapcsolatos motívumokat, és olyan egészet nyújtani, amely méltó befejezése lett volna a darabnak. A librettónak, a szövegnek és a zenének is hibája, hogy ez a fokozás a végén elmaradt.

Összefoglalva: a kísérlet nagyon szép, minden elismerést megérdemel, azonban próbálja Székely elvtárs, aki igen ügyes kézzel fogott hozzá ennek a darabnak a megzenésítéséhez, a zenét sokkal szervesebben összekapcsolni a szöveggel, hogy a távozó közönség ne csak harmad- és negyedsorban említse a zenét, miután Latabárt és az összes kiemelkedő jeleneteket végigmondotta, tehát ne utolsósorban említse a zenét, hanem az is méltó szerves része legyen a szövegnek.

A közjátékokban tényleg ismétlésekbe kellene bocsátkozni és ismételni kellene bizonyos fontos mozzanatokat, motívumokat. Kifejező legyen a zene, amely emeli az egészet és szinte összeházasítja a zenét és a szöveget. Ezt a kapcsolatot nem éreztem, és ez a tömeg zenei nevelésének szempontjából még hiányos. Tudjuk, hogy ezt a rendkívül nagy sikert elért darabot rengeteg ember hallgatja meg és így rengeteg embert tudnának zeneileg nevelni, ha zeneileg is úgy megfognánk a közönséget, a tömeget, a népet, ami méltóképpen tudná kifejezni a színdarabban vázolt fontos politikai és egyéb mondanivalókat.

Both Béla: Tisztelt Elvtársak! Úgy érzem, nagyon sokat tanultunk a mai vitán. Én nem azokhoz a hozzászólásokhoz szeretnék kapcsolódni, amelyek szinte példaadóan pozitívan értékelték a darabot és a hibákat is építő módon tárták fel, hanem azokhoz, amelyek némi kétséget és bizonytalanságot hagytak bennem és – gondolom – másokban is. Ez a műfaji kérdés és a műfajjal szemben való viszonyulás problémája. Én nem vagyok megelégedve az eddigiekkel és nem érzem azt, hogy az ügy itt lezárható. Ezért kérek engedélyt arra, hogy az elhúzódott idő ellenére is hozzászóljak ehhez a kérdéshez.

Elhangzott itt Sebestyén elvtárs részéről, hogy kultúrpolitikusaink helytelenül kifogásolták az operettet, és hogy ez az operettel való szembenállás bizonyos helytelen politikai irányzatot is képvisel. Én a magam tapasztalatából azt vagyok kénytelen mondani, hogy ez nem így van!

Mi itt a helyzet? A helyzet az, hogy az operettel szemben valóban ellenségesen és türelmetlenül viszonyultunk és viszonyultam. Miért? Azért, mert az operettel semmit a világon nem kaptam. A polgári operettből, amelyet ismertem, nem kaptam semmi eszmei tartalmat, semmi politikai lendületet, semmi realizmust, sem reális emberábrázolást, sem előrevivő, haladó mondanivalót, semmi olyat, ami miatt kedveltem volna a tartalmát. Formája – amint Háy elvtárs kifejtette – erősen megkövesedett, felbonthatatlan forma és – amint más szakértők, pl. Dénes György elmondották – az operetten, az operett műfaján belül is különböző irányzatoknak különböző megkövesedett formái voltak.

Nagyon valószínű, hogy az operett valamikor komoly, nagy értéket jelentett. Miért jelenthetett értéket? Vagy tartalma miatt, vagy formája miatt, vagy a kettő miatt együttesen. Kétségtelen, hogy amikor az operett kisopera volt, az operának egy bizonyos könnyebb változata, akkor zenéje jelentett olyan értéket, amely bizonyos mértékig megbocsáthatóvá tette azt a szövegkönyvben uralkodó gyöngeséget, amely bizony sok nagyon híres operában is fellelhető, ahol azonban a zene értékei ezt a hiányosságot bizonyos mértékben feledtetik. Igen ám, csakhogy az operett, amelyet mi ismertünk a felszabadulás előtt, egyáltalán nem, vagy legalábbis legtöbb példányában nem jelentett zeneileg ilyen értéket, tartalmában pedig reakciós, kozmopolita valami volt.

Mi történt a felszabadulás után? A prózai színházak játszhattak klasszikusokat, elkezdték játszani – bár eleinte nem elég nagy számban – szovjet darabokat és igyekeztek létrehozni új magyar darabokat. Operettszínházunk csak egy volt és ez után mentek a vidéki színházak, amelyek műsorának gerincét az operett alkotta. Az operettszínház azonban szovjet operettet nem tudott elővenni, új magyar operettet nem tudott létrehozni, tehát mit csinált? Továbbra is azokat az operetteket játszotta, amelyek tartalmukban reakciósak, kozmopoliták voltak, zenéjük pedig szintén kozmopolita volt és semmiféle értéket sem képviselt.

Kétségtelen, hogy *ez* joggal váltotta ki azt az ellenszenvet, amely az operettel szemben megnyilvánult. Természetesen helytelen volt, hogy ez az ellenszenv a műfajjal szemben, nem pedig a műfaj ilyen silány képviselőivel szemben nyilvánult meg. Hogy azonban ez a viszony megváltozzék, ahhoz éppen az volt szükséges, hogy létrejöjjön az *Aranycsillag*, az általunk megismert kitűnő szovjet operettek példája nyomán.

Mi az *Aranycsillag* legfőbb érdeme és miben látom én az új magyar operett megteremtésének alapvető fundamentumát? Abban látom, hogy ugyanúgy, mint bármely más színpadi mű, az első helyre, az első sorba teszi az eszmei

mondanivalót. Ezáltal jött létre az operett területén az a forradalmi változás, amelyet valamennyien olyan örömmel könyvelhetünk el az *Aranycsillag*gal kapcsolatban. Ez már nem olyan tartalom nélküli darab – ahogyan itt Dénes György kifejtette – ahol a zene mögött elsikkad, semmivé válik és mindenféle forradalmi mondanivaló nélküli valami a szöveg, hanem ez már, mint minden szocialista realizmusra törekvő irodalmi, színpadi és filmművünk, az új élettel foglalkozik, az új életet építő hősökkel foglalkozik, és ezekkel pártosan foglalkozik. A szocialista építés szolgálatába akar ez a darab állni és ezzel indítja meg az új magyar operettet.

Természetes, hogy ennek a tartalmi mondanivalónak megfelelő formát kell találni. Ebben a vonatkozásban nem értek teljesen egyet Háy elvtárssal, aki nagyon erősen kihangsúlyozta ezeket a formai kötöttségeket. Utána hozzátette, hogy természetesen nekünk egy olyan másik formát kell létrehoznunk, amely ugyanilyen kötött – és bizonyos ködöt hagyott maga után.

Én az *Aranycsillag*nál azt tapasztaltam, hogy éppen a honvéd bajtársak hozzászólásai és azok a munkás-hozzászólások, amelyeket Földes elvtárs idézett, egyáltalán nem sokat beszéltek arról, hogy mennyire riasztotta el őket az ennyire vagy annyira kötött forma, hanem elmondták, hogy valamennyiüket elsősorban a tartalmi, az eszmei mondanivaló ragadta meg és ez elfeledtette velük azokat az esetleges hiányosságokat, amelyek a forma tekintetében még kétségkívül fennállnak. Az eszmei mondanivaló első helyre rakása azonban kétségkívül maga után fogja vonni a forma kialakítását. Annak a formának a kialakítását, amely nem az lesz, ami megkövesedett az ilyen vagy olyan operettekben, hanem amely majd a mondanivalónak megfelelően fog szervesen létrejönni.

Még csak egyet. Többen hozzászóltak a darab egyes jeleneteihez, például a borbély-jelenethez is és hangzott el egy hozzászólás a kísértetjárás jelenetéhez is. Én úgy érzem, hogy ezek a hozzászólások egy kissé valami enyhe arisztokratizmusból táplálkoznak a humort illetően. Az operetthez, a zenés műfajhoz, de nemcsak a zenés műfajhoz, hanem a mi egész drámai termelésünkhöz okvetenül sok vidámság, sok humor kell. Ha a humor területén helyenként még nem pontosan találjuk el azt a mértéket, amelyről úgy érezzük, hogy hajszálnyira megfelel a helyes arányoknak, – azt hiszem – mégse vegyük fel a harcot ezekkel a helyenként talán egy hajszálnyira a kelleténél nagyobb mértékben jelentkező humoros jelenetekkel szemben, mert ez a fő veszély. Fő veszélyünk általában az, hogy gyöngén állunk a humor tekintetében, hogy gyöngén állunk a természetesség, az egyszerűség tekintetében, hogy kissé hajlamosak vagyunk arra, hogy sematizmusba, frázisszerűségbe, formaszerűségbe merüljünk.

Ha tehát ilyesmi jelentkezik az első magyar szocialista realizmusra törekvő operettnél, nem tartanám helyesnek ezt mintegy jelentős hibaként felhoznunk, mert a helyes arányt csak bizonyos túlzások árán lehet elérni. Úgy érzem, hogy Simon Zsuzsa elvtársunk megnyitója nagyon fontos volt, és szeretném azt kiegészíteni azzal, hogy a mi vitáinknak nagy a felelőssége. Például többek között nagy a mi vitáink felelőssége a vidéki színházakkal szemben. Mi itt a fővárosban színházat vagy filmet csinálunk és ennek az eredményeit megvitatjuk, az ország egész területén pedig a vidéki színházak – amelyek rendkívül fontos kultúrpolitikai tényezők – a Szövetségben lezajlott viták jegyzőkönyveit tanulmányozzák át. Fel akarják azokat használni, és az ő továbbfejlődésükben, közvetve, az ő munkájukon át pedig a közönség fejlődésében is nagy jelentősége van a mi itt lezajló vitáinknak.

Tehát nem pusztán jóindulat, türelem, szórakozottság, fáradtság vagy érdeklődés hiányának kérdése, hogy idejönnek-e a Kartársak a vitákra és elmennek-e a szakmai bemutatókra, hanem felelősség kérdése is például a vidéki színházakkal szemben és a vidéki színházakon keresztül az ország kultúrára szomjas közönségével szemben is.

Ezért kétszeresen fontos, hogy ezeknek a vitáknak a látogatottsága megnövekedjék és a hozzászólásokra való felkészülés, a hozzászólásokban való felelősségérzet nagyobb lenne. (Élénk taps.)

Biró Zoltán honvéd tisztiiskolás: Röviden, csak pár szóval akarok hozzászólni az *Aranycsillag* kiértékeléséhez.

Itt az elvtársak több szempontot vetettek fel a darab jó oldalairól, rossz oldalairól, amelyek megvilágították művészi szempontból magát a színjátszás kifejezését és a zenét. Én most a másik oldalt szeretném megnézni.

A mű valóban tanító mű, amellett szórakoztat is. Elsősorban sok mindenre megtanított bennünket, katonákat is, különösen pedig minket, akik tisztiiskolán vagyunk, mert az előttünk lévő évfolyam életéből merítette a tárgyát. A bajtársak, akik tőlünk végignézték ezt a darabot, új lendületet kaptak a kiképzésben és a tanulásban. Meglátták azt, hogy kiket kell nekünk követnünk, milyen munkát kell végeznünk és hogyan kell viszonyulnunk népünkhöz.

Maga az a példamutatás, amelyet a darabban a szakaszparancsnok bajtárs mutatott, minden bajtársat lelkesített. Mi, akik tiszteknek készülünk, tudjuk, hogy nagy felelősség hárul reánk, és hogy a jó parancsnoknak jó példával kell elől járnia. Ezt, azt hiszem, az elvtársak is tudják, valamennyien, kint a polgári életben. Ha valamilyen eredményt akarunk elérni, ha valamilyen eredményt akarunk egy tömeggel eléretni, akkor jó példával kell elől járnunk. Meg kell mutatnunk a helyes utat, hogyan lehet azt az eredményt elérni, és az *Aranycsillag* ezt nekünk megmutatta.

A másik dolog pedig az, amit meg akarok említeni az, hogy az úgynevezett szellemidéző jelenetet itt egyes hozzászólások ki akarták hagyni, úgy képzelték, hogy ki kell hagyni a darabból. Nekem más a véleményem. A hadnagy bajtárs megemlítette azt, hogy az új színjátszásnak, a művészetnek a nép előtt kell haladnia, az új színjátszás egy a néppel és utat kell mutatnia. Itt szeretném megmondani, hogy a darab valóban utat is mutatott.

Rákosi elvtárs a DISZ-kongresszuson[30] azt mondotta, hogy fejlődésünk legnagyobb gátja a régi, a maradi, a babona, és pontosan ez a jelenet mutat rá a babona elleni harcra. Ez a jelenet indít a babona elleni harcra.

Nézzük meg: különösen a parasztság széles részében a spirituális babonák, hajlamosságok még nagyrészt megvannak. Ha ezt próbáljuk kiküszöbölni, kiirtani, hogyan lehet nekimenni a dolognak? Természetesen nem úgy, hogy nekimegyek egy embernek és agyba-főbe verem azzal, hogy: Ne csináld, miért teszed? Humorosan kell megcsinálni. Humorosan kell rámutatni erre, valósággal ki kell gúnyolni az ilyen dolgokat és ebben a jelenetben ez nagyon jól kijön.

Latabár szerepével kapcsolatban arra akarok rámutatni, hogy a bajtársak, amint végignézték a darabot, először is – mint már többen mondották – valóban nevettek a darabon és a darab jó humoros érzést kelthetett mindenkiben. Valósággal annyira nevettek a bajtársak, hogy egyik-másik bajtársnak a könnye is kicsordult. Viszont komoly jelentősége van Latabár szerepének. Eddig mint komikust ismertük Latabárt, most mint drámai szereplőt ismertük meg. Drámai szereplésében pontosan egy volt a néphadsereggel, a néphadsereget megszerettette dolgozó népünkkel, amikor azt mondotta, hogy azért szeretne katona lenni, mert a néphadsereg egy nagy család.

A néphadsereg valóban egy nagy család! Ez nemcsak szólam, ez így is van. Meglátszik ez a bajtársak irányában. Egyesek még azt mondották, hogy miért nagy család a néphadsereg, miért mondhatjuk rá azt, hogy egy nagy család? Mi, akik benne vagyunk, látjuk, hogy miért. Ott testvérek vagyunk, elvtársak és bajtársak vagyunk. Ott mindenki egyért és egy mindenkiért.

És ez nem azért van, mert kötelező, hanem mindenki erkölcsi kötelezettségének érzi, hogy a másik bajtársat segítse és támogassa. Ugyanakkor pedig nemcsak azért van ez, mert mindenki erkölcsi kötelezettségének érzi, hanem erre az is kihat, hogy tudjuk, hogy dolgozó népünk és Pártunk küldött ide és nekünk minden eszközt meg kell ragadnunk arra, hogy dolgozó népünkhöz és pártunkhoz méltók legyünk.

Ugyanígy a bajtársakban a kultúra iránt, a kultúra minden formája iránt is megnyilvánul a vágyakozás. Fontos eszköz ehhez a könyvek olvasása és különösen a filmvetítések és a színházi előadások megtekintése. Már voltunk egynehányszor ilyeneken, és a kiértékelés megmutatta, hogy a magyar színjátszáshoz, általában a filmhez és a színházhoz hogyan viszonyulnak a bajtársak. Alig várják, hogy színházba vagy moziba mehessünk. Nincsen egyéb problémájuk szabad idejükben a bajtársaknak, mint az, hogy mikor megyünk színházba, hogy láthassuk művészeinket, és ismerik a darabok tartalmát.

Természetesen a darabokat emberi szemmel, tárgyilagosan próbáljuk vizsgálni. Néha-néha elsikkad magának a művészetnek a figyelése, jóllehet a művészetet figyeljük, mert ehhez még nagyon sok tanulás és képzettség kell és az, hogy nagyon sok darabot lássunk. Viszont ennek az előadásnak a tárgya, az anyaga fogja meg az embert. Arra kell vetnünk a fő súlyt a magyar színjátszásnál, hogy a színdarabok tárgya tanító, oktató legyen, és olyan, hogy megfogja az embert. Én azt hiszem, hogy a magyar színjátszás az operett terén jó úton indult el, és különösen jó úton indult el akkor, amikor meg tudta fogni az egyszerű embereket. Mert most már nálunk a honvédségben is egyszerű emberek fiai, munkások és parasztok fiai vannak, akik igenis vágynak a kultúra után, a kultúra különböző ágai után. Az új színjátszással elérjük azt az eredményt, hogy kiművelt, mindenhez hozzászólni tudó emberek és katonák leszünk. (Élénk taps.)

[30] A Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) magyar ifjúsági tömegszervezet volt az 1950-es évek első felében.

Gerzsabek János honvéd-tisztiiskolás: Én egy eddig itt nem hallott részt szeretnék kiemelni, az éberség kérdését. Ez megnyilatkozott Kerekes István szakparancsnok alakításában akkor, amikor menyasszonyának tett ígéretét nem tudta teljesíteni, mert parancsnokától egy fontosabb parancsot kapott, és bármilyen kérdés merült fel menyasszonya részéről, vállalva menyasszonyával szemben a pillanatnyi nézeteltérést, akkor sem árulta el azt a kapott parancsot, amelyet neki teljesítenie kellett, úgyhogy eredeti vállalását nem tudta teljesíteni.

Ez nemcsak reánk, honvédségre kötelező, hanem összes dolgozóink felé is. Kötelez az éberség kérdése leginkább most, amikor az imperialisták ilyen nagy mértékben próbálnak minket megtámadni és keresik az alkalmat, hogy belénk kössenek. Nekünk tanulnunk kell ebből. Tanulnunk kell minekünk tisztjelölteknek Kerekes István szakparancsnok alakításából, akinek egész egyénisége visszatükrözte a honvédtiszthez méltó viselkedést, a bátorságot, a határozottságot, az öntevékenységet. Ezen keresztül nekünk kell nevelnünk a jövőben a dolgozó nép többi fiait is.

Egyben elhoztam az iskola növendékeinek üdvözletét az írók, a színpadi dolgozók és a színdarab összes szereplői felé. Kérjük az elvtársakat, hogy a jövőben még több, még nagyobb számú ilyen színdarabot – mondhatom: operettet vagy népszínművet, nem tudom én sem, hogyan nevezzem – hozzanak ki, hogy ezeken keresztül dolgozóink felfrissülve, erőt merítve még nagyobb lendülettel tudjanak harcolni a munkapadoknál, és így előbbre tudjuk vinni ötéves tervünk és a szocializmus építését. (Élénk taps.)

Gáspár Margit: Elvtársak! Az operettszínház dolgozói nevében nagyon, nagyon köszönjük azt a sok buzdítást, amelyet itt hallottunk ebben a nagyon magas színvonalú, kitűnő szempontokat felvető vitában, amelyből rengeteget tanultunk.

Rámutattak az elvtársak a hibákra, amelyeket ebben az előadásban is ki fogunk még javítani és rámutattak a fejlődés perspektívájára, ami a mi számunkra olyan hallatlanul fontos és értékes.

Külön öröm volt, hogy ennek a darabnak a problémáin túl felvetődtek itt a műfaj általános problémái, az elvi kérdések, amelyek körül még rengeteg sok a tisztázatlanság. Nagyon köszönjük Sebestyén elvtársnak, hogy felvetette azt a gondolatot: egy külön vita során kellene megbeszélni a műfaj problémáit. Ez valóban nagyon, nagyon fontos volna. Mi még nagyon kevés ilyen elvi segítséget kaptunk és ez bizony eléggé nehezíti munkánkat.

Ezzel kapcsolatban kritikával kell illetnünk a Színművészeti Szövetséget, amelyet közel négy hónappal ezelőtt megkértünk arra, hogy hozassa meg a Szovjetunióból az ott lefolyt operett-vita anyagát.[31] Ez ott egy kétnapos konferencia volt, amelyen az elvtársak a műfaj minden elvi problémáját letárgyalták. Tudom, hogy meglehetős nehézségekbe ütközik egy ilyen nagy anyagot megkapni, de mégsem lehet ez lehetetlen. Annyira fontos volna ez az operett továbbfejlődése szempontjából, hogy nagyon kérjük a Szövetséget, tegyen meg mindent, hogy ennek a vitaanyagnak a meghozatala ne késsék tovább, hogy mi ebből kiindulva értékelhessük ki az itteni problémákat és így kaphassunk iránymutatást a jövőre vonatkozólag. Hiszen ha az operett vonala elért eredményeket – mint ahogyan az elvtársak eredményekre mutattak rá – ezt egyedül annak köszönhetjük, hogy szovjet operetteket ismertünk meg és ezekből tanulhattunk. A szovjet operettirodalom remekművei mutattak nekünk irányt: a *Dohányon vett kapitány*[32] és a *Szabad szél*. Ebből tanultak szerzőink és ezeknek a daraboknak az előadásán keresztül fejlődtek színészeink oda, hogy szocialista realista operettet tudtak eljátszani. Éppen ezért nagyon kérjük a Szövetséget, hogy ne késsék tovább ennek az anyagnak a meghozatala, amelyből tanulni szeretnénk.

Felhasználom ezt az alkalmat mindjárt arra, hogy még egy kéréssel forduljak ezúttal az Írószövetség felé. E pillanatban az operett-műfaj szűk keresztmetszete az operett-vers. A prózaírók, a színpadi szerzők közül igen kitűnő erők fordultak már a műfaj felé, felismerve annak hallatlan nagy fontosságát. A legjobb írók foglalkoznak már az operettel. Ezt láttuk ebben az esetben is. Költőinkben azonban még mindig van valami furcsa, arisztokratikus elzárkózás az operett-vers írásával szemben. Ezt a teret teljesen a mesteremberek engedik át és ezért az operett-vers nem tud fejlődni.

[31] A művészi igényesség kérdésében a szovjet vita azt mondja: „…az operettnek a tematika és a tartalom társadalmi jelentőségére, a népi élet valószerű bemutatására, a pozitívnek és haladónak a megerősítésére irányuló törekvése csak akkor győzhet, ha az alkotás minden tekintetben magas művészi színvonalra emelkedik. Harc az igaz művészetért, amely magában foglalja mind a magasrendű ízlést, mind az alkotó fantáziát, a friss és eredeti gondolkodást, valószerű jellemek megformálását: csakis ez a harc biztosíthatja a szovjet operett további sikerét.” (Várady László). Idézi: Bozó Péter, „Műfaji hagyomány és politikai kisajátítás. Vincze Ottó *Boci-boci tarka* című operettjében (1953)”, in *Tudományos ülésszak a 70. éves Berlász Melinda tiszteletére*, MTA BTK ZTI Bartók terem, 2012. november 29. Kézirat.

[32] Vlagyimir Vlagyimirovics Scserbacsov: *Dohányon vett kapitány*. Bemutató: Magyar Színház, 1949. június 9. Rendező: Major Tamás, Kertész Gyula, Hont Ferenc.

Kérjük az Írószövetséget, segítsen nekünk abban, hogy fel tudjuk kelteni a költők érdeklődését ez iránt a műfaj iránt, mert úgy érzem, az operett fejlődésének következő láncszeme az volna, hogy amiképen szövegét igazi írók írják, verseit is igazi költők írják. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy nem kapunk költőktől költői verseket, de keveset kapunk és költőink nagy része még elzárkózik ettől a műfajtól.

Végezetül szeretnék elmondani még egy örömhírt, amely – úgy érzem – nemcsak a mi színházunk és a mi szerzőink számára, hanem mindnyájunk számára örömhír. Egy telefon-beszélgetés során, amelyet Tumanov elvtárssal, a moszkvai operettszínház főrendezőjével folytattunk, Tumanov elvtárs azt kérte, hogy sürgősen juttassuk el Moszkvába az *Aranycsillag*ot. (Nagy taps.) Valószínűleg színre fog tehát ott is kerülni. Nem merem azt mondani, hogy ez majdnem biztos, de így van. Azon kívül a csehszlovák színházi delegáció tagjai, akik most Magyarországon jártak, szintén elvitték az operettet, amely egész Csehszlovákiában színre fog kerülni.[33] (Nagy taps.)

Végül még köszönetet szeretnék mondani szerzőink és színházunk nevében a műszaki tisztképző iskolának (Nagy taps.), mert a bajtársak elvtársi és baráti segítsége nélkül ez az előadás nem jött volna létre. Ígérjük és fogadjuk az Elvtársaknak, hogy mi, az Operettszínház dolgozói a mi frontszakaszunkon, a könnyű műfaj frontszakaszán tovább fogunk küzdeni a szocialista kultúráért és a békéért. (Nagy taps.)

Simon Zsuzsa: Kedves Elvtársak, ha több hozzászólás nincs, igyekszem a vitát röviden lezárni. Feladatom nagyon könnyű, miután a bírálatok meglehetősen egységesek voltak. Egységesen voltak nagyon helyesen: mert kiemelték ennek az operettnek – hangsúlyozom: operettnek – az előnyeit, a pozitívumait. Én tulajdonképpen a bajtárs szavaival értékelném ki a bírálatokat és főleg az operett pozitívumait. Ő ugyanis azt mondta, hogy miután megnézték ezt az operettet, új lendületet kaptak a kiképzésben és a tanulásban.

Elvtársak! Én azt hiszem, hogy a színház is és az írók is nagyon jó és bőséges jutalmat és örömet találhatnak ebben a kritikában. Mégis szeretnék néhány szóval foglalkozni a hozzászólásokkal is.

Vegyük elsősorban a műfaj kérdését. A magyar dráma terén és – úgy látszik – az operett terén is elég komoly nehézségekkel kell a színházaknak megküzdeniök. Én nem akarok résztvenni abban a vitában – mert nem értek túlságosan hozzá – hogy tulajdonképen miért nem eléggé operett ez az operett. Félek azonban attól, hogy bizonyos igényesség kissé szárnyát törheti ennek a nagyon örvendetes ténynek, hogy megszületett első szocialista-realista operettünk. Nem értek egyet azzal, amit Háy elvtárs mondott, hogy az operettnek sémákká merevedett szabályai vannak, amelyektől veszélyes eltérni. Én

[33] 1951. tavaszától Csehszlovákiában is játszották: Pozsonyban, Ostravában, majd Prágában.

nem ismerem pontosan ezt az operett-dramaturgiai szabályt. Elhiszem, hogy ez így volt, de nagyon vitathatónak tartom, hogy honnan eredtek ezek a dramaturgiai szabályok, és ha megvoltak, milyen dramaturgiai szabályok ezek és ezeket miért ne rúghatnánk fel mi, mint ahogyan felrúgtuk a dráma, illetve a filmdramaturgia szabályait. Ezek a dramaturgiai szabályok a polgári dramaturgia szabályai és ezek ránk nézve nem kötelezők.

Én nem azt akarom vitatni ezzel, hogy ebben az operettben elegendő volt a zene. Lehet, hogy ez az operett elbírt volna több zenét. Lehet, hogy elbírt volna több táncot. Magam is azt hiszem, hogy helyes lett volna, ha Roboz elvtársnő kitűnő táncai bőségesebb teret kaptak volna. Nagyon félek azonban attól, hogy helytelen, ha most azzal zárjuk le ezt a vitát – hogy ez a zenés vígjáték népszínmű és nem operett, s hogy ilyen éles határt vonunk. Én a színlapon azt láttam, hogy „operett" és egy pillanatig sem éreztem azt, hogy a színház engem becsapott, és nem hiszem, hogy a közönség közül bárki is ezt érezte volna.

Ha az operett, felhasználva a haladó dramaturgiai hagyományokat, továbbépíti, továbbfejleszti ezt a jó vonalat, amelyen a Fővárosi Operett Színház elindult, akkor ez nagyon dicsérő és örvendetes, minthogy nem szabad megállnunk és tovább kell fejlődnünk, de én óva inteném az Operett Színház igazgatóját Gáspár Margitot, aki ilyen bravúros munkát végzett és megteremtette a szerzők segítségével – az első magyar operettet, hogy el ne ijedjen azoktól a megcsontosodott szabályoktól, mert ha ezeket maga elé állítva igyekeznék valahogyan ezek szerint a szabályok szerint létrehozni operettet, ez esetleg a további operettek megszületésének – és hangsúlyozom, hogy az ilyen szülések szülési vajúdásokkal járnak – gátja lenne.

Ez az *Aranycsillag* című operett megfelel a mi kívánságainknak, megfelel annak, amit mi az operettől várunk. Jó zenéje volt, szép táncai voltak, jól szórakoztatott, jó humora volt és főleg az első olyan magyar operett volt, amelynek komoly mondanivalója volt, olyan mondanivalója, amely számunkra fontos és értékes; és ez felbecsülhetetlen.

A humor kérdésével kapcsolatban itt az elvtársak nagyon bőségesen kitárgyalták – és így nem is kívánok rá visszatérni – a fodrász-színt. Nagyon helytelen volna persze ezt kihagyni. Nagyon helyes dramaturgiai érzékkel jó helyen van ez a fodrász-kép. Csak ha az elvtársak utána gondolnának, akkor látnák, hogy hány szereplőt exponál ez a fodrász-kép, és hogy milyen nagy dramaturgiai törés lenne az, ha ez a darabból kimaradna.

Hogy Latabár hogyan él a humor eszközeivel, azt az elvtársak elmondották, amikor Latabár alakításáról beszéltek. Ha Latabár ilyen közel kerül a közönséghez, ha ennyire szeretik, ha a neve fogalom, akkor már felesleges azon elmélkednünk, hogy vajon sok-e az a nevettetés, amit ő ebben a képben csinál, vagy nem sok. Valószínűleg nem sok, mert Latabár nagyon helyesen, jól, nagyon szeizmográfszerűen érzi meg, hogy mennyi kell a közönségnek, hiszen valahol itt keresendő az ő művészete.

Latabárral kapcsolatban szeretnék valamire rámutatni. Azt mondotta Kelen elvtárs, hogy veszélyt lát abban, hogy az emberek Latabárért mennek be a színházba és ez remélhetőleg megváltozik. Hogy Latabárért mennek és nem a darabért, ezt én így nem fogadom el. Sokkal képzettebb, sokkal intelligensebb ma már a mi közönségünk – mert hiszen a mi közönségünk a dolgozó nép – mint, hogy egy-egy sztárért menjen be a színházba. A közönségünk elveti a rossz darabot, amelynek eszmei mondanivalója hibás, helytelen, rossz, üres, és megbecsüli azokat a művészi produkciókat, amelyeknek mondanivalója helyes, közel áll hozzá, az ő életéből merített. Tehát igenis megválogatja, hogy milyen darabhoz megy be.

Nem ártana azonban egyszer kivitatnunk azt, hogy helyes volna-e Kelen elvtársnak az a kívánsága, hogy egyáltalában ne menjenek a színész kedvéért színházba. Én ezt azért említem meg, mert úgy látom, hogy egy eléggé hibáztató tendencia nyilvánul meg abban, hogy a mi színészeinket, akik örvendetes fejlődést mutatnak a felszabadulás óta egy kicsit szürkítjük. A szovjet színészeket a szovjet dolgozó nép, a szovjet színészek közönsége nagyon szereti, becsüli, név szerint jól ismeri, a szovjet emberek levelezésben állanak velük.

Ezzel szemben mi van minálunk? Sajnos, mi annyira átestünk a ló másik felére a sztárság elleni küzdelemben – amely küzdelem helyes – hogy mi most elszürkítjük, nem népszerűsítjük a mi színészeinket. Nagyon gyakran hallom színházban bérlő közönségtől, hogy nem úgy emlékeznek meg színészeinkről, hogy a nevükön nevezik őket, hanem szerepük nevén nevezik, mert nem ismerik színészeinket.

Pedig a mi színészeink, már azok, akik, – és merem azt mondani, hogy a mi színészeink zöme – komoly munkát folytatnak művészi munkájukon kívül is, nagyon képezik magukat, nagyon akarnak fejlődni és megérdemlik azt, hogy a közönség megszeresse és részben miattuk is menjen színházba. Különösen, ha valaki ilyen kiváló alakítást nyújt, mint Latabár, különösen, ha olyan alakítást nyújt, hogy annak hatása alatt az egyik bajtárs felszólalt, hogy neki rosszul esett – és ezzel a közönség ízlése, ítélete és kívánsága jutott kifejezésre, amit nekünk nagyon is számba kell vennünk – és igazságtalannak tartották, hogy Latabárból nem lett katona.

Én is igazságtalannak tartom ezt. Valahogy úgy érzem, hogy valaki, aki ennyire vágyódik a néphadsereg után, aki így szeretne katona lenni, aki családjának érzi a néphadsereget, a mi néphadseregünket, az tartozzék is oda, ne csak sapkában és civilben, hanem abban az uniformisában, amelyet mi nagyon szeretünk. De meg kell mondanom a következőket is, ha már a színészeknél tartunk itt a mi vitáinkon, amelyek – hangsúlyozom – rosszul sikerülnek, és ez nem panasz, ahogyan Háy elvtárs mondotta, és szinte csodálom, hogyan értette ezt ő annyira félre, hiszen nem hiszem, hogy annyira félreérthetően mondottam volna. Ő ugyanis azt mondotta, mintha én azt mondot-

tam volna, hogy mi szakmai emberek váljunk külön a közönségtől és külön szakmailag vitassuk meg a kérdéseket, függetlenül attól, hogy a közönség véleményét meghallgatnánk.

Természetesen nem hiszem, hogy ezt ilyen félreérthetően mondottam, és nem is így gondoltam. De a szakmai bemutatók, amelyek szakembereinknek szólnak, nem azért vannak délután, mert ki akarjuk zárni a közönséget, hanem mert színészeink és más olyanok, akik oda hivatalosak, délután érnek rá – este ők is játszanak. Ezért csinálják a színházak a külön szakmai bemutatókat és ezért lenne kutyakötelességük a színészeknek és a többi meghívottaknak, hogy ott megjelenjenek.

Ezek a viták azért vannak, hogy mi ezekből tanuljunk, fejlődjünk és az elvi problémákat tisztázzuk. Nagyon helyes és örömmel üdvözlöm, mert nagyon sokat tanultam belőle én is és biztosan a színház is, – Gáspár elvtárs el is mondotta – azt, amit a bajtársak hozzászóltak a kérdésekhez. Jó, ha itt vannak azoknak a képviselői, akikért mi élünk, akikért mi végezzük a munkánkat. De ezek: szakmai viták, és ezt nem azért emeltem ki, mintha azt mondottam volna, hogy akkor minket a közönség nem érdekel, hanem azért, mert hibáztatom, hogy ezek a szakmai viták a szakma közönyébe és érdektelenségébe fulladnak. Ez nem félreérthető.

Éppen ezért fel szerettem volna hívni az elvtársak figyelmét még egy hibára. Mi nem foglalkozunk elég mélyen a mi művészeink kritikájával, munkájával, nem kritizáljuk meg eléggé őket. A kritikát most nem olyan értelemben értem, hogy állandóan a hibákról beszéljünk. Én félek, hogy eddigi vitáinkon főleg negatív kritikák hangzottak el és talán ezért van ilyen érdektelenség a vitákkal kapcsolatban. Talán nem eléggé voltak építők a bírálataink, ezeknek az ankétoknak a bírálatai ahhoz, hogy a színészek megszeressék ezeket az összejöveteleket és többször el is jöjjenek.

Ezért hangsúlyozom, hogy meg kellene nézni a dolgot, mert mi valahol hibát követtünk el, ezt pedig gyorsan orvosolni kellene, hogy ezek az ankétok jobban sikerüljenek.

Itt is találkoztam ezekkel a hibákkal. Sokat esett szó Latabárról. Nagyon értékes, megérdemli. Esett szó egy-egy főszereplőről, de nem említettek meg az elvtársak olyan szereplőket, akiket itt feltétlenül meg kellett volna említeni. Ilyen egészen kitűnő epizódszereplő a darabban Antalffy, aki nagyon rövid jelenetében képviseli a munkásosztályt, és pedig úgy képviseli, ahogyan mi a színpadon látni akarjuk őket.

Abban a jelenetben, amely az első képben lezajlott, valahogyan azt láttam, hogy íme itt van a gyökere annak, amit a jövőben az életben is, tehát a színpadon még inkább látni akarunk, hogy tudniillik a mi munkásaink a faluval a legélénkebb kapcsolatot fejlesztik ki.

Nekünk ez komoly hivatásunk és feladatunk. Nekünk a jövőben nagyon-nagyon sokat kell a falura járnunk. A tszcs-k patronálásánál nekünk olyan feladataink vannak, amelyekre a darab itt nagyon előrelátóan rámutatott és ez eléggé nem magasztalható pozitívuma a darabnak.

És Antalffy ebben a szerepében nagyon kitűnő volt. Nem tudom, hogy a kritikák általában mennyire értékelték az ő alakítását, de éppen azért, mert kritikáink szűkszavúak, itt nekünk kötelességünk az ilyesmire rámutatni.

Ugyancsak egészen kitűnő alakítás volt Szentessyé a maga nagyon nehéz szerepében, és ez különösen örvendetes volt számomra, mert én most először láttam Szentessyt színpadon. Nagyon nehéz volt a szerepe, mert valljuk be, hogy bizony sokkal nehezebb a negatív figurákat megjeleníteni, mint a pozitív figurákat. Legalább azonos, sőt azt merném mondani, hogy gyakran komolyabb ideológiai képzettség kell ahhoz, hogy a színész egy reakciós figurát helyesen átpolitizáltan elevenítsen meg a színpadon, mint ahhoz, hogy egy pozitív figurát alakítson jól, akit maga a szerep is visz már, amit a közönség már a szerepen keresztül szívébe zár.

Talán kissé rá kellett volna mutatni – bár azt hiszem Balla elvtársnő rámutatott arra –, hogy Mezey Mária bizony kissé lazán kezelte a közönséget. Ő azt játszotta meg, hogy ő ezzel a szereppel nem egy, ő ezt a szerepet eljátssza, de ezzel egyet nem ért, ő ettől a szereptől távol van. Így a szerepen felülemelkedve azt játszotta meg, hogy *játssza* a szerepet. Ő Mezey Mária maradt, aki kritikát gyakorol afelett a szerep felett, amelyet játszik. Ez végtelenül helytelen és nem Mezey Máriához méltó megoldás. Az ő színészi adottságai predesztinálják őt arra, hogy ilyen szerepben nagyon jó, kitűnő, egészen bravúros színészi alakítást nyújtson és csupán rajta – és talán a rendező gyengeségén is múlt, hogy ez nem így sikerült. Nagy kár, és rossz színfolt a jó együttesben.

Szeretném itt megemlíteni Petress Zsuzsát, akinek komoly, nagy fejlődését örömmel kísérjük figyelemmel. Itt kell rámutatnom arra is, hogy a Fővárosi Operettszínház milyen jó káderpolitikát folytat, amikor a fiatal színészeket és színésznőket ilyen jól kezeli, amikor jó alkalmat nyújt nekik a fejlődésre és nagyon merész, jó káderpolitikával nagy szerepekben játszatja őket. Petress Zsuzsa fejlődése eddig teljesen egyenes és felfelé ívelő volt. Fejlődésében sajnálatos törés ez a szerepe, amelyben túlságosan él azokkal az eszközökkel, amelyeket régebbi sikeres szerepei nyomán elhelyezett kelléktárában és most csak előhoz. Igaz az, hogy ez a szerep nem túl hálás és nem nagy feladat a színésznő számára. De éppen ezért egy ilyen fiatal színésznőnek jobban el kellett volna benne mélyednie és sokkal jobbat, sokkal többet kellett volna produkálnia, mint amit produkált.

Szerencsétlennek tartom az öltöztetését is. Ezt szerettem volna elmondani a rendezőnek. Nem értek egyet azzal, hogy állandóan, még a mulatságon is ilyen ruhában jelenik meg. Sokkal helyesebb volt például Zentay Anna öltöztetése és nem tudom, hogy ennek mi volt az oka, hiszen én úgy látom – egy kicsit rendezői szemmel is – hogy Petress Zsuzsát még könnyebb lett volna felöltöztetni, mint Zentay Annát.

A népszerű zenéhez szeretnék még néhány szót szólni. Nagyon sajnálom Elvtársak, hogy én nem értek jól ehhez a kérdéshez és nem tudom most itt lezárni ennek a vitáját. Az igaz, hogy amikor kijöttünk a színházból, nem nagyon fütyültük ezeket a dalokat, de szeretném én itt felhívni a színház vezetőségének figyelmét arra, hogy a színház ne várja meg talán azt, amíg a rádió népszerűsíti az operett zeneszámait. Javasolnám, hogy ezeket a számokat maga a színház népszerűsítse előadás közben. Úgy gondolom, ez jól esnék a közönségnek a szünetekben és a közönség szívesen tanulná meg az operett zenéjét. Ha esetleg a büfében és a dohányzóban a színház közvetítené szünet alatt ezeket a dalokat – talán úgy, hogy valaki énekelje is, tehát a szöveget is megtanulhassa a közönség – akkor az emberek már fütyülve mennének ki a színházból. A mi szempontunkból pedig fontos az, hogy ezek a dalok tömegdalokká váljanak. Ezért, ha a színház rendszeresítené ennek a muzsikának a népszerűsítését, ezzel hasznos politikai munkát is végezne. Nem tudom, egyetért-e ezzel a színház.

Both elvtársnak csak annyit szeretnék mondani, hogy a kérdést ő félreértette, vagy elvétette. Nem Sebestyén elvtárs mondta azt, hogy kultúrpolitikusaink ellene voltak az operettnek. Ezt annál is inkább le szeretném szögezni, mert ez nagyon helytelen megfogalmazás volt, amit csak a véletlen szülhetett. Háy elvtárs mondta. Nem felel meg a valóságnak, hogy kultúrpolitikusaink akadályokat gördítettek az operett megteremtése elé. Sőt nagy vágyakozással és várakozással vártak erre és igyekeztek is ezt elősegíteni. S amikor most mindnyájunk örömére megszületett a Fővárosi Operettszínházban az első operett, ennek tanújelét is adták azok, akik ezt akadályozták, hanem éppen várták és nagy szeretettel fogadták. Tudomásom szerint itt úgy tüntették ki a résztvevőket és az elvtársakat, mint a darabban a katonákat.

Igazat adok Gáspár Margit elvtársnőnek abban, hogy rendkívül fontos a jó operett-versszöveg, mert a tömegdal csak akkor lesz igazán tömegdal, ha verse is megfelelő. Szeretném azonban felhívni a figyelmét arra, hogy ha ezen a téren ilyen szűk a keresztmetszet, akkor nem elég az, ha itt mondja el, hogy az Írószövetség segítségét kéri, hanem kérje az Írószövetség segítségét *közvetlenül,* mert ezzel hamarabb fog célt érni.

És még egyszer nagyon-nagy szeretettel és lelkesedéssel gratulálok az Operettszínház igazgatónőjének, társulatának és elsősorban a szerzőknek ehhez a produkcióhoz, amelyről – azt hiszem – egységesen megállapíthatjuk, hogy frontáttörés az operett megszületése terén. (Nagy taps.)

Jelzet: MNL OL P 2146-62. tétel – 1950.
Géppel írt másolat, pecsét és aláírás nélkül.

[11]

Jegyzőkönyv Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség vezetőségének üléséről – 1951. június 4.

Szövetségi vezetőségi ülés, mely éjfél után egykor ér majd véget, a meg nem tartott Sztanyiszlavszkij-körökről akar intézkedni. Érezhető, hogy mindenki húzza-halasztja a megfoghatatlan feladattal felruházott körök megszervezését. Mindemellett a gyermeket vállaló (kezdő) színésznőkről vitáznak és arról, kelle meghallgatásra mennie a pályán évtizedek óta dolgozó színésznőknek, ha egy évadot kihagytak. Éjfél felé Gábor Miklós és Horvai összevész.

Jelen vannak: Bálint György, Gábor Miklós, Gáspár Margit, Gyárfás Miklós, Horvai István, Illés György, Kolb József Ladányi Ferenc, Major Tamás, Máriássy Félix, Simon Zsuzsa, Szendrő Ferenc, Szilágyi Bea, Fenyő Imre

Napirend előtt:
Bálint György: A Sztanyiszlavszkij-körökkel kapcsolatban bejelenteni valóm az, hogy határozat szerint június 8-ig minden színháznak meg kellett volna tartania a Sztanyiszlavszkij-körök első ülését és ez csak részben fog sikerülni. A Belvárosi Színháztól, a Bábszínháztól, az Úttörő Színháztól, a Vidám Színháztól már kaptunk időpontot. A Nemzeti Színház Sztanyiszlavszkij-kör vezetője, Várkonyi elvtárs azt üzente, hogy feladatának ez idő szerint nem tud eleget tenni, mert az Ifjúsági Színházban rendez. A Honvéd Színház közölte, hogy az ülést a társulat vidéken tartja meg, jelentést majd küldenek. Az Ifjúsági Színház csak bemutatója, június 17-e után tartja meg az ülést. Az Operett Színháztól és a Madách Színháztól még nem kaptunk időpontot.

Major Tamás: A Nemzeti Színház Marton Endre elvtársat jelöli ki a Sztanyiszlavszkij-kör ülés levezetésére és időpontul június 13-át jelöli meg.

Gáspár Margit: Az Operett Színház első Sztanyiszlavszkij-kör ülését június 12-ig megtartja.

Kolb József: Tájékoztatni szeretném a vezetőséget, hogy szombaton este Horváth Ferenc és Révai Dezső elvtársak megtartották beszámolóikat franciaországi útjukról. Előzőleg úgy tudtuk, hogy Révai elvtárs csak hozzászól, a valóságban azonban igen részletes és jó beszámolót mondott, úgyhogy az

összejövetel igen érdekes volt. Mintegy 80-an voltak jelen, de a vezető színészek közül alig néhányan. Nem tudtunk arról, hogy Révai elvtárs ilyen részletes beszámolót tart és ezért a filmgyáriak sem voltak megfelelő számban jelen, de megbeszéltük, hogy Révai elvtárs megismétli előadását a filmgyárban. Hiányolom, hogy a Szövetség vezetősége részéről senki sem vett részt ezen a beszámolón. Javasolom, hogy a jövőben, ha elhatározunk hasonló előadást, akkor a Szövetség vezetősége azt is határozza meg, hogy a vezetőség részéről kik azok, akik jelen lesznek.

Határozat: Kolb elvtárs javaslatát az ülés elfogadja.

Szendrő József: A Szövetség vezetőségének kezdeményezésére pár héttel ezelőtt a Minisztérium összehívott egy értekezletet, hogy tervszerűsítse a szovjet színházi anyagok kiadását. Ezen az értekezleten a Szövetség képviseletében én is jelen voltam és az értekezlet elhatározta, hogy havonta kiad egy sokszorosított brosúrát 60-80 oldal terjedelemben, melyben az aktuális színházi anyagot kihozzák a dolgozók számára. Az értekezlet határozatot hozott, hogy az első brosúra május vége felé jelenik meg. Nem jelent meg és nem tudom mi az oka. Javaslatot teszek, hogy a Szövetég vezetősége forduljon a Minisztériumhoz azzal a kéréssel, hogy mi az oka annak, hogy a brosúra nem jelent meg. A filmanyagról is szó volt olyan formában, hogy a filmnek külön van erre megfelelő kerete és ki is hozzák időről-időre a megfelelő szovjet anyagot.

Létrejött a szerkesztőbizottság és ott a Szövetség is képviselve van Hont elvtárs személyében. Az értekezlet május elején volt.

Bálint György: Érdeklődöm, hogy a Színháztudományi Intézettel kapcsolatos-e? Ma volt egy értekezlet a Főiskolán, ahol beszámoltak erről a kérdésről. Folyamatban van az ügy, május végén kellett volna megjelenni a brosúrának, de eltolódott egy héttel. Felelős ezért a Színháztudományi Intézet és felső fokon felelős: Háy Gyula.

Határozat: A Szövetség forduljon a Minisztériumhoz és érdeklődje meg, hogy a brosúra miért nem jelent meg.

Major Tamás: Napirend előtt szeretnék egy elvi kérdést felvetni. A meghallgatások során meghallgattunk egy 17 éves kislányt, aki Rózsahegyinél tanult. Rendkívül módon méltatlankodott, hogy nem minősítettük színésznek és nem javasoltuk Stúdióba, hanem Főiskolára javasoltuk. Elmondta, hogy a barátnőjét az Ifjúsági Színházban azonnal felvették és Stúdióra ajánlották. Stúdióra ajánlandók nem 16–17 éves gyerekek, hanem tehetséges színészek, akiket még nevelni kell és ezt egy bizonyos korhoz kell kötni. A Szövetségnek figyelmeztetni kell erre a Minisztériumot, mert ez rendkívül veszélyes jelenség. Elterjedt az egész színházi világban, hogy azonnal színházhoz lehet menni és nem kell tanulni. Ez ellen fel kell lépni.

Ladányi Ferenc: Az egyik meghallgatáson egy fiú azt mondta, hogy Makai Margit tanítja négy esztendeje, hogy szakszervezeti vizsgát tehet és azonnal színész lesz. Megdöbbenve hallotta, hogy ilyen vizsga nincs. A fiú beszédtechnikailag kitűnő volt, de mozogni nem tudott. A növendékek a tanításért fizetnek és ez így egy becsapás, lehet-e engedni ezt a becsapást. Tudomásom szerint Makainak 30 növendéke van. Valamilyen felügyeletet kell ezek felett a tanárok felett gyakorolni.

Szilágyi Bea: Meg kell állapítani, hogy a Stúdió megindítása a Szövetség feladata-e. Ha a Minisztérium feladata, a Szövetség mennyiben segíthetné azt? Meg kell tudni, hogy hol lehet Stúdió, kiket lehet Stúdióra felvenni és kiknek kell Főiskolára menni.

Major Tamás: Szilágyi elvtársnő felszólalása helyes. Eddig arról volt szó, hogy a Szövetségnek javaslatot kell tenni a Stúdió tanrendjéről, de nem volt szó arról, hogy hány éveseket lehet a Stúdiókba felvenni és kiket küldjünk Főiskolára. Az olyan színjátszókat, akiket tudunk színházban használni, nem feltétlen szükséges Főiskolára küldeni, a színházban elvégzik a Főiskola anyagát. De ez nem vonatkozhat a mutáló hangú gyerekekre.

Szendrő Ferenc: A Szövetség vezetősége foglalkozott ezzel a kérdéssel, de nem ilyen konkrét formában. Úgy gondoltuk, hogy a Sztanyiszlavszkij-körök kérdése fontosabb, mint a Stúdióké. Elővettük a Sztanyiszlavszkij-körök kérdését azzal, hogyha azt lezárjuk, a dramaturgiai továbbképzés és a Stúdiók kérdését veszszük elő. De ha most aktuálissá válik a Stúdiók kérdése, elő lehet venni a Sztanyiszlavszkij-körökkel párhuzamosan, mert fontos a jövő évad előkészítése és a szerződtetésekkel kapcsolatban. Ezzel a kérdéssel külön összejövetelen kellene foglalkozni. Az lenne a javaslatom, hogy a Szövetség vezetősége bízzon meg egy-két elvtársat, akik kidolgozzák ezt a kérdést és javaslat formájában hozzák a vezetőség elé, de már előzőleg adják ki a vezetőség tagjainak, hogy itt megvitathassuk.

Határozat: A Szövetség vezetősége forduljon felterjesztéssel a Minisztériumhoz a korhatár megállapítása végett. A vezetőség nőknél 20 éves, a férfiaknál 22 éves korhatárt javasol. A Minisztérium döntse el, hogy melyik színháznál lesz Stúdió felállítva, mert a jövő szezon előkészítése ettől függ.

Ladányi Ferenc előadja, hogy a növendékek összeházasodnak, részben mint fiatalasszonyok kerülnek a Főiskolára, gyermeket várnak. Előfordul, hogy a növendék félévre is kimarad az oktatásból.

Simon Zsuzsa: Ma Keresztessy Mária közölte velem, hogy 18 éves működése után behívták meghallgatásra. Elmondta, hogy a színészek emiatt fel vannak háborodva.

Major Tamás: A meghallgatás kérdése komplikált kérdés, javasolom, hogy nyissunk vitát. Keresztessy Máriát ismerni kell az igazgatóknak, mert tavaly is játszott. Van egy közvélemény Titkos Ilonával, Patkós Irmával kapcsolatosan és ez nem helyes. Hoztunk a Minisztérium felé egy javaslatot, hogy akiket a különböző bizottságok javasoltak, mégegyszer vizsgázzanak le az igazgatók előtt. Azt hiszem helyes az, ha az igazgatók ismerni akarják azokat, akiket leszerződtetnek. Véleményem az, hogy Titkos Ilona meghallgatása helyes, mert évek óta nem volt színpadon. Ez ellen van egy közvélemény, ami nem helyes, mert tudnunk kell, hogy egy színész hol tart és lehet-e használni. Konkrétan Keresztessy Mária meghallgatása nem helyes, mert tavaly is játszott.

Simon Zsuzsa: A meghallgatás helyes Titkos Ilona esetében, de vannak, akiket minden évben meghallgatnak. Például Szakács Miklósnál nincs szükség arra, hogy meghallgassák. Ezek rossz hírverést csinálnának.

Határozat: A Szövetség a Minisztériumhoz fordul azzal a javaslattal, hogy akik tavaly színpadon voltak, ne kerüljenek meghallgatásra. A Minisztérium személy szerint foglalkozzon minden ilyen esettel, mielőtt meghallgatásra küld egy-egy színészt.

Ezzel a napirend előtti felszólalások véget értek.

Horvai István: Mielőtt hozzákezdenénk mai ülésünkhöz, javasolom, hogy az semmiképen sem tartson éjfél után egy óránál tovább, akkor mindenképpen fejezzük be. Mielőtt Majorelvtársnak átadnám a szót, kérem a vezetőséget, állapítsa meg a kongresszusi beszámoló harmadik gyűlésének időpontját és a Pártaktíva alakuló ülésének időpontját is. Javaslatom: a kongresszusi beszámoló gyűlés június 23-án, szombaton délután 3 órakor, a Pártaktíva alakuló ülése június 15–18-a között legyen.

Határozat: Horvai elvtárs javaslatát a vezetőség elfogadja.

Major Tamás: Kedves Elvtársak! A múltkori ülésen több elvtárs – Szendrő és Gobbi elvtársak – megemlítették, hogy nem voltak megelégedve – helyesen – azzal, hogy én Horvai elvtárs önkritikájához csatlakozom és nem beszéltem bővebben a kérdésekről. Én a Szövetség munkájával kapcsolatban szeretnék felvetni még néhány kérdést és saját munkámmal kapcsolatban is. Szeretném felvetni azt, amit pozitívumnak látok, és amit hibának látok és szeretnék egyes felszólalásokra válaszolni,

Horvai elvtársat kiegészítve azt kell mondani, hogy ez az önkritika kérdése Pártunk agitprop bizottsága előtt volt és azért mondtam, hogy csatlakozom Horvai elvtárshoz, mert ott erről a kritikáról tárgyaltunk. Tehát Horvai elvtárs az ott kialakult kritikát hozta ide. De ez nem mentesít attól, hogy ne beszéljek bővebben erről a kérdésről.

Szeretnék felvetni először néhány elvi kérdést, ahol pozitívnak találom a Szövetség munkáját és a saját munkámat. Egyik ilyen kérdés az elvi kérdéseknek felvetése a színházi élet frontján, ez vonatkozik a szocialista realista színjátszás kérdéseire. Vonatkozik ezzel kapcsolatosan a különböző ellenséges irányzatok megnyilvánulására. Gondolok itt pl. a szociáldemokraták tevékenységére színházi vonalon. Pártszervezetek kérdése színházi vonalon. Gondolok itt a nehézségek nem vállalásának felvetésére, a kispolgári szellem ellen való harcra. A szektáriánus párttagok és tehetséges emberek egymás közötti harcára, akik színházunkban megnyilvánultak. Azt, hogy ezeket a kérdéseket felvetettük és helyesen vetettük fel és személyemben is helyesen vetettem fel úgy a színházban, mint a Szövetségben, pozitívumnak tartom.

Pozitívumnak tartom, hogy a magyar dráma elhanyagolása után, Simon elvtársnővel való viták után a hibákat igyekeztünk kijavítani és lépéseket is tettünk ezen a téren, a káderek foglalkoztatásával, kettős szereposztásnál. Ezek lennének azok a pozitívumok, melyeket szerettem volna megemlíteni.

A klikk-kérdéssel kell mélyebben foglalkozni. Klikkszerű vezetés az, hogy személyekre korlátozódott a Szövetség vezetése. Ez fennáll. Az én véleményem az ezzel kapcsolatban, hogy ez nagyon helytelen volt. Helytelen volt maga a tevékenység, még helytelenebb volt hatásában. Erről Gáspár elvtársnő beszélt, hogy hogyan ültünk a konferencián, én ezt a képet elfogadom, mint elrettentő körülményt, ahogy nem szabad a Szövetséget vezetni.

A szakmai arisztokratizmussal kapcsolatban, amit Horvai elvtárs elmondott, elfogadom. Valóban nagy igényekkel léptünk fel, hajlandók voltunk ledorongolni az alulról jövő kritikát és megnyilatkozásokat, hajlandók voltunk gyors kritikát gyakorolni. Ezért igazuk van azoknak, akik felszólaltak abban az irányban, hogy más az, hogyha spontán alulról nyilatkozik meg a kritika, mintha azt előkészítjük, ahogy a Konferencián történt. Ilyen vitáink voltak Gáspár és Gábor elvtársakkal, megbeszéltük, hogy miről lesz szó és ez eredményezte, hogy spontán vélemények ne jöjjenek ki a Konferencián.

Ebből le kell vonni azt a következtetést, hogy feltétlen arisztokratikus haljam és szellem volt bennünk, amikor vigyázni akartunk arra, hogy nehogy helytelen megnyilatkozások legyenek a Konferencián. Így magának az életnek a hangját nem engedtük úgy megnyilvánulni, ahogy kellett volna, annak ellenére, hogy a Konferencián elvi kérdések kijöttek.

Már a múltkor elmondtam, hogy Ladányi elvtárs felszólalásában sok helyes dolog volt. Ehhez hozzá kell fűzni, hogy Ladányi elvtárs a Konferencia első napján megkérdezte, hogy kap-e választ felszólalására. Én a választ meg akartam adni, de sok felszólaló jött – ez nem kifogás – valóban mélyebben kellett volna válaszolni, mert tényleg rossz hatást keltett színházi körünkben. Én valóban nem tiltottam le, hogy lapunkban megjelenjen Ladányi elvtárs felszólalása, de nem néztem utána, hogy valóban meg fog-e jelenni. Most hallottam, hogy míg pártiskolán voltam, egyik taggyűlésen a Nemzeti Színházban kijött a kérdés és az egyik elvtárs önkritikát gyakorolt az ügyben, aki átnézte a Konferencia anyagát és nem hozta le, talán irántam való rosszul értelmezett szervilitásból. Ennek ellenére ez nem csökkenti a felelősségemet és nyilvánosan bevallom, hogy nem néztem meg, mi jelenik meg. Minthogy a kritika nem jelent meg első alkalommal és láttuk a hatását, meg kellett volna jelentetni a második alkalommal.

Ami az aktíva megalakításával kapcsolatos kérdést illeti, erre vonatkozólag azt kell mondani, hogy én a magam részéről az aktíva megalakulását mindig sürgettem. Sürgettem egyrészt a Minisztériumban konkrétan Losonczi felé és Horvai elvtárssal is sokat beszélgettünk, hogy miért nem alakul meg az aktíva. Az aktívát vártuk valamennyien, de semmit sem tettünk, hogy megalakuljon, sokat beszélgettünk, de csak beszéltünk, hogy alakuljon meg. Horvai elvtárs eljárt a Pártnál ebben az ügyben és beszámolt. Ezt fontosnak tartottam megjegyezni. Itt azért kell önkritikát gyakorolni, mert többször kellett volna eljárni a Párt irányában, de azt hiszem Horvai elvtárs többször el is járt.

Szakítani szeretnék azzal a munkastílussal, hogy ne mozgósítsuk a káderekat, de adjunk ki munkát minél több elvtársnak és pártonkívülieknek és ne ellenőrizzük őket. Ilyenfajta munkastílusban arisztokratizmus van és ez után a kritika után ezzel a fajta munkastílussal szakítani kell. A káderkérdéssel kapcsolatban is még egyszer szeretném hangsúlyozni, hogy volt bennem bizonyos szeszélyesség a Nemzeti Színházban is, ezért javasoltam, hogy a Nemzeti Színház ügyét is hozzuk jobban a Szövetség nyilvánossága elé, mert ezen is javítani szeretnék. Az én szeszélyességem abban nyilvánult meg, hogyha valakinek voltak jó megnyilvánulásai, azt felkaptam, és ha nem fejlődött kellőképpen, elejtettem. Úgy, hogy az emberek egy kicsit beleőrültek ebbe a nevelésbe. Véleményem az, hogy nehéz szocialista realista színészeket nevelni. Továbbra is nem szeretnék úgy javítani ezen a hibán, hogy ne menjenek át nehéz megpróbáltatásokon, akik szocialista realista színészek akarnak lenni, de szisztematikusabb munkát szeretnék megvalósítani és azt hiszem, hogy már meg is indultunk ezen az úton.

Szeretnék itt még felvetni néhány kérdést. A színházi világban, mint már említettem bevezetőben, volt egy szektáns magatartás a kommunista színészek részéről. Ez ellen továbbra is fel kell lépni. Azt hiszem, hogy a mi Szövetségünkben nem dominált ez a szektáns magatartás, annak ellenére, hogy a Konferencia után nem tudtuk a tömegeket mozgósítani, de hogy annak érdekében ültünk volna rá a tagság nyakára, hogy néhány tehetségtelen ember kommunista pártjelvénnyel kiszorítson minket ez nem fordult elő. Ez akkor fordult volna elő, ha nem léptünk volna fel ez ellen a magatartás ellen. És mi a jövőben is fel fogunk lépni.

Szendrő elvtárs említette azt, hogy tulajdonképpen az egész színházi életben és nemcsak a Szövetségben nyilvánult meg a klikkszellem, és hogy mi Berczeller elvtárssal együtt irányítottuk az egész színházi életet. Nekem a véleményem az, hogy nem így történt. De feltétlen hibásak és felelősek vagyunk azért, hogy a dolog látszata ez volt.

A továbbiak során, amik itt felvetődtek vádaknak, azokat az intézkedéseket helyesnek tartom, pl. a Központi Műhelyt, amiről Gobbi elvtársnő beszélt. Ez azért alakult, mert az egyes színházaknak nem volt tervező műhelye. Nem lehetett szocialista költségvetés szerint ellenőrizni a költségeket, ma minden színház, beleértve a Nemzeti Színházat is, kénytelen kimutatni, hogy menynyibe kerül a díszlete. Tehát ez az intézkedés azt hiszem helyes volt. Hogy a kivitel milyen, meg kell nézni. A kivitel miatt a Nemzeti Színház sokat szenvedett. Konkrétan ennek az eredménye az, hogy a kisszínházak jobb díszletet kapnak, mint a múltban, a Nemzeti Színház rosszabbat. Azt hiszem, hogy a Központi Műhelyt továbbra is fenn kell tartani, természetesen megbírálva működését és megnézni, mik a hibák a működésben, de a szocialista gazdálkodás másképpen nem képzelhető el. Ezek az intézkedések gyorsan jöttek ki és nyilvánosság elé nem kerültek eléggé megindokolva. De ugyanígy fel lehetne vetni a társulatok megszervezését. Véleményem az, hogy a társulatok szervezése helyesen történt. Amikor arról volt szó, hogy színházak feloszlanak vagy nem oszlanak fel vagy kibővülnek, a legtöbbet panaszkodó színház a Vidám Színház volt. Társulatára azt kell mondani, hogy jó, és egy csomó jó színész van benne.

Feltétlen visszautasítom Szendrő elvtárs vádját, hogy ez a klikk arra irányult, hogy akár én egyéni érdekeimet, akár a Nemzeti Színház érdekeit képviselje. Nekünk sok vitánk volt a Minisztériumban és egyebütt és meg kell mondani, hogy egy sereg színészt nem kaptunk meg és le kellett sokat adni. Azt hiszem Szendrő elvtárs nem látja helyesen ezt a kérdést. Pl. a Belvárosi Színházban működő Kossuth-díjas Görbe Jánossal nem tudott bánni és hogy „trójai faló”-nak küldtük oda, nem felel meg a valóságnak. Ezeket a színészeket boldogan vesszük vissza és meg kell mondani, hogy nem félünk tőlük, mint ahogy egy igazgatónak elsőrendű kötelessége, hogy a színészeket megnevelje. Szendrő elvtársnak is az lett volna a kötelessége, hogy Görbét megnevelje. Van úgy, hogy sikerül, van úgy, hogy nem. Ebben az esetben nem sikerült és Szendrő elvtárs megválik egyik legjobb színészétől.

Szendrő elvtárs az ellenség befolyását megemlítve azt mondja, hogy az ellenség befolyását látja abban, hogy a tagságtól elszakadtunk. Ebben van igaz-

ság, amit meg is említettem. Elszakadtunk valóban, aminek az oka az arisztokratizmus és a klikkszerű vezetés volt, de hogy a tagsággal találkozni akarunk, éppen a Konferencia mutatta.

A magam részéről a Konferencia után nem vettem részt a Szövetség vezetésében, ezt nem mint mentegetőzést akartam felhozni. A Szövetség akkor igyekezett javítani a munkán, amikor a munkabizottságokat elindította. Tovább kell haladni ezen az úton, de én a magam részéről itt az ellenséges befolyás kérdését, polgári csökevényt és *szakmai arisztokratizmust nem látok. Még kevésbé látok ellenséges befolyást a Sztanyiszlavszkij-körök beindításával kapcsolatban.*[1] A Konferencia után első kötelességünknek tartottuk a Sztanyiszlavszkij-körök megindítását. Nem tudom megérteni, hogy ez miért nem történt meg. Itt valóban voltak objektív körülmények. Minisztérium átszervezése stb. A dolog húzódott. Amikor a pártiskoláról kijöttem, feltettem a kérdést a Minisztérium felé, hogy mi van a Sztanyiszlavszkij-körökkel. Gobbi Hildának igaza van, hogy tavaly legalább működött a Stúdió és az idén nem működik. Ez nagy hiányosság volt, mert a Nemzeti Színházban vannak olyan tagok, akiknek nincs főiskolai végzettségük és azáltal, hogy a Sztanyiszlavszkij-körök és a Stúdió nem működött, vesztettek egy évet. Nem tudnak levizsgázni és ez súlyos dolog. Ilyen pl. Pálos, Rohonczi Judit, Bod Teréz, akiket tavaly felfedeztünk. A Szövetség nem dolgozta ki a Stúdió tanrendjét és a régi formában nem volt értelme felújítani. Ez súlyos hiba volt. De személyemben ebben sem éreztem magam felelősnek, legfeljebb abban, hogy miért nem csináltam nagyobb botrányt ebből az ügyből.

Befejezésül azt szeretném elmondani, hogy szeretnék a cikkemben és a pártaktíva előtt önkritikát gyakorolni Ladányi felszólalása és ezzel kapcsolatban a káderkérdésben. Szeretnék kitérni a ledorongoló kritikára, ami nem annyira itt, mint a Nemzeti Színházban történt. Ahogy átnéztem a Szövetségben elhangzott kritikákat, azt kellett látni, hogy azokban is voltak ledorongolások, de voltak benne elvi kritikák. Egri és Barta-ügynél inkább a módjában látom a hibát, mint a lényegében, de ezzel kapcsolatban is szeretnék önkritikát gyakorolni. Ez a három fő kérdés, amit szeretnék az önkritikában megemlíteni, de szeretném megemlíteni, hogyan akarjuk kijavítani munkánkat és mit tettünk a munkánk kijavítása érdekében.

Horvai István: Az őszi munka elhanyagolásáért teljes egészében én vagyok felelős. Igenis, nem vettem észre az utóbbi időkig azt, hogy az általam elhanyagolt munkámon keresztül hatott az ellenség úgy, hogy bizonyos munkát nem végeztünk el, nem fejlődött a munkánk, aminek az ellenség vette hasznát. Ezért komoly felelősség terhel engem.

[1] Ezen a helyen egy hosszabb rész van utólag tollal kihúzva és a fent dőlttel jelzett szöveggel, tollal, kézírással kiegészítve.

Őszi periódusát az én munkámnak a felületesség jellemezte. A *Ljubov Jarovája*[2] rendezése alatt mindent eldobtam, és minthogy a Szövetségnek vezetősége nem volt, a Szövetség számára is elhanyagolódtak ilyen alapvető kérdések, mint pl. a Sztanyiszlavszkij-kör. Gellért elvtárs ezt már korábban kidolgozta, több alkalommal értekezlet is volt Losonczi szobájában. A *Ljubov Jarovája* rendezése idejében azután minden megszűnt, talán egy alkalommal tárgyaltunk még és utána teljes egészében meghalt, míg az igazgatósági ülésen fel nem vetették.

Az egész vezetőségi munkának ilyen elhanyagolásáért most már inkább érzem a felelősséget, mentségem az, hogy szeptembertől januárig minden héten szó volt a Szövetség átszervezésének kérdéséről. Major elvtárs Csendes elvtárssal beszélt, én két alkalommal bent voltam a Pártban ez ügyben, de amikor aztán nem intéződött a dolog, hagytuk, nem fordultunk ismételten erélyesen a Párthoz. Személyekkel, egyes vezetőkkel tartottuk a kapcsolatot, de a Párt szerveivel nem. Ez jellemző művészeti életünkre, Major elvtársra és rám is.

Pár kérdést nem említett Major elvtárs önkritikájában. Az a tehetsége Major elvtársnak, hogyha egy darabból két oldalt elolvasott, már tud következtetni a lényegre, – bizonyos felületességre vezetett. Így például Major elvtárs egy alkalommal Sztálin elvtárs műveiből kiragadott egy részt (az agrárkérdésről) és azt mondotta, hogy ezt mindenütt alkalmazni tudja, egy hétig ebből az idézetből fog „élni", valóban azután igen sok helyen, különböző problémákkal kapcsolatban, igen jól alkalmazta az idézetet, mégis ez Major elvtárs munkáját felszínessé, rögtönzővé teszi. Még egy pár példa az elmélyültség hiányára. (Major elvtárshoz intézi szavait.) Műsorra kerültek a Nemzetiben olyan darabok, amelyeket előzőleg nem olvastál, a *Jövedelmező állás*nál egy vicces szereposztással becsapott a dramaturgia, a *Legény a talpán* előadásával kapcsolatban annak megtekintése nélkül, egy-két újságkritika elolvasása alapján mondottál bírálatot. A bírálatod helyes volt, akik azután megnézték a darabot, egyetértettek Veled, mégis ez a sorokból olvasás, felszínesség, hiba, amely azután jelentkezett a színház vezetésében, a darabrendezésben is.

A kritikával kapcsolatban megemlítem, hogy gyakorlati munkáddal szeretnéd megoldani a dolgokat. A *Bánk bán*ban[3] például bebizonyítottad, hogy tudsz tervszerűen dolgozni. Ott voltam az utolsó próbák egyikén és tapasztaltam, hogy világítás, díszlet minden rendben volt, azt hiszem egyik legértékesebb rendezésed a *Bánk bán*, teljesen világosan kihoztad az eszmei tartalmat.

A klikkel kapcsolatban biztosíthatok mindenkit, hogy állandóan olyan célokat akartunk megvalósítani, amelyek előre viszik a magyar színészetet és

[2] Konsztantyin Andrejevics Trenyov: *Ljubov Jarovája*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1950. december 21. Rendező: Horvai István.

[3] Katona József: *Bánk bán*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1951. május 30. Rendező: Major Tamás, Vámos László.

jobbá teszik az előadásokat. Viszont helytelen volt, hogy pl. Major elvtárs most is, amikor többes számban beszéltél, akkor mindig mi kettőnket értettél alatta, holott úgy kellene, hogy ez a „mi" kiterjedjen egész színházi életünkre. Berczeller elvtárs körül klikk azt hiszem nem volt, hiszen helyes az, ha a Színházi Főosztály hozzánk fordul bizonyos kérdésekben, meghallgatja a véleményünket. Ez azt hiszem ezután is így fog történni. A módja volt helytelen ennek a véleménykérdésnek, hogy csak tőlünk kérték és például olyan módon, hogy a Keszeynél[4] ültünk, Berczeller elvtárs elővett egy papírt és megbeszéltük a felmerülő kérdéseket. Ez nem volt pártszerű, ez bohémság volt. A Losonczival való klikk is ennek a bohémségnek jegyében zajlott, és ennek a bohémségnek meg kell szűnni.

A nevelésről is beszéltél, színészek neveléséről és igen nagy eredményeket értél el, amikor rendszerint az utolsó próbán, a színészekkel való viharos jelenet gyakran a színész önbizalmának összetörése révén is, kihoztad belőlük azt, amit akartál. El voltam ragadtatva, de mégis az ilyen módszer hasonlít a cirkuszi idomár módszeréhez. A színészek már várják a bemutató előtt azt a napot, amikor majd Major lejön és összevesznek. Nem ez a helyes módszer, nem így kell dolgoznunk. Sok alkalommal, Major elvtárs, nem tisztáztál elvi kérdéseket, így például a színházigazgatói értekezleten, amikor a Honvéd Színház – Madách Színház kérdése került napirendre, valamennyien úgy vitáztunk, egy vonalba tömörültünk, hogy előzőleg nem tisztáztuk a kérdést.

Gábor Miklós: Horvai elvtárs sokat elmondott, amit szerettem volna elmondani, de egy pár szempontot szeretnék mégis egy kicsit élesebben felvetni, mint Horvai elvtárs. Úgy láttam Major elvtárs önbírálata után, hogy Major elvtárs nincs tisztában azzal, hogy a Párt agitprop bizottságának határozata mit jelent. Egészen furcsa az, hogy Major elvtárs ki nap mint nap lent volt a színészek között, amikor rendezett és játszott, nem vette észre ennek a klikkszerű vezetésnek, magatartásának és egy csomó hibájának hatását és ez a hatás sokkal súlyosabb volt a színészvilágban, mint Major elvtárs látja, úgy látszik, még most is. Lehet, hogy ez a klikk valóban elvi kérdéseknek az érvényesítése volt, ami a klikk tagjait összehozta és összetartotta. Lehet, hogy ez azonos világnézet miatt volt, ami biztos, hogy nem egészen jó, mint ahogy az agitprop határozat is megállapítja, szakmai arisztokratizmus. De kifelé a színészvilág felé nem ez látszott meg ebből a klikkből. Hatása az volt, hogy nem csak elvi, hanem hatalmi kérdésekről is szó van. Azért volt nagyon súlyos a hatása a klikknek, mert Horvai és Major elvtársakra úgy tekintettek a színészvilágban, mint olyan elvtársakra, akik a Pártot képviselik.

Végeredményében az is kihatott a színészvilágra, hogy ha a minisztériumba mentek a színészek Berczeller elvtárs mellett ott volt Major elvtárs, a

[4] Keszey Vince étterme a Rákóczi út 44. szám alatt működött 1912 és 1949 között.

Főiskolán ott találták Major elvtársat, a Szövetségben ott találták Major elvtársat. Akár a következő szezon szerződtetéseiről volt szó, Major elvtársnak szava volt. Azt látták, hogy Major és Horvai elvtársak mindenhol részt vesznek.

Az embereknek nem is volt bátorságuk a véleményüket megmondani nem azért, mert a viták, amik lefolytak, meggyőzték volna őket, hogy Major elvtársnak és Horvai elvtársnak igaza van. A nevelő munka olyan gyenge volt, hogy nem nevelt helyes szocialista világnézetű embereket. Megijedtek Major elvtársnak a vitákban jelentkező fölényességétől, megijedtek, hogy nézetük nem lehet eléggé vonalas és nem merték elmondani a kollegák ezeket a kérdéseket, amik Major elvtárs és Horvai elvtárs klikkjére vonatkoztak. Féltek, hogy ideológiailag lemaradnak.

Nem bírálták Major elvtársnak művészi produkcióit sem. Major elvtárs Macbeth-alakításáról véleményt úgy mondtak, hogy Major elvtársról véleményt mondani merész és bátor dolog. Major elvtárs maga, – ezt többször tapasztaltam – ugyanazt a dolgot, amik vele szemben felmerültek, ha Horvai, Berczeller elvtársak, Gellért vagy felmerült Losonczi részéről is, ha ők bírálták, elfogadta, ugyanakkor[5] nem fogadta el, amikor alulról jöttek. Ez is az arisztokratizmus megnyilvánulása volt, ami összefűzte ezeket az elvtársakat.

Major elvtársnak az a módszere a bírálattal szemben, hogy Major elvtárs gyakorlatban kijavítja a hibáit, de bátor, nyílt, alapos és részletes önbírálatot nem gyakorol, nem csak most van. A bírálat a Nemzeti Színházban – és ebben nekem is részem van – úgy történt és itt utalok arra a határozatra, amit Major elvtárs is ismer, hogy elmondtunk bizonyos kérdéseket pártszerűen megfogalmazva, de ezeket a kérdéseket nem fejtettük ki. Itt utalok a konferencián elmondott bírálatokra, tömören benne van, hogy Major elvtárs a Nemzeti Színház alapszervezetét lekezelte, benne volt, hogy tervszerűtlen munka folyt, de annak a bírálatnak nem lehetett hatása, mert nem fejtettük ki alaposan, és azok az emberek, akiknek nem volt meg a megfelelő tájékozottságuk, nem értették meg, hogy miről van szó.

Az, hogy Major elvtárs hajlandó volt arra, nem egészen pártszerű kifejezéssel élve – hogy stikában kijavítsa hibáit és nem nyíltan önkritikát gyakoroljon, az azt jelenti, hogy nem becsülte azokat az embereket, akikkel együtt dolgozott és elintézte azt a maga szűk kis körében. Az, hogy Major elvtárs önbírálatának nem volt hatása és nem bíztak abban az emberek, része van, hogy csaknem minden hiba, amiket maga is felsorolt, hogy harcolt az ellenséges nézetek ellen, azok megmutatkoztak másik oldalon saját munkájában. A konferencián gyakorolt önbírálatot, ami tömören megfogalmazta, hogy milyen mulasztást követett el a magyar darabokkal szemben. Ha összevetjük azzal, amit Major és Horvai elvtársak gyakoroltak Hont elvtárssal szemben,

[5] A két szó között tollal írt olvashatatlan betoldás az eredetiben.

abban az van, hogy egyik oldalon kifogják a szelet a vitorlából, másik oldalról megállapítják a hibákat.

Az ösztönösség, ami ellen Major elvtárs harcolt a színház szervezeti munkájától a műsorpolitikáig, itt is megnyilvánult. Az arisztokratizmus, ami ellen a színészekkel szemben harcolt Major elvtárs, a munkájában megvan. És azt hiszem, hogy a legtöbb hibánál, ami ellen Major elvtárs harcolt, így fennáll. Azt hiszem, Major elvtárs még mindig nem kereste meg hibáinak a gyökerét, ami között legfontosabb az, hogy Major elvtársnak a Párthoz való viszonya személyekhez kötött volt. Ami annyit jelentett, hogy Major elvtárs bizonyos személyekkel a Pártban tartott szorosabb kapcsolatot, de nem dolgozott azokkal, akik környezetében dolgoztak.

Major elvtársnál súlyos hibának tartom, hogy nem hitt eléggé az emberekben és fejlődésükben. A kommunisták hisznek az emberek fejlődésében, csak a polgárok pesszimisták és azt mondják, hogy az ösztönök megváltozhatatlanok. Ez komoly hiba és ezt a hibát még nem küzdötte le.

Egész munkájában kapkodás van, felületesség és az elvi kérdések nem alapos tisztázása. Látatlanban ítélt darabokról, aminek egyetlen következménye, a tervszerűtlenség a munkában. Ebben látom a súlyosságát a hibáknak és függetlenül attól, hogy Losonczi Géza ott van-e a minisztériumban vagy sem – ezek a hibák olyanok, melyek az ellenséggel szemben folytatott harcban és a közénk furakodott ellenséggel szemben súlyos hibák. Akár magát a klikket nézem, akár a tömegekkel való kapcsolatot, az alulról jövő bírálat meg nem hallgatását, akár a rossz káderpolitikát, akár a rossz kapcsolatot a Párttal, ami személyekhez fűződik, ezek olyan hibák, melyek rendkívül veszélyesek, ha nincs is olyan konkrét eset, mint a Losonczi eset. Meg kell mondani, hogy ezen a területen ellenség dolgozik, abból jöttem rá, mint párttitkár, hogy ezeket a hibákat fedeztem fel a munkámban és abból következtettem arra, hogy itt valóban valahol komoly ellenséget is kell keresni.

Hogy ennek a klikknek volt-e elvi alapja vagy nem? A klikk az olyan, még ha elvi alapja is van és ha nem is tudatos és nem arra alakul, hogy egymás karrierjét előmozdítsák – a klikk végül is mindig személyeskedéseket és személyi kérdéseket szül. Én, mint párttitkár, – amikor nekem említették Major elvtárs hibáit – hosszú ideig azzal kentem el az ilyen bírálatokat, hogy ezek mögött mindig személyeskedés van és van is egy jó adag az kétségtelen. De egész egyszerűen a klikk annyira személyekre korlátozódik, hogy vele szemben a bírálat mindig személyeskedőbb ízű, mint más kérdésekben. Kétségtelen, hogy egy klikk megszüli az emberekben a gondolatot, hogy ezek az emberek, akik egymás között beszélnek meg kérdéseket, olyanokat is megbeszélnek, amikről én nem tudok.

Ha azok a célok helyesek, amikért Major és Horvai elvtársak küzdöttek és küzdenek és amiket Major elvtárs is felsorolt és állítom, hogy túlnyomó részben helyesnek tartom, ha ezek helyesek, akkor Major és Horvai elvtársaknak

oda kell menni azokhoz a párttagokhoz és pártonkívüliekhez és nem összetörve őket és nem ezekkel a módszerekkel, még akkor is, ha időleges eredményeket értek is el. A Szövetség elhanyagolt kérdéseit, valamint a bírálatot, önbírálatot felszínen tartva küzdeniök kell.

Azt hiszem, hogy Major elvtársnak, úgy ahogy Horvai elvtárs feltárta a hibákat, így kell feltárni a pártaktíván és a Nemzeti Színházban is, mert mindaddig míg ez nem történik meg és nem látják a színház dolgozói, hogy az elvtársak magatartásukat megváltoztatják, addig míg konkrét, alapos, részletes önbírálatot nem kap a színház közvéleménye, meg fog maradni a kétkedés a színházi világban a klikktagok elvi tisztaságában is és csak a jó önkritika tudja leküzdeni.

A Görbe-kérdést nem látja egészen jól. Major elvtárs és szemrehányást tett, hogy miért nem nevelte meg őt Szendrő elvtárs. A helyzet az, hogy Major elvtárs is azért adta át, mert maga sem tudta megnevelni.

Bálint György: Arról az oldalról szeretném megvilágítani Major elvtársnak néhány dolgát, ahogy én kívülről látom. Én is pozitívumnak tartom, hogy a szocdem befolyás ellen harcolt Major elvtárs. Ugyanakkor az Egri Színháznál voltam főrendező, de nem láttam ennek a harcnak elvi alapját, inkább személyi ellentétet láttam.

Egy alkalommal segítségért mentem Major elvtárshoz és olyankor mentem, amikor Berczeller elvtárs ott volt és felvetettem, hogy helyes-e, ha a *Dzsomárt szőnyege*[6] színre kerül. Ígéretet kaptam arra, hogy belenyúlnak a kérdésbe, de az ígéretből nem lett semmi. Ez többször előfordult és híre volt a színházi világban, hogy Major elvtárs csak ígér.

Egy régi dologról szeretnék még beszélni, ahol a tárgyalási módban a megfélemlítés és a diplomatizálás módszerét láttam. 1949. augusztus 20-a előtt egy értekezleten Mátrai József, mint újdonsült üzemigazgató fel akart vetni egy kérdést. Major elvtárs azt javasolta, hogy ezt a kérdést tegyék a tárgyalás végére. A tárgyalásnak vége lett és a kérdés megvitatása, megbeszélése elmaradt. Látni való volt, hogy Mátrai nem értette a dolgot, behúzta a nyakát, nem merte újból felvetni a kérdést. Ezt, mint kis példát mondtam el, hogy a tárgyalás módjával is meg lehet félemlíteni kisebb káderekat, és ha esetleg gyengébb tartású az ember, végleg megtörhet.

A Párthoz való viszony kérdésében a következőket mondom: én, mint párttitkár a VIII. kerületi Pártbizottságban titkári értekezleten hallottam, mint rossz példát hozták fel, hogy a Nemzeti Színházban két hónapja nem volt taggyűlés. Az együttműködés hiányát látom ott a párttitkár és a vállalatvezetés között. Meg szeretném említeni, hogy tavaly, amikor Major elvtársnak az

[6] Grigorij Lvovics Rosal: *Dzsomárt szőnyege*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1949. december 23. Rendező: Egri István.

a bizonyos összeroppanási esete történt, hogy az egész színházi világ pártonbelül és pártonkívül, rossz színházi pletykamódszerrel tárgyalta azt, de az esetet sehol sem tisztázták hogyan történt, hogyan történhetett, hogy Major elvtárs összeroppant, előadást halasztottak el, mi volt itt a hiba, egyáltalán nem került kritika nyilvánosságra ezzel kapcsolatban. – Kénytelen vagyok összehasonlítani magam vele, aki kevésbé fontos kádernek tartom magam: az én összeroppanásomnál súlyos kritikát kaptam, az helyes is volt, segített a hibák kiküszöbölésében. Hogyan történhetett, hogy Major elvtárs esetében ez elmaradt?

Szilágyi Bea: Nagyon örülök, hogy Horvai elvtárs kiegészítette önkritikáját és mindezeket elmondta. Azt is helyesnek tartom, amit Gábor elvtárs elmondott. De nagyon helytelennek tartom azonban azt a módot, azt az arckifejezést, ahogyan ti Major elvtárs és Horvai elvtárs most Bálint elvtárs kritikáját fogadtátok. Ez is a kritikának a korlátozására vezet és vezetett, a színházak dolgozói nem merték pl. Major elvtársat bírálni, a felszólalások azért maradtak el, mert féltek, hogy gúnyos arccal fogják őket meghallgatni. Major elvtársék el voltak szakadva a színészektől, nem vették észre, de mi, akik apró munkát végeztünk, tudtuk, hogy ez így van. A kritika megnyilvánult, de pletyka formájában és pártszerűtlenné tette még azokat az embereket is, akik jól indultak a Párt felé.

A káderekkel való bánásmód kérdésében hangsúlyozni szeretném, nem szabad a kádereket összetörni, nem helyes a káder felvetése, kiemelése és azután magára hagyása. Ti nem szerettétek kellőképpen a kádereket. Helyes, hogy Horvai elvtárs felvetette a bohémkérdést, a kocsmában való döntést, talán azt sem tudjátok, hogy a színészek úgy érezték, hogy a Keszeyben döntenek sorsuk felett. Ez nem volt hasznos, nem volt építő rájuk nézve.

Horvai elvtárstól, amikor visszaérkezett a Szovjetunióból, a rendezők igen sok segítséget vártak és e téren sokan csalódtak. Én személyileg minden segítséget megkaptam Horvai elvtárstól, amikor kértem, de tudnia kell Horvai elvtársnak, hogy nagyon sokan csalódtak ezen a téren. (Horvai ingerülten közbeszól: hát ez nem lehet… neveket kérek, ki volt az, aki mondta?) Többen. (Horvai: konkrétan neveket kérek!) Konkrétan Katona Ferit tudom úgy hirtelenében megemlíteni, aki mondta nekem, hogy kért segítséget, de nem kapott. (Horvai: hallatlan!)

Helyesnek tartom, hogy az ellenség kérdését felvetette Horvai elvtárs és ebben a vonatkozásban a túlterheltségről szeretnék beszélni. A túlterheltségnél is meg kell nézni az ellenséges befolyást. Így túlterhelni, ahogyan az történt, az ellenség malmára hajtja a vizet. Aktívát kell kinevelni a túlterheltség megszüntetésére, bízni kell az emberekben és segíteni őket. Nem azt akarom mondani, hogy minden tehetségtelen ember komoly szakmai megbízást kapjon, de azt szeretném, ha az agitprop-bírálatot megtisztelésnek tartanánk, megtisztelésnek, hogy egy ilyen fontos szerv, így foglalkozik munkánkkal. Ez a kritika kell, hogy segítse Major elvtársékat további munkájukban és ezáltal segítsen valamennyiünket továbbfejlődésünkben, hogy jól meg tudjuk állni helyünket.

Szendrő Ferenc: A Művészeti Dolgozók Szakszervezetével kapcsolatban hozott határozat egy pár pontját szeretném megemlíteni. Ez a határozat megállapítja, hogy a Minisztériumfelelős a közte és a Szakszervezet központja között lévő egészségtelen kapcsolatért, azért a rossz viszonyért, ami kialakult, a Szakszervezet és a Minisztérium között és felelősek, hogy a Szakszervezet nem kapott megfelelő támogatást. Ezt a felelősséget szeretném kiterjeszteni a Szövetségre is és ebben Major elvtárs és Horvai elvtárs is felelősek.

A Minisztérium színházi főosztályán több alkalommal vettem részt olyan értekezleten, ahol a Szakszervezet munkája megvitatásra került. Beleestünk abba a hibába, hogy a Szakszervezet munkáját lebecsültük és úgy tekintettük a Szakszervezetet, mint valami szükséges rosszat, amit meg kell tűrni, nem tettük meg, hogy segítettük volna a Szakszervezetet és a Szövetség vezetősége nem igyekezett javítani ezen a helyzeten.

Nekem az a javaslatom, hogy a Szövetség foglalkozzék ezzel a kérdéssel konkrétan, hogy hogyan tudjuk nemcsak a Szövetség viszonyát a Szakszervezethez megjavítani, hanem az egyes színházak viszonyát a Szakszervezethez, mert ez a rossz és helytelen viszony igen nagy mértékben elromlott. Ebben az évben a színház dolgozói között egy teljesen helytelen és politikailag hibás nézet alakult ki és feltétlen az ellenséges befolyást kell látni, hogy a színházak dolgozói elidegenedtek a Szakszervezettől, holott minden erőt meg kellett volna ragadni, hogy jó viszonyt alakítsunk ki a Szakszervezet felé. A SZOT-határozat rámutat arra, hogy a Szakszervezet milyen hibákat követett el és azt nekünk nemcsak kritikailag kell fogadnunk, hanem segíteni kell. Javasolom, hogy a Szövetség vezetősége elvi szempontból foglalkozzék ezzel a kérdéssel is.

Kolb József: Helyeslem Szendrő elvtárs felszólalását ás olyan módon javasolom a Szövetség részéről ezt a segítséget, hogy a Szakszervezet a Szövetség vezetősége elé jön egy javaslattal és azt tárgyalja le a Szövetség. (A szakmai továbbképzés és az ideológiai képzés kérdéseiről szó a javaslatban.)

Horvai István: Ma, amikor idejöttem, jól éreztem magam, úgy éreztem, hogy már leráztam ezt a kérdést magamról, súlyos válságban voltam – nemcsak ezzel a kérdéssel kapcsolatban – és úgy éreztem, elintéztem, megoldottam. Most Gábor elvtárs és Szilágyi elvtársnő felszólalásának néhány pontjában úgy érzem, hogy a kérdés túlhajszolása merült fel. Bűnszövetkezetnek érzem magam, holott a legtisztábban dolgoztam a Szovjetunióból hazatértem óta.

Ha személyes érdekből bármit is el akartam volna érni, akkor ezt is nyíltan elmondottam volna, de ilyen nem volt.

A Szövetség munkájával kapcsolatban rengeteg hiba valóban fennáll, de nem szabad úgy tekinteni a Szövetséget, mint egy 10–15 éve fennálló szakszervezetet. Nézzük meg, a Szovjetunióban milyen bírálatot kaptak a Szövetségek, még nemrégen is. Nem lehet egy induló Szövetséget úgy bírálni, mintha egy már kialakult szervezet lenne. Alaptalannak tartom azt, hogy én nem segítettem volna, amikor hozzám fordultak. Katona Ferenc esetében ilyenről nem tudok. Ő megírt egy kritikát a *Ljubov Jarová*járól, ami igen helytelen volt és ezt megmondtam neki. Utóbb eljött az Úttörő Színházba, hogy az ottani előadásról kritikát írjon, kérdezte, hogy én milyen hiányosságokat látok az előadásban és azután ezeket, amiket én elmondtam neki, kritikájában felsorolta. Nem tudom, ezek után mi adott okot nála az elégedetlenségre.

Szilágyi Beának azt a megjegyzését, hogy milyen arccal fogadjuk a kritikát, elfogadom, ez igen helyes megállapítás volt.

Gábor Miklós: A hatalom kérdését úgy vetettem fel, hogy nektek látni kellett, hogy nemcsak a Szövetség vezetőségének kérdéséről van szó, hanem olyan kérdésekről, ami egész színházi életünkben érződik. Ez a törvényszerű velejárója annak, hogy ti egymás között dolgoztatok. Az, hogy Berczeller a Színházi főosztályon volt, ahol döntöttek, hogy ki lesz jövőre igazgató és ki, melyik színházhoz fog szerződni. Berczeller elvtársat ott látták veled és Major elvtárssal tárgyalni, ebből született az, hogy az emberek arra gondoltak, hogy beszélik meg a kérdéseket. A félelemben benne volt az is, hogy féltek tőletek, hogy a következő évben hova fognak szerződni és milyen társulata lesz Major elvtársnak és Horvai elvtársnak.

Ladányi Ferenc: Kezd a vita elhúzódni, engedjétek meg, hogy elmenjek, reggel 6 órakor a filmgyárban kell lennem.

Gáspár Margit: Ez az egész azt bizonyítja, hogy nincs gyakorlatunk a kritikában. Az utolsó negyedórában lecsúsztunk az elvi síkról és személyeskedésre csúszott, legalábbis hangban. A legnagyobb hibát abban látom, hogy amikor Horvai elvtárs rendkívül őszinte és becsületes kritikát gyakorolt, annak részleteibe kapaszkodtak bele az elvtársak. Nem lehet egy ilyen komoly és mély önkritikára így reagálni! Nem hiszem, hogy a jelenlevők között van valaki, aki nem érezte volna, hogy ez a becsületes, mély önkritika azt jelenti, hogy az ember a hibákat maradéktalanul fel akarja számolni és becsületesen tovább akar menni.

Szilágyi Bea: Nem szeretnék Horvai elvtárssal vitatkozni, de talán nem hallották és nem vették észre, hogy mind a ketten úgy kezdtük, Gábor elvtárs is és én is, hogy mennyire örülünk, hogy Horvai elvtárs önkritikáját kiegészítette és mi csak kiegészíteni akartuk azt és hozzá akartunk járulni a hibák felvetésével ahhoz a munkához, amit Horvai elvtársnak el kell végezni. Igenis azzal kezdtük mind a ketten, hogy mélységesen egyetértünk Horvai elvtárssal. Mi szerettük volna elmondani, ami alulról nyilvánul meg. Nem a Szövetség munkája felé akartam kritikát gyakorolni, mert a Szövetség munkája lényegtelen volt. Sokkal lényegesebbről a szerződésekről volt szó és úgy érezték az emberek, hogy az életükről ti döntötök. Nem tudom felsorolni kik mondták. Senki nem azt mondta, hogy Major elvtárs és te autót vettetek, hanem az saját életükről volt szó, amiről úgy érezték, hogy ti döntötök.

Major Tamás: Horvai elvtárs kritikáját teljes egészében ezekkel a konkrét példákkal együtt elfogadom. Az elméleti képzéssel, darabok nem olvasásával, színházlátogatással kapcsolatban nemcsak elfogadom, de köszönöm is és azt nyilvánosságra is fogom hozni. Bohémséggel kapcsolatban, cirkuszidomár dologgal kapcsolatban szeretnék néhány szót szólni, éppen a *Bánk bán*nal kapcsolatban. Nem helyes a cirkuszidomárság. Ezt is ki kell hozni, de ezt is fejlődésébe kell nézni. Másképpen kell ma rendezni (és a főhibát ott látom, hogy korábban kellett volna rájönni), másképpen kell rendezni, mint két évvel ezelőtt. Más a harc a színészekkel elvi kérdésekben és mások az eszközök. Ki akarom fejteni, hogy nem szabad a ló másik oldalára átesni. A *Bánk bán* előadásnak pl. egész világnézete és egész eszmei tartalmára döntő, hogy a Bánkot alakító színész hogyan mondja el az első három mondatot, mikor bejön a színpadra. Ha ezt jól el tudja mondani, akkor megvan a darabnak az eszmei tartalma. Nem sikerült. Ha átesünk a ló másik oldalára és nem állunk ki keményen, az nem helyes. Nem azért mondom el, mintha helyeselném a cirkuszidomár módszert, de nem szeretném, ha pacifizmus jönne ki tisztázatlan elvi kérdésekkel kapcsolatban.

Valamennyien beleestünk abba, hogy a Madách Színházat kiszemeltük, mint megszüntetendőt. Itt azt kell mondani, hogy annak ellenére, hogy helytelen volt az elvi vonal, határoztunk.

Gábor elvtárs felszólalásával kapcsolatban azt szeretném elmondani, amivel nem értek egyet. Azt mondja, hogy a Minisztériumban, Főiskolán, Szövetségben, mindenütt ott találnak. Akármennyit beszélünk a túlterheltségről, azt kell mondani, hogy továbbra is ott találnak majd és igyekezni fogunk jól dolgozni.

És ezt az irántunk megnyilvánuló félelmet, az alulról jövő kritika hiányát és ennek következtében a pletyka kifejlődését nagyon elítélendőnek tartom, de úgy veszem észre, hogy az elvtársak sokszor kerülnek az ilyen pletykák uszályába. Olyan dolog ez, mint pl. említettük a mai ülés elején, hogy a Keresztessy Máriát meghallgatásra hívták be, akkor egész csomóan azt hirdetik, hogy az ismert színészeket általában, feleslegesen meghallgatásra hívják be.

Sok olyan alulról jövő hang és pletyka is hallatszik, amelyek a Minisztérium és a Szövetség helyes intézkedéseivel állanak szemben. (Pl. az államosítással, vagy a műsorpolitikával kapcsolatban.) Van olyan vélemény is, hogy ledorongolás az, hogy ezekben a kérdésekben keményen képviseltük a Párt helyes vonalát. – De mi azt a jövőben is határozottan fogjuk képviselni.

Gábor elvtárs felszólalásában ellentmondások vannak. Én nem tartom hibának azt, hogyha egy kritika után hozzáfogunk a hibák kijavításához. Az, hogy Losonczi elvtárs megkérdezett bennünket a különböző kérdésekkel kapcsolatban, ugyanúgy megkérdez bennünket Erdei elvtárs is. Amióta megállapodtunk abban, hogy ne egyesek vezessék a színházi életet és legyenek tanácsadók, azóta én és Horvai elvtárs is egyebet sem teszünk, mint külön-külön tanácsot adunk és ez a jövőben is így lesz: ha megkérdeznek, elmondjuk véleményünket. Természetesen törődni kell a közvéleménnyel, nem kell Keszeynél tárgyalni a dolgokról. Legjobb tudomásom szerint a múltban sem Keszeynél beszéltük meg, hogy kiket szerződtetünk, de ez lehetett a látszata és ez helytelen volt, bohém volt, polgári volt.

A Pártszervezethez való viszony kérdésében azt kell mondani, hogy én a mi Pártszervezetünknél sokat dolgoztam és szeretnék továbbra is dolgozni. Igyekszem a tömegektől a Pártszervezeten kívül sem elszakadni és változtatni azon, amit Horvai elvtárs említett, hogy a kapcsolatot személyekkel tartottuk és többet mentünk a Minisztérium felé, mint a Párt szervei felé.

A káder-kérdés vonalán komoly munkát indítottunk el és annak eredménye is van. A káderpolitikám szeszélyességét bíráltam, ezt komolyan tettem, ezen változtatni akarok és már változtattam is, de ez a káderpolitika nem volt eredménytelen. Egy sereg káder nevelődött és ha kijavítjuk a hibákat, még több káder fog nevelődni.

Az ellenség kérdéséről. Ezen a területen ellenség dolgozott és dolgozik, erre rájöttem. Minden megnyilvánulása ellen igyekszünk fellépni és az egyik megnyilvánulása az ellenségnek az, hogy nem hajlandó a nyilvánosság elé állni, hanem pletykál és ez színházi életünkben most is megnyilatkozik.

Bálint elvtársnak azt válaszolom, hogy Egrivel semmi személyes ellentétem nem volt, hanem első pillanattól kezdve úgy tekintettem őt, hogy a szocdem kultúrpolitikájának lefőbb funkcionáriusa volt, akkor, amikor pl. úgy akarták szétválasztani a színházakat, hogy „ha a Nemzeti Színház kommunista, akkor az Opera legyen szocdem”. Elvi vitám volt akkor Egrivel, most nincs vele semmi bajom. Az összeroppanással kapcsolatban: a *Macbeth*[108] nem volt jó alakítás, azt én is tudom.

A Szakszervezettel kapcsolatban: a Szakszervezetet segítettük bírálattal, egyébként nem. Rossz volt a viszonyunk a Szakszervezet megalakulása óta.

[7] William Shakespeare: *Macbeth*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1950. április 22. Rendező: Rátai Dénes.

A Szakszervezetben volt egy helytelen szektaszellem, amelynek képviselője leginkább Dalos Ágnes volt. A Szakszervezethez való viszonyunk Pártunk bírálata alapján fejlődik, de ez a viszony a Szövetséggel és a színházakkal kapcsolatban nincs még tisztázva és ezért Szendrő elvtárs javaslatát helyesnek tartom.

Mindezek alapján igyekszem konkrétebbé tenni a kritikát és önkritikát és mindezt meg fogjuk beszélni az Aktíván.

Kolb József: A Szaktanács foglalkozott a Szakszervezet munkájával és komoly bírálatot gyakorolt. Apró elvtárs azt mondotta, hogy a tagság hogyan fogadja majd a bírálatot, az attól függ, ahogy mi kivisszük a kérdést. Ha mi ténylegesen mély, őszinte önbírálatot gyakorolunk, akkor nagymértékben fel fog lendülni a munka is. A most felvetett kérdéseket frissen kell tartani az őszi évad megindulásáig, hogy akkor is serkentőleg hassanak.

Horvai István: Vannak karrierista elemek és amikor meghallják, hogy Major és Horvai ellen bírálat készül, akkor azt mondják „gyerünk! Rajta….”. Ezért, Szilágyi elvtársnő, fontos, hogy minden véleményt úgy hozzunk egymás elé, hogy magunk is megszűrjük. A véleményeket össze kell gyűjteni és megállapítani, hogy a te tapasztalatod is ez volt-e. Csak ilyen mérlegelés után alakítsunk ki véleményt.

Szilágyi Bea: Amit elmondtam, mindezt kötelességemnek tartottam elmondani és nem voltam rá felkészülve, hogy te, Horvai elvtárs, így fogadod. Lehet, hogy rossz formában mondtam, de az ügyek fontossága volt az, ami Gábor elvtárssal és velem elmondatta mindezt. (Major elvtárs felé:) Nem szoktam az emberek, a pletyka uszályába kerülni. És arra kérem Horvai elvtársat, nézze meg, amit itt elmondottunk, vizsgálja meg ő is, hogy van e benne igazság.

Gáspár Margit: Most itt tulajdonképpen megint a kritika elfojtásáról van szó. Nem szabad ilyen kikötéseket tennünk: meg kell szoknunk, hogy itt mindent elmondhassunk. Élesen tiltakozom a legkisebb kísérlet ellen, amely a kritika elfojtására vezethet.

Gábor Miklós: Major elvtárs vitázott felszólalásom egy pár pontjával. Engem nem győzött meg Major elvtárs egy egész sor kérdésben. Elmondta, amit én mondtam, illetőleg, hogy ha én túlhajtanám, amit mondtam, mi lenne ebből, és ez helytelen lenne. Pl. bizonyos kérdésekben Erdei elvtárs engem is megkérdezett, Losonczi elvtárs nem. Nem arról van szó, hogy Losonczi elvtárs csak őt kérdezte meg. A Pártszervezettel való viszonyoddal nem értek egyet és még van egy pár kérdés, amit részben a folyóiratban, részben az Aktíván

tisztázni fogunk. Ha elkezdünk a bírálat veszélyességéről beszélni, akkor az is egy bizonyos elfojtása a bírálatnak.

Horvai István (Szilágyi elvtársnő felé): Azt mondottad, hogy sokan csalódtak bennem, de te nem: neked segítettem. Azért mondtam, hogy mondd el név szerint, kik csalódtak és a saját tapasztalatoddal vesd össze az ő tapasztalatukat, mert úgy láttam a fentiekből, hogy nem volt egész határozott véleményed.

Szilágyi Bea: Én úgy hallottam, hogy fiatal rendezők mentek hozzád és nem segítettél és például amikor a Honvéd Színház ott játszott nálatok, úgy kezelted őket, mint egy mellékes ügyet. Szeretném még azt is elmondani, hogy bármilyen fogadtatás is érje az én bírálatomat, soha nem fogja ez bennem elfojtani a szót és ha nem is vagyok gyakorlott, mindig hozzá fogok szólni a kérdésekhez.

Ezzel az ülés véget ért.

Jelzet: MNL OL P 2143-11. tétel – 1951.
Géppel írt piszkozat, pecsét és aláírások nélkül.

[12]

A budapesti színházak műsortervének ismertetése (1951–1952-es évad) – 1951

A színházak műsorterve rövid szinopszisokkal kerül a szövetség elé. A dokumentum különös értéke a repertoárszerkezet világos megfogalmazásában és a szinopszisoknak az új szovjet elvárásokra fordított-szűkített változatában rejlik.

Nemzeti Színház:
Új föld[1] lesz a címe Szabó Pál készülő új darabjának, amelyet az évad első felére tűzött műsorára a Nemzeti Színház. A darab derűs formában bár, de mai életünk egyik legfontosabb problémájával foglalkozik, a szocialista falu, a szocialista paraszt kérdésével. Részben megvan már, részben pedig fokozódó tempóban folyik a tszcs-k szervezése, ezzel azonban nincs vége a küzdelemnek. Aki belépett a csoportba, nem válik még máról holnapra szocialista emberré, nagyon sok múltbeli hibáját kell leküzdenie. Nem áll egyedül az ilyen ember, segíti őt a Párt, a Párt vezette most felnövő ifjú nemzedék is, amely az új eszmékkel könnyebben barátkozik meg, mint az öregek, de a döntő lépést az embernek mindig magának kell megtennie.

- *Shakespeare* egyik nagy tragédiájának új előadását tervezi a Nemzeti Színház februárra. Még nem dőlt el, hogy a *Hamlet*re vagy a *Romeo és Júliá*ra esik-e a választás. Mindkettő egyforma remekmű, s a nagy remekművek mindenkor egyformán időszerűek. „Ne tépelődj, szúrd le az ellenséget” – tanítja az egyik, „Pusztulásra van ítélve az a világ, amelyben még szeretni nem lehet” – vallja a másik. Melyik az időszerűbb? – bajos lenne eldönteni. Mindkettőt megcsonkított, meghamisított formájában ismeri csak a magyar színházi közönség, ideje mindkettőt „bemutatni”.
- *Felejthetetlen 1919.*[2] Visnyevszkij Sztálin-díjas darabjának bemutatásával azt az utat folytatja a Nemzeti Színház, amelyet a *Ljubov Jarovájá*val kezdett meg: mai életünk kiinduló pontjára, a szovjet-hatalom kialakulására és megszilárdulására vet fényt. Ez a darab része a történelemnek, s miként annak, úgy ennek is Lenin és Sztálin a hősei. Rendezőnek, s ki-

[1] Szabó Pál: *Új föld* című könyve végül 1954-ben jelent csak meg a Szépirodalmi Könyvkiadónál.
[2] Vszevelod Vitaljevics Visnyevszkij: *Feledhetetlen 1919*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1952. április 4. Rendező: Barta Zsuzsa, Major Tamás, Marton Endre.

vált színésznek talán soha eddig nem jutott nehezebb, felelősségteljesebb feladat osztályrészül, mint az emberiségnek ezt a két óriását hitelesen megformálni, éreztetni minden mondaton, minden mozdulaton át Lenin és Sztálin hatalmas egyéniségét.

– *Illyés Gyula* új darabja[3] 1848-ba visz bennünket, s épp ezért bemutatóját március 15-re tűzte ki a színház. A darab azt akarja bemutatni, hogy a nincstelen zsellér szemében hogy nő, hogy tágul ki a ház az apró személyi tulajdontól egészen a haza fogalmáig. Ozora szüretelő népe ravasz paraszti furfanggal előbb csak első szabad szüretjét akarja megvédeni Jellesich bán csapatai elől, s a tréfás védekezésből országos esemény lesz: a katonaság nagyobb erőt szimatol a háttérben és lerakja a fegyvert. A nép erejét példázza ez a darab a népet, amely megfelelő szervezéssel, vezetéssel csodákra képes. S ha a szabadságharc végülis elbukott, azért nem a nép felelős.

A Nemzeti Színház a múlt évad műsorából a következő darabokat fogja bemutatni:

Gorkij: *Ellenségek*
Shakespeare: *III. Richárd*[4]
Osztrovszkij: *Jövedelmező állás*
Katona József: *Bánk bán*
Mikszáth: *Noszty fiú esete Tóth Marival*[5]
Trenyov: *Ljubov Jarovája*
Háy Gyula: *Az élet hídja*
Schiller: *Ármány és szerelem*[6]
Fu-Ko: *Harcban nőtt fel*[6]
Pavlenko: *Boldogság*[6]
Gorkij: *Jegor Bulicsov és a többiek*[9]
Shakespeare: *Szentiványéji álom*[10]

[3] Illyés Gyula: *Az ozorai példa*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1952. március 22. Rendező: Gellért Endre.
[4] William Shakespeare: *III. Richárd.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1943. április 1.
[5] Mikszáth Kálmán: *A Noszty fiú esete Tóth Marival.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1950. május 26. Rendező: Gellért Endre.
[6] Friedrich Schiller: *Ármány és szerelem.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1943. október 16.
[7] Fu-Ko: *Harcban nőtt fel.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1951. március 28. Rendező: Marton Endre.
[8] Pjotr Andrejevics Pavlenko: *Boldogság.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1949. december 21. Rendező: Gellért Endre.
[9] Makszim Gorkij: *Jegor Bulicsov és a többiek.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1950. november 4. Rendező: Major Tamás.
[10] William Shakespeare: *Szentiványéji álom.* Bemutató: Nemzeti Színház, 1948. június 11. Rendező: Major Tamás.

Nemzeti Színház Katona József Kamara Színháza:

– *A viadukt.*[11] Vojtech Cach cseh író darabja első díjat nyert a cseh színházak versenyén. A cseh munkásmozgalomnak egyik fontos epizódja körül forog a dráma: a cseh polgári demokrácia engedményeivel, kétkulcsos politikájával a fasizmus útját egyengeti, s amikor 1931-ben, az általános dekonjunktúra idején a munkásság síkraszáll jogaiért, csendőrsortűzzel válaszol a munkáért, kenyérért tüntető békés tömegnek. És ki a bűnös? Kit marasztal el a polgári bíróság? Nem a gyilkos csendőröket, nem is a merénylet értelmi szerzőit, hanem az életbenmaradt áldozatokat, a kommunistákat.

– *Háy Gyula* új darabjának[12] bemutatóját január közepére tervezi a Nemzeti Kamaraszínház. Az írót a békeharc és az értelmiség kérdései foglalkoztatják, és ennek problémakörét tárgyalja készülő darabja is. Be fogja mutatni a magyar értelmiségnek azt a két típusát, amelyet Révai József kongresszusi beszédében Gombás Pál és Szentgyörgyi Albert nevével jelölt meg. És bemutatja azt a nyugati tudományt, amelynek bűvöletében a felszabadulás utáni időkben sok értékes embert ki lehetett csalni az országból, míg azok aztán a helyszínen rá nem jöttek, hogy az a tudomány nem az ember, boldogulását, hanem az ember kiirtását tűzte ki célul maga elé.

– *Csehov: Vanja bácsi*.[13] Csehovnak ez a darabja régi adóssága a magyar színházaknak. Vanja bácsi, Szonja és Asztrov doktor a polgári társadalomnak alkotóerő szunnyad, de a környező légkör, vagy a társadalmi előítéletek fonákságai miatt nem tudják szárnyukat kibontani. Nemes lelkű, áldozatkész emberek azok, akiket megmételyezett a környezet, s áldozatot vállalnak egy rossz ügy érdekében. Egy tehetségtelen embert szolgálnak – mondhatni egy tehetségtelen osztály érdekeit – egész energiájukat rá pazarolják, s az nemhogy hálás lenne az áldozatért, de könyörtelenül el is hajtja őket, mint valami kifacsart citromot.

A Nemzeti Színház Katona József Kamara Színháza a múlt évad műsorából a következő darabokat fogja bemutatni:

Rahmanov: *Viharos alkonyat*[14]
Shaw: *Varrenné mestersége*[15]

[11] Vojtech Cach: *Viadukt*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1951. október 12. Rendező: Marton Endre.
[12] Háy Gyula: *Erő*. Bemutató: Katona József Színház, 1952. február 25. Rendező: Marton Endre.
[13] Anton Pavlovics Csehov: *Ványa Bácsi*. Bemutató: Katona József Színház, 1952. április 9. Rendező: Gellért Endre.
[14] Leonyid Rahmanov: *Viharos alkonyat.* Bemutató: Magyar Színház, 1950. február 22. Rendező: Gellért Endre.
[15] George Bernard Shaw: *Warrenné mestersége.* Bemutató: Katona József Színház, 1951. december 1. Rendező: Major Tamás.

Molière: *Fösvény*[16]
Shakespeare: *Sok hűhó semmiért*[17]
Mihajlov-Szamojlov: *Titkos háború*[18]
Molière: *Tartuffe*[19]
Shaw: *Szerelmi házasság*[20]

Madách Színház:

- *Égő híd.*[21] Romasov izgalmas drámája 1917 hősi forradalma idejében két testvér figuráján keresztül mutatja be az áruló és a haladó értelmiség útját és harcát és megismertet bennünket a forradalom géppuskás harca mellett azzal a harccal is, amit a bolsevisták a győztes forradalom után az üzemekben, munkahelyükön lelkes, éber, fáradtságot nem ismerő munkájukkal folytatnak a kommunizmus győzelméért.
- *Osztrovszkij: Farkasok és bárányok.*[22] Murzaveckája 65 éves aggszűz, eladósodott nagybirtokos, miután Csugunov lecsúszott jogász segítségével különféle csalással már több ízben zsarolt ki pénzt a szomszéd birtok tulajdonosnőjétől, Kupavina gazdag fiatal özvegytől, most részeges, züllött unokaöccsét akarja összeházasítani vele, hogy vagyonát megkaparintsa. Rokona a képmutató Glafirs Linyájev békebírót és megrögzött agglegényt szemelte ki magának férjéül. A tervek különböző fondorlatokkal jól haladnak előre, mikor megjelenik Berkutov, aki szintén a fiatal özvegy vagyonára pályázik és lehetetlenné teszi Murzaveckáját és egész társaságát, az özvegyet pedig elveszi feleségül. Egyedül Glafira ér célt, aki elvéteti magát Linyájevvel. Osztrovszkij ebben a darabban éles szatírával leplezi le a korrupt, rothadó feudalizmust, ahol „farkasok" és „bárányok" kizsákmányolják a népet és közben egymást is felfalják.
- *Sarkadi Imre: Gyújtogatók*.[23] A darab 1951-ben játszódik falunk, a falusi osztályharc jelenlegi állapotát mutatja be. Egy szövetkezet erősödik, bővül, a parasztok előtt vonzóvá, rokonszenvessé válik. Szabotázs folytán a szénaboglya kigyullad. Az esemény sok egyébre is kihat, a belépések száma lecsökken, a bennlévők bizonytalanokká válnak, parasztellenes hangulat alakul ki – míg végre lelepleződik, hogy az ellenség okozta nemcsak a gyújtogatást, a nehézségeket, a bajokat is.

  Sarkadi Imre darabja új oldaláról ábrázolja a falusi osztályharc jelenlegi stádiumát és a középparaszt megnyeréséért folyó küzdelmet. Az író a dráma folyamán hiteles képet ad a forradalmi fejlődésben lévő magyar falu népének családi életéről is.
- *Howard Fast: Harminc ezüstpénz.*[24] A jeles amerikai író egyetlen színdarabjában az U.S.A.-beli lelki terrorról nyúlt megrázó képet, arról az ébredező ellenállásról, amely ugyanakkor, amikor a gyöngéket lealjasítja, a becsületes embereknek kinyitja a szemét.

  A történet középpontjában egy amerikai „átlagos" család élete áll. A család egyik barátját az Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság elé idézik: azzal vádolják, hogy kommunista. A férj, ingatag jellem, elárulja barátját, hogy saját életét és karrierjét mentse, hajlandó még hamis vallomást is tenni. Ezáltal azonban szembekerül tisztességes gondolkozású feleségével. A szakadék egyre mélyül a házastársak között, végül is kenyértörésre kerül sor, az asszony megundorodik férje galádságától és elhagyja a családi otthont.

  Howard Fast kiváló emberismerettel, pártos művészettel tart tükröt a mai amerikai valóság elé, bemutatja a fasizmus felé rohamléptekkel haladó, de az egyszerű emberek ellenállását megtörő imperializmust.
- *Hajnal Moszkva felett.*[25] Szurov drámája a harcos kommunista szellem lelkesítő buzdítás a napi munkához. Egyben küzd az imperialisták ellen.

  A darab egy textilgyárban játszódik és bemutatja a fiatalok harcát és egészséges kezdeményező képességét. A darab megmutatja nekünk, hogy milyen helytelen az egyéni boldogságról való lemondást úgy ábrázolni, mintha az elvileg elválaszthatatlan lenne a forradalomtól.

  Szurov drámája az alkotás, a harc boldogságát énekli meg.
- *Lope de Vega: Gyilkos falu*.[26] Fernan Gomez de Guzman, a Calatrava-rend komturjának önkényeskedései rettegéssel töltik el Fuente Ovejuna falujának népét. Különösen a fehérnépnek van rettegésre oka, a hatalmával visszaélő komtur nem hagyja békén a falu lányait és asszonyait. Saját élvhajhászásának engedve, erőszakoskodik a falu lányaival és nem riad semmitől sem vissza, hogy nemtelen vágyait kielégítse. Utoljára falu bí-

[16] Moliére: *Fösvény*. Bemutató: Katona József Színház, 1952. május 14. Rendező: Major Tamás.
[17] William Shakespeare: *Sok hűhó semmiért.* Bemutató: Katona József Színház, 1952. október 10. Rendező: Major Tamás.
[18] Vlagyimir Mihajlov: *Titkos háború*. Bemutató: Magyar Színház, 1951. április 2. Rendező: Várkonyi Zoltán.
[19] Moliére: *Tartuffe.* Bemutató: Katona József Színház, 1955. Rendező: Major Tamás.
[20] George Bernard Shaw: *Szerelmi házasság.* Bemutató: Nemzeti Kamara Színház, 1947. október 16. Rendező: Gellért Endre.
[21] Borisz Szergejevics Romasov: *Égő híd*. Bemutató: Madách Színház, 1951. szeptember 23. Rendező: Pártos Géza.
[22] Alekszandr Nyikolajevics Osztrovszkij: *Farkasok és bárányok*. Bemutató: Madách Színház, 1951. november 8. Rendező: Hont Ferenc, Horvai István.
[23] Sarkadi Imre: *Út a tanyákról*. Bemutató: Madách Színház, 1952. február 10. Rendező: Horvai István.
[24] Howard Fast: *Harminc ezüstpénz*. Bemutató: Madách Színház, 1952. január 6. Rendező: Darvas Iván – Pártos Géza
[25] Anatolij Szurov: *Hajnal Moszkva felett*. Bemutató: Madách Színház, 1952. április 9. Rendező: Simon Zsuzsa.
[26] Lope de Vega: *A hős falu*. Bemutató: Madách Színház, 1952. november 13. Rendező: Horvay István.

rójának lányára, Laurenciára vet szemet. Frondosot, a lány jegyesét elüldözi, a többieket, akik védelmére kelnek, sanyargatja. A falu népe azonban, midőn önkényeskedése tetőpontra hág – a komtur szétkergeti Frondoso és Laurencia lakodalmát – fellázad ellene és véget vet gyalázatos mesterkedéseinek. A király döntőbírái kénytelenek felmenteni a falut, mert Fuente Ovejuna lakossága minden kérdésre egyöntetűen csak a község nevének emlegetésével válaszol.

A Madách Színház a múlt évad műsorából a következő darabokat fogja bemutatni:

Móricz Zsigmond: *Rokonok*[27]
Szigligeti: *Liliomfi*[28]
Tur testvérek: *Villa a mellékutcában*[29]

Ifjúsági Színház:

- *Molière: Úrhatnám polgár.*[30] Molière ezzel a vígjátékával a polgári társadalom groteszk kinövéseit leplezi le. Jourdain úr, aki pénzével tudományt és rangot akar vásárolni, közben csalók, áltudósok és főúri gazemberek nevetséges áldozatává válik, méltán éri el sorsát.

  Nemcsak az ostoba polgár kritikája ez a szatíra, hanem láthatjuk ugyanakkor méltó kortársait, az arisztokráciát és a lopást elnéző királyi udvart is.

  Jó tanulság ez a mű ma is mindenki számára arra, hogy élnie kell népi demokráciánk tanulás adta lehetőségével, mert nem a rang és pénz, hanem a szorgalom és a munka teszi megbecsültté az embereket.
- *Osztrovszkij: Az acélt megedzik.*[31] Másfajta emberek új hősök nőttek ki a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nyomán. Pavel Korcsagin a kis proletárgyerek férfivá válik. Bolsevik emberré. Nyikoláj Osztrovszkij hatalmas sikerű regénye nyomán ezzel a darabbal olyan hőst mutathatunk be, akinek a szocialista öntudata legyőzi a legsúlyosabb nehézségeket. Félig bénán, vakon harcosa marad a kommunista eszméknek.

[27] Móricz Zsigmond: *Rokonok.* Bemutató: Madách Színház, 1951. február 27. Rendező: Pártos Géza, Nádasdy Kálmán.
[28] Szigligeti Ede: *Liliomfi.* Bemutató: Madách Színház, 1950. június 3. Rendező: Horvai István, Pártos Géza.
[29] Ariadna Tur –Pjotr Tur: *Villa a mellékutcában.* Bemtuató: Madách Színház, 1950. február 22. Rendező: Pártos Géza.
[30] Molière: *Az úrhatnám polgár*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1952. szeptember 28. Rendező: Vámos László.
[31] Alekszandr Nyikolajevics Osztrovszkij: *Az acélt megedzik*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1952. december 22. Rendező: Berényi Gábor.

  Pável Korcságint a gyilkos kor nem tudja megakadályozni abban, hogy továbbra is szeresse az életet az embereket és továbbra is dolgozzék. Pável Korcságint a Bolsevik Párt nevelte, edzette, acéllá.

  A szovjet emberek határtalan akaraterejét, a történelemben példa nélkül álló hősiességét örökíti meg az *Acélt megedzik* című regényéből dramatizált színdarab.
- *Rajcsányi Károly: Trombitás Katica.*[32] Ipari tanulóink újfajta nevelést kapnak az új iskolában. A közösségi élet problémáiban, konfliktusaiban a régi és az új harcában formálódnak ki fiataljaink újtípusú emberekké. Kialakulnak bennük a szocialista ember tulajdonságai: a munkaszeretet az önkéntes vasfegyelem, az áldozatkészség, a hősiesség.

  A dráma főhőse: egy 16 esztendős árvalány, akit a kuláknál végzett cselédmunka állati sorából ragad ki a munkaerő toborzás, hogy az iskola és az ipari tanulóotthon közösségében a kollektíva megbecsült tagjává, az iskola és az otthon büszkeségévé váljék.
- *Gárdonyi–Szinetár: Egri csillagok.*[33] A hős *Egri csillagok* regényből dramatizált színdarab. Gárdonyi csodálatos munkájához híven azt példázza, hogy Dobó István és hős várnépe, férfiak és asszonyok miként álltak helyt és győztek a magyar történelem egyik legválságosabb szakaszában, a török rablók ellen. Rendkívüli nehézségek közepette az önfeláldozó hazaszeretet gyönyörű példáját adták a vár hős védői, Dobó, Mekcsey, Bornemissza vezetésével. Hivatva van megmutatni ez a mű, hogy az igazi hazaszeretet a legvadabb ellenséggel is győzelemre segíti mindazokat, akikben magasan lobog a szülőföld, a haza iránti hűség, az egyéni bátorság tüze.
- Új magyar darab.
- *Romasov: Mindenkivel megeshet.*[34] Vidám szovjet fiatalok életét ismerhetjük meg ebben a vígjátékban. Kedves történetükön keresztül elénk tárul a szocialista társadalom néhány jellemző problémája. Nagy lehetőségek vannak a pályaválasztásban, mégis meg kell küzdeni a múlt még meglévő akadályaival, amikor női munkaerőket állítanak be mozdonyvezetőnek.

  Natasa és Alexszej, a két vidám ifjú vasutas sok bonyodalom után talál egymásra és közben sok hasznos tanulságot szerez.

  A szovjet leányoknak a „férfimunkában” való helytállása a darab fő eszmei mondanivalója.

[32] A darab elkészülésére és bemutatására vonatkozó információ nem volt fellelhető.
[33] Gárdonyi Géza – Szinetár György: *Egri csillagok*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1952. február 23. Rendező: Vámos László.
[34] Borisz Szergejevics Romasov: *Mindenkivel megtörténik*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1952. március 12. Rendező: Both Béla.

Az Ifjúsági Színház a múlt évad műsorából a következő darabokat fogja bemutatni:

Borozdina, Davidson[35]: *Harmadévesek*[36]
Gorbatov: *Apák ifjúsága.*[37]

Úttörő Színház:

– *Gergely Márta: Úttörő barátság*.[38] A haza nem csak a föld a víz, a hegyek a síkságok. A haza az sokkal több még ennél, a haza az emberek is, akik körülöttünk állnak. Ha a pajtásodnak is segítesz, a hazádnak segítettél.

  A darab hőse, Laci 13 éves úttörő, ebben az évben sokat javult tanulmányaiban, de magyarból változatlanul rosszul áll. Az úttörőraj, amibe Laci is tartozik, nyári úttörőtáborba megy. Laci nem akar itthon tanulni, el akar menni társaival együtt a táborozásba. Társai közül tanulópárja és legjobb barátja, Jóska is ellenzi azt, hogy eljöjjön velük, mert nem érdemli meg, és itthon kell maradnia tanulni. Laci emiatt összevész Jóskával és nem tekinti többé barátjának. Jóska az úttörőtáborban rájön arra, hogy hibát követett el, mikor legjobb barátját otthon hagyta és eljött, ahelyett, hogy segített volna a tanulásban. Elhatározza, hogy holnap hazamegy. Jóska nehéz és hősies harcot vív addig, míg végül sikerül rábírnia Lacit tanulásra és újra jó barátok lesznek.

– *Marsak: Tizenkét hónap.*[39] A szép mesejáték egy kis árvalány és gonosz mostohája történetét beszéli el. A szeszélyes királynő télen hóvirágra vágyik, és töméntelen kincset ígér annak, aki udvarába ilyen virágot hoz. Agonosz mostoha és édesleánya kiküldik a kis árvalányt a hóviharba, hogy szedjen nekik hóvirágot. A kislány már majd megfagy a téli hidegben, mikor a 12 hónap segítségére siet és tavaszt ébreszt az erdőben, hogy a kislány tudjon hóvirágot szedni. A gonosz mostoha és lánya maguk viszik el a becses virágot a királylányhoz, hogy ők vegyék fel az érte járó jutalmat, és pórul járnak, mert a szeszélyes királylány azt követeli, mutassák meg a helyet ahol szedték, persze ezt nem tudják. Bevallják a csalást, és a királylány, a mostoha és az udvaroncok most már a mostohalányt kérik meg arra, hogy mutassa meg az erdei utat. A kislány arra nem hajlandó, mert titoktartást ígért a 12 hónapnak. A királylány akkor az életére tör, de a 12 hónap hatalmas vihart támaszt a kislányt megmenti, a királylány és az udvaroncok, a gonosz mostohával és lányával együtt, már majd elpusztulnak a szélben, mikor a 12 hónap és a kis árvalány megkegyelmeznek életüknek. A gonosz mostoha és lánya kutyává változik, a királylány megjavul, megszelídül és a kis árvalány pedig a 12 hónap marad.

– *Mihalkov: Vörös nyakkendő*[40] A színdarab Valerij Visnyakov és Bura Bagyejkin barátságáról szól. Eszmei mondanivalója, hogy az igazi barátság megjavítja, jóvá teszi az embert. A darab hőse, Valerij alapjában nem rosszindulatú, de önző, engedetlen, makacs gyerek, aki nem ismeri az élet nehézségeit. Szembekerül a közösséggel, a pionírcsapat megkéri arra, hogy a faliújságukba rajzoljon, ő erre nem hajlandó és mikor társai megszidják, eléjük csapja az asztalra az úttörő-nyakkendőjét. Valerij később Bura igaz barátsága és segítsége révén rájön arra, hogy helytelenül viselkedett a csapattal és hozzátartozóival szemben megjavul.

– *Brustein: Egységes harci iskola.*[41] A színdarab Oroszországban, 1918-ban játszódik. Problémája az élet, haza és szabadság szeretete, a bátorság és hősies helytállás, a bajtársiasság és az ellenség gyűlölete. Egy bátor kislány, Panyuska életéről szól, akinek az apját megölik a fehérek. A bátor kislány bosszút áll apja gyilkosain. Mikor a várost ostromolják a fehérek segítségére van a vörös csapatoknak és komoly szolgálatot tesz az ellenség elleni harcban.

  A színdarab Ludas Matyi ismert történetét, harcát és győzelmét a gonosz földesúr Döbrögi ellen beszéli el. A Ludas Matyi különösen értékes a mi számunkra, mert hitelesen bemutatja az elmúlt világ feudális kényurát Döbrögi személyében, bemutatja a népet, milyen pogányul sanyargatta. S főként ezért különösen értékes, mert Ludas Matyi alakjában igazi, vérbeli népi hőst teremt, aki a rajta esett sérelmeket háromszor veri vissza a földesúron és akinek harca egybe esik a nép harcával, a nép forradalmi vágyával. Ludas Matyi győzelme Döbrögin a nép győzelme a földesurakon.

Az Úttörő Színház az elmúlt évad műsorából a következő darabokat fogja bemutatni:

Katajev: *Ványa, az ezred fia*[42]
Mihalkov: *Haza akarok menni*[43]

[35] Alekszandr Davidszon szovjet színész.
[36] Anastasia Borozdina: *Harmadévesek*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1951. június 16. Rendező: Várkonyi Zoltán.
[37] Borisz Leontyevics Gorbatov: *Apák ifjúsága*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1950. október 25. Rendező: Hont Ferenc.
[38] Gergely Márta: *Úttörő barátság*. Bemutató: Úttörő Színház, 1951. szeptember 14. Rendező: Horváth Jenő.
[39] A színházi adattárban nem szerepel. A *Magyar Nemzet* említi meg a jövő évad előadástervei között. G. J., „Indul a közönségszervezés az új évadra”, *Magyar Nemzet*, 1951. júl. 27., 6.

[40] Szergej Vlagyimirovics Mihalkov: *Vörös nyakkendő*. Bemutató: Úttörő Színház, 1951. november 7. Rendező: Kende Márta.
[41] Alekszandra Brustein: *Pányuska iskolája*. Bemutató: Úttörő Színház, 1952. február 20. Rendező: Both Béla.
[42] Valentyin Petrovics Katajev: *Ványa, az ezred fia*. Bemutató: Úttörő Színház, 1951. május 6. Rendező: Horvai István – Seregi László.
[43] Szergej Vlagyimirovics Mihalkov: *Haza akarok menni*. Bemutató: Úttörő Színház, 1950. október 22. Rendező: Horváth Jenő.

Állami Bábszínház:

- *Mészöly Miklós: Terülj táska.*[44] Népmese 3–12 éves gyerekek számára. A mesebeli szegény fazekasnak két lánya van. Az egyik szorgalmas, dolgos, a másik lusta és hiú. A szorgalmas kislány munkája jutalmául egy csodálatos táskát kap az erdei anyókától: az a táska minden kívánságot teljesít. A hiú leány hibái miatt a táskát megszerzi a kapzsi szomszéd, Büzögi gazda. A mese során kerül egy másik táska is, amelyből bot ugrik ki a varázsszóra, s megbünteti a kapzsit, a lustát. Azzal a tanulsággal fejezősik be a mese, hogy a becsületes, dolgos ember elnyeri méltó jutalmát – a lustaság és kapzsiság pedig büntetését.
- *Matvejev: Csodálatos kalucsni.*[45] 3–12 évesek számára. Egy vasárnapi kocavadász az erdőben elveszti egyik kalucsniját. Nevetséges bonyodalom kerekedik a kalucsni miatt az erdő jóindulatú és gonosz állatai körében, melynek során két üldözött kis nyúl, csodálatos bátor hőssé válik és ráncba szedi a rend ellenségeit. A mese végső tanulsága, harcolnunk kell a babonák ellen.
- *Kovács–Vajda: Liliom espressó.*[46] Komédia felnőttek számára. Egy nagyon fontos újítás titkát, melyet a gyár fiatal tehetséges, de kissé félszeg tudós mérnöke a nép javára akar fordítani, egy ellenséges hatalom kémei mindenáron el akarják lopni. Mulatságos bonyodalmak, fonák helyzetek során, a nép éberségével sikerül ezt a kísérletet meghiúsítani. A kémek utáni hajszában a tudós megacélosodik, megtalálja a helyes kapcsolatát az élettel, ugyanakkor megtalálja élete párját is. A darab Budapesten játszódik napjainkban, bemutatja Budapest életének keresztmetszetét, a dolgozó és szórakozó népet, a múltból itt maradt groteszk elemeket és figyelmeztet az ellenséggel szemben tanúsítandó soha nem lanyhuló éberségre.
- *Tamási Áron: Bubos vitéz.*[47] Mesejáték 5–15 évesek számára. A mese a régi basáskodó földesurak világába visz vissza. Bemutatja a fiatal jobbágylegényt, aki szembeszáll kegyetlen és kapzsi földesurával, maga köré gyűjti az elnyomás miatt erdőbe menekült bujdosókat és szegénylegényeket, velük és az erdő vadjaival megszabadítja a népet a zsarnoktól. A mese az elnyomás elleni küzdelemre, a baráti szeretetre és a nép szeretetére nevel. Tele van bájos fordulatokkal és kedves szerelmi szál húzódik benne végig.
- *Tatay Sándor: Kinizsi Pál.*[48] Mondai játék iskolásoknak és felnőtteknek. A magyar nép sorából hadvezérré emelkedett legendás hírű hőséről szól a darab. Bemutatja Kinizsinek a népmondákból ismert emberi és katonai erényeit, megismerjük a hozzá méltó hitvesével való találkozást és az érte vívott harc nagyszerűségét, találkozunk Mátyás királlyal az igazságossal.

  A hősi monda az izzó hazaszeretetre és mély baráti szeretetre, a nép szeretetére és tiszta szerelem megbecsülésére nevel.
- *Tersánszky J. Jenő: Misi mókus kalandjai.*[49]Mesejáték a legfiatalabb korosztály számára. Vidám és fordulatos történettel ismerteti meg a nézőt a darab talpraesett hősével Misi mókussal, aki az élet könnyebbik felét akarja választani, ezért minden kalandon átesve keresi az örökké termő fát, melynek árnyékában tétlenül el lehet éldegélni, azonban viszontagságos kalandok – amelyek kacajra fakasztják a nézőt – végül is bebizonyítják, hogy az igazi boldogságot a dolgos szorgalmas, munkásélet jelenti.

Az Állami Bábszínház a múlt évad műsorából a következő darabokat fogja bemutatni:

Maljarevszkij: *Csodafazék*[50]
Tarahovszkája: *A csuka parancsára*[51]
Landau: *Nyúl meg a kandúr*[52]
Sztárparádé[53]

Fővárosi Operettszínház

- *Mikszáth–Sárközi: Szelistyei asszonyok.*[54] Mikszáth Kálmán Mátyás korában játszó regényét Benedek András és Semsei Jenő dolgozta át daljátékszöveggé. Zenéjét Sárközy István írja.

[44] Mészöly Miklós: *Terülj táska*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1951. október 16. Rendező: Nagy Géza.
[45] German Ivanovics Matvejev: *Csodálatos kalucsni*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1951. december 5. Rendező: Simándi József – Bod László.
[46] A színházi adattárban nem szerepel. A *Kis Újság* egy írása is csak tervként említi: „Mit ad az tíz évadban az Obrazcovék látogatása óta újjászületett magyar bábjáték”, *Kis Újság*, 1951. szept. 7., 4.
[47] Tamási Áron: *Búbos vitéz*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1952. március 12. Rendező: Bod László.
[48] Tatay Sándor: *Kinizsi Pál*. Bemutató. Állami Bábszínház, 1954. május 4. Rendező: Lázár Gida.
[49] Tersánszky Józsi Jenő: *Misi Mókus kalandjai*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1952. május 28. Rendező: Kertész László.
[50] P. G. Maljarevszkij: *Csodafazék*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1951. május 12. Rendező: Szegő Iván.
[51] Jelizaveta Jakovlevna Tarahovszkaja: *A csuka parancsára*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1950. okóber 12. Rendező: Szegő Iván.
[52] Georgij Alekszandrovics Landau: *A nyúl meg a kandúr*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1950. november 10. Rendező: Szegő Iván – Bod László.
[53] Kovács Dénes: *Sztárparádé*. (Szatirikus kabaré felnőtteknek.) Bemutató: Állami Bábszínház, 1951. január 2. Rendező: Szegő Iván. Elemzést írt róla Szántó Viktória, A magyarországi bábszínházi kánon. Intézményi működés az ötvenes években. PhD-értekezés, SZFE, 2020.
[54] Sárközy István: *Szelistyei asszonyok*. Bemutató: Fővárosi Operettszínház, 1951. október 19. Rendező: Apáthi Imre.

A történet Mátyás király korában játszódik le. Központi problémája az ország függetlenségének megvédése a külföld hódítási kísérletei ellen, különösen Fridrik császár ismételt próbálkozásaival szemben. Ezek a próbálkozások bent az országban mindig a Mátyással szembenálló oligarchiára támaszkodtak, akik ellen a király mindvégig a legnagyobb eréllyel küzdött. Ennek volt köszönhető, hogy az ország függetlenségét valóban sikerült mindvégig megvédenie, valamint az, hogy elnyerte a nép szeretetét, mely a hatalmaskodó főurakkal szemben küzdelmeiért Igazságos Mátyásnak nevezte el. A darab a nagyszerű Fekete Sereg erejére és a nép szeretetére támaszkodó Mátyásnak azt a kettős küzdelmét mutatja be.

– *Dékány–Farkas: Zengő erdő.*[55] Az iharosi állami erdőgazdaság erősödő népgazdaságunk fontos helye. Idejönnek nyári munkára az erdészeti iskola növendékei, hogy tudásukat a gyakorlattal gyarapítsák. A darab ennek a tanuló és dolgozó ifjúságnak az életét mutatja be, kapcsolatukat a tudománnyal, viszonyukat a munkához, egymáshoz s ezen keresztül az egész társadalomhoz. Küzdelmük már a természet átalakításáért vívott szocialista harc, az új ember harca a szocialista társadalomért.

  A színes fordulatos derűs mese középpontjában egy olyan kérdés áll, mely ma a legaktuálisabbak egyike: a nők bekapcsolódása a termelésbe, a nők munkájának megbecsülése. Ezért küzdenek az erdészeti iskola fiatal növendékei.

– *Offenbach: Orpheus az alvilágban.*[56] Szövegét Hámos György dolgozza át.

  A rendkívüli mulatságos, éles és aktuális politikai szatírának szánt Offenbach bemutató mai problémákat visz színpadra, az „offenbachiáda” örök foglalatában. Az „alvilág” az átdolgozásban az a valóságos világ lesz, amelynek – mint ahogy azt a nemrég lefolyt New York-i perben láthattuk – igen erősek, mélyek és mindkét félre nézve jövedelmezőek.

– *Ránki: Bábobukra.*[57] (Palóc nyelvjárásban szivárványt jelent) Zenés-táncos látványos magyar néprajzi játék, amelyet munkaközösség készít elő a Népi Művészetek Házának segítségével, és ellenőrzésével. Zenéjét Ránky György szerzi. A darab meséje a népi hagyományok fontosságának tudatosítását szolgálja és azt bizonyítja be, hogy a népművészet csak a szocializmusban virágozhat igazán. Mottója Révai elvtárs mondata: „A népdal, a népi tánc az az ajándék, az a hozzájárulás, amelyet a parasztság ad új, születőben lévő szocialista kultúránknak.”

[55] A színházi adattárban nem szerepel. A Magyar Nemzet említi meg a jövő évad előadástervei között. G. J., „Indul a közönségszervezés az új évadra”, *Magyar Nemzet*, 1951. júl. 27., 6.
[56] Jacques Offenbach: *Orfeusz*. Bemutató: Fővárosi Operettszínház, 1952. február 29. Rendező: Apáthi Imre.
[57] A színházi adattárban nem szerepel. A Magyar Nemzet említi meg a jövő évad előadástervei között. G. J., „Indul a közönségszervezés az új évadra”, *Magyar Nemzet*, 1951. júl. 27., 6.

A népi hagyományok és a szocialista kultúra összefonódásának színpadi bemutatása lesz tehát ez a vidám, színész népi játék.

A Fővárosi Operett Színház az elmúlt évad műsorából a következő darabokat fogja bemutatni:
Miljutyin: *Havasi kürt*[58]
Dunajevszkij: *Szabad szél*
Székely–Hámos: *Aranycsillag*

Jelzet: MNL OL 276. f. 89. cs. 399. őe.
Géppel írt tisztázat, pecsét és aláírás nélkül – 1951.

[58] Jurij Szergejevics Miljutyin: *Havasi kürt*. Bemutató: Fővárosi Operettszínház, 1951. május 18. Rendező: Apáthi Imre, Nádasdy Kálmán. Koreográfus: Roboz Ágnes.

[13]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség munkanaplója 1951. 07. 01-től 1954. 12. 31-ig

A munkanapló a Szövetség működését napról napra, gyűlésről vitára, konferenciától kongresszusig, 1951–1954 között rögzíti. Ebben követhetjük a ténylegesen megtartott eseményeket. Az alábbi dokumentum azoknak a névsorát őrzi, akikhez eljutott a munkanapló.

Szendrő József	lev[…][1]	[meg]tekintésre	Berényinek adja át
Gáspár Margit			Dr. Székely Györgynek
Horvai István			„Pártosnak”
1955. április 11.			

Szövetség Munkanaplója következőknek kiküldendő:
Nagyvezetőség
- Apáthi Imre
- Barsy Béla
- Bán Frigyes
- Bessenyei Ferenc
- Bozóky István
- Bulla Elma
- dr. Cserés Miklós
- Dayka Margit
- Fábry Zoltán
- Feleky Kamill
- Fülöp Zoltán
- Gábor Miklós
- Gáspár Margit
- Gellért Endre
- Gertler Viktor
- Gyárfás Miklós
- Gyurkovics Mária
- Horvai István
- Horváth Ferenc
- Illés György
- Keleti Márton
- Kovács András
- Ladányi Ferenc
- Major Tamás
- Maleczky Oszkár
- Máriássy Félix
- Mészáros Ági
- Nádasdy Kálmán
- Oláh Gusztáv
- Pécsi Sándor
- Simon Zsuzsa
- Szilágyi Bea
- Szörényi Éva
- Téri Árpád
- Timár István
- Tolnay Klári
- Filmgyár – Keményné
- Szendrő Ferenc
- Biró Lívia – Nagybudapesti
- Darvas József – Népműv.
- Non György – – „ –
- Kende István – – „ –
- dr. Ibos Ferenc – „ –
- Tárnok János – „ –
- Katona Ferenc – „ –
- Kublin János – „ –
- Simó Jenő – Pártközp.
- Nagy Magda – „ –
- Katkics Ilona – „ –
- Szilágyi Albert – „ –
- Gyetvai Irén – Szakszervezet
- Valentin Ágnes – – „ –
- Kelen Béla – MSZT-Közp.
- Földes Magda – MSZT-közp.
- Biró Vera – – „ –
- Kállai Magda – „ –
- dr. Haán György – Tanács
- Pongrácz Kálmán – „ –
- Pesta László – „ –
- Kultint – Kiss Sári

[1] Az irat roncsoltsága miatt olvashatatlan.

- Kállai Gyula – Minisztérium
- Nagybudapesti – Kovács István
- Rádió: Benke Valéria
- – „ – Szécsi Ferenc
- Újságírószöv. – Hollósy Tibor
- Bacsó Péter
- Hubay Miklós
- Művelt Nép – Demeter Imre
- Fenyő Imre
- Debreczeni Ferenc
- Szendrő Ferenc
- Kenyeres Ágnes – Min.
- Mihályfi Ernő – Min.
- Varjasné – – „ –
- Csetrekai – – „ –
- SZOT – Cseterki
- – „ – Mekis
- Főiskola-Tanulmányi Oszt.
- Pallós Klári
- Andics Erzsébet – Pártközp.
- József Attila Színház – Háyné
- Tudományos Oszt. – Mészöly
- – „ –
- – „ –
- Mártai József – Falu
- Tóth Aladár – Operaház
- Non-titkárság
- Darvas-titkárság
- Mihályfi-titkárság
- Ibos-titkárság
- Dr. Józsa Zoltán – Min.
- Gál Péter – Vidám
- Bányász Imre – Filmgyár
- Írószövetség – Erdei Sándor
- Írószövetség *Titkárság*
- Széchenyi Könyvtár – Színháztört. Osztály
- Hont Ferenc
- Balogh – Nemzeti Sz.
- 122-ig összes vidéki színház igazgató, főrendező, dramaturgjának *Téri kivételével*
- Báb – Molnár József

- ~~Berényi Gábor József A.Sz.~~
- Szendrő József – „ –
- Both Béla – Falu
- Egri István – Néphadsereg
- Hegedüs Tibor – Vidám
- Kertész László – Báb
- Ascher Oszkár – Falu
- Kolozsvári András – Néphads.
- Czimer József – Petőfi
- Mészöly Dezső- – Madách

Jelzet: MNL OL P 2143-17. tétel – 1951.
Géppel írt piszkozat, pecsét és aláírás nélkül.

[14]

A Vidéki Színházi Hét összefoglaló jelentése – 1951. július 16.

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség rendezte meg 1951–1956 között valamennyi társulat részvételével a Vidéki Színházak Ünnepi Hete rendezvényeit, amelynek keretében a vidéki színházak kaptak lehetőséget a budapesti bemutatkozásra. A dokumentum az első ünnepi hét tapasztalatait foglalja össze.

Előkészítő munkák:
I.
1951. június 18-án Kende elvtársnál a Színházi Főosztályon tartott értekezleten, a Vidéki Színházak Ünnepi Hetének megrendezése alkalmával, a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetségre a következő feladatok hárultak:

- A bemutató darabok előadásának sorrendszerű beosztása.
- A főpróbák és az előadások művészi levezetésének biztosítása.
- A Minisztérium Színházi Főosztálya által szervezett üzemi viták vezetéséhez, vitavezetők kijelölése.
- A Szövetségben tartandó háromnapos vita megszervezése és lebonyolítása.
- Központi iroda felállítása a Vidéki Hét tartama alatt, a Minisztériummal közösen a Szövetségben.

A Szövetség részéről a feladatok végrehajtásáért felelősek: Gáspár Margit, Marton Endre, Szilágyi Bea titkár.

II.
A Szövetség a megkapott feladatok után rendkívüli vezetőségi ülésen foglalkozott a Vidéki Színházak Ünnepi Hetével, ahol Márki Géza beszámolt annak szervezeti felépítéséről, majd Marton Endre ismertette a Szövetségre háruló feladatokat és azt a tervet és javaslatot, mely szerint a Vidéki Hét lebonyolítható. A vezetőség a beszámolót és a javaslatot elfogadta. Kijelölte a háromnapos vita vezetőit sorrend szerint: Marton Endre, Horváth Ferenc, Gáspár Margit, Major Tamás, Horvai István és Gellért Endre személyében. Kijelölte továbbá a vita tartamára Kossuth-díjas és kitüntetett művészekből az elnökséget és a főpróbákra és előadásokra ügyeletes rendezőket. Kijelölte az üzemi vitákhoz vitavezetőknek a következő fiatal rendezőket: Katona Ferenc, Békés András, Lendvai Ferenc, Vadász Ilona, Vámos László. A Szövetség vezetősége elfogadta azt a javaslatot, hogy minden pesti színház a hét tartamára patronáljon egy, a fővárosba érkező vidéki színházat.

Gáspár Margit színházi elfoglaltságára hivatkozva, lemondott, amit a vezetőség elfogadott, a Szövetség részéről a Vidéki Bizottság további vezetője Marton Endre, és Szilágyi Bea titkár.

III.
A Szövetség vezetősége június 29-én közös megbeszélésre hívta meg a budapesti színházak párttitkárait és […][1]-titkárait, ahol ismertette a Vidéki Színházi Hét jelentőségét és fontosságát, majd megtette a Szövetség következő javaslatait:

Minden budapesti színház patronáljon egy vidéki színházat.
A patronáló színházak fogadják pályaudvaron virággal az érkező vidéki kartársakat.
Öltözőiket az előadásra virággal díszítsék fel.
Minél nagyobb számban vegyenek részt a főpróbán.
Tartsanak tapasztalatcserét és legyenek mindenben segítségre patronált vidéki kartársaiknak.
A fenti javaslatokat a párttitkárok és az […][2]-titkárok elfogadták.

IV.
Június 29-én d.u. 5 órakor a Szövetség vezetősége ülést tartott az üzemi viták zavartalan lebonyolítása, illetve tervszerű megállapítása végett. Az ülésen részt vett a Minisztérium részéről […][3] elvtárs, aki az üzemi viták felelős szervezője volt.

- - - - - - - - - -

A feladatok végrehajtása.
A pályaudvaron a színházak fogadtatása a vidéki színészekre igen nagy hatással volt. Egyedül a debreceni Csokonai Színházat nem tudtuk fogadni, mivel azok a kijelölt idő helyett, már a hajnali órákban megérkeztek.

A főpróbák művészi lebonyolítása minden zavar nélkül simán megtörtént. A főpróbákon a budapesti színházak tagjai igen nagy létszámmal vettek részt, amik nagyon jól elősegítették a főpróbák kitűnő hangulatát.

Az előadások művészi lebonyolítása teljes mértékben sikerült. A pécsi Nemzeti Színház *Jegor Bulicsov*[4] előadásában Fesztoráczy Kató betegsége miatt, annak szerepét Szövetség felkérésére Ilosvay Katalin, az Ifjúsági Színház tagja játszotta el.

[1] Olvashatatlan az eredetiben.
[2] Olvashatatlan az eredetiben.
[3] Olvashatatlan az eredetiben.
[4] Makszim Gorkij: *Jegor Bulicsov és a többiek*. Bemutató: Pécsi Nemzeti Színház, 1951. január 21. Rendező: Szendrő József.

A patronáló színházak nagy lelkesedéssel hajtották végre benyújtott tervüket. Így mind a pesti és vidéki színház között mély és komoly tapasztalatcsere történt. (ezek feldolgozása most folyik a Szövetségben) Azonkívül a patronáló pesti színházak, illetve színészek rendszeresen találkoztak és tartottak megbeszéléseket a hét különböző napjain.

Az üzemi viták a helytelen megszervezés miatt már az első alkalomkor […].[5] Az […][6] a győri társulat tagjai a kijelölt […][7] nagy lelkesedéssel megjelentek, ahol a helyszínen közölték velük, hogy az elmarad, a társulat tagjaiból ez igen rossz […][8] váltott ki. A Szövetség vezetősége ezután az est után, mivel úgy látta, hogy a viták lebonyolítása a továbbiakban sincs biztosítva, javaslatot tett annak megszüntetésére. A Minisztérium a hét folyamán mégis megszervezett két üzemi vitát, melyből az egyik a miskolci Nemzeti Színház előadása Rákosi Műveknél megtörtént, a debreceni Csokonai Színház vitája viszont a MAVAG Gépgyárban megint elmaradt és a színészek nagyon rossz hangulatban tértek vissza a gyárból.

A háromnapos vita lebonyolításának érdekében a Szövetség vezetősége július hó 6-án ülést tartott a vidéki színházak igazgatóival és filmrendezőivel, ahol ismertettük a háromnapos vita jelentőségét és fontosságát. Az igazgatók ezután a megbeszélés után külön-külön társulati ülést tartottak, melyeken minden alkalommal a Szövetség részéről résztvett Marton Endre.

A vita megkezdése előtti napon a vitavezetők ülést tartottak, ahol véglegesen átbeszélték azokat az elvi szempontokat, melyek segítségével a háromnapos vita lebonyolítható. Ezen az ülésen már Gellért Endre helyett, aki fáradtságára és kimerültségére hivatkozva kérte a vitáról való felmentését és Horváth Ferenc helyett, ki prágai utazására hivatkozva lemondott, Both Béla, illetve Szendrő Ferenc vett részt.

A július hó 7-én kezdődő *Vidéki Ünnepi Hetet lezáró háromnapos vita, a szabad elvi kritika és bírálat alapján, magas nívójú volt.* A kemény, de pártszerű kritikák megtették a maguk hatását és *sok olyan elvi probléma vetődött fel,* illetve tisztázódott, amelyek nemcsak a vidéki, de most már az egész magyar színjátszás további kialakulására is rendkívül nagy jelentőségű lesz. Így pl. felvetődött a fizikai cselekvés kérdése, az expozíció, a lelkiállapot, pozitív hősök és a negatív figurák játszásának kérdése, naturalizmus, illetve a formalizmus kérdése. A komikum kérdése a szocialista drámákban stb. stb. A vidéki színházak tagjai igen nagy számban és élénken vettek részt a vitákban, amely végig pártszerű, jó, egészséges hangulatban folyt le. (Ezt bizonyítja a vitákról készült kb. 1000 oldalas jegyzőkönyv.)

- - - - - - - - - - - - - -

[5] Olvashatatlan az eredetiben.
[6] Olvashatatlan az eredetiben.
[7] Olvashatatlan az eredetiben.
[8] Olvashatatlan az eredetiben.

Meg kell jegyeznünk, hogy *a Vidéki Színházi Hét megrendezése alatt nem volt egy jó, helyes és szervezett kapcsolatunk a Minisztériummal, sem a Szakszervezettel.* Ennek főokát abban látjuk, hogy az […][9] meghatározott központi irodát nem tudtuk létrehozni. Külön dolgozott a Minisztérium főosztálya, külön dolgozott a Szövetség és a Szakszervezet az egyetlen záróbankett megrendezésén és megszervezésén kívül teljesen távolmaradt úgy az előkészítő munkától, mint a Vidéki Hét lebonyolításától. A Szövetség a háromnapos vitára nem tudta megfelelő módon mozgósítani a pesti színházakat, melynek egyik főakadálya az volt, hogy a Vidéki Hét megindításakor már színházaink egyrésze bezárta kapuit.

A Szövetségnek legközelebbi feladata, hogy a Vidéki Hét tapasztalatait feldolgozza. Egyrészt a háromnapos vita alatt tisztázódott elvi kérdések feldolgozása és annak a Szövetség lapján keresztül nyilvánosságra hozatala, másrészt a következő évre a Vidéki bizottságnak teljes program kidolgozása és annak a szeptemberben megtartandó közgyűlésen való ismertetése.

Budapest, 1951. július 16.
A Szövetség vezetőségének megbízásából:
Marton Endre

Jelzet: MNL OL MNL OL 276. f. 89. cs. 399. őe.
Géppel írt tisztázat, saját kezű aláírással és a szövetség hosszú bélyegzőjével ellátva.

[9] Olvashatatlan az eredetiben.

[15]

1951. július 19. A fővárosi színházak 1951–1952. évi műsorterve

Az évadterv mutatja, hogy a színházak, legyen az a Nemzeti vagy az Úttörő, évi négy–öt új bemutatóval készülnek. A magyar és nemzetközi klasszikusokon túl sokszor csak jelzi: új magyar darabra, esetleg koreaira, talán kínaira várnak. A tervek kb. 30%-a nem valósult meg.

Nemzeti Színház:
Nyit: Szabadtéren szeptember 1–10. között. *Szentivánéji álom*
Színházban, szeptember 10-én. *Repertoir:* *Bánk bán, Noszty fiú esete Tóth Marival, Revizor, Ljubov Jarovája, Élet hídja, Ármány és szerelem, Harcban nőtt fel, Boldogság, Jegor Bulicsov*

November 2:	*Csatorna a borzason*,[1] vagy Szabó Pál darabja *Ellenségek* (felújítás)
december 19.	*Hamlet*
február 8.	*Felejthetetlen tizenkilenc*
március 15.	Illyés Gyula darabja
április elején	*III. Richárd* (felújítás)
május	Magyar klasszikus (*Csongor és Tünde*?)
május végén	*Jövedelmező állás* (felújítás)

Nemzeti Kamara:
Nyit: szeptember 15-én *Repertoir:* *Titkos háború, Tartuffe, Szerelmi házasság*

Október 12.	*Duxoni viadukt*
november elején	*Warrenné mestersége*, (felújítás)
január 16.	Háy Gyula darabja
február elején	*Fösvény* (felújítás)
április	Csehov: (*Vanyja bácsi* ?)
május	Új magyar darab (Szabó Pál, vagy *Csatorna a borzason*, vagy *Sok hűhó semmiért*) (felújítás)

[1] Barna Tibor: *Csatorna a Borzason*. Bemutató: Debreceni Csokonai Színház, 1951. október 22. Rendező: Lendvay Ferenc.

Madách Színház:
Nyit: szeptember 23. *Repertoár:* *Rokonok, Liliomfi, Villa a mellékutcában, Bodzaliget*?

szeptember 23.	*Égő híd*
október 24.	Osztrovszkij:
december 10.	Sarkadi-darab
február 1.	*A béke katonája*
március 1.	
április	Új magyar darab
évad végén	Lope de Vega? *(Gyilkos falu)*

Honvéd Színház:
Nyit: november 7.

november 7.	*Páncélvonat*, vagy *II. Rákóczi Ferenc*
december 21.	Új tárgyú szovjet darab (beválasztandó)
január 20. körül	*II. Rákóczi Ferenc*, vagy *Páncélvonat*
március	Koreai darab, előadható még a *Szürkehajú asszony* című kínai darab
Vidéken:	1 Molière, 1 magyar darab (Dékány?) kettős szereposztásban *Titkos háború*

Ifjúsági színház:
Nyit: szeptember 12.

szeptember 12.	*Harmadévesek* /felújítás/
szeptember 20.	*Úrhatnám polgár*
november 6.	*Az acélt megedzik*
január 2.	*Apák ifjúsága* (felújítás)
január 11.	Új magyar darab (Rajcsányi, vagy Szász)
március	*Egri csillagok*
április	Új magyar darab
június	*Mindenkivel megeshet*

Úttörő Színház:
Nyit: szeptember 16.

szeptember 16.	Gergely Márta darabja (*Úttörő barátság*)
november 10.	*12 hónap*
december 1.	*Vörös nyakkendő*
január 6.	*Egységes harci iskola*

március	*Ludas Matyi*
május	Német darab

Bábszínház:

Nyit: szeptember 8.	repertoirral?
szeptember 15.	*Terülj táska*
október 13.	*Csodálatos kalucsni*
november 20–30.	
között	*Z.26 eltűnt*
február	*Bubos vitéz*
március	*Kinizsi Pál*
május	*Misi mókus*

Fővárosi Operett színház:

Nyit: szeptember 15.	repertoir, *Havasi kürt.*
október 19.	*Szelistyei asszonyok*
január 4.	*Zengő erdő*
február 28.	*Orfeusz az alvilágban*
május	*Bábobukra*
június	*Luxemburg grófja*, esetleg előrehozható az első félévre.

Budapest, 1951. július 19.

Jelzet: MNL OL MNL OL 276. f. 89. cs. 399. őe.
Géppel írt tisztázat, pecsét és aláírás nélkül.

[16]

Feljegyzés a fővárosi színházi szerkezet megváltoztatásáról – 1951. július 21.

A színházak 1949-ben történt államosítása alapjaiban változtatta meg a színházi rendszert, új színházak alakultak, társulatok szerveződtek újjá. A dokumentum vázolja a kialakult struktúrát és bemutatja a színházak igazgatóit és főrendezőit.

Színházaink repertoir színházakra való áttérése, a filmgyártás és a szinkrongyártásunk állandóan növekvő színész igénye, valamint a Budapesten méltó helyet kapott Honvéd Színház megerősítése, létszámának emelése, az újonnan szervezett Falu Színház (a kultúrautókból) igénye, szükségessé tették, hogy a budapesti színházak eddigi szervezetét megváltoztassuk, megerősítsük.

Ezért: A Nemzeti Színház a megszüntetett Belvárosi Színházat kapta meg, kamara színházként, mely Katona József Színház néven nyílik meg. A Nemzeti Színház igazgatója továbbra is

Major Tamás
Főrendező: Gellért Endre,

A Nemzeti Színház eddigi kamara színházát a Magyar Színházat leválasztottuk és társulatát megerősítve Madách Színház néven külön irányítás alá helyeztük.

Igazgatója: Horvai István
Főrendező: Pártos Gusztáv

a Honvéd Színház hármas társulattal nyit. A budapesti részlege az újjáépített volt Vígszínházban, novemberben kezdi az évadot.

Igazgató: Horváth Ferenc
Főrendező: Várkonyi Zoltán

az Operett Színháznál nincs változás. Igazgató továbbra is,

Gáspár Margit
Főrendező: Apáti Imre

Az Ifjúsági Színház társulatát megerősítettük, új vezetést kapott.

Igazgató: Szendrő Ferenc
Főrendező: Vámos László

az Úttörő Színház társulata is megnövekedett.

Új igazgató: Both Béla
főrendező: Horváth Jenő

A Báb Színház létszámát is emeltük.

igazgató: Bod László
főrendező: Szegő Iván

A megszűnt Vidám Színház helyén a Főv. Tanács felügyelete alá tartozó Kamara Varieté,[1] Vidám Színpad néven politikai kabarévá fejlesztve folytatja munkáját.

igazgató: Gál Péter
főrendező: Hegedűs

A Főv. Varieté új néven, változott jelleggel Fővárosi Víg Színház néven indítja szezonját.

igazgató: Fehér István
főrendező: Rácz György

A Népművelési Főosztályunk kezelésében lévő kultúrautókat, központi színház jellegű vezetéssel Főosztályunk vette át. Állami Faluszínház néven a vidéki színházak tájelőadásaival el nem érhető községeket, építkezéseket, bányavidékeket látja el, egyrészt színházi, másrészt ú.n. esztrád műsorral. Budapesti központja a volt Madách Színház helyisége, ahol budapesti (szakmai) bemutatóit is tartja.

igazgató: Mátrai József
főrendező: Soós László

Vidéki Színházaink megtartották eddigi székhelyeiket, kivéve a Szolnoki Katona József színházat, mely Kecskeméti központtal Ceglédet és Baját is ellátja.

igazgató: Velencei
főrendező: Békés András

Mint új színház, Békéscsaba-Szolnok székhellyel megalakult a Szigligeti Színház, melynek

igazgatója: Danis Győző
főrendező: dr. Székely György

A Debreceni Csokonai Színház vezetése és előadásainak hatósugara változatlan.

igazgató: Téry Árpád
főrendező: Gál István

A Miskolci Nemzeti Színház működési területén sem történt változás.

igazgató: Bozóki István
főrendező: Vas Károly

[1] A Kamara Varieté 1939 és 1951 között működött fővárosi varieté volt. 1951-ben kivált a kabarérészleg, amely a Révay utcában Vidám Színpad néven kezdte meg tevékenységét. 1951–1954 között Artista Varieté néven működött- Műsora cirkuszi jellegű volt, főleg artistaszámokat, valamint bohóctréfákat, énekes magánszánokat, táncokat, bohózatokat tartalmazott. 1954-től 1977-ig ismét Kamara Varieté néven működött. Bővebben: Molnár Dániel, *Vörös csillagok. A Rákosi-korszak szórakoztatóipara és a szocialista revűk* (Budapest: Ráció Kiadó, 2019).

Új vezetést kapott a Dunántúli Kisfaludy Színház,

igazgató: Kormos Lajos
főrendező: Földes Gábor

Ugyancsak új vezetővel indul a Szegedi Nemzeti Színház,

igazgató: Bálint György
főrenező ?

A Pécsi Nemzeti Színház is régi vezetőségével folytatja munkáját.

igazgató: Szendrő József
főrendező: Váradi György

Színházaink társulataik újjászervezését lényegében befejezték. Műsorterveik le vannak tárgyalva. Az évad első felére legtöbb színházunk pontos dátummal elkészítette bemutatóit.

Az évad a Színész Kongresszust követő napokban indul, szeptember 10. körül. Kivéve a Honvéd Színházat, melynek építkezési munkálatai csak kb. november hóban készülnek el.

Budapest, 1951. július 21.

Pánczél Pál
osztályvezető

Mellékelve küldöm a színházak jövő évi műsortervét, melynek hiányossága hogy az új magyar darabok elkészülése még elég bizonytalan és ezért is szerepelnek inkább a II. félév tervében.

MNL OL MNL OL 276. f. 89. cs. 399. őe.
Géppel írt tisztázat, saját kezű aláírással, pecsét nélkül.

[17]

Jegyzőkönyv a Népművelési Minisztérium Kollégiumának 1951. augusztus 7-i üléséről

A jegyzőkönyv jól illusztrálja a színházak állami felügyeletét ellátó Népművelési Minisztérium Kollégiumának működését. A kollégium feladata elsősorban az volt, hogy az általános kultúrpolitikai elvekhez igazítsa a színházak működését. Itt határozták meg például a színházak profilját, döntöttek gazdasági és személyi ügyekben, de itt foglalkoztak a közönségszervezéssel és a színikritikával is, emellett a kollégium hagyta jóvá a minisztérium Színházi Osztályának munkatervét is. Révai József miniszterrel itt találkozhat Major Tamás, Gáspár Margit, hogy megvitassák az 1951–1952-es műsortervet. S itt követhető a Nemzeti és a Madách irányított rivalizálásának pártirányítása.

Jelen vannak: Révai József, Jánosi Ferenc, Mihályfi Ernő, Szirmai István, Redő Ferenc, Berczeller Antal, Somos Ferenc, Kerek Gábor, Torma Ernőné, Nemes Dezső, Kende István, Kovacsek Ferenc, Majláth Jolán, Pogány Jenő, Balázs István, Hartai László, Nelipa István.

1. napirendi pont:
A színházak műsorterve 1951/52-es színházi évadra.
Előadó: Kende István
Meghívottak: Major Tamás, Horváth Ferenc, Szendrő Ferenc, Both Béla, Apáthy Imre, Téri Árpád, Gáspár Margit, Bozóki István, Debreczeni Ferenc, Molnár József, Szlovák László, Dabronaki Béla.

I.
A színházak átszervezésének kérdését és ennek elvi szempontjait részletesen ki kell vinni a közvélemény elé, meg kell magyarázni, miért volt szükséges ez az intézkedés. Először is olyan társulatokat akartunk teremteni, amelyek versenyezni tudnak a Nemzeti Színházzal. Ez volt a cél az új Madách Színház és a Honvéd Színház létrehozásával. Monopol helyzet a kultúrterületen is egészségtelen, de a sok kisszínházzal lehetetlen volt ennek fölszámolása.

Szükséges volt az átszervezés, mert színházaink szervezete régi formájában túlméretezett volt. A múlt színházi évad azt mutatja, hogy a tervezett és kormányhatározat által megszabott 70-75%-os jegyeladás helyett, csak 50%-os eredményt tudtunk elérni. Itt természetesen a közönségszervezés hiányosságai is közrejátszottak, de a fő ok a színházak munkájának színvonalában volt. Pedig, mint a népgazdaságunk bármely területére, a színházakra is vonatkozik az, hogy fokozatosan át kell térni az önellátásra. Fokozatosan meg kell szüntetni az állami szubvencionálást. Ezt csak úgy tudjuk elérni, ha javítjuk a színházak munkáját, ha a nívóemelésre vesszük az irányt. Sok kistársulattal ezt sem lehetett elérni. 25-30 tagú gárdával nem lehet komoly munkát végezni, nem lehet emelni a próbák számát és nem lehet repertoár színházakká fejleszteni színházainkat. Pártunk kultúrpolitikája, a politikai szempontokat egy pillanatra sem szem elől tévesztve, a színvonalat, az elmélyülést is hangsúlyozza.

Az átszervezés fontos eleme volt a vidéki színházak fejlesztése.

Végül szükség volt az átszervezésre azért, hogy megteremtsük a színházi és filmterület szorosabb együttműködésének feltételeit.

Külön vígjáték színház kérdése:
Nem kell külön vígjáték színház. A Madách és a Honvéd Színház érezze saját profiljához tartozónak a vígjátékot is.

Kísérleti színház kérdése:
A Belvárosi Színháznak Simon Zsuzsa igazgatása alatt az volt az érdeme, hogy magyar darabokat és a jelennel foglalkozó új magyar darabokat vitt a színre, akkor, amikor a többi színház még hátul kullogott. Erre többé nincs szükség. Különösen nincs szükség a régi értelemben vett kísérleti színházra, amely mindenféle nyakatekert formai óbégatással akarja levenni a lábáról a közönséget. A fiatal szerzőink kipróbálhatják oroszlánkörmeiket a vidéki színházainkban. De nemcsak a vidéki színházak állnak rendelkezésükre, hanem, ha valami félig-meddig épkézláb, drámailag egészséges darabról van szó, a hiányosságok megtárgyalása és többé-kevésbé kijavítása után a budapesti színházakban is be kell mutatni.

A repertoár kérdése:
Az, hogy az operett színházat is éppen úgy repertoár színházzá fejlesszük mint a többit, mechanikus törekvés a műsortervben. A jó operettek menjenek szériában.

A vidéki színházak ősbemutatói:
Helyes az, hogy a vidéki színházak fejlesztése érdekében lehetőséget adjunk az ősbemutatókra. A Kollégium azonban óva inti attól a vidéki színházakat, hogy ezt túlzásba vigyék. A nívó-különbség a pesti és vidéki színházak között még tagadhatatlanul megvan és a vidéki színházak tanulhatnak a pestiektől. A vidéki színházak műsora tehát támaszkodjék a pestiek műsorára. Elsősorban olyan darabokat mutassanak be, amelyeket már volt alkalmuk pesti elő-

adásban tanulmányozni. Ez nem jelenti a vidéki színházak lebecsülését. Ebből a szempontból hiányosak a vidéki színházak műsortervei. Különösen helytelen az, hogy a Pesten előadott darabokat legfeljebb egy év múlva láthatja a vidéki közönség. Ezt a hiányosságot nem lehet mindenféle ősbemutatókkal pótolni.

Magyar darabok, „nyugati klasszikusok".
A Nemzeti Színház akkor Nemzeti Színház, ha játssza a „nyugati klasszikusokat" is. Shakespeare nélkül nincs színházi kultúra; a hiba éppen az, hogy a Madách Színház nem törekszik a Nemzetivel való konkurálásra ebből a szempontból sem. Feltétlenül segíteni kell a Madách Színházon azzal, hogy a Nemzeti Színház adjon át repertoárjából.

A Kollégium megállapítja, hogy a tervezet nem tartalmazza azokat a darabokat, amelyekről a vita során az igazgatók beszéltek. Jobban állunk magyar darabok dolgában, mint ahogy az a műsortervekből kiderül.

Aránytalanság a téma elosztásban:
A kérdést általában úgy vetik fel, hogy milyen arányban áll egymás mellett az „üzemi" és „paraszttéma". Nem helyes ilyen kategorikusan kezelni a problémát, sokkal inkább a részletekbe kell menni. Feltétlenül szükség van antiklerikális témára. Helyes az a kezdeményezés, amely az ipari tanulókkal foglalkozik. Hallatlanul fontos téma a nők termelésbe való bevonása, azoknak a fejlődési problémáknak, nehézségeknek, konfliktusoknak az ábrázolása, amelyek ezzel kapcsolatban felvetődtek. Egyik legfontosabb problémánk a köztulajdonhoz való viszony.

A magyar munkásmozgalom múltja még nincs feldolgozva tudományosan sem, tehát addig nem is kezdhetünk hozzá a dráma szempontjából sem.

Nemzeti Színház:
Nem helyes az, hogy a magyar darabjaink felét a Kamara Színházban adja elő.

A Nemzeti dramaturgiájának nem szabad önzőnek lennie, mert az nemcsak a Nemzetinek dolgozik, hanem az egész magyar színházi életnek.

Madách Színház:
Helytelen az, hogy a volt Madách Színház irányvonalát viszi tovább. Már az első évben, rögtön a megindulásnál konkurálnia kell a Nemzeti Színházzal. A műsoron ez a szándék nem látszik. A Nemzeti Színháztól át kell venniök néhány műsorszámot. Feltétlenül a Madách-nak kell játszania a Háy darabot.

Honvéd Színház:
Cseppfolyós állapotban van. A Honvéd Színháznak nagy reprezentatív színháznak kell lennie. Az összes színházak tartalékait meg kell nézni és a színházi sovinizmus leküzdésével segíteni kell a Honvéd Színházon, mert a műsora ebben az állapotában nem műsor. A Honvéd Színház nem azt jelenti, hogy csak katonai témákkal foglalkozhat. Bátorságot, katonai erényeket „üzemi témával" is nevelhetünk a nézőkben. A szocializmus építésének általános problémáit a honvédségnek is ismernie kell.

II.

- A Kollégium a bemutatott műsortervet elfogadja a vitában felmerültekkel kiegészítve.
- A színházi főosztály és az Írószövetség az érdekeltekkel együttműködve hozza létre a Központi dramaturgiai Tanácsot és vegye kézbe a legfelsőbb felülbírálatot, anélkül, hogy a színházak dramaturgiájának válláról levenné a felelősséget. Ugyanez a Tanács foglalkozzék a darabok elosztásával.
- Szervezetileg biztosítani kell, hogy a színház és a filmdramaturgia között bizonyos perszonálunió jöjjön létre.
- A minisztérium színházi és filmfőosztálya szorosabban dolgozzék együtt. Meg kell nézni milyen darabot lehet filmesíteni.
- A darabjainkban és filmjeinkben mutatkozó hibák kikerülése végett, melyek a parasztkérdéssel kapcsolatosan mutatkoznak, az Írószövetséggel együtt megbeszélést kell tervezni.
- Madách *Ember tragédiája* problémáit az Irodalomtörténeti Társaság vitassa meg, nyilvános vita keretében.

2. napirendi pont:
A faluszínház működéséről. Előadó: Kende István.
Meghívottak: Mátrai József, Pados István, Baksa Sós László, Ascher Oszkár.

A Kollégium megállapítja, hogy ennek az igen fontos kérdésnek az előkészítése, igen rossz. Az előkészítés közben a népművelési és a színházi főosztály, valamint a gazdasági főosztályaink nem dolgoztak együtt. Felelőtlenül, kapkodó, dilettáns módon készítették elő.

- Ki kell vizsgálni, ki a felelős a hiányos előkészítéséért.
  Felelős: Pogány elvtárs. Határidő: 1 hét.
- A nemzetiségi célokra használt kocsit nem szabad visszavenni. A Kollégium megbízza Balázs elvtársat annak kiderítésével, hogy lehetséges-e még egy autóbuszt kapni, (újat, használtat, vagy bérleti alapon) a nélkül, hogy a költségvetés felboruljon.
  Felelős: Balázs elvtárs
  Határidő: egy hét.
- A színházi főosztályra tegyenek 1-2 értelmes előadót, aki a faluszínházzal foglalkozik.

– Felül kell vizsgálni a társulat vezetőit politikai szempontból. A politikai felelősöket fejlett, példamutató magatartású emberekből kell kiválogatni.
  Felelős: személyzeti főosztály, színházi főosztály
– Balázs elvtárs vizsgálja meg, hogyan lehet növelni a bevételt és csökkenteni a kiadást.
– A Kollégium a faluszínház művészi profiljával kapcsolatban megállapítja, hogy lényegében próbálkozásról van szó és az első hónapok tapasztalatai után meg kell nézni, milyen változtatásokra van szükség.
– Kollégium nem járul hozzá ahhoz, hogy az egyes társulatok hangzatos neveket vegyenek föl. Meg kell várni először az eredményeket. A faluszínház neve: Állami Faluszínház.
– A Kollégium elfogadja átlagos fizetés-képpen az 1-120.– Ft.
– A Kollégium engedélyezi a kocsik rádióval való felszerelését póthitel igénybevétele nélkül.
– A Kollégium 1952. januárjának első felében jelentést kér a Faluszínház munkájáról.

Valamennyi Fővárosi Színház igazgatójának,
Budapest.

Értesítem, hogy a Népművelési Minisztérium közvetlen felügyelete alá tartozó színházak (ideszámítva az Operaházat is,) és a Vidéki Népszórakoztató Vállalat, valamint a Tanácsok felügyelete alá tartozó színházak és egyéb szórakoztató intézmények, illetve vállalatok előadásainak, továbbá a Tanácsok felügyelete alatt a kultúrotthonokban vagy egyéb helyeken megtartandó színházjellegű műsorok bármikori megtekintésére jogosító az egész ország területére érvényes, meghatározott számú szabadjegyet rendszeresítettem.

A bármely színházjellegű előadás megtekintésére jogosító szabadjegy névre szóló, vagy név nélküli. Két személy részére szabad belépést biztosít minden magyarországi színház és a tanácsok felügyelete alá tartozó színház vagy egyéb szórakoztató intézmény, vagy vállalat nézőterére, illetve területére.

A szabadjegy – akár névre szóló akár névnélküli – másra át nem ruházható. A szabadjegyeknél jogosulatlanok részére való átengedése, a szabadjegy azonnali megvonását vonja maga után.

A névre szóló szabadjegy tulajdonosa, felkérésre köteles személyazonosságát igazolni.

A név nélküli – csak sorszámmal bíró – szabadjegy intézmény, illetve szervezet, vagy ezek kulturális ügyekkel foglalkozó osztályainak tulajdona. Felkérésre használója ugyancsak köteles a szabadjegyen tulajdonosként feltüntetett intézményhez, szervezethez, osztályhoz stb. tartozást igazolni.

A szabadjegy tulajdonosok részére – amennyiben szabad hely van – előzetes értesítés alapján is és az előadást közvetlen megelőzően is – azok számára való tekintet nélkül, minden más ingyenes jegykérés teljesítése előtt, feltétlen kell helyet biztosítani.

Emellett a színházi díszbemutatókra feltétlen küldjön a színház valamenynyi szabadjegytulajdonosának meghívóhoz mellékelten 2 db jegyet.

A nem díszbemutatókkal kapcsolatban pedig a színház az általa e célra sokszorosított kérdő levélben idejében értesítse a szabadjegytulajdonosokat a bemutató pontos időpontjáról, s ha közlik, hogy el tudnak menni, akkor küldjön a színházmeghívóhoz mellékelten 2 db jegyet.

Elhelyezés tekintetében az 1-től 61-ig terjedő sorszámokkal ellátott szabadjegytulajdonosok részére páholyban vagy a földszinti első sorokban biztosítandó hely.

A 60-tól 150-ig terjedő sorszámokkal ellátott szabadjegytulajdonosok részére pedig az előbbiek elhelyezése után következő földszinti sorokban kell helyet biztosítani.

Szabadjegy használatára jogosultak *és díszbemutatóra meghívandó*[1]
– Rákosi Mátyás
– Gerő Ernő
– Farkas Mihály
– Révai József
– Hegedüs András
– Nagy Imre
– Kristóff István
– Dobi István
– Kovács István
– Horváth Márton
– Apró Antal
– Rónai Sándor
– Harustyák József
– Szabó István
– Vas Zoltán
– Zsofinyec Mihály
– Kiss Károly
– Piros László
– Dénes István
– Hidas István
– Nográdi Sándor
– Bethlen Oszlár

[1] vége Kézzel írva kiegészítve

- Dögei Imre
- Molnár Imre
- Nagy Istók József
- Szabó Piroska
- Nagy Dániel
- Péter Gábor
- Biró Zoltán
- Kiss Árpád
- Házi Árpád
- Molnár Erik
- Olt Károly
- Bebrits Lajos
- Erdei Ferenc
- Czottner Sándor
- Sándor László
- Bognár József
- Darvas József
- Ratkó Anna
- Szebek András
- Pongrácz Kálmán
- Jánosi Ferenc
- Mihályfi Ernő
- Erdei Sándor
- Lakatos Éva
- Ónódi Miklós
- Rényi Péter
- M.D.P. (orsz.) kult. aloszt. név nélkül.
- M.D.P. (Bp.) kult. aloszt. név nélkül.
- Mérai Tibor
- Szabad Nép szakk. biz. név nélkül
- Kende István
- Páncél Pál
- Márki Géza
- Szántó Miklós
- Csillag Miklós
- Kenyeres Ágnes
- Redő Ferenc
- Kerek Gábor
- Nemes Dezső
- Hartai László
- Balázs István
- Csetreki Lajos

- Pogány Jenő
- Berczeller Antal
- Kovalcsuk Ferenc
- Ratulovszky János
- Ladányi Ferenc
- Szilágyi Bea
- Gábor Miklós
- Kolb József
- Majercsik Rezső
- Révai Dezső
- Leiter Ernő
- Fábri Zoltán
- Baranyikov F.
- A.Sz. Truszov
- Garics Károly
- Simon Zsuzsa
- Szirmai István
- Majláth Jolán
- *Tóth Aladár*
- *Nádasdy Kálmán*
- Major Tamás
- Horvai István
- Horváth Ferenc
- Szedő Ferenc
- Both Béla
- Bod László
- Gáspár Margit
- Mátrai József
- Fejér István
- Gál Péter
- Vidéki Népszórakoztató V. vezetője
- Bartch Nándor
- Bálint György
- Szedő József
- Téri Árpád
- Bo[…]ki[2] István
- Deniss Győző
- Kormos Lajos
- Velencsi István

[2] Olvashatatlan az eredetiben.

– Színházi Főosztály név nélkül
– –„– –„– –„– –„–
– –„– –„– –„– –„–
– –„– –„– –„– –„–
– –„– –„– –„– –„–
– –„– –„– –„– –„–
– –„– –„– –„– –„–
– –„– –„– –„– –„–
– Fővárosi Tanács XI. Népműv.oszt. név nélkül
– –„– –„– –„– –„–
– Játékfilmgyár név nélkül
– –„– –„– –„–
– –„– –„– –„–
– Szinkron név nélkül
– Rádióhivatal név nélkül.

Jelzet: MNL OL MNL OL 276. f. 89. cs. 399. őe.
Géppel írt piszkozat, pecsét és aláírások nélkül.

[18]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség közgyűlésének költségvetése – 1951. szeptember 5.

A dokumentumot az apróságokban rejlő összetettség miatt válogattuk a forráskiadványba. A szövetség legfontosabb eseményének büfé-, virág-, taxiszámlái, gépírói költségei az eseményt magát hozzák közelebb.

A Szövetség szeptember 9-i közgyűlésével kapcsolatos költségvetésünk:

meghívó /nyomtatott/	Ft	500.–
500 db blokktömb /cellkarton borítólappal/		3.000.–
gyorsírók, gépírók		1.200.–
dekoráció, alkalmi díjazások /ruhatár, stb./ virágdíszítés, szállítás, telefon, taxi stb.		5.000.–
vidéki résztvevők utazási költsége, szállásköltsége, étkezési költsége /30 fő/		3.840.–
büfé 500 személy részére /szendvics, sör, ásványvíz/		7.400.–
teremdíj és takarítás		1.600.–
	Ft	22.540.–

A fenti kiadásokra a költségvetési fedezetünk rendelkezésre áll.

Elvtársi üdvözlettel
Fenyő Imre
adm. titkár

Jelzet: MNL OL MNL OL 276. f. 89. cs. 396. őe.
Géppel írt tisztázat, saját kezű aláírással és pecséttel.

[19]

Gyorsírói jegyzőkönyv a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség évi közgyűléséről – 1951. szeptember 9.

A dokumentum a szövetség legfontosabb eseményének, az évi közgyűlésnek a gyorsírói leirata, a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség első másfél évének munkájának részletes értékelése. A közgyűlés (néhol konferencia, kongresszus) munkájáról a szaklapok, a napi sajtó, a híradó is tudósított. A hatvan oldalnyi anyag Horvai István titkár kb. kétórányi beszédével indul, s a vitákon és az önkritika kötelező gesztusán át követjük a lemondáshoz vezető út fázisait. Major, a szövetség elnöke is meghallja a párt szavát, és kevesebbet vállalva visszavonul a szövetség vezetéséből. A dokumentum szól még a szövetség előtt álló feladatokról, a sematizmus elleni harc fontosságáról, Pudovkin szovjet filmrendező magyarországi látogatásáról, illetve a szovjet minták átvételének, valamint a budapesti színházi élet átformálásának és egyben a Nemzeti Színház monopolhelyzete megszüntetésének szükségességéről.

Somló István: Tisztelt Közgyűlés! Szeretettel köszöntöm az itt megjelent szaktársakat és kartársakat, s amikor a közgyűlés lefolytatásának a legjobbakat kívánom, javaslatot teszek a két elnökség megválasztására. Az első számú elnökség tagjaiul javaslom: Somlay Artúr, elnök, Horvai István, Szendrő József, Honthy Hanna, Hegyi Barna, Révai Dezső, Major Tamás, Gyurkovits Mária, Alfonso, Bulla Elma, Feleki Kamill, Kovács András, Szilágyi Bea, Gertler Viktor, Kolb József és Simon Zsuzsa kartársakat. A második számú elnökségre: elnöknek Illés György, tagokul: Bán Frigyes, Tolnay Klári, Ladányi Ferenc, Gellért Endre, Miklós Klára, Gáspár Margit, Latabár Kálmán, Gózon Gyula, dr. Cserés Miklós, Oláh Gusztáv, Gábor Miklós, Herskó János, és Kalmár László szaktársakat. Elfogadja a közgyűlés a javaslatot? (Igen!) Ellenvetés nincs? (Nincs!) Akkor kérem megnevezett kartársakat, foglalják el az elnöki helyet. (Az elnökség tagjai elfoglalják helyeiket)

Somlay Artúr elnök: Tisztelt Közgyűlés! Kedves kartársak! Üdvözlöm a jelenvalókat, üdvözlöm Pártunk és a minisztérium kiküldötteit és rá szeretnék térni első szavaimban arra, hogy milyen fontos ez a mi mostani közgyűlésünk. Az a félszázad, amelyre visszatekinthetünk, nemigen látott ennél komolyabb összejövetelt, ennél komolyabb célkitűzéseket és ennél ünnepélyesebb alkalmat.

Kedves testvéreim a művészetben! Hadd mondok el nektek annyit magunkról, hogy egy ország, egy nép életében milyen fontos a mi munkánk, hogy egy ország, egy nép életében milyen fontos maga a művészet. Gondoljátok el, milyen hatalom van a vésőben, milyen hatalom van az ecsetben, milyen hatalom van a muzsikában, milyen hatalom van az írótollban, és minden művészetek összessége a mi művészetünk, a színész művészete. Milyen hatalom van a mi szánkban, a mi lelkünkben, a mi szavainkban, a mi mozdulatainkban. Ha átlátjátok, hogy mekkora hatalom vagyon mindnyájatokban, akkor látni és érezni fogjátok a felelősséget. Ez a felelősség ültetett le bennünket ide, hogy megbeszéljük jövő feladatainkat. Megállás pedig semmiben sincs, legkevésbé a művészetben. Nézzétek a festőket a XII. századtól kezdve, nézzétek a mi eleinket és látni fogjátok a haladást, hogy a jövőnket készítsük elő, azt a jövőt, amely minden ízében a népet, a közönséget szolgálja. Jó munkát és komolyságot kívánok ennek a munkának a megoldásához (Élénk taps).

Most pedig felkérem Homm Pált, tegyen javaslatot mandátumvizsgáló és szavazatszedő bizottságra, jelölőbizottságra, mert közgyűlésünk napirendjének további során szükségünk lesz erre a két bizottságra. A mandátumvizsgáló és szavazatszedő bizottság feladata, hogy megállapítsa, hogy határozatképes-e a közgyűlés, és a szavazáskor megszámolja a szavazatokat. A másik bizottság, a jelölőbizottság pedig az új tisztikar tagjaira vonatkozólag terjeszt javaslatot a közgyűlés elé. Felkérem továbbá a jegyzőkönyv hitelesítésére Gertler Viktor és Kőmüves Sándor kartársakat.

Homm Pál: A jelölőbizottság elnökéül ajánlom Várkonyi Zoltánt, tagokul Makláry Zoltánt, Beszterczey Pált, Dajka Margitot, Benkő Gyulát, Bán Józsefet és Diénes Ferencet. – A mandátum- és szavazatszedő bizottság elnökéül ajánlom Komlós Jucit, tagokul Sivó Györgyöt és Kállay Ferencet.

Somlay Arthur elnök: Elfogadják? (Igen!) Ellenvetés nincs? (Nincs!)
Most pedig felkérem Horvai elvtársat, tartsa meg beszámolóját.

Horvai István főtitkár: Tisztelt Közgyűlés! Kedves elvtársak!
Másfél év telt el azóta, hogy Szövetségünk a többi művészeti szövetséggel egyidőben megalakult. Népi demokráciánk gazdasági és politikai győzelmei tették lehetővé és egyúttal szükségessé, azt a kultúrpolitikai győzelmet, hogy a színház és film legkiválóbb dolgozói közös szövetségbe tömörültek azzal a célkitűzéssel, hogy művészetük fejlesztésének közös ügyét megvitassák, a színház és film dolgozóinak összességét a szocialista-realista művészet célki-

tűzései felé vezessék. Alakuló közgyűlésünkön, 1949 végén kijelöltük feladatainkat is: a színház és film dolgozóinak szakmai-ideológiai fejlesztését, nyílt vitákat az egyes alkotások felett a pártos [művészet][1] győzelméért, a Szovjetunió és a népi demokráciák színház- és filmművészeti eredményeinek és módszereinek népszerűsítését, haladó hagyományainak feltárását, stb.

Szövetségünk másféléves élete eredményeinek és hiányosságainak lemérését, csak akkor végezhetjük el jól, helyes arányokban, ha beágyazzuk hazánk egész életének, ezen belül kulturális életének fejlődésébe, sőt a kulturális helyzet másféléves fejlődésébe. Nem kívánom részletesen elemezni, csak emlékeztetni szeretném a tisztelt közgyűlést, azokra a hatalmas változásokra, amelyek a világban, hazánkban kultúréletünk frontján és ezen belül a mi színházi és filmterületünkön 1949. ősze óta végbementek.

Békénk és az egész emberiség gyűlöletes ellenségei: az amerikai imperialisták és csatlós ebeik, Titó, LiSzinman és a többiek még jobban leleplezték magukat. A koreai háború kirobbantása, ártatlan gyermekek és anyák vadállati elpusztítása, kultúrértékék romba döntése, a fegyverszüneti tárgyalások arcátlan fékezése bemutatja ezeknek a „szabadságot hozó" uraknak igazi arcát, „emberi egyenlőségüket", amellyel a világ békeszerető népeire a halál és pusztulás egyenlőségét akarják rákényszeríteni. Fegyverkezési hajszájukat, háborús kalandjaikat szolgálják ki „művészetükkel" is. Az utolsó másfél évben az imperialista „művészet" még jobban bebizonyította teljes érettségét a pusztulásra. A népek gyűlöletétől elvakult háborús uszító filmjeik és darabjaik, vagy az amerikai életforma szépségét, a gengsztervilágot, a szadisták, a gyilkosok vonzó életét, a patológiát propagáló „alkotásaik" egyaránt kiérdemlik mindnyájunk méltó megvetését.

Ugyanakkor ez alatt a másfél év alatt megsokszorozódott a béketábor ereje. A Szovjetunió őszinte békevágyát újabb embermilliók ismerték fel az egész világon, a kapitalista és a gyarmati országokban is, a Szovjetunió impozáns és következetes békepolitikáját mind újabb embermilliók tetteikkel követik.

A Szovjetunióban folyó gigantikus építkezések, a kommunizmus építkezései a világ népeit meggyőzték a Szovjetunió békés céljairól. A Szovjetunióban való bizalmat és hitet még fokozta az elmúlt másfél évben az a sok külpolitikai tett – a külügyminiszterek konferenciája, a koreai fegyverszüneti tárgyalásokra való felhívás, az amerikai kongresszusnak adott válasz, a san franciskó-i értekezleten való részvétel, a békealáírás-gyűjtés hatalmas támogatása, és a nap, mint nap megnyilvánuló ezer egyéb tett –, amelyet a szovjet nép Sztálin tanítására, a béke megvédésének ügyéért végzett és végez.

A szovjet film- és színházművészet a béke ügyéért, a népek barátságáért vívott harcok hatalmas fegyvere. A szovjet film és színház az elmúlt másfél év alatt még erősebben segítette a szovjet nép célkitűzéseit, a szovjet állam politikáját. A Szovjetunió Kommunista (Bolsevik) Pártjának 1946-os ideológiai határozatai, amelyeket a film és a színház területén hozott, még mélyebben behatoltak a szovjet művészek munkájába, a szovjet színházi és filmművészek tökéletesítették eszmei, mesterségbeli felkészültségükkel, az élet sokoldalú és alapos ismeretével alkotásaikat. Ebben az időszakban olyan filmeket teremtettek, mint a *Berlin eleste,*[2] *Musszorgszkij,*[3] *Távol Moszkvától, Vidám vásár, Donyeci bányászok,*[4] *Az aranycsillag lovagja*.[5] Ezek a filmek egyrészt elnyerték a világ haladó közvéleményének egyöntetű csodálatát, másrészt példaképül szolgálnak az összes demokratikus művészek számára munkájukban. A szovjet színház nagy gyakorlati sikerein kívül Sztanyiszlavszkij örökségének feldolgozásával és a Sztanyiszlavszkij-rendszer mélyebb gyakorlati elsajátításáért folytatott elméleti vitájával nemcsak a szovjet színházművészetet emeli soha nem látott magaslatra, hanem hozzásegíti az összes demokratikus művészeket a szocialista realizmus alkotó módszereinek elsajátításához.

A szovjet film és színház példamutató ereje tükröződik a népi demokratikus országok művészi fejlődésében. Népi hagyományaikra támaszkodva, magas eszmeiségű, forradalmi romantikájú filmek sorát alkották a közelmúltban a hatalmas Kína és a szabadságáért küzdő Korea. A többi népi demokratikus ország színház- és filmművészete szintén nagyarányú fejlődésen ment keresztül és segítette a béketábor harcosait.

A kapitalista országokban élő demokratikus művészek helyzete az elmúlt másfél évben még nehezebbé vált. Az alkotás anyagi feltételeinek teljes hiánya, a nyílt cenzúra és az üldöztetés ellenére erősödött alkotásaik imperialistaellenes éles kritikai beállítottsága. Főleg az olasz filmek járnak elöl, de Sica[6] filmrendezővel az élén. A haladó népi mozgalomra támaszkodó színház megteremtésén pedig Amerikában olyan kiváló békeharcos író fáradozik, mint Howard Fast.[7]

A magyar színház- és filmművészet helyzete az elmúlt másfél évben.

Hazánk a felemelt ötéves terv[8] megvalósításának lázas munkájában él. A szocializmus alapjainak lerakása, népünk valamennyi becsületes dolgozóját meg-

[1] Kézzel betoldva.

[2] *Berlin eleste* (*Padenyije Berlina,* Mihail Csiaureli, 1950).
[3] *Musszorgszkij* (Grigorij Rosal, 1950).
[4] *Donyeci bányászok* (Donyeckije sahteri, Leonyid Lukov, 1951).
[5] *Az aranycsillag lovagja* (Kavaler zolotoj zvezdi, Juli Raizman, 1950).
[6] Vittorio De Sica (1901–1974) olasz filmrendező és forgatókönyvíró. A negyvenes években készült filmjei közül kettő magyar filmek újraforgatott változatai.
[7] Howard Melvin Fast (1914–2003) amerikai kommunista író, akit az Amerikaellenes Bizottság börtönbüntetésre ítélt 1950-ben. A hivatkozás rá békeharcos kiállás, nem szakmai elismerés.
[8] Az ötéves tervek szovjet mintára a népgazdaság egészét átfogó, kötelező érvényű, középtávú gazdaságfejlesztési programokat határoztak meg. Az 1950–1954-es tervidőszakban 1951-ben módosították a tervet és felemelték célszámait.

mozgatta. Mind nagyobb tömegekben születnek a munka hősei városban és falun, építkezésen és bányában egyaránt. Soha nem látott alkotótehetség bontakozik ki népükből. Hatalmas politikai és gazdasági eredményeink mellé kezd felzárkózni kulturális életünk is. Film- és színházművészetünk fejlődését, nagy eredményeit Pártunk II. Kongresszusán kiemelte Rákosi elvtárs, Révai elvtárs beszámolójában részletesen elemezte eredményeinket.

Az elmúlt másfél év alatt színház- és filmművészetünkben a nyílt ellenséges irányzatokat felszámoltuk. Egész művésztársadalmunk elismeri a szovjet színház és film élenjáró szerepét és elítéli az imperializmus ellenséges eszmeiségű, formalista, dekadens „művészetét". Sok új filmet és színdarabot alkottunk, amelyek népünk harcait tükrözik és segítik. A *Ludas Matyi*, a *Különös házasság*,[9] a *Talpalatnyi föld*,[10] a *Felszabadult föld*,[11] a *Kis Katalin*,[12] a *Becsület és dicsőség*,[13] a *Gyarmat a föld alatt*,[14] a *Hétköznapok hősei*, a *Mélyszántás*, az *Aranycsillag*, *Az élet hídja*, a *Gál Anna diadala*,[15] a *Becsület* és a többiek már népünk szolgálatában készültek. Értékük nagy, mert úttörő alkotások nagy még akkor is, ha egyikük-másikuk a kidolgozatlanság és a sematizmus bizonyos hibáiban szenved.

Ezeket a filmeket és darabokat nagy művészi alkotások teszik emlékezetessé, ami alátámasztja Révai elvtárs kijelentését, hogy „művészeink a nép felé fordultak, vagy kezdenek a nép felé fordulni." Színészeink és rendezőink az elmúlt másfél évben sokat fejlődtek a pártos ábrázolás és a mesterségbeli tudás tökéletesítése tekintetében. Számos új művésztehetség nőtt ki ez alatt az idő alatt, számos nagy tehetség tovább mélyítette művészetét. Az 1950-ben és 1951-ben kiosztott Kossuth-díjak, a Népköztársaság kiváló művésze[16] és érdemes művésze[17] címek és az egyéb kitüntetések jelzik népünk, Pártunk elismerését eredményes művészi munkánk felé.

Az utolsó hónapokban különösen sok segítséget kapott színház és filmművészetünk további fejlődésében. Elsősorban Pártunk II. Kongresszusától iránymutatást területünk fejlesztésére. Feladatai a kultúrforradalom végrehajtásában való még aktívabb részvétel, a kulturális egységfront megteremtése, a területen uralkodó klikkszellem nyílt elvi bírálatokban való felszámolása. Ezen az úton Pártunk politikáját állandóan és hűségesen követve, szakmai tudásunkat mélyítve kell előbbre vinni művészetünket.

[9] Örkény István: *Különös házasság*. Bemutató: Magyar Színház, 1950. május 21. Rendező: Orosz György – Somlay Artúr.
[10] *Talpalatnyi föld* (Bán Frigyes, 1948).
[11] *Felszabadult föld* (Bán Frigyes, 1951).
[12] *Kis Katalin házassága* (Máriássy Félix, 1950).
[13] *Becsület és dicsőség* (Gertler Viktor, 1951).
[14] *Gyarmat a föld alatt* (Makk Károly és Szemes Mihály, 1951).
[15] Urbák Ernő: *Gál Anna diadala* – színmű/vígjáték három felvonásban.
[16] Magyar Népköztársaság Kiváló Művésze díjat 1990-ig adományozták a szocialista kultúra fejlesztése terén kimagasló érdemeket szerzett művészek részére. A díjazás nyugdíjkiegészítéssel járt. 1990–2011 között a Magyar Köztársaság Kiváló Művésze-díj nevet viselte, 2011 óta Magyarország Kiváló Művésze-díjként adományozzák.
[17] A Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze-díjat szintén a szocialista kultúra fejlesztése terén kimagasló érdemeket szerzett művészek részére adományozták. A díjazás nyugdíjkiegészítéssel járt. A díj neve 1991 és 2011 között A Magyar Köztársaság Érdemes Művésze-díj lett, 2011-től a Magyarország Érdemes Művésze-díj nevet viseli

A II. Kongresszus határozatának szellemében kapott Szövetségünk bírálatot a Párttól, amely hozzásegített minket ahhoz, hogy a kommunista aktívát megalakítsuk, a területen a klikkszellem felszámolását megkezdjük és a kulturális egységfront elvi alapját a Szövetség átszervezését, valamint az egész színház- és filmterület egészséges vérkeringését megindítsuk. A Szövetség vezetőségét, a Major elvtársat és engem ért bírálat túlnőtt a szövetségi kereteken, egész színházi és filméletünket mozgásba hozta, az alulról jövő bírálatot megindította, máris az új káderek sorát hozta felszínre, és biztos kiinduló pontját képezi a kritika-önkritika kifejlődésének, a klikkszellem csírájában való megfojtásának.

Nagy segítséget jelentett területünk számára az I. Írókongresszus,[18] ahol Révai és Horváth elvtársak felszólalásai útmutatások a mi művészetünk számára is. *A sematizmus elleni harc* nemcsak drámaírónak és forgatókönyvírónak a küzdelme; legnehezebb küzdelme ez a rendezőnek és a színésznek a sablonos beállítások ellen, az önmutogatás, a pártos állásfoglalás hiánya, a könnyebb út keresése számtalan megnyilvánuló jelenségeivel szemben.

A legutóbbi hónapokban újabb hatalmas fejlődésű távlatokat nyitó segítséget kapott területünk. Filmművészeink több hónapig érezhették a baráti Szovjetunió közvetlen segítségét a nagy szovjet filmrendező és teoretikus Pudovkin[19] elvtárs személyében. Pudovkin elvtárs közvetlen gyakorlati tanácsai, munkamódszer átadása egészen biztosan már következő filmjeink minőségében lemérhetőek lesznek. Előadásai, elméleti hozzászólásai egész filméletünket – és nem kevésbé színházi életünket – mozgásba hozták, művészeink Pudovkin elvtárs megállapításait idézik (a híres „füst és tűz" példa) és az ő pártos szellemében szállnak síkra az irodalmibb forgatókönyvért, az elmélyültebb rendezői és művészi munkáért: az élet megismeréséért, mint a jó művészi alkotás alapfeltételéért.

Színházi életünk a vidéki hét megrendezésével és a színházak átszervezésével, jobban mondva fejlesztésével kapott új erőt Pártunktól, államunktól. Először fordult elő hazánk történetében, hogy az összes vidéki színházak egyszerre bemutatkozhattak Budapesten. A hét lefolyása és az azt követő szövetségi

[18] 1946, Debrecen: A főelőadást Lukács György tartotta a kongresszus első napján, június 27-én, *A magyar irodalom egysége és feladatai* címmel. https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Spenot-a-magyar-irodalom-tortenete-1/vii-kotet-a-magyar-irodalom-tortenete-19451975-i-irodalmi-elet-es-irodalomkritika-740F/a-korszak-irodalmi-elete-745D/a-felszabadulastol-a-fordulat-eveig-munkakozosseg-745E/az-irodalmi-egyseg-programja-7531/az-elso-irokongresszus-7536/.
[19] Vszevolod Illarionovics Pudovkin (1893–1953) orosz filmrendező, a montázstechnika kialakítója, a magyar dramaturgia mestere, Háy Gyula tanára és mentor-munkatársa Moszkvában.

vita kimagasló ünnep volt államosított színházi életünknek, fényes győzelme Pártunk bölcs kultúrpolitikájának, amely a vidéki színészeket felemeli, alábecsült szerepét megszünteti, áldozatkész, hősies munkáját jutalmazza.

A másik nagy eseménye színházi életünknek az évadvégi fejlesztés. Pártunk felfedte a budapesti színházi élet gyengéit, rámutatott a fejlődés akadályára: a Nemzeti Színház és a kis színházak közötti helytelen erőelosztásra. Hogy ez megszűnhessék és színházi életünkben egészséges művészi verseny alakulhasson ki, átformálta a budapesti színházi élet arculatát. Az új színház- és társulatbeosztás a Madách Színház és a Honvéd Színház létrejöttével egyrészt megszünteti a Nemzeti Színház monopolisztikus helyzetét és általános nívóemelkedést eredményez; másrészt az új nagy színházak létrehozásával segít a filmgyár szereposztási és egyeztetési nehézségei – kettős szereposztások bevezetésével – és így egyúttal filmjeink művészi színvonalát is emeli.

Azt mondhatják egyesek: közben megszűnt két színház, hol itt a fejlesztés? A válaszunk ez: nem látnak tovább az orruknál! Valóban megszűnt a Belvárosi[20] és a Vidám Színház.[21] A Belvárosi Színház hivatását betöltötte: a mai magyar darabokért való harc ma már minden színházunk ügye, nem úgy, mint az államosítás előtt, sőt a Nemzeti vezetésének hibájából egy évig még az államosítás után sem volt kellőképpen az. A Vidám Színház profilját nem tudta kialakítani; ha minden színházunk feladatul kapja a vígjáték, szatíra megteremtését, reméljük, könnyebben megoldjuk ezt a nem könnyű feladatot. Viszont a két kis színház helyett létrejött a 110 színészt foglalkoztató Honvéd Színház,[22] a 72 színészt foglalkoztató Madách Színház, a körülbelül 110 színészt foglalkoztató Falu Színház[23] – a Madách Színház helyén –, és bejött a művészet perifériájából, a körútról a Kamara Varieté és Vidám Színpad[24] néven új esztrád feladatokat old meg.

[20] Belvárosi Színház: 1918-tól többek között Bárdos Artúr, Heltai Jenő és Lengyel Menyhért vezetésével működött a mai Petőfi Sándor utcában. A második világháború alatt csődbe jutott, majd a háború végéig az épület híradómoziként üzemelt. 1945–1948 között Bárdos Artúr, majd Simon Zsuzsa és Szendrő Ferenc volt az igazgatója. 1951-től Katona József Színház néven a Nemzeti Színház kamaraszínháza lett.

[21] Vidám Színház: 1942 és 1944 között működött a Nagymező utcában, műsorán főleg hazai szerzők vígjátékai szerepeltek.

[22] Honvéd Színház: 1950 őszétől a korábbi Bányász Színház Honvéd Színházként működött tovább. Elsődsorban vidéki honvédalakulatoknak és üzemi kultúrotthonokban tartottak előadást. Budapesti előadásaikat a Honvédség Házában és a Kamara Mozi helyiségében rendezték meg. Repertoárján kortárs magyar és szovjet drámák valamint magyar klasszikusok alkották. 1951 végétől Magyar Néphadsereg Színháza néven a Vígszínház felújított épületébe költözött.

[23] Állami Faluszínház: Az 1951-ben alapított színház feladata az volt, hogy a vidéki színházak tájelőadásai által nem látogatott kisvárosok és községek színházi ellátását biztosítsa. Több kis (prózai és zenés) társulatból állt, amelyek járták az országot. Első igazgatója Mátrai István volt, központi helységük Budapesten, a Madách téren volt. A színház 1955-től felvette az Állami Déryné Színház nevet.

[24] Vidám Színpad: 1951-től működött a Ráday utcában.

Ma talán még sokan nem is látják elég nagynak színházi életünknek ezt a hatalmas fordulatát. A művészi fejlődés eredményeit hamarosan bizonyítani fogják maguk a színházak. De hadd beszéljek egy kézzelfogható eredményről. Az alaptársulatok bővítésével és a segédszemélyzet állandó szerződtetésével – és az új vidéki színház megteremtésével több, mint 250 új színész került szerződésbe. Meghallgatásukon több tehetségre bukkantunk. Ez egyúttal nagy lépés volt az úgynevezett színész-munkanélküliség végleges felszámolására is.

Ez a rövid áttekintés korántsem vetette fel film- és színházművészetünk fejlődésének másfélével eredményeit. De távlatból és a legszembetűnőbb fejlődési pontok megmutatásával jelezni kívánta azt a hatalmas változást, amely ezalatt az idő alatt területünkön végbement.

Vizsgáljuk meg a Szövetség munkáját. Ha Szövetségünk munkáját egész életünk fejlődésébe beágyazva nézzük, akkor válik csak világossá, milyen hatalmasak feladataink. Másképp fogunk tekinteni eredményeinkre és másképp hibáinkra, ha így vizsgáljuk meg munkánkat. Eredményeinkből sokkal többet tulajdoníthatunk országunk és a béketábor erősödésének, hibáinkra sokkal nagyobb felelősséggel kell néznünk. Nemcsak a Szövetség vezetőinek, nemcsak a közgyűlésen megjelent kartársaknak, hanem az összes színházi és filmdolgozóknak kötelességük, hogy teljes tudásukkal, felelősségteljesen segítsenek felszámolni Szövetségünk eddigi munkájának hibáit és azokat megszüntetendő, mind nagyobb részt vállaljanak a Szövetség leendő eredményeiből. Közgyűlésünk csak első állomása legyen a számadásnak. Dolgozó népünknek, hazánknak tartozunk azzal, hogy ezt a számadást megtéve, közös erővel oldjuk meg közös művészetünk sok-sok problémáját.

Tisztelt Közgyűlés! Engedjék meg, hogy ezután rátérjek Szövetségünk eddigi munkájának ismertetésére. Másféléves működésünk három nagyobb periódusra osztható:

Megalakulásától az 1950. szeptemberében tartott I. Színházi Konferenciáig. Ez alatt az idő alatt a Szövetség az alakulás nehézségeivel küzdött. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy ez a szakasz munkánk eredményesebb részei közé tartozik. Mind számban sok rendezvényt, vitát, ankétot tartottunk, mind minőségileg kezdetnek jó eredményeket értünk el a művészi bírálat és önbírálat megindulása terén. Ennek a periódusnak a végét a Szövetségünk életében jelentős Színházi Konferencia zárta le.

Az I. Színházi Konferenciától az év tavaszáig, Pártunk bírálatáig. Erre a periódusra a majdnem teljes leállás jellemző. Rendszertelenül és kapkodva összeállított kevésszámú viták, a vezetőségi ülések hiánya négy hónapig, anarchia és dezorganizáció, - ezek a tünetek. Ezért az óriási kiesésért a felelősség elsősorban engem terhel, - aki ebben a periódusban egyedül vezettem a Szövetség ügyét. Ez a felelőtlenség, mely részben őszi túlterheltségem, de elsősorban saját rossz hozzáállásomból fakadt a múlt év végén, lejáratta a Szö-

vetség tekintélyét, azt sóhivatallá tette a művészi dolgozók szemében. Én magam csak a Párt kritikája után döbbentem rá ennek a nagy felelőtlenségnek súlyos következményeire: az ellenség örült és látta hasznát annak, hogy a mi Szövetségünk hallgatott, nem dolgozott, lejáratta magát, ennyivel is tovább élhetett a suttogás, zavarosban halászás, az ellenséges ideológia burkolt terjesztése.

A 3. periódus a Párt bírálatából a mai közgyűlésig tartott. Ez a periódus a szövetségi munka újjáéledésének, a Szövetség átszervezésének jegyében folyt. Elsősorban megalakult a kommunista aktíva és aktíva-vezetőség és megkezdte munkáját mind a régi hibák felszámolására, Major elvtárs és az én munkám bírálatával, mind az új feladatok megoldására. Az alulról jövő kezdeményezések, a vidéki hét magas színvonalú lebonyolítása, a sajtóvita, közgyűlésünk előkészítése már mind a kommunista aktíva vezetőség segítő munkájának eredménye.

Ha másféléves munkánk megnyilvánulásait számba vesszük, a következő képet kapjuk: az elnökségi és vezetőségi üléseket nem beleszámítva, a Szövetségnek 164 különféle rendezvénye volt. Részletezve:

a.) Általános jellegű rendezvényei a következők voltak:

Egynapos konferenciák	2
Gyűlése	4
Fogadások	13
Szakmai előadások	40
Ankétok, viták	34
Kiállítás	1
Klubnapok	4

b.) Szakosztályi ülések, értekezletek.

Szakosztályi ülések	25
Értekezletek, bizottsági ülések	31

A rendezvények, tárgyukat tekintve, a következő képet mutatják:

Egész napos konferenciák: az egyik 1950. szeptember 15–16-án az I. Színházi Konferencia, amely Major Tamás, Gellért Endre és Horvai István referátumai alapján színházaink, drámairodalmunk, kritikánk és színinevelésünk kérdéseit vitatta meg. A másik 1951. július 7–8–9-i vidéki színházi konferencia, amely a hat vidéki színház pesti bemutatóelőadását és színházi munkáját értékelte egy színházért félnapos vita keretében. A vitavezetők és előadók Gáspár Margit, Both Béla, Horvai István, Major Tamás, Marton Endre, Szendrő Ferenc voltak.

Gyűlések: több alkalommal békegyűlést tartottunk a többi művészeti szövetségekkel közösen. Pártunk II. Kongresszusáról beszámoló gyűlést tartottunk. A fogadásokat előadással, beszélgetéssel kapcsoltuk össze. Nagyobb részüket a Kultúrkapcsolatok Intézetével vagy az MSZT-vel közösen rendeztük. A legjelentősebb találkozások szovjet vendégeinkkel voltak: Pudovkinnal több alkalommal, Obzracovval,[25] Szimonovval,[26] Avanyeszovával.[27] Rajtuk kívül népi demokratikus színházi és filmküldöttségekkel (román, cseh, lengyel stb.), valamint George Sadoullal[28] volt fogadással egybekötött találkozás. Ezekről jegyzőkönyvet vezettünk.

Szakmai előadások: 20 színházi előadás, 17 filmelőadás, 3 rádióelőadás. Meg kell említeni, hogy a szakmai előadások többségére nem a szakma dolgozói jártak el.

Ankétok, viták: Jelentősebb filmviták: *Szabóné, Dalolva szép az élet*[29] (Pudovkin elvtárs részvételével), *A világ ifjúsága* (Avanyeszova részvételével) stb. Jelentősebb filmankétok: *„A forgatókönyv felépítése”*, *„Színjátszás és rendezés kérdései filmjeinkben”*. Jelentősebb színházi viták: *Ellenségek,*[30] *Hétköznapok hősei,*[31] „Három új magyar darab”, *Legény a talpán, Tamás bátya kunyhója*, *Ljubov Jarovája* stb. voltak.

Egy színházművészeti kiállítást tartottunk (1950. II. 19 – III. 19.), amelyen legjobb díszlet- és jelmeztervezőink: Oláh Gusztáv, Fülöp Zoltán, Varga Mátyás, Fábri Zoltán, Márk Tivadar, Nagyajtai Teréz, K. Soós István stb. állítottak ki. A kiállítást, amely első volt a felszabadulás óta, élénk érdeklődés kísérte.

Klubnapok. A múlt évben néhány esti műsoros klubnapot rendeztünk nagy érdeklődés mellett. Saját hibánkból maradt abba ez a jó kezdeményezés.

Szakosztályi ülések. A legtöbb alkalommal a dramaturg-kritikus szakosztály ült össze, amely 1950. tavaszán hozzáfogott XIX. századbeli drámai hagyományaink feltárásához. A munka egy idő múlva a Szövetség vezetőségének hibájából abbamaradt.

[25] Lásd 55. jegyzet.
[26] Konsztantyin Mihajlovics Szimonov (1915–1979) szovjet író, költő, drámaíró.
[27] A. A. Avanyeszova, filmrendező, https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=10272 . *A világ ifjúsága* című filmért Elnöki Tanács díjat kapott.
[28] Georges Sadoul (1904–1967) francia filmkritikus.
[29] *Dalolva szép az élet* (Keleti Márton, 1950).
[30] Makszim Gorkij: *Ellenségek*. Bemutató: Miskolci Állami Nemzeti Színház, 1950. november 7. Rendező: Bozóky István.
[31] Mándi Éva: *Hétköznapok hősei*. Bemutató: Miskolci Állami Nemzeti Színház, 1950. január 11. Rendező: Szendrő Ferenc.

Értekezletek, bizottsági ülések. Ezeken az üléseken dolgoztak a Szövetség vezetősége által 1951 tavaszán kinevezett bizottságok. A vidéki bizottság Marton Endre vezetésével itt készítette elő a „Vidéki hetet", utazásokat szervezett a vidéki színházakhoz.

A patronázsbizottság segítette az országos kultúrversenyeket zsűrizéssel, a Népművészetek Házát elvi segítséggel. A Sztanyiszlavszkij-bizottság eredménytelenül működött a Sztanyiszlavszkij-körök tanrendjének összeállításában, az elvi határozatokon túl nem jutott.

Több színházigazgatói értekezletet tartottunk a Szövetségben 1951. májusában az évad előkészítése és műsorterv kérdésében.

A különböző szövetségi viták jegyzőkönyveit a színházaknak, filmgyárnak és egyéb intézményeknek szétküldtük.

A *„Színház- és Filmművészet"* című folyóiratunk 1950. októberében megindult és megjelent 11 szám.

A Szövetség munkájának eredményei és hibái.

A számszerű kimutatás biztató képe után térjünk át a számok mögött meghúzódó tartalomra és az elmulasztott tartalomra, a hiányzó számokra. Ha munkánk eredményeit vizsgáljuk, kétségtelenül találunk nem is kis eredményeket.

1.
Az első, látszólag nem nagy, de fontos eredmény az, hogy a Szövetség létezik, fejlődik. Másfél év minden mulasztása ellenére kitermelte a Szövetség helyes szervezeti formáit (amelyek alapjai a jelenlegi átszervezésnek), egy sor gyakorlati tapasztalatot szereztünk, éppen a hibák feltárása kapcsán. A színházi- és film-közvélemény most már tudja, hogy mi a Szövetség és felismerte fontosságát, bár még a közgyűlés-előkészítő gyűléseken is sokan tették fel a kérdést, hogy mi a Szövetség. Tehát az első eredmény: megvan a feltétele a jó munkának.

2.
Másfél év alatt két jelentős elméleti konferenciát tartottunk. A tavalyi első színházi konferencia legnagyobb értéke: az elmélet iránti érdeklődés felkeltésében rejlett. További érdeme, hogy több fontos elvi kérdést felvetett, vita tárgyává tett és tisztázott (pl. „Kettős kötöttségű hős", kritika kérdése, színjátszásunk helytelen irányai: ösztönösség, naturalizmus, önmutogatás stb.), harcolt a burzsoá befolyás ellen (Várkonyi, Apáti önkritikája, Gyárfás darabjának bírálata stb.). A konferencia legnagyobb hibája az volt, hogy nem hatott ki eléggé a színházi munka gyakorlatára (elsősorban a Szövetség hibájából), nem vitte tovább az elméleti vita eredményeit. Másik hibája volt, hogy aránylag keveset foglalkozott a *színészi alkotás konkrét* kérdéseivel, holott a színészek elsősorban ezt várták a konferenciától.

Ez utóbbi szempontból viszont hatalmas haladást jelentett a Vidéki Hét alkalmából rendezett háromnapos konferenciánk. Egy-egy gyakorlati kérdés kapcsán (előadás, színészi játék, bírálatok) vetődtek fel az elméleti kérdések. Csordultig telt a pohár vidéki színészeinknél. Az elméleti érdeklődés, a tanulásvágy kimondhatatlanul nagy. És meg kell mondani, hogy vidéki kollégáink sokkal merészebben vetettek fel egy sor elméleti kérdést (ellenségek ábrázolása, humor és realizmus stb.), bátrabban vitatkoztak, bíráltak és szólaltak fel, mint bármilyen alkalommal pesti kollégáik. Ez egyrészt örvendetes jelenség vidéki színészetünk egészséges fejlődése szempontjából, másrészt igen elgondolkoztató: pesti színészeinknél az elmélettel, mesterségükkel való foglalkozást gyakran elnyomja a sok színházon kívüli elfoglaltság (sok esetben a külön pénzkereseti lehetőség), plusz az, hogy pesti színházunk belső szelleme nem olyan felszabadult, mint a vidékieké (ehhez erősen hozzájárultunk Major elvtárssal hibáink elkövetésekor). A Vidéki Hét nagy eredménye az is, hogy gyakorlati utóhatása rendkívül gyümölcsöző. A Hét konkrét következménye Gellért Endre vendégrendezése Kaposvárott, ugyanott Major Tamás vendégjátéka a *Tartuffe*-ben és a *Liliomfi*-előadás kijavítása a kecskeméti társulatnál.[32] Ezek csak részletpéldák, a vidéki kartársak biztos sokkal bővebben be tudnak számolni a Vidéki Hét utólagos gyümölcsöző hatásáról.

3.
A Szövetség eredményei közé tartoznak egyes jól sikerült *szakmai viták,* amelyek a kritikai szellem kialakulását mozdították elő és hasznos segítséget jelentettek a további munkában. Kiemelkedő volt a *Dalolva szép az élet* vitája, amelyen Pudovkin elvtárs felszólalt és nagy segítséget adott egész film- és színház-életünknek. Az egyes *bizottságok* létrehozása és főleg a Vidéki Bizottság jó működése is eredményünk. Jelentős lépés volt a *folyóirat* megindítása. Ha a folyóirattal alaposabban foglalkozni fog a Szövetség vezetősége (eddig teljesen elhanyagolta) és tegyük hozzá, *olvasóközönsége* is, tehát ha bírálatot kap, minden lehetőség meg van arra, hogy betöltse hivatását és nívós, érdekes szaklapunkká váljék. Nagy segítséget jelent mindnyájunknak a Főiskola Tudományos Osztályával közösen szerkesztett *Színházi Tájékoztató*, amely a szovjet színművészet eredményeit is ismerteti, szovjet cikkeket magyar fordításban. Megjegyzendő, hogy hamarosan átalakul színház- és filmtájékoztatóvá.

[32] Szigligeti Ede: *Liliomfi*. Bemutató: Katona József Színház, Kecskemét, 1951. szeptember 1. Rendező: Békés András.

A felsorolt eredmények nem jelentik egészében a Szövetség jó munkáját. A párttól kapott bírálat is hangsúlyozta, hogy a Szövetség csak részfeladatokat oldott meg és nem is mindig a legfontosabbakat. Ez világosan kitűnik eredményeink felsorolásánál is. Legfontosabb feladatunkat: a *művészi közvélemény* megteremtését, művészeink szakmai, politikai nevelését, elvi kérdések rendszeres kidolgozását nem oldottuk meg.

Nézzük meg, mik voltak legnagyobb fogyatékosságaink.

1.
Nem oldottuk meg a rendszeres szakmai-ideológiai képzést. A Sztanyiszlavszkij-kör tanrendjét sem dolgoztuk ki, a dramaturg-tanfolyam sem indult meg. A Sztanyiszlavszkij-körök meg nem indítása azért is súlyos hiba volt, mert már évek óta gazdátlanul léteznek Sztanyiszlavszkij-körök egyes színházakban. Ezek esetlegességüknél fogva többnyire alacsony színvonalukkal, kapkodóan összeállított előadásaikkal semmiképpen sem alkalmasak arra, hogy a szovjet művészet nagy alakjának nevét viseljék. A Szövetség hanyagságával, azzal, hogy nem vette kézbe a Sztanyiszlavszkij-körök irányítását, az egyes igazgatók többszöri kérése ellenére, azzal, hogy nem ellenőrizte legalább a színházban működő körök munkáját, nagyban hozzájárult Sztanyiszlavszkij nevének és ennek a népszerű oktatási formának diszkreditálásához. Bár a Szövetség részéről teljesen negatív a Sztanyiszlavszkij-körök felé végzett munkája, azt mégis meg kell állapítani, hogy ez az oktatási forma – minden gátló körülmény ellenére – népszerű dolgozóink körében és alig várják a jó, új Sztanyiszlavszkij-köröket.

2.
A Szövetségben rendezett viták összeállítása eklektikus volt. Az egyes viták az események nyomában kullogtak, egyes színházi viták gyakran 3-4 hónappal a bemutatók után kerültek megrendezésre, így minden gyakorlati jelentőség nélkül, „akademikus-vita" jelleggel bírtak. A filmviták többsége is jóval a bemutató után zajlott le. Egyetlen esetben nem tartott a Szövetség előzetes alkotó vitát, olyan összejövetelt, ahol az elkészült, de még be nem mutatott művet bíráltuk volna, azzal a szándékkal, hogy javítunk az alkotáson.

Az „akademikus-vita", az „utólagos hibakeresés" egyik jellemzője ankétjainknak. Másik, a kiválogatott előadók és a hozzászólók szűk köre. Ez a megnevezetlenül is ismert kör igen „magas színvonalon", a megjelentek számára többnyire érthetetlen tolvajnyelven és elvont problémákon vitatkozott. Jellemző eset erre a *Ljubov Jarovája* és *Apák ifjúságá*-nak közös vitája, ahol Hont elvtárs előadását Major elvtárs, Gellért Endre és én bíráltuk a végkimerülésig, míg végre Gobbi Hilda felállt és be merte vallani – erős kritikai éllel a vitázók felé –, hogy ez számára tohuvabohu. Sok embert elrettentett a hozzászólástól ez a „magas színvonal", féltek, hogy letorkolják őket egyszerű felszólalásaikért.

Harmadik jellemző tünete a vitáknak: „a kincstári jelleg". Ez főleg egyes filmvitákon jött napfényre, főleg a szovjet filmek ankétjain. Itt hivatalos, legtöbbnyire előre leírt felszólalásokban „megdicsérték" a nevezett filmet, de nem alakult ki komoly vita arról, hogy az illető film tanulságait hogyan kívánják felhasználni művészeink saját alkotómunkájukhoz, illetve alkotómunkájuk eddigi fogyatékosságait hogyan fedték fel a szovjet magasabb rendű alkotómódszerekkel.

A viták rendszertelen kitűzése is sokat ártott. Egyes hónapokban hetente kétszer is tartottunk vitát, máskor meg egy hónapban egyet vagy egyet sem. A sűrű ankétozás eltávolította az embereket, mert minden pillanatban kaptak egy meghívót előkészítés nélkül, nem hittek – és joggal – a sűrűn rendezett viták komolyságában. Mindezek a hibák a tagságot nem tudták közel hozni a Szövetséghez. Érdektelen volt számukra, ami itt történik, hiszen az néhány ember ügye, – gondolták. Nem kérdezték meg a tagokat, melyek az őket érdeklő kérdések, miről vitatkozzunk. A mozgósítás, agitáció hiánya csak jobban hozzájárult, hogy vitáink, ankétjaink részvétlenségbe fulladjanak, vagy fokozódjék a bizalmatlanság a Szövetség rendezvényei iránt.

3.
Az I. színházi konferencián tett *ígéretünket nem valósítottuk meg.* A Sztanyiszlavszkij-körök és a dramaturg-tanfolyam elhanyagolásán túl, nem folytattuk a dramaturgia kérdéseinek tisztázását az új magyar dráma és forgatókönyv megsegítése érdekében, nem folytattuk a hagyományok feltárását. Ezzel lejárattuk Szövetségünk tekintélyét, kompromittáltuk Pártunk kultúrpolitikáját. Ennek következménye az lett, hogy a tagság, amelynek tanulásvágyát felkeltette a konferencia, enyhén szólva csalódott: a Szövetségben.

4.
Nem ismertettük kellőképpen és rendszeresen a *Szovjetunió és a népi demokrácia* film- és színházi eredményeit. Bár egyes előadásokon, vitákon, folyóiratban esetenként ez megtörtént, de a legutóbbi időkig (a *Színházi Tájékoztató* valamit enyhít a helyzeten) nem gondoltunk a szovjet tapasztalatok módszeres és mindenki számára hozzáférhető átadásáról. Ez a súlyos mulasztás sokakat visszatartott továbbfejlődésükben, másokat pedig nem segített közeledni felénk, a pártos művészet célkitűzései felé.

5.
A *film* nem kapott kellő hangsúlyt Szövetségünk életében, sem a vezetésben, sem a munkában. A Szövetség vezetősége, elsősorban Major elvtárs és én, közönyt tanúsítottunk a film kérdései iránt. Bár szavakban elismertük, hogy a

„film" a legfontosabb „művészet", a gyakorlatban mégsem tettünk semmit, hogy megismerjük égető kérdésüket és azokat a Szövetség napirendre tűzze, hogy segítsen e terület munkájában. Viselkedésünk tükrözi a két terület különállását, amely a gyakorlati életben is megfigyelhető az egyeztetési és szereposztási problémáknál, ahol az igazgatók saját tulajdonuknak tekintik a színészt és gyakorlatban szintén jóval előbbre helyezik a színház fontosságát a filmnél. Hogy ez az állapot a Szövetségben és azon kívül létrejött, hibásak a film vezetői, rendezői is, akik a szövetségben nem vettek részt elég aktívan. De elsősorban mi, a Szövetség közvetlen vezetői vagyunk hibásak, akik például Both elvtársnak a *Színház- és Filmművészet* 5. számában felvetett fontos kérdését a színészek közös felhasználásáról válasz nélkül hagytuk, nem tárgyaltuk meg. De nem foglalkoztunk komolyan a film egyetlen más elvi kérdésével sem.

6.

Mindezekhez az elvi hibákhoz járult a Szövetség munkájának teljes *tervszerűtlensége*, rendszertelensége. A vezetőségi ülések időpontját, bár kezdetben megállapítottuk, később állandóan változtattuk és így lehetetlenné vált a vezetőségi tagok rendszeres és pontos megjelenése. Sok esetben olyankor tartottunk vezetőségi ülést, amikor a vezetőség színésztagjai játszottak és nem jöhettek el. A vezetőségi üléseken meg nem jelent tagok ellen semmiféle szankciót nem foganatosítottunk, éppen gyakorlati elfoglaltságuk miatt, és minthogy számukra rendszeres reszortmunkát nem adtunk, felelősségérzetük is megszűnt a Szövetséggel szemben. Így lassan elmaradoztak a vezetőségi ülésekről vezetőségünk egyes tagjai, mások kezdettől fogva nem vettek részt a munkában, ismét mások, bár más területre helyezték át őket, megmaradtak előző szakmájuk vezetőségi tagjaként, újat nem neveztünk ki helyettük, ők maguk többé nem érezték kötelességüknek, érthetően, más terület vezetését. Én magam, aki a Szövetség titkára voltam, közel négy hónapig a Szövetség vezetésében teljesen minimális munkát végeztem, ez természetesen mélyen kihatott az egész vezetőségre.

A vezetőség nem dolgozott ki nagyobb időre szóló munkatervet, sőt tulajdonképpen egy hónapnál nagyobb időre szóló *reális* munkatervet sem. Munkánk nagyobb részét ötletszerűen összeállított, a vezetőségi üléseken hirtelen megbeszélt, az események nyomában kullogó havi munkaterv alapján végeztük. Ennek a „módszernek" nyomán Szövetségünk vezetősége elvesztette a szövetségi munka *perspektíváját* és szűk prakticizmusra, az egyes „nagyon fontos" színházi- és filmesemények utólagos vitájára korlátozta munkáját.

Ez a munkamódszer, a Szövetség vezetésében mutatkozó teljes fegyelmezetlenség azt eredményezte, hogy az egyes tagozatok, szakosztályok önálló munkát nem végeztek, munkájukat nem ellenőrizte senki. Így nem dolgozott például az Írószövetségbe azóta már átment kritikus-szakosztályunk, kevés összejövetelt tartott a Fábry eltávozásával gazdátlanná vált szcenikai szakosztály, de *szakosztályi* munkával nem dicsekedhet filmrendezői, színházrendezői és színészi szakosztályunk sem. Ezek a szakosztályok kizárólag plenáris üléseket tartottak és akkor sem a szakosztály vezetői, vagy a tagok, hanem a vezetőség, illetve a titkár jóvoltából. Ezeknek a súlyos hibáknak okai *elsősorban* Major elvtárs és az én hibás módszerű vezetésemben keresendő, amelynek elvi gyökerei Pártunk bírálatában rámutatott.

A hiányosság okai

Első oka a klikk-módszer, amellyel Major elvtárs és én a Szövetséget vezettük, és amely tulajdonképpen csak egy része volt a színházi élet egészében megnyilvánuló klikk-szellemnek. Méltán vetették fel a terület dolgozói, hogy Szövetség, Főiskola, Nemzeti, sőt Minisztérium – mindenütt Major és Horvai! És bár ténylegesen bizonyos fokig tiltakoztunk az ilyen sokfelé ágazó munka ellen, a munkát végső fokon mégis elvállaltuk, s ami a legfontosabb, másokkal nem osztottuk meg. Tréfás panaszkodással hívtuk magunkat az „5 Retyezárnak" (Máté György *Görbe Tükré*ből)[33] idetartozott Gellért Endre is, de azért egy kicsit büszkék is voltunk rá, hogy éppen mi vagyunk az „5 Retyezár", mi vagyunk a mindenütt *nélkülözhetetlen* vezetők.

Mi valójában nem törekedtünk arra, hogy klikket alkossunk, egymás érdekeit védjük, szűk csoport kezében tartsuk meg a hatalmat. De a munkamódszerünk, amely a nélkülözhetetlenség érzéséből, az önteltségből fakadt, – az, hogy csak egymás véleménye érdekelt bennünket és eléggé formálisan hallgattuk meg, illetve tettük magunkévá egy egyszerűbb színházi halandó észrevételeit, – elszakított bennünket a művészi dolgozók széles tömegeitől, nem hallottuk igazi hangjukat, véleményüket. Így tarthatta fenn magát a még kapitalista időkből művészvilágunkban itt maradt *suttogás* és *pletyka*, amelytől mi sem voltunk mentesek. Bár Major elvtárs igen erősen támadta azokat az általa meg nem nevezett művészeket, akik az eszpresszóban pletykáznak, de nem sokkal súlyosabb hiba-e az, ha a magyar színházi élet egyik igen felelős vezetője a vendéglői asztal mellett mond véleményt, általa nem is látott előadásokról, színészi munkáról?

A klikk, amelyet ma már Major elvtárssal együtt világosan látunk, hogy létezett, székhelye a Nemzeti Színház igazgatói irodája (néha a szemben lévő nyilvános étterem) volt, itt vitattuk meg előre a Szövetség munkatervét, a Főiskola rendezői tanszak kérdéseit és a szűken vett szakmai, rendezői problémáinkat egyaránt. Ezeken a beszélgetéseken alakult ki közös véleményünk sok kérdésben: emberekről, előadásokról, alakításokról, elsősorban azok hibáiról. Ezt a szűk szemléletet, az iroda négy fala között kialakított véleményt vittük azután magunkkal és megváltoztathatatlanul.

[33] Máté György, *Görbe tükör* (Budapest: Atheneaum, 1949).

Ez a klikk-szellemből, nélkülözhetetlenség-érzésből, mások hibáinak felkutatásából álló egészségtelen és lezárt szemlélet, majd vezetési mód „eszmei" alapja a *szakmai arisztokratizmus* volt. A szakmai arisztokratizmus első és legnyilvánvalóbb megjelenési formája a *káderkérdésnél*, a káder-kiválogatásnál, az új káderek beállításánál tűnik fel. A Szövetség rossz munkája a rossz kádermunka eredménye. Elméleti felkészültségének kisebb volta, esetleges emberi gyengesége, vagy régebbi, nem eléggé harcos kiállása miatt senkisem volt „elég jó" nekünk az egyes munkák elvégzésére. Így a munkák elvégzetlenül maradtak „káderhiány" miatt vagy „túlterheltségből" kifolyólag. A szakmai arisztokratizmus volt a gyökere annak a *bizalmatlanságnak*, amely elsősorban Major elvtársban fejlődött ki a saját maga nevelte kádereivel szemben is. (A bizalmatlanság úgy értendő, hogy nagyobb, önálló feladatot rábízni nem mert.) De ez a bizalmatlanság az én Úttörő Színházbeli munkámban is kifejeződött, amikor a gyermekhősök szerepeire állandóan vendégszínészekben gondolkoztam, a társulat fiatal tagjaiban nem volt meg a bizalmam. Ezt a helytelen káderpolitikát az élet cáfolta meg Sebők Margit Ványa-alakításával. De ez a bizalmatlanság ugyanakkor melegágya volt az elégedetlenségnek, amelyben a jogos keveredett a jogtalannal. Csak a káderek erényeinek felismerése és az azt erősítő bizalom hozhat tiszta képet művészi életünk bármely területén, ez ugraszthatja ki az új kádereket és ez állíthatja vissza helyükre az érdemtelenül előre tolakodókat.

Az új káderekkel szembeni tartózkodó, bizalmatlan álláspont volt az oka annak, hogy nem mozgósítottuk a Szövetségben a tagságot, hogy nem kaptak részfeladatokat, vagy akár nagy feladatokat káderek és így nem volt bázisa a Szövetség munkájának. *A vezetőség elszakadt a tagságtól,* a tagságot nem érdekelte a vezetőség munkája. Így nem alakulhatott ki minden jó munka alapvető feltétele: a *kritika-önkritika*. A bírálat elnyomásának különböző formái voltak a Szövetségben: a legtöbb esetben az, hogy módot sem adtunk a bírálatra, mellőztük a tagság véleményét. Így nem alakulhatott ki a Szövetségben, mint ahogy az egész színházi életben sem, az őszinteség, kölcsönös bizalom, egymás munkája értékelésének a légköre.

A második ok, amely a Szövetség munkájának hiányosságait előidézte: a kommunista aktíva és aktíva-vezetőség – általában a pártszerű vezetés – hiánya. Valóban, azok a vezetői módszerek, amelyeket Major elvtárssal alkalmaztunk, nem nevezhetők pártszerűeknek. Bármilyen okból is nem jött létre idejében a kommunista aktíva, most már belátom, hogy annyira nem éreztük létszükségletnek, hogy nélküle nem tudnánk dolgozni. Ez mindenképpen a pártszerűtlen munkamódszerek elburjánzását jelentette munkánkban.

Ilyen módon fordulhatott elő, hogy a pártonkívüli művészeket szinte egyáltalán nem vontuk be a munkába, de még a párt-tagokat sem aktivizáltuk. Ez a vezetés, ez a káderpolitika semmiképpen nem felelt meg Pártunk célkitűzéseinek a *kulturális egységfront* kérdéseiben. Most már világos, hogy mi bár felszólalásainkkal, gondolatainkkal a kulturális egységfrontért, a kispolgári csökevények és az ellenséges ideológia ellen küzdöttünk, tettünkkel, vezetésünkkel hátráltattuk az egységfront kialakulását.

Rossz volt a Minisztériummal a kapcsolatunk. A Filmfőosztállyal szinte semmi kapcsolatot nem tartottunk, a Színházi főosztállyal viszont túl nagyot s pártszerűtlenül. A legkisebb ügyet is telefonon megbeszéltük a színházi főosztály akkor vezetőjével, Berczeller elvtárssal. Így a Szövetség bizonyosfokig függő része volt a Minisztériumnak, de meg kell mondani, nemcsak a Minisztérium hibájából.

Tisztelt Közgyűlés! Kedves Elvtársak! Június hónapban a Párt bírálata után megalakult a kommunista aktíva és aktíva vezetősége. Az aktíva-vezetőség elkezdte munkáját, amely elsősorban a párt bírálatának érvényre viteléből, másrészt a Szövetség átszervezéséből állt. Ennek megfelelően megindult a vita a sajtóban és a kommunista aktíva ülésein a Szövetség bírálatáról, Major elvtárs és az én hibáimról. Élesen megindult az alulról jövő kritika, számos elvtárs és pártonkívüli szólt hozzá a kérdéshez. Az azóta eltelt idő megmutatta, hogy a párt-aktíva létrehozása gyökeresen megváltoztatta a Szövetség munkamódszerét és helyzetét a színház- és filmvilágban. Példa erre a Vidéki Hét és a mai közgyűlés iránti széles érdeklődés és az aktív részvétel. A kommunista aktíva további feladata az lesz, hogy segítse, bírálja a Szövetség vezetőségének munkáját, hogy tartsa ébren a bátor kritika szellemét a tagságban, s ezzel szüntesse meg a klikk-szellemnek még a csíráját is, hogy őszinte elvszerű támogatással segítse az egységfront kialakulását.

Még egyszer vissza kívánok térni a minket ért bírálatra. A magam részéről azt szeretném újból elmondani, hogy teljes súllyal érzem a bírálat jelentőségét, és minden erőmmel azon leszek, hogy munkámban ezek a hibák ne ismétlődhessenek meg. Minden tehetségemmel, képességemmel a kulturális egységfrontot kívánom szolgálni, hazánk szocialista művészetének kifejlődését. Teljes erőmből továbbra is harcolni fogok minden ellenséges ideológiai megnyilvánulás ellen. Major elvtárssal a klikket – bátran mondhatjuk el mindketten, – megszüntettük. Persze ez még nem elég: a klikk gyökereit kell megszüntetni magunkban, a pártszerűtlen vezetési módszereket, a szakmai arisztokratizmus jelentkezéseit, az önteltséget. Azon leszünk, hogy ezeket a gyökereket is kiirtsuk magunkból.

Még valamit, Major elvtárs felé. A kommunista aktíva-ülésen elhangzott felszólalása, amely felületes és kapkodó volt, azt a benyomást keltette, – és joggal – művészeink között, hogy Major elvtárs csak formálisan fogadja el a kritikát, de nem néz elég mélyen saját működésébe, nem érzi a felelősséget ebben a kérdésben. Nem hitték el önkritikája őszinteségét: Major elvtárstól azt várjuk, hogy példamutató kommunista módon tárja fel összes hibáit, hogy tanuljunk belőle mi is; ne kövesse el máskor ő sem. Ezzel szeretném megindítani a nyilvános kritikai hangot Major elvtárs közt és köztem.

A Szövetség előtt álló feladatok

A Szövetségre, tisztelt Közgyűlés, komoly feladatok várnak. Pártunk II. Kongresszusán Révai elvtárs beszédében kijelentette: Szövetségeinkre vár a feladat, hogy a kulturális egységfrontot, a széles nemzeti egységfrontot megteremtsék az antiimperializmus platformján, a hazaszeretet platformján. Az útját is megjelölte Révai elvtárs: nyílt elvi viták, szabad bírálat, a klikk-szellem felszámolása, a suttogás, sértődés, hiúság megszüntetése. Ez a feladat áll előttünk, és ebben benne foglaltatik színház- és filmművészetünk jövője. Ha a Szövetség jól dolgozik, ha bevonja a pártonkívülieket szélesen a munkájába, ha tanítani fogja a terület dolgozóit és fóruma lesz az elvi kérdéseknek, ha szabadon engedi az építő bírálatot és így érdekeltté teszi a tagságot a Szövetség életében való részvételre, akkor egész színházi- és filméletünk, mindnyájan hallatlanul megerősödünk, fejlődünk.

A. Hogy ezt a célját a Szövetség elérhesse, át kell szervezni szervezetileg is.
- Az elmúlt másfél év bebizonyította, hogy az eddigi szervezeti felépítés nem segíti a különböző területeken dolgozók, azonos szakmájúak közeledését, mert eddig úgynevezett területi szervezet volt (filmtagozat, színházi tagozat stb.) és nem szakmai (színész–rendező, dramaturg stb.). Azonkívül az egyes területeken belül a szakosztályok (pl. filmrendező) önmagukban gyengék voltak, így a Szövetségi munka kizárólag külső megnyilvánulások felé tolódott (ankét, vita), általános jellegűvé vált (színház, vagy filmvita), de nem segítette elő az egészséges szakmai munkaközösségi munkát, a mesterségbeli tudás fejlesztésének, az eszmei tartalom konkrét kifejezése kérdéseinek megoldását. Helyesebb tehát a szakmai felosztás, mert egyrészt közelebb hozza a különböző területek azonos szakmájú dolgozóit, másrészt elősegíti a munkaközösségi munkát, az elvi kérdések megoldását, a fejlesztő bírálatot, a tapasztalatcserét.
- Az Elnöki Tanács és a Vezetőség kettőssége az Elnöki Tanácsot kizárólag reprezentatív jellegűvé tette. Ez nem helyes. Olyan megoldást kell találni, hogy egy nagyszámú vezetőség egymás között felosztva a munkát, élénk részt vegyen a Szövetség vezetésében és ellenőrzést tudjon kifejteni.
- Kritikusaink gyakorlatilag már átmentek az Írószövetségbe, sz Írószövetség újjászervezése alkalmából.
- Helytelen volt az, hogy a szocialista-realista színjátszás kérdéseit kívántuk megoldani az egységfront alapján és ugyanakkor kizártuk „szakmai egységfrontunkból" az operát. Pedig előttünk állt Sztanyiszlavszkij és Nyemirovics-Dancsenko példája, akik maguk is rendeztek operát s az operai játékot a színjátszás fontos és realista válfajának tartották. A prózai színházak és az operaház közötti kapcsolat mindkét terület számára rendkívül nagyjelentőségű.

B. Az átszervezés helyes végrehajtása érdekében teendőink a következők:
- *A Szövetség vezetésének megjavítása.* Pártszerű, a tagság aktív közreműködésére épülő vezetést kell létrehozni, melyet a kommunista aktíva vezetősége segít. A vezetőség munkáját tervszerűvé kell tenni egyéves munkaterv alapján. A vezetésben, a munkatervben, egyaránt kellő súlyt kell kapnia az eddig elhanyagolt filmterületnek. A vezetésben meg kell szüntetni azt a helytelen klikk-gyakorlatot, amely a múltban uralkodott; demokratikus vezetést kell létrehozni és abban nagy számban „teljes jogúan" vegyenek részt a pártonkívüli kartársaink!
- A Szövetség jelenlegi szervezeti felépítése, mint már kifejtettem, nem alkalmas a további, fejlett munkára. Egységes vezetőségre van szükség, függetlenített titkárhelyettessel a megnövekedett feladatok elvégzésére. Váltsa fel a merev tagozati beosztást a szakmai, szakosztályi beosztás. Javaslatunk az, hogy legyen színész–rendezői (színház, film és rádió területéről egyaránt), dramaturg, színház- és filmszcenikus, és egy zenei, opera és operett szakosztály.
- *Tagrevíziót* kell végrehajtania a Szövetség új vezetőségének egyrészt azért, mert új szakosztállyal bővül a Szövetség (Opera), másrészt mert sok jogosult tagfelvételi kérés van, főleg a filmterület és a vidéki színházak területéről. A tagrevízióval kapcsolatban van néhány elvi szempont, amelyet tisztáznunk kell:

A Szövetség nem Szakszervezet, nem mindenki tagja, nem szégyen az, ha valaki nem tagja a Szövetségnek, azért még egyenértékű tagja a művésztársadalomnak. A Szövetség tagjait a munkában kitűnt dolgozók sorából veszi, de elméleti munkásságát az egész terület számára, tehát a nem tagok számára is végzi.

Így a tagrevízió akkor lesz helyes, ha az elmúlt két évben legkitűnőbb eredményeket elért fiatalok és a már említett operai, film és vidéki dolgozók felvételén túl megnézi az esetleges kihagyandókat, azoknak a listáját, akik nem állták meg hazánk szocialista kultúrájának fejlesztésében méltón helyüket.

A tagrevízióval kapcsolatban el kell érni, hogy tagjaink büszkék legyenek arra, hogy olyan szervezet tagjai, amelyben *kötelességük* a helyes, elvi bírálat alapján álló művészi közvélemény kialakítása, művészetünk elméleti kérdéseinek kidolgozása.

C. A közgyűlésünkön megválasztott új vezetőség legfontosabb feladatai:
- *A színház és film gyakorlati munkájának állandó értékelése,* általánosítása, új elvi problémák felvetése. Ennek végrehajtása érdekében első lé-

pésként a Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Országos Konferenciájának megszervezése. A Konferencia feladata az lesz, hogy olyan színvonalon, mint az I. Írókongresszus, felvessük alkotásunk legégetőbb kérdéseit, művészi munkánk legsúlyosabb fogyatékosságait. Célja, hogy tovább segítse, előre lendítse a terület gyakorlati munkájának fejlődését minőségi ugrással. Ezért a Konferenciát közérdekűvé kell tenni: nemcsak a tagok soraiban, hanem a terület összes dolgozói előtt tervszerűen és lelkesen propagálni kell. Nagyon fontos, hogy ez a propagandamunka ne csak a Konferencia megtartásáig tartson, hanem utána is, a Konferencia *eredményeinek* továbbadásával, gyakorlati megvalósításával. A Konferencia tematikája: színház- és filmdramaturgiánk, színészi alkotásunk, rendezői munkánk megoldására leginkább váró kérdéseink. A háromnapos konferencián egy téma megvitatása egy napig tart.

– Új vezetőségünknek meg kell oldania a szakmai-ideológiai nevelést, az *oktatás* kérdését a terület összes dolgozói felé. Ezen belül elsősorban a sokat ígért *Sztanyiszlavszkij-körök* munkájának rendszeres és módszeres megindítása. Hogy a Sztanyiszlavszkij-köröket a Szövetség valóban irányítani, segíteni tudja, a Párt határozata alapján, függetlenített munkatársat állít be, akinek egyetlen feladata a Sztanyiszlavszkij-körök anyagellátása, az anyag kiválogatása (esetleges lefordítása) és a színházak és a filmgyár számára bocsátása. Hogy e területen október hónap folyamán még megindulhasson az oktatás, annak előfeltétele a Szövetség jelenlegi Sztanyiszlavszkij-bizottságának újjászervezése. Ez halaszthatatlan feladata az új vezetőségnek.

A dramaturgok oktatását ebben az évben – a tavaly már beígért – *dramaturg-tanfolyamon* kell megoldani. Az előzetes elképzelés szerint 8 hónapig tartana és havonta egy tematikát dolgozna fel előadás és vita keretében. Az előadást a tanfolyam hallgatói közül, a fejlettebb dramaturg elvtársak maguk tartanák.

A fiatalok főiskolát pótló *stúdió-oktatásában*[34] is segítenie kell Szövetségünknek. A Stúdiót a Népművelési Minisztérium szervezi, illetve szervezte meg, tananyagát a Főiskola állította össze Szövetségünk képviselőinek meghallgatásával. A Stúdió még szeptember végén megindul az összes színházban. Szövetségünk kötelessége, hogy állandó elvi támogatást nyújtson mind a tanítás, mind a tanulás területén felmerülő kérdésekben.

Az oktatás közvetett formáját, *a tudományos munkát* meg kell indítani Szövetségünkben. A tudományos munkát a területről egy-egy fel-

[34] „A színészi realizmus megteremtése felé útmutató lépést tett a Nemzeti színház: *tagjai számára megalakította stúdióját*, amely elsősorban a fiatal színészek továbbképzésével foglalkozik, óráin azonban részt vehetnek a színház régebbi tagjai is." – „Hét tantárgyat tanít a Nemzeti Színház stúdiója. Célja: a színészek továbbképzése". *Magyar Nemzet*, 1949. okt. 19., 5.

adaton időlegesen függetlenített munkaközösség végzi, megállapított terv szerint. A kidolgozandó témákat és a tudományos munkát végző kádereket a Népművelési Minisztérium Színház- és Filmfőosztálya a Szövetségre támaszkodva jelöli ki. A munkaközösség egyes tagjait a minisztérium függetlenítheti. A közeli jövőben a fontossági sorrend megállapításával a következő tematikák közül kell elindítani a kidolgozás munkáját: realista hagyományaink felhasználása, a dráma, rendezés, színjátszás, kritika területén egyaránt, a szovjet színház- és film hatása művészetünkre, a formalizmus és naturalizmus jelentkezése film- és színházművészetünkben, a mai hős ábrázolásának kérdései, új alkotómódszerek színházainknál és a filmnél, egyes nagy művészeink életpályájának feldolgozása stb.

Ahhoz, hogy a tanulást, szakmai-ideológiai színvonalunk emelését kellő sikerrel elvégezhessük, feltétlenül szükséges a baráti államok tapasztalatainak, eredményeinek rendszeres megismerése. Elsősorban pedig a Szovjetunió, amely film- és színházművészetében a gyakorlati és elméleti eredmények kincseskamrája. Sztanyiszlavszkij és tanítványai írásainak lefordíttatása és propagálása Szövetségünk legfontosabb feladatai közé kell, hogy tartozzon. A továbbiakban rendszeres ismertetése, elmélyült tanulmányozása szükséges a mai szovjet gyakorlatnak és a már leszűrt tapasztalatoknak. Folyóiratunkban ennek érdekében kell tovább építeni a *Színház- és Filmművészeti Tájékoztatót*; folyóiratunkban rendszeresen továbbra is helyt kell kapniuk szovjet elméleti cikkeknek. Szövetségünk ankétjain, előadásokon, vitákon ismertetnünk kell művészi dolgozóink széles rétegeivel ezt a felbecsülhetetlen értéket, amelyet még távolról sem kezdtünk el kihasználni. Tudományos munkánk megsegítésére fel kellene venni a kapcsolatot a megfelelő szovjet tudományos intézetekkel.

– Feladatunk, hogy megszüntessük *művészeink elszigeteltségét*, mind egymástól, mind a dolgozó népünktől. Ezen belül (a) létre kell hozni a színház és filmterület közeledését, amelynek első megnyilvánulása a közösen rendezendő II. Konferenciánk lesz. A színházak átszervezése is nagyban elősegíti a színház és film közötti feszült viszony felszámolását. Úgy hiszem, még előrébb lendítené a jó viszonyt a *közös rendezés* mind színházban, mind filmen.

(b) Meg kell találnunk, *vidéki* színészetünk támogatásának leghatásosabb formáit. A vidéki héttel, a vidéki bizottság munkájával a kapcsolat megkezdődött. Meg kell azt erősíteni, minden módon. Pesti rendezőink közül Gellért Endre mutatott először példát, jelenleg Kaposvárott rendezi az *Ármány és szerelm*et. Minden pesti rendező kövesse példáját és vállaljon az idén legalább egy vidéki rendezést. A vidéki bemutatókra való rendszeres leutazás és az előadás közös értékelése a kapcsolat

másik formája. A tavaly már megindult ezirányú munkát szervezetté és rendszeressé kell tennünk. A vidéki színészek Szövetségbe való felvétele, részvételük Szövetségünk életében feltételei a vidék és Pest közötti szakadék végleges megszüntetésének.

(c) A hivatásos színészek és műkedvelők közti kapcsolat két formáját kell kiépítenünk. Az egyik: az üzemi patronálás, a másik: – legjobb munkásszínjátszók és kultúrvezetők időnkénti bevonása szövetségi munkánkba – egy-egy kérdés megvitatásánál. Ezzel egyrészt aktívan segítjük kultúrforradalmunk kibontakozását, a tömegkultúrának nyújtott segítséggel másrészt – és ez éppen olyan hangsúlyos – tanulunk dolgozó népünktől, „közelről" megismerjük gondolkozását, „átéljük" harcait, problémáit, átvesszük hősies, áldozatkész megatartását.

(d). A klubélet vonzó megszervezése is fontos formája elszigeteltségünk felszámolásának. A más művészeti ágakban dolgozókkal való találkozás és az egymás közötti baráti véleménycsere, közös szórakozás mélyíti el alkotó barátságunkat.

Ezek Szövetségünk legszembetűnőbb feladatai, olyanok, amelyek elkezdése nélkül lélegzetet sem vehet. Ezenkívül természetesen számos egyéb részfeladatot kell megoldania. Hogy egyet ne említsünk: a folyóiratunk nívójának emelését, közelebbhozását területünk gyakorlati kérdéseihez, vagy a szakosztályi munka helyes kialakítását, tekintettel az új szervezeti formára, az Operaház bekapcsolására stb.

És utoljára, de elsősorban: az összes feladatokat a *káderneveléS* legfontosabb szempontjának kell alárendelni. A Major elvtársat és engem ért bírálat sarkalatos pontja a káderkérdésben levő hibás magatartásunk megbírálása. A Szövetség új vezetése szüntesse meg ezt a hibát, és a számos nagy és kis feladaton másrészt állítsa az építő bírálat tüzében edződő új kádereket!

Tisztelt Közgyűlés! Kedves elvtársak!

Befejezésül még egyszer kérem mindnyájukat, olyan felelősséggel dolgozzanak, segítsenek Szövetségünknek, hogy azt érezzék: kezükben, egyenként mindnyájunk kezében van film- és színházművészetünk felemelkedésének sorsa. Ezzel az érzéssel szóljanak hozzá a közgyűlési beszámolóhoz. Őszintén, nyíltan vessék fel a még fájó sebeket. Fejlesszék tovább saját egyéni észrevételeikkel, tapasztalataikkal a Major elvtárs és az én működésemnek bírálatát, hogy tiszta légkörben, nyitott ablakokkal, egységes akarattal láthassunk hozzá területünk munkájának új korszakához. Érezzük át mindnyájan, hogy a színházi élet vezetése gyökerében megváltozott és ha valakinek erről kétségei lennének, személyes tapasztalatai alapján, úgy adja elő, segítse hozzá Szövetségünket ahhoz, hogy nyoma se maradjon a klikkszellemnek, intrikának, a bírálat elnyomásának.

Színház- és filmművészetünk fejlesztése hazafias feladat, hazafias kötelesség. Többé nem magánügye egyeseknek, összes dolgozóink közös és egyúttal személyes ügye kell, hogy legyen. Ezt a felelősségteljes hazafias viszonyt az új *művészerkölcsöt* kell megteremteni közös erőfeszítéssel. Előttünk olyan nagy példák állanak, mint harcos nagy elődeink: Kelemen László, Petőfi, Szentpéteri, Paulay, Jászai és a többiek. Az új kommunista művésztípus nagyszerű példái a szovjet színház és filmművészet halhatatlan és élő alakjai: Sztanyiszlavszkij, Nyemirovics-Dancsenko, Zdinecsko, Pudovkin, Osisnrelli, Dikij, Cserkaszov, Andrejev, Mareckaja és a többiek, legyenek ők példáink, haladjunk nyomukba!

Pártunk minden segítséget megad színház- és filmművészetünknek anyagi, erkölcsi és elvi támogatást egyaránt. Rajtunk a sor, hogy továbbra is kivívjuk dolgozó népünk és Pártunk bizalmát, magasfokon fejlesztve színház- és filmművészetünket. Kövessük népünket tiszta szívvel azon a ragyogó úton, ahová Pártunk, Rákosi elvtárs vezeti: a szocializmushoz!

Az első vezetőség nevében ezennel benyújtom lemondásomat. (Élénk hosszan tartó taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Tisztlet Közgyűlés! Somlay Artúr az elnök, de a rádió bolgár ünnepén szerepelnie kell. Járuljanak hozzá, hogy helyette a továbbiakban átvegyem a közgyűlés vezetését. (*Élénk taps.*)

Javaslom, hogy tartsunk 10 perc szünetet. Kérem a hozzászólókat, hogy nevüket egy cédulára írva juttassák el az elnökséghez.

(Szünet)
(Szünet után)

Simon Zsuzsa elnök: Folytatjuk tanácskozásunkat. Felkérem Homm Pált, tegye meg jelentését.

Homm Pál: Tisztelt Közgyűlés! Minthogy Makláry Zoltán és Diénes Ferenc ismeretlen okokból nem jelent meg, helyettük Bozóky Istvánt és Szemes Mihályt javaslom a jelölőbizottság tagjaiul. (*Taps.*)

Simon Zsuzsa elnök: Elfogadják a javaslatot? (Igen!) Aki nem fogadja el, emelje fel kezét. Megállapítom, hogy a Közgyűlés egyhangúlag elfogadta a javaslatot. Most felkérem Bálint Györgyöt, tartsa meg hozzászólását.

Bálint György: Tisztelt Közgyűlés! A vidéki színházak sorában a Szegedi Színház tegnapi röpgyűlésén ismertettük a Közgyűlés célkitűzéseit. Javasla-

tok hangzottak el arra nézve, mit szeretnénk a Szövetségtől kapni a vidéki színházak részére, illetőleg hogyan lehetne vidéki vonalon a Szövetség segítségére lenni.

Először is szeretnénk, ha a Szövetség folyóiratát valamiképpen közelebb hoznánk a vidéki színházak dolgozóihoz. Igen sok folyóirat és újság eljut a vidéki színházak dolgozóihoz a sajtó-felelősök útján, de éppen Szövetségünk folyóirata jut el a legkevésbé. Ezen kívül kissé drágának is találjuk. Szeretnénk, ha volna mód arra, hogy a folyóirat valamivel olcsóbb lenne.

A Fesztivál nagy eredményeinek megállapítása mellett javaslatok történtek a jövő évre vonatkozólag. Valószínű, hogy a Fesztivál a jövő évben a vidéki színházak közötti verseny formájában fog kialakulni. Szeretnénk, ha ennek a versenynek az előkészítésében maguk a vidéki színházak is részt vehetnének, vagy dolgozóik, vagy pedig elsősorban a szövetségi tagok révén.

Szeretnénk azt is, ha az előadások, ankétok és viták, amelyek eddig kizárólag Pesten folytak, olykor-olykor a vidéken is rendeződnének, egyik-másik nagyobb vidéki városban. Szeretnénk, ha a viták, klubestek vitaanyagát sokszorosított példányban a vidéki színházak dolgozói is megkaphatnák.

Felmerült egy igen hasznos javaslat. Mi ugyanis csak akkor jutunk el pesti színházi előadások megtekintéséhez, ha véletlenül vagy hivatalosan Pesten járunk. Az a javaslat merült fel, hogy a vidéki színigazgatók jutalmazásképpen, amikor éppen mód adódik, az egyes dolgozókat Pestre küldhessék előadások megtekintésére. Persze nem olyan előadásokra gondolunk, amelyeket rövidesen mi is játszani fogunk, hiszen ezáltal dolgozóink már eleve a kopírozás hibájába esnének. Éppen ellenkezőleg: a mi előadásunk megtörténte után, utólag kellene a pesti előadásokat megtekinteni. Az ilyen utazások módjára is történt javaslat: az igazgató vagy a Szövetség helyi vezérkara kapjon egy olyan néhány, nem névre szóló utazási jegyet, amellyel a legjobb dolgozókat lehetne jutalmazni, úgy, hogy Pestre jöhetnének az előadásokat megtekinteni. A vidéki társulat azután utólag is kiértékelhetné az előadást.

Felmerült a következő dolog is. A Sztanyiszlavszkij-körökre Szegeden már olyan jelentkezők is vannak, akik az üzemi kultúrgárdákban igen jó munkát végeztek, akik esetleg a szakmában szeretnének színészek vagy rendezők lenni. Arról van szó, hogy ők is látogathassák ezeket a Sztanyiszlavszkij-köröket, s ezáltal bizonyos nagyobb képzettségre tehetnének szert.

Végül a Szegedi Színház egyik specialitásáról, az operáról szólok. Mi ugyanis operákat is játszunk, kisebb operatársulatunk van. Mi örömmel üdvözöljük, hogy az opera ezentúl nem válik külön a Szövetség munkájától, hanem abba belekapcsolódik. Mi azt szeretnők, ha a Szovjetunióból kapott opera-anyagból mi is részesednénk. Szükség van arra azért is, mert az opera játszásával kapcsolatban ebben a pillanatban óriási nézeteltéréseink vannak a színházon belül. A régi opera – formalizmus dühöng színházunkban, amikor operák előadásáról van szó. Itt az eszmei fejlődés érdekében nagy szükségünk van arra, hogy a Szovjetuniótól kapott anyaggal az opera realista színjátszását előbbre vigyük.

Körülbelül ezeket akartam mondani. Bocsánatot kérek, hogy – első felszólaló lévén – kissé felkészületlenül szólaltam fel. (*Taps.)*

Alfonzó: Tisztelt Közgyűlés! Szaktársak! Felszólalásom elején köszönetet mondok a Pártnak, színházamnak és a Szövetségnek, hogy módot adtak arra, hogy ide eljuthassak, és a legkönnyebb műfaj legégetőbb problémáiról beszéljek. Horvai elvtárs elfeledkezett a könnyű műfajról, de én sorra fogom venni a problémákat. Bizonyára mindnyájunkat érdekelni fognak ezek a kérdések. Én nem kérni jöttem ide, nem is követelni, a kettő között vagyok. Rá akarok mutatni arra, hogy igenis megvan egy bizonyos szakmai arisztokratizmus. A könnyű műfajt úgy kezelték, mint mostohagyermeket. Horvai elvtárs azt mondotta, hogy a körútról vitték ki a színházat a perifériákra. Horvai elvtárs talán elfeledkezett arról, hogy a periférián született meg a kommunizmus, a perifériákon harcoltak igazán a munkások, és mi ezt a munkástömeget szórakoztattuk, ha sokszor rosszul is, de jóakarattal. Nekünk a Művészeti Szövetség nem adott segítő kezet, nagyképűséggel kezeltek minket, elintéztek minket azzal, hogy Royal Varieté[35] vagy Kamara Varieté. Nem vették észre, hogy itt emberek harcolnak és kínlódnak egy új műfaj megteremtéséért, nem gondoltak arra, hogy nekünk szükségünk lett volna arra, hogy eljöjjenek a szakmai bemutatóinkra, hogy már a premier előtt megtudjuk, mi a jó, és mi a rossz az alakításokban, mit kell tennünk, mi a helyes út.

Én a színházban vagyok öt éve. Nem tagadom: részese voltam egy polgári klikknek, részese voltam egy olyan színészetnek, amelyet pornográfiának lehet nevezni,[36] de nem mentem magam, dolgoznom kellett! Lehet, nem voltam eléggé gerinces ahhoz, hogy abbahagyjam, de szerettem a szakmát és bíztam benne. A fejlődés fokát végigjártam a színházzal együtt és ezért öröm nekem minden perc, amelyet a színházban eltöltök. Én kapitalista direktorral[37] vol-

[35] Az 1908-ban alapított Royal Orfeum a főváros legnagyobb varietéje, 1935-től Royal Színház, Royal Varieté Színház, Royal Revüszínház neveken üzemelő operettszínház. 1945-ban Royal Revü Varieté néven nyitotta meg kapuit. Műsorán főként artistaprodukciók szerepeltek. 1949-től Fővárosi Varieté néven a Fővárosi Népszórakoztató Intézmények igazgatósága alatt működött, majd 1951-től Fővárosi Víg Színház néven, ahol háromfelvonásos operetteket játszottak, igazgatója Fejér István volt. Bővebben: Molnár Dániel, *Vörös Csillagok. A Rákosi-korszak szórakoztatóipara és a szocialista revűk* (Budapest: Ráció Kiadó, 2019).

[36] „Az egyik oldalon kemény és eredményes harcot folytatunk a színvonal emeléséért, míg a másik oldalon az ízlésrontó, reakciós polgári giccs és pornográfia zavartalan tobzódását tétlenül szemléljük." „A népellenes könnyű műfaj" *Színház és Mozi,* 1949. ápr. 6.: 12. Idézi: Molnár, *Vörös*…, 60.

[37] 1945 novemberétől Ehrenthal Teddy volt a Royal Varieté igazgatója, akinek működését sok támadás érte, a lapok szerint rémuralmat teremtett és a műsorai is vegyes kritikát kaptak. Alpár Ágnes, *A kabaré - A fővárosi kabarék műsora, 1945-1980* (Budapest: MSZI, 1981), 63; Molnár, *Vörös*…, 60.

tam együtt, harcoltam ellene. Nem dobott ki a színházból formálisan; megmondotta: azért, mert szüksége volt rám. Tavaly új szellemű vezetőség jött, tele ígéretekkel, és a vezetőséggel együtt ellenség került a színházba. Az illető most az Államvédelmi foglya, annyira komoly ellenség volt a színháznak. Ezt is sikerült legyőznie a színháznak.

Az idén a Párt észrevette és megtudta, hogy a könnyű műfaj felkarolása a széles munkástömegek érdeke és a Párt érezte, hogy kötelessége ezt a műfajt felkarolni, megszüntetni a szakmai arisztokráciát, kezet nyújtani ennek a műfajnak és egyvonalba állítani a többivel. Mert kérdezem tőletek: mennyivel végez kevesebbet az a komikus, vagy könnyű műfaj-színész, mint aki prózait mond, vagy prózait tolmácsol? Ha egy esztergapad mellett dolgozó munkást meg tudok nevettetni és számba vonalas és helyes mondatokat adnak, éppen olyan feladatot végzek, mint akármelyik Shakespeare-színész.

Rengeteg problémánk van. A Szovjetunió felé tekintve és a szovjet tapasztalatok nyomán meg akarjuk teremteni az operettrevü műfajt. Szerencsére a Párt két olyan embert adott vezetőnknek Fejér István és Ráth György személyében, akik megalkuvást nem ismerve vezetnek bennünket a helyes úton. A mostani bemutató, a *Peleskei nótárius*[38] döbbenetes feladat elé állított bennünket, akik szinte tapasztalatlanok voltunk a színházzal szemben.

Sokat jártam színházba és szeretem a színházat. Én az artista szakmából kerültem ide. Egy szerencsés műfajt fogtam meg: a paródiát. Hogy jobban kifejezzem magamat: ez a szakma olyan, mint a rajzolók között a karikaturista. Az volt a feladatom, hogy kifordítva visszaadjam az emberi hibákat, ahogyan a színpadon mondani szoktam: tükröt tartsak a közönség elé, hogy belenézzen és megismerje saját magát és hibáit.

A színház az idén segítőket adott nekem. Fegyelmezetté nevelt a pontos munkarenddel, a pontos órarendekkel, a menetrendszerű munkával. Mi most a színháznál a *Peleskei nótárius*sal olyasmit akarunk produkálni, hogy büszkék lehessünk rá és büszkék legyenek a szaktársak is. Nem elegendő, ha itt most ígéretek fognak elhangzani, mint múlt évben a színészkonferencián. Nagyon sok ígéretet kaptunk, de még egy bemutatónkon sem láttam a Művészszövetség egyetlen tagját sem. Nem láttam, hogy a Művész Szövetség bármelyik tagja odajött volna és azt mondta volna: „Ne tedd ezt, mert visszaesel hibádba, visszaesel a polgári kabarébа, neked ezt kell tenned!”.

Tegnapelőtt egy társulati ülésen felállt egyik táncosunk: Rozin Demeter és azt kérdezte tőlünk, miért nem agitáltuk meg a táncosokat. Erre azt válaszoltam a színház nevében, hogy tudtommal a mai ügy színész-ügy és nem tartozik a táncosokra, mert a táncosok a Táncszövetséghez tartoznak. Erre kiderült egy olyan bonyolult dolog, amelyről talán a Művészszövetségnek

[38] Nádasdi László – György László: *Peleskei nótárius*. Bemutató: Fővárosi Víg Színház, 1951. szeptember 14. Rendező: Rácz György.

sincs tudomása. A színházban egyenrangú művészi dolgozó a táncos, vagy a karénekes is, ők is részesei a sikernek, mert hiszen lehetetlen a revüben tánc vagy énekkar nélkül dolgozni, mégis felállt egy táncos és bevallotta: nem tudja, hova tartozik; a Táncszövetség elutasította azzal, hogy ő szakmailag profi, tehát nem tartozik a népi táncosok csoportjához, a Művészszövetség pedig azzal utasította el, hogy ő nem színész, hanem táncos, menjen a Táncszövetséghez. Tehát előfordult, hogy a táncos saját színházában nem tudta, hova tartozik. Kiesett minden juttatásból, nem kapott pótjegyet, nem kapott kedvezményt, mert nem tudták, hova tartozik. Én Rozin Demeter és többi táncos nevében kérem a Művészszövetséget és a szaktársakat, értsék meg, hogy a színházban dolgozó táncos éppen olyan művészi dolgozó, mint a színész. A színházban dolgozó karénekes is éppen olyan művészi dolgozó, mint a színész. Nem lehet különbséget tenni. Itt van a szakmai arisztokrácia legnagyobb hibája. Nem beszélhetek a szakmai arisztokrácia megszüntetéséről akkor, amikor saját színházunkban egy táncost kénytelen vagyok elküldeni vagy a Táncszövetséghez, vagy a Művészszövetséghez, ahol visszautasítják.

A könnyű műfajnál talán a szóban van a hiba. Az emberek mindent könnyűnek neveznek, amit azelőtt ledérnek mondtak. A nőkre azt mondtuk, hogy „könnyű nő”. Aki nem dolgozott, annak azt mondták, hogy könnyű dolga van. Ennek a műfajnak az lett az átka, hogy ráfogták: könnyű műfaj. (Derültség és taps)

A színház egy feladatot kapott: a *Peleskei nótárius*t és kapott hozzá színészeket is, ami már régóta égető problémája volt a színháznak. Hoztak vidékről színészeket onnan, ahonnan lehetett, segítették a színházat. A Párt megmutatta színházunknál minden oldalról erejét és a színház dolgozói nevében ígérem, hogy a Párt nem fog csalatkozni bennünk.

Horvai elvtárs talán nem így akarta kifejezni magát, amikor azt mondotta, hogy a perifériáról, a körútról behoztuk a Kamara Varietét és adtunk neki Vidám Színpadot. A periféria szó elavult, rossz, elcsépelt. A periféria szót a kapitalisták találták ki. Ha valaki Angyalföldön lakott, elintézték azzal, hogy a „periféria-lakos”. Gondoltak-e arra szaktársak, hogy mit tesz az a színész, aki a Kis Varietében a ligetben, vagy a Népvarietében dolgozik? Ott, ahol azelőtt „madárfejű lajcsikákat” és „csodagyerekeket” mutogattak, most komoly színészi munkát végeznek: a periféria közönségét hozzászoktatják ahhoz, hogy ilyesmit is lehet látni.

Sok kérésünk van. Tizennegyedikén lesz a premierünk, drukkban vagyunk! (Derültség) Ismerem a szakmát, ismerem a színészeket. Vannak ellendrukkerek, akik azzal ülnek be a színházba, hogy „most ki fogok mindenkit nevetni és nem akarok szórakozni”. Ígérem azoknak a színészeknek, akik ilyen típusúak, hogy szórakozni fognak, mert erről gondoskodott Rácz György és gondoskodott Gvadányi. (Derültség)

A Fővárosi Vígszínház megérdemli a „Vígszínház” elnevezést, és minden egyes dolgozó átérzi, mit jelent az, hogy „színház”. De képtelenek vagyunk tovább dolgozni, ha megint el leszünk szigetelve tőletek. Most hétfőn félháromkor lesz egy kosztümös bemutatónk. Szeretnénk, ha már hétfőn a Művészszövetségtől nagy létszámban eljönnének és megmondanák, mi nem tetszik nekik, hogy a szakmai bemutatón még jobb legyen a darab. A színház vezetősége megtette azt, amire, azt hiszem, még nem volt példa: a premier előtt öt nappal ki mert állni, mert így sokkal jobb lesz a produkció.

A színház dolgozói az első társulat ülésen megértették, hogy mi a kötelességük. Mi harcba indultunk, de harcolni csak úgy lehet, ha nemcsak üres szavakkal, hanem komolyan támogatnak bennünket. Csak úgy tudunk harcolni és eredményt elérni, ha mind egy szálig ott lesztek mellettünk.

Kérésem az lenne, hogy feltétlenül még a mai napon intézzétek el: egy táncos vagy karénekes a saját színházában ne keresse hova tartozik. Az operának és az operettnek egyforma problémája, hogy tudja az a táncos, hogy ő is művészi dolgozó, hiszen éppen olyan szakszervezeti könyve van, mint nekem, csak különbséget teszek vele és azt mondom, hogy „te táncos vagy, te színész, ő pedig karénekes”.

Szaktársak, köszönöm, hogy meghallgattatok. Befejezésül még el szeretném mondani, hogy tegnap bányászoknál dolgoztam. Nagyon sokat lehet tőlük tanulni, nagyon jó közönség, szigorú kritikus. Legyetek ti is olyan kritikusok, mint amilyenek ők voltak Dorogon és ahogyan ők kritizálták meg az előadást. Mi építeni akarunk veletek együtt és a könnyű műfajt egy nívóra akarjuk emelni a nehéz műfajjal, mert mindenki tudja, hogy a dráma egy vonalon halad a humorral és elválaszthatatlan testvére. Szabadság elvtársak! (Hosszantartó taps)

Simon Zsuzsa elnök: Következő hozzászóló: Horváth Ferenc

Horváth Ferenc: Tisztelt Közgyűlés, kedves Kartársak, kedves Elvtársak! Pártunk Központi Vezetőségének Agitációs és Propaganda Bizottsága megvizsgálta Szövetségünk munkáját és határozatot hozott, amelyben megállapította ennek a munkának eredményeit és hiányosságait. Az Agitációs és Propaganda Bizottság erős bírálat alá vette ugyanakkor a Szövetség vezetőinek Major és Horvai elvtársaknak munkáját is. Ezt a párthatározatot, a Szövetség pártaktívájának megalakulása követte, amelyen a pártaktíva titkára elsőízben ismertette a Szövetség munkájában jelentkező hibákat, és hiányosságokat. Major és Horvai elvtársak ekkor mondottak először a pártaktíva nyilvánossága előtt bírálatot saját munkájukról.

Mindannyian úgy éreztük, hogy a Szövetség pártaktívájának megalakulása döntő fordulatot jelent a Szövetség életében. Azt éreztük, megtettük az első lépést abban az irányban, hogy Pártunk útmutatásai alapján annak eredményeképpen Szövetségünk betöltse végre feladatát. Ezt a feladatot egy mondatban talán úgy lehetne összesűríteni: Szövetségünk ezután színházi életünk elvi munkájának motorjává válik. Meg voltunk győződve róla, hogy a hibáknak ez a nyílt és bátor feltárása, a hibáknak a bírálat és önbírálat szellemében történő pártszerű és alapos megvitatása nagy lendületet fog adni további munkánknak.

Anélkül, hogy türelmetlen lennék várható eredményeinkkel szemben, én most a pártaktíva ülése és a jelen közgyűlés közötti időszakot szeretném megvizsgálni, noha jól tudom, hogy a nyári szünet mind színházaink, mind a Szövetség munkájában akadályozta a munka igazi fellendülését, akadályozta a lendület kibontakozását.

Mégis, máris meg lehet állapítani, hogy a Szövetség munkájáról, de különösen Major és Horvai elvtársak munkájáról elhangzott kritikának igen jó visszhangja támadt a színházaknál, s elsősorban is a Nemzeti Színház áll. Úgy hatott ez a bírálat, mint mikor fülledt, nyomott levegőjű teremben hirtelen feltárják az ablakot és beáramlik a friss levegő. A színházak tagjai fellélegzettek. Ezzel egyidejűleg a taggyűléseken, illetve társulati üléseken a tagság bátrabb és nyíltabb hangot ütött meg az egyes színházak vezetőinek munkájával kapcsolatban.

Ez is bizonyítéka annak, hogy a Major és Horvai elvtársról szóló bírálat nem csak Major és Horvai elvtársaknak szólt, mint ahogy azt egyesek nagyon szűk látókörűen megítélték, hanem igenis mindannyiunknak szólt, akiknek közük van a magyar színházi világ kultúrpolitikájának alakításához. Vagyis a Szövetség minden tagjának szól.

Azt hiszem, helyénvaló lenne feltenni a kérdést, mit tanultunk mi, többi színházvezetők a Major és Horvai elvtárs által elkövetett hibákból. Felismertük-e, hogy ezeket a hibákat kisebb nagyobb mértékben mi is elkövettük? Elkövettük egyrészt a saját munkaterületünkön, de másrészt azzal is, hogy nem bíráltuk, nem léptünk fel Major és Horvai elvtárs hibáival, valamint helytelen és általunk sokszor, de nem kitartóan kifogásolt magatartásukkal szemben. Ezáltal – ahogy ezt már egy alkalommal Both elvtárs helyesen kifejtette – mi is, mintegy cinkosaikká váltunk ezeknek a hibáknak elkövetésében.

Felismertük-e, hogy ezeket a hibákat Pártunk azért demonstrálta éppen Major és Horvai elvtárs munkáján, mert ők voltak ezeknek a hibáknak elkövetői között a legtipikusabb, a legkirívóbb esetek? És végül felismertük-e, hogy ezeknek az elvtársaknak, legelsősorban is Major elvtársnak hibái, minden helytelen lépése, felsokszorozódva hat vissza egész színházi életünk, az egész magyar színjátszás fejlődésére?

De vajon felismerte-e maga Major elvtárs ezt nemcsak a bírálat előtt, de akár a bírálat után is? Vajon Major elvtárs azzal a tudattal mondott-e önbírálatot legutóbb a pártaktíva előtt, hogy mint a Magyar Népköztársaság kiváló művésze, Kossuth-díjas, mint a Nemzeti Színház igazgatója és így az ország

első dramaturgja, minden szavának fokozottabb súlya van, éppen azért fokozott felelősség is terheli? Felismerte-e, hogy itt nem csak az ő ügyéről, hanem az egész ország, a magyar színjátszás egyetemes ügyéről van szó? Azt hiszem, erre a kérdésre egyszerűen nemmel lehet felelni. Major elvtárs a pártaktíva alatt elismerte ugyan hibáit, bírálta is önmagát, de valahogy a Párt bírálatát egyáltalán nem egészítette ki, nem mélyítette el, mint ahogy például Horvai elvtárs tette és ezért sokunkban azt az érzést keltette, hogy Major elvtársnak az önbírálata formális volt. Ez azt bizonyítja, hogy Major elvtárs még mindig beleragadt egyik fő hibájába, abba, hogy mind ezt saját személyes ügyének tekinti és még mindig nem ismerte fel, hogy itt országos ügy, a magyar színjátszás fejlődésének ügye áll a kérdések központjában.

Természetesen nem lehet azt mondani, hogy Major elvtárs nem tanult volna a bírálatból, hogy nem igyekszik kijavítani egyes hibáit, hogy nem igyekszik ő maga is megváltozni. Hogy ez így van, ezt bizonyítja Major elvtársnak a színházak átszervezésével kapcsolatos értekezleteken kapcsolatos magatartása. Major elvtárs hozzászólásaiból eltűnt a régi ingerlékeny hang és gúnyolódó magatartás, ami azelőtt annyira jellemző volt rá, és ami Major elvtárs arisztokratizmusából táplálkozott. Magam is, amikor a Honvéd Színház kezdeti nehézségeinek problémáival hozzá fordultam, előzékenységet, elvtársias segítőkészséget tapasztalhattam. Major elvtárs bírálat utáni magatartásából tehát az derül ki, hogy igyekszik kijavítani a hibáit, igyekszik megváltozni. A vele való személyes érintkezés azt a benyomást teszi, hogy magatartásán változtatott.

De a nagyjelentőségű bírálat után nem is tapasztalhattuk ennek a változásnak egész színházi világunkra történő kihatását. Ezért állítottam, hogy Major elvtárs nem ismerte fel, hogy itt nem csupán személyi ügyről van szó, hogy éppen neki kellene a bírálat után a legnagyobb lendületet adnia a Szövetség további munkájához.

Az ellenség az őt ért bírálat után igyekezett olyan hangulatot teremteni, hogy Major elvtársat ezzel a kritikával „elintézték" és olyan nézeteket terjesztettek, hogy Major jogtalanul bitorolt pozíciója és tekintélye végre megingott. Éppen ezért be kellett volna bizonyítania, hogy Pártunk csakugyan nem méltatlanra pazarolta felszabadulásának hét éve alatt bizalmát és segítő támogatását. Be kellett volna bizonyítania, ami persze a többség előtt nem kétséges, hogy színházi világunknak valóban rátermett vezetőegyénisége.

A pártaktíva és a közgyűlés közötti időszakban, bár konkrét munkára a nyári szünet miatt nem sok lehetőség adódott, mégis Major elvtársnak meg kellett volna találnia a módját, hogy egyrészt hibáit, amelyek egész színházi fejlődésünkre kihatással voltak, a nagy nyilvánosság elé tárja a Szövetség szakmai folyóiratán kívül a Párt sajtóján, a szabad Népen keresztül is. Másrészt elvártuk volna, hogy a hibák megállapítása után megtalálja azok kijavításának módozatait és egy-két elvi cikkben kifejti, hogyan és miként látja a Szövetség

jövőbeni feladatait és miben tudná meghatározni azoknak gyakorlati keresztülvitelét. Kivártuk volna, hogy Major elvtárs Pártunk bírálata után fokozott aktivitással segítse elő azt a lendületet, amely a bírálatot követő napokban színház szerte megnyilvánult. Színházi dolgozóink a bírálat után úgy érezték, hogy mindaz, ami eddig csak suttogásban, egészségtelen véleménynyilvánításban burjánzott és lappangott a felszín alatt, most nyíltan, elvi magaslaton, a Párt kezdeményezéséből módjuk és joguk lesz őszinte hangon tárgyalni.

Színházvezetőink is, most talán elsőízben, érezték, milyen nagy segítséget jelent a Párt bírálata és a saját színházaikban a hivatalosan elhangzott kritika nyomán megnyilvánuló bírálat és önbírálat valósággal mérleget készített számukra eddig végzett munkájukról.

Major elvtárs passzivitása ismét akadályozója lett annak, hogy ez a lendület ki is bontakozhassék. Megelégedett azzal, hogy hibáinak beismerését hangoztassa és ezzel mintegy lezártnak minősített egy mindnyájunk számára nyomasztó, lélektelen, kevéssé termékeny korszakot. Major elvtárstól azonban elvártuk volna, hogy tudását, szakmai tekintélyét, közismert szuggesztivitását latbavetve élére álljon annak az új korszaknak, amelynek szövetségünk életében éppen a bírálat következtében el kellett volna kezdődnie. Mert a bírálat friss erőket és vágyakat szabadított fel a színházak dolgozóiban. Vágynak arra, hogy szakmai ismereteiket elmélyíthessék, hogy népünk munkáját, fáradozásait megismerve hívebben ábrázolhassák azt a hősies, korszakalkotó munkát, ami ma hazánkban folyik. Vágynak arra, hogy a mi Szövetségünk a színházi dolgozók „okos" gyülekezetévé váljék, ahol megvitathatják és megoldhatják szakmai problémáikat. A bírálat a szakma dolgozóit, művészeinket úgyszólván rádöbbentette saját munkájuk fontosságára és tudatosította felelősségérzetüket, éppen mert a Párt fokozott figyelmét és támogatását látták a bírálatban.

Major elvtársnak fel kellett volna ismernie ennek az állapotnak nagyszerű lehetőségeit és előremutató módon irányítani, jó útra terelni az érdeklődő, lelkes hangulatot. Ezért hiányoljuk, hogy Major elvtárs elmulasztotta a legszélesebb nyilvánosság bevonásával letárgyalni azokat az elvi kérdéseket, amelyek a múlt hibáira és a jövő távlataira egyaránt rámutattak volna. Egy-egy ilyen cikk megjelenése tette volna nyilvánvalóvá, hogy Major elvtárs nem állott meg a hibák beismerésénél, hanem őszintén magáévá is tette azokat, hogy a hibák kijavítására meg vannak a maga elgondolásai, s annak munkájába be kívánja vonni a színházi dolgozók közösségét, akik nélkül nem lehet képes megoldani a maga vezetői feladatát sem.

Bizonyos, hogy a nyári szünet alatt ezek a kérdések megtermékenyítő módon foglalkoztatták volna színházaink dolgozóit és a Szövetség tagjai még jobban felkészülve, több ötlettel, több javaslattal jöhettek volna el erre a mai közgyűlésre is.

Major és Horvai elvtársak önbírálatukat azzal fejezték be, hogy a Szövetség pártaktívájának, a Szövetség egész tagságának segítségét kérték hibáik kija-

vításához, elkövetkezendő munkájukhoz. Úgy érzem, ennek szellemében járok el most, amikor határozottan vetem fel Major elvtárs bírálatának kérdését a közgyűlés résztvevői előtt, akiknek velem együtt kötelességük színházi világunk vezetőinek mindegyikét elfogódottság, személyeskedés nélkül figyelmeztetni hibáikra, ezzel biztosítani a Szövetség jobb munkáját, elvi szilárdságát, egész művészetünk fejlődésének, egész népünk kulturális felemelésének érdekében. (Lelkes taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Felkérem Verebes Károly elvtársat, hogy felszólalását tartsa meg.

Verebes Károly: Tisztelt Közgyűlés! Színházunkban, az Ifjúsági Színházban, a közgyűlést előkészítő munkálatok során a társulati ülésen elhangzottak javaslatok, amelyeket szeretnék röviden a Közgyűlés elé terjeszteni.

Az első javaslat Leopold elvtárs részéről hangzott el, aki színházunk műszaki dolgozója. Kéri a Szövetség új vezetőségét, hogy a Szövetségben rendezendő vitákon, előadásokon foglalkozzanak műszaki és díszletproblémákkal is. Eddig szórványosan foglalkoztak ilyenekkel, de nem kimerítően. A műszaki dolgozók kérik, hogy ők is aktív részesei lehessenek a Művészeti Szövetségek Házának és a Film- és Színházművészeti Szövetségnek.

A másik javaslat, amit Horvai elvtárs részben érintett, arra vonatkozik, hogy a szakmai előadások és viták szórványosak, rendszertelenek voltak. Vámos elvtárs, színházunk főrendezője kéri, hogy ezen a téren is teremtsen rendet az új vezetőség, hogy azok a színészek, akik időbeosztásuknál fogva még úgy sem tudnak alkalmazkodni ezekhez a vitákhoz, mint az egyéb dolgozók, ne kerüljenek abba a helyzetbe, hogy a vitákat elhalasztani legyenek kénytelenek.

A Szövetség lapját már érintette Bálint elvtárs. Nekünk is az a kívánságunk, hogy az árát olcsóbban állapítsák meg, mert az előkészítő munkálatok során megállapítást nyert az, hogy a művészeti dolgozók csak igen gyér számban olvassák a lapot, aminek egyik fő oka az, hogy a Szövetség lapja drága.[39] Amikor a *Szovjet Kultúra* díszesebb kiadásban 4 forintért kapható, azt hiszem, ez kissé drágán van megállapítva.

A következő kérdés a szakmai előadások kérdése. A Szovjetunió kulturális segítsége abban is megnyilvánul, hogy időnként szovjet művészek és művészegyüttesek látogattak el országunkba, de jártak itt a népi demokráciák művészei és művészegyüttesei is, sorozatos előadások során, amiket nem igen tudtunk megnézni, mert egybeestek munkaidőnkkel. A művészegyüttesek rendeznek külön, a színészek részére éjjeli előadásokat is. Ezen ugyancsak nem tudunk teljes számban megjelenni. Ahogy az eddigi példák bizonyítják, olyanok foglaltak helyet a szakmai, tehát a színészek részére rendezett előadások széksoraiban, akiknek a művészethez csak igen kevés közük van, vagy csak ők hiszik azt, hogy van valami közük. Ezek kétharmad részben voltak jelen. Tudjuk, hogy ezeket az előadásokat nem a Szövetség rendezte, de éppen azért, hogy minden művész, aki el akar menni ezekre az előadásokra, el is mehessen, kérjük, vegye kezébe a Szövetség legalább ezeknek a színészeknek részére rendezett előadásoknak a rendezését, hogy ne lehessen egyetlen olyan színész sem, aki el akar menni, mégis kénytelen otthon maradni azért, mert különböző szervek kulturális dolgozói, akik egyébként is megnézhetik a sorozatos előadásokat ezeket az előadásokat, ott vannak.

Ezek voltak azok a javaslatok, amelyek színházunk dolgozói részéről elhangzottak és ezekkel kívánjuk Szövetségünk további munkáját segíteni, de túlmenően ezen, összefogva valamennyi színház művészeti dolgozóival, aktív részesei kívánunk lenni a Szövetség további munkájának és ígérjük, hogy ebben az Ifjúsági Színház igyekszik élenjárni a további jó munka segítése érdekében. (Lelkes taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Kérem azokat az elvtársakat, akik a szünetben nem adták be nevüket, hogy Ladányi elvtárs hozzászólása után, amennyiben hozzá kívánnak szólni, adják át nevüket egy cédulára írva.

Ladányi Ferenc: Tisztelt Közgyűlés! Horvai elvtárs beszámolója után világosan áll előttünk, hogy a Színház- és Filmművészeti Szövetség milyen munkát végzett és milyen munkát kellett volna elvégeznie. Ha kiértékelés végett mérlegre tesszük a pozitívumokat és negatívumokat, az el nem végzett munkák serpenyője erősen lehúzza az elvégzett munkák serpenyőjét. Ennek láttán én, a magam személyében, mélységes lelkiismeretfurdalást érzek. Én ennek a Szövetségnek vezetőségi tagja voltam. Ez a tisztségem arra kötelezett volna, hogy fokozott mértékben dolgozzam a Szövetség célkitűzései érdekében. Be kell vallanom, hogy ezt nem tettem meg. Passzívan és közömbösen viselkedtem a Szövetség problémáival szemben. Nem vettem magamnak azt a fáradtságot, hogy tudatosítsam magamban a Szövetség elé kitűzött feladatok megoldásának égető fontosságát és horderejét. Voltak sejtéseim és érzéseim, hogy ebben a Szövetségben nem úgy folyik a munka, ahogy kellene, de csak elvétve jutottam el addig, hogy érzéseimnek és sejtéseimnek hangot adjak ott, ahol annak súlya és jelentősége van. Sokszor beszéltem a hiányosságokról számos kollégámmal, ha egymás között voltunk, öltözőben, utcán, a filmgyár folyosóin, vagy a rádió akváriumában. De hallgattam a Szövetség vitáin és egyéb olyan megmozdulásokon, ahol viszont beszélnem kellett volna. Tehát sokszor pletykáltam meggondolatlanul és csak ritkán bíráltam érdemlegesen.

[39] A *Színház- és Filmművészet* című lap 1951. júniusi számának ára a *Szabad Szó* hirdetése alapján 6 forint volt. *Szabad Szó*, 1951. jún. 24., 2.

Ez a magatartásom a kiértékelés mérlegén ott van a negatívumok serpenyőjében. És ezért érzek lelkifurdalást.

Ez a közgyűlés élesen és méltán bírálja a Szövetség vezetőségét, név szerint Horvai Istvánt és Major Tamást. De a név megemlítése nélkül bírál engem is, és nem utolsósorban bírálja saját magát. Helyes az, hogy kiderültek ott Horvai és Major elvtársak vezetésének hiányosságai. Helyes az, hogy az elhangzó bírálatokat nem úgy tekintik, mint futtatást, hanem mint önbírálatra serkentő, gyógyító folyamatot. De helyes lenne az is, hogy a végre élesen csengő kritikai hang mindannyiunkban az önkritika visszhangját keltse. Minden itt jelenlévő és jelen nem lévő szövetségi tag velem együtt felelős azért, hogy a bírálat ilyen későn hangzott el a Szövetség munkája felé. A tagság részéről tanúsított magasabb öntudat és éberebb érdeklődés már régen rámutathatott volna a vezetés hiányosságaira s ilyen tulajdonságok birtokában már régen elkezdhettük volna az elmélyültebb szövetségi munkát, s nemcsak most, másfél évvel a Szövetség megalakulása után.

Remélem és hiszem, hogy az elmélyültebb munka a mai naptól kezdve megindul Szövetségünkben. Lehet, hogy a bírálat nem váltott ki mindannyiunkból százszázalékosan őszinte önbírálatot. Lehet, hogy vannak közöttünk olyanok, akik csak szemlélik a megbíráltak lelkifurdalását és saját magukban nem hajlandók felismerni a jelen lévő hibákat. De meg fogjuk találni azokat a jószándékú, tiszta művészeket, akik legyőzik magukban a közönyt, a passzivitást s jó vezetés mellett mozgósíthatók lesznek színházi és filmvilágunk problémáinak megoldására.

Lehetetlennek tartom azt, hogy művészeink javarésze ne érezze azoknak a célkitűzéseknek súlyát és jelentőségét, melyek a művészi alkotómunka minőségét akarják állandóan emelni és javítani. Lehetetlennek tartom azt, hogy művészeink javarésze ne akarjon aktív résztvenni azokban a törekvésekben, melyek a színházi és filmjátékot az egyszerű játék nívójáról az elmélyült, harcos, pártszerű eszmei tartalommal telített, emberi lélekábrázolás szintjére akarják emelni. Bizonyos vagyok abban, hogy művészeink javarészében ég a vágyakozás, hogy ne csak ösztönösen gyakorolják művészetüket, hanem az elmélet birtokában értsék is azt, amit csinálnak s tudatosan valósítsák meg művészi elképzeléseiket. Bizonyos vagyok benne, hogy egész sereg művészünk hajlandó lesz arra, hogy a további önképzés fegyverével megszabaduljon a polgári színjátszás még bennük megmaradt csökevényeitől, hajlandó lesz arra, hogy kiirtsa magából a felületességet, a könnyű siker hajhászását, a sablonos szerepmegoldásokat, s tehetségét az igaz művészet szolgálatába állítja.

Ha ilyen törekvések hatnak át bennünket, eredményes lesz Szövetségünk eljövendő munkája. Mert egy kicsit lírai megfogalmazásban ezek Színház- és Filmművészeti Szövetségünk célkitűzései.

Nem lesz könnyű feladatunk. Harc lesz ez, de olyan harc, melyet érdemes végigküzdeni. Nem könnyű a középparasztot meggyőzni arról, hogy előnyös számára, ha termelőszövetkezetbe lép. Mégis egyre többen találnak rá a haladás útjára. És hiszem azt, hogy az általam előbb említett jószándékú és tiszta művészek példamutatása előbb-utóbb rávezeti színházi középparasztjainkat az egyedül követhető igaz útra: a realista és szocialista-realista színjátszás nehézségekkel kirakott, de gyönyörű szakmai szépségekkel szegélyezett, egyenes útjára. (Nagy taps.)

Simon Zsuzsa: Major Tamás következik.

Major Tamás: Tisztelt Közgyűlés! Kedves Elvtársak! Köszönetet mondok Horváth Ferenc elvtársnak mostani felszólalásáért, s annak is örülök, hogy előbb tartotta meg felszólalását, mielőtt én beszéltem volna, mert így még nagyobb súlyt kap az, amit mondani akarok s valóban felhívta figyelmemet egypár olyan hibára, amelyről én is beszélni akartam. De hogy felhívta a figyelmemet, az bizonyítja azt, hogy előbb is kellett volna a nagy nyilvánosság előtt erről beszélni.

Én azt hiszem, hogy a mi Pártunknak kritikája, s ezt tudom is, döntő fordulatot fog hozni egész színházi életünkben, mint ahogy ennek a fordulatnak a jelei már most is láthatók. Ebben a megújuló szövetségi és színházi munkában szeretnék teljes erővel résztvenni s ezért szeretném elmondani a most elmondandókat.

Én a munkám egyik legnagyobb hibájának azt látom, amit Horvai elvtárs úgy említett, hogy okozója az önelégültség, okozója az, hogy minden feladatot elvállaltunk, s ezért nem tudtunk tervszerűen dolgozni, kapkodtunk s ahelyett, hogy segítettük volna a színházi élet fejlődését, elszakadtunk a tömegektől. Én személy szerint konkrétan, azt lehet mondani, az egész színházi életet vezettem, nem pártszerű módon, mint ahogy Horvai elvtárs említette is, hanem telefonintézkedésekkel és nem a tömegekkel való kapcsolatban. Emiatt felelősséget érzek az egész színházi élet területén elkövetett hibákért s azért, hogy a mi színházi fejlődésünk nem olyan gyorsan történt, mint ahogy jobb munkával történnie kellett volna.

Horvai elvtárs megemlítette, hogy nem váltottunk be egy sor ígéretet, melyet az I. Kongresszuson megígértünk. Igaza van, én valóban nem voltam itt a Kongresszus utáni munkában, de ezért is felelősséget kell vállalnom, mert az ígéretek be nem váltásának egyik fő oka az a légkör volt, melyet a tömegektől való elszakadt munkánkkal teremtettünk. Az ilyenfajta munkának előbb-utóbb feltétlenül az elmélyült művészi munka rovására kell mennie. Hogy ez mennyire így van, azt mutatja az, hogy egyik helyen sem tudunk tökéletes munkát végezni.

Lelkiismeretfurdalást kell éreznünk azokért a növendékekért például, akik a Főiskolát elhagyták ebben az évben, akikkel nem eléggé és egyénileg foglal-

kozni, hogy teljesíthessék azt a nagy felelősséggel járó feladatot, amely előttünk áll. Így meg kell állapítani, hogy lassan arra az útra kerültünk és arra az útra kerültem, hogy ahelyett, hogy a színházi élet segítője, fejlődésének siettetője legyek, kezdtem úgy érezni, hogy teher vagyok ezen a fejlődésen. Elintézetlen ügyeink voltak nemcsak a Szövetségben, hanem a Nemzeti Színházban is. Ilyen elintézetlen ügyek elsősorban a káderpolitikánkkal kapcsolatban voltak. Van nekem egy hibám a színészekkel való foglalkozásban, s ez az, hogy a rossz oldalait eltúlzom a színészek munkájának s ezáltal a színészek önbizalmát a múltban nem növeltem eléggé. Nem hangsúlyoztam eléggé azt a fejlődő jót, ami bennük van, hanem inkább a hibáikat dörgöltem állandóan az orruk alá. Ennek következménye volt az a hangulat is, amelyről a mi aktíváinkon Sallai Kornélia tett említést, hogy amikor a Nemzeti Színháztól elkerültek fiatal művészek más színházak megerősítésére, nem bíztak és nem hittek abban, hogy ők valóban annak a színháznak az erősítése végett kerültek oda. Ez feltétlenül helytelen káderpolitika, amin változtatni akarunk.

Ugyancsak fennáll a részemről a szereposztásokban s a foglalkoztatásokban egy olyan késleltető káderpolitika, amely feltétlenül arisztokratikus, s ezen is okvetlenül segíteni szeretnék. Tettünk már erre lépéseket, de ezt főleg Gellért Endrének lehet köszönni a színházban, aki állandóan, különösen az utóbbi időben felhívta erre a figyelmet.

A tervszerűtlen munkából folyt az, amiről már a cikkemben is beszéltem: az önképzés rendszertelensége. De az önképzés rendszertelenségéből folyt az, hogy nem képeztük rendszeresen a színészeinket. Mi minden próbán igyekeztünk tanulni, konkrét feladatokat megoldani, de ez semmiképpen nem helyettesítheti azt, hogy a Sztanyiszlavszkij-módszert, a Sztanyiszlavszkij-rendszert tervszerűtlen és módszeresen adjuk át a színészeinknek. A Sztanyiszlavszkij-körök formális megtartása, amiről Horvai elvtárs beszélt, az egyik legnagyobb hibánk, s személy szerint az én legnagyobb hibám a Nemzeti Színházban. S ez a hiba annál nagyobb, mert a színészek valóban éhesek már erre, a színészek magukévá akarják tenni a Sztanyiszlavszkij-módszert. Hatalmas érdeklődés van bennük eziránt. Erről az érdeklődésről meggyőződhettem most is, amikor Kaposvárott voltam, ahol valósággal elhalmoztak olyan kérdésekkel, amelyek több dolgot bizonyítottak. Az egyik dolog az, hogy mélyen gondolkozó, valóban szocialista-realista színművésszé fejlődő emberekkel van dolgunk. A másik, ami bebizonyosodott, az, hogy egyáltalán nem foglalkoztak Sztanyiszlavszkijjal. Ez kiderült a kérdésekből. Ezért is ott a helyszínen éreztem a felelősséget, amikor a kérdéseket feltették.

A káderpolitikának következő hiányossága volt az, hogy nem kommunista módon adtuk ki a feladatokat. Mint előbb említettem, nem bíztuk meg komoly feladatokkal a színjáték terén, de a társadalmi munkák terén s az elméleti munka terén sem a mi fiataljainkat, nem adtunk nekik önállóságot és munka közben nem ellenőriztük őket kellőképpen. Pedig mind a színészi munkában, mind az egyéb munkában nagy szükség van erre. Ez a nem-ellenőrzés azután azt hozta magával, hogy felgyülemlenek a kérdések, az elintézetlen ügyek, s azt hiszem, ez volt az oka annak, amit Horváth elvtárs úgy említett, hogy: ingerültség, ledorongolás az én munkámban. Előfordult ez többízben. Például egyszer Szörényi Éva néhány próba után hősiesen eljátszotta *Figaro házasságá*ban a grófnő szerepét. Én megnéztem az előadást. Bementem szünetben és úgy bíráltam, mintha valóban hónapokig készülhetett volna a feladatra és elfelejtettem éppen azt hangsúlyozni, hogy milyen hősiesen oldotta meg rövid idő alatt a feladatát.

Ugyanígy lehetett volna, most már látom és tudom, jóval előbb fiatal rendezőknek, például Pártos Gézának, aki nálunk hosszú ideig várt arra, hogy komoly feladatot kapjon, hamarább önálló felelősségteljes feladatot adni. Ennek a rendszertelenségnek volt a következménye az is, hogy rossz próbamódszerekkel dolgoztunk és a helyes próbarendszereket tulajdonképpen most kezdjük tudományosan és tervszerűen megteremteni.

El kell fogadnunk a bírálatot abban az irányban is, ami a többi színházaktól való elszakadásnak volt az eredménye, hogy gyakran mondottam véleményt anélkül, hogy meggyőződtem volna annak helyességéről. A mi szövetségi munkánkban fordult elő, amikor a Szövetség a színházak átszervezését és az egész színházi átalakítását tárgyaltuk, hogy nem helyesen vetettem fel a kérdéseket. Például a Madách Színházzal kapcsolatban azért, mert nem ismeretem eléggé ennek a színháznak a munkáját. Mindennek a tervszerűtlenségnek, kapkodásnak és az ebből folyó rossz munkának eredménye volt a bírálatnak-önbírálatnak elmaradása, amely hibát aláhúzza még az is, hogy igazgatónak, kommunista igazgatónak kötelessége ebben példát mutatnia, kötelessége a pártszervezettel a legszorosabban összeműködni.

Ezért volt az, hogy rossz légkör alakult ki a színházban. Rossz légkör alakult ki a Nemzeti Színházban, mert a nagytömegekkel való kapcsolattól folyó vezetés elszakadó vezetés klikkeket eredményez és az elszakadás a tömegtől eredményezi a tömeg elszakadását a vezetéstől és eredményezi azt, hogy nem nyílt bírálat, hanem suttogások és pletykák terjednek el a színházban. Ezért pedig feltétlenül a vezetés a felelős. Ezért kell munkámat ebben az irányban nagyon megjavítani.

Szeretnék néhány szót szólani arról, amiről Horváth elvtárs beszélt, szeretnék felelni arra, hogy a Szövetség aktíva ülésén miért nem fejtettem ki kellőképpen az önbírálatomat. Ezt feltétlenül helytelennek tartom. Nem éreztem át akkor eléggé, hogy az önbírálatot nem lehet egyszerre elintézni. Az önbírálat nem arra való, hogy ami az eszünkbe jut, vagy amire felhívják a figyelmünket, azt, ha valóban úgy érezzük és belátjuk, akkor a nyilvánosság elé visszük. Az önbírálat arra való, hogy minden percünkben foglalkoztasson bennünket és egyre szélesebb területen és a mindennapi munkánk területén tárjuk fel hibáinkat.

Én közvetlenük ez előtt az aktíva előtt írtam meg önbíráló cikkemet, a taggyűlésen tartottam önbírálatot a Nemzeti Színházban stb. Ez valóban kényelem volt a részemről és helytelen, hogy ezt az önbírálatot nem fejlesztettem tovább. Ez annál nagyobb baj volt, mert itt is érezhettem a bírálat erejét, hiszen egy sereg jó bírálat hangzott el a szövetségi aktíván. Így például Both elvtárs felszólalása, vagy Sallai elvtársnő felszólalása, vagy a Szövetség lapjában megjelent cikkek, amelyek mutatták, hogy az önbírálat hatására valóban új élet indult meg a Szövetségben és ha bátortalanul is, de hozzászólások hangzanak el Tolnay Klári, Gózon Gyula, Ráday Imre elvtársak és a többiek részéről.

Úgy érzem, hogy a Párt bírálata rendkívül fontos és nagy esemény volt az én személyes életemben is. Ha e bírálat nem hangzik el, akkor én nem tudtam volna tovább fejlődni, elintézetlen ügyekkel a vállamon kellett volna tovább dolgoznom, és ahelyett, hogy felfelé haladtam volna, lefelé indultam el munkámban. Éppen azért, mert érzem, hogy nekem mit segített a mi Pártunk bírálata, veszem a legnagyobb örömmel, szeretettel ezt a bírálatot és igyekezni fogok arra, hogy soha ne felejtsem el ezt a bírálatot semmilyen megnyilatkozásomban sem.

A bírálat hatása alatt különböző intézkedéseket tettünk, különböző terveket terveltünk ki, hogy megmutassuk azt az utat, ahogyan hibáinkat ki akarjuk javítani. Az első és a legfontosabb a bírálat és az önbírálat szellemének meghonosítása színházunkban, szoros kapcsolatban a pártszervezettel. A következő a tervszerűség kérdése a színházunkban. A dramaturgokkal állapítottuk meg a bemutatókat az egész évadra, 6 hetes próbarenddel dolgozunk a Nemzeti Színházban és a káderpolitikánkon igyekszünk változtatni a kettős, sőt hármas szereposztással, ami egyúttal a filmmel és a rádióval való egyeztetést is szolgálja és a stúdióval, amely megindul színházunkban és a Sztanyiszlavszkij-körök munkájával, amely körök munkáját szorosan a Szövetség vezetése alá rendeljük. A legfontosabb, amit ezen a téren el akarunk érni, az, hogy a tagság érezze azt, hogy a színház nem az én színházam, a színház mindenki színháza. Éppen ezért a közös munkában egyre inkább mozgósítjuk tagjainkat kezdve a dramaturgiai munkától egészen a többi munkáig.

Dramaturgiai téren már történt ilyen kísérlet és nagyon jól be is vált. Már az előbb említettem, hogy végre komoly és az egész színésztagság ellenőrzése mellett folyó új próbamódszerekkel kísérletezünk. Azért mondom, hogy kísérletezünk, mert Sztanyiszlavszkij próbamódszereivel próbálunk most, de ez részünkről még kísérlet, hogy eljuthassunk valóban odáig, hogy mindenki ne akadályozva legyen munkájában, hanem segítséget tudjon adni a színészi alkotáshoz, a színészi ihletkereséshez, amiben az én megbírált magatartásom valóban akadály volt.

Még csak azt szeretném elmondani, hogy a színészek, rendezők így vesznek részt a körök munkájában és hogy az igazgatóság mellet egy művészeti tanácsadó testület is megalakult, tehát a színháznak sokkal szélesebb tagsága, nagyobb nyilvánossággal fog tudni részt venni az egész színház irányításában.

Vidéki vonatkozásban megkezdtük a vidéki színházakkal való kapcsolatok felvételét. ezeket a kapcsolatokat elmélyíteni akarjuk. Feltétlenül el fog menni minden rendezőnk vidékre is egy-egy darab létrehozásánál segíteni fog, de ugyanakkor támogatni fogjuk színházunk művészeinek vidéki vendégjátékát is.

Egyénileg kevesebb munkát fogok vállalni, kevesebb területen, de azt szeretném sokkal tervszerűbben megoldani és szeretném, ha munkámnak két fő fontos része a Nemzeti Színházbeli és a főiskolai munkám lenne. De ez nem jelent annyit, hogy ne fogadjam meg Horváth Ferenc elvtárs bírálatát és önbírálatomat a legszélesebb közönség tudomására hozzam a *Szabad Nép* hasábjain keresztül, és feltétlenül kötelességemnek tartom azt, hogy erről a bírálatról ne ma beszéljünk utoljára, s minden munkámat ez a bírálat irányítsa.

Feltétlenül kötelességemnek tartom, és ezt nagyon szeretném hangsúlyozni, hogy a most újjáalakuló Szövetséget munkájában teljes erőmből támogassam úgyis, mint igazgató, úgyis mint a Szövetség tagja. Az elvi kérdésekben, megjelölt feladatokban egész lelkesedéssel fogok a Szövetség szolgálatára állni, mert úgy érzem, hogy így fogom tudni a legjobban kijavítani azokat a hibákat, amelyeket Pártunk bírálata világossá tett előttem, és amelyeket mindenképp ki akarok javítani. (Hosszan tartó, nagy taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Földes Gábor elvtárs következik.

Földes Gábor: Kedves Elvtársak! Ladányi elvtárs kritikája körülményes és lelkiismeretes volt, Major elvtárs hozzászólása kapkodó, de becsületesnek és őszintének éreztem, és ha Ladányi elvtárs le is tompította, amit mondani akart, mégis elmondta, hogy súlyos felelősség terhel bennünket mindazokért a hibákért, amikért itt klikk szellemmel vádolták és ezt el is ismerte Horvai és Major elvtárs is.

Elsősorban mi kommunisták vagyunk a felelősek azért, ha a Szövetségben valami ilyen hiba fordul elő és a Párt felülről jövő bírálata kellett ahhoz, hogy részünkről meginduljon a bírálatok özöne. A Párt nem ezt tartja ideális állapotnak. A Párt azt tartja ideális állapotnak, mikor a rossz vezetés hibáit az alulról jövő bírálat sepri el, vagy szükség esetén a rossz bírálókat söpri el.

Most hivatalból kellett kutatnom egy rosszul működő pártszervezetnek, a győri színház pártszervezetének a hibáit és azonos dolgokra bukkantam, mint amiket Szövetségünkben is meg lehet találni. Mi a döntő oka annak, hogy ezeket a hibákat kommunisták, akik elkövették, nem vették észre, nem állottak ki és nem tudták megbírálni? Én úgy gondolom, hogy elsősorban a helyes marxista képzettség hiánya forog fenn valamennyiünknél, azt hiszem többé-kevésbé valamennyiünknél.

Tudom, hogy a Nemzeti Színházban kitűnően működő politikai iskolák, tömegszervezeti iskolák voltak. Vonatkozik ez a győri színházra és egy csomó más színházra is. A Szövetség tagjai közül igen sokan jól elvégezték ezeket a szemináriumokat, politikai iskolákat, legalábbis egy csomó volt ilyen közöttük. Erről a hivatalos bizonyítvány is ki van állítva és mégsem tudták a hibákat elkerülni.

Micsoda szakképzettség az, amikor egy kommunista nem tudja észrevenni a hibákat, vagy nem tudja helyesen megbírálni azokat? Magam felől is önkritikát gyakorolok, amikor ezt mondom, hogy én sem tudtam helyesen megbírálni. Eléggé felszólaló természetű vagyok és meg kell vallanom, úgy érzem, hogy amikor szükségesnek éreztem a kritikát, el is mondottam, mégis ezek a kritikák nem voltak eléggé célravezetők, mert nem tudtuk pontosan elválasztani az ocsút a jótól és Pártunk taktikai és stratégiai elgondolásait nem tudtam alkalmazni kritikámban. Úgy gondolom, hogy ez valamennyiőnkre vonatkozik. Komolyan kell tehát gondolkodnunk azon, hogy miféle marxista képzettségünk van, és hogy ezt milyen irányban kellene továbbfejlesztenünk. Nem gondoltunk eléggé arra, hogy a marxizmus-leninizmus a vezérfonala helyes cselekvésünknek és csak ennek megfelelő politikai képzettséggel tudjuk hibáinkat kijavítani.

Nem véletlen az, hogy a Párt most felhívja a figyelmet az oktatás döntő fontosságára, mindenféle vonalon. Nem véletlen az, hogy a Párt annyira be akarja vonni az oktatás munkájába a pártonkívülieket és nem véletlen az sem, hogy a Párt irányt vesz a reszortképzés munkájára. Éppen ideje elvtársak, hogy ne levegőben lógó politikai iskolákat végezzünk, és ne kirakatpolitikára törekedjünk, hanem napról-napra, óráról-órára tudjuk alkalmazni politikai képzettségünket. Én úgy gondolom, hogy a politikai iskola jósága, mércéje nem is annyira a vizsgán dől el, nem is annyira az iskolában, hanem eldől a színpadon, eldől a felszólalásokban, eldől a taggyűléseken, eldől abban, hogy észrevesszük-e a vezetőség hibáját és segítségére tudunk-e sietni a jövőben vezetőinknek. Úgy érzem, elvtársak, én is, mint a többiek, hogy tiszta szellem, pártosszellem uralkodik itt és a Pártnak köszönhetően jó érzés most itt, ezen a közgyűlésen felszólalni.

Fel szeretnék vetni néhány olyan dolgot, amit szeretnék gondolkodási alapként előkészíti a konferenciára. Elsősorban, azt hiszem, egységes kívánság a mi színházunkban is a tapasztalatcsere kérdése, a Budapesttel való azonos kapcsolat. Színházunkban például van nem egy kitűnő színész, aki 10 év óta egyáltalán nem látott budapesti előadást, és jó színész. Nem látott budapesti előadást, mert nem volt pénze feljönni, mert elfoglaltsága volt. Hogyan fejlődhetnek így a színészelvtársak? Sehogy! Erről intézményesen gondolkodni kell, hogy a vidéki színészek igenis láthassanak budapesti előadást, de láthassák a többi vidéki színházak előadásait is. Szóval, a tapasztalatcsere megszervezésére szoros szükség van.

Szükség van arra rendezőknél és színészeknél, hogy ha ez lehetséges, megvalósíthassuk a Szovjetunióba történő tanulmányutakat. Azt hiszem, valamennyiünk forró kívánsága, hogy erre előbb-utóbb sor kerülhessen, hogy láthassuk azt, amiről tanulunk, hallunk, olvasunk, de amit egyszer végre a gyakorlatban is látni kell. Látnunk kell egy- vagy több szovjet színház előadását, mert ebből tanulhatunk a legtöbbet. Talán erre is jön időnk, a körülmények lehetővé teszik, hogy erre is sor kerülhessen.

A harmadik szempont, amit itt fel szeretnék vetni, és amit jó lenne a Konferencián tudományosan kiemelni, a szovjet próbamódszer alkalmazása a mi viszonyainkra. Elsősorban a vidékre gondolok, de vonatkozik ez Budapestre is. Három-négyhetes, vagy rövidebb idő alatt kell a szovjet próbamódszert, a világ legjobb próbamódszerét alkalmazni színházainkban. Ezen a téren teljes anarchia uralkodik, minden rendező a saját egyéni elgondolása szerint alkalmazza jól vagy rosszul. Úgy gondolom, konferenciánk egyik célja az kell, hogy legyen, hogy ezt végre tudományosan kielemezzük. Állapítsuk meg a helyes asztali próbák módját, állapítsuk meg ilyen rövid idő alatt a helyes emlékpróbák módját, állapítsuk meg a próbák helyes beütemezésének módját, állapítsuk meg, hány főpróbára, hány együttes próbára van szükség, hogyan álljon hozzá a rendező ezekhez a kérdésekhez. Ha ezeket megállapítjuk, vagy tudományosan kielemezzük, akkor nem fordulhat elő, hogy a rendező saját tehetségtelenségük, kezdő voltunk vagy egyéb hibáik takargatására tudományos halandzsával öntik el a színészeket és a színészek halálra fáradnak a rendszertelen, túlságosan elméletieskedő munka következtében. Körülbelül ez az általános tapasztalat és ebből a helyzetből semmi jó nem születik.

Negyedszer beszélnünk kell a színházak profiljának és állandó ensemblejának kialakításáról, ami szintén konferenciai kérdés. A mi színházunknál felvetődött egy javaslat, amelyet mindjárt el is mondok, mégpedig az, hogy csupán Budapesten létezik Úttörő Színház. Semmi jogunk nincs arra, hogy a vidék gyermekeit megfosszuk attól, hogy úttörőknek való darabokat lássanak. Úgy gondolom, ezt is fel kell venni a programpontok közé, a mai terven belül tanuljanak be a vidéki színházak egy-egy úttörő darabot és délutáni előadásokban álljanak fontos utánpótlásunk rendelkezésére.

A jobb káderpolitika szintén még mindig vitás probléma. Idetartozik a fiatalok bővebb leküldése vidékre. Sajnos, ezen a téren baj van. Tapasztalatból tudjuk, hogy nem áll elég fiatal rendelkezésre. Nem mintha öregek, vagy öregebbek túlságosan sokan állnának rendelkezésre, de még mindig fennáll Budapest javára a helytelen erőviszony, különösen a fiatalokban. Ezen bizony, ha nem is teljesen, de változtatni kellene. Szükség van vidéken is fiatal színészekre.

A színházak munkarendjének tudományos elemzés útján való összeegyeztetése nagyon fontos. Egészen érdekes dolgokat tapasztaltam. Idéznem kell megint a győri színház propagandistáját. Megmondhatom a nevét is. Kennedi

Katalin a Párthoz küldött egyik jelentésében mint dicséretes dolgot jelentette a Pártnak, hogy a színészek napi 14–18 órai szakmai munkájukat romantikus lendülettől vezettetve elvégzik és ezenkívül részt vesznek mindenféle társadalmi munkában, mert náluk mindenféle fellelhető és létező tömegszervezet működik.

Elvtársak, úgy gondolom, hogy ez talán a legrosszabb helyzet volt az országban, de feltételezem, hogy ehhez hasonló jelenségek előfordultak. Egyszer már valóban tudományosan elemezni kellene, hogy a tömegszervezeteknek általában, de elsősorban a Pártszervezetnek mi a konkrét munkája a színházban. Természetes, hogy ahol a pártszervezet rossz, ahol nem vér a színház véréből, ahol a kirakat- vagy hivatalnoki, adminisztratív Pártszervezet működik, amely ilyen jelentéseket küldözget és az egész művészi munkát tönkreteszi, az jó színház nem lehet. De ha rossz pártszervezet mellett valahogy jól működik a színház, nincs okunk kételkedni abban, hogy jövőre már nem lesz jó színház belőle, és előbb-utóbb dugába fog dőlni. Először is meg kell határozni, a Magyar-Szovjet Társaság és a többi tömegszervezetnek a színházi munkát alátámasztó szerepét, hogy ne csak a szovjet mezőgazdasági gépekről tartsanak előadást az elvtársaknak, mert nem ez a legelsősorban fontos a színház munkájában, még akkor sem, ha mondjuk éppen erre jönne központi utasítás. Legyenek öntevékenyek a színházi tömegszervezetek, ha a központnak nem jutott eszébe, hogy a színháznak más utasítást küldjön. Ez is a konferencia és a Szövetség elé való kérdés. Próbáljuk ezt a problémát kielemezni, próbáljunk tanácsot adni a színházban működő tömegszervezeteknek, a Szövetség éppen szakmai hivatásánál fogva ezen a téren jó tanácsokat tud adni a színházi pártszervezeteknek.

Elvtársak! Ezek lennének azok a javaslataim, amelyeket a konferencia elé terjesztek.

Megállapítom, valamennyien úgy éreztük, hogy az a taps, amely Horvai elvtárs önkritikája után hosszan és tüntetően felviharzott, természetesen szól Horvai elvtársnak is, de szólt elsősorban nagyszerű Pártunknak, amely ilyen lehetőségeket adott az elvtársaknak, hogy súlyos hibáikat észrevegyék a Párt bírálata után, hogy bennünk elindítsák a bíráló szellemet és ha hibákat követünk is el, előre tudjunk menni a szocializmus útján, mert csak a mi Pártunk és semmi más képes arra, hogy ilyen szellemet teremtsen. (Élénk taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Illés György elvtársé a szó.

Illés György: Tisztelt Közgyűlés! Filmszakosztályunk munkájával szeretnék röviden foglalkozni. Horvai elvtárs megállapította, hogy a filmszakosztály vezetősége is rendkívül rosszul dolgozott. Ez egy pillanatig sem lehet vitás előttünk, valóban a szakosztály vezetősége is rosszul dolgozott, azonban nem szabad elmennünk egy olyan tény mellett, amelyet fel kell itt említenem, hogy a szövetség vezetősége elkövette azt a rendkívül nagy hibát, hogy a legkiválóbb filmrendezőinket nem vette fel a Szövetség tagjai közé. Ennek egyesen következménye lett azután az, hogy hibák keletkeztek. A szovjet filmek felett vitákat rendeztünk. Mindjárt meg kell jegyeznek, hogy a viták rendezése sem volt tervszerű, nem előre meghatározott terv alapján bonyolítottuk le, hanem rapszodikusan. Ez a körülmény a viták tartalmát is befolyásolta, de állítom, megszabta tartalmukat az is, hogy legkiválóbb filmművészeink, rendezőink nem jöttek el ezekre a vitákra azzal, hogy miután mi nem vagyunk tagok, mondották, és egyéb szövetségi megnyilvánulásokra sem hívnak bennünket, erre sem fogunk elmenni.

Tudnék erre egy nagyon jellemző példát mondani, ami tegnap történt velem. Elkészültünk a közgyűlésre. Mindannyian beszélgettünk az elvtársakkal külön-külön és kértük őket arra, hogy jöjjenek el a közgyűlésre. Igyekeztünk nekik megmagyarázni a közgyűlés jelentőségét. Erre egyik legkiválóbb kollegánk, vágó, azt mondta, törjön el a lába, ha ide beteszi. Ezt azért mesélem el, hogy körülbelül érzékeltessem azt a helyzetet és hangulatot, ahogy filmművészeink hozzáállnak a Szövetség kérdéseihez. Kell erről beszélnünk, és ez önmagában felveti a tagrevízió szükségességét, amiről itt Horvai elvtárs beszélt. Egy pillanatig sem szeretném azonban az egész filmszakosztály rossz munkáját az annakidején rosszul végzett tagfelvétel nyakába varrni, de okvetlenül beszélni kell erről a kérdésről, mert ennek óriási jelentősége van.

Amikor a másik kérdésre, a szakmai előadás kérdéseire, a vitákra, az elvi előadásokra rátérek, akkor meg kell mondanom őszintén, hogy a többi szakosztályok sem támogatták a mi szakosztályunk munkáját. Előfordulhatott például az, hogy az egyik legkiválóbb filmalkotásunk, a *Különös házasság* vitáját nem tudtuk megtartani, mert összesen tízen voltak jelen. A *Különös házasság*ban egy egész sor kitűnő színész szerepel. Színészeink közül egyetlen egy sem jött el. Volt azután egy másik vitánk, ahol Bán Frigyes tartott előadást a filmrendezésről és a színészi játékról. Ott is mindössze 2 színész jelent meg. Az egyik színész, aki megjelent, név szerint Pécsi Sándor, amikor a *Különös házasság*ról is szó került, nem tudott hozzászólni a kérdéshez és teljesen érdektelenné vált az egész. Azért tartom szükségesnek mindezt itt a közgyűlésen elmondani, hogy mindannyian lássuk, hogy forma szerint ezeket az előadásokat tervbe vettük, de mert mindezt keresztülhajszoltuk, minden tartalom nélkül folytak le előadásaink.

Néhány szót kell szólnom arról is, hogy a Szövetségben a klubélet menynyire nem volt kielégítő. Itt is az a helyzet, hogy a szövetségi klubba bemenni, sok értelme nincs. Ha az ember ott leül vacsorázni, vagy kap vacsorát vagy nem. Szombaton múlt egy hete, hogy rendeltem ott egy vacsorát, el is hozták, de közöltem a pincérrel, hogy nem ezt kértem. Erre elrohant és negyedóra múlva visszatért egy bécsiszelettel, amelyet nem lehetett megenni, mert szaga volt. Mindezt azért mondom el itt, hogy rámutassak arra, hogy egész-

séges klubéletet tudjunk kialakítani, szükséges, hogy a Szövetség komolyabban foglalkozzék ezzel a kérdéssel is. Rendkívül jelentős lépésnek tartom azt, amit Horvai elvtárs bejelentett, hogy a területi beosztás megszűnik, szakmai csoportok lesznek, így a filmtagozat többé nem lesz önálló, a színházrendezői és azt hiszem, a dramaturg-csoportban lesznek együtt. Ezt rendkívül jelentős lépésnek tartom. Így végre alkalmunk lesz megvalósítani azt, amiért a Szövetség életre kelt, létre fogjuk tudni hozni azt az egységet, amelyről eddig a legnagyobb jóakarattal sem lehetett beszélni, a színház és a film között. Létre fogjuk hozni ezt az egységet azokon az előadásokon keresztül, amelyeket ezentúl filmrendezőink színházrendezőink és színészeink közösen fognak tartani, amelyek végül is hivatva lesznek arra, hogy a színház és a film fejlődését meggyorsítsák.

Okvetlenül kell még egy-két kérdést szólni arról a nagyjelentőségű találkozásról, hogy a filmművészet dolgozóinak alkalmuk volt Rákosi és Révai elvtárssal egy estét együtt tölteni. Ez az este rendkívül nagyjelentőségű volt számunkra. Személyesen alkalmunk volt Rákosi elvtárstól meghallgatni azt, hogy meg van elégedve a magyar filmművészet fejlődésével. El kell mondanom, hogy Rákosi elvtárs azt mondta, hogy talán a színház-művészet az egyetlen, amely valóban fejlődést tett meg a felszabadulás óta. Ez a megállapítás és egyéb sok kérdés, amelyet Rákosi elvtárs felvetett, azt jelenti számunkra, hogy fejlődésünk színvonala emelkedő. De azt a színvonalat és emelkedés csak akkor tudjuk tartani, ha ez a Szövetség, amelynek most új vezetőséget választunk, jó munkát fog végezni, jó munkát pedig csak akkor fog tudni végezni, ha mi magunk teljes erővel fogjuk a vezetőséget segíteni. Én erre itt a film dolgozói nevében ígéretet teszek. (Taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Szólásra következik Kolb József elvtárs.

Kolb József: Tisztelt Közgyűlés! Kedves elvtársak! Horvai elvtárs felvázolta előttünk a közgyűlés létrejöttének, a Szövetség átszervezésének megújulásának szükségességét. Pártunk bírálatot gyakorolt a Szövetség vezetőségének munkája felett, és szinte ezzel egyidejűleg a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöksége megbírálta szakszervezetünk vezetőségét. Úgy szakszervezetünk, mint a Szövetség tagjai nyilvánossága elé viszi a Párt és a Szaktanács bírálatát. Mindkét szervezet nagy és fontos feladatok elvégzése előtt áll. Munkánkért az eddigi hiányosságok felszámolásáért felelősek vagyunk tagjaink előtt, Pártunk előtt. A munka sikere és a közös célok elérése érdekében a Szövetség és a szakszervezet kapcsolatait még szorosabbra kell fűzni, az együttműködést még teljesebbé kell tennünk.

Mik ezek a fontos célok? Mik ezek a célok, amelyekről Ladányi elvtárs és Földes Gábor elvtárs beszélt? A színház és a film művészeinek szakmai és politikai nevelése. És melyek ennek a nevelésnek a módjai? A stúdiók, a Sztanyiszlavszkij-körök munkájában, a politikai oktatásban, a patronázs-mozgalomban, a művészi színvonal emelésére [irányuló][40] felajánlási mozgalomban, a közösségei munkában való részvétel. Meg kell mondanom, hogy akadnak még, akik kicsit értetlenül állanak az előtt a kérdés előtt, hogy mi, tehát a Szövetség és a szakszervezet, felnőtt, komoly, élettapasztalatokkal rendelkező tehetséges művészeket nevelni akarunk.

Révai elvtárs mondotta az Írókongresszuson:

> „A tehetség nem azonos az úgynevezett őstehetséggel, amely jellemzője az, hogy megelégszik önmagával, nem igyekszik fejlődni, csiszolódni, tanulni. A marxista-leninista világnézetet szembeállítani az élettapasztalattal – és vannak, akikben öntudatlanul van ilyen törekvés – azt jelenti, hogy elfelejtik, hogy a marxizmus-leninizmus is élettapasztalat, és világnézet nélkül, haladó, forradalmi világnézet nélkül, a marxizmus-leninizmus világnézete nélkül megreked a tehetség, tönkremegy az őstehetség, és még az egyénileg gyűjtött élettapasztalat is zavaros masszává válik az ember agyában és szívében, nem tud benne kiigazodni."[41]

A színház és a film művészeinek is meg kell szívlelniök Révai elvtársnak az írókhoz intézett szavait. Szerte az egész országban az üzemek, az irodák, a tszcsék, az Állami gazdaságok dolgozóinak százezrei tanulnak lázas lendülettel, hogy fejlesszék szakmai-politikai tudásukat. Az a szenvedélyes bírálat, amelyben a színház és a filmművészeti dolgozók szakszervezetünk elmúlt évi oktatási hiányosságaira rámutattak és az a széleskörű érdeklődés, amely már most a stúdiók és a Sztanyiszlavszkij-körök munkáját kíséri, mégis azt bizonyítja, hogy színészeink nagy többségében is komoly tanulási vágy él. A Szövetség és a szakszervezet feladata, hogy ezt a nagy érdeklődést, tanulási vágyat megfelelő színvonalon, ezt hangsúlyozom, kielégítse, ébren tartsa, kiszélesítse. Ma már igyekszünk megteremteni ehhez minden lehetőséget. A politikai és szakmai oktatás különböző formái meg fogják adni a módot a tovább fejlődésre.

Felszólalásom elején a felajánlási mozgalomban, a közösségi munkákban való részvétel nevelő erejéről beszéltem. Itt szólanom kell a munkaversenyek kérdéséről. Végleg tisztázni kell itt a plénum előtt véglegesen a művészek munkaversenyének problémáit. Vajon a művészek közötti egyéni verseny lehetséges-e egyáltalán? Éveken át a sokszor csak jószándékú kezdeményezések tömege csupán formalitásokat vagy nevetséges ötleteket szült. Sok ilyen

[40] Utólagosan kézzel betoldva..

[41] „A magyar irodalom feladatai. Révai József felszólalása a magyar írók I. kongresszusán. 1951. április 30.", in Révai József, *Élni tudtunk a szabadsággal (válogatott cikkek és beszédek 1945–1949)* (Budapest: Szikra, 1949), 52–53.

példát hozhatnék fel, de az elvtársak és szaktársak talán sokkal több példát tudnának mondani. Volt olyan színész, aki felajánlotta, hogy nem fog notabeneket mondani, hogy rendesen viselkedik, hogy mindennap bejön a színházba és így tovább. (Derültség.)

Amikor Obrazcov és Pudovkin elvtársak eljöttek hozzánk, megkérdezték tőlük: van-e egyéni verseny a színészek között a Szovjetunióban. Pudovkin elvtárs rendkívül megdöbbent arccal nézett reám erre a kérdésre, azután megértő mosollyal azt mondotta: évtizedekkel ezelőtt mi is próbálkoztunk ilyesmivel, de hamar beláttuk, hogy ilyesmi nem lehetséges. A Szovjetunió művészeinek példái nyomán már világosabban látjuk ezeket a kérdéseket. Ennek alapján indítottuk meg Pártunk II. Kongresszusának tiszteletére azt a széleskörű felajánlási mozgalmat, amelynek során a művészek és a technikai dolgozók a szakszervezetünkhöz tartozó művészeti indítványaikkal 3.200.000 forint megtakarítás jelentkezett népgazdaságunk számára. Ennek a komoly összegnek a megtakarításában nem kis része van színházainknak, de elsősorban a Magyar Filmgyártó Vállalat dolgozóinak, művészeinek, akik sokszázezer forintos anyag- és energia megtakarítást értek el. Ez a 3.200.000 forint konkrétan megfogható, érzékelhető dolog. De forintban ki nem mutatható, más rendkívül értékes, hasznos felajánlások is születtek. Itt nincs mód és hely arra, hogy ezeket mind részletezzem. Ezek mind a művészi színvonal emelésére irányuló felajánlások a színház és a film területén. Ilyen például az, az a dramaturgiai felajánlás, hogy a dramaturgok időben elkészülnek munkájukkal, hogy a színészek a Sztanyiszlavszkij-köröket rendszeresen látogatják, és a javasolt irodalmat elolvassák, hogy a Szövetség Sztanyiszlavszkij bizottságát konkrét munkával segítik, hogy a színházak stúdióiban tanársegédként jelentkeznek, hogy a tervszerű és fegyelmezett munkát, a takarékosságot előmozdítják, hogy az utánpótlás biztosítására a főiskolai tanári kar túlterheltségének enyhítésére elfogadnak főiskolai tanári állást.

Az ötéves terv időszaka alatt az üzemi, a falusi klubok százai, ezrei épülnek. Ami az eddigi tapasztalatokat illeti, ez elég szomorú a színpadépítéssel kapcsolatban. Hatalmas összegekkel építették fel a kultúrtermek színpadait, amelyek azonban szakemberek véleménye szerint majdnem használhatatlanok. Meg kell itt említenem Oláh Gusztáv kongresszusi felajánlását, amelyet azután ki is szélesített, és amely abból áll, hogy még az építkezés előtt megnézi a terveket, és javasolja, hogyan kell a színpadot szakszerűen felépíteni, hogy például az asztalt ki is lehessen vinni hátul a színpadról. (Derültség.) Ez is a felajánlás egyik módja.

Tovább megyek. A művészet egyik legfőbb feltétele az élet alapos és mélységes ismerete. Hogyan ábrázolhatjuk mai életünket, ha távol állunk népünk mindennapi életétől és munkájától, örömeitől és vágyaitól? Beszélhetünk-e szocialista-realista ábrázolásról, ha nem tanulmányozzuk a szocialista világ megalkotóit, új hőseit?

A patronázs-mozgalom, amely a művészek szakmai segítségét jelenti, üzemi, falusi művész- és kultúrcsoportjainak számára, megadja a lehetőséget, hogy alaposan megismerjük a dolgozókat, a hétköznapok hőseit. Tegyünk tehát felajánlásokat a patronázs-mozgalomban való részvételre és azt terjesszük ki a filmművészet dolgozóira is. Meg kell mondanom, hogy a patronázs-mozgalomban súlyos hibák voltak. Sok gazdája volt a patronázs-mozgalomnak és így egy gazdája sem volt. Bízunk azonban abban, hogy ősztől kezdve minden rendben fog menni. Az eddigi hibák ne kedvetlenítsék el az elvtársakat és kartársakat, jelentkezzenek tehát.

Felszólalásom elején említettem, s ezt most még jobban hangsúlyozom, hogy mindezeknek a közös feladatoknak az elvégzéséhez szakszervezetünk a maximális segítséget kívánja nyújtani a Szövetségnek. De mi is kérjük a Szövetség támogatását. De a Szövetségtől azt várjuk, hogy a szocialista-realista színjátszás és filmművészet elvi kérdéseinek tisztázásában, az ellenséges ideológia leleplezésében adjon szakszervezetünknek elvi segítséget. Azt várjuk a Szövetségtől, hogy szakszervezetünk egyik legfontosabb munkájához, a patronázs-mozgalom kifejlesztéséhez nyújtson segítséget a kultúrcsoportok patronálásának szakmai és elvi kidolgozásával, kiértékelésével. Azt várjuk a Szövetségtől – amit az előbb felszólaló elvtársak is említettek – hogy a szovjet próbamódszerek elemzésével adjon lehetőséget nekünk ahhoz, hogy ezt széles körökben elterjesszük a dolgozók között. Azt várjuk a Szövetség patronázs-bizottságától, hogy segítse közvetlenül is tanácsaival a kultúrcsoportokat, például jó rendezői példányok előkészítésével. Az októberben meginduló szakmai-politikai előadások vázlatainak kidolgozásához is adjon segítséget. A művészeti életünkben még megmutatkozó művészi tervszerűtlenségek okainak feltáráshoz is kérjük a Szövetség segítségét.

Közös nagy feladataink vannak a még mindig fellelhető kicsinyes torzsalkodások, a klikkszellem felszámolására. A nyílt elvi bírálat kifejlesztését tekintsük egyik legfontosabb közös feladatunknak. Úgy a Szövetséget, mint a szövetségi tagokat szakszervezetünk kiépített szervezetén keresztül mozgósítani kívánjuk azoknak a feladatoknak a végrehajtására, amelyek Pártunk iránymutatása alapján a Szövetség vitáiban tisztázódtak.

Csak egy példát kívánok felemlíteni abból a számtalan lehetőségből, amely a Szövetség és a szakszervezet együttműködésével kapcsolatos. Hosszú idő óta él a színészekben az a vágy, hogy a szovjet filmeket még a szinkronizálás előtt szeretnék megnézni, hogy egységes alakítást láthassanak, és abból tanuljanak. A szakszervezetünk központjában most felépült mozi- helyiség lehetőséget ad arra, hogy ezt felajánljuk a Szövetség részére. (Taps.)

Tisztelt Közgyűlés! Kedves elvtársak! Felszólalásomban többször hangsúlyoztam milyen nagy és közös céljai vannak a Szövetségnek és szakszervezetünknek. Hangsúlyoztam azt is, mennyire szükséges az együttműködés. Szeretném azonban azt is nyomatékosan aláhúzni, amiről Horvai elvtárs is

beszélt. A Szövetség és a szakszervezet ugyanis nem két azonos valami. A Szövetség és a szakszervezet két eltérő feladatokkal rendelkező testület. A szakszervezet és a Szövetség szervezetét, azok felépítését, egyes módszereiket, a közvetlen feladatokat összekeverni nem lehet és nem szabad. Ezt mindnyájunknak látnunk kell s ennek tudatában kell közös harcra indulni azoknak a nagy céloknak megvalósítására, amelynek képviseletét és végrehajtását Pártunk joggal elvárja tőlünk. (Lelkes taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Most felkérem Mikó András elvtársat.

Mikó András: Tisztelt Közgyűlés! A Szövetség zenés színházi tagozatának megalakulása régi hiányosságot pótol és ezt a hiányosságot mi az Operaház munkájában igen erősen éreztük. Éreztük akkor, amikor az új operajátszó stílus kialakításáért való küzdelmünket minden rendszeres támogatás nélkül kellett vívnunk és az ehhez segítő adatokat gyakran magunknak kellett megszereznünk. Azonkívül a Stúdió munkájához sem kaptuk meg a kellő támogatást és azt is csak a saját elképzelésünk szerint irányíthattuk.

Valószínűleg Budapest színésztársadalma is erősen érezhette ennek a kapcsolatnak a hiányát, akkor, amikor például Dombrovszkij elvtárs budapesti tartózkodása alatt a Szövetséggel és ezen keresztül Budapest színházi és filmtársadalmával semmiféle összeköttetésbe nem került.

A közgyűlést megelőző röpgyűlésen az Operában a Szövetség zenei tagozatának megalakulásával kapcsolatban felvetődött az a szempont, hogy ez a szakosztály ne a Színházi Szövetségben, hanem a Zenei Szövetségben alakuljon meg. De sikerült meggyőznünk az Operaház tagságát, és magamnak is az a véleménye, hogy az a helyes, ha ez a tagozat a Színházi Szövetségben alakul meg, mert csak így küzdhetünk az ellen az elképzelés ellen, hogy az Operaház munkájának legfontosabb feladata az előadások akusztikai része. Nálunk a színházon belül még nagyon sokan azt gondolják, hogy az előadások színpadi része csak annyiban fontos, hogy ne zavarja az akusztikai részt. Ez nem helyes! Nem választható szét a színpadi játék, az ének és a zene realitása! Erre akarom felhívni a figyelmet, mert rendkívül fontosnak tartom ennek a szakosztálynak a munkájában a kapcsolat fenntartását a Zeneművész Szövetséggel, és a színház karmestereinek is bevonását ennek a szakosztálynak a munkájába és irányításába. Az Operaházban minden színjátszási probléma egyben zenei probléma is és az is kell, hogy legyen. A színpadi és zenei problémák nem oldhatók meg egymástól függetlenül és egymás segítsége nélkül.

Ez nemcsak a mi problémánk, hanem problémája például az Operettszínháznak is. A *Havasi kürt* előadásán is láthattuk, hogy a színpad és a zene közti összműködés nem volt mindig százszázalékos. Tehát nekik is elemi érdekük, hogy ennek a szakosztálynak a munkájába a színház karmestereit is bevonjuk, hogy kölcsönösen tudjuk támogatni egymás munkáját. Azonkívül

Markos[42] elvtárs hozzászólását is nagyon helyeslem, aki javasolta az előadások nagyrészét abszolváló táncosok bevonását a munkába. A magam részéről is javasolnám a gazdátlan balett idecsatlakozását. Nemcsak a teljes balettek előadásának kiértékelését és a Szövetség elvi határozataihoz való csatlakozását tartom szükségesnek, hanem az operában vagy operettekben betétként szereplő balettrészeknek az egész előadás stílusába való beilleszkedését is. Ezzel azonban nem akarom hangsúlyozni, hogy mennyire fontos a zeneiség a szakosztály munkájában, hanem azt, hogy minden a szövetség által tisztázott elvi problémának irányító szereppel kell bírnia az Operaház munkájának minden megnyilvánulásában.

Kérem a Szövetség egész tagságát, segítsen nekünk a hibáink felszámolása elleni küzdelemben és segítsen nekünk lebontani azt a falat, amely köztünk és a többi színházak között emelkedett. Ez nagyrészt a mi hibánk, de nagyon sok része van ebben a többi színházak tagságának is. (Taps)

Simon Zsuzsa elnök: Miután közgyűlésünk napirendje meglehetősen hosszú, felkérem az Elvtársakat, hogy hozzászólásaikat lehetőleg 5 percre korlátozzák. Következik Bacsó Péter elvtárs.

Bacsó Péter: Tisztelt Közgyűlés! Illés elvtárs hozzászólását szeretném némileg kiegészíteni és megkeresni annak az okát, hogy a mi Film-szakosztályunk miért nem működött valami fényesen. A mi Film-szakosztályunknak nem voltak olyan eredményei, mint a Színházi Szakosztálynak. Nem volt vidéki hetünk, nem voltak termékeny vitáink. Voltak objektív nehézségek. Ezek közé tartozik, hogy aránylag kevés filmművész van. Rendkívül elfoglaltak, a Főiskolán tanítanak. Viszont van egy könnyebbség is, egy helyen dolgoznak és könnyen szervezhetők.

Ha az elmúlt év munkáját nézzük, megállapíthatjuk, hogy a filmtagozat működése nagyrészt formális volt és ahogyan Horvai elvtárs mondotta: jobban hasonlított egy esztétikai sóhivatalhoz, mint egy művészi szövetséghez. Ki felelős ezért, Elvtársak? Részben a nagyvezetőség, részben a film-szakosztály vezetősége és végül, de nem utolsó sorban a tagság, a film-művészek, akik nem figyelmeztették a vezetőséget a rossz munkára. Hol követtük el a legnagyobb hibákat? Szeretném aláhúzni először azt, amit Illés elvtárs mondott: nem követtük a Párt és elsősorban a Pártkongresszus határozatait.

Elősegítette-e a Szövetség, a Szövetség Film-szakosztálya a kulturális nemzeti egységet? A Film-szakosztály nem segítette elő! Ismételt kérésre sem vette fel soraiba legjobb filmművészeinket, Gertler Viktort, Kalmár Lászlót, Eiben Istvánt stb. Sajnálatos véletlen ez, Elvtársak? Azt hiszem, nem! Horvai elvtárs elsiklott efelett a kérdés felett. Ez súlyos arisztokratizmus, baloldali

[42] Lásd Alfonzó.

túlzás volt. Azon az elvi alapon, hogy ezek az elvtársak politikailag nem eléggé fejlettek, nem teremtettük meg azt a széles platformot, amelyen ezek az elvtársak nagyon jól dolgozhattak volna és dolgoztak is a gyakorlati filmmunkában. Az ellenség nem volt tétlen, kihasználta ezt a súlyos hibánkat. A Szövetség ellen hangolta ezeket a művészeket és a művészek öntudatának köszönhető, hogy mégis eljöttek erre a közgyűlésre, bár, ahogyan Illés elvtárs mondotta, az ellenség hangulatot keltett ez ellen a közgyűlés ellen.

Többször figyelmeztettük a vezetőséget erre a hibára. A vezetőség ennek ellenére elodázta a tagrevíziót és többszöri figyelmeztetés ellenére sem vette fel ezeket az elvtársakat. Hogyan mutatkozott meg ez a túlzott igényesség a másik oldalról? Kiket vettek fel akkor, amikor ezeket a filmművészeket nem vették fel. Egy sereg gazdasági funkcionáriust, funkcionáriusok környezetét, titkárnőit és dilettánsokat. Ezek ugyan politikailag megbízhatók voltak, de a filmművészethez semmi közük. Ezeket az elvtársakat a tagrevízió folyamán ki kell szűrni a Szövetségből. A Szövetség tehát nem teljesítette a rászabott feladatot, nem nevelte becsületes pártonkívüli útitárs-művészeinket pártonkívüli bolsevikoknak. Ez súlyos hiba. Ezért elsősorban Major, Horvai és Kis elvtársak felelősek.

Nem követtük a Párt további utasításait sem, nem rendeztünk szabad elvi vitákat, nem tettük mindennapossá a nyílt elvi kritikákat. Mi lett ennek a következménye? Még a tagok sem jártak el a Szövetség összejöveteleire. A filmtagozat unalmas, poshadt, gittegyletté vált, inkább felelt meg nyugalmazott főkönyvelőknek, mind film-művészeknek. A szórványosan megrendezett vitákon sajátos kincstári hang vált úrrá. Egyesek, – köztük Kis elvtárs is, a titkár – úgy váltak előőrseivé a gazda-mozgalomnak, hogy más helyen elcsépelt, selejtbement frázisaikat itt próbálták újra felhasználni. Harcos elvi vita helyett egészségtelen ömlengés, vagy fojtogató semmit mondás árasztotta el a Szövetséget. Meg kell mondanom, hogy ebben nagy része volt a, nem tudni, hogyan idecsöppent moziüzemi funkcionáriusoknak. Szirtes Ádám egy alkalommal joggal hiányolta a bátor forradalmi levegőt. A Szövetség olyan hellyé vált, ahol eszmék összecsapása helyett spanyolviaszkot gyártottak. De baj volt a kritikával is. Nálunk a filmgyárban öreg hiba, hogy a rendezők nem nagyon szeretik bírálni egymást. Azt mondják, abból nem lehet baj, ha nem bírálok meg valakit, mert akkor a másik sem fog engem bírálni. Nem ismertük fel ezt a hibát és a kritika-önkritika tekintetében a vezetőség nem járt elöl jó példával.

Pudovkin elvtárs arra tanított minket, hogy a kritika ne legyen valami különös vegyülete a negatívumnak és a pozitívumnak, ne legyen madáchi keveréke a jónak és a gonosznak, hanem minden ködösítés nélkül lássuk, hogy valami egészében jó vagy rossz-e. A film-szakosztály munkája egészében rossz volt és ezt nem ismerte el becsületesen és világosan, hogy még idejében segíthessünk.

Nem használtuk fel jól a szovjet tapasztalatokat. Erre Horvai elvtárs jól rámutatott. Nem mutattuk meg, milyen nehézségekkel küzdött a szovjet film, hogy küzdötte le azokat a problémákat, amelyek hasonlóak a mi problémáinkhoz is. A nagy művészi eredmények konkrét analízise helyett általános szólamok hangzottak el. Pudovkin elvtárs mindkét ittléte nagy lendületet adott a munkának. Bebizonyosodott, hogy nem a tagságban van a hiba, hanem a rosszul rendezett előadásokban. A terem minden alkalommal zsúfolásig megtelik, ha érdekli az embereket, ami benne van.

Beszélni kell arról a részletkérdésről is, amelyről Illés elvtárs is beszélt: a klubélet hiányáról. Ez fontos panasza filmművészeti dolgozóinknak. Gyenge a kiszolgálás, rossz a koszt és drága. Ezért elsősorban Dávid elvtárs a felelős. Dávid elvtárs eléggé önkritika nélküli cikkben igyekszik ezt megmagyarázni a *Színház- és Filmművészet* legutóbbi számában. Ez a cikke jó példa arra, hogyan tudja valaki hangzatos frázisok mögé rejteni saját felelősségét és tehetetlenségét. „Nem én vagyok a vendéglős" – ez a summája cikkének, „különben is minden rendben van". Azután előhuzakodik a takarékossági mozgalommal, de nagyon szerencsétlen módon, a néha botrányosan rossz kiszolgálást a takarékossággal mentegetni, visszaélés jelszavaink szocialista tartalmával. Ez körülbelül olyan dolog, mintha azt ajánlanánk, hogy szüntessük be a villamosokat, mert akkor takarékoskodunk a kalauzokkal, vagy a színházakban csak a második felvonás végén engedjük fel a függönyt, hogy kevesebbet kopjék. Ha nem hiszi el Dávid elvtárs, hogy a helyzet a Fészekben nem valami rózsás, vesse le főtitkári tisztjét és inkognitóban egyen ott végig egy menüt. (Derültség.) Ha pedig úgy tartja, hogy ez nem az ő feladata, jó lenne, ha egyszer elmagyarázná nekünk, mi is tulajdonképpen az ő feladata. Az egészséges klubélet megindulásának előfeltétele a normális, olcsó koszt és lehetetlenség, hogy ne lehetne a dávidmihályi hármas jelszót: a „rosszat, drágán, de lassan" jelszót felváltani a szocialista vendéglátóipar „jót, olcsón és gyorsan" jelszavával. A klubélet más kívánnivalókat is hagy maga után, de ezeket nem részletezem.

Eddig elég sok negatívumot soroltam fel. Felvetődhetik a kérdés: van-e alap az optimizmusra a mi filmtagozatunkban? Feltétlenül! Mik a biztosítékai a fejlődésnek? Pártunk útmutatása, Rákosi és Révai elvtársak személyes tanácsai, amiről Illés elvtárs is beszélt. Filmgyártásunk világméretekben is hatalmas eredményei még nem a Szöveteség jó munkája következtében, hanem annak ellenére jöttek létre. Fejlődésünk biztosítékai nagyszerű, tehetséges, egyre fejlődő film-művészeink és végül, de nem utolsó sorban a szovjet tapasztalatok.

Mit kell tennünk? Először is tagrevíziót kell csinálnunk és minden becsületes művészt be kell vonnunk, meg kell osztanunk a munkát. Másodszor követnünk kell a Párt által kitűzött feladatokat. A vitákon olyan problémákat kell felvetnünk, amelyek a húsunkba vágnak. Konkrétan meg kell indítani a

harcot a sematizmus ellen. Olyan témákat kell felvetni, mint például az ellenség ábrázolása, az úgynevezett üzemi kém problematikája, a pártszerű irányítás problémája. Ezek valamennyien húsunkba vágnak. Az új szervezeti szabályzat biztosíték arra, hogy többé nem szakadunk el a színházi dolgozóktól. Hiszen a mi színészeinket érdekli, hogy milyen szerepeket fognak játszani filmjeinkben. Ladányi elvtárs emlékezetes cikke[43] a *Szabad Nép*ben azt mutatja, hogy színészeinket izgatja az a probléma, hogy jó szerepeket játsszanak, jó figurákat alakíthassanak.

Jobban fel kell használni a szovjet tapasztalatokat. Népszerűsíteni és mindenkivel ismertetni kell Rákosi és Révai elvtársakkal való beszélgetésünket. Bátran ki kell értékelnünk filmgyártásunk eddigi eredményeit, hogy lássuk eddigi munkánkban mi volt a jó és mi volt a rossz.

Végül beszélnünk kell egyik legfontosabb biztosítékunkról: jó kádereinkről, jó filmművészeinkről. Nem törődtünk eleget a dolgokkal, kívülről kritizáltunk. Könnyebben sértődtünk meg, mint dolgoztunk.

Páholyból könnyű bölcsnek lenni, szívesebben sértődtünk, mint dolgoztunk.

Avval szeretném zárni beszédemet, hogy rajtunk múlik minden. Most már nem csak szavakkal, hanem ennél is ékesebb tettekkel kell bizonyítanunk, hogy élni tudunk azokkal a lehetőségekkel, amelyeket Pártunk és népünk biztosított számunkra.

Simon Zsuzsa elnök: Nagyon kérem az Elvtársakat, hogy maradjanak itt. Az új vezetőség megválasztása a Közgyűlés egyik legnagyobb és legfontosabb feladata. Még egyszer kérem a hozzászólókat is, hogy maximum 5 percig tartson hozzászólásuk. Következik Képessy József.

Képessy József: Tisztelt Közgyűlés! A most leköszönő vezetőség, pontosabban Major és Horvai elvtárs munkájának egy komoly hiányosságára szeretnék rámutatni, amelyről eddig kevés szó esett a nyilvánosság előtt. Major és Horvai elvtárs önkritikájában nyomát sem találtam a magyarázatnak, amely tisztázta volna, miért hanyagolta el a régi vezetőség a rádió dramaturgiai rendezői és színészi problémáinak felvetését és megoldását. Ennek a kérdésnek elvi tisztázását attól a közgyűléstől remélnénk további munkánk érdekében.

A Szövetség fennállása óta az alakuló ülésen került szó a rádióról, mert a területi felosztásban helyet kellett kapnia. Majd később egy megtartott és egy elmaradt lehallgatással szerepeltünk a Szövetség másfél esztendei munkarendjében. Ezt a súlyos tényt a vezetőség önkritikájában meg sem említette. Mivel magyarázható ez? Érzésem szerint a következőkkel.

[43] Ladányi Ferenc, „Alakításom hibáiról és a hibák okairól. Hozzászólás Pudovkin elvtárs cikkéhez”, *Szabad Nép*, 1950. okt. 8., 11.

(1) Az elvtársak lebecsülik a rádió művészi munkáját és ezért nem segítenek nekünk a néprádióért folytatott harcunkban. (2) A vezetőség elhanyagolta a kultúrforradalomnak ezt a fontos frontját, mert valószínűleg nem ismerte fel, milyen jelentősége van annak, hogy a csúcshallgatási időben 5–600.000 ember, munkaidő alatt minimálisan 50.000 ember hallgatja műsorunkat. Ezenkívül rendkívül fontos rámutatni arra, hogy a rádió összműsoridejének 40%-a prózai műsor, ami azt jelenti, hogy a napi 36 órai adásból 14.5 óra próza megy a rádióban. (3) Ezzel kapcsolatban előfordult az, hogy a tagság kiválasztása meglehetősen lazán történt. A Szövetségnek eddig nyolc rádiós tagja volt és a nyolc rádiós tagból négy teljesen indifferens, érdektelen a Szövetség munkájában. Tehát négy csonka taggal volt képviselve a Szövetségben a Rádió. Meg kell itt jegyeznek, hogy mi is hibásak vagyunk mindebben, mert nem éltünk demokratikus jogainkkal, klikk-véleményecskékben nyilatkoztunk a Szövetség munkájáról. E pillanatban örömmel köszöntöm a területi felosztás helyett a szakmai felosztást. Ettől igen nagy eredményeket remélünk.

A következő javaslatokat szeretném a Közgyűlés elé terjeszteni elfogadására: (1) A szakmai vezetőségekben helyet kapjanak a Rádió képviselői is. (2) Az oktatás munkájába vonják be a rádió dramaturgjait, színészeit is. Rendkívül kényes és fontos probléma a Sztanyiszlavszkij-rendszer alkalmazása a Rádióban. (3) A Szövetség vegye fel munkatervébe a rádió dramaturgiai, rendezési és színjátszási problémáinak a tisztázását. (4) Nyújtson segítséget a szovjet rádió elvi és gyakorlati eredményeinek széleskörű alkalmazásában. (5) Segítsen a Szövetség abban, hogy a rádió adottságait műsortervében elvi és gyakorlati szempontból egyeztetni lehessen a film- és színházak tervével, és így szorosabbra vehessük e téren a kulturális egységfrontot. (6) Hasson oda a Szövetség vezetősége, hogy a rádió művészeti frontjának elvi és gyakorlati megerősítésére a Színművészeti Főiskolán rádiórendezői és dramaturgiai tagozat létesüljön, hogy a hatalmas ütemben fejlődő rádió komoly káderutánpótlást kapjon. Ez a probléma a harmadik adóállomás és a vidéki önálló stúdió közeli felállításával kapcsolatban egyre égetőbb lesz. (7) Javasolom a tagság kiszélesítését a rádió területéről oly módon, hogy a rádió legjobb művészeti dolgozói kapjanak helyet a tagságban. És (8) végül kérem, hogy a szaklap foglalkozzék a rádió problémáival is.

Azt hiszem, mindezek megvalósítására révén igen hamar igen jó eredmények születhetnek. Egyet itt, e helyen megígérünk a rádió és művészeti dolgozói a jövőben sokkal keményebben fognak küzdeni ezekért a célokért, mint ahogyan ezt eddig tettük.

Simon Zsuzsa elnök: Következik Kiss József.

Kiss József: Kedves Elvtársak! A Szövetség filmtagozatának munkájáról és a filmtagozatban az én munkámról és a többi, a vezetőségben résztvevő filmes

munkájáról a legkeményebb bírálatot az a két nappal ezelőtt lefolyt megbeszélés gyakorolta, amikor a filmgyárban felhívtuk a művészek figyelmét arra, hogy ezen az értekezleten minél többen jelenjenek meg. Vezető művészeink ott kijelentették, hogy nincs semmi biztosíték arra, hogy a szövetség, amely eddig ilyen munkát végzett, s továbbiakban jó munkát fog végezni. Kijelentette az egyik legkiválóbb rendezőnk, aki a mi hibánkból máig sem tagja a Szövetségnek, hogy ő bizalmatlan volt és a továbbiakban is bizalmatlan a Szövetség munkája iránt. Kétségtelen, hogy annál keményebb bírálatot munkánk felett nem kaphattunk, mint amikor egész sor művész kijelentette azt, hogy a mi rossz munkánk következtében bizalmatlan a Szövetség jövője iránt. Annak egyenes következménye ez, hogy a filmtagozat munkája szervezetlen volt, hibás, rossz volt, amiről az itt már felszólalt elvtársak joggal és igen helyesen beszéltek. Következménye ez annak is, hogy egész sor elsősorban kiváló régi szakembert és a Főiskoláról most újonnan kikerült, de már komoly eredményeket felmutató filmművészt nem vettünk fel a Szövetségbe. A Szövetség vezetőségben komoly és hosszú ideig tartó vitákra emlékszem, amikor arról folyt szó, hogy Keleti Márton, aki egyike legkiválóbb filmrendezőinknek, ma már Kossuth-díjas, tagja legyen-e a Szövetségnek vagy sem. Kétségtelenül és súlyos arisztokratizmus és bár mi felvetettük és kívántuk tagságát a film részéről, mégis opportunisták voltunk ebben a kérdésben, éppen úgy, mint a többi tagfelvétel kérdésében is. Nem vetettük fel elégszer és nem vittük keresztül javaslatunkat. Mégis akkor, amikor ezekre a felszólalásokra gondolunk, arra, hogy a film területéről sokan bizalmatlanok a Szövetség további munkája iránt, akkor meg kell állapítanunk, hogy magatartásunk helytelen. Nem ismerik fel eléggé a Párt bírálatának jelentőségét.

Néhány héttel ezelőtt Karlovy Varyban[44] alkalmunk volt megismerkedni Leonid Lukov[45] filmrendezővel. Ezekben a napokban múlt öt éve, hogy a Bolsevik Párttól rendkívül súlyos és kemény bírálatot kapott a *Nagy élet* című bányásztárgyú filmjéért. Ez a bírálat megállapította, hogy Lukov felületesen járt el, nem tanulmányozta a bányászéletet, filmje nem mutat előre, nem ismerte fel a szovjet bányászok legjobb, a mai szovjet emberre jellemző vonásait. Ez a bírálat Leonid Lukovot, aki addig sem volt ismeretlen ember, egyszerre országoshírű, sőt világhírű emberré tette. Persze ez a világhír – azt hiszem – nem túlságosan hízelgő. Sokan azt gondolhatnák, hogy Lukovot ez a bírálat összetörte. Mindenütt, az egész Szovjetunióban, sőt az egész világon arról vitatkoztak az ő példájából kiindulva, hogy milyen helytelen útra tért a szovjet filmgyártás. Most öt év múlva, éppen ezekben a napokban játsszák Leonid Lukovnak ugyanarról a témáról készített filmjét, a *Donyeci bányászok*at, a szovjet filmgyártás egyik legnagyszerűbb, legkiemelkedőbb új eredményét.

[44] A Karlovy Vary-i filmfesztivál az egyik legrégebbi a világon, 1948 óta nemzetközi.

[45] Leonid Davidovics Lukov (1909–1963): szovjet filmrendező és forgatókönyvíró. *Szerencse fel!* című bányászfilmjét a magyar mozik is játszották. Bővebben lásd: *Kis Újság*, 1950. aug. 26., 4.

Lukovot a Párt bírálata tette a legnagyobb szovjet rendezők egyikévé. Lukovot a Párt bírálata megtanította arra, hogy elmenjen egy évre a Don-medencébe, ott éljen a bányászok között napról-napra, elmenjen a lakásukba, amint elmesélte Karlovy Varyban, leüljön este, a munka után a kispadra és beszélgessen problémáikról és olyan alaposan és mélyen ismerje meg a bányászéletet, ahogyan azt a Párt bírálata követelte tőle. A Párt bírálatának az a hatalmas ereje, amit Lukov esetében és a szovjet filmgyártás öt év óta megtett óriási fejlődésében látunk, biztosítják számunkra is, hogy a Párt bírálata bennünket is, a Művészeti Szövetséget is ki fogja húzni abból a mélypontból, amelyben van, további lendületet, további útmutatást fog adni munkánk számára. Az azóta eltelt események megmutatták, hogy a Párt nem elégszik meg ezzel a bírálattal. Rákosi elvtárs nem sajnál rengeteg elfoglaltsága mellett sem több órát azzal tölteni, hogy leüljön a filmrendezőkkel, útmutatást adjon számukra, részletesen elemezze a filmgyártás kérdéseit. Ezen a beszélgetésen láttuk azt, hogy Rákosi elvtárs alaposan ismeri minden egyes filmünket, sőt ismer minden egyes filmművészt is. Mindannyian azt éreztük, hogy figyelemmel kísérik munkánkat és azon a beszélgetésen, ahol rengeteg fontos kérdés merült fel, olyan kérdés, amely a Művészeti Szövetség további munkájában is kitárgyalandó és irányt szab, a főkérdés az élet alapos és mélyreható tanulmányozása volt. Olyan kérdés ez, amit filmrendezőink hallottak már máskor is, de Rákosi elvtárs útmutatóan beszélt ezekről a kérdésekről, így mutatta meg számunkra a mai magyar élet arculatát.

Elmondotta Rákosi elvtárs, hogy az elmúlt öt év döntő mértékben megváltoztatta a gyerekeket, az úttörőket is. Amikor öt évvel ezelőtt, mondotta, kiszállt valahol autójából és megszólított egy gyermeket, azok egymás háta mögé bújtak, mert féltek. Ma, ha valahol megszólít egy gyermeket, mind köréje sereglik, mindegyik szól hozzá, bátran beszélnek és az egyik kis tizenegy éves úttörőt, akivel nemrég beszélt, úgy jellemzett, hogy úgy beszélt ez az úttörő, mintha legalább is egy éves pártiskolát végzett volna és nem egy agitprop titkárunk tanulhatna tőle. De ugyanígy jellemezte a többi embert is. Egy hatvanéves öreg megszólította, és elmondotta, hogy egyetemre akar menni. Aztán, mondotta Rákosi elvtárs, hosszas beszélgetés után megállapodtak abban, hogy beéri egy szaktanfolyammal. Általában úgy jellemezte az életet Rákosi elvtárs, hogy megszépültek. Általában úgy jellemezte az életet Rákosi elvtárs, hogy megszépült a mi népünk, mert nem gyötri már annyi gond. Konkrét példákkal mutatott rá Rákosi elvtárs az új életre, arra az óriási fejlődésre, amelyen országunk átment. Itt sokkal jobban, sokkal mélyebben megértettük azt a feladatot, amit az élet tanulmányozása és ábrázolása jelent számunkra. De ugyanígy a legutóbbi Karlovy Vary-i Fesztiválon a szovjet művészekkel való beszélgetés is rengeteg új útmutatást adott számunkra.

Alkalmunk volt beszélgetni Pavel Krocsnikovval, az egyik legkiválóbb szovjet színésszel a magyar színészekről is. Nagy cikket küldött velünk a színjátszás és elsősorban a filmszínészi alkotás problémáiról, amely a közeljövőben a *Szabad Nép*ben, teljes terjedelmében megjelenik.

A többi nagy rendező, Lukov s az ötszörös Sztálin-díjas Reinmann, aki ott volt Karlovy-Vari-ban, rengeteg hasznos útmutatást adott számunkra, olyanokat, melyeket a Szövetség további munkájában is hasznosítani tudunk. Itt most ennek az ismertetésére nincs lehetőség. Egy döntő dolog van az útmutatásokban, amely a Szövetségünk új szervezetében is megvalósult. Szövetségünk új szervezettel egy szakosztályban tömöríti a színházat és a filmet. Ez lehetőséget ad a filmrendezőknek és a film dolgozóinak arra, amit döntő tanulságként hangsúlyoztak számunkra a nagy szovjet filmrendezők, hogy tanulmányozzuk Sztanyiszlavszkij rendszerét. Amikor feladtuk Lukovnak azt a kérdést, hogy milyen filmrendezői műveket tanulmányozzunk, akkor azt mondta, hogy ezek már döntő többségükben elavultak: az egyetlen, ami feltétlenül fontos, a Sztanyiszlavszkij-féle módszer. Mi filmművészek úgy érezzük, hogy a színház dolgozóival együtt ezt most sokkal alaposabban és mélyrehatóbban tudjuk tanulmányozni.

Én úgy érzem, hogy Rákosi elvtárs útmutatása és a szovjet művészek iránymutatása után sokkal jobban látom a Szövetség feladatait is, jobban látom azt, hogy milyen munkával kell támogatnom a Szövetség munkáját. Ígérem, hogy ezeknek a tanulságoknak a szellemében fogom a Szövetséget a továbbiakban is támogatni és segíteni. (Nagy taps)

Simon Zsuzsa elnök: Vass Irma elvtársnő következik. Nyomatékosan figyelmeztetem és kérem az elvtársakat, hogy tartsák be az ötperces felszólalási időt. (Helyeslés)

Vass Irma: Mindössze egy-két perces lesz a felszólalásom. Tegnap elterveztem, hogy mi mindenről fogok beszélni, de ha azt mind elmondanám, nagyon hosszú lenne a felszólalásom. Én a Szegedi Színház tagja voltam augusztus 1-ig, s így vidéki színházak működéséről, s a vidéki színházak megsegítésének kérdéséről szeretnék beszélni. „Szegedi keservek" – így jegyeztem fel tegnap, hogy beszélek erről. Nagyon sokat szenvedtünk. Nem volt igazgatónk, nem volt művészeti vezetőnk. Volt ott különféle vezető, de művészeti vezető egy sem volt. Nem volt kihez fordulnunk és tele voltunk bajjal. Jött pl. Gorkij *Ellenségek* című darabja, s nem kaptunk kiértékelést. Kétségbeesésemben az M.SZ.T.-hez fordultam, de ez már késő volt: később estem kétségbe, nem pedig az elején. Szóval nekimentünk a darabnak anélkül, hogy tudtuk volna, mit játszunk.

Következett még sok más baj is. Nem részletezem ezeket, csak azt kérem, hogy amint elkövetkezett a Vidéki Színházi Hét is, ne engedjék el a vidéki

színházak kezét. Nagyon jó lenne, ha lemenne néha vidékre egy-egy előadó. Én Major elvtárs előadásán éreztem, amikor *Tartuffe*-ről beszélt, hogy mit jelentett volna nekünk ilyen előadás Szegeden egy kényesebb darab előtt. Ott volt pl. a *Széles mező* című darab.[46] A rendezője talán soha életében nem látott széles mezőt, nem tudta, hogyan indulnak a mezei munkások aratni: egészen másképp, mint ahogy kapálni vagy szüretelni indulnak, mert az aratás jelenti a kenyeret. Próbáltam segítségére lenni a rendezőnek, de erre nem volt elég idő. Ezt nem azért mondom, mintha kiváló rendező lennék, csak azért, mert én láttam széles mezőt, láttam aratást, s tudom, hogy az aratásra áhítattal indulnak a mezei munkások.

Én ott éltem köztük három évig, 1946-tól 49-ig egy pusztán. Láttam, amikor földet kaptak; láttam, amikor megszületett az első kis csikó, az első kis borjú, amely már az övék volt. A kis Tomori Toto beszaladt hozzám, hogy: gyüjjön, mert van kis Yina! – mert a nagy Yina volt a kis csikónak az anyja. Láttam őket, láttam az életüket, s én tudom, hogy mi az a széles mező.

Nagy baj történt ezzel a *Széles mező*vel: egyénileg ugyan nekem nagy szerencsét jelentett, mert a *Széles mező* előadásából kifolyólag jutottam el Marianska Lazneba[47] kéthetes üdülésre. Ott viszont láthattam és élvezhettem, hogy mit jelentett az, hogy megérkeztünk Prágába és a SZOT házban fogadtak minket. Ott volt egy ház, amely a mienk is. Összebarátkoztunk a cseh elvtársakkal s úgy érezzük, hogy ez a barátság örökös is marad. Megígértük egymásnak, hogy ahogyan ők őrzik ott a határt, úgy fogjuk mi is őrizni.

A budapesti színházak a vidéki színházakkal szemben mindig feltétlenül előnyben voltak, s így jobb lehetett az előadásuk. Ismétlen tehát: most, hogy erről van szó, hogy egy nevezőre hozzuk az egészet, ne engedjék el a vidéki színházak kezét, s a budapesti rendezők, vagy akár igazgató[k] is ne sajnáljanak egy-egy napot, hogy leutazzanak vidékre. Találnak ott értéket, segítsék őket, hogy könnyebb legyen az útjuk, mert eddig bizony nagyon nehéz volt. (Nagy taps)

Simon Zsuzsa elnök: Jakó Pál következik.

Jakó Pál: Tisztelt Közgyűlés! Először is engedjék meg, hogy a Faluszínház dolgozóinak üdvözletét adjam át. Az itt elhangzott bírálatok és önbírálatok nagy örömmel töltöttek el minket, legfőképpen Major elvtárs önbírálata, amely lényegesen alaposabb, mélyebb és őszintébb volt, mint amilyen a Szövetségben eddig elhangzott önbírálata volt. Ez az önbírálat azt bizonyította, hogy Major elvtárs ténylegesen és komolyan rátér arra az útra, hogy a hibáitól megsza-

[46] Vaszilij Vinyikov: *Széles mező*. Bemutató: Szegedi Állami Nemzeti Színház, 1951. május 10. Rendező: Gulyás Sándor.
[47] Mariánské Lázně (Marienbad) gyógyfürdőjéről nevezetes város Csehországban.

baduljon. Engedjék meg, hogy egy pár megjegyzéssel én is hozzásegíthessem ehhez.

Az a tény, hogy a Párt bírálata után a Nemzeti Színházban még elhangozhatott olyan kijelentés, hogy azért mi maradjunk továbbra is soviniszták, hozzátéve azt, hogy maga a sovinizmus szó és ennek a hirdetése milyen veszélyeket rejt magában, mutatja azt, hogy az a rakoncátlan szellem, amelyet a palackból Major elvtárs kiengedett, még milyen romboló munkát végez, s hogy milyen nagy munkája lesz még Major elvtársnak, amíg ezt a szellemet újra vissza tudja parancsolni a palackba. Az, hogy a Szövetség aktíváján elhangzott egyik bírálattal szemben, Nagy Adorján elvtárs bírálatára gondolok, Major elvtárs nem azt nézte meg, hogy abban a bírálatban van-e akárcsak egy-két százalék igazság is, mint ahogy erre Sztálin elvtárs tanít, hanem arra a bírálatra támadással válaszolt, azt bizonyítja, hogy Major elvtársnak az önbírálat terén annyiban is pártszerűen kell továbbra is eljárnia, hogy ez az önbírálat ne csak kampányszerű legyen, hanem állandó jellegű, s ezáltal ténylegesen mélyreható változások álljanak be a munkájában.

Mi reméljük és biztosan tudjuk azt, hogy Major elvtárs a hibái kiküszöbölésével továbbra is gerince marad annak a szövetségi munkának, amelytől mindannyian olyan sokat várunk. A Faluszínház dolgozói, mint egy új színház dolgozói, nagyon sokat várnak a Szövetség munkájától. Itt egyúttal köszönetet is kell mondanom, a volt vezetőség felé, hogy lehetővé tette a Faluszínház számára, hogy a kiküldötteinek számát felemelje és így a Szövetséghez nem tartozó tagjaink is még szélesebb körben ismerhessék meg a Szövetség célkitűzéseit, munkáját és azt magukévá tehessék. A Faluszínház a legfiatalabb kulturális intézményünk. Ennek a léte is bizonyíték arra, hogy Pártunk és Kormányzatunk mindenkor megtartja ígéretét, s egyik legfőbb gondja a dolgozók kulturális felemelése.

Köszönjük Pártunknak és kormányzatunknak, hogy a Faluszínházat létrehozta. Ezzel nemcsak annak a lehetőségét teremtette meg, hogy több tucat állás nélküli színész kapjon szerződést, de módot kaptunk arra is, hogy bekapcsolódhassunk a falu szociális átszervezésének munkájába. Ez a feladat nehéz, nagy és új, éppen ezért fokozottabban kérjük a Szövetséget, nyújtson segítséget ahhoz, hogy ezt a feladatot minél jobban teljesíthessük.

Rögtön egy kéréssel is fordulunk a Szövetséghez. Kérjük, hogy az ilyen nagyjelentőségű rendezvények alkalmával, mint a mostani közgyűlés is, korábban értesítsék a színházakat, így a mi színházunk dolgozói is, mint most, hogy legyen időnk a felmerülő problémákkal foglalkozni, s az építő bírálatot megtenni, mert különben így csak formális a kapcsolat közöttünk.

Most engedjék meg, hogy felolvassam azokat a javaslatokat, amelyeket az előkészítő bizottság elfogadott. Ezek a javaslatok egyúttal bizonyos mértékben kritikát is jelentenek a Szövetség eddigi munkája felé, s remélem, hogy a Szövetség jövő munkájában ezek a javaslatok majd segítséget is fognak nyújtani.

(1) Javasoljuk, hogy a Szövetség lapját nagyobb oldalszámmal és több példányban jelentessék meg, mint eddig, s ugyanekkor olcsóbb áron. Erre például szolgálhat az Írószövetség folyóirata, a *Csillag*,[48] amely majdnem még egyszer annyi oldalon jelenik meg és mégiscsak 4 forintba kerül. Ezáltal elérhetnénk azt, hogy a színház és a film dolgozói nagyobb példányszámban vásárolnák és ugyanakkor tágabb lehetőség nyílna arra, hogy elvi jelentőségű cikkek, sőt terjedelmesebb tanulmányok nagyobb számban jelenhessenek meg a lapban.

(2) Annak érdekében, hogy a Szövetség szorosabb kapcsolatot teremtsen meg a körébe tartozó intézmények dolgozóival, javaslom, hogy intézményenként 3 tagú összekötő bizottság létesüljön; ennek a bizottságnak feladatai közé tartozna az is, hogy ellenőrizze vajon a szövetségi tagok végeznek-e akár a Szövetségben, akár az intézménynél olyan munkát, amire szövetségi tagságunk kötelezi őket.

(3) Mivel a Szövetség tagjának lenni megtiszteltetést jelent, mivel a Szövetség munkája a színház, film és rádió területén komoly mértékig kell, hogy befolyásolja ezeknek a területeknek a fejlődését, ezért javaslom, mondja ki a közgyűlés, hogy minden szövetségi tag köteles valamifajta munkát végezni, akár a szövetségben, akár a munkahelyén, amivel a Szövetség jó munkáját elősegítheti. Azokat, akik ezt nem teljesítik, a vezetőség felelősségre vonhatja, egészen a szövetségi tagság elvesztéséig.

(4) Az összekötő bizottság az intézmény vezetőségével, Pártvezetőségével és Üzemi Bizottságával közösen kísérje figyelemmel az intézmény dolgozóinak magatartását, a szocialista munkaerkölcshöz való viszonyát, és ennek alapján tehessen javaslatot új tagok felvételére.

(5) Az új vezetőség egy hónapon belül munkatervet készítsen, amelyben többek között állapítsa meg a feltétlenül felvetendő elvi kérdések sorrendjén. A szövetség keretébe tartozó intézmények dolgozói kapjanak lehetőséget arra, hogy a legrövidebb időn belül javaslatokat tehessenek a munkaterv kiegészítésére vonatkozólag.

(6) A Sztanyiszlavszkij-körök vezetői tartsanak havonta egyszer megbeszélést, ahol megvitatják az elmúlt hónap tapasztalatait és a következő hónap elvi kérdéseit. Ezeknek a megbeszéléseknek a jegyzőkönyvét küldjék el vidékre is.

(7) Segítse elő a Szövetség a klubélet fellendítését, s ennek érdekében bővítse ki a könyvtárat.

(8) Az elvi problémák tisztázásával és gyakorlati tanácsadással segítse elő a Szövetség a patronázs-mozgalom kiszélesítését, tekintetbe véve az egyes intézmények sajátosságait.

[48] Az Írószövetség 1947-től 1956-ig megjelent irodalmi és kritikai havilapja.

(9) Ismertessék a Sztanyiszlavszkij-körök a Szovjetunió hasonló szövetségének működését és tapasztalatait.
(10) Segítse elő a Szövetség a Szovjetunió és a népi demokráciák művészeti intézményeivel, illetve azok tagjaival való levelezést és tapasztalatcserét.
(11) Találjon módot a Szövetség arra, kormányzatunkon keresztül, hogy nagyobb székházba költözhessen. Erre többek között azért is szükség volna, mert így meg tudnánk oldani a még nem szinkronizált filmek vetítését, illetve filmeknek részletismétlésekkel való lejátszását tanulmányozás céljából, valamint külföldi vendégek látogatásai és nagyobb akciók lebonyolítása alkalmával képzőművészeti kiállításoknak, zenei és egyéb műsoroknak rendezését.

Ezek a javaslatok magunk felé is önbírálatot jelentenek. Jelentik, hogy a múltban milyen kevéssé foglalkoztunk a Szövetség munkájával és milyen kevéssé támogattuk ezt a munkát. Igaza van Ladányi és Földes elvtársaknak, hogy mi is felelősek vagyunk a Szövetség múltbeli hibáiért és mivel ezt ma már világosan látjuk, a jövőben ez a felelősség még fokozottabb. Ezért kötelessége mindenkinek erejéhez mérten részt venni a Szövetség munkájában, hogy ez a munka segítség és útmutatás lehessen mindnyájunk számára. (Taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Bánki Zsuzsa következik.

Bánki Zsuzsa: Tisztelt Közgyűlés! Nagyon röviden szeretném ismertetni azokat a javaslatokat, amelyek a Madách Színház tagjai részéről a közgyűlést előkészítő társulati ülésen elhangzottak.

Tolnay Klári javasolja a tagrevíziót és újabb tagok felvételét. Bárdi György a klubélet megszervezését javasolja. A szövetségi tagok ne csak vacsorázni járjanak a Szövetségbe, hanem érezzék otthonosan magukat és ott beszéljék meg szakmai problémáikat. Pallós Endre javasolja, hogy propagandamunkáját jobban szervezze meg a Szövetség. A vitákat jobban kell megszervezni. Ezenkívül elhangzott az a javaslata is, hogy a Színház- és Filmművészetet olcsóbb áron kellene kiadni. Felföldi László javasolja, hogy a Szövetség vegyen részt a Főiskola irányításában is. Körmendi János javaslata: szakmai továbbfejlesztés, művészi tapasztalatcsere, a művészi neveléssel kapcsolatos politikai nevelés és a kezdő és tapasztalt színészek konstruktív kapcsolatának a megszervezése. Bodor Tibor javasolja, hogy a Szövetség szerezzen be filmvetítőgépet.

Hont Ferenc javasolja, hogy minden színháznál a Szövetség és a színház jobb kapcsolatának megszervezése érdekében, legyen egy szövetségi megbízott, aki ismerteti a Szövetséggel a színház helyi problémáit és a színházi dolgozókkal a Szövetség munkáját és az ott zajló eseményeket. Javasolja, hogy a Szövetség létesítsen szovjet mintára egy anyaggyűjtő központot, ahol egy-

egy darabra vonatkozó mindennemű (sajtó, irodalmi, fotó stb.) anyagot megkaphatnak a rendezők és így nem kell különböző helyekre szaladgálniok anyagért, a legkülönbözőbb intézményekhez és tömegszervezetekhez.

Ráday Imre azt javasolja, hogy a Szövetség jelöljön ki felkészült vitarendezőjét, akik nem engedik ellaposodni a vitákat. Javasolja, hogy a Szövetség vezetőségének legyen időnkénti beszámolási kötelezettsége. Javasolja, hogy a Szöveteség hozza létre a színházak közötti eleven kapcsolatot. Gondolt itt egymás próbáinak látogatására stb. (Élénk taps jobbról.)

Greguss Zoltán felhívta a figyelmet arra, hogy a *Színház- és Filmművészet* terjesztése körül bajok vannak és az itteni problémákat meg kellene oldani.

Ezekkel a javaslatokkal kívánnék a Madách színház tagjai a Szövetség jó munkájához hozzájárulni. Ezenfelül ígéretet tettünk arra, hogy a jövőben a színészek és a színházi dolgozók is felelősnek érzik magukat a Szövetség munkájáért és a jövőben a vezetőséget segíteni kívánják munkájában. (Helyeslés és taps)

Simon Zsuzsa elnök: A felszólalni kívánókat arra kérem, hogy javaslataikat írásban adják be és itt ne ismertessék. Most következik Bod László.

Bod László: Tisztelt Közgyűlés! A közgyűlés előkészítését szolgáló társulati ülésünkön többek között felemlítették, hogy semmit sem tudnak a Szövetség munkájáról, az Állami Bábszínház tagjai, legfeljebb annyit tudnak, hogy van egy művészklub, ahol szerződtetések idején igen hasznos elüldögélni, elpletykálni és hogy ott van Budapest legrosszabb kiszolgálása.

Ez a nevetséges tájékozatlanság részünkről azonban nem teljesen a Bábszínház dolgozóinak hibája, Két éves működésünk során nem volt alkalom arra, hogy a Szövetség foglalkozott volna kérdéseinkkel, akár egyszer is, észrevette volna, hogy itt egy új és nagyon fontos művészet alakul ki, kivéve azt az alkalmat, amikor műsortervünket megbírálták. Természetesen ebben mi is hibásak voltunk: túlságosan szerényen, csendesen és bizonyos kisebbségi érzéssel vettünk részt a Szövetség munkájában. De hibás volt ebben a szövetség is, amely bennünket talán perifériális művészetnek tartott és arisztokratikus magatartása mellett nem tartotta magához illőnek a Bábszínházzal való foglalkozást. A Szövetség elmulasztotta például azt a nagyszerű alkalmat, amikor Obzracov nálunk járt, hogy kihasználja Obzracov tanítását nemcsak a Bábszínházra vonatkozólag, de általában a színházművészet terén. Nem tartotta fontosnak a mi irányításunkat, holott speciális alkatunknál fogva mind gyermek- mind felnőtt közönségünk nevelésében jelentős munkát végzünk és komoly eredményt értünk el.

Nem elbizakodottság részünkről az, ha kijelentjük, hogy a magyar szatíra kialakításában igen komoly eredményt értünk el a *Sztárparádé*val. Meg kell említenem, hogy a *Sztárparádé* előadását sem Major elvtárs nem nézte meg,

és egyetlenegyszer sem volt a színházunkban, de Horvai elvtárs is csak azután, amikor a kritika elsőízben már elhangzott felé, pedig nagy közönségsikere van a *Sztárparádé*nak. Igen nagy nevelő hatása van színházunknak és nagy feladatot igyekszik megoldani. Éppen ezért volna fontos, hogy a Szövetség jobban foglalkozzék a mi feladatainkkal, irányításunkkal. Új és nehéz kérdéseink vannak. Ezek a kérdések jórészt ugyanazok, amelyek más színházakban is előfordulnak. Éppen ezért kapcsoljon be a Szövetség bennünket a következő évad munkájába, aktivizálja a Bábszínház szakembereit, éppen az új és fiatal káderekkel való jobb gazdálkodás elveiből kiindulva. Ne forduljon elő az, ami I. Kongresszuson, hogy felszólalást kértünk és egyáltalán nem kaptunk szót. Feltehető, hogy a mi kérdésünk általános színházművészeti kérdés is lehet. Azok a hibák, amelyek a Szövetség munkájának hiányaiból fakadtak, megtalálhatók a mi színházunkban is. Ezek felszámolását, munkánk megjavítását, jó szakmai kritikát, pártos bábjáték művészet és magasabbrendű művészek és műszaki szakemberek kialakítását várjuk a Szövetség új munkájától (Taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Nagy Adorján elvtárs következik.

Nagy Adorján: Tisztelt Közgyűlés, kedves szaktársak és elvtársak! Egy részletkérdésre szeretném irányítani a Közgyűlés figyelmét és az az iskolai oktatás kérdése. Ebben a kérdésben azért tartom szükségesnek a felszólalást, mert Kolb elvtárs is és Major elvtárs is említették, ugyan, Horvai elvtárs nem is említette, de itt egy súlyos problémával állunk szemben, mégpedig a főiskolai tanárok elfoglaltságával. Nagyon gyakran előfordult a múltban, remélem, a jövőben már nem fog megtörténni, hogy főiskolai tanáraink nem tudtak órát tartani. A Közgyűlés fiatal tagjai, akik nemrég kerültek ki a Főiskoláról, megerősíthetik azt a lélekrombolást, amit egy-egy elmulasztott, elvesztett, vagy meg nem tartott óra jelentett a Főiskola életében. Feltétlenül szükséges tehát, hogy ezt véglegesen és határozottan felszámolja a Szövetség. Gondoskodjék a Szövetség arról, hogy olyan munkaerőgazdálkodás legyen, amely lehetetlenné teszi azt, hogy a főiskolai tanárok színházi, film, vagy rádió elfoglaltságuk miatt kénytelenek legyenek órát mulasztani a Főiskolán.

Az előbb hallottuk Major elvtárs előadásából azt, hogy színházaknál most már kettős és hármas szereposztások is vannak. Azért szólalok fel, gondoljanak rá, hogy mentesítsék a főiskolai tanárokat ne a szerepléstől, mert erre feltétlenül szüksége van minden főiskolai tanárnak, de mentesítsék a próbáktól, ahol lehet, illetőleg a próbákat egyeztessék össze a főiskolai munkájukkal.

Elvtársaim, itt a jövőről van szó, arról a jövőről, amelynek építéséhez nekünk kell az alapokat leraknunk és az nem tud megtörténni abban az esetben, ha főiskolai hallgatóink továbbra is olyan elhanyagoltan, vagy legalább is nem kellő figyelemmel végezhetik munkájukat, mint ahogyan eddig végezték.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban fel akarom hívni a Szövetség vezetőségének figyelmét arra is, hogy nagyon helyes az, amit stúdióoktatás címén, a szakmai oktatás kifejlesztése címén megcsinálnak az elvtársak a különböző színházaknál, óva intem azonban az egyes színházak vezetőit attól, hogy a stúdióoktatásba főiskolai tanárokat is bevonják. Óva intem elsősorban azért, mert nekünk a Főiskolára új káderekre, új tanárokra van szükségünk és hogy ki az, aki erre a tanári állásra alkalmas és jó, az elsősorban a stúdiók önálló munkájából fog kiderülni, igazolást nyerni és irányt adni nekünk a jövőre. Ez az, amit figyelmébe akartam ajánlani a közgyűlésnek és a vezetőségnek.

Ezenkívül ne feledjük el elvtársak, hogy a mi Pártunk II. Kongresszusának hallatlanul nagy ereje és jelentősége elsősorban abban van, hogy kultúrpolitikánk minden néven nevezendő kérdését érintette Révai elvtárs, igyekezett megvilágítani és beszédében nagyon nyomatékosan mutatott rá arra, hogy a szakmai oktatás, az iskolai oktatás és a politikai oktatás együttvéve jelenti a kultúrforradalmat. Ehhez talán csak annyit legyen szabad hozzátennem, hogy ha ezek közül bármelyiket elhanyagoljuk, vagy bármelyiket akadályozzuk, akkor veszedelemben van a kultúrforradalom.

Engedjék meg, hogy megköszönjem a Szövetségnek ezt a nagyon ünnepélyesen és igen szép keretek között rendezett közgyűlést, de hadd hívjam fel a figyelmet arra, hogy a színész közgyűlésen (rámutat az oldalfalon levő egyik jelmondatra, amelyben a „legfontosabb” szó helyett „legfontossabb” írásmód látható) ilyen sajtóhibának nem lenne szabad előfordulnia. Köszönöm, hogy meghallgattak. (Élénk taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Bozóky elvtárs! (Nincs jelen) Ilkovics Zsuzsa elvtársnő.

Ilkovics Zsuzsa: Kedves elvtársak! Itt van a cédula a kezemben, amelyet összegyűrtem, mert az elvtárs elmondotta már azt, amiért az egész idő alatt drukkoltam a padban, hogy majd elmondom. (Derültség) Valóban rendkívül fontos kérdés ma a színésznevelés. A színházi konferencia egyik legfontosabb feladatának tűztük ki, hogy ifjú kádereket fog nevelni a tanárhiány azt vonta maga után a Főiskolán, hogy azt lehet mondani, az utolsó évben nem volt az embereknek kedvük bejárni a Főiskolára. A tanárok filmeztek, színházban játszottak és olyan fáradtan jöttek be a főiskolára, hogy képtelenek voltak valami újat nyújtani.

Képtelen volt türelemmel foglalkozni a növendékekkel. Itt nagyon fontos, hogy a többi művészelvtárs ezt lássa és segítségére legyen azoknak az elvtársaknak, akik a főiskolán áldozatkészen tanítanak. Nem tudom, tudomása van-e a Művészeti Szövetségnek, hogy kik végezték a felvételi vizsgákat ebben az évben, hogy milyen fontos feladat és nagy dolog, meglátni egy egyszerű kis parasztgyermekben vagy üzemből jött munkásgyermekben, aki tele van idegességgel, félelemmel, hogy megvan-e benne a művészet, az új mondani-

való csírája. Volt olyan felvétel, ahol csak egy, szakmához értő, művészelvtárs ült a bizottságban, aki azonban nem tudta ellátni feladatát, mert nagyon fiatal volt ahhoz, hogy meglássa, kiben mi rejtőzik, s közben mellette hat adminisztrátor bizottsági tag ült. Lehet, hogy túlzok, de három biztosan. Ezek legfeljebb annyit mondhattak, hogy a jelentkező nem volt olyan, mint akit két héttel ezelőtt felvettek. Nagyon felelősségteljes dolog a felvétel.

Megállapítom, a főiskola kénytelen volt tanársegédeket beállítani a tanárok helyett, hogy legalább az órákat tartsák meg, hogy ne zülljön széjjel teljesen egy-egy osztály. Meg kell említenem, nem mindegy, hogy harmadévben olyan tanársegédek tanítanak, akik esetleg csak tavaly kerültek ki a főiskoláról és bizony nem tudnak eleget tenni feladatuknak, mert nincs annyi tapasztalatuk, hiába van meg bennük a jóindulat.

Kérem a többi főiskolások nevében, akik epedve várják, hogy művészelvtársaik menjenek oda tanítani, vegyék észre, hogy milyen nagyszerű feladat ezeket a fiatalokat tanítani, akik nagyon-nagyon szeretnének igaz művészekké válni. (Hosszan tartó élénk taps.)

Simon Zsuzsa elnök: Szólásra következik Domonkos István elvtárs.

Domonkos István: Tisztelt Közgyűlés! Mint ahogy Horvai elvtárs mondta, a Színház és Filmművészeti Szövetség szcenikai tagozata sem állt hivatása magaslatán. Nem tudtunk azokról az újításokról, amelyek más színházakban történtek. Ha ezt a tényt országos viszonylatban látjuk és ezeket az újításokat minden színházban, úgy fővárosunkban, mint vidéken alkalmaztuk volna, akkor Népköztársaságunknak igen jelentős és nagy összeget takaríthattunk volna meg.

Tudjuk jól, hogy a munkaverseny irányítása és a megtakarítások szorgalmazása elsősorban a szakszervezet feladata, azonban jelentős szerepet kell vállalnia ezen a vonalon a Szövetség szcenikai tagozatának is, mert csak így érhetjük el, hogy a színházak megkeressék és megtalálják annak a módját, hogy kiállítási költségei[ł]ket csökkentsék és mégis magas művészi színvonalú díszleteket, kosztümöket állítsanak elő. Vagyis a költségek csökkentése ne jelentsen művészi színvonalcsökkenést, hanem ellenkezőleg a színvonal emelkedésével párosuljon.

Az Operettszínház műszaki dolgozói nevében javasolom a következőket:

1. A Szövetség szcenikai tagozata a megállapított időpontban feltétlenül tartsa meg értekezleteit. Az értekezleten legyenek jelen minden színház szcenikai felügyelői, színpadmesterei és újítói. Az értekezleten megtárgyalhatnák azokat a konkrét feladatokat, amelyek a munkamódszerátadás, az újítások alkalmazását merítik ki. Javasoljuk, hogy a megállapított időpontban minden vidéki színház legyen képviselve s ezáltal elérjük azt, hogy minden színházban munkamódszerünket, újításainkat alkalmazzuk.
2. Javasoljuk, hogy minden színház kapcsolódjon be a Gazda-mozgalomba,[49] induljon takarékossági és újítási munkaverseny a színházak között. Az Operettszínház műszaki dolgozói nevében kihívjuk erre a versenyre az összes színházak műszaki dolgozóit, a biztosak vagyunk abban, hogy dolgozótársaink ennek jelentőségét megértve, velünk együtt küzdenek szocialista kultúránk fejlődéséért és Népköztársaságunk gyarapodásáért. Szabadság! (Taps)

Simon Zsuzsa elnök: Gálcsiki János.

Gálcsiki János: Tisztelt Közgyűlés! Kedves elvtársak és kartársak! A Színház és Filmművészeti Szövetség múltévi munkáját bírálva és a vezetőség hibáit és fogyatékosságait őszintén feltárva, nem mehetünk el szó nélkül az ifjú színészek problémája fölött sem Szövetségünkben.

Pártunk politikája és a II. Kongresszus határozata világosan és félreérthetetlenül meghatározza az ifjúság feladatát és a pártszervezetek feladatát is az ifjúsággal szemben. A Kongresszus határozata (szó szerint idézem) azt mondja: „Az eddiginél is nagyobb figyelmet kell fordítani arra, hogy a Párt és a DISZ közötti kapcsolat megerősödjék, hogy a pártszervezetek segítsék és irányítsák a Dolgozó Ifjúság Szövetségét, a Párt legközvetlenebb tartalékát."

Nézzük meg a Kongresszus határozatának tükrében, hogyan áll a helyzet az ifjú színészekkel, Szövetségünkön belül. A Szövetség a múltban egyáltalán nem törődött a színészfiatalokkal, sőt még a szövetségi fiatal tagokkal sem. Nem törődött nevelésükkel, művészpolitikailag és egyáltalán nem foglalkozott a fiatalok művészi továbbfejlődésének kérdésével színházunkon kívül, de színházunkon belül sem.

Mi, az Ifjúsági Színház fiatal színészei nemcsak magunkra gondolunk itt elsősorban, természetesen magunkra is, de a többi színházak fiatal tagjaira, akik még a helytelen káderpolitika következtében azt a fejlődési lehetőséget sem kaphatták meg, mint mi, az Ifjúsági Színházban. Hiszen a mi színházunk helyzeti adottságánál fogva, mint Ifjúsági Színház, nagyobb alkalmat és több lehetőséget tud nyújtani fiatal tagjai számára a továbbfejlődéshez darabjaink problematikáján keresztül. Hiszen olyan ifjú hősöket kell ábrázolnunk a színpadon, akik példaképül állhatnak egész magyar ifjúság előtt. Tanulmányoznunk kell az élenjáró szovjet művészet tapasztalatait és eredményeit. Kérdezem, miben segítette a Szövetség az ifjú színészeket ezen feladatok

[49] Az ún. Gazda-mozgalom egy volt a korszak munkaverseny-mozgalmai közül. Bővebben: Pető Iván – Szakács Sándor, *A hazai gazdaság négy évtizedének története, 1945–1985. I.* (Budapest: KgJK, 1985): 177–178.

megoldásához, a felmerülő problémák elvi tisztázásához és a néha eredményesen vagy eredménytelenül elvégzett munka kiértékeléséhez, mikor például az elmúlt szezonban sem a *Sérelem,*[50] sem a *Sorsdöntő napok,*[51] sem a *Harmadévesek* művészi kiértékelése nem történt meg. Pedig a hibákból is bőven tanultunk volna, és biztos vagyok abban, hogy nem követtük volna el őket újra.

Elvtársak! A Párt azt tűzte az ifjúság elé, hogy tekintse első szívügyének Dunapentele építését[52] és úgy érzem, hogy ezzel nem becsülte le az idősebb korosztályt országunkban, sem a képzett, jó szakmunkásokat. És Pártunk nem csalódott a fiatalokban. Én tudom azt, hogy a Színház és Filmművészeti Szövetség élenjáró csúcsszerve magyar színházi életünknek és kultúrforradalmunkban az elvi irányító szerepet kell betöltenie.

De meggyőződésem az, hogy a fiatalok teljes kikapcsolása, mint ez a múltban történt, ezen feladatok megoldásából, teljesen helytelen. Mert mint Rákosi elvtárs mondotta: „az ifjúság kell, hogy legyen a serkentő, lendítő erő a szocializmus építésében." Így Szövetségünkön beül is a jövőben a gyakorlati feladatok megoldásába fokozottabban kell bekapcsolni a fiatal, tehetséges és fejlett színészeinket. Pártunk utánpótlását a fiatalság biztosítja, s így Szövetségünk utánpótlását, lendületét és haracos, eredményes munkáját is a tapasztaltabb, képzettebb színészelvtársak és kartársak mellett az erőtől duzzadó, a tanulást és a fejlődést váró fiatal színészgeneráció fogja jelenteni és biztosítani.

Kérem az új vezetőséget, hogy ezt a problémát alaposan tárgyalja meg. Biztos vagyok benne, hogy Szövetségünkön belül a fiatalokkal való törekvés és a fiatal színészek lelkesítő munkája lesz egyik motorja az előttünk álló feladatok megoldásának. (Taps)

Simon Zsuzsa elnök: Bozóki István.

Bozóki István: Tisztelt Közgyűlés! A vidéki színházak és a Szövetség viszonyáról szeretnék néhány szóval beszélni, részben a bírálat és az önbírálat alapján, részben pedig azoknak a kérdéseknek az alapján, amelyek a miskolci színházban merültek fel.

Hogy milyen volt a Szövetség és a vidéki színházak viszonya a múltban, arra talán a legjellemzőbb az, hogy amikor a közgyűlés előkészítése kapcsán megkérdeztük a vidéki színészeket, mi a véleményük a Szövetség munkájáról,

[50] Anatolij Szurov: *Sérelem*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1951. február 9. Rendező: Márkus Éva.
[51] Emil Koralov: *Sorsdöntő napok*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1951. április 11. Rendező: Komor István.
[52] 1950. május 2-án kezdődött meg Sztálinváros (1961-től Dunaújváros) építése Dunapentelén. A város és egyben az ország legjelentősebb kohászati bázisának megépítése az első ötéves terv legjelentősebb beruházása volt. Bővebben: Horváth Sándor, *A kapu és a határ: mindennapi Sztálinváros* (Budapest: MTA TTI, 2004).

akkor az derült ki, hogy semmi. Ez azt jelenti, hogy a Szövetség egész munkája semmiféle benyomást nem tett a vidéki színészekre. A konferencia ugyan, amelyet az elmúlt esztendőben tartott a Szövetség, igensokat jelentett azok számára, akik részt vettek, de hogy ennek eredményeit nem tudtuk tovább vinni, nem tudtuk a széles tagsággal ismertetni, azt jelentette, hogy lényegében nem végeztük el ezt a feladatot sem. Annak oka, hogy a Szövetség munkája nem volt erőteljes és nem hagyott nyomot a vidéki színházakban és a vidéki színészekben, elsősorban az a bürokratikus forma volt, amely szerint Szövetségünk működött. Vitákra való teljesíthetetlen meghívást, egyéb felszólítást és anyagot rengeteget kaptunk, ez azonban mind csak betű maradt. Minden ilyen bürokratikus formánál, intézkedésnél, levelezésnél ezerszerte többet jelent az eleven, élő kapcsolat. Természetesen, hogy ez megtörténhetett, ebben a vidéki színházak is hibásak. Hibásak vagyunk abban, hogy amikor ezeket a kérdéseket megtárgyaltuk, azok felmerültek bennünk és éreztük a Szövetség támogatásában hiányát, ezeket nem hoztuk azonnal a Szövetség tudomására. Nem kényszerítettük a Szövetséget arra, hogy problémáinkkal foglalkozzék, felénk forduljon.

Az első igen komoly, erőteljes és rendkívül örvendetes eredmény, amely a vidéki színészek felé szólt, a vidéki színházi hét volt. Ez jelentette az első igazán erőteljes és eleven kapcsolatot. A vidéki színházi héten azok az elvi kérdések, melyek gyakorlati instrukciók folyamán felmerültek ugyan színházunk mindennapi munkájában, de mégis homályosan éltek színészeinkben, éles és tudatos képet kaptak. Ez már most jelentkezik gyakorlati munkánkban, különös élességgel figyelhető meg éppen a komikusoknál, ahol a vidéki színházi hét eredményei alapján már nem az a cél, hogy a poeneket megkonstruálják, hanem az, hogy a figurákat jellemüknek, osztályhelyzetüknek megfelelően építsék ki, és ezen belül hozzák azoknak igazi humorát.

A vidéki színházi hét megnövelte színészeink igényét a saját maguk munkájával szemben és ez igen örvendetesen és eredményesen látszik már a most készülő premiereken. Ez a vidéki színházi hét igen eleven, élő segítség volt vidéki színészeink számára. Ez az, amire szükség van. Ennek alapján javasoljuk a tagrevízióval kapcsolatban a vidéki színházaknál a szövetségi tagság kibővítését, hiszen a miskolci színháznál jelenleg a Szövetségnek összesen 5 tagja van. Így eredményes, jó munkát végezni nem tudnak. Szükség van arra, hogy a helyi csoportok megalakuljanak, hogy aktivitásukkal eleven jó munkát végezzenek. Ezek az aktívák vinnék tovább a szövetség munkáját, tudatosítanák a vidéki színészek között azokat az eredményeket, amelyeket Szövetségünk elért és azt a munkát, amelyet Szövetségünk végez. A Sztanyiszlavszkij-körök anyagát is ezek az aktívák vinnék tovább és tudatosítanák.

Felmerül itt az a javaslat, hogy azok a vidéki színházak, melyek területileg közel fekszenek egymáshoz, tehát a debreceni és a miskolci, a pécsi és a győri színházak a szövetségi munkában páros versenyre hívják ki egymást.

A legfontosabb kérdés a továbbképzés kérdése. Mi fiatal színház vagyunk, színházunkban rendkívül sok a fiatal. Én ezt a kérdést különösen fontosnak tartom, ez az a kérdés, amelynek elhanyagolása legjobban terheli a volt vezetőséget. Mi ebben a vonatkozásban várunk a legtöbbet, és ebben kérjük a Szövetség részvételét. Én nem győzöm eléggé hangsúlyozni ennek a kérdésnek a fontosságát különösen vidéken. Ebből az elhanyagolásból következik az is, hogy nem merültek fel kellő mértékben az elvi problémák, munkánk során nem igyekeztünk ennek megfelelően dolgozni és ennek alapján tisztázni magunkban a kérdéseket.

Hogy milyen óriási a vágy vidéken a továbbképzés tekintetében, erre nézve jellemző, hogy a Miskolci Színház hetven tagja közül, ebben benne van a kórus is, bár csak tizenhat tag számára lenne kötelező a stúdióban való továbbtanulás, a színház tagjai közül ötvennyolcan jelentkeztek a stúdió munkájában való részvételre. A stúdió-munka ellenőrzése is rendkívül fontos a Szövetség részéről. Az eleven kapcsolat további kiszélesítésére vendégrendezések és vendégjátékok szükségesek, a próbákra egy-két napi tapasztalatcserére pesti rendezőket kérünk. Javasoljuk a díszlettervezők segítségét és tapasztalatcseréjét olyan formában is, hogy a pesti kiváló tervezők is vegyenek részt munkánkban.

Felkérjük a Szövetséget arra, hogy egyes fontosabb elvi és elméleti állásfoglalások ismertetésére és vitájára központi előadókat küldjön le a Szövetség központjából.

Minthogy a Szövetség lapja eddigi tizenegy számából összesen csak háromban foglalkozott a vidék kérdéseivel, javasoljuk, hogy a lapban létesítsenek rendszeres vidéki rovatot. Így a lapon keresztül az egyes előadásokról is megfelelő bírálatot kaphatnánk. A vidék friss, eleven erővel teljes terület, annak fejlesztése országos szempontból is fontos. A vidék felkarolása tehát tartozzék a Szövetség elsőrendű feladatai közzé.

A mi feladatunk népünk nevelése. Hogy ez mennyire igaz, ezt mutatják nemcsak a belső előadások, hanem láthatjuk ezt a táj-előadásokon keresztül is, amikor például a Cserépfalván előadott *Mélyszántás* után a már megalakult termelőszövetkezeti csoportba két újabb család lépett be. Ez azt bizonyítja, hogy milyen eleven és agitatív erőt jelent a színház, hogy milyen jól élhetünk ezzel a vidéken. De népünk nevelése önnevelés nélkül nem megy. Ezt az önnevelést minél tökéletesebben kell folytatni, s a Szövetség egyik legfontosabb feladata, hogy a vidéki színészet számára ezt a feladatot minél nagyobb mértékben lássa el, hiszen vidéki kartársainkban igen nagy a vágy a továbbképzés iránt. (Taps)

Simon Zsuzsa elnök: Köszönjük a hozzászólásokat és a jó javaslatokat, amelyek segíteni fogják munkájában a megújhodott Szövetséget. Most felkérem Horvai elvtársat, hogy válaszoljon a hozzászólásokra.

Horvai István: Tisztelt Közgyűlés! Minthogy a kritikai megjegyzések egészével és többségével egyetértek, s minthogy kevés idő áll rendelkezésünkre, elállok a részletes választól. A bíráló megjegyzések közül külön kiemelem Bacsó Péter felszólalását, Alfonzóhozzászólását, amelyekben valóban új oldalról mutatták a szakmai arisztokratizmus megnyilvánulását.

Alfonzónak azonban meg kell mondanom, hogy ő félreértett engem. Én nem a lakóhelyi perifériáról, hanem a művészeti perifériáról beszéltem, a burzsoá-művészet megnyilvánulásainak még fellelhető helyéről, és ez a kitételem nem lenéző, hanem éppen dicsérő megállapítás óhajtott lenni, hogy t.i. ez a perifériális jelenség, a burzsoá befolyás kezd megszűnni variétéinkben is.

Én a javaslatokkal, mint a volt vezetőség tagja részletesen foglalkozni nem kívánok, csupán azt javaslom a közgyűlésnek, hogy a javaslatokat az új vezetőség záros határidőn belül vizsgálja meg, és a helyeseket valósítsa meg. Két megjegyzés van, amellyel nem értek egyet. Az egyik Földes elvtárs megjegyzése, aki felvetette a pártszerűség kérdését. Véleményem szerint nem ez a hely az, ahol erről kellene vitáznunk. Másrészt a kérdés elvi részével sem értek egyet. Egyébként is a mutatkozó hibák nem a pártszervezet, hanem egyes vezetői módszerének a következményei. Földes elvtárs előadása tehát nagyon félreérthető volt.

A másik dolog Jákó Pál elvtársnak a Szövetség tagjai kötelességeire vonatkozó kitétele. Itt egy második párt alapítását véltem felfedezni. Ő ugyanis ugyanazokat a kötelességeket róná egy társadalmi szervezetre, amelyek pedig a Párt tagjainak kötelességei. Ez mindenképpen helytelen. Egy ilyen ideológiai alakulat létrehozása ugyanazt célozná, mint annakidején a proletkult, amelyet a Bolsevik Párt és Lenin elvtárs annakidején alaposan megbíráltak.

Befejezésül: úgy érzem, igaza van Földes elvtársnak, amikor azt mondotta, hogy jóhiszemű volt a mi Közgyűlésünk. Nyílt és őszinte hangok hallatszottak. Azt hiszem, hogy ehhez hozzájárult az is, hogy Major elvtárs önbírálata valóban nagy lépést jelent előre, nagyobb lépést, mint amilyen a kommunista aktíva ülésén történt. Most a beszéd után a tettek ideje következik. Még egyszer szeretném hangsúlyozni: mindnyájunkat felelősség terhel abban a tekintetben, hogy Színház- és Filmművészeti Szövetségünk hogyan fog fejlődni. Az itt elhangzott bírálatok csak akkor fejlesztik színházi életünket és film életünket, ha a bírálók és a nem bírálók is tettekkel segítik Szövetségünket a jó munkában.

Én ezzel zárnám le a közgyűlési beszámoló felett folytatott vitát. Kérem, hogy az új vezetőség megválasztásánál mindenki teljes felelősséget érezve szavazzon. (Taps)

Simon Zsuzsa elnök: Tisztelt Közgyűlés! Komlós Juci, a szavazatszedőbizottság elnöke jelenti, hogy a közgyűlés határozatképes, minthogy a tagságnak több mint kétharmada megjelent a közgyűlésen.

Elvtársak! Itt több felszólalásban jogos kritika hangzott el a Szövetség régi vezetősége felé. Elhangzott, helyesen, az is, hogy a Szövetség tagjai közönyösen viseltetnek a Szövetség iránt. Én most arra szeretném kérni az elvtársakat, hogy szünet után teljes létszámban maradjanak itt, mert az elvtársaknak is lelkiismeretbeli és becsületbeli ügye az, hogy ez a közgyűlés zavartalanul lefolyjon. Most tizenöt perc szünet következik.

(Szünet után, 14 h 46.)

Illés György elnök: Felkérem a II. elnökség tagjait, foglalják el helyeiket (Megtörtént)

Tisztelt Közgyűlés! Folytatjuk tanácskozásunkat. Felkérem az Ellenőrző Bizottság elnökét, Farkas Istvánt, tegye meg jelentését.

Farkas István: Tisztelt Közgyűlés! Kedves Elvtársak! A Szövetség Ellenőrző Bizottsága nevében a következőkben számolok be az 1950. évi költségvetésről, zárszámadásról és vagyonmérlegről, a folyóévi költségvetésről, valamint az előkészületben levő 1952. évi költségvetésről.

1950. folyamán Szövetségünk az 1949. év decemberében megtervezett, úgynevezett szabad költségvetés keretén belül gazdálkodott. Ez a költségvetés személyi kiadásokra 42.804 forintot, közterhekre 14.536 forintot, szolgálati kiadásokra 16.500 forintot, működési dologi kiadásokra 107.560 forintot, berendezés beszerzésére 6.600 forintot irányzott elő. A költségvetés 18.000 forint tagdíjbevételt vett számításba és az 1950. évre az állami támogatás 170.000 forint volt.

A Szövetség zárókimutatásából kitűnik, hogy a gazdálkodás a költségvetésnek megfelelően történt. A kiadások megoszlása következő: személyi kiadások 39.241 Ft, közterhek 13.166 Ft, dologi kiadások 24.229 Ft, kulturális célok 65.460 Ft és beruházás 9.400 Ft volt. Tagdíjakból 17.835 Ft, állami támogatásból 135.566 Ft volt a Szövetség bevétele.

A Szövetség vagyonmérlegének adatai 1950. december 31-én: pénztárkészlet 2.405 Ft, leltár értéke 9.746 Ft, a záróaktíva tehát 12.151 Ft.

A fentiekben ismertettem a Szövetség 1950. évi zárszámadását, amelynek adatai a Népművelési Minisztérium és egyéb illetékes hatóságok ellenőrző szervei, valamint Szövetségünk Ellenőrző Bizottsága ellenőrzött és rendben talált.

1951-ben Szövetségünk bekapcsolódott az Állami egyszámlarendszerbe és költségvetését a Pénzügyminisztérium által előírt alszámlarendre bontva készítette el. 1951. évre a következő költségvetést hagyta jóvá a Pénzügyminisztérium: Személyi kiadások és közterhek 93.110, működési dologi kiadások 37.380, filmvetítések költségei 60 00, a folyóirat deficitjének fedezésére 142.800, kulturális célokra (ankétok, stb.) 38.000, berendezés beszerzésére 2.800 Ft. Az előirányzott bevétel 18000 Ft, az 1951. évi állami támogatás 298.200 Ft.

1952. évre a Szövetség költségvetését a Pénzügyminisztérium még nem tárgyalta. A tervek szerint ez a költségvetés sokkal tágabb keretek közt fog mozogni, hiszen Szövetségünk igen sok jelentős újabb feladat megoldására hivatott ebben az esztendőben. A költségvetés előre látható adatai: béralap és személyi kiadások 300.000 Ft, a működéssel kapcsolatos dologi kiadások 462.000 Ft, a folyóiratunkkal kapcsolatos dologi kiadások 168.000 Ft, közterhek 44.000 Ft, bútorok és könyvek beszerzésére 22.000 Ft, a tagdíjbevételek összege 18.000 Ft. Az állami támogatás összege tehát előreláthatólag 870.000 Ft lesz. Az Ellenőrző Bizottság a Szövetség ügyvitelét és könyvelését az év folyamán ismételten és a közgyűlés előtt is megvizsgálta és azt tapasztalta, hogy azok az ügyviteli rendnek és a könyvelés szabályának mindenben megfelelnek. Amennyiben a Szövetség tagjai közül bárkinek kifogása volna, a számvitel ellenőrzése, az adatok rendelkezésre állnak. Az Ellenőrző Bizottság kéri, hogy a közgyűlés fogadja el ezt a jelentést és adja meg a felmentvényt a felelős számadók részére. (Taps)

Illés György elnök: Felteszem a kérdést: elfogadja-e a közgyűlés az Ellenőrző Bizottság jelentését? Aki elfogadja kezével szavazzon. (Megtörténik) Köszönöm, ellenpróbát kérek. (Nem jelentkezik senki). Megállapítom, hogy a közgyűlés a jelentést egyhangúlag elfogadta. Felkérem Szilágyi Bea elvtársnőt, tegyen javaslatot az alapszabály módosítására.

Szilágyi Bea: Amikor a vezetőség közölte velem, hogy az alapszabálymódosítási javaslatot én terjesztem elő a közgyűlésnek, nagyon megijedtem és nagyon elszomorodtam. Még jobban kétségbeestem, mikor további utasításként azt közölték velem, hogy az alapszabálymódosítási javaslatot elvileg támasszam alá. Rengeteg szervezési munkám közben állandóan arra kellett gondolnom, mikor is készítsem el elvi alátámasztásomat és hogyan fog szólni, hatni, kapcsolódni stb. stb. Azért voltam szomorú, mert nekem csak egy alapszabálymódosítási javaslat jutott és mindenki más milyen nagyszerű művészi dolgokról beszél majd és általában miközben én szervezek, mozgósítok, agitálok, más próbál, játszik, ír, tehát állandóan igazán művészi munkát végez. Azután egyik este, amikor már kész volt a közgyűlés forgatókönyve, mindenki forgatókönyve, a közgyűlés költségvetése, az agitációs jelentések értékelése, kimentek a meghívók, mindenkivel beszéltem telefonon, személyesen stb. stb., ültem az íróasztal mellett és szemeim előtt állandóan ez a mondat cikázott: „alapszabálymódosítási javaslat".

Egyszerre csak a betűk mögött ti jelentetek meg, egy-egy felejthetetlen alakítás, a pozitív hős, a negatív figura. Láttam magam tanítványaimmal a főiskolán, amint vitatkozunk az alapvonal ás eszmei tartalom, a „mit és miért" fogalmáról. Visszaemlékeztem Keleti elvtárssal folytatott múlt esti beszélge-

tésünkre, a film és színház elvi művészi egységes alapkérdéseiről, megrohantak a vidéki hét csodálatos tapasztalatai és az alapszabálymódosítási javaslat egyszerre halálosan izgalmas dolog lett előttem, bennem. Minden betű fegyver, puskapor, tank, új harci eszköz lett előttem, a régi rossz ellen, ásó, kapa, traktor, kombájn, toll lett az újért vívott harcban.

Eszembe jutott Kolb elvtárssal folytatott beszélgetésünk, aki kicsit mosolyogva megkérdezte tőlem, miért neveztem én el a közgyűlés előkészítésén dolgozó kartársaink csoportját „vezérkarnak". És akkor fogalmazódott meg bennem, miért ragaszkodtam ösztönösen ehhez a meghatározáshoz. Mert mi él, lüktet, forr ezek mögött a száraznak tűnő hivatalos betűk mögött: „alapszabálymódosítási javaslat és vezérkar"? Sztanyiszlavszkij-körök, stúdiók, előadások, viták anyaga. A nagy Szovjetunió élenjáró művészetének tapasztalatai, amelyeket az arra leghivatottabb művészek, pedagógusok, politikusok gondos kutatás, tanulmányozás után adnak át nekünk, hogy állandóan gazdagodjunk művészetünkben, általunk gazdagabb legyen egész dolgozó népünk. Tehát harcról van szó. Harc azért, hogy művészetünkkel tudatosabban, pártosabban, áldozatkészebben álljunk mindannyiunk szent ügye, a béke megvédése mellé és kemény, következetes harc az ellenség, az ellenség befolyása, a bennünk levő rossz maradványok, csökevények ellen.

Tehát mi, akik erre a harcra szervezünk, agitálunk, akik az alapszabály módosításával olyan harci szervezetet hozunk létre, amely minden színészt, rendezőt, dramaturgot, énekest, táncost s művészt elvi kérdéseinek tisztázásával nevel, segít további művészi fejlődésében, - mi itt a Szövetségben dolgozók igenis művészi vezérkar vagyunk, vezérkara annak a nagy harcnak, amely csak győzelemmel végződhetik, mert fejlődésünkért folyik.

Ilyen gondolatok száguldottak agyamban és kezdtem nagyon boldog lenni. Szép lett minden meghívó, minden röpgyűlés és az alapszabálynak minden paragrafusa, hiszen egyenes folytatása ez annak a munkának, amelyet művészi munkának nevezünk. Egyenes folytatása ez annak, hogy szavalunk, játszunk, táncolunk, énekelünk, – folytatása és még szélesebb kiteljesítése. Minél több kartársunkat kell meggyőzni arról, hogy az a munka, amely itt a Szövetségben folyik nem új, nem nehezebb feladat, mint amit a színpadon, filmen rádióban végeznek, s hogy ezzel a munkával nem megterhelik, hanem kiteljesítik életüket.

Sokakkal beszéltem mostani munkám alatt és csodálatosan érdekes tapasztalatokat szereztem. Lázasan és izgatottan érdeklődik minden művészünk a művészet magasabbrendű elvi kérdései iránt. Volt idejük félórákig, órákig vitatkozni velem. Ők tudatosabbak, én gazdagabb lettem, de szeretném, ha mindannyian éreznétek úgy, ahogyan én éreztem, hogy ez nem elég. Amiről velem vitatkoztatok, amit nekem elmondtatok, el kell mondanotok a Szövetségben, arról kell itt vitatkoznunk és azokra a problémákra kell itt feleletet kapnotok, s ez a szövetségi munka.

Ugyanilyen nagyszerűek azok a problémák, amelyekről nemrég Dayka Margit mesélt nekem és amelyekről Pécsi Sándorral beszéltem. De szabad-e, hogy két vagy három ember problémája maradjon, vagy két három ember oldja meg jól vagy rosszul ezeket a problémákat? Nem! Az a követelmény, hogy nagy művészeink számot adjanak és mindannyiunknak egy-egy vitaelőadás keretén belül addigi munkájukról és előttünk, velünk együtt keressék az utat a további fejlődéshez.

Sokan, nagyon sokan leszünk ezzel gazdagabbak. Nemrég találkoztam Ladányi elvtárssal. Felolvasott nekem egy részletet kongresszusi beszámolójából. Olyan tisztán, olyan világosan éreztem, hogy mindegyikünknél, akik művészi területen dolgozunk, meg kell hallgassuk ezeket a problémákat, hogy Ladányi elvtársnak kötelessége lett volna ezt akkor is megírni, saját fejlődése érdekében is, ha nem egy „beszámolóra" készül. Minden nagy művésznek élete egy döntő nagy állomásáról vissza kell néznie az eddig megtett útra és fel kell mérnie az új útszakaszt, amely előtte áll.

Nekünk, itt a Szövetségben, a Szovjetunió élenjáró művészeinek tapasztalatait kell, hogy megismerjük és megmutassuk annak jó alkalmazását, saját viszonyainkra. Meg kell ismernünk minden művészet haladó hagyományát, meg kell ismernünk saját haladó hagyományainkat. Mindezek felett el kell vitatkoznunk, pártosan állást kell foglalnunk és aztán vissza kell mennünk a színpadra, a filmhez, a rádióba és mindezzel a tudással gazdagabban, szebben, jobban, művészibben kell játszanunk.

Erről van szó az alapszabálymódosításban. Ez a Szövetség munkája. És most engedjétek meg, hogy most már bátran és boldogan beterjesszem az alapszabálymódosító javaslatot. Volna egy javaslatom. Nem olvasom fel az egész alapszabályt, hanem csak a módosításokat. Elfogadjátok ezt? (Helyeslés)

A 2. §. teljes egészében kimarad és helyette módosításképpen a következő javaslat van: A Szövetség célja: Színház- és filmművészetünkben elősegíteni és diadalra juttatni a szocialista-realizmus elveit, hogy a művészek művelőinek alkotásai hathatósan előre vigyék hazánk szocialista építését, dolgozó népünk kultúrforradalmát. E cél érdekében a színház- és filmművészetünk legjobbjait magába foglaló szövetség, a Szovjetunió eredményeire és tapasztalataira támaszkodva, a Magyar Dolgozók Pártja irányításával széles kulturális egységfrontot teremtve fejti ki működését.

A 3. §. teljes egészében kimarad és így módosul: A Szövetség feladatai:

a.) Tisztázza a színház és filmművészetünk elvi és szakmai problémáit.
b.) Tanulmányozza és ismerteti a Szovjetunió színház- és filmművészetének élenjáró eredményeit, a testvéri népi demokráciák ugyane téren elért vívmányait.
c.) Irányítóan támogatja a művészetek területén klasszikus hagyományaink felkutatását, ápolását, továbbfejlesztését.

d.) Támogatja és terjeszti a művészetünkben és a művészet életében jelentkező új hajtásokat, amelyek a szocialista-realizmus kifejlődését szolgálják.
e.) Küzd a népellenes művészet mindenfajta megnyilvánulása, az ellenséges áramlatoknak a színház- és filmművészetbe való behatolása, a művészek társadalmi elkülönülése és burzsoá életszemlélete ellen.
f.) Figyelemmel kíséri és ismerteti a kapitalista országok haladó színház- és filmművészeinek harcait és eredményeit.
g.) Előmozdítja színház- és filmművészeink továbbképzését, fejlődését, tapasztalatcseréjét és mind a többi művészeti ágak művelőivel, mind a kulturális tömegmozgalommal való szorosabb együttműködést.

A feladatait a Szövetség nyílt elvi vitákban, a kritika és önkritika fegyverének széleskörű alkalmazásával, folyóirat, ankétok, bizottságokban folyó munka, előadások, összejövetelek és rendszeres klubélet útján oldja meg. (A továbbiakban Szilágyi Bea elvtársnő ismerteti a régi alapszabállyal szemben javasolt módosításokat, amelyek a jegyzőkönyv mellékletét képzik.)

Ezek volnának az alapszabálymódosítások. Kérem a Közgyűlést, fogadja el ezeket és kérem azt is, érezzék át, amit én is átéreztem, hogy a módosított alapszabály jó munkánk szervezett alapja és ebből a szervezett alapból kiindulva tudjuk igazán teljesíteni mindazt a feladatot, amit dolgozó tagságunk tőlünk elvár és amit Pártunk, egész népi demokráciánk feladatunkul tűzött ki. (Lelkes taps)

Illés György elnök: Kíván valaki hozzászólni az alapszabálymódosításhoz?

Hont Ferenc: Elvtársak! Néhány jelentéktelennek látszó, de azt hiszem, fontos fogalmazási kiegészítést javasolok. A Szövetség feladataival kapcsolatosan a klasszikus hagyományokat illetően helyesnek látnám, hogy az „ápolását, továbbfejlesztését" szavak elé a „kritikai feldolgozását" szavakat is illesszük be, mert ez felel meg pontosan a lenini fogalmazásnak. A 3.§. g/ pontjában a színészek továbbképzéséről van szó. Azt hiszem, helyes lenne, ha a Szövetség alapszabályaiban helyet foglalna, hogy segítséget nyújt a színészek képzéséhez is, tehát a Főiskolának is segítséget nyújt, azonkívül, minthogy a Szövetség feladata elvi és elméleti kérdések tisztázása, a színház területén folytatandó tudományos munka elvégzéséhez is. Van egy kis fogalmazási hiba is, amit kijavítani ajánlok. Az alapszabályban az áll, hogy a titkár és a szervező titkár képviseli a Szövetséget hatóságokkal és harmadik személyekkel „szemben". E szó helyett ajánlom: hatóságok és harmadik személyek „felé". A Szövetség nem a hatóságokkal szemben áll.

Végül javaslom, hogy az alapszabályokkal helyet kapjon az itt elhangzott javaslat, hogy a Szövetség vezetőségének beszámolási kötelezettsége legyen.

Ezt 12. pontnak ajánlom. Azonkívül, mint lehetőséget felvetem, hogy a beszámolási kötelezettséggel kapcsolatban a Szövetségnek joga legyen a helytelen munkát végző vagy munkát nem végző vezetőségi tagokat visszahívni. Ezek lennének apróbb kiegészítő javaslataim. (Taps.)

Illés György elnök: Kíván valaki még hozzászólni?

Ráday Imre: A beszámolási kötelezettséghez csak annyit akarok mondani, hogy amennyiben a Közgyűlés elfogadja ezt az indítványt, állapítsuk meg azt is, hogy milyen időközönként számoljon be a vezetőség. Indítványozom, hogy negyedévenként. Így lehetőség van arra, hogy a vezetőségnek esetleges rossz munkáját kritika alá vegyük és a vezetőség menetközben javíthasson rajta.

Illés György elnök: Kíván még valaki hozzászólni? (Senki) Akkor felteszem szavazásra az alapszabálymódosítást. Javaslom a két pótjavaslat hozzávételét. Aki elfogadja, kérem, szavazzon. (A közgyűlés tagjai feltartják kezüket.) Ellenpróbát kérek. (Senki sem tartja fel a kezét.)

Megállapítom, hogy a közgyűlés az alapszabálymódosítást egyhangúlag elfogadta. Most javaslatot teszek az új tisztikar megválasztásának módjára. Először a jelölőbizottság ismertetni fogja teljes egészében a javaslatot. Azután az egyes nevekre vonatkozólag külön-külön nyílt szavazással dönt a közgyűlés. Kérem, hogy ezt a javaslatot fogadja el a közgyűlés. (Helyeslés) Megállapítom, hogy a közgyűlés a javaslatot egyhangúlag elfogadta.

Most felkérem a jelölőbizottság elnökét, Várkonyi Zoltán elvtársat, tegye meg javaslatát.

Várkonyi Zoltán: A jelölőbizottság a következő javaslatot teszi:

1. Somlay Arthur elnök, kétszeres Kossuth-díjas, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze,
2. Ladányi Ferenc főtitkár, a Magyar Népköztársaság érdemes művésze,
3. Függetlenített titkár: Szilágyi Bea.

Vezetőségi tagok:

4. Keleti Márton főrendező, Kossuth-díjas,
5 Apáti Imre rendező,
6. Kovács András dramaturg,
7. Fülöp Zoltán tervező, Kossuth-díjas,
8. Oláh Gusztáv főrendező, Kossuth-díjas,
9. Simon Zsuzsa, Főiskola igazgatója, Kossuth-díjas
10. Major Tamás, a Nemzeti Színház igazgatója, Kossuth-díjas, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze,

11. Bán Frigyes filmrendező, Kossuth-díjas,
12. Rátkay Márton színész, Kossuth-díjas, a Magyar Népköztársaság érdemes és kiváló művésze,
13. Fábri Zoltán, a Magyar Filmgyártó Vállalat művészeti igazgatója,
14. Szendrő Ferenc az Ifjúsági Színházi igazgatója,
15. Máriássy Félix filmrendező,
16. Téri Árpád, a debreceni Csokonai Színház igazgatója, a Magyar Népköztársasági Érdemrend arany fokozatának tulajdonosa,
17. Tolnay Klári színésznő, Kossuth-díjas, érdemes művész,
18. Gellért Endre, a Nemzeti Színház főrendezője, Kossuth-díjas,
19. Bulla Elma színésznő,
20. Herskó János filmrendező,
21. Cserés Miklós dr., a Rádió főrendezője,
22. Nádasdy Kálmán, az Operaház főrendezője, Kossuth-díjas,
23. Horvai István, a Madách Színház igazgatója, Kossuth-díjas,
24. Szörényi Éva színésznő,
25. Szendrő József, a pécsi Nemzeti Színház igazgatója,
26. Gábor Miklós színész,
27. Timár István (Dokument Filmgyár),
28. Gyurkovics Mária, az Operaház tagja,
29. Sivó György, a Filmgyár első asszisztense,
30. Gáspár Margit, az Operettszínház igazgatója, Kossuth-díjas,
31. Illés György operatőr, Kossuth-díjas,
32. Gyárfás Miklós, a Színház- és Filmművészeti szövetség lapjának főszerkesztője,
33. Maleczky Oszkár, az Operaház tagja.

A Fegyelmi Bizottság tagjaiul a jelölőbizottság a következőket javasolja:
Szörényi Éva, Gáspár Margit, Keleti Márton, Kiss József, Makláry Zoltán

Póttagok:
Sallai Kornélia és Dienes József.

Az Ellenőrző Bizottság tagjaiul: a jelölőbizottság a következőket javasolja:
Rajz János, Sivó György, Sulyok Mária.

Póttagul:
Ujlaki László.

Illés György elnök: Tisztelt Közgyűlés! Most egyenként teszem fel szavazatra a neveket:

Somlay Arthur elnök, kétszeres Kossuth-díjas, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze (Nagy taps). Megállapítom, hogy egyhangúlag elfogadta a közgyűlés.
Ladányi Ferenc (Taps). Ellenvélemény van? (Nincs). A közgyűlés egyhangúlag elfogadta.
Szilágyi Bea (Taps.)
Keleti Márton (Taps.) Felkérem a közgyűlés tagjait, hogy szavazzanak. (Megtörténik.) Köszönöm. Ellenpróba. (Senki sem jelentkezik). Egyhangúlag elfogadta a közgyűlés.
Apáthi Imre rendező (Taps.) Kérem a szavazást. (Megtörténik.) Ellenpróba. (Senki sem jelentkezik.)
Kovács András dramaturg. (Taps.) Ellenpróba. (Senki sem jelentkezik.)
Fülöp Zoltán tervező (Taps.)
Oláh Gusztáv főrendező. (Taps.)
Simon Zsuzsa (Taps.)
Major Tamás (Taps.)
Bán Frigyes (Taps.)
Rátkay Márton (Taps.)
Fábri Zoltán (Taps.)
Szendrő Ferenc (Taps.)
Máriássy Félix (Taps.)
Téri Árpád (Taps.)
Tolnay Klári (Taps.)
Gellért Endre (Taps.)
Bulla Elma (Taps.)
Herskó János (Taps.)
Cserés Miklós dr. (Taps.)
Nádasdy Kálmán (Taps.)
Horvai István (Taps.)
Szörényi Éva (Taps.)
Szendrő József (Taps.)
Gábor Miklós (Taps.)
Timár István (Taps.)
Gyurkovics Mária (Taps.)
Sivó György (Taps.)
Gáspár Margit (Taps.)
Illés György (Taps.)
Gyárfás Miklós (Taps.)
Maleczy Oszkár (Taps.)

Megállapítom, hogy a közgyűlés a vezetőségi tagokra vonatkozólag a jelölőbizottság javaslatát egyhangúlag elfogadta. Most a Fegyelmi Bizottság tagja-

inak neveit olvasom fel: Szörényi Éva, Gáspár Margit, Keleti Márton, Kiss József, Makláry Zoltán. Póttagok: Sallai Kornélia és Dienes Ferenc. Az Ellenőrző Bizottság tagjai: Rajz János, Sivó György, Sulyok Mária. Póttag: Ujlaki László. Megállapítom, hogy a közgyűlés a Fegyelmi Bizottságot és az ellenőrző Bizottságot egyhangúlag megválasztotta.

Közlöm a Közgyűléssel, hogy javaslatok érkeztek az Elnökséghez, ezeket a javaslatokat tovább fogjuk küldeni az új vezetőség felé, hogy kidolgozza azokat a további munkánkhoz. Határozati javaslatot terjesztek a Közgyűlés elé: Határozati javaslat. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség Közgyűlése, miután meghallgatta a titkár beszámolóját, valamint az ahhoz kapcsolódó hozzászólásokat, miután felmérte a Szövetség munkájában az eddig elért eredményeket, nemkülönben a súlyos hibákat és hiányosságokat, a következő határozatokat hozta:

1. Helyesli és elfogadja az alapszabályok előterjesztett módosítását.
2. Tudomásulveszi az Ellenőrző Bizottság jelentését.
3. Szükségesnek tartja, hogy a Szövetség további munkájára nézve irányelvekül az alábbiakat szögezze le:
   a) Tekintse a Szövetség alapvető feladatának, hogy színház- és filmeletünk legjobbjait bevonva az elvi munkába, fokozza a harcot a pártszerűség érvényesítéséért művészetünkben, fokozza és vezesse a harcot az eszmei és művészi színvonal állandó, rendszeres emelkedéséért, tekintse feladatának a színház- és filmművészet minden területén, elsősorban saját megnyilvánulásaiban a pártszerűség elvének, a becsületes, elvtársias szellemben alkalmazott kritika-önkritikának érvényesítését. Küzdjön az ellenséges ideológia még érvényre jutó maradványai ellen, éberen és élesen szálljon szembe a karrierizmus, a klikkszellem, az opportunizmus minden színház- és filmeletünkben megjelenő formája és megnyilvánulása ellen. Küzdjön a színház- és filmművészet területén a kulturális egységfront megvalósulásáért.
   b) Kezdődjék meg a Szövetségben művészetünk elvi kérdéseinek tisztázása, a szovjet tapasztalatok rendszeres elvi és gyakorlati felhasználása. Gondoskodjék a Szövetség a színház-film és rádió területén működő művészek rendszeres ideológiai és szakmai továbbképzésének megszervezéséről, s továbbképzéshez szükséges anyag összeállításáról, a Sztanyiszlavszkij-körök munkájának megindulásáról, magasszínvonalú viták tartásáról.
   c) Tekintse feladatának a Szövetség az új magyar dráma és film megteremtése érdekében dramaturgiai tanfolyam létesítését és munkájának támogatását.
   d) Gondoskodjék a Szövetség arról, hogy munkájában és munkája vezetésében a filmterületnek megfelelő súlya legyen, hogy a film művészeinek ideológiai továbbfejlődése megtörténjék.

   e) Tekintse feladatának a Szövetség, az egyes területek, film, színház, rádió, - az egyes fővárosi színházak, továbbá a főváros és a vidék színházai között még meglevő elszakadás felszámolását, az állandó tapasztalatcsere megindítását: nemkülönben színház- és filmművészetünk és a kulturális tömegmozgalom közötti szorosabb kapcsolatok létrehozását. Segítse a terület művészi dolgozóinak patronázsmozgalmát, gondoskodjék arról, hogy művészeink e mozgalom, valamint viták stb. segítségével mély és termékeny kapcsolatot építsenek ki dolgozó népünkkel.
   f) Tartsa feladatának a Szövetség, hogy Pártunk népfrontpolitikáját saját munkájában érvényesítse; gondoskodjék arról, hogy minden, ami valóságos érték, tehetség, tudás művészetünk területén fellelhető: érvényre jusson, hogy ezáltal hathatósan elősegítse népünk anyagi és kulturális felemelkedésének ügyét." (Helyeslés.)

Felkérem a Közgyűlést, amennyiben elfogadja a határozati javaslatot, szavazzon. (Megtörténik) Megállapítom, hogy a Közgyűlés elfogadja a határozati javaslatot.

Tisztelt Közgyűlés! Tanácskozásunk végére értünk. Még mielőtt bezárnám a Közgyűlést, meg kell állapítanom, hogy ez a közgyűlés nagyon termékeny volt. Meg lehet állapítani és az a véleményem, hogy ez a közgyűlés fordulópontot jelent a Szövetség életében és röviden csak annyit szeretnék mondani, amit Horvai elvtárs válaszában mondott, hogy: Most pedig a tettek napjai következzenek!

A következő nagy feladat áll előttünk: A konferencia. Az előttünk álló időt nagyon jól kell felhasználnunk arra, hogy konferenciánk betöltse azt a funkciót, amelyre hivatott.

Megkérem a közgyűlésen itt jelenlevő szaktársakat és elvtársakat, hogy a most megválasztott új vezetőség munkáját támogassák, minél hathatósabban, mindennapi munkájukban, mert csak akkor tudunk elvárni az új vezetőségtől jó munkát és a Szövetség akkor fogja tudni funkcióját betölteni. Ezzel a közgyűlést bezárom (Élénk taps.)

A jegyzőkönyvet hitelesítette:

GERTLER VIKTOR *KŐMIVES SÁNDOR*

Jelzet: MNL OL 276. f. 89. cs. 396. őe.
Géppel írt piszkozat. Pecsét nélkül, a jegyzőkönyvhitelesítő saját kezű aláírásával.

[20]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség alapszabálya – 1951. szeptember 9.

A dokumentum a szövetség legfontosabb jogi dokumentuma. Részletesen bemutatja a szövetség célját, feladatait, rendelkezik a tagság feltételeiről, a szövetség felépítéséről. Szabályozza a közgyűlés és a különböző bizottságok feladat és hatáskörét.

Általános rendelkezések

1. §.
A Szövetség címe, székhelye, működési területe, pecsétje.
A szövetség címe: Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség.
Székhelye: Budapest, VII. Kertész u. 36.
Működési területe: Magyarország.
Pecsétje: Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség. Budapest.
Jelvénye: ————

2. §.
A szövetség célja.
A szövetség célja: színház és filmművészetünkben elősegíteni és diadalra juttatni a szocialista-realizmus elveit, hogy e művészetek művelőinek alkotásai hathatósan előrevigyék hazánk szocialista építését, dolgozó népünk kultúrforradalmát. E cél érdekében a színház és filmművészetünk legjobbjait magába foglaló szövetség, a Szovjetunió eredményeire és tapasztalataira támaszkodva, a Magyar Dolgozók Pártja irányításával, széles kulturális egységfrontot teremtve fejti ki működését.

3. §.
A szövetség feladatai.
- Tisztázza a színház és filmművészetünk elvi és szakmai problémáit.
- Tanulmányozza és ismerteti a Szovjetunió színház- és filmművészetének élenjáró eredményeit, a testvéri népdemokráciák ugyane téren elért vívmányait.
- Irányítóan támogatja e művészetek területén klasszikus hagyományaink felkutatását, kritikai feldolgozását, ápolását, továbbfejlesztését.
- Támogatja és terjeszti a művészetünkben és művészi életében jelentkező új hatásokat, amelyek a szocialista-realizmus kifejlődését szolgálják. Segítséget nyújt a fiatal művészeket nevelő Főiskolának és a színház területén folytatandó tudományos munkához.
- Küzd a népellenes művészet mindenfajta megnyilvánulása, az ellenséges áramlatoknak a színház- és filmművészetbe való behatolása, a művészek társadalmi elkülönülése és burzsoá életszemlélete ellen.
- Figyelemmel kíséri és ismerteti a kapitalista országok haladó színház és filmművészeinek harcait és eredményeit.
- Előmozdítja színházi és filmművészeink továbbképzését, fejlődését, tapasztalatcseréjét és mind a többi művészeti ágak művelőivel, mind a kulturális tömegmozgalommal való szorosabb együttműködését.

E feladatait a szövetség nyílt elvi vitákban a kritika önkritika fegyverének széleskörű alkalmazásával, folyóirat, ankétok, bizottságokban folyó munka, előadások, összejövetelek és rendszeres klubélet útján oldja meg.

4. §.
A tagokról általában.
- A szövetségnek rendes és tiszteletbeli tagjai lehetnek.
- Rendes tagok lehetnek azok a feddhetetlen előéletű magyar állampolgárságú művészek, a magyar színház és film és rádió dolgozói, akik a Magyar Népköztársaság célkitűzései mellett foglalnak állást és alkotásaikkal a szocialista építés osztályharcában és a békéért vívott nemzetközi harcban tevékeny részt vállalnak; akik komoly jelentőségű művészi tevékenységet fejtenek ki és művészetük fejlődését előmozdítják.
- A szövetségbe való felvétel, meghívás, vagy jelentkezés alapján történik. Általános tagfelvétel évente egyszer van augusztus 20. és szeptember 20-a között, de a vezetőségnek joga van soron kívül felvételre javasolni azokat, akik munkásságukkal, – művészi, vagy társadalmi téren – rendkívüli érdemeket szereztek.
- Felvételi kérelmét mindenki a Szövetség illetékes szakosztályához intézi a felvételi javaslatot a szakosztály teszi meg és a vezetőség elé terjeszti döntés végett.
- Tiszteletbeli tagok lehetnek azok a bel és külföldi személyek, akiket a Szövetség vezetősége a kulturális, gazdasági és politikai élet területéről tiszteletbeli tagnak meghív. A tiszteletbeli tagokat a szövetség vezetőségének javaslata alapján a közgyűlés hívja meg. Külföldi állampolgároknak tiszteletbeli tagként való meghívásához a belügyminiszter előzetes hozzájárulását kell kikérnie.
- A Szövetség tagjai nem lehetnek azok, akiket háborús vagy nép- és demokráciaellenes, valamint a gazdasági rend elleni bűncselekmények

miatt elítéltek. Nem lehet továbbá tag az, aki ellentétben áll a szocialista építés érdekeivel és a Szövetség feladataival.

5. §.
A tagok jogai és kötelességei.

- Indítványozási és tanácskozási joggal minden tag részt vehet a Szövetség közgyűlésén, aktív és passzív szavazati joga csak a rendes tagoknak van.
- A Szövetség tagjai kötelesek az alapszabályok rendelkezéseit, valamint a szövetség intézőszerveinek határozatait megtartani. A tagok kötelesek a Szövetség célkitűzéseinek megfelelő tevékenységet kifejteni és résztvenni a Szövetség munkájában.
- A rendes havi tagsági díja művészeti tevékenységünkből eredő jövedelmünknek ¼-től ½ %-a progresszív alapon. A kulcs megállapítása a Vezetőség feladata. A tagsági díjak összegének megváltoztatása a közgyűlés hatáskörébe tartozik és csak alapszabály módosítással eszközölhető. A vezetőségnek jogában áll a tagdíj fizetése alól felmentést adni.
- A tagok kötelesek a megállapított tagsági díjakat a Szövetség pénztárába havonta befizetni.
- Azok a tagok, akik több, mint háromhavi tagdíjjal indokolatlanul hátrálékban vannak, a tagság közül törölhetők.
- A tiszteletbeli tagok tagsági díjat nem kötelesek fizetni.

Kilépés, kizárás.

- A tagság megszűnik: kilépés, kizárás, vagy a tag halála következtében.
- Kilépési szándékot írásban kell bejelenteni.
- Ki kell zárni a tagok sorából azokat, akiket nép- és demokráciaellenes, a gazdasági rend elleni, vagy egyéb bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek.
- Ki kell zárni azt, akinek tevékenysége ellentétben áll a szocialista építés érdekeivel és a szövetség feladataival.
- Ki lehet zárni azt, aki évek óta felhagyott szakmai tevékenységével.
- Ki kell zárni azt, aki nép és demokráciaellenes, vagy társadalomellenes magatartást tanúsít.
- Ki lehet zárni azt, aki háromhónapi tagsági díjjal indokolatlanul hátralékban van.
- Kizárható a tagok sorából, aki magatartásával a Szövetség tekintélyét csorbítja, vagy az alapszabályok rendelkezéseit nem tartja meg.
- A kizárás felett a Fegyelmi Bizottság határoz, melynek határozata ellen a közlést követő naptól számított 15 napon belül a Vezetőséghez lehet fellebbezni.
- A szövetség jobb működésének előmozdítására a 2. és 3. §-ban lefektetett célkitűzések és a 4. §-ban a tagokról általában lefektetett elvek figyelembevételével, a Szövetség vezetőségének jogában áll általános tagrevízió elrendelése és végrehajtása.

7. §.
A közgyűlés.

- A közgyűlés a tagok összességének képviselete és a Szövetség egyetemes legfőbb szerve.
- A közgyűlés kétféle: rendes és rendkívüli:
  - a./ A rendes közgyűlést évenként egyszer kell megtartani. A közgyűlést az elnök hívja össze a közgyűlés előtt legalább 15 nappal a Szövetség lapjában és a sajtóban közzé teendő meghívóval. A meghívónak tartalmaznia kell a közgyűlés helyét, időpontját és tárgysorozatát.
  - b./ Rendkívüli közgyűlést az elnök a tagok 1/3-ának, illetve a vezetőségnek, illetve az Ellenőrző Bizottságnak kívánságára köteles haladéktalanul összehívni.
- A közgyűlésen az elnök, akadályoztatása esetén a főtitkár elnököl. A szavazás egyszerű szótöbbséggel történik, nyíltsága, vagy titkossága tekintetében elnöki előterjesztésre a közgyűlés dönt. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.
- A közgyűlésen csak olyan indítványok tárgyalhatók, melyek a közgyűlés előtt legalább hat nappal írásban beérkeznek a Szövetség titkárához.
- A közgyűlésről jegyzőkönyvet kell felvenni. Ennek a közgyűlés lényeges mozzanatait kell tartalmaznia a közgyűlésen résztvett tagok felsorolása mellett. A jegyzőkönyvet a közgyűlés elnöke és a közgyűlésen résztvett tagok közül két tag – mint hitelesítők – írják alá. A jegyzőkönyvet a Szövetség irattárában kell megőrizni.

8. §.
A közgyűlés határozatképessége

- A közgyűlés határozatképes, ha azon a szavazatra jogosultaknak legalább 1/3-a jelen van. Szavazatra jogosult a Szövetség minden rendes tagja.
- Ha az egyénként szabályszerűen behívott közgyűlésen a tagok nem jelennek meg, határozatképes számban, úgy 8-30 napon belül ugyanazon tárgysorozattal, sajtó útján, újabb közgyűlést kell összehívni, amely a megjelent tagok számára való tekintet nélkül határozatképes.
- Az alapszabályok módosítása, más egyesületbe való beolvadás (fúzió), a Szövetség feloszlása és az esetben a vagyon hovafordítás a tárgyában összehívott közgyűlés határozatképességéhez a tagok legalább 2/3-ának jelenléte, az ezekben a tárgyakban hozott határozatok érvényességéhez pedig a jelenlévők legalább kétharmadának hozzájárulása szükséges.

9. §.
A közgyűlés hatásköre.

- A Szövetség végzett és végzendő munkájáról tartandó beszámolókat megvitatja, kiértékeli és fölöttük határozatot hoz.
- A Szövetség elnökét, főtitkárát, titkárát, a Vezetőség tagjait, a Fegyelmi Bizottság és az Ellenőrző Bizottság tagjait és póttagjait egy évre megválasztja.
- A költségvetést letárgyalja.
- A közgyűlés hatáskörébe tartozik a zárszámadás letárgyalása és a felelős számadók részére a felmentvény megadása, a Szövetségnek más egyesületbe való beolvadása, valamint a Szövetség feloszlása és ez esetben a vagyon hovafordítása tárgyában való határozathozatal.
- A Szövetség vagyoni állagát érintő jogügyekben határoz.
- A tagok által benyújtott fellebbezések és indítványok letárgyalása.
- Az alapszabályok módosítása, más egyesületbe való beolvadás valamint a Szövetség feloszlása és ez esetben vagyonának hovafordítása tárgyában hozott közgyűlési határozatok foganatosítás előtt, jóváhagyás végett, a belügyminiszterhez felterjesztendők.

10. §.
A vezetőség.

- A vezetőség a Szövetség végrehajtó szerve, felelős a közgyűlés határozatainak végrehajtásáért, az egész és részekre bontott terve elkészítéséért és kivitelezéséért, a Szövetség ügykezelésének irányításáért.
- A vezetőség tagjait a közgyűlés választja. A vezetőség a Szövetség elnökéből, főtitkárából, titkárából és a közgyűlés által választott 30 vezetőségi tagból áll. A szövetség folyóiratának mindenkori felelős szerkesztője szintén a vezetőség tagja.
- A vezetőség a szakosztályok javaslatai alapján dönt a tagfelvételekről.
- A főtitkár és a titkár képviseli a Szövetséget a hatóságok és harmadik személyek felé, aláírják a szövetség szerződéseit, okiratait, levelezéseit, alkalmazzák a Szövetség adminisztratív, irodai személyzetét, megállapítják az illetményeket, tiszteletdíjakat, elkészítik a Szövetség évi jelentését és összeállítják a közgyűlés tárgysorozatát Utalványozási joga a főtitkárnak és titkárnak együttesen van. A szakosztályok és bizottságok vezetőit a vezetőség jelöli ki.
- A vezetőség hatáskörébe tartozik még a megüresedett tisztségeknek a legközelebbi közgyűlésig való betöltése és általában mindazon ügyek intézése, amelyek nincsenek a közgyűlés, vagy más szerv hatáskörébe utalva.
- A vezetőség szükség szerint, de legalább kéthavonként egyszer ülést tart.

- A vezetőség tagjai közül szűkebb Intéző Bizottságot választ, a vezetőség feladatainak, a teljes vezetőségi ülések közötti időszakban való ellátására.
- Az Intéző Bizottság szükség szerint, de legalább havonta egyszer ülést tart.
- A vezetőségnek és az Intéző Bizottságnak joga van üléseire bárkit meghívni.
- A vezetőség köteles a Szövetség tagjainak negyedévenként munkájáról beszámolni. A helytelen munkát végző, vagy munkát nem végző tagok a vezetőségből visszahívhatók.

11. §.
Fegyelmi Bizottság

- A Fegyelmi Bizottság 5 rendes és 2 póttagból áll. A Bizottságnak tagja a vezetőség két kiküldötte. Három rendes és két póttagot a közgyűlés választ.
- Elnöke a vezetőség kiküldötteinek egyike, a vezetőség meghatározása szerint.
- A Fegyelmi Bizottság ülésein részt vesz szavazati jog nélkül annak a szakosztálynak vezetője, amelynek tagja a Bizottság elé kerül.
- A Fegyelmi Bizottság foglalkozik a Szövetségben felmerülő összes fegyelmi ügyekkel. Döntése ellen a vezetőséghez lehet fellebbezni, a határozathozataltól számított 15 napon belül.

12. §.
Az Ellenőrző Bizottság.

- Az Ellenőrző Bizottság 3 rendes és 2 póttagból áll. Tagjait a közgyűlés választja. Elnököt saját tagjai közül választ.
- Feladata a Szövetség mindennemű anyagi ügyének felügyelete és ellenőrzése. Munkájáért a közgyűlés felelős.

1
övetség felépítése.

A Szövetség szervezetileg négy szakosztályból áll. Ezek a következők:

- Színész, rendező szakosztály,
- Dramaturg szakosztály,
- Szcenikai, technikai szakosztály
- Opera, zenei szakosztály.

Az egyes szakosztályokba az ügyek vitelére külön-külön területi vezetőségek választhatók. (Tehát pl. az I. szakosztály, színházi, rádió, vagy film működés területével kapcsolatban.) A szakosztályok élén, a vezetőség által kijelölt szakosztályvezető áll.

14. §.
A Szövetség megszüntetése.

- A Szövetséget a közgyűlés határozata, vagy főfelügyeleti intézkedés szüntetheti meg. Azokban az esetekben, ha a Szövetség az alapszabályokban előírt célját és eljárását be nem tartja, hatáskörét túllépi, államellenes működést fejt ki, a közbiztonság és a közrend ellen súlyos vétséget követ el, vagy a tagok vagyoni érdekeit veszélyezteti, a belügyminiszter ellene vizsgálatot rendelhet el, működését felfüggesztheti és végleg fel is oszlathatja.
- A megszüntetés után fennmaradt vagyontárgyak tulajdonjoga azokra a szervekre száll át, amelyeket a közgyűlés feloszlató határozata, vagy a kormányrendelet megjelöl.

Elfogadta az 1951. szeptember 9-i közgyűlés.

Ladányi Ferenc sk.	Szilágyi Bea sk.
főtitkár	titkár

Jelzet: MNL OL P 2143-1. tétel – 1951.
Géppel írt másolat, pecsét és aláírások nélkül. Az irat alján a köetkező feljegyzéssel: „Fenyő Imre, Jegyzetsokszorosító V. I. sz. telepe Budapest VIII. Rákóczi út 15. Fvez: Krausz Ferenc”

[21]

A szakosztályok névsora – 1951. szeptember 9.

Ez a dokumentum a különböző szakosztályok bizottságainak névsorát tartalmazza, vezetőikkel egyetemben. A szakosztályokon belül különböző tagozatok, részlegek, illetve bizottságok álltak fel, mindig felelős szakmai vezetővel. A névsorból az alkotók intézményes és politikai súlya is kiderül.

1951–52-es évad
Szakosztályok-tagozatok-részlegek-bizottságok.

1./ *Színész-rendezői szakosztály*	vezetője:	Apáthi Imre
Filmtagozat		Keleti Márton
Játékfilmrészleg		Herskó János
Dokumentumfilmrészleg		Timár István
Szinkronrészleg		Dienes Ferenc
Színháztagozat		Benkő Gyula
Színészrészleg		Sallay Kornélia
Rendezőrészleg		Vámos László
Zenei tagozat		Oláh Gusztáv
Operarészleg		Abonyi Tivadar
Operettrészleg		Gáspár Margit
Revürészleg		Rácz György
Tánctagozat		
Balettrészleg		
Színpadi népitáncrészleg		
Rádiótagozat		
2./ *Dramaturg szakosztály*		Lányi Andor
színházi-tagozat		Kovács András
filmtagozat		Kolozsvári A.
dokumentumfilmtagozat		Bacsó Péter
rádiótagozat		Barnabás Edit
		Dr. Cserés M.
3./ *Szcenikai szakosztály*		Fülöp Zoltán
Díszlettervezőtagozat		Varga Mátyás
Jelmeztervezőtagozat		Nagyajtai T.

Sztanyiszlavszkij-bizottság		vezetője:	Várkonyi Zoltán
Tagjai:	Simon Zsuzsa	Feleki Kamill	Gellért Endre
	Tolnay Klári	Szörényi Éva	Szirtes Ádám
	Bán Frigyes	Gertler Viktor	Herskó János
	Rácz György	Máriássy Félix	Szécsi Ferenc
	Maleczky Oszkár	Gyurkovics Mária	Somló István
	Gács László	Berényi Gábor	Verebes Károly
Vidéki-bizottság		vezetője:	Marton Endre
Tagjai:	Keleti László	Pándi Lajos	Tapolczay Gyula
	Markos József	Rozsos István	Fekete Pál
	Szécsényi Ferencné	Ráthonyi Róbert	Ajtai Andor
	Szemere Vera		
Dísztagok:		Verebes Károly és Gálcsiki János	
Híradó-szerkesztő bizottság		vezetője:	Sebestyén György
Tagjai:	Gálcsiki János	Mádi Szabó Gábor	Horváth Tibor
	Mikó András	Halász Péter	

Jelzet: MNL OL P 2143-18. tétel – 1951.
Géppel írt másolat, saját kezű aláírás és pecsét nélkül.

[22]

Tagfelvétel a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetségbe – színházankénti javaslatok – 1951. szeptember 10.

A dokumentum a szövetség tagjelöltjeinek névsorát tartalmazza színházankénti felsorolásban, amelyet az egyes színházak igazgatói részletes indoklással együtt terjesztettek a szövetség elé. Az indoklások rövid jellemzésként tartalmazzák mind a szakmai, a művészethez fűződő, mind pedig a párttagsághoz, az ideológiához fűződő erényeket. Káderlistát olvashatunk.

Állami Bábszínház
VI. Sztálin út 69.
Színház- és Filmművészeti Szövetségnek
Horváth Ferenc elvtársnak

Az Állami Bábszínház dolgozói közül a Színház és Filmművészeti Szövetség tagjai közé az alábbiakat javasolom:

Dr. Lázár György üzemigazgató elvtárs. A gyakorlati kérdéseken kívül művészeti problémákkal is foglalkozó elvtárs rendezői ambíciókkal. Jó szakmai és ideológiai felkészültséget tapasztaltam eddigi együttműködésünk során.

Szegő Iván főrendező elvtárs. Az elmúlt évadban szakmailag sokat fejlesztette a színházat, azzal a gyakorlati tudással, amit a Szovjetunióban 1 év alatt szerzett. Ideológiai felkészültsége a szakmai munkába való elmélyülésre való törekvése a színház legjobb tagjai közé sorolja.

Jakovits József szobrászművész. A bábkészítés képzőművészeti kérdéseinek egyik legjobb szakértője. Feltétlenül kiváló szakember, elméleti és gyakorlati téren egyaránt. Színházunk fejlődésében egyik legfontosabb szerepet tölti be.

Mészöly Miklós dramaturg. Fiatal káder, szakmai szempontból elsődleges szüksége lenne részére a Szövetség munkájában való részvételre további fejlődésében. Egyelőre írói tudása és a gyakorlat során szerzett tapasztalatokat, valamint az igazgatóság irányító segítsége viszi előbbre szakmai és ideológiai téren.

Könyves Tóth Erzsi színész. Társulatunk egyik legjobb tagja, nagy színpadi múlttal. Méltó arra, hogy a Szövetség tagjai közé tartozzon.

Szöllösy Irén elvtársnő színész. Kiváló bábjátékos, szakmai súlya van. Egyébként a Szövetségben mint a színház patronálója tevékenyen dolgozott addig. Szükséges, hogy szövetségi munkával további fejlődést nyerjen.

Háray Ferenc színészre szintén színészi fejlődése miatt, valamint a bábjátszás elméleti kérdéseivel való elmélyült foglalkozása miatt gondoltam javaslathozatalkor.

Műszaki dolgozóink közül *Kun Gábor világosítót* javaslom, akinek színpadi újításai, a művészeti kérdésekkel való behatóbb és lelkiismeretes foglalkozása indokolja a tagságra való jelölést. Feltétlenül ösztönzőleg hatna rá, s munkatársaira.

Budapest, 1951. szeptember 8.

Bod László
műv.ig.

P.H.

Másolat
Csokonai Színház
Sátoraljaújhely
Horváth Ferenc elvtársnak
Budapest

Szóbeli megbeszélésünk alapján az alábbiakban közlöm azon tagjaink névsorát, akiket alkalmasnak találtunk, hogy a Szövetség tagjainak sorába felvétessenek:

– *Csengery István* üzemigazgató
  lelkiismeretes, pontos odaadó munkájáért.
  Szakmailag kiváló
– *Lendvai Ferenc* rendező
  Képzett, tehetséges rendező. Politikailag jól felkészült párttag, átlagon felüli elméleti képzettségét mindig helyesen használja fel a gyakorlatban.
– *Andaházi Margit* színész
  Igen tehetséges fiatal színésznő, emberi magatartása kifogástalan.
– *Angyal Sándor* színész
  Rendkívül sokoldalú tehetséggel rendelkező fiatal színész, jó emberi magatartása a megbízható, aktív párttag tulajdonságaival párosul.
– *Bicskei Károly* színész
  Színházunk egyik legtehetségesebb férfiszínésze, aki úgy emberi, mint politikai hozzáállásában egy év alatt példás fejlődést mutatott.
– *Békés Rita* színész
  Tehetséges fiatal színésznő, emberi magatartásában kifogástalan, tagjelölt, átlagon felüli politikai képzettséggel, komoly, további fejlődőképességet árul el.

– *Dékány János* színész
  Rendkívül megbízható tehetséges színész. Átlagon felüli műveltsége és a munkához mindenkor kiváló viszonya jellemzi.
– *Hotti Éva* színész
  Szakmailag kiváló, igen tehetséges színésznő. Magatartásában lelkes és odaadó.
– *Bángyörgyi Károly* színész
  Tehetséges színész, munkához való hozzáállása példamutató, szakmailag és politikailag fejlett.
– *Kolár Mária* színész
  Megbízhatósága és a színpad iránti tiszteletével egész tagságunk osztatlan megbecsülését érdemelte ki. Művészetében tehetséges, mint párttag megbízható és fejlődőképes.
– *Kautzky József* színész
  Tehetséges, szakmailag művelt, emberi és politikai magatartásában a legutóbbi megnyilatkozásai komoly fejlődést árulnak el.
– *Lénárd Judith* színész
  Tehetséges, fiatal tagunk. Képzett párttag, szakmailag és politikailag fejlődőképes.
– *Márkus László* színész
  Akadémiát végzett elsőéves tagunk, rendkívül tehetséges és magatartásáról eddig kapott információk alapján felvételét megérdemli.

Tamás elv.[1]

– *Novák István* színész
  Azon igen tehetséges, feltétlen megbízható tagunk, aki minden egyes rábízott feladattal bebizonyítja, hogy hogyan lehet a legkisebb szerepből is nagyot alkotni. Magatartása példás.
– *Spányik Éva* színész
  Társulatunk legtehetségesebb fiatal nőtagja, aki úgy szakmailag, mint magatartásában állandó fejlődést mutat.
– *Szentesi János* színész
  Fiatal színészeink között az egyik legtehetségesebb. Kora és képessége feljogosítják, hogy benne az újtípusú színész kifejlődését biztosítottnak lássuk.
– *Szücs András* színész
  Fiatal tehetséges tagunk, politikailag megbízható, és igen aktív. Magatartásában töretlen fejlődést árul el.

[1] Kézzel írva az oldal aljára.

– *Szedő Lajos* színész
Tehetsége és szakmai tudása a színház majd minden területén kiválóan hasznos taggá teszik. Magatartása kifogástalan, munkához való viszonya odaadó.
– *Thuróczi Gyula* színész
Társulatunk legidősebb színésztagja, akit nemcsak kora, de megbízhatósága, szakmai tudása és magatartása is jogosan tettek színházunk legmegbecsültebb tagjává.

Sátoraljaújhely, 1951. szeptember 8.
Elvtársi üdvözlettel
P. H. Téri Árpád s.k.
igazgató

Másolat
A Vidám Színpad tagjai közül a következőket javasoljuk a Színház- és Filmművészeti Szövetség tagjai sorába.

– Hegedüs Tibor	főrendező
Szenes Iván	dramaturg
Kellér Dezső	konferanszié
– Boross Géza	színész
Dékány László	– „ –
Herczeg Jenő	– „ –
Hollós Melitta	– „ –
Mezey Mária	– „ –
Turai Ida	– „ –

– Hegedüs és Kellér régi bevált szakemberek, kiknél politikai fejlődést is tapasztalunk. Szenes munkáját jól végző szakmailag is fejlődő elvtárs, kiváló munkás lett régebbi munkahelyén.
– Műfajunknak régi kiemelkedő művészei Dékány kivételével, ki fiatalabb, de már eredményeket felmutatott fejlődő színész.

1951. szeptember 9.
Gál Péter s. k.
műv. ig.

Másolat
A Fővárosi Vígszínház az alábbiakban teszi meg javaslatát a Szövetség tagjainak sorába való felvételre:

Tudomásom szerint a színház dolgozói közül az alábbiak tagjai már a Szövetségnek:
Fejér István, Fejes Teri, Rajz János, Markos József (Alfonso), Medgyasszay Vilma, ifj. Latabár Árpád, Romváry Gertrud, Szabolcs Ernő, Vogel Eric, Lengyel Vilmos.

Javasoljuk felvételre:
– *Fényes Szabolcs*, színházunk zenei vezetőjét, akinek tehetsége közismert, művészi rangja kétségtelen, ezzel szemben fejlődésének előfeltétele, hogy a színházi problémákkal a Szövetség munkáján keresztül megismerkedjen.
– *Rácz György* főrendező. Indokolatlannak és érthetetlennek tartjuk, hogy eddig még nem tagja a Szövetségnek. Párttag, munkáját elsőrangúan végzi.
– *Gozmán György* Kétévi vidéki munka emberileg, művészileg egyaránt komolyabbá, elmélyültebbé tette. Színházunk egyik vezető színésze.
– *Koós Olga* Szegeden vezető színésznő és tanácstag volt. Művészileg fejlődő, politikailag komolyan dolgozik. Művészileg érdeklődő.
– *Gáti Sándor* Hasonlóan az előzőhöz, tehetséges fiatal művész. Párttag, aki a közelmúltban öthónapos kultúr-pártiskolát végzett. A Szövetség hasznos, aktívan dolgozó tagja lehetne.
– *Kazal László* Színészi és emberi fejlődésének méltó jutalma lenne a szövetségi tagság. Az ő beválasztásával, valamint
– *Kardos Magdának,* a műfaja legnépszerűbb színésznőjének beválasztásával a Szövetség demonstrálhatja, hogy szakmai arisztokratizmusát a könnyűműfajjal szemben máris igyekszik felszámolni.

1951. szeptember 9.
Fejér István s.k.
művészeti igazgató

Másolat
Színház- és Filmművészeti Szövetség
Budapest

Az Úttörő Színház társulatából az alábbiakat javasolom szövetségi tagságra: (az eddigieken kívül)
– Lengyel Erzsi (Szegedről jött fiatal színésznő. Eddigi jó szakmai munkája és fejlődése alapján.)

– Örkényi Éva (Főiskolát végzett, a *Különös házasság* című film női főszerepét játszotta. Eddigi működése alapján.)
– Sebők Margit (Fiatal színésznő. Több éven át vidéken működött. Az Úttörő Színházban tavaly jól oldotta meg *Az ezred fia*[2] főszerepének alakítását.)
– Dömsödi János (Főiskolát végzett, a színház több darabjában főszerepet játszott. Fejlődő, lelkes fiatal káder.)
– Horváth Jenő (Főiskolát végzett. A színház vezető színésze.)
– Horváth Jenő Főiskolát végzett. A színház főrendezője.)
– Kovács Károly (Régi színész. Politikai magatartása miatt évekig nem játszhatott. Ezévben ismét szerződéshez jutott. Komoly remény van rá, hogy a lehetőségeket megbecsüli, s a színház együttesének erőssége lesz.)
– Szakáts Miklós (Évekig nem volt színházi szerződésben. Jelenlegi magatartása, szakmai fejlettsége ígéret arra, hogy jól illeszkedik be az együttesbe, mint a színház jelentős tagja.)

Budapest, 1951. szeptember 10.

Elvtársi üdvözlettel
Both Béla s. k.
műv. igazgató

Másolat
1591/1951
Madách Színház
Wesselényi u. 62.
Telefon: 424-161

Honvéd Színház
Horváth Ferenc Igazgató elvtárs
Budapest

Mellékelten megküldjük a Madách Színház azon dolgozóinak névsorát, akiket a Színház- és Filmművészeti Szövetség új tagjaiként felvételre javasolunk:

Barlay Gusztáv: Tehetséges, fiatal művész, aki mint színész és mint rendező egyaránt komoly tehetség.
Kátay Vanda: Kitűnő fiatal színésznő, akit tehetsége és politikai beállítottsága méltóvá teszi arra, hogy a Szövetség tagja legyen.
Misoga László: Hosszú idő óta kipróbált, hasznavehető tehetséges tagja a színésztársadalomnak.

[2] Lásd: *Ványa, az ezred fia.*

Uray Tivadar: Régi kiváló színész, aki minden vonatkozásban megérdemli, hogy a Szövetség tagja legyen.
Sólyom László: A Madách Színház egyik dramaturgja, az Írószövetség tagja tagfelvételre javasoljuk.
Gara Zoltán: A Madách Színház díszlettervezője kitűnő nagy gyakorlattal rendelkező, tehetséges művész.
Mihalovszki Erzsébet: A Madách Színház fiatal, tehetséges jelmeztervezője.
Ruzicskay György: Festőművész a Madách Színház díszlettervezője. Színháznál ebben az évben dolgozik először.

P.H.

Elvtársi üdvözlettel
Horvai István megbízásából
Magyarics Lászlóné s. k.
titkár

Budapest, 1951. szeptember 10.

Másolat
Szegedi Állami Nemzeti Színház Szeged, 1951. szeptember 11.
418/951

Színház és Filmművészeti Szövetség
Vezetősége, Horváth Ferenc elvtárs
Budapest

Közöljük, hogy a színház dolgozóiból az alábbiakat tartjuk szövetségi tagságra alkalmasnak: Barsy Béla, Ambrus Edit, Miklósi György, Váradi Árpád, Gémesi Imre, Sugár Mihály színészeket, Szilágyi Albertet és Komor István rendezőket.

Barsy Béla A szegedi színház egyik legjobb színésze. Komoly színpadi képzettsége, hatalmas tapasztalata van. Állandóan foglalkozik a fiatalokkal, eredményesen tanítja őket. Az újfajta hősök, szovjet emberek ábrázolásában élenjár.
Ambrus Edit Főiskolát végzett. Azóta állandóan fejlődik szakmailag, politikailag is. A fiatal színésznők között művészileg az egyik legjobb. A színház minden megmozdulásában részt vesz.
Miklósi György Főiskolát végzett fiatal színész. MDP tagjelölt. Igen fejlődőképes, aktív ember. A fiatalok között szakmailag és ideológiailag egyike a legjobban képzetteknek.
Váradi Árpád Fiatal, fejlődőképes. Igen sokoldalú színész. Aktívan részt vesz a társadalmi munkában is. Ideológiailag állandóan képzi magát.
Gémesi Imre Fejlődőképes színész. Jó alakításait láttuk. A vidéki színházi

héten a *Széles mezők* című színdarab egyik szerepében a bírálat dicséretben részesítette. Aktívan kapcsolódik a mozgalmi munkába.

Sugár Mihály Éveken át tánckomikus volt, a felszabadulás óta erőteljesen fejlődik. Szorgalmasan csiszolja művészetének polgári csökevényeit, egyre inkább jellemszínésszé válik. Az MDP tagja. Igen komoly társadalmi munkát fejt ki. Színházunk operettrendezője.

Szilágyi Albert Rendező. Ebben az évben végezte a Főiskolát. Az MDP tagja. Szakmai és politikai felkészültsége, a Főiskolán és a színházban végzett jó munkája alapján javasoljuk.

Komor István A színház főrendezője. Az MDP tagja. Szakmai és ideológiai képzettsége alapján javasoljuk. A Szövetség ülésein, a Szövetség kommunista aktívája értekezletén eddig is résztvett. Színházunkban őt jelöltük a Szövetség itteni vezérkara vezetőjévé.

Elvtársi üdvözlettel

P.H. Bálint György s. k.
igazgató

Másolat
Ifjúsági Színház
Budapest, VI. Nagymező u. 22-24.

Színház és Filmművészeti Szövetség
Budapest Budapest, 1951. szeptember 12.

Mellékeltem küldjük azoknak névsorát, akiket a Szövetség új tagjaiként javasolunk:

- Csányi László Az elmúlt évben kimagasló alakításaival Színházunk élvonalába került.
- Sivó Emil Az Ifjúsági Színház üzemigazgatója.
- Rákosi Mária A Belvárosi Színház elmúlt évadjában több kimagasló alakítást nyújtott. (*Üzenet az élőknek,*[3] *Bányászbecsület*.)[4]
- Náray Teri Az elmúlt évadban komoly fejlődést mutatott.
- Vámos László A Színház főrendezője.
- Berényi Gábor A Színház rendezője, a leningrádi Színművészeti Főiskola ösztöndíjas hallgatója.
- Czimer József A Színház fődramaturgja.

[3] Jurij Burjakovszkij: *Üzenet az élőknek*. Bemutató: Belvárosi Színház, 1951. január 6. Rendező: Szendrő Ferenc.
[4] Hunyady József: *Bányászbecsület*. Bemutató: Belvárosi Színház, 1951. április 19. Rendező: Szendrő Ferenc.

- Károlyi Béla Tavaly, mint munkásszínjátszó került a Belvárosi Színházhoz. Egy év alatt igazi színésszé fejlődött. Alakításairól az egész sajtó egyöntetűen elismerően írt.

Szendrő Ferenc s. k.
igazgató

A másolat hiteléül:

Tóth Éva s. k.
P.H.

Másolat
Nemzeti Színház
Színház- és Filmművészeti Szövetség
Vezetősége
Budapest

Kérésükre az alábbiakban közlöm Major Tamás igazgató elvtárs javaslatát a színház részéről az új tagokra és a lefordítandó szovjet szakkönyvekre vonatkozóan.

Árva Ferenc
Bagó László
Báffi György
Bessenyei Ferenc
Gosztonyi János
Hindi Sándor
Horkai János
Juhász József
Keres Emil
Lendvai Lajos
Rajczy Lajos
Raksányi Gellért
Siménfalvi Sándor
Sinkovics Imre
Somogyvári Pál
Szemethy Endre
Tassy András
Ferrari Violetta
Győri Ilona
Pártos Erzsi
Titkos Ilona
Zsolt István
Bánát Péter
Mészöly Tibor

Gorcsakov: *A rendezésről.*
Toporkov: *Sztanyiszlavszkijról.*

Budapest, 1951. szeptember 13.

Elvtársi üdvözlettel
Kovács Alice s. k.
titkár

Másolat
Pécsi Nemzeti Színház Kaposvár, 1951. szeptember 19.
Igazgatósága 297/1951

Horváth Ferenc elvtársnak
Színház- és Filmművészeti Szövetség
Budapest

Kedves Barátom,
értesítelek, hogy a Pécsi Nemzeti Színházban 3 szövetségi tag van: Várady Györgyfőrendező, Kálmán György színész és én magam. Új tagokként az itt következő kartársakat hozom javaslatba:

- Kertész Sándor elvtárs, a színház rendezője. Sok éves vidéki tapasztalattal rendelkezik és ezenkívül szakmai-ideológiai továbbképzését sem mulasztotta el. Az operett területén dolgozik és szükségesnek tartható, hogy a könnyűműfaj területén az átlagnál képzettebb elvtársak működjenek azzal a színészanyaggal, amely köztudomásúan a legfejletlenebb.
- Csisztai Andor Főiskolát végzett színész, aki elméletileg igen jól képzett. Társadalmi magatartása úgyszólván hibátlan. Volt főiskolai tanárai jó véleménnyel vannak róla. Mint színész tehetséges.
- Somló Ferenc, a színházi alapszervezet jelenlegi titkára. Itt tartózkodásom óta a legnagyobbfokú művészi és politikai haladást tanúsította. Kitűnő színész, nagyon derék ember és igen jó elvtárs.
- Gombaszögi Frida komoly művészi múltja révén ajánlható, azzal a tendenciával, hogy szövetségi tagként jó befolyást érvényesíthet olyan kollegák felé, akik előtt ez a művészi tekintély értékes.
- Bay Gyula elvtárs tehetséges, fejlődőképes, fiatal színész, a színház DISZ-titkára, akinek művészi, emberi és politikai magatartása egyaránt kielégítő.
- Gordon Zsuzsa a „Vidéki színházak ünnepi hetén” jelentékeny színpadi fellépésével igazolta, hogy a fiatal színészgeneráció egyik legértékesebb tagja.

- Szabó Samu 30 esztendős vidéki múlttal rendelkezik. Pompás színész, rendkívül népszerű, nemcsak a közönség, de pályatársai előtt is.

Szeretettel üdvözöl
Szendrő József s. k.
igazgató

Express P.H.

Másolat
Állami Falu Színház Budapest, 1951. szeptember 19.
Budapest, VII. Madách tér 6.
499/1951. sz.
Honvéd Színház
Horváth Ferenc igazgató elvtársnak,
Budapest

Alantiakban közöljük színházunk azon dolgozóinak névsorát, akiket a Szövetség tagjai sorába javasolunk.

Baksa Sós László, a színház rendezője. Több évtizedes színházi múlttal rendelkezik, szakmánk egyik ismert kádere.

Balogh Lászlóné, a színház művészeti titkára. Beosztásánál fogva, melyet a legnagyobb hozzáértéssel és lelkiismeretesen végez el, megérdemli a Szövetség tagjainak sorába való felvételét és ezzel is elősegítjük továbbfejlődését.

Dr. Bánóczi Dezső, Orbok Endre, Zsudy József, színházunk rendezői. Rendkívül agilis emberek, akik színházunk rövid működése alatt konkrét eredményeket értek el munkájukkal.

Görög Ilona, Tímár László, színházunk dramaturgjai. Beosztásuknál fogva is fontos, hogy a Szövetség tagjai legyenek. Mindketten elég ismert, nagyon aktív elvtársak.

Polgár András, színházunk személyzeti előadója. Becsületes, jóeszű, nagyon megbízható munkáskáder. Úgy a színház, mint továbbfejlődése érdekében rendkívül fontosnak tartjuk tagfelvételét.

Almási József színész, a győri színháztól vettük át. Egyik legaktívabb párttagunk. Nyári szabadságát önkéntes felajánlással a dunapetelei munkálatoknál töltötte.

Bágyoni Géza színész, ismert népdalgyűjtő. Lelkiismeretes, jó munkatársunk.

Dicker Ferenc, Donáth Lili, Pálfi Ferenc munkásszínjátszók. Csepelről vettük át őket. Emberi magatartásuk példaképnek állítható színházunk dolgozói elé.

Kanalas László színész, színházunk pártonkívüli bolsevikje. Fáradhatatlan munkával élen jár. Megérdemli szövetségi tagságát.

Kovács Sándor színész, előbb említett munkatársunk közvetlen munka-

társa. A művészi munkától, a színpadépítésig, társulatán belül mindent készséggel elvégez.

Kővári Gyula, ismert idős színész, lelkiismeretes dolgozója színházunknak. *Szabad szél* zenés vígjátékunk súgó szerepének alakításával mindenki elismerését érdemelte ki.

Lénárd Béla, nagyon aktív régi és ismert színész. Hálás azért, hogy prózai színház szóhoz juttatta.

Rév Erzsi, színházunk dolgozóinak egyik legnagyobb meglepetése. Az ismert „revüsztár" egyik legszerényebb, leglelkesebb tagunk. További előmenetelét nagyban elősegíti szövetségi tagsága.

Sárai Zoltán, nagyon tehetséges, lelkes aktívánk. Egyik motorja társulatának. Felvételre javasoljuk.

Sárosi Mihály, ismert idős színész. A volt „gitár-énekes" fáradhatatlanul dolgozik a színház érdekeiért.

Szalai Judit, színházunk egyik legtehetségesebb tagja. *Gál Anna diadala* című darabunk címszerepét játssza.

Szántó Margit, segédrendező. A jövőben komoly politikai munkát akarunk vele végeztetni. Feltétlenül javasoljuk tagnak.

Tassi Béla a volt Vidám Színház tagja. Becsületes, nagyon lelkes, megbízható káderünk. Megérdemli szövetségi tagságát.

Váradi Pál, a Fővárosi Operett volt tagja. Megbízható, színházunk követelményeinek nagyon megfelelő színész. Precíz, becsületes munkaerő. Feltétlenül javasoljuk tagságát.

Bornemissza Éva, az utóbbi években indokoltan, vagy indokolatlanul sok sérelem érte ezt a véleményünk szerint párthű, régi elvtársat. Itt kezd nálunk kissé magához térni. Szövetségi tagságával is hozzá szeretnénk járulni önbizalma növeléséhez.

Horváth Júlia, a szegedi Nemzeti Színháznak volt tagja. Tehetséges, fiatal színésznő. Továbbfejlődésében komoly segítséget jelent szövetségi tagsága.

Földes Éva, a Nemzeti Színháznak volt a tagja. Lelkesen és örömmel végzi feladatait. Tehetséges, fiatal színésznő.

Lantos Edit segédrendező. A debreceni színháztól került át hozzánk. Egyik legjobb munkaereje színházunknak. Aktivitásával és szerénységével példaképnek állítható dolgozói elé.

Kérjük megállapítani, hogy *Pados István* elvtárs, színházunk üzemigazgatója, a Szövetség tagja-e, vagy sem. Kérjük Igazgató Elvtárson keresztül a Szövetség kiértesítését, hogy amennyiben Pados elvtárs nem lenne a Szövetség tagja, úgy minden körülmények között kérjük felvételét.

Polgár András s. k.		Elvtársi üdvözlettel
személyzeti felelős	P.H.	Mátrai József s. k.
		igazgató

Másolat
Fővárosi Operett Színház
Budapest, VI. Nagymező u. 17. Budapest, 1951. szeptember 20.

A Színház és Filmművészeti
Szövetség Vezetőségének
Budapest

Az alant felsorolt tagjainkat ajánljuk a Szövetségbe való felvételre:

Zentay Anna
A legtehetségesebb fiatal operetténekesnők egyike, akit az operettszínházi sikeres bemutatkozása után az Operaház is meghívott egy Mozart opera főszerepére. Zenei kultúrája igen magas színvonalú, színészi munkája meghaladja a könnyű műfajban megszokott átlagot, a munkához való viszonya példamutató.

Petress Zsuzsa
Kétségtelenül a legtehetségesebb fiatal operetténekesnő, az új embertípus hivatott ábrázolója az operettszínpadon.

Németh Marika
A legnépszerűbb fiatal operettszínésznő, aki az elmúlt esztendőben művészileg és emberileg egyaránt komoly fejlődést mutatott.

Komlóssi Teréz
Nagy perspektívájú fiatal tehetség, aki első szerepléseivel *(Szabad szél, Havasi kürt)* bebizonyította, hogy a legkomolyabb feladatokra is alkalmas. Rendkívül fejlődőképes, nagyon szorgalmasan és elmélyülten dolgozik.

Bikádi György
Az Operettszínház tavaly feltűnt kiváló fiatal színésze, aki úgy művészi munkájával, mint emberi magatartásával rövid idő alatt a vezető operettszínészek sorába került.

Palócz László
A legszebb hangú operetténekesek egyike. Az elmúlt évad során színészileg is igen komoly fejlődést mutatott. Művészi fejlődésének nagy lendületet adna, ha a Szövetség munkájába bekapcsolódhatna.

Dr. Márkus Éva
Az Operettszínház fiatal rendezője, aki a gyakorlati elméleti munkában egyaránt tehetségesnek bizonyult. Művészi fejlődését nagyon nagy mértékben segítené elő, ha a Szövetség munkájában aktívan részt vehetne.

Ormai Miklós
Az Operettszínház rendezői irodájának vezetője, kitűnő művészeti munkaszervező. Rendkívül sokat tanul, elméletileg állandóan képezi magát, fejlődését nagyon nagy mértékben segítené elő, ha a Szövetség munkájában aktívan részt vehetne.

Lányi Olga
Mint színházi szakember főleg az elméleti munka terén (szovjet anyag feldolgozása) igen jól működik. Tapasztalatait a Szovjetunióból hozta magával, ahol 16 éves keresztül színházi vonalon is dolgozott.

Gáspár Margit s. k.
művészeti igazgató

Másolat
Állami Szigligeti Színház Békéscsaba, 1951. szeptember 22.
Szolnok-Békéscsaba

Színház- és Filmművészeti szövetség
Budapest

A Szövetség új tagjaiul javasolom az Állami Szigligeti Színház társulatából Erdődy Kálmán, dr. Herédi Gyula, Náday Pál színművészeket és Hertay Jenő segédrendezőt.

Új társulat lévén művésztagjaink nagy részét még nem ismerjük kellőképen. Ez az oka annak is, hogy művésznőink közül még nem jelöltünk senkit szövetségi tagságra.

A konferencia előkészítésére vonatkozólag kérdésükre közöljük, hogy Szilágyi Bea, a Szövetség függetlenített titkárával való előzetes megbeszélés alapján dr. SzékelyGyörgy főrendező levelező tagként a színészi alkotás problémáihoz készít elő anyagot és azt pár napon belül a Szövetséghez juttatja.

Elvtársi üdvözlettel
Daniss Győző s. k.
igazgató

Másolat
Miskolci Állami Nemzeti Színház Miskolc, 1951. szeptember 25.
Műv./S.137./51

Magyar Színház és Filmművészeti Szövetség
Szilágyi Bea elvtársnőnek

Színházunkban jelenleg a Szövetségnek négy tagja van:
Bozóky István, Bartha Mária, Vass Károly és Agárdy Gábor.

A Szövetség tagjai sorába a következő kartársakat javasoljuk:
Orosz György, Ütő Endre, Szücs László, Besztercei Pál, György László, Patassy TiborKovács Terus, Fehér Tibor, Gaál Lajos párttitkár, Görög Mara.

A konferenciára a következő elvtársak részvételét javasoljuk:
Bozóky István, Orosz György, Vass Károly, Szücs László, Bartha Mária, György László.

Elvtársi üdvözlettel
Siklósi László s. k.
titkár

P.H.

Másolat
Úttörő Színház
Budapest, Paulay Ede u. 35.
288/1951.

Horváth Ferenc igazgató elvtársnak
Budapest

A Színház és Filmművészeti Szövetség tagjai sorába való felvételre pótlólag az alábbiakat javasolom:

- Kende Márta, aki a színháznak tavaly óta s.rendezője, s mind ideológiai képzettsége, mind szakmai munkában megmutatkozó fejlődés indokolja, hogy a Szövetség tagja legyen.
- Sármássy Miklós színész, – idén lett színházunk tagja, utolsó évben a miskolci Nemzeti Színháznál működött, mint a vidéki színházak egyik jelentős színésze.
- Somogyvári Rudolf színész, – Főiskolát végzett, szintén idén lett színházunk tagja, – eddigi működése további fejlődésre nyújt reményt.

Budapest, 1951. szeptember 25.

Elvtársi üdvözlettel:
Both Béla s. k.
műv. igazgató

Másolat
Magyar Rádióhivatal
Budapest, VIII., Bródy Sándor u. 5–7.

Horváth Ferenc elvtársnak
Budapest
Honvéd Színház Budapest, 1951. szeptember 26.

Kedves Barátom!
Az alábbiakban felsorolom a Rádióhivatal művészi dolgozói közül, akiket érdemesnek tartunk Szövetségünk tagjai közé felvenni, illetve, a tagok között ezután is megtartani. Ugyanitt tesszük meg törlési javaslatunkat is.

A régi tagok közül továbbra is szövetségi tagságra javasoljuk:
Szirmai István
Képes Géza
Antal Jánosné
Szász Péter
Képessy József
Lányi Andor
Lóránd Lajos
Szücs Andor

Törlésre javasoljuk a Rádióhivatal állományából (t.i. egyrészük megvált időközben vállalatunktól) a következőket:
Katona Ferenc
Halasi Olivér
Lengyel Vilmos
Hegedüs Zoltán
Szalay Pál
Ujhelyi Szilárd

Új tagokként felvételre javasoljuk:
Szécsi Ferenc főrendezőt

Molnár Mihály
Török Tamás
Horváth Tibor
Ispánki János
Zsurzs Éva
Szász Károly rendezőket

László Endre technikai rendezőt

Balázs János
Bodó György
Gáborjáni Klára
Gönczöl János
Völcsey Rózsi
Rafael Márta színészeket,

Kalmár György
Bárdos László
Aczél Tamásné
Szabó József
Dulcz Gyula dramaturgokat,

Varga Ferenc
Szücs Andor
Halda Aliz
Gyenes György
Szüts László lektorokat.

Valamennyi új tag címe: Magyar Rádióhivatal, Puskin u. 30. Arra kérjük Horváth elvtársat, a tagrevíziókon képviselje azt a kívánságunkat, hogy a Magyar Rádióhivatal – politikai és kulturális súlyához mérten – mennyiségi tekintetben is méltó képviseletet kapjunk a Színház Szövetségben.

Elvtársi üdvözlettel
Cserés Miklós s. k.
dramaturg-főrendező

Másolat
Magyar Híradó- és Dokumentum Filmgyár
Budapest, IX. Könyves Kálmán körút 15.
Budapest, 1951. október 6.

T.
Színház- és Filmművészeti
Szövetség
Titkárságának
Budapest

Az alábbiakban megküldjük szövetségi tagjaink és tagságra javasoltjaink névsorát:

Tagok:
Farkas István gyártásvezető
Sárdi Nándor hangmérnök
Szádvári Zoltánné operatőr
Molnár István osztályvezető
Lakatos Vince rendező
Roszik Gyula rendező

Kertész Pál rendező
Balogh Gyuláné vágó
Gazdag Erinné vágó
Berek Oszkár osztályvezető
Farkas Kálmán operatőr
Valker István rajz o.csop.vez.
Paksi István fővilágosító
Barnabás Edit dramaturg
Nagy László rendező
Kelemen Ferenc gyártásvezető

Tagnak javasoljuk:
Leiter Ernő igazgató
Deák György –»– h.
Bozó Károly osztályvezető
Fekete Károlyné rajz –»–
Timár István rendező
Jancsó Miklós rendező
Kollányi Ágoston rendező
Basilides Ábris rendező
Homoki Nagy István rendező
Váncsa Lajos operatőr
Hildebrand István operatőr
Kerti Lajos operatőr
Purcell Miklós operatőr
Török Vidor operatőr
Bodrossy Félix operatőr
Mestyán Tibor operatőr
Herskó Jánosné operatőr
Rudriguez Endre rendező
Takács Gábor rendező
Préda Tibor rendező
Murányi Istvánné dramaturg
Hajós Magda dramaturg
Kolozsvári Gyula dramaturg
Ramacsa Lászlóné vágó

Ruisz Lajos s. k.
személyzeti o. vez.

P.H.

Másolat
Magyar Szinkron Á.V.
Pártszervezete Budapest, 1951. október 6.
Színház és Filmművészeti Szövetségnek
Budapest

A Szinkron Állami Vállalat pártszervezete az alábbi elvtársakat javasolja a Szövetség tagjainak:
Rendezők:
Dienes Ferenc
Vas János
Mészáros Gyula
Szajkó Ferenc
Dramaturgok:
Szántó Armand
Somló Éva
Bokor Péter
Kőváry Gyula
Kálmán Éva
Szinkron oszt.vez.
Lovas Olga
Dramaturgiai oszt.vez.
Gábor Ernő

Moldoványi József s.k.
párttitkár

Másolat
Kisfaludy Színház Igazgatósága
Győr Győr, 1951. november 12.
506/1951
Korm./Rné.
Színház és Filmművészeti Szövetség
Horváth Ferenc elvtársnak
Budapest

A színház párttitkárával való alapos átbeszélés után a következőket ajánlom szövetségi tagságra: Gárdonyi László, Szakács Sándor, Máriáss József, Pető Endre, Szili János, Pálos Miklós, Földes Gábor, Nádori Margit, Miklós Klára, Pogány Zsuzsa.

Elvtársi üdvözlettel:
P.H. Kormos Lajos s. k.
igazgató

Sürgöny *Másolat*
128 Kecskemét 364 52 5 1320
Színházi Szövetség Bp. Kertész u. 36.

Szövetségi tagságra javasoljuk Pethes Ferencet, Jánokyt, Solymosit, Szokolyt, Kőszegi Gyulát, Pált, Ruttkay Máriát, Károlyit, Takács Margitot és a színház vezetőségéből Velenczeyt, Békést, Malonyait, Karádyt, Székelyt, Andrást stop. Kongresszusra meghívót kérünk Velenczeynek, Békésnek, Karádynak, Székelynek, Pethesnek, Kőszeginek, Paálnak, Jánokynak, Sipos Ilának, Fodor Teréznek. Katona József Színház
1952. május 7.

Személyi javaslatok a május 17-i: „Zártkörű megbeszélés színészek, rendezők, kritikusok”
Színészek:
~~Bessenyei Ferenc~~ *Tompa*
Gábor Miklós
Gobbi Hilda
~~Mészáros Ági~~
Somló István
Szörényi Éva
Ungvári
Bánki
Dajka
Pécsi
Tolnay
Ilosvay
~~Ladomerszky~~
Bulla
Görbe ?
~~Komlós Juci~~?
Mányai ?
Ruttkay Éva
~~Sulyok Mária~~
Szirtes
Horváth J.sz.
Sallay Kornélia
Bárdy
Feleki K.
~~Honthy~~
~~Latabár~~
Gyurkovics M.

Maleczky
Mátyás M.
Osváth
Palló
Rősler
Svéd?
Székely ?
Rátonyi
Homm
Rendezők:
Gellért Endre
Major Tamás
Horvai István
Szendrő Ferenc?
Vámos ?
Várkonyi
Egri ?
Both
Apáthi
Oláh
Nádasdy
Szécsi ?
Bán ?
Fábry
Herskó
Gertler ?
Keleti
Kalmár
~~Kiss~~
Máriássy
~~Ranódi ?~~
Simon Zs.
Kritikusok:
Fekete Sándor
Gyárfás
Mátrai-Betegh?
Kürthy Péter
Bóka

Jelzet: MNL OL P 2143-105. tétel – 1951.
Géppel írt másolat, pecsét és saját kezű aláírások nélkül, rajta kézzel: „Tamás elvtársnak”. Az iraton a dőlt betűvel szedett nevek utólag kézzel betoldva szerepelnek.

[23]

Színház és Filmművészeti Szövetség Kommunista Pártaktívájának vezetőségi ülése – 1951. szeptember 13.

A pártaktívák tagjai a párt alapszervezeteinek vezető tisztségviselői és az élen járó párttagok voltak. A dokumentum a Magyar Színház- és Filmművészeti szövetség kommunista pártaktívája vezetőségének jegyzőkönyve, amelynek fő témája a szövetség népszerűsítése, munkája, illetve konferenciájának előkészítése volt. Gábor Miklós a szövetség négy napja lemondott régi vezetői után készíti elő az új vezetőség munkáját. Fáradtak, leterheltek, fegyelmezetlenek, a vezetőségi ülésen ezeken akarnak segíteni. A filmes és a színházas szakma közötti mentalitásbeli ellentét itt is érzékelhető.

Jelen voltak: Gábor Miklós, Szilágyi Bea, Horváth Ferenc, Szendrő Ferenc, Fehér Imre, Simon Zsuzsa, Illés György elvtársak.

Gábor: Szeretném bevezetőben, ha hoznánk egy olyan értelmű határozatot, hogy a pártaktíva vezetőségének minden egyes tagja fegyelemben, határidő betartásban példaadó kell, hogy legyen. Ez vonatkozik a vezetőségi ülések elkezdésére is. Mindannyian sokat dolgozunk, reggeltől-éjfélig, éppen ezért kell pontosnak lennünk. A szövetség eddigi munkájának egyik legnagyobb hibája a fegyelmezetlenség volt.

Az aktíva vezetősége egyhangúlag elfogadja.

Ismertetem az 1. napirendi pontot:
Szendrő elvtárs ismerteti a közgyűlés értékelését.
2. napirendi pont:
az új szövetségi vezetőség első ülése, az új vezetőség munkába állításának módja, valamint: hogyan fogjuk segíteni az új vezetőséget munkájában.
3. napirendi pont:
A konferencia előkészítő vezérkarának névsorát állapítsuk meg.
Az aktíva vezetőség el-fogadja a napirendi pontokat.

Szendrő: Először beszélek a közgyűlés előkészítéséről, mely kb. szeptember 1-én indult meg. Gábor és Szilágyi elvtársak személyesen beszéltek a színházak vezetőivel és a színházakban lévő vezérkarokkal. Felszólították a vezérkar tagjait, hogy a közgyűlésig terjedő időre, mikor milyen agitációval tudatosítsák a színházak dolgozóiban a közgyűlést. Szeptember 3-án vettem át az agitáció vezetését az aktíva vezetőség megbízásából. Azonnal felvettem a kapcsolatot a színházak vezérkarával, telefonon és személyesen, röpgyűléseken vettem részt. Pénteken az összes színház vezérkarának felelőseivel még egyszer átbeszéltük az előkészületek állását, a problémákat és megállapodtunk abban, hogy minden erőnket a közgyűlés mozgósítására fordítjuk, hogy minden szövetségi tag jelen legyen. Személyes tapasztalataim azt mutatják, hogy nagy érdeklődés kísérte a közgyűlés előkészítését, holott eddig teljes passzivitással viseltettek a színházak dolgozói a szövetség iránt. A helyzet az, hogy a dolgozókban megvan a komoly érdeklődés és törekvés, hogy bekapcsolódjanak a szövetség munkájába, csak eddig állandóan csalódtak a szövetségben, nem kapták azt, amit vártak a szövetségtől, nem érezték azt, hogy segítséget tud nyújtani nekik saját munkájukban. Ha ezt az érdeklődést, ami most feltűnt, meg tudjuk tartani, akkor a szövetség munkáját széles, nagy körre tudja építeni. Mind emellett még mindig van olyan is, hogy nem bíznak eléggé a szövetség munkájában, ennek oka az, hogy pl. az egyik helyen azt mondották, hogy Major és Horvai vezetése fog továbbra is megnyilvánulni. Ez az aggály onnan van, hogy nem bíznak Major önkritikájában, nem érzik őszintének még most sem. Horvaival szemben nem nyilvánult meg ez a bizalmatlanság. A kommunista aktíva megteremtésével megteremtődött a feltétele a jó munkának. Az agitációk során nagyon ötletes fali újságokkal találkoztam, amiken a cikkeket naponta vagy 2 naponta változtatták, ügyes karikatúrákat, pl. amelyik Horvai és Major önkritikáját ábrázolták. Külső dekorációt már kevesebbet láttam (Operett, Ifjúsági Színházban csak). A Madách Színház versenyre hívta ki a színházakat, 3 versenypontban:

- 100%-os megjelenés a közgyűlésen
- legjobb faliújság
- legjobb dekoráció

A Falu Színház ezt még kiegészítette.

A legnagyobb eredmény a közgyűlés előkészítésében, hogy felébredt az érdeklődés a szövetség iránt és ez politikai tartalommal telített érdeklődés. Pl. helyesen látták a Major–Horvai-féle klikk szellemet, mindenki és mindenhol olvasták a Major–Horvai-féle önkritikát. Az utolsó napon az a benyomás alakult ki, hogy a film, a Nemzeti és a Madách Színház részéről vagy technikai okok miatt, vagy a belső agitáció miatt, a szövetségi tagok nagy része nem jelent meg. Kis statisztikát állítottam össze, melyből világosan kitűnik, hogy 315-en jelentek meg a közgyűlésen, ebből 143 tag volt szövetségi tag. Ez azt bizonyítja, hogy nem tudtuk teljes létszámban mozgósítani a tagságot. A tagrevízió egyhangú követelmény mindenhol. A közgyűlésen 23 hozzászólás volt,

a Horvai beszámolóján kívül. Felmerült a könnyűműfaj, a rádió, a film, a színházak problémái, a hozzászólások kiegészítették Horvai beszámolóját. A közgyűlés igen jó visszhangot teremtett, megfelelt a várakozásoknak, kielégítő volt, egy felszabadult hangulat alakult ki. Horvai beszámolója a vélemények szerint kielégítő volt, de Major elvtárs önkritikájáról az a vélemény, hogy még mindig nem őszinte, nem készült fel rá.

A közgyűlés töretlen lefolyását az új vezetőség megválasztásának formája kissé megtörte, akkor vált komolytalanná a közgyűlés, közderültségbe fulladt, ez lerombolta azt a hatást, amit addig el tudtunk érni. Ez azt mutatja, hogy nem beszéltük át eléggé ezt a kérdést, hogy nem a régi lista alapján történő választás folyik, hanem olyan vezetőséget kell megválasztani, amelyik képviselni fogja a színházi dolgozók legszélesebb rétegeit. Úgy kellett volna nekünk is csinálni, mint az Írószövetség konferenciáján, ívekkel, titkos szavazással és így egy kép tudott volna kialakulni az újonnan megválasztott vezetőségről. Ez az elkomolytalanodott hangulat folytatódott Szilágyi Bea elvtársnő alapszabály-módosítási javaslatának felolvasásakor. Az emberek akkor már fáradtak voltak, és Szilágyi elvtársnő nemcsak az alapszabály módosításával foglalkozott. Az alapszabálymódosítást nem tudtuk politikailag alátámasztani. Ezektől eltekintve a közgyűlés jól sikerültnek mondható. Fel tudta kelteni a színházi dolgozók érdeklődését és megteremtette azt a tömeg érdeklődést, amelyből még jobban megtudjuk szervezni a konferenciát. A szövetség életében most fordult elő először, hogy a szövetség megjelent a színházaknál és azt hiszem, az aktíva jó munkájának köszönhető ez is, mint az egész közgyűlés sikeres lefolyása.

Simon Zsuzsa: Szendrő elvtárs beszámolója részletes volt és nagyjából egyetértek vele, de fel kell vetnem, hogy olyan színészek hiányoztak, akiknek ott kellett volna lenniök. Annyi agitációt ki kellett volna fejteni, hogy akik a vezetőségben lesznek, ott legyenek és lehetőleg a vezetőségválasztás előtt, ha már ott voltak, ne menjenek el. A hozzászólások elnyújtották a közgyűlést és egyensúlyt vesztett lett. Helytelen volt, hogy a felszólalóknak 3 és 5 perceket adtunk meg, sőt még beszédjük közben is figyelmeztettük őket, mert hiszen minket az a veszély is fenyegetett, hogy nem akarnak megszólalni az elvtársak, nem beszélnek, nem mondják el a véleményüket. Ezt a konferencián valahogy jobban kell megszervezni, *javaslom:* a hozzászólók ne csak a nevüket adják le a cédulán, hanem azt is, hogy mihez szólnak hozzá. Ebből az elnök csoportosítani tudja a hozzászólásokat és nem folyik szét az egész. (*Az aktíva-vezetőség a javaslatot elfogadja.*) Az első hozzászólásoknál már mondja meg az elnök, hogy hány percig tarthat. Nem értettem egyet Ráday Imre javaslatával, hogy 2 havonta a tagságnak beszámoljon a vezetőség, nem lenne helyes, ha 2 havonta közgyűléseket tartanánk. A szavazásról beszélt Szendrő elvtárs és én 100%-ig egyetértek vele. Helyesebb lett volna az alapszabálymódosítást kiosztani, a régit és az újat is.

A filmesekhez szeretnék szólni egy pár szót: ezer panasz volt a filmesek részéről, jogos panasz, a régi vezetőség ellen, kívánságok az új vezetőség felé. A közgyűlésen se látni, se hallani nem lehetett a filmeseket. Hosszas levelezés után Illés elvtárs írt nekem, hogy ő majd felszólal, közben Kiss József elvtárs hozzászólt, újra kezdődött a levelezés Illés elvtárssal, hogy azért még ő nyugodtan hozzászólhat, mert „egy" filmes már beszélt. Így nem tudjuk összehozni a színházat és a filmet. Kiss elvtárs megemlítette hozzászólásában Karlovy Varyt, ahol járt és ahol találkozott Csirkov,[1] Kados elvtársakkal, beszélt velük. Milyen jó lenne, ha ezt ismertetné nekünk részletesebben Kiss elvtárs, érdekel bennünket, mit mondtak a szovjet elvtársak a mi filmjeinkről, színészeinkről stb.

Illés György: Nem tudtam az utolsó 2 aktíva vezetőségin itt lenni, forgattunk, ezért nem voltam kellően tájékozva sem és ez rányomta bélyegét a gyárban az én munkámra is, ami rossz volt. Az utolsó napokban kapcsolódtam be csak az agitációs munkába, nem kaptam kellő segítséget a szövetségtől, nem tudtam teljesen tájékoztatni a filmgyár dolgozóit, a röpgyűlés közben, melynek feladata volt a közgyűlés megbeszélése és agitáció lépett be Fehér elvtárs, kértem, hogy ő folytassa, folytatta is, merőben ellenkező dolgokat mondva, mint amit addig én mondtam. Hogy ez megtörténhetett, abban mind a ketten hibásak vagyunk, Fehér elvtárs és én, de a vezetőség is. Igaza van Simon elvtársnőnek abban, hogy kevés volt a hozzászólás a filmgyár részéről, ezért kellett nekem egy készületlen, rossz hozzászólást tartanom az utolsó percben. Valóban nem rózsás a helyzet a filmesek részéről a szövetség munkájával szemben, a tagrevízióban látom a megoldás lehetőségét, mert be tudjuk kapcsolni a fiatal munkatársakat és az időseket is. A választás kérdésében azonosítom magam Szendrő és Simon elvtársakkal, részben én vagyok a hibás, mert teljesen gépiessé tettem a szavazást, de ennek a gyökere, hogy a választás módszerével sem értek egyet. Az egész közgyűlés arculcsapásának látom, hogy nyíltszavazással jövünk a közgyűlés elé. Fáradt is voltam és az ottlévőknek már akkori fáradtsága lélektanileg rám is fokozott mértékben átragadt. Az Opera kérdését szeretném még felvetni. Az Opera bekapcsolódásával nem lenn-e helyes, hogy az aktíva vezetőségben legyen egy operista, egy képviselője az Operának, hogy ne álljon elő az az eset, mint tavaly a filmesekkel, ugyanis itt mindannyian a saját ügyünket képviseljük, én pl. a filmet.

Horváth Ferenc: A gyakorlatlanság és kezdetlegesség jeleit viselte magán az előkészítés, de mint positiv eredményt könyvelhetjük el, hogy a vezetőség maga jelent meg a színházakban, ezt a jövőben is gyakoroljuk. Helytelen volt, hogy írásban a magunk számára, és akik foglalkoztak az agitációval azok számára sem rögzítettük le a feladatokat, sillabusz formájában. A tagrevízióval

[1] Borisz Petrovics Csirkov (1901–1982) szovjet színész.

kapcsolatban szeretném, ha Szendrő elvtárs írásban segítségemre lenne most szerzett tapasztalataival. A vezetőség választás ilyen formája, ahogy mi most a közgyűlésen csináltuk, kicsit szégyenteljes 1951-ben. Néhány szóval jellemezni lehetett volna legalább a megválasztandókat. Pártszerűtlen volt, hogy nem szólhattunk hozzá. Az előkészítésnél akarok beszélni a „vezérkar" szónak a helytelenségéről, amiben egy kis fellengősséget, nagyképűséget látok, éppen ezért komolytalan, erről nemis érdemes beszélni többet.

Az alapszabálymódosítás körüli elkomolytalanodását az ülésnek, amit mindannyian észrevettünk, Szilágyi Bea elvtársnőt teszem felelőssé. Nemcsak azért, mert egy bevezető előzte meg az alapszabálymódosítást, hanem azért, mert ez a bevezető rossz volt. Egyetértek Simon elvtársnővel, hogy nem megszabott perceket adni a felszólalóknak, örüljünk neki, hogy az emberek bátorságot vesznek. Most visszatérek Szilágyi elvtársnő beszédéhez. Szilágyi Bea egy jól felkészült beszédet mondott az alapszabálymódosításhoz, jó volt, hogy bevezette, rossz volt azért, mert produkcióvá akart fejlődni. Lehet, hogy az egész anyag szerkezeténél, irányánál fogva adott közvetlen, cselekvő formát, amit Szilágyi elvtársnő egy hatalmas nagy iramban ágyazott bele. Rossz színészi produkció volt, naturalista, ez volt Szilágyi elvtársnő bevezetőjéről a véleményem. A közgyűlésnek ennek a legkedvezőtlenebb időszakában nevetségesnek hatott Szilágyi elvtársnő beszéde.

Bennünket színháziakat nagyon érdekelne, hogy a filmesek milyen beszélgetést folytattak Rákosi és Révay elvtársakkal, tegyék élménnyé azok számára is, akik nem voltak ott. Érdekel bennünket azért is, mert kultúrpolitikailag irányadó. Erre egy külön előadást kellene tartani és kérem a filmes elvtársakat, hogy egy nagyon részletes előadást tartsanak nekünk.

Fehér Imre: Nem akarom menteni a filmgyári agitációt, mert hibák voltak, még pedig olyan, hogy valamilyen okból kifolyólag Révai elvtárs érdeklődött az előkészületi munkák után, erre a titkárság körözvényt bocsájtott ki, hogy jöjjenek a filmgyár dolgozói a közgyűlésre, anélkül, hogy ezt velünk megbeszélték volna. Ezt kénytelenek voltunk leállítani, így egy olyan szituáció teremtődött, hogy „hát mehetünk, vagy sem".

A vezetőséggel kapcsolatban az lenne a kérdésem, hogy ezt a 35 tagú vezetőséget ki fogja irányítani, ez egy kis bizalmatlanságot hint el a tagságban, mert tavaly egy 15 tagú sem dolgozott. Egy Karlovy Vary-beszámoló történt már egyszer a szövetségben, amikoris 3 elvtárs számolt be, és öten hallgatták. Javasolom az új vezetőségnek, hogy tartsuk meg még egyszer, az elvtársak nagyon érdekes és tanulságos dolgokat mondtak.

Szilágyi Bea: Szendrőelvtárs részletesen beszámolt a közgyűlés előkészítő munkáiról. Szeptember 1-én kezdtünk hozzá a nagyobb ütemű agitációhoz, ez a mi hibánk, de megvoltak az objektív okai. Nem számolt be Szendrő elvtárs arról, az elvi előkészítésről, hogy megszerveztük azt, hogy mindenki olvassa el a lapnak azt a számát, ami a bírálat-önbírálattal foglalkozik, beszéljék meg, hogy tudják, miről is lesz szó tulajdonképpen. Hiányosság volt a mi részünkről a hozzászólások előkészítése, itt kapcsolódom Simon Zsuzsa elvtársnőhöz, hogy helytelen félbeszakítani a felszólalókat, sőt ezeket a bátor kiállásokat nekünk még támogatnunk is kell. Szendrő elvtárs részletesen beszélt a színházak felé történt agitációról, de keveset a filmről. Hogy a filmgyárban hibák voltak az agitációnál, az a mi hibánk is, mert nem tudtunk kimenni a filmgyárba, az idő rövidsége miatt, így behívattuk Jancsó és Fehér elvtársakat és így tájékoztattuk őket. Illés elvtárs is megígérte bekapcsolódását, de úgy Illés, mint Fehér elvtársak nem voltak jelen az utolsó aktíva ülésen. Az utolsó napokban döntöttük el, hogy olyanokat is meghívunk a közgyűlésre, akik nem szövetségi tagok, de ehhez az agit.prop. hozzájárulása kellett. Ez okozta a félreértéseket a filmgyárba.

A választással kapcsolatban csak azt szeretném mondani, hogy itt is mi vagyunk a hibásak, de ez olyan okok miatt történt, mint pl. az utolsó pillanatban nem vállalták az elvtársak az elnökséget, nem is volt eléggé előkészítve a választás. Mi azt az utasítást kaptuk, hogy a választást nyílt szavazással folytassuk le, de nem tudtuk a módot eléggé Illés elvtárssal átbeszélni.

A Karlovy Vary filmhét még nincs kiértékelve, ezért amíg a Film Főosztálytól erre engedélyt nem kapunk, ne tartsuk meg.

Legutoljára szeretnék foglalkozni az én felszólalásommal, ami bírálat alá esett. Az én elvemről és szándékomról, amivel felszólalásom készült. Gábor elvtárssal beszéltem, hogy elvileg szeretném így alátámasztani és előkészíteni az alapszabálymódosítási javaslatot, mert akkor mire ideérünk, már mindenki fáradt. Horvai elvtárstól azt az utasítást kaptam, hogy csak hadarjam el az alapszabálymódosítást. Gábor elvtársnak elmondottam, hogy mit akarok mondani, de helytelenül, nem olvastam már fel, igaz ugyan, hogy mikor minden munka megvolt, utolsó este készítettem. Egy célom volt, hogy közvetlen legyen, mindenkihez szóljon olyan nyelven, amihez hozzá vannak szokva tőlem. Nagyon jól látom azt, hogy az emberek szeretik ha közvetlenül szólnak hozzájuk és az alapszabály módosítás mögött, mely ha száraznak is hangzik, a színészek vannak, a színészi munka van mögötte, a szövetségi munka kerete az alapszabálymódosítási javaslat. Mindenki véleményem szerint úgy beszéljen, ahogy tud és ahogy megszokták tőle. A gyors beszéd annak a következménye, hogy nagyon izgatott vagyok, na felszólalok, igyekezni fogok sokat felszólalni és fejleszteni magam ezen az alapon tovább, amin eddig voltam. Hogy színészi produkció volt és pózos, az is lehet, de én igen mélyen átéreztem. Mégegyszer megígérem, igyekezni fogok sokat felszólalni, de a saját szavaimmal, *úgy ahogy azt a közgyűlésen tettem.*[2]

[2] Kézírással kiegészítve

Most a legközelebbi teendőnk, hogy felvegyük a kapcsolatot, a színházakkal, filmmel, rádióval és röpgyűléseken értékeljük ki a közgyűlést, vegyenek részt ezeken a röpgyűléseken a szövetség vezetői, a szövetség tagjai, akik jelen voltak, és akik nem voltak jelen.

Gábor Miklós: A közgyűlés egészében positivummal zárult. Teremtett hibái ellenére egy olyan alapot, amin tovább tudunk dolgozni, sőt azt látom, hogy túlbecsülik a szövetség szerepét, majdnem egy második pártszervezetnek tekintik és majdnem minden bajt a nyakunkba szeretnének sózni, de nem szabad ennek az uszályába kerülnünk. Hangsúlyoznunk és tisztáznunk kell a szövetség feladatait.

Major elvtárs önkritikájához annyit, hogy Major elvtárs kapott egy bírálatot a Párttól, olyan önbírálatot mondott, ami tőle tellett. Az emberekben egy olyan hozzáállást kell teremtenünk Major elvtárssal szemben, hogy Major elvtárs további dolgait a munkájától tegyék függővé. A bírálat olyan volt, amit művészi területen senki nem kapott még. Ha olyan hangokat hallunk, hogy a szövetségben még ma is megvan a klikk szellem, úgy azok ellen élesen kell fellépnünk és ezt a filmesek felé is mondom, mert azok a filmesek, akik még ma is arra hivatkoznak, hogy a szövetség elhanyagolja őket, azok meg akarnak szabadulni a szövetségtől, azok a saját nem megfelelő művészi vonaluk mellett állnak, takargatnak valamit stb. A szövetség eddigi munkája a közgyűléssel lezárult, de aki ezután sem jön a szövetség felé, ott nevelő munkát kell folytatnunk, de akiknél ez nem segít, akik továbbra is szemben állnak a szövetséggel, ott rossz, helytelen művészi és világnézetről van szó. Illés elvtárs hajlamos arra, hogy a nem megfelelő alapokon álló világnézeti emberek uszályába kerüljön, de azt hiszem, hogy Illés elvtársnak megvan a tekintélye ezek előtt az emberek előtt és Illés elvtársnak sokkal harcosabbnak kellene lenni, harcosabban kellene kiállnia. Ez vonatkozik Fehér elvtársra is. Nem véletlen, hogy a film részéről Ti vagytok az aktíva vezetőségében, nekünk követnünk kell Illés elvtárstól, hogy keményebben álljon ki, a szervezési hibákért a felelős[s]ég engem és Szilágyi elvtársnőt terhel. Nem volt helyes az előkészítő munkánál, hogy mindent a magunk kezébe tartottunk, az apró munkákat is, nem készítettük elő eléggé a vezetőségi tagokat sem. Azt szeretném kihangsúlyozni, hogy ami jó volt ebben a közgyűlésben, annak nagyon nagy %-a Szilágyi elvtársnő munkájának köszönhető. Szilágyi elvtársnő közgyűlési felszólalása bennem is olyan hangulatot keltett, mint Horváth elvtársban. Szilágyi elvtársnőnek van egy olyan gondja a munkájában – nem a saját személyét – hanem személyén keresztül, a szövetséget népszerűsítse. Nem helyes az embernek célul tűzni ki maga elé, hogy ő most mindig közvetlen lesz. Sokkal helyesebb lett volna Szilágyi elvtársnő hozzászólása úgy, hogy egyes pontoknál mikor ismertette az alapszabálymódosítást, elmondja, hogy miért kellett módosítani ezt és ezt a pontot. Ez lett volna a közvetlen módja a javaslat beterjesztésének. Célszerűen, egyszerűen kell beszélni. Én nem kételkedem Szilágyi elvtársnő őszinteségében. Azért kellett erről beszélni, mert nem volt jó visszhangja az emberekben. Az emberek a Te sok munkádat nem látták, ezt viszont hallották. Ezt a következő pártaktíva értekezleten ki is kell hozni. Ebben az én felelősségem az, hogy nem ellenőriztem a felszólalást, de abból, amit Szilágyi elvtársnő nekem elmondott, éreztem helytelenségét. A vezérkar kifejezést mi átvettük az Írószövetségtől, mellőzni fogjuk a jövőben. Az utasítás a nyílt szavazásra igaz, de nekünk meg kellett volna mondani, hogy így nem helyes.

Nem tartom helyesnek, hogy az operisták közül egy elvtársat állandóan meghívjunk az aktíva vezetőségébe, de ha az aktíva vezetősége operai problémákkal foglalkozik, azokra az ülésekre meghívhatunk egy operista elvtársat.

Rákosi és Révai elvtársak beszélgetését a filmesekkel a Párt és a Népművelési Minisztérium fel fogja dolgozni és így fog bizonyára nyilvánosság elé jönni.

A közgyűlés értékelése ilyen formán, ahogyan most hallottuk, nem tartom elegendőnek és kielégítőnek, ezt jobban kell kiértékelnünk.

Illés György: Fel kell, hogy vessem azt, hogy Gábor elvtárs helytelen elvi alapokon indult el, amikor a filmesekről beszélt. A mi filmrendezőinknek általában rossz a viszonya a színészekhez, de ezen keresztül megítélni a rendezőket teljesen helytelen. Gábor elvtárs azt is mondotta, hogy a filmesek rossz világnézeteit én támogatom, uszályukba kerülök. Erre szeretném elmondani, hogy volt alkalmam részt venni egy agit.prop. értekezleten, ahol Révay elvtárs is ott volt és akkor azt mondotta: ezek a filmrendezők állnak rendelkezésünkre és ezeket a filmrendezőket legmesszebbmenően támogatja a Párt, a filmgyár. A filmgyár nap mint nap követ el hibákat, aztán engem tesznek felelőssé itt az elvtársak, a hibákért. Nekünk kell közös platformot teremtenünk.

Simon Zsuzsa: Javaslom, hogy a filmesekkel kapcsolatos problémákat, a régieket és az újakat újabb aktíva vezetőségin tűzzük ismét napirendre. (Az aktívavezetőség elfogadja.)

Szilágyi Bea: A Konferencia előkészítésében és ezzel kapcsolatos röpgyűlés keretén belül a közgyűlést ismertetni kellene a színházak dolgozói előtt. A közgyűlés előkészítésében azért nem vontunk be több elvtársat, mert az aktíva vezetőség tagjai nem igen vállaltak munkát, a régi vezetőség pedig már teljesen illuzórikus volt, mi nem akartuk egyedül elvégezni ezt a munkát.

Gábor elvtárstól kapott bírálatra annyit szeretnék válaszolni, hogy nem tűztem ki célul magam elé, hogy közvetlen legyek. Minden beszédnek van jó és rossz visszhangja, úgy látszik csak a rossz jutott el hozzátok, hozzám a

jó, hogy elvileg helyes volt, azt fenntartom, hogy a módja ahogy elmondtam kifogásolható volt, nyilván az idegességem miatt történt.

Gábor Miklós: Ezután rátérünk a második napirendi pontra:
Új vezetőség beállítása és a holnapi vezetőségi ülés kérdése.

Szilágyi Bea ismerteti a szeptember 14-i első vezetőségi ülés napirendi pontjait:
- Ladányi elvtárs üdvözli az új vezetőséget, nagy vonalakban értékeli a közgyűlést, majd javaslatot tesz napirendi pontokra.
- Szilágyi Bea ismerteti a szövetség feladatait.

Gábor Miklós: Javasolom, hogy az új vezetőség számára a munkaterv alapjait nagy vonalakban a pártaktíva vezetősége készítse el, aminek alapján a szakosztályok stb. el tud indulni saját munkaterve elkészítésében.
Felelős: Szendrő Ferenc és Illés György elvtársak
Határidő: szeptember 17.

Szendrő Ferenc: Nem lenne helyesebb, ez nem a munka alól való kibújás akar lenni, ha Szilágyi elvtársnő vagy Gábor elvtárs, azaz kettőtök közül az egyik benne lenne?

Gábor Miklós: Mi Szilágyi elvtársnővel megcsináljuk javaslatunkat.

Szendrő Ferenc: A vezetőségi tagok megjelenése hogy van előkészítve?

Szilágyi Bea: Mindenkivel át van beszélve.

Simon Zsuzsa: Mi a mi teendőnk a holnapi vezetőségi ülésen?

Gábor Miklós: Olyan hozzászólások, amik elősegítik, hogy az egész vezetőség érdeklődjön a munka iránt.

Szilágyi Bea: A stúdió vezetőjére javaslat: Both Béla. Elfogadják az elvtársak?

Fehér Imre: Inkább Gáspár Margit.

Horváth Ferenc: Nem, nem érzem a szakmai bizalmat Gáspár iránt.

Simon Zsuzsa: Jó lenne népszerűsíteni a stúdiót és erre Both Béla nem alkalmas. Javaslom Tolnay Klárit és mi adjunk mellé jó aktívákat. Tolnay Klárit szívesen látják a színházakban.

Stúdióbizottság: Tolnay Klári, Both Béla, Egri István.

Simon Zsuzsa elvtársnő vállalja, hogy Tolnay Klárival átbeszéli a kérdést.

Gábor Miklós: *3. napirendi pont:*
melyben Gábor elvtárs ismerteti a konferencia előkészítő vezérkarának névsorát.

Az egész munka vezetője	Szilágyi Bea
Sajtó	Gáspár Margit és Gyárfás Miklós
Külföldiekkel kapcsolatos munkákért	Horváth Ferenc és Szörényi Éva
Agitáció	Szendrő Ferenc, Illés György és Bán József
Gazdasági, technikai, adminisztráció	Both Béla és Sivó György és Gábor Miklós

Ezenkívül van a beszámolók előkészítése, ami közvetlenül Szilágyi elvtársnőhöz és hozzám tartozik. Úgy gondolom, hogy ez a vezérkar kezében tudná tartani az egész munkát.

Simon Zsuzsa: Kevésnek tartok ennyi személyt, ezenkívül javaslom Bán József elvtársat az előkészítő bizottságba, kitűnő szervező.

Szilágyi Bea: Nem soroltunk fel mindenkit és különben is ezek mellé az elvtársak mellé rengeteg aktíva lesz beállítva.

Gábor Miklós: Javaslom, hogy az aktíva vezetősége a konferenciáig kéthetente üljön össze, konferencia után a szűk vezetőségi ülések előtt, azaz havonta egyszer. (Az aktíva vezetősége elfogadja.)

Jelzet: MNL OL 276. f. 89. cs. 402. őe.
Géppel írt piszkozat, saját kezű aláírás és pecsét nélkül.

[24]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség október 13–14–15-i II. konferenciájának költségvetés-előirányzata – 1951. szeptember 18.

A dokumentum a szövetség II. konferenciájához kapcsolódó költségeket tárgyalja (előirányzott összegekkel) a terembérléstől kezdve a zsebpénzen keresztül egészen a kisebb ajándékokig, mint a cigaretta. Ezen kívül informál a konferencia helyszínéről, a résztvevőik számáról, az éttermi költségekről, a takarítók béréről, tehát az államosítás utáni harmadik évben követhetjük Magyar Népköztársaságban elfogadott ünneplési szokásokat.

A Konferencia színhelye: az új városháza tanácsterme V. Váci u. 62

A résztvevők száma:[1] *550*

Meghívók, nyomtatványok	Ft	1.000.-
Blokk-tömbök[2]	– „ –	10.200.-
(kötve, arany felirattal 600 db á 17.-Ft)		
Dekoráció	– „ –	12.000.-
(A tanácsterem, valamint a lépcsőfeljárat földsz.– második emeletig, kapubejárat gazdagon feldíszítve)		
Gyorsírók, gépírók díjazása[3]	– „ –	6.000.-
(Óránként kb. 200.-Ft, napi 10 óra munkaidő)		
Plakátok	– „ –	700.-
Terembér és takarítás	– „ –	3.000.-
(A Tanácsnak fizetendő terembér, valamint a lépcsőház és a terem takarítása mindhárom napon)		
Dobogó-építés	– „ –	800.-
A terem befogadóképességének növelésére a legutolsó sorok mögött egy dobogó felépítésére van szükség)		

[1] A lap oldalán kézzel írt megjegyzés: *Számozott helyek!*
[2] Major Tamás, Gáspár Margit példánya megtalálható az OSzMI történeti tárának kéziratgyűjteményében.
[3] A lap oldalán kézzel írt megjegyzés: *Fordítás?*

Kisegítő-személyzet díjazása	Ft	2.000.-
(Ruhatáros, megafon szerelő-kezelő, liftes, portás stb.)		
Büfé	– „ –	27.000.-
(mindháromnapon délelőtt és délután, napi 9.000.-Ft)		
Ebéd	– „ –	60.000.-
[4](*mindhárom napon* a Béke szálló kupolatermében, vagya Gellért szálló csarnokában à 36.- Ft, naponta 20.000.-Ft)		
[5]*Szállítás, autóbuszok*	– „ –	14.000.-
(Az ebédekhez a konferencia résztvevőit 10 autóbusz vinné. Ezek bére napi 4.500.-Ft Kisebb szállítások: felirati táblák, írógépek szállítása)		
Virág-díszítés	– „ –	5.000.-
(A terem, lépcsőház, kapualj, büfé gazdagon feldíszítve a Virágért Váll-tól kölcsönzött virágokkal)		
Autó költség	– „ –	7.200.-
(1 kocsira már kb. 9 nappal előbb szükség van 12 napra á 300.-Ft = 3.600.- további 2 kocsi a konferencia előtti napokra 6 napra á 300.- = 3.600.-		
Fényképek	– „ –	5.000.-
(A külföldi vendégek fogadása, a konferenciáról készített felvételek a sajtó és a vendégek részére)		
Vidéki résztvevők költségtérítése	– „ –	18.100.-
(Színházaktól kb. 42-en, TSZCS-ből kb 11-es 53 személy útiköltség, élelmezési és szállásköltség 4 napra személyenként 340.-Ft)		
Budapesti dolgozók, sztahanovisták napidíja[6]	– „ –	
(20 személy á 50.-Ft naponta)	– „ –	3.000.-
Jutalmak, díjazások[7]	– „ –	4.000.-
*Küldönc, kézbesítési költsé*gv	– „ –	1.000.-
Posta-költség	– „ –	1.000.-
Ajándékok a Konferencia résztvevői részére	– „ –	33.000.-
(könyv vagy dísztárgy á kb.60.- Ft)		

[4] A lap oldalán kézzel írt megjegyzés: *500-fő?!*
[5] A lap oldalán kézzel írt megjegyzés: *?*
[6] A lap oldalán kézzel írt megjegyzés: *?*
[7] A lap oldalán kézzel írt megjegyzés: *?*
[8] A lap oldalán kézzel írt megjegyzés: *?*

Protokoll-előadások költségei[8]	– „ –	38.000.-
Operaház előadása	– „ –	5.000.-
Nemzeti Színház előadása	– „ –	10.000.-
Déryné[9] filmelőadás a Fórum moziban	– „ –	3.000.-
Összesen	Ft	252.000.-

KÜLFÖLDI VENDÉGEKKEL KAPCSOLATOS KIADÁSOK:

A vendégek száma: *10*

Budapesti tartózkodás: 8 nap

Szállásköltség	Ft	4.000.-
(Margitszigeti Nagyszálló napi 50.-)		
Élelmezési költség (napi 65.-)	– „ –	5.200.-
Zsebpénz[10] (napi 50.-)	– „ –	4.000.-
Elő- és utóprogramok költségei	– „ –	15.000.-
(esténként vacsora-utáni, színház-utáni együttlétek vezetőségünk tagjaival az egyes vendégekkel külön-külön 8 napon át		
Autó-költség (10 kocsi à napi 300.-)	– „ –	24.000.-
Útiköltség térítés	– „ –	20.000.-
(személyenként átlag 2.000.-)		
Tolmács-költség	– „ –	12.800.-
(20 fő napi 80.-Ft)		
Tolmácsok ellátási költségei	– „ –	6.400.-
(20 fő személyenként napi 40.-Ft)		
Kisebb ajándékok		
(cigaretta, stb. 10 személy részére á 80.-Ft	– „ –	800.-
Távirat, telefon költségek	– „ –	2.000.-
(külföldre küldött táviratok)		
Ajándékok (személyenként kb. 800.-Ft	– „ –	8.000.-
Vegyes kiadások (tartalék)	– „ –	6.800.-
(pl. esetleges kirándulások Dunapetelére vagy valamelyik vidéki színház meglátogatására, stb.)		
Összesen	Ft	109.000.-

[9] A *Déryné* című film (1951). Rendező: Kalmár László.

[10] A tolmácsoktól ide egy kézzel történő átnyilazás mindkét helyen kérdőjellel.

Összesítés:

Általános költségek	Ft	252.000.-
Külföldiekkel kapcsolatos költségek	Ft	109.000.-
Összes kiadások	Ft	361.000.-

Budapest, 1951. szeptember 18.

Fenyő Imre	*Szilágyi Bea*
adm.titkár	függetlenített titkár

Jelzet: MNL OL 276. f. 89. cs. 396. őe.

Géppel írt beadvány, saját kezű aláírásokkal és a Színház- és Fimművészeti Szövetség körbélyegzőjével.

[25]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciájának előkészítése – 1951. szeptember 25.

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség 1951. októberi konferenciáját előkészítő anyag, amely tartalmazza a konferencia részletes programját, a felkért (férfi) előadók névsorát, a szervezéssel kapcsolatos feladatokat, a (főként női) felelősöket. A dokumentum a konferencia fő célkitűzéseként a színház- és filmterület egységes elvi-művészi kérdéseinek megvitatását határozta meg a dramaturgia, a színjátszás és a rendezés területén, kiemelt figyelemmel a Sztanyiszlavszkij-módszerre és a pozitív színpadi hős kérdéskörére.

A Konferencia előkészítésének főbb szempontjai:

Konferencia időpontja: október 13–14–15.
időtartama: 9–6-ig, (ebéd, büfé)
Konferencia jelentősége:
Konferencia feladatai
Konferencia menetrendje
Konferenciával kapcsolatos feladatok
Konferenciával kapcsolatos feladatai a Pártszervezeteknek

A Konferencia jelentősége

Kultúrforradalom jelentősége a színházon és filmen belül. Színház- és filmművészetünk fejlődése, szovjet elvtársak segítsége a Párt bírálata nyomán tette szükségessé és követelővé a művészet elvi kérdéseinek felvetését és tisztázását ilyen széles keretek között.

Kultúrforradalmunk sikeres harcainak egyik eredménye, színházi területen az a fordulat, amely lehetővé tette színházaink átszervezését és ezzel kapcsolatban a színházak munkáinak minőségi emelkedését, a film és színház kapcsolatának tisztázását és elmélyítését. Ennek a fordulatnak egyik következő és döntő lépése lesz a Konferencia.

A Konferencia feladatai

Tisztázni a színház- és filmterület alapvető egységes elvi művészi kérdéseit a dramaturgia, színjátszás és a rendezés területén. Pl. a rendező és drámaíró viszonyát, rendező és színész viszonyát.

A Sztanyiszlavszkij módszer jelenlegi megvalósítását színházi és filmterületi munkánkban.

A Pártosság kérdését.

A pozitív hős megjelenítésének kérdését, stb.

Mindezt a kritika és önkritika legbátrabb alkalmazásával. A Szövetség a kritika és önkritika központjává kell váljon. Tehát a Konferencia főfeladata az eddigi művészi munka értékelése, a pozitívumok és negatívumok nyílt elvi bírálat alapján való feltárása és a felvetődött elvi kérdések megvitatásával, az elkövetkezendő munkák alapjának lerakása.

A Konferencia menetrendje

- Dramaturgiai beszámoló — Tartja: Nádasdy Kálmán
- Vita
- Színészi alkotómunka. — Tartja: Ladányi Ferenc
- Vita
- Rendezői alkotómunka. — Tartja: Gellért Endre
- Vita

A Konferencia előkészítésének feladatai:

Vezető színészek, rendezők vezetésével a legaktuálisabb elvi problémák kidolgozása és művészi aktívákon (vagy másképp is lehet nevezni) való megvitatása.

Faliújságcikkek elvi kérdések felvetésével foglalkozzanak.

Általában az agitáció súlypontja a vezető színművészek aktivizálása – az elvi kérdések megtárgyalásával is – a Konferencián való részvételre.

Az előkészítés fő szempontjai

Az agitáció nyílt elvi bírálat alapján történjen. Az elvi kérdéseket soha ne általánosítva, hanem mindig a színház munkájához kapcsolva, konkrét példákon keresztül vessék fel. Ne féljenek az ellenséges nézetek megnyilvánulásától, igyekezzenek minden legelrejtettebb ellenállást politikusan felszínre hozni. Ne dorongolják le az embereket.

A színházon belüli klikkek ellen így és itt az agitációs munkával vegyék fel a harcot.

A Szövetség pártaktívája a Konferencia előtt értekezletet tart, a Pártszervezetek segítsék ennek az értekezletnek a munkáját is.

Az agitációs előkészületek vezetője Szilágyi Beaés Szendrő Ferencelvtársak. Az agitációs csoportok a színházakban már megszervezetten működnek. A Szakszervezet már utasította egy értekezleten a titkárokat a munka támogatására.

A Pártszervezetek feladata az eddigi és az ezutáni munka támogatása és ellenőrzése.

Budapest, 1951. szeptember 25.

A konferencia forgatókönyvének vázlata.

1951. október 13. szombat

8	óra	45	Pár szavas üdvözlés. Az elnökség felkérése.	15 perc
9	- „ -		Elnöki megnyitó (Somlay)	15 - „ -
9	- „ -	15	Békedeklaráció	5 - „ -
9	- „ -	20	Nádasdy Kálmán beszámolója	1 ½ óra
10	- „ -	50	Szünet	30 perc
11	- „ -	20	Kovács András elvtárs hozzászólása	45 - „ -
12	- „ -	05	Két szabad hozzászólás (10-10 perc)	20 - „ -
12	- „ -	25	Külföldi vendég hozzászólása	20 - „ -
12	- „ -	45	Szabad hozzászólások (Írószövetség)	50 - „ -
1	- „ -	35	Ebéd	1 ½ óra
3	- „ -	05	Írószövetség hozzászólása, egyéb hozzászólások	1 - „ -
4	- „ -	05	Külföldi vendég hozzászólása	30 perc
4	- „ -	35	Zárszó	1 óra

1951. október 14. vasárnap

8	óra	45	Elnöki megnyitó	5 perc
8	- „ -	50	Ladányi Ferenc beszámolója	1 ½ óra
10	- „ -	20	Szünet	30 perc
10	- „ -	50	Major Tamás elvtárs hozzászólása	45 perc
11	v	35	Külföldi vendég hozzászólása	30 perc
12	- „ -	05	Hozzászólások	55 perc
1	óra		Ebéd	1 ½ óra
2.	- „ -	20	Szabad hozzászólások	2 óra
4	- „ -	30	Zárszó.	1 óra

1951. október 15. hétfő.

8	óra	45	Elnöki megnyitó	5 perc
8	- „ -	50	Gellért Endre beszámolója	1 ½ óra
10	- „ -	20	Szünet	30 perc
10	- „ -	50	Bán Frigyes elvtárs hozzászólása	1 óra
11	- „ -	50	Szabad hozzászólások	30 perc
12	- „ -	20	Külföldi vendégek hozzászólása	30 perc
12	- „ -	50	Ebéd	1 ½ óra
2	- „ -	20	Szabad hozzászólások, külföldi vendégek hozzászólása	1 óra 50 perc
4	- „ -	10	Hozzászólása.	50 perc
5	- „ -		Zárszó Keleti Márton	15 perc

A Konferencia forgatókönyve.

1951. október 13. szombat

8	óra	45	Párszavas üdvözlet, elnökség felkérése	10 perc
8	- „ -	55	Elnöki megnyitó (Somlay)	15 - „ -
9	- „ -	10	Békedeklaráció (Szörényi Éva)	5 - „ -
9	- „ -	15	Nádasdy Kálmán beszámolója	1 ½ óra
10	- „ -	45	Szünet	20 perc
11	- „ -	05	Szabad hozzászólások	30 - „ -
11	- „ -	35	Kovács András hozzászólása	45 - „ -
12	- „ -	20	Írószövetség hozzászólása	25 - „ -
12	- „ -	45	Egy külföldi vendég hozzászólása	15 - „ -
13	óra		Ebéd	1 ½ óra
14	- „ -	30	Szabad hozzászólások (~~Írószövetség~~)	1 óra
15	- „ -	30	Külföldi vendég hozzászólása	30 perc
16	óra		Szabad hozzászólások	1 óra
17	óra		Zárszó	1 óra

1951. október 14. vasárnap

8	óra	45	Elnöki megnyitó	5 perc
8	- „ -	50	Ladányi Ferenc beszámolója	1 ½ óra
10	- „ -	20	Szünet	20 perc
10	- „ -	40	Major Tamás hozzászólása	45 - „ -
11	- „ -	25	Szabad hozzászólások	30 perc
11	- „ -	55	Külföldi hozzászólások	20 perc
12	- „ -	15	Szabad hozzászólások *(Író Szöv)*[1]	45 - „ -
13	óra		Ebéd	1 ½ óra
14	- „ -	30	Szabad hozzászólások	2 ½ óra
17	- „ -		Zárszó	1 óra

1951. október 15. hétfő

8	óra	45	Elnöki megnyitó	5 perc
8	- „ -	50	Gellért Endre beszámolója	1 ½ óra
10	- „ -	20	Bán Frigyes hozzászólása	1 óra
11	- „ -	20	Szünet	30 perc
11	- „ -	50	Szabad hozzászólások *(Író Szöv)*[2]	50 - „ -
12	- „ -	40	Egy külföldi vendég hozzászólása	20 perc
13	óra		Ebéd	1 ½ óra

[1] Kézzel írva
[2] Kézzel írva.

14 óra	30	Szabad hozzászólások	30 perc
15 óra		Külföldi hozzászólások	30 - „ -
15 - „ -	30	Szabad hozzászólások *(Urbán Ernő)*[3]	1 óra
16 - „ -	30	Hozzászólás	1 ½ óra
18 óra		Zárszó	10 perc

Feljegyzés a Színház- és Filmművészeti Szövetség október 13-14-15-i II. Konferenciájának előkészületeiről.

A Konferencia előkészítésével járó feladatokat 5 főcsoportra osztjuk.
1./ csoport: Politikai Feladatok
2./ csoport: Káderfeladatok
3./ csoport: Gazdasági és technikai feladatok.
4./ csoport: Propagandafeladatok.
5./ csoport: Adminisztrációs feladatok.

Az 5 főcsoport felelőséül a következő elvtársakat javasoljuk:
Politikai feladatok: Gábor Miklós elvtárs, adminisztrátora: Pallósné
Káderfeladatok: Szilágyi Bea elvtársnő, adminisztrátora: Pallósné
Gazdasági és technikai feladatok: Both Béla és Mátray József elvtársak. (Egyik elvtárs sem tudja egyedül vállalni ezzel a feladatcsoporttal járó ellenőrzési és irányító munka nehézségeit.) Adminisztrátoruk: Fenyő Imre
Propaganda feladatok: Szendrő Ferenc elvtárs, adminisztrátora: Szirákiné
Adminisztrációs feladatok: Fenyő Imre, adminisztrátora: Szirákiné

Az öt főcsoport munkáját a következő részletfeladatokra osztottuk fel:

Politikai feladatok.
- Révai és Horváth elvtársak felkérése. Felkérik: Ladányi, Gábor és Szilágyi elvtársak
- A Konferencia *forgatókönyve*. Elkészíti: Horvai Istvánelvtárs
- Hozzászólások. *Dramaturgiai hozzászólásért* felelős: Kolozsvári elvtárs. Színészi alkotó munka, felelős: Major elvtárs. Rendezői alkotó munka, felelős: Pártos Géza
- Elnöki megnyitó és zárszó. Megnyitót tartja: Somlay elvtárs. Felelős: Major elvtárs. Zárszót tartja: Keleti Márton elvtárs. Felelős: Máriássy Félix elvtárs.
- Üdvözlő táviratok. Elkészíti és az üdvözlendőkre javaslatot tesz: Bozóky István elvtárs.

[3] Kézzel írva.

- Békedeklaráció. Elmondja: Szörényi Éva
- A Konferencia jelmondatai. Összeállítja: Forgács István elvtárs
- Külföldiek ügyei. Felelős: Horváth Ferenc

Káder-feladatok.
- Díszelnökség, elnökség, elnökökre személyi javaslat és ezek felkérése. Felelős: Gáspár Margit és Ruttkai Éva elvtársnők. *Határidő:* október 29.
- Meghívások az egész ország területére. Felelős: Balla Katalin, adminisztrátora: Szirákiné. *Határidő:* október 1.
- Protokollelőadások névsorának összeállítása. Felelős: Balla Katalin elvtársnő, adminisztrátora: Szirákiné. *Határidő:* okt. 1.
- Rendező gárda. Személyi javaslatot tesz és felkéri az illetőket Gálcsiki János. *Határidő:* október 1.

Gazdasági és technikai feladatok.
- Költségvetés. Felelős: Szilágyi Bea és Fenyő Imre. (Készen van.)
- Étkezés megszervezése és ellenőrzése. Felelős: Tapolczay Gyula, adminisztrátora: Fenyő Imre
- Közlekedés, autóbuszok megszervezés és ellenőrzése. Felelős: Verebes Károly, adminisztrátora: Fenyő Imre
- Gyorsírók. Felelős: Fenyő Imre és Baloghné elvtársnő
- Tolmácsügyek. Felelős: Kis József elvtárs, adminisztrátora: Fenyő Imre
- Kísérők. Személyi javaslatot tesz, felkéri, instruálja és ellenőrzi: Győző László
- Nyomtatványok, plakátok. Felelős: Fenyő Imre és Kemény György
- Ültetési rend összeállítása asztalnál és teremben. Felelős: Ilosvay Katalin

Propaganda-feladatok.
- Agitáció
- Program (kivéve külföldiek)
- Sajtó-iroda
- Rádió*közvetítés és film*felvétel.
- Fényképezés.
- Dekoráció.

Személyi javaslatot tesz a részfelelősökre Szendrő elvtárs *október 1-ig*

Elnökségek

1. nap	Somlay Artúr elnök	*oldalt ülnek:*	Gyurkovics Mária
	Gobbi Hilda helyettese		Gertler Viktor
	Szendrő József		Szabó Iván

	Illés György	Máté György	
	Szabó Ferenc	Veress Péter	
	Gáspár Margit	Pán József	
	Agárdi Gábor	Kiss József	
	Máriássy Félix	Pécsi Sándor	
	Kodály Zoltán	8 külf. vendég	
	Tóth Aladár	8 tolmács	
	2 külf.vendég	3 tszcs. dolgozóvendég	
	2 tolmács	5 üzemi	– „ –
délután	Simon Zsuzsa elnök	*oldalt*	ugyanazok
	Téri Árpád helyettese		
	Gózon Gyula		
	Tőkés Anna		
	Háy Gyula		
	Bán Frigyes		
	Dayka Margit		
	Urbán Ernő		
	Fodor János		
	Ferencsik János		
	2 külf.vendég		
	2 tolmács		
2.nap.	Gábor Miklós elnök	*oldalt ülnek:*	Farkas Ferenc
	Gellért Endre helyettese		Vályi Zoltán
	Mészáros Ági		Daniss Győző
	Makláry Zoltán		Sarkadi Imre
	Osváth Júlia		Ranoldi László
	Latabár Kálmán		Marton Endre
	Kovács András		Földes Mihály
	Zenthe Ferenc		Angyal Sándor
	Gordon Zsuzsa		8 külf.vendég
	Herskó János		8 tolmács
	2 külf.vendég		3 tszcs. dolgozó vendég
	2 tolmács		5 üzemi – „ –
délután	Szendrő Ferenc elnök	*oldalt ülnek:*	ugyanazok
	Horváth Ferenc helyettese		
	Balázs Samu		
	Szörényi Éva		
	Tolnay Klári		
	Svéd Sándor		
	Beszterczei Pál		
	Honthy Hanna		
	Illyés Gyula		

	Barsi Béla		
	2 külf.vendég		
	2 tolmács		
3.nap.	Szilágyi Bea elnök	*oldalt ülnek:*	Rajz János
	Horvai István helyettes		Fehér Klára
	Nádasdy Kálmán		Aczél Tamás
	Apáthy Imre		Markos József
	Szemes Mihály		Kadosa Pál
	Hegyi Barna		Sárközi István
	Hámos György		Selmeczi Mihály
	Cserés Miklós		Déry Tibor
	Szirtes Ádám		8 külf.vendég
	Báthy Anna		8 tolmács
	2 külf.vendég		3 tszcs.dolgozó vendég
	2 tolmács		5 üzemi – „ –
délután:	Keleti Márton elnök	*oldalt ülnek*	ugyanazok
	Major Tamás helyettes		
	Miklós Klára		
	Bozóky István		
	Solymosi Imre		
	Oláh Gusztáv		
	Székely Mihály		
	Bihari József		
	Harangozó Gyula		
	Benkő Gyula		
	2 külf.vendég		
	2 tolmács		

A Konferenciával kapcsolatban szabadmozgási igazolványt a következők kapnak:

Háziasszonyok:
Vezető:
Tapolczay Gyula
Somló Éva
Birkás Lilian
Sándor Judit
Mátyás Mária
Ferrari Violetta
Barta Zsuzsa
Fónay Márta
Olty Magda
Vadász Ilona

Honvéd Színház:
Gáti György
Lelkes Ágnes
Pándi Lajos
Békés Itala
Árvai Ágnes
Kohut Magda
Madách Színház:
Körmendi János
Pádua Ildikó
Szentpál Mónika
Kátay Vanda

Bánky Zsuzsa
Sennyei Vera
Szemere Vera
Komlós Juci
Ruttkay Éva
Sulyok Mária
Romváry Gertrúd
Ilosvay Katalin
Gombos Katalin
Náray Teri
Németh Marika
Vidéki Bizottság:
Vezető:
Marton Endre
Pécs: Komlós Teréz
Szeged: Dajbukát Ilona
Miskolc: Lázár Mária
Debrecen: Vámos László
Győr: Seregi László
Szolnok: Havadi Ilona
Kecskemét: Vadász Ilona
Rendezőgárda:
Vezető:
Gálcsiki János
Filmgyár:
Bánk László
Révész György
Nemzeti Színház:
Kállai Ferenc
Ferrári Violetta
Bagó László
Somogyvári Pál
Hindi Sándor (Gábor)
Győri Ilona
Operett színház:
Keres Emil
Komlóssy Teréz
Pálfalvy Éva
Úttörő Színház:
Apor Noémi
Joó László
Sallay Kornélia
Ifjúsági Színház:
Csákányi László
Rozsos István
Szekeres József
Főv. Vígsz.:
Koós Olga
Bábszínház:
Szőnyi Kató
Operaház:
Fülöp Viktor
Vashegyi Ernő
Fényképezés:
Mádi-Szabó Gábor
Kovács Ferenc Magyar Fotó
Murai György
Szabó Vladimir

Jegyzék
kitüntetett művészeinkről, akiknek képeit a Konferencia színhelyén kifüggesszük.

Somlay Artúr
Major Tamás
Gellért Endre
Bihari József
Balázs Samu
Gobbi Hilda
Mészáros Ági
Tőkés Anna
Gózon Gyula
Makláry Zoltán
Székely Mihály
Palló Imre
Nádasdy Kálmán
Ferencsik János
Gyurkovics Mária
Osváth Júlia
Oláh Gusztáv
Fülöp Zoltán
Báthy Anna
Svéd Sándor
Harangozó Gyula
Fodor János
Rösler Endre
Budanovits Mária
Gáspár Margit
Honthy Hanna
Latabár Kálmán
Bán Frigyes
Simon Zsuzsa
Illés György
Hegyi Barna
Keleti Márton
Pán József
Görbe János
Pécsi Sándor
Tolnay Klári
Ladányi Ferenc
Dayka Margit
Horvai István

színészi hagyományaink
Bajor Gizi
Rátkay Márton
Ódry Árpád
Sugár Károly
Törzs Jenő
Csortos Gyula
Hegedüs Gyula
Varsányi Irén
Jászai Mari

Jegyzék a konferencián készítendő fényképekről

Valamennyi küldöttség érkezése	14	db
– „ – elnökség – „ –	6	– „ –
Előadók	3	– „ –
Hozzászólások	32	– „ –
Protokollelőadásokon	6	– „ –
Záróbanketten	8	– „ –
	69	db.

1951. okt.13-14-15-i Konferencia költségelőirányzata
A Konferencia színhelye: az új Városháza tanácsterme (V. Váci u.62.)
A résztvevők száma: 550

Meghívók, nyomtatványok	Ft	1.000.-
Blokk-tömbök (kötve, arany felirattal 600 db á 17.-Ft)	– „ –	10.200.-
Dekoráció		
(A tanácsterem, valamint a lépcsőföljárat földsz.- második emeletig, kapubejárat gazdagon feldíszítve)	– „ –	10.000.-
Terembér	– „ –	1.800.-
– „ – *-fűtés*	– „ –	300.-
– „ – *takarítás* mindhárom napon (lépcsőház, stb.) (festés, ablakozás utáni takarítás)	– „ –	1.000.

Dobogó-építés		– „ –	800.–
(A terem befogadóképességének növelésére a legutolsó sorok mögött egy dobogó felépítésére van szükség)			
Gyorsírók, gépírók díjazása		– „ –	6.000.–
(óránként kb. 200.-Ft, napi 10 óra munkaidő)			
Plakátok		– „ –	700.–
Kisegítő-személyzet díjazása			
(ruhatáros, megafon szerelő-kezelő, liftes, portás stb.)		– „ –	2.000.–
Büfé			
(mindháromnapon délelőtt á.7.000.-)		– „ –	21.000.–
Ebéd			
(mindhárom napon személyenként 30.-Ft naponta 16.500.-)		– „ –	49.500.–
Szállítás			
(ebédhez szükséges anyagok, írógépek, stb.)		– „ –	2.000.–
Virágdíszítés			
(A terem, lépcsőház, kapualj, büfé gazdagon feldíszítve a Virágért Váll.-tól kölcsönkapott virágokkal)		– „ –	5.000.–
Autóköltség		– „ –	7.200.–
(*1 kocsira* már kb. 9 nappal előbb szükség van *12 napra* á 300.– Ft	3.600.–		
további *2 kocsi* a konferencia előtti 3 napra és a konf. tartamára *6 napra* á 300.–	3.600.		
Fényképek			
(A külföldi vendégek fogadása, a konferenciáról készített felvételek a sajtó és a vendégek részére)		– „ –	5.000./
Jutalmak, díjazások		– „ –	4.000.–
Túlóradíjak		– „ –	750.–
Küldönc, kézbesítési költség		– „ –	1.000.–
Postaköltség		– „ –	1.000.–
Átvitel		Ft	130.250.–

Budapest, 1951. október 11.

SZÁMLA-MÁSOLAT
T. Magyar Színház és Filmművészeti Szövetség
Budapest.

SZÁLL. LEV. SZÁMLA	DARAB	EGYSÉRÁR	FORINT	
1616	600	tömb piros műbőr kötésben, arany nyomással 180 kg.	17.—	10.200.—

azaz Tizenkettőezerkettőszáz 00/00 forint.

Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel –1951.
Géppel írt piszkozat, a Magyar Színház- és Fimművészeti Szövetség fejléces papírján, pecsét és saját kezű aláírások nélkül.

[26]

Megjegyzések a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. konferenciájának költségvetéséhez – 1951. szeptember 29.

A dokumentum a költségvetés kiegészítése, mivel nem érkezett meg előre a szövetség számlájára az az összeg, mely biztosította volna a konferencia zavartalan, nyugodt lebonyolítását. A szövetség titkára, Szilágyi Bea újraszámolta a keretet, és a csökkentett költségekkel újra benyújtotta (feltehetően) a pártnak az elszámolást és tervezetet egyben. A novemberben korrigált költségvetés utolsó tétele a szövetség volt elnökének, a november 10-én öngyilkosságot elkövetett Somlay Artúrnak a temetésére szánt virág ára. 1589 forint.

Pártunk ezév tavaszán megbírálta a Szövetség eddigi munkáját és meghatározta további feladatait. Újból leszögezte: Szövetségünk alapvető feladata a színház- és filmművészeti dolgozók szakmai, ideológiai fejlesztése, a kulturális tömegmozgalomhoz való közelhozása, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok színházi és filmművészeti eredményeinek és módszereinek népszerűsítése, haladó hagyományaink feltárása, a kulturális egységfront megteremtése.

Pártunk bírálata és útmutatása alapján, a Szövetség eddigi területi felépítését, amely mindezen feladatoknak végrehajtására nem bizonyult megfelelőnek átszerveztük, létrehoztuk Szövetségen belül a Kommunista Aktívát, új vezetőséget választottunk. Az új vezetőség felmérte színház- és filmművészetünk fejlődését, amely a szovjet elvtársak segítsége és a Párt irányítása, valamint bírálata nyomán óriási lépésekkel halad előre – és szükségesnek látta, hogy a művészet elvi kérdéseinek felvetését és tisztázását egy széleskörű munkaértekezlet keretén belül megkezdje. Ezért elhatározta, hogy október 13-14- és 15-én megrendezi a Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciáját.

A Konferencia feladatai:

- A Konferencia főfeladata az eddigi művészi munka értékelése a pozitívumok és negatívumok nyílt elvi bírálat alapján való feltárása, a felvetődöttelvi kérdések megvitatása, az elkövetkezendő munkánk alapjainak lerakása.
- Tisztázni a színház- és filmterület alapvető egységes elvi művészeti kérdéseit, a dramaturgia, a színjátszás és a rendezés területén, hozzákezdeni ezzel is a film- és színházi terület elszakadásának felszámolásához.
- Tisztázni az elmélet jelentőségét művészi munkánkban.
- A pártosság kérdését.
  Mindezt a kritika- és önkritika legbátrabb alkalmazásával.
- A Konferencia feladata, hogy bőséges anyagot adjon az október 15-30-a között meginduló Sztanyiszlavszkij-köröknek, a Szövetség munkatervében szereplő függetlenített munkaközösségek munkájához, további viták és ankétok megrendezéséhez.
- A vidéki színházak és a pesti színházak közötti távolság megszüntetéséhez nagyban hozzájárul majd ez a Konferencia, erre bizonyíték a Vidéki Hét hatalmas eredménye, amely úgy a budapesti, mint a vidéki színházak további munkájához igen nagy segítséget nyújtott.

A Konferencia jelentősége:

A Kommunista Aktíva megalakulásával, a Szövetség átszervezésével, az új vezetőség választásával kapcsolatos agitációs munkálatok során, a művészeti terület dolgozóinak érdeklődése a Szövetség felé fordult. Az agitáció még jobban felkeltette a már eddig is megnyilvánult érdeklődést az elvi kérdések iránt, úgyhogy a színház- és filmterület dolgozóinak legjobbjai most már követelően szükségesnek érzik a Konferencia megtartását.

A Konferenciára külföldi vendégeket is meghívtunk. Szovjetunióból, Kínából, a népi demokráciákból és a demokratikus Németországból. Színház- és filmművészetünk eddigi munkája során még nem fordult elő, hogy ilyen támogatás mellett vitathassuk meg nagyjelentőségű elvi kérdéseinket. A Konferenciát külsőségeiben is mindenképpen méltóvá kell tenni belső tartalmához, feladatához. De nemcsak méltóvá kell tennünk, hanem úgy is kell megszervezzük, megrendezzük, hogy a legmegfelelőbb körülmények között elmélyülten dolgozhassunk ezalatt a három nap alatt. Olyan kell, legyen ez a Konferencia úgy belső tartalmában, mint külső formájában, hogy méltók legyünk Pártunk segítségére, a Szovjetunióból jövő elvtársak megtisztelő látogatására.

A Konferencia költségvetését a takarékosság követelményeinek állandó szem előtt tartásával, minden legapróbb részletkérdés alapos megvitatásával és illetékes helyen való tájékozódás alapján készítettük el. Számoltunk a lehetőségekkel, a követelményekkel, egész országunk, népgazdaságunk követelményeit és lehetőségeit mindig szem előtt tartva.

Biztosak vagyunk benne, hogy a Konferenciával Szövetségünk népünk kulturális felemelkedését jól szolgálja és a Konferencia jó befektetése lesz népgazdaságunknak és ez a hatalmas összeg bőségesen visszatérül a Konferencia eredményeiben.

Elvtársi üdvözlettel
Szilágyi Bea
függetlenített titkár

Budapest, 1951. november 16.

Szövetségünk Konferenciájának költségeire, a tényleges kiadások fedezésére szolgáló Ft 50.000.- összegű átutalást még mindig nem kaptuk meg, bár ismételten azt közölték velünk, hogy egészen hamarosan megkapjuk az említett összeget. – Többször rámutattunk azokra a nehézségekre, amelyek így előálltak, hiszen az inkasszióra benyújtott számlákat nem tudjuk kiegyenlíteni és több mint 12 napon át Szövetségünk folyó kiadásaira semmiféle fedezetünk nem volt, teljesen pénz nélkül állottunk.

Alantiakban azt mutatjuk ki, hogy melyek azok a fennálló tartozások és Szövetségünk folyamatos működésével kapcsolatban melyek azok a kötelezettségek, amelyek miatt az 50.000.-Ft átutalás további késésének esetében, a Szövetség működésében zavarok állnának elő és feladatainknak eleget tenni nem tudnánk:

Tartozásaink amelyeket máris ki kellett volna egyenlítenünk:

Posta közp.járműtelep (Konferencián külföldiek autói)	4.575.-
Ibusz	504.-
Bútorvásárlásért	2.361.-
Magyar Fotó /fényképek/	2.066.-
VIRÁGÉRT Váll. (közgyűlés – Somlay A.temetése)	1.589.–
	11.095.-
A Nemzeti Banknál folyószámlánkon rendelkezésre áll	1.898.–
hiányzik tehát pillanatnyilag:	9.197.–-

A Szövetség folyamatos működésével kapcsolatban[1]
e hó végéig szükséges kiadások:

adók, SZTK-illeték	2.900.–
telefon, postaköltség	2.200.–
alkalmazottak félhavi fiz.	3.200.–
irodaszerek	300.–
nyomtatványok (jegyzőkönyv sokszorosítás stb.)	3.000.–
Folyóiratunk deficitjének megtérítése	16.000.–
Alkalmi díjazások (gyorsírók, stb.)	2.000.–
kiküldetési, közl.költségek	1.000.–
kulturális célok (ankétok stb.)	3.000.–
Bútor, felszerelés beszerzése	4.000.–
	37.600.–

[1] Az összegek mellett az oldalon kézzel írt jegyzet: *Szilágyi fizetése?*

Szükséges tehát, hogy mihamarabb érkezzék 46.797.– Ft
számlánkra minimum:

Elvtársi üdvözlettel
Fenyő Imre *Szilágyi Bea*
titkár

Feljegyzések a Konferencia költségelőirányzatához – változások.

Ebéd Az újabb szempontok szerint az ebédelést két turnusban az új Városháza helyiségeiben oldjuk meg, a Gundel étterem által. Az ételeket nem betálalva, hanem előre kiadagolva szolgálják fel. Előétel nem lesz. Az ebéd ára személyenként 30.– Ft, naponta 16.500.– 49.500–

A korábbi előirányzatnál 11.500.– Ft-tal kevesebb.

Szállítás Elmarad az ebéddel kapcsolatos autóbuszköltség, így kisebb szállítások felirati táblák, írógépek, edény és élelmiszerek szállítása……2.000.–

A korábbi előirányzatnál kevesebb 12.000.– Ft-tal

Budapesti dolgozók, sztahanovisták napidíja A SZOT titkársága útján megoldható, hogy az üzemek fizetik, tehát ez a tétel, 3.000.– Ft előirányzatunkból kimaradhat.

Tolmácsok díjazása megváltozik.
Tolmácsdíjak:

10 fő napidíj 8 napra	á.30.–	2.400.–
10 – „ – ellátási költség 8 napra	á. 65.–	5.200.–
Költségmegtérítés 10 fő á.300.–		3.000.–
		10.600.–

Korábbi előirányzatunknál 8.600.–Ft-tal kevesebb.

Büfé Az újabb szempontok szerint csak délelőtt lesz
díjmentes büfé, tehát 3 nap á. 7.000.– Ft 21.000.–Ft

Korábbi előirányzatunknál 6.000.– Ft-tal kevesebb.

Protokollelőadások költségei: Amennyiben nem a teljes előadások költségét fedezzük, hanem a Konferencia résztvevő és a budapestiek családtagjai részére 1000 jegyet biztosítunk, szintén majdnem az összes helyeket igénybe vesszük. Az Operaházban és a Nemzetiben néhány III. emeleti karzati hely marad fenn, a filmelőadásnál pedig 1000 személy a Fórum filmszínházba be sem fér, tehát az előadást a Vörös Csillagban kellene tartani. Amennyiben

tehát ez utóbbi szemponthoz tartanánk magunkat és nem az összes férőhelyeket vennénk igénybe, kiadásaink 38.000.–Ft-ot tennének ki. Amennyiben pedig protokollelőadásszerűen valamennyi férőhelyet lefoglalnánk, úgy 39.500.–Ft a kiadás. Ebben az összegben kb. 600.–Ft a filmszínház díszítése, amelyet mint mondották, nekünk kell fedezni.

Autóköltség Kiegészítésképen számításba kell venni a sofőrök fogyasztását, miközben valahol várakoznak.

10 fő	8	napon át	á. 30.–	2.400.–
1 – „ –	12	– „ –	á. 20.–	240.–
2 – „ –	6	– „ –	á. 20.–	240.–
				2.880.–Ft

Ezzel az összeggel előirányzatunk emelkedik.

Tisztázandók a következők:

Külföldiek útiköltség-térítése. A Külügyminisztérium útján tudható meg, hogy az egyes személyek részére kell-e egész, vagy fél útiköltséget téríteni.

Külföldiek szállás költsége. A Szovjetunióból érkező delegátusokkal kapcsolatban az Írószövetségnek ilyen kiadásai egyáltalán nem voltak. Meg kell tudni, hogy miképpen lesz ez most.

Dekoráció. Az Írószövetség annakidején küldöttségileg megkérte Pongrácz elvtársat, intézkedjék olyan értelemben, hogy a Tanács hatáskörébe tartozó Dekoráció Vállalat ezt a szolgáltatást díjmentesen adja.

Szállodai elhelyezés A Margitszigeti Nagyszálló részéről közölték, hogy bizonytalan tudnak-e helyet biztosítani, mert olyan értesítést kaptak, hogy abban az időpontban Szovjetunióból érkező parasztküldöttség lesz Budapesten. E küldöttség létszámát még nem tudják. Kérik *sürgősen jelentse be a Népművelési Min. igényünket a Szálloda és élelmezési keresk. Központnál, József tér 7. ahol ütközés esetén az igényeket elbírálják és intézkednek.* A napi ellátás ára előétellel 75.–, előétel nélkül 65.– Mi ez utóbbit állítottuk költségvetésünkbe.

Szilágyi Bea

Jelzet: MNL OL 276. f. 89. cs. 396. őe.
Géppel írt tisztázat, saját kezű aláírással.

[27]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciája – Bozóki István megnyitóbeszéde – 1951. október 13.

Bozóky István, a Miskolci Nemzeti Színház igazgatója, nyitóbeszédében három távirat tartalmát ismerteti, amelyeket a szövetség Rákosi Mátyásnak, a Szovjetunió Művészeti Szövetségének és a Béke Világtanácsának küld. A táviratok fatikusak, arról szólnak, hogy van magyar színház- és filmművészet, mely mintának a szovjetet tekinti, céljának a béke megtartását.

Bozóki István: Tisztelt Konferencia!

A Konferencia elnöksége javaslatot tesz három távirat küldésére. Az idő előrehaladott volta miatt a táviratok tartalmát ismertetem csak röviden.

Az első táviratot Rákosi elvtársnak küldenők. (Hosszantartó, meg-megújuló, lelkes, ütemes taps és felkiáltások: Éljen Rákosi!), amelyben a Konferencia köszönetét fejezi ki azért a támogatásért, amelyben a Párt részesítette művészetünket és Szövetségünket is, s amelyben megfogadjuk Rákosi elvtársnak, hogy szívünk minden vérével, agyunk minden gondolatával, alkotó munkánk minden pillanatával népünket szolgáljuk, az emberiség ügyét szolgáljuk, a béke ügyét szolgáljuk, hogy ezzel a mi munkánkkal is erősebb bástyájává tesszük országunkat, a béke táborának.

A második táviratot a Szovjetunió Művészeti Szövetségének küldenők (lelkes taps), amelyben a Konferencia háláját fejezi ki a Szovjetunió felszabadító harcáért, háláját és köszönetét fejezi ki a szovjet művészek példáiért és gyakorlati segítségéért és amelyben leszögeznők, hogy harcunk a békéért, népünk jövőjéért, az emberiség haladásáért közös és e harcban büszkén vállaljuk magunkat a szovjet művészek fegyvertársainak, mert úgy érezzük, hogy népeink barátságának elmélyítéséért folytatjuk munkánkat, mert tudjuk, hogy ezzel őseink legszebb álmait, legjobb hagyományait és népünk óhaját váltjuk valóra.

A harmadik táviratot a Béke Világtanácsához intéznők (hosszantartó, lelkes taps), amelyben a Konferencia a magyar színház és film művészei nevében annak tudatában, hogy milyen hatalmas, agitatív erő van a színház és a film művészeinek kezében, világosan és félreérthetetlenül foglal állást a béke megvédéséért folytatott harcban. Úgy érezzük, hogy akkor vagyunk hűek nagy és szent hivatásunkhoz és akkor vagyunk méltóak népünk bizalmára

és szeretetére, ha munkánkat az emberiség haladásának, népünk haladásának, a béke megvédésének szellemében végezzük. Ezért köszöntjük Konferenciánkról a Béke Világtanácsot és rajta keresztül minden művészt, aki alkotásaival, úgy mint nagy klasszikusaink, az emberiség közös ügyét, a haladás ügyét, a béke ügyét szolgálja. (Nagy taps.)

Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel – 1951.
A felszólalás géppel írt változata, aláírás és utólagos betoldások nélkül.

[28]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciája – Gertler Viktor hozzászólása – 1951. október 13.

*Gertler Viktor filmrendező felszólalása a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciáján, amelyben a színészet – filmszínészet, a színész – rendező viszonyairól és az utánpótlás nehézségeiről beszél. Gertler önéletírása (*Az én filmem, *1942) után majdnem egy évtizeddel később, a második háború után összegzi filmrendezői gondolatait, ez a dokumentum kiemelt érdekessége. Hevesy Iván 1925-ös könyve* (A filmjáték esztétikája és dramaturgiája) *után a filmszínész munkáját aprólékos részleteiben ez a felszólalás hozza közel a szövetségben tömörülő szakmához.*

A SZÍNÉSZI JÁTÉK…
A színész és filmrendező viszonya

Elöljáróban meg kell jegyeznem, hogy az anyag annyira nagy és gazdag, a kérdések olyan sok ágazatát öleli fel, hogy kimerítő tárgyalására egy ilyen előadás keretében nem vállalkozhatom, inkább csak kiragadott részletekkel próbálom meg a legfontosabb kérdéseket érinteni.

Nem tartom az előadás feladatának, hogy az erre vonatkozó, ugyancsak rendkívül gazdag, szovjet szakanyagot ismertessem, hiszen ez valószínűleg ismert, minthogy könnyen megszerezhető. A mi viszonyaink gyakorlati tapasztalatait próbálom meg inkább összefoglalni.

I. Színész és filmszínész
Ha a filmen való színészi játék kérdéséhez nyúlunk, elkerülhetetlenül felmerül az a már sokat vitatott kérdés, létezik-e külön filmszínészet.

A kérdés megválaszolásánál igyekszem rámutatni néhány olyan pontra, ahol a színész alkotómunkája a filmen sok helyen eltér a színpadi alakítás módszereitől, éppen a film technikailag meghatározott sajátos jellegénél fogva. Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy a színészi emberábrázolás alapjai a filmen is éppúgy, mint színpadon a Sztanyiszlavszkij-módszer alapján nyugszik; a szocialista-realista színészi alkotás éppen olyan követelmény, mint a színészi munka bármely másik területén.

Ezért ha bővebben foglalkozom is azzal, hol térnek el a film alkotó módszerei a színházétól, nem azért teszem, mintha bármiféle elvi különbség lenne a kétféle alkotási módszer között, hanem azért foglalkozom a különbségekkel, mert éppen azoknál a nehézségeknél amiket a film jelent a színészi munka számára, lép előtérbe a filmrendező, fokozott munkája, neki kell ezeken átsegíteni a színészt. Ennek az összeműködésnek az érdekében a színésznek fokozott bizalomra van szükségük a rendezővel szemben és ezeknek a nehézségeknek a legyőzésével fokozottan kell kialakítani a színész és filmrendező egymással való jó viszonyát.

Mik tehát azok a különbségek, amikből az említett nehézségek erednek?

A szerep felfogása.

A színészi appercepció két irányú: érzelmi és értelmi. Ha a színész kezébe adok egy szerepkönyvet, amelyikben pl. egy orvosprofesszor alakját kell alakítania, akkor az első átolvasás után a színészben valamiféle elképzelés alakul ki a megformálandó figuráról, annak külső és belső adottságairól. Először azonban inkább csak sejtik, érzik, hogy milyen embert kell megformálni, hosszú, részletes, analitikus munka eredményeképp jut el odáig, hogy értelmileg is tisztázza pl. az említett orvosprofesszor társadalmi körülményeit, jellemének a környezetéből, végső fokon az egész társadalmi körülményeit az egész társadalmi rendszerből folyó szükségszerű megnyilvánulásait. A szerep elmélyült ábrázolásához mind az egyik, mind a másik féle appercepció egyformán szükséges. Vivien, a Puskin-színház vezető rendezője ezt a következőképp fogalmazza meg: „Érzelemmel gondolkodni, – érzelmet értelmesen kifejezni". Ebben az analitikus munkában segíti a színészt a rendező. Már a szerep felfogásánál mutatkozik az első komolyabb eltérés a színház és a film között. Színháznál az olvasópróbáktól a premierig próbák hosszú sora adja meg ennek az analitikus módszernek a lehetőséget. Minthogy a filmnél ez a lehetőség sokkal kisebb mértékben van meg, ezért a filmrendező munkájának szuggesztívebbnek, s minthogy rövidebb idő alatt kell elérnie ugyanezt az eredményt – módszeresebbnek kell lennie.

Hangsúlyosság.

Rendezőink elégszer tapasztalhatták, hogy még a legjobb színházi színész is gátlásokkal küzd a térbe való belekomponálás megoldásában. Idegen számára a gesztus és a mimika: lecsökkentése. Ebben a tekintetben gyakran esnek mindkét véglet hibájában, a túlságos lecsökkentéstől, a túlságos kihangsúlyozásig. Megszívlelendő Cserkaszovnak a példája, aki nagy szeretettel emlékszik meg az Eisensteinnel való munkájára. A *Rettenetes Iván*[253] című filmben kiemíeli a Fülöp metropolitával való jelenet egyik részletét és azzal foglalkozik, milyen lehetőséget nyújt a színészi alakítás számára pl. a közeli felvétel. Az említett jelenetben 50 cm-es gépközelben kell végigmennie a szobán és közben arra ügyelnie, hogy alakja ne essék ki a képmezőből. Fokozott mértékben igényli a színész átélési képesség a technika szolgálata (az operatőr kötései: élesség, képkompozíció, hang, mikrofon) jó lenne, ha Cserkaszov példájából színészeink is megszívlelnék azt, hogy a film beállításai és a sokszor ebből adódó nehézségeket is ne megszorításnak tekintsék, hanem lehetőségnek a színészi alakítás fokozott kifejezésére. A színpadtér hangsúlyossága többé-kevésbé meghatározott, s ennek a térnek a fókusza a […][2] a hangsúlyosság mélységben vagy magasságban általában véve fokozatosan csökken. Ehhez még hozzájárul a maszk, a jelmez, világítás és a színészi gesztus és dialógus hangsúlyozása. Ezeknek az összehangolása a színpadi rendező feladata. A filmrendező munkáját az bonyolítja, hogy az említettekhez még hozzájárul a plánok és a gépmozgás hangsúlyossága. Egy-egy kocsizással vagy daruzással fortissimókat, crescendókat lehet elérni. Ritmikai és dinamikai zűrzavarok jöhetnek ki abból pl., ha ezeket a mozgásokat nem a mondanivalónak, a jelenet ritmusának megfelelően alkalmazzuk. Legfrissebb példát erre vonatkozólag legújabb filmemből, az *Ütközet békében*[3] egyik jelenetéből meríthetek. Az altábornagy két hősiesen viselkedő honvédet őrmesterré léptet elő. Az aktus végeztével a két színészről a gép daruzik a mögöttük felsorakoztatott harckocsi zászlóaljra. Ez a mozgás realizálva nem felel meg az eredeti elképzelésnek, ezért a jelenet végső összeállításában ki fogom hagyni, mert azt az érzést kelti, mintha a két színészt a süllyesztőben hagytam volna. A gépmozgást kihagyva a két színész félközeliről egyenesen a beállítás véghelyzetére fogok vágni. A ritmus, a dinamika, a tempó ilyen fontos szerepe miatt ismételten ki szeretném hangsúlyozni, hogy rendezőnek jó füllel, jó ritmusérzékkel kell bírnia.

A cselekmény nem kronologikus felvétele.

A színpad egy-egy próbánál, akkor is, amikor egy felvonásnál kisebb egységet próbálja, így a színész egészében próbálja és alkalma nyílik arra, hogy felfejlessze a szerepet, hiszen folyamatában elejétől-végéig többízben végigéli és így a kiragadott részleteket is be tudja helyettesíteni az egészbe. Filmnél a rendezőnek kell átadnia a színész számára az előző jelenetek ritmusát, dinamikáját. (Legtöbbször olyan előző jelentét, ami talán csak később kerül felvételre, tehát csak a rendező fantáziájában van még meg.) A színésznek ezt el kell hinnie, lekontrolálni nem tudja. Ez egyben a rendező részéről óriási felelősséget jelent a színésszel szemben. Az ebből eredő hiba is egyik oka lehet annak, hogy egyes kitűnő színészek egy-egy filmszerepben gyengébbek a szín-

[1] A *Rettegett Iván* Szergej Eisenstein kétrészes, de háromrészesre tervezett befejezetlen filmje, melynek első része 1945-ben, második része 1958-ban készült.

[2] Olvashatatlan kifejezés az eredetiben.

[3] *Ütközet békében* (Gertler Viktor, 1951).

padi alakításaikban nyújtott formájuknál. A mondottak összegzéseképp idézni szeretném Cserkaszov egyik találó mondását: „Kezdő színészkorom óta mindig tiszteltem a rendezői tekintélyt. Én ezt a színész mesterségbeli kötelességének tartom. A rendező hivatásához tartozik viszont, hogy ezt a tekintélyt kiharcolja."

A szerep fejlődése.
A próbamódszer tekintetében nemcsak az a különbség, hogy a színpadi színész elejétől végigjátsza a szerepet, hanem az is, ami ebből szükségszerűen adódik: hogy az egyes próbákon, sőt még premier után is állandóan javíthat, csiszolhat az alakításán. Ebben nagy mértékben segít a közönséggel való kapcsolat, minthogy a hatások közvetlen ellenőrzése lehetőséget nyújt arra, hogy újabb és jobb ötletek szülessenek. A filmnél minden próbát jóvátehetetlen premier követ.

Külső körülmények.
A külső felvételek terep adta lehetőségei, a témakör sajátosságából folyó vagy ezen kívülálló nemvárt körülmények módosíthatják, néha teljesen fel is fordíthatják a rendező színészmozgató elképzeléseit. A rendező esetleges bizonytalanságai befolyásolja nemcsak a színész, hanem a többi munkatárs munkáját is. Ilyen pillanatokban gyorsan és biztosan kell határozni. Fokozottan veszi igénybe a színész átélési készségét pl. az egészen új rendezői utasítás. Ennek a beidegzésére alig egy-két próba áll a színész rendelkezésére. De fokozottan van szükség a színészi önfegyelemre is. A színháznál az előadás időtartama, a közönség jelenléte nemcsak a fejlődés részese, de egyben szuggesztív fegyelmező tényező is. A filmnél a hajnaltól, késő estig való fárasztó munka, az egyes beállítások közötti átépítési zaj mind fokozottabban veszi igénybe a színész idegrendszerét. A külső felvételek esőben, fagyban, hőségben, tűző napon, nehéz terepen folynak. Mindezekhez a legnagyobbfokú optimizmusra van szükség. Ehhez való erőt a színész csak magából meríthet, az alkotómunkához való optimista, jókedvű hozzáállással.

II. Tapasztalatok rendezői munkamódszerekről.

Eddigi pályafutásom alatt mindig azt vallottam, hogy a színész nemes anyag a rendező kezében. Az a tapasztalatom, hogy sok rendező ezt nem ismeri még fel eléggé, a színészt nyersanyagnak tekinti, diktatórikus módszereket használ, a színész véleményét meg nem hallgatva, parancsnokként viselkedik.

Elengedhetetlenül fontosnak tartom a színész bevonását a munkába. Elvem az, hogy mielőtt a magam elképzelései szerint formálnám, előbb ismerjem a színész elképzelését.

Sztanyiszlavszkij-munkamódszerének leírásában az átélésnél beszél arról, hogyha egy színésznek valamilyen drámai mozzanatnál a megfelelő élményanyag alapja hiányzik, akkor megpróbál valamilyen más, ehhez hasonló, megfelelő élményből kiindulva eljutni a kívánt érzéshez. Saját gyakorlatomból ezt a módszert fokozottan szoktam alkalmazni akkor is, amikor egy színész egy kiragadott drámai mozzanatban nem tudja azt a hatást adni, mintha az egészet maga építené fel. Ilyenkor egy-egy pregnánsabb utalással ezt az asszociatív módszert követve próbálom meg a színészt a kívánt hatáshoz elvezetni.

III. A kétféle munka különbözőségének néhány pontját a fentiekben ismertetve megpróbálok rátérni az e pillanatban fennálló *hiányosságaink* felvetésére, hogy közösen megkeressük ezeknek a hiányosságoknak a megoldását.

Próbahiány. Ma már mind a színészek, mind a rendezők részéről egyre gyakrabban ismétlődő panasz. Természetesen a film többé-kevésbé meghatározott gyártási tartama miatt a próbalehetőségek még hosszú ideig eléggé korlátozottak maradnak. Az adott lehetőségeken belül a színészektől is várjuk, hogy ezen saját lelkiismeretük szerint segítsenek. El kell érni, hogy a próba a filmnél is a felvétellel azonos értékű művészi munka legyen. Színészeink ne viszolyogjanak a próbákon megjelenni és színházaink erre az alkalomra szabaddá tenni, azzal a ma még elég gyakorta tapasztalható kézlegyintéssel, hogy „hisz ez csak próba".

Szereposztás. Színházaink vezetői tapasztalatom szerint még nem értik eléggé, mennyire döntő a szereposztásnál a rendező elképzelése. Legutóbbi filmem szereposztási megbeszéléseinél is tapasztaltam, hogy egy-egy olyan megoldás felé próbáltak befolyásolni, ami a szerepről való elképzelésemmel alapvetően nem egyezett meg. Mindezt azért, mert egyik vagy másik színész szabaddá tétele egyeztetési nehézségeket okozott. Természetesen minden rendező szeretné a lehetőségekhez képest az elképzelését – és így a szereposztásról való elképzelését is a legjobban megvalósítani. Nem kell ezt rossznéven venni a filmrendezőktől sem, akik végsőfokon „legnagyobb közönségű színházunk" – darabjaihoz válogatnak szereplőket.

A rendező és a színész jó közös munkájához elengedhetetlenül fontos, hogy a rendező feloldódjék a színészben. Minden idegszálát a kezébe érezze, hogy valósággal „szerelem" alakuljon ki a rendező és a színész között. (Pudovkin elvtárs mesélte, hogy egyik filmjében a *Szuvorov*-hoz[4] egyetlen színészért 600 kilométert utazott repülőgépen). Ezzel is magyarázható, hogy miért egyoldalú néha a szereposztás. Nem feltétlenül a kényelmességre vall

[4] *Szuvorov* (Mihail Doller és Vszevolod Pudovkin, 1941).

az, hogyha a rendező szeret azzal a színésszel dolgozni, akivel ezt az említett jó kapcsolatot már egyszer kialakította. (Ugyancsak Cserkaszov mondja el, hogy Zarhi[5] és Heific[6] fiatal rendezőkkel olyan jó kapcsolatot alakított ki, hogy csaknem minden filmjükben játszott néha egészen kis epizódszerepeket. Így pl. a *Szuhe Bator*-ban[7] Unger bárót, az *Élet nevében*[8] című filmben a portást.)

Utánpótlás. Az utánpótlás megoldásáról az az elképzelésem, hogy a fiatal tehetségeket a színház nevelje. Éppen azért, mert egy film összehasonlíthatatlanul nagyobb összegbe kerül, mint egy színpadi előadás kiállítása és a már egyszer felvett jeleneteknél nincs korrekciós lehetőség, találom észszerűnek azt, hogy azokat az új tehetségeket, akiknek képességeiről egy-egy színpadi alakítás során már meggyőződhettünk, szerepeltessük filmen is. A fiatal színészeket fokozatosan először kisebb feladatok megoldásán keresztül kellene bevonni a filmbe, hogy így szerezzék meg a szükséges gyakorlatot. Ezért tartom végzetes tévedésnek Szendrő elvtársnak azt az álláspontját – amit az egyik színészegyeztetési vitánkban úgy fogalmazott meg – hogy az egyik, egyébként neves és tehetséges színészünket végre ideje lenne „megmenteni a filmtől." Hiba lenne azt várni a filmtől, hogy az fedezzen fel fiatal színészeket, akiket aztán a színháznak feladata lenne megmenteni tőle. Azt hiszem Szendrő elvtársnak ezt az álláspontját színházi rendező kollégáim is a legnagyobb mértékben elítélik.

Külön meg kellene vitatnunk a kettős-szereposztás kérdését, ami a színházak belső nehézségén segített, de a filmen nem, mert most már egy szerepet nemcsak egy, hanem két színész foglal le.

Próba-módszerek. A filmnél is elengedhetetlenül szükségesnek tartom az asztali próbákat, ahol egy-egy színész végig felolvassa a forgatókönyvet, az író és rendező közli az elképzelését. A további próbáknál az a nehézség adódik, hogyha sikerül is próbákat tartanom, a díszlet nem áll még jelzéseiben sem, minthogy a film jóval több képben kerül felvételre, mint 1-1 akár az átlagosnál több képből álló színdarab. (Ehhez még azt is hozzáteszem, hogy ugyanabban a díszletben játszódó több beállítás a kép kompozíció szempontjából mind külön díszletet jelent.) Nálunk a díszleteket csak a forgatás sorrendjében építik fel, tehát egyiket csak a másik lebontása után. Márpedig a díszletben egy bútordarab elhelyezkedése teljesen megmásíthatja a jelenet tempóját. Pl. a *Becsület és dicsőség*-ben a Lugosi és Lugosiné közötti jelenetet előre

[5] Alekszandr Grigorjevics Zarhi (1908–1997) filmrendező.
[6] Joszif Jefimovics Hejfic (1905–1995): filmrendező.
[7] *Szuhe Bator* (*Jego zovut Szuhe-Bator,* Joszif Hejfic és Alekszandr Zarhi, 1942).
[8] *Az élet nevében* (*Vo imja zsiznyi,* Joszif Hejfic és Alekszandr Zarhi, 1947).

is elpróbáltuk üres teremben. De egészen másképp megy végig pl. Lugosi a szobában, ha közben meg kell kerülnie egy széket, vagy egy asztalt. Ha közben leültethetem valamire, akkor egészen máshová eshetnek a szünetek, megváltozik a jelenet hangsúlya. (Az ilyen díszlet nélküli próbák ezért legfeljebb csak arra lehetnek jók, hogy a színész a szöveget megtanulja.)

A szöveg. A filmszínész legtöbbször félvállról kezeli a szerepet. Nem tanulja meg, minek terhelje vele az agyát, hiszen egy-egy beállításban legföljebb 2-3 mondatot kell egyszerre elmondania; ebből természetesen következik, hogyha nem foglalkozik a szöveggel, nem mélyedhet el eléggé a szerepben sem, a szöveg és így a szerep sem érik meg benne eléggé. Keresztül kell vinniük, hogy a színész tanulja meg a film szövegét is.

A szöveggel kapcsolatban gyakran előfordul az is, hogy rossz, mondhatatlan szöveget adunk néha színészeink szájába. Egyes esetekben változtatásokat meg kell engedni. Néha a „nota bene"-k egyenesen szükségszerűek. Az a tapasztalatom, hogy egyes, a szereppel lelkiismeretesen foglalkozó színészek ilyen szövegváltoztatási javaslatai esetében a szerep sok színnel, sok ízzel gazdagodhatik.

Próbafelvétel. Azt is meg kell említenem, hogy az öltözködéssel sem törődik néha eleget a színész. Cserkaszov írja Nyevszkij alakításával kapcsolatban, hogy a rendezővel órákat töltöttek a maszk és jelmeztárban egy-egy megfelelő bajusz vagy ruhadarab kiválogatásával. Nálunk még gyakran megesik, hogy a színész hagy mindenfélét magára rakni.

A próbafelvételről azt kívánom megjegyezni, hogy egy-egy színészünk rossz néven veszi. Nem a színészi tehetséget akarjuk felfedezni, hiszen színészeink javarészét színpadi alakításaiból ismerjük, hanem egy-egy próbafelvétel főként arra szolgál, hogy meggyőződjünk róla, fedi-e a rendező elképzelése a figurát, maszkkal együtt akarjuk a színészt kipróbálni. Természetesen megesik, hogy két nagy színész közül az egyik jobban fedi a rendező elképzeléseit, mint a másik. Nagyon kérjük a színészeinket, hogy ezért ne sértődjenek meg.

IV. Színész és rendező munkájának egymásrautaltsága.

Összegezve az elmondottakat, újra ki szeretném hangsúlyozni, hogy a fennálló különbségek ellenére főbb alapjaiban a film célkitűzése hasonlít a színházhoz: mai életünk embereit akarja elhihetően a valóságnak megfelelően ábrázolni. Ezt a munkát csak a színészek megbecsülésével, színészeink minél elmélyültebb munkájával tudjuk megvalósítani. Egyik művész munkája sem lehet eredményes a másik fél megértő segítsége nélkül. A különbségek nem

azt jelentik, hogy a filmrendezőnek technikusnak kell lennie. A technikusság vádja az, ami időnként még mindig felmerül. Nem tagadjuk, hogy a technika sokban meghatározza a filmrendezés módszereit, de elképzelhető-e egyáltalán művészet technika nélkül? Nem létezik-e színpadtechnika is, de még olyan művészetnél, mint a zenénél pl. elképzelhető-e Bach oratórium előadásánál az orgona technikájának alapos ismerete nélkül? Művészet nincs technikával elért forma nélkül. De bátran mondható, hogy aki színészvezetésben gyenge, az technikában is gyenge, minthogy a semmit nem lehet formába önteni. A technika a színészvezető koncepció lebonyolításának formája. (Ezért pl. az operatőr is csak úgy segítheti a rendező és a színész munkáját, ha nem pusztán technikus, hanem művész.) És ha filmjeinkben hiányosságok vannak, azt nem technikának kell tulajdonítani, nem a műfaj specialitásából folyó valaminek, hanem gyakorlatlanságnak, munkamódszereinkben még fellelhető hibáknak.

A filmszínészi munka nehézségeinek a vázolása folytán kívülálló szemlélő azt mondhatná, micsoda gyötrődés az ilyen munka, hol van az alkotó kiélés, a művészi kielégülés. Mi is azt felelhetjük a nagy szovjet színésszel, Cserkaszovval együtt: Sok szép állomása van a filmcsinálás művészetének a felvett anyag, az összeállított részletek jóságán keresztül. A legfőbb gyönyörűséget, és legnagyobb elégtételt csak akkor kapjuk nehéz munkánkért, ha filmünk kivívja dolgozó népünk elismerését.

Gertler Viktor

Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel – 1951.
A felszólalás géppel írt szövege, aláírás és utólagos betoldások nélkül.

[29]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciája – Nádasdy Kálmán hozzászólása – 1951. október 13.

Nádasdy Kálmán, az Állami Operaház főrendezője felszólalásának vázlata Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciáján, amelyben többek között a pártosságról, a sematizmusról és a drámairodalom fejlődéséről beszél. A dokumentum értéke ritkaságában rejlik. Nádasdy semmit nem írt le, semmit nem engedett rögzíteni.

A dramaturgiai referátum vázlata.

I. (*Bevezető*)

- A drámai közlés mint a művészet legelementárisabb hatású formája
- A drámatörténet három nagy korszaka (görög dráma, Shakespeare-dráma, és a lírai, epikai és drámából szintézisként kialakuló új népdrámai műfaj): a szovjet filmkorszak kezdete, amelyben most vagyunk. Az új drámai műfaj nem szünteti meg azokat az elemeket, amelyből keletkezett, hanem ellenkezőleg visszasugárzás révén ezek külön-külön is új virágzásba kezdenek. Történelmi analógiák, lásd az opera keletkezése az 1600-as években. A lehanyatló énekkari kultúra, a születésnek induló zenekari kultúra és az olasz pásztori költészet szintéziséből új műfaj születik. Kortársak attól félnek, hogy megsemmisíti a keletkezéséhez fölhasznált elemeket. Ehelyett néhány zavaros év után a fölszabaduló egyéniség szerepének hangsúlyozása a zenedrámában (zenésmonológ, ária) visszahatólag megtermékenyíti a prózai dráma fejlődését (Shakespeare mit tanult a Londonban szereplő olasz operatársulatoktól: *Szentiványéji álom, Vihar* szerkezete, a szabad egyéniség hangsúlya, zenekari muzsikában, kórusokban, lírában: angol líra.)
- A szovjet népi filmdráma hatása korunk drámai művészetére.
- A magyar drámai műfajok fejlődésének új állomása /lírai, drámai, zenei és képzőművészeti hagyományaink teljesen új szintézisének kezdete és lehetőségei és az új népdrámai műfajok visszahatásának lehetőségei az elemekre, amikből kép-

II. (*A jelenlegi helyzet.*)
- Hogyan jutottunk el a pártosságig? (Két éve: „tartalmon van a hangsúly”)
- Ha elfogadott elv (mennyire?) Ezt a hadállást nem lehet elhagyni./
- Most a sematizmus a főveszély /nagy eredmény, hogy idáig eljutottunk…
- Mit várunk tehát drámai művészetünktől? (Prózai, zenedrámáktól, filmjeinktől.)
- Tartalmatlan forma, formátlan tartalom (pártos művészet, tehát harcos és igaz, de hatástalan, ha művészileg formátlan, sematikus. Pártos tartalom érzelmeken át kifejezve. Gondolati és érzelmi elemek egyensúlya.)
- Miben jelentkezik az eszméknek érzelmeken át való kifejezése? / a dráma élő embereket ábrázoljon művészi nyelven, művészi formában, *tehát szerves formában!* Színpad és film specifikumainak hatáselemzése: színészi játék, díszlet, filmi képnyelv stb.

III. (*Eszmei mondanivaló.*)
- Mi az eszmei mondanivaló? (Ez nem új követelmény, klasszikusok mondanivalója. Mi mégis az új benne? Mit követelünk ma?)
- Mit ért el a magyar dráma, film ezen a téren? (Példák. Népi demokráciánk konfliktusainak egész tárháza az írók rendelkezésére. Még nem használjuk ki eléggé. Paraszti témák, viszonylagos gazdagság. Filmen gyengébben. Munkásság élete színházainkban szegényen, filmen gazdagabban. Antiimperialista téma, komoly lemaradás. Békeharc alig látható. Új feladatok: a kollektivitás eszméjét tudatosító ember új viszonya a kollektív tulajdonhoz. Érzelmi hozzáállás, szeretet hősiesség.)
- Lényeg: az új ember megteremtése. (A drámai mű szereplőiben és ennek visszahatása révén a közönségben a nézőben.)
- A drámai hős kérdése. (Pudovkin megjegyzései. Egyelőre beláthatatlan átalakulás kezdetén állunk. Szükséges feltétel-e az egyetlen hős? *(Donyeci bányászok)* Meg kell mutatni a mostani pillanatban hiteles átalakuló embert is, perspektívában a jövőben kialakulóval együtt. (Szocialista romantika.)
- Helyes út megtalálása. /Szovjet példák tanulmányozása, Pudovkin tanácsai. A magyar művészet hatalmas eszmei tartalékai a múltból.

IV. (*A sematizmus kórképe.*)
- Pánik a sematizmus tisztázatlan kérdései körül. Komoly elméleti tanulmányokra van szükség. Bizonytalanság a művészek közt. Tehát nem kell pártosság? Visszatáncolás.)

- Író és dramaturgiák viszonya ebben a kérdésben. (Kert és kertész hasonlata. Ennek kapcsán: miért rendező referál erről a dramaturgiai kérdésről?)
- Nyelvi sematizmus. (A dialógus fontossága. Szeminárium vagy írói forma?)
- Párt-útmutatások sematikus értelmezése. (Révai a házasságról: három film a házasságról.)
- Helytelen aktualizálás-értelmezés. /Felszabadult föld: földosztás.
- Dokumentum anyag fölületes ismerete: újságból. (Mérgezési motívum egyszerre két színdarabban is. Nem tipikus.)
- Tématerv és író találkozása. (Miről kellene írni?)
- Mit várnak a rendezők a drámaíróktól? (Ténymegfigyelés.) Az ember belső világának ismerete. Gondolkodás és szenvedélyek harca. Kulturáltság: a művészet eddig elért eredményeinek, mint lépcsőnek fölhasználása.)

V. (*Nemzeti forma kérdése.*)
- Nyelv, nyelvi hagyományok. (A nagy magyar líra erőtartalékai.)
- A zenés színpad. (Fejlődése a lírából és a drámából. A zene, mint a popularizáció eszköze az operett. Indulati és érzelmi aktivizálás.)

VI. (*Út a tömegekhez.*)
- Dráma, film, zenésszínpad, mint a nép valóságának és vágyainak ábrázolója./
- Film és színház a kultúrforradalomban.

Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel – 1951.
A felszólalás géppel írt szövege, aláírás és utólagos betoldások nélkül.

[30]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciája – Ladányi Ferenc hozzászólása – 1951. október 14.

Ladányi Ferenc felszólalásának vázlatát őrzi a dokumentum, mely a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciáján hangzott el. Az érdemes művész itt a színészi alkotómunkáról, a Sztanyiszlavszkij-módszerről, valamint a színészek és a való élet kapcsolatáról beszél. 1951-ben a Madách Színház tagja, a szövetségben végzett munkája is hozzájárul 1952-es Kossuth-díjához.

A színészi alkotómunkáról.
Bevezetés:
A színészi munka *alkotás.* Sokan kételkednek benne. Miért? A polgári társadalmi rend meghamisítja a művészetek igazi célját. „Tiszta, politika-mentes művészet". A „l'art pour l'art". Színművészet: „játék a játék kedvéért". A mai társadalmi rend visszaadja a művészetek igazi tartalmát, s így a színészi munka alkotó jellegét is.

Visszapillantás:
A polgári társadalmi rendben sem ítélhető el minden művészi megnyilatkozás. Jelentkeznek a haladó erők. Hogyan harcoltak ellenük? Néhány példa világviszonylatban. Hazai viszonylatban: a színészi alkotómunka területén voltak-e a múltban olyan alakítások, melyek túlléptek a polgári értékszinten? Vannak. Példák. Ezek ösztönösen játszottak jól. A tudatos harc a szocialista-realista és realista színjátszásért a felszabadulás után indult meg. A hatalom eldöltének kérdése fékezi ezt a harcot. A szovjet példa (a szocialista-realista színdarab) segíti, a fordulat éve: a színházak államosítása általánossá teszi. Példák.

A színészi alkotómunka területén igen nagy eredményeink vannak. De a fejlődés nem egyenletes s nem érte el azt a fokot, ahová elérhetett volna. Miért? Mert művészeink ma is ösztönösen dolgoznak. Tudatossá kell lenniök. Mi adná meg ezt a tudatosságot?

Az élet igaz ismerete, mely a színészi alkotómunkát gazdaggá, színessé és sokrétűvé teszi.
A szakmai elmélet: Sztanyiszlavszkij ismerete.
Az élet igazi ismerete.

Hogyan éri el igaz célkitűzéseit a színjáték és azon belül a színészi alkotómunka? A darab „eszmei mondanivalójának" szolgálatával. Mi az „eszmei mondanivaló?" Példák.

Az „eszmei mondanivaló" az élet igazságát képviseli. Hogy a színész ezt szolgálhassa, ismernie kell az életet. Hogyan ismerheti meg igazán? A marxista-leninista világszemlélet birtokában. Miért? Ennek jelentősége. Hogyan állunk ezen a téren? Az ideológia birtokában hogyan ismeri meg a színész az életet? A közvetlen élményszerzéssel. Az emberekkel való szüntelen érintkezéssel. Példák.

Miért nem tudnak mit kezdeni művészeink a mai figurákkal? Megalkotásuknál régi, elavult élményanyagot használnak fel. Halmozódnak a nehézségek a szovjet ember ábrázolásánál. Miért? Példák.

A közvetett élményszerzés: a művészetek és tudományok ismerete.

A művelt színész problémája.

A szovjet példákban csak gyönyörködünk. Érzelmünkkel és nem értelmünkkel közelítjük meg őket. A szovjet film, a szovjet irodalom értelmi síkon való megközelítésének fontossága. Lehetőségek. Példák.

A szakmai elmélet: Sztanyiszlavszkij ismerete. Miért Sztanyiszlavszkij elmélete a mi elméletünk: Hogyan állunk ismeretében ma? Mit kíván Sztanyiszlavszkij a színésztől? Életet a színpadon. Az emberi lélek ábrázolását. A belső lényegen alapuló színészi alkotó munkát. Harcot az iparszerű, általánosító színjátszás ellen. Hogyan éri ezt el? Megfigyeli az embert a hétköznapi életben. Kutatja hétköznapi viselkedésének törvényszerűségeit. Mik azok? Példák. A törvényszerűségek tudásának birtokában a színész újra alkothatja az életet a színpadon. Az ember hétköznapi viselkedésének egyetlen alkotóeleme sem hiányozhat a színész színpadi életéből. Ha hiányzik, alakítása sablonos.

————————

Mi a sablon?
Kontárkodás. Példák. Önmutogatás. Példák. Illusztrálás, mint a sablon legveszedelmesebb formája. Példák.

A színészek beskatulyázása hogyan termel ki ma is új sablonokat? Hogyan ölik meg a sablonok a színész fejlődését? A sablonos megoldások hogyan sikkasztják el az „eszmei mondanivalót"? A sablonos színjátszás elleni harc óriási kultúrpolitikai jelentősége. Révai elvtárs irodalmi sablonokról szóló kongresszusi beszédének felhasználása olyanformán, hogyan transzponálhatók megállapításai a mi alkotómunkánkra. A sablonos színjátszás elleni küzdelem jelentősége a színész és drámaíró viszonylatában. A színészi alkotó munkában mi okozza a nehézségeket, hogy a színész a színpadon a hétköznapi ember valóságos életét élje?

Mi Sztanyiszlavszki szerint a színdarab, az előadás? Az objektív valóság törvényszerűségei alapján kifejlődő, élő folyamat. Mi mond ennek látszólag

ellent? A „cselekmény fővonala”. A „cselekvés fővonala”. Az „eszmei mondanivaló”. A színész „szuperfeladata”, „magasabbrendű célja”. A színész „szuperfőfeladata”.

————————

Az elmélet megértése nem elég. Gyakorlat kell.

Milyen pszichotechnikai eszközöket kutatott fel Sztanyiszlavszki, hogy a színész a hétköznapi ember életét élhesse a színpadon?

Miért volt erre szükség?

————————

Az elmélet tanításának és tanulásának fontossága.

Az elmélet gyakorlatban való felhasználásának döntő volta.

Az élet igaz ismeretének és a szakmai elmélet ismeretének hiányosságain kívül mik gátolták még az elmélyült színészi alkotómunka fejlődését?

A színész és rendező sokszor helytelen viszonya. A diktatórikus rendezés. A rendezés nem Sztanyiszlavszkij-szeminárium jellegű. A színész kizsigerlése.

A színész rossz viszonyulása saját magához és partnereihez. A közöny.

Befejezés:

A színész is a szocialista haza építője.

A színész áldozatvállalása.

A színész hazafisága.

Mai helyzetünkből folyó lehetőségek és távlatok.

Ladányi Ferenc s. k.

Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel – 1951.
A felszólalás géppel írt szövege, utólagos betoldások nélkül.

[31]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciája – Révai József hozzászólása – 1951. október 15.

Révai József népművelési miniszter összegző és lezáró beszéde a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciáján politikai iránymutatás. Árnyalja a diktatórikus vezetés fogalmát és az egyszemélyes vezetés felelőssége mellett érvel. Bírálja mindenki munkáját, így az eddigi elnökök, Somlay Artúr és Major Tamás tevékenyégét, és kiemeli, hogy a szövetség széles tagságát érdekeltté kell tenni a munkában. Hosszasan beszél a klasszikusok színrevitelének kérdéséről, valamint a Sztanyiszlavszkij-módszerről. A lejegyzés alapján hozzászólása nagy lelkesedést és derültséget vált ki a hallgatóságból.

Révai József népművelési miniszter: (*Hosszantartó, lelkes, nagy taps.*) Tisztelt Konferencia! Kedves Barátaim! Elvtársaim! Engedjék meg, hogy Ladányi elvtárs referátumának szellemében én is eltérjek a sablontól és ne a szokásos ünnepélyes üdvözléssel kezdjem a mondanivalómat. Azért térek el ettől a sablontól, mert azt hiszem, nem szükséges itt Önök előtt külön biztosítanom a magyar színészeket, rendezőket és mindazokat, akik ebben a szakmában dolgoznak, hogy pártunk és kormányzatunk szereti, becsüli és fontosnak tartja az Önök munkáját s tisztában van azokkal a nagy eredményekkel, amelyeket elértek. Tudjuk a magyar színművészetnek múltbeli és jelenlegi teljesítményeit és értékét. Megköszönjük ezt a munkát elvtársak és biztosítjuk önöket arról, hogy megbecsüljük, ami azt jelenti, hogy készek vagyunk biztosítani a feltételeit az önök művészete további felvirágzásának.

Ezekután hadd térjek rögtön a tárgyra, hadd ugorjam mindjárt fejest a problémákba.

Azt hiszem elvtársak, túl sokat markolt ez a Konferencia, amiből az következik, hogy talán egy kissé túl keveset fogott. Túl sok kérdés merült fel e három nap alatt: a dramaturgia és film szinte valamennyi művészeti és termelési, technikai problémája. Az új dráma egy csomó kérdése, a sematizmus, a rendezés problémái, az opera és az operett szinte valamennyi műfajú kérdése felmerült, sőt a dokumentumfilm is, sőt a rádiószínház különleges műfajú problémái is felvetődtek, a színházi kritika kérdése, – és nem is győzöm felsorolni. Olyan konferencia, amely ennyi kérdésre kimerítő választ tud adni, nincs és nem is lehet. Ez azt jelenti, hogy mélyen és alaposan egyik kérdést sem sikerült megtárgyalnia a Konferenciának, s azt hiszem, sokan vannak itt

önök között, akiknek velem együtt kissé zúg a feje, mert nem ismerjük ki magunkat, hogy melyik is volt, vagy kellett volna, hogy legyen ebből a sok kérdésből a főkérdés, vagy a főkérdések, melyeket alaposan kellett volna megtárgyalni s melyekre félig-meddig végleges választ kellett volna adni. (*Taps*.)

De ez magában véve bizonyos feltételek mellett nem okvetlenül hibája, lehet erénye is ennek a Konferenciának. Felvetettünk egy egész csomó kérdést, ha nem is oldottuk meg azokat, s ha tovább folytatjuk a munkát a Konferencia után, ha nem fekszünk le aludni, mint az egy esztendővel ezelőtti első színházi és filmművészeti konferencia után, akkor – de csak ebben az esetben – jó munkát végzett ez a Konferencia annak ellenére, hogy a munkája nem végleges.

A veszély éppen az, kedves Barátaim, hogy a Konferencia elmúlik és az elmúlása után valami olyan közhangulat lesz úrrá valamennyiünk felett, hogy hálisten, túl vagyunk rajta és mehet minden újra a régiben. Van ilyen veszély? Én azt hiszem, van ilyen veszély! Nem azért beszélek erről, hogy az ördögöt a falra fessem és nem is csak az elmúlt évbeli színészi konferencia kapcsán és tapasztalatai alapján vetem fel ezt a veszélyt, hanem ennek a Konferenciának a tapasztalatai alapján is.

Vajon mi volt itt a fő kérdés, vagy ha nem is a fő kérdés, de olyan kérdés, mely a legnagyobb érdeklődést és izgalmat váltotta ki. Azt hiszem, megegyezünk abban, hogy az úgynevezett diktatórikus rendezés kérdése volt az, amely leginkább érdekelte a Konferencia résztvevőinek többségét. Vagy nevezzük nevén a gyereket: az úgynevezett Major-kérdés volt itt a fő kérdés. Jó volt, hogy ez így történt? Helyes volt, hogy ez lett a főkérdésévé, leginkább olyan értelemben, hogy ez váltotta ki a legnagyobb érdeklődését a Konferencia résztvevőinek? Jó volt, hogy ez volt a főkérdés? Helyes volt ez? Nem! Nem volt helyes, kedves Elvtársak!

Nem tagadom, hogy ennek a vitának van elvi magja is, a hangsúly az „is”-en van. De az is kétségtelen – és azt hiszem a többsége a Konferencia résztvevőinek egyet fog érteni velem, ha ezt megállapítom –, hogy az elvi mag ellenére ez a vita lényegében egy gomb körül forgott, amihez hozzávarródott a kabát. És bármennyire igyekeztek pro és contra elvi feneket keríteni ennek a kérdésnek, a személyes mellékzöngéket mindenki kiérezte. Tudja mindenki, hogy a Színházi- és Filmművészeti Szövetségben nemrégiben a vezetésben változás történt, ez a változás bizonyos fokig érintette Major elvtárs személyét is. És az is nyilvánvaló, nem kell magyarázni, hogy ez a változás vagy változások, amelyek a Szövetség vezetésében történtek, összefüggnek azzal, ami ebben az itt lefolyt vitában a diktatórikus rendezés körül elvi mag volt. Ha a szövetséget rosszul vezették – és ez volt végső fokon az oka a változásoknak, - ha a Szövetség munkájában volt bizonyos eleme, hogy enyhén fejezzem ki magam, a diktatórikus módszereknek, ha ott elkövették azt a hibát, hogy a Szövetség széles tagságát, a színészeink legjobbjait nem tudták valóban érdekeltté tenni a Szövetség alkotó munkájában és vitáiban, akkor fel kell tételezni, hogy ugyanilyen fajta hibák a színház területén egyébként is megtörténhettek és megtörténhetnek. A Szövetség vezetésében bekövetkezett változás azonban kedves elvtársaim nem szabad, hogy azt jelentse, hogy az egyik személy helyett jön egy másik személy és egyébként minden marad a régiben. A régi vezetés kimagasló figuráinak a bírálatából sportot csinálni nem volna helyes és állandósítani sem szabad. Vannak ilyen tendenciák? Vannak. Ez a vitából kiderült. És rossz, hogy vannak. És az a veszélyes ezekben a tendenciákban, hogy színészeink zömét – nem a legrosszabbakat, hanem a legjobbakat –, elidegenítjük magunktól, a Szövetség új vezetőségétől és a Szövetség munkájától. Végső fokon ugyanabba a hibába esünk, mint amelyet azok követtek el, akiket bírálunk, a Szövetség régi vezetősége elkövette hibákért.

Hát nem feltűnő, hogy ebben a vitában a diktatórikus rendezés kérdése körül, a Major-kérdés körül régi kitűnő színészeinknek egész sora, többsége, itt a Konferencián nem szólalt fel és hallgatott? Miért? Én azt hiszem nem állok messze az igazságtól, ha azt mondom, hogy Majornak és Ladányinak, vagy Várkonyinak és Horvainak a cívódásában nem akarnak részt venni. Nem látnak elég elvi mag[o]t, tartalmat ebben a vitában és megmondom: nekik van igazuk! A helyükben én sem vennék részt egy ilyen vitában. (*Élénk tetszés és nagy taps*.)

A baj az, hogy a két vitázó fél a vita hevében nem veszi észre, vagy talán később fogja észrevenni, hogy egymást bírálva vagy egymással többé-kevésbé civakodva, elkövetik ugyanazt a hibát, amit a régi vezetés elkövetett: elriasztják a Szövetség alkotó életétől legjobbjait a magyar színészeknek és így egymással vitázva, magukra maradnak, másszóval: szekta-politikát folytatnak a kulturális nemzeti egységfront politikája helyett.

Olyan kérdéseket kell felvetni elvtársak és úgy kell ezeket a kérdéseket feltenni, hogy Somlai és Maklári, hogy Gózon és Tolnay Klári és Dajka Margit részt vegyenek, kedvvel és élvezettel vegyenek részt ezekben a vitákban és ne hallgassanak, amikor ez a vita folyik.

Ezt a dolog személyi részéhez. Ami a dolog érdemi részét, ici-pici elvi magját illeti (*Derültség*.) Major elvtárs: nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél! (*Derültség!)* Feltehető, ha a Szövetség régi vezetési módszereiben voltak ilyenfajta diktatórikus hibák, akkor a Nemzeti Színház vezetésében és rendszerében is voltak. Nehéz lenne az egyiket feltételezni és a másikat nem. Én megmondom: a diktatúra általában véve, magában véve nem rossz dolog (*Élénk tetszés, derültség és nagy taps.*), ha ezt a diktatúrát a haladás ellenségei ellen alkalmazzák, és ha a diktatúrát igaz ügy érdekében alkalmazzák. Nem az ellenség ellen, nem igaz ügy érdekében azonban a diktatúra nem jó dolog. Az egyszemélyes, felelős vezetés,hogy ne diktatúráról beszéljek, elve természetesen nemcsak a gyárakra vonatkozik, hanem a színházakra nem kevésbé vonatkozik.

Világos, hogy a színházakban,én, mint néző beszélek, nem mint szakember, meg kell a dolgokat beszélni. A darab rendezésének problémáit, a darab eszmei tartalmát, a szerepek mondanivalóját meg kell beszélni, hallgatni kell az okos szóra és ez nem tilos az igazgató és a rendező számára sem, de azért a színház nem holmi polgári parlament, amelyben szavazással lehet eldönteni, kinek van igaza, teszem azt a *Bánk bán*, vagy a *Szentiványéji álom* eszmei tartalmának értelmezése dolgában. A rendezőnek kötelessége és feladata, hogy a saját felfogásáról – ha szilárdan meg van győződve, hogy igaza van – meggyőzze a színészeket, de döntsön is és ne szavazásra tegye fel a kérdést. Persze, ha nem tudja meggyőzni a munkatársait a maga igazáról, akkor hiába parancsolgat, jó nem sül ki a dologból, igazi, átélt alakítás ebből nem származik, még ha elő is játssza, vagy nem tudom, hogy hangzik a szakkifejezés, az illető szerepet.

Major elvtárs arról beszélt, hogy e mögött a vita mögött, a diktatórikus rendezés kérdése mögött világnézeti harc rejlik. Elfogadom és azt is elfogadom, hogy elviekben engedni nem szabad. Makacsul és kitartóan védeni kell elviekben az igazságot. De azt sem szabad elfelejteni, hogy itt barátaink gondolkodásában lévő régi csökevényekről, hibás felfogásokról van szó, nem pedig az ellenség elleni harcról, a szó szűkebb és szorosabb értelmében. Lehet, hogy Major diktátoroskodott a Nemzetiben a szó rossz értelmében, és ez nem helyes. De azért én mégis – ne haragudjon Horvai elvtárs – hajlom afelé a felfogás felé, hogy azért az eredmény sem kismiska dolog (*Taps*.) S megmondom, hogy a Nemzeti Színház a *III. Richárd* előadásához Shaw előadásaihoz, Gorkij előadásaihoz nem is lehetett volna eljutni, ha nem sikerült volna annak, aki ezeket rendezte, nem utolsó sorban Major Tamásnak, elfogadtatni a maga felfogását azzal az egész együttessel, ami azzá tette a Nemzeti Színházat, amivé lett, és amire valamennyien büszkék vagyunk. (*Taps*.)

Major arról beszélt, és ez is elvi kérdés, hogy azért küzdött a Nemzeti Színházban, hogy a rendezésben kifejezésre juttassa, a színészek alakításában érvényre juttassa a klasszikusok darabjainak igazi tartalmát, a drámai konfliktusok igazi ábrázolását és úgy fejezte ki ezt, hogy harcolt, küzdött az osztályharcos színjátszásért. Én igazán nem vagyok az osztályharc ellen, sőt (*derültség*) de azért hadd intsem itt Major Tamást és mindazokat, akiket illet bizonyos vulgarizáló, bizonyos helytelen alkalmazásától ennek a magában véve kitűnő dolognak, ami az osztályharc.

Két veszély az, ami a színház területén ezzel kapcsolatban, különösen a klasszikusok színrehozásával kapcsolatban fenyeget bennünket. Az egyik veszély, hogy túlságosan modernizáljuk a klasszikusokat. A másik veszély, hogy porosan hagyjuk őket, archaizáljuk. Engem, megmondom, meglepett Major elvtársnak szenvedélyes polémiája, amit ezzel a kérdéssel kapcsolatban Gyárfásnak, egyébként,véleményem szerint igen magvas, tartalmas és kitűnő felszólalásával szemben kifejtett a vígjáték, a humor, a derű kérdéseiről. Az volt az ember érzése, hogy ő olyan mogorva osztályharcos, Major tudniillik (*derültség*), aki nem akar megtűrni senki ábrázatán mosolyt és magának a kornak az arcáról is le akarja törölni spongyával a nevetést.

Ez a felfogás, elvtársak, az osztályharcnak szűkkeblű felfogása, helytelen felfogás, szektariánus felfogás, ne alkalmazzuk. A nevetés is fegyver az osztályharcban és az osztályharc egyáltalán nem azt jelenti, hogy reggeltől estig, és ami még rosszabb, estétől reggelig (*derültség*) folytonosan vívjuk az osztályharcot (*derültség és taps*.) úgy, hogy nem jut idő egyébre. Attól tartok, hogy ez a szűk és helytelen, hozzáteszem korlátolt felfogása a marxizmus-leninizmusnak az osztályharcnak, vezetett többek között arra, hogy filmjeink egész sorában az utolsó évben vagy másfélesztendőben tilossá vált a csók (*derültség*). Nem tudom, nem tűnt-e fel önöknek ez (*derültség*). Például a *Dalolva szép az élet*ben, egyébként egy ügyes, friss, derűs film, hogy a két fiatal főszereplő óvakodik attól, hogy mással érintse egymást, mint a kezükkel és azt is csak egy félméter távolságból. (*Derültség*.)

Természetesen Majornak igaza van abban, amikor aláhúzza és hangsúlyozza, hogy a régi elkenő polgári rendezéssel szemben a mi rendezésünknek napfényre kell hoznia Shakespeare-nál és Molière-nél, Schillernél és Bernard Shaw-nál a drámai konfliktusokat, amik végeredményben mindig osztálykonfliktusok. Igaza van Majornak abban, amikor harcolt ez ellen a régi, elkenő, idealizáló, a drámai konfliktusokkal szembenézni nem merő rendezői felfogással szemben. A Tartuffe alakítása – én nem értek egyet itt Ladányi elvtárssal – véleményem szerint azért kitűnő alakítás, mert éppen ezt a konfliktust hozta napfényre és tette érthetővé a legegyszerűbb, a legszélesebb embertömegek számára. Úgy magyarázta meg ezzel az alakításával Molière-t, hogy a magyar paraszt ma is megérthesse.

Hangsúlyozni akarom még egyszer a két veszélyt, a hamis modernizálást és a hamis archaizálást. A mi színházi és film gyakorlatunkban előfordult mind a kettő. A port rajta hagytuk az *Úri muri*-n, színházi változatában is, filmváltozatában is, nem mertünk hozzányúlni Móricz Zsigmond eredeti parasztábrázolásához és ezzel nem hívek voltunk Móricz Zsigmondhoz, hanem éppen ellenkezőleg. A hamis modernizálás bűnébe a *Különös házasság*-gal kapcsolatban estünk, ahová mindenáron modern, már-már kommunista hősöket akartunk 150 év elmúltával visszafelé belegyömöszölni. Nem vált a filmnek javára.

Nem értek egyet Major elvtárssal ebben a kérdésben, mert lehet, hogy Shakespeare a *Szentiványéji álom* megírása után néhány évre többé-kevésbé ugyanazt a problémát, amely vígjátéki formában jelentkezett ebben a darabjában, tragédia formájában írta meg, de a néhány évvel későbbi tragédia ellenére maga a *Szentiványéji álom* vígjáték, és vígjáték marad. Tragizálni a shakespearei vígjátékot, osztályharcossá tenni és az egész rendezés kulcsát abban látni, hogy Theseus valamiféle reakciós volt – nem tudom, jobboldali

szociáldemokrata, vagy klerikális reakciós (*Élénk derültség*) – azt hiszem, hiba. Ez így tréfásan hangzik, de emlékszem rá, hogy Major elvtárs egyikmásik Shakespeare rendezése kapcsán elég komoly vitákat folytattam vele éppen akörül, vajon igaza van-e neki azt állítván, hogy Shakespeare kitűnő marxista volt (*Derültség*), hogy III. Richárd lényegében Hitler Adolf figurájáról volt megmintázva (*Élénk derültség*.) és így tovább.

Nem helyes ez, elvtársak! Ez mesterséges modernizálás, vagy ahogy a mi politikai nyelvünkön mondani szokás, a klasszikusok mesterséges aktualizálása. Ez nem helyes, nem azt az eredményt érjük el vele, amelyet a jóhiszemű rendező el akar érni, sőt a dolog visszafelé sül el. Igazságainkat nem kell ilyen módszerrel szájba rágni, a mai problémák hamis múltba vetítésével, hogy nekünk ma és itt igazunk van, hogy a mi harcunk a szocializmusért helyes és igazságos küzdelem, azt nem azzal kell bizonyítani, hogy III. Richárdból fasisztát csinálunk a színpadon. (*Élénk taps*.)

Shakespeare és Molière, Schiller és Csehov a mi igazunk mellett bizonyítanak akkor is, ha nem követjük el rajtuk a hamis aktualizálás és modernizálás bűnét. Annak bizonyítását, hogy nekünk igazunk van, Shakespeare és Schiller korának, a múltnak reális és igaz ábrázolásával érjük el. Shakespeare a mi igazunk mellett bizonyít, mert reális, hatalmas ábrázolója volt annak a kornak, amelyben a feudális társadalom összeomlott, amelyben összecsaptak a társadalom leghevesebb ellentétei. Ha ezt megmutatjuk Shakespeareben – és ez nem kevés – akkor egyben megmutatjuk a mai nézőnek a feudalizmus összeomlásából levonható azt a tanulságot, amelyet a mai korra vonatkozólag is kell venni, amikor egy másik társadalom, a kapitalista társadalom omlik össze, a kapitalista társadalom ellentétei csapnak össze.

Mindezt azért is említem, mert tudom, hogy a Nemzeti Színház ebben az évadban *Hamlet* felújítására készül. Vigyázat, kartársak és – azt hiszem – Major elvtárs, nehogy valami kommunista *Hamlet*et csináljanak (*Derültség*.), nehogy Hamletből valami elszánt osztályharcost faragjanak ki. Ez nem lenne egyéb, mint a dekadens polgári rendezés megismétlése *Hamlet*tel kapcsolatban – persze ellenkező előjellel –, annak a rendezésnek a megismétlése, amely Moissi Hamlet-alakításában csúcsosodott ki két-három évtizeddel ezelőtt, és amely Hamletből semmi egyebet nem csinált, mint egy, a saját köldökét néző, a saját lelkével és lelkiismeretével viaskodó árnyékalakot. Ha az ellenkező végletbe esnénk és *Hamlet*et úgy rendeznénk, hogy Hamlet semmi más nem lenne, mint csupa cselekvés, aki egyebet sem tesz mint 5 felvonáson keresztül bosszút áll Claudiuson, – ismétlem ellenkező előjellel – ugyanazt a hibát követnénk el, mint ez a dekadens polgári rendezés. Hamlet nem holmi pozitív hős, ebben az értelemben, ahogyan erről ma beszélünk. A pozitív hős a *Hamlet*ben az, aki Claudius és Hamlet ellentéte fölé emelkedik, egy mellékfigura, aki a végszóra jön be, Fortinbras. De ezt csak mellesleg, rendezői utasításként mondom (*Derültség és taps*).

Arról beszéltem kedves elvtársak, hogy ennek a diktatórikus rendezés körüli vitának volt egy ilyen szektáns veszedelme. Az tudniillik, hogy elriasztja az ilyen vita és az ilyen mellékhangokkal folytatott vita legjobban színészeinket az alkotó vitákban, a szövetség igazi életében való részvételtől. Van még egy másik jelensége is – véleményem szerint – ennek a szekta-tendenciának. Ez is jelentkezett itt ezen a Konferencián. Évek óta beszélnek, tárgyalnak, vitatkoznak a Sztanyiszlavszkij módszerrül. Papíron vannak, azt hiszem mindenféle Sztanyiszlavszkij-körök a színházakban, attól tartok, hogy erősen papíron vannak csupán, és mégis annak ellenére, hogy ez a vita, ez a szóbeszéd a Sztanyiszlavszkij módszerről évek óta folyik, a vita ehhez képest túlon túl elvont, túlon túl zavaros. Az az érzésem, hogy a Sztanyiszlavszkij módszer elsajátítása, elfogadtatása, megmagyarázása a magyar színészek számára elvont és akadémikus módon folyik, tehát helytelenül folyik, tehát szektáns módon folyik. Én megmondom, már az én fejem is kissé zúg azoktól a szakkifejezésektől – pedig ismerem Sztanyiszlavszkijt – amikkel ide-oda dobálódznak. De nem hozzák közel ezt a módszert a magyar színészi gyakorlathoz, a tényleges magyar színészi alkotómunka praxisához. És ennélfogva a Sztanyiszlavszkij módszer sokak számára olybá tűnik, mint valami titkos tudomány, amelyet csak beavatottak tudnak megérteni. Pedig valójában ez a módszer, Sztanyiszlavszkij módszere a színészi munka egyetlen tudományos módszere, egyetlen tudományosan kidolgozott rendszere, ami kinőtt a világ legkiválóbb színészetének, még a forradalom előtti orosz színészetnek és drámairodalomnak tapasztalataiból, de általános érvényű, és amelyet a szovjet színészet és a szovjet dramaturgia állandóan továbbfejleszt. Ezt a módszert, kedves barátaim, nem bemagolni és bemagoltatni kell, hanem alkalmazni kell és alkalmazásának egyik követelménye, de nem utolsósorban az a követelménye, hogy éppen a magyar színészi kultúra tapasztalatainak segítségével magyarázzuk meg a mi színészeinknek, hogy ez a módszer nemcsak orosz, nem csak szovjet, hanem magyar módszer is és magyar módszerré is válhat és válik. De – sajnos – az az érzésem, hogy nem ezt tesszük, nem így cselekszünk, hanem azt mondjuk színészeinknek, nem csak a rosszaknak, hanem a jónak is: Eddig te buta voltál, de megokosodhatsz, ha megtanulod a Sztanyiszlavszkij módszert. És mert így járunk el, – kissé természetesen túlzok, de el kell ismerni, hogy ebben legalább is az igazság magja benne van, – akkor nem érjük el a kívánt eredményt, kompromittáljuk ezt a kitűnő tudományos színészi és dramaturgiai módszert magát.

Pedig, ha azt mondanánk színészeinknek, hogy a Sztanyiszlavszkij módszer azért jó és kitűnő, mert választ ad és segítséget nyújt a te saját munkádhoz, segíti a te saját alkotó munkádat magasabb színvonalra emelni, akkor jó hatást értünk el vele és mindenki szívesen fogja megtanulni. Nálunk ezt a módszert a körülötte folyó, éveken át tartó fecsegés – hadd mondjam meg – formulák gyűjteményévé változtatja, – meg kell mondanom – sablonná, mechanikussá teszi, elválasztja az eleven színészi alkotómunkától.

Itt a vitából értesültem, meglepetéssel és megdöbbenéssel arról, – nem emlékszem, melyik színházban – életrajzokat iratnak a színészekkel egy-egy új darab rájuk kiosztott szerepeiről. Nem tudom, Sztanyiszlavszkij módszerében szerepel-e ez a parancs és így szerepel-e, de attól félek, hogy ez sem egészen célszerű, ez is Sztanyiszlavszkij módszere mechanizálásának rubrikájába tartozik és azt érjük el vele, hogy a színész, akinek először mint civilnek kell életrajzot írnia, – és nem is egyet – most már mint szereplő is életrajzot kénytelen írni. (*Derültség, éljenzés és taps.*)

Pedig kedves barátaim, a Sztanyiszlavszkij módszer meggyökeresztetése és elfogadtatása színházainkkal és színészeinkkel, beleértve a filmet is, úgy kell színházi kultúránknak, mint a falat kenyér és elsősorban a filmért kell ez, ahol még ott is alig tartunk, hogy a színészeknek a cselekményt és a szerepet – úgy, ahogy – megmagyarázzuk, hát még az eszmei tartalmat és az úgynevezett szuperfőfeladatot.

Baj van itt a Konferencián, hogy nem foglalt el eléggé központi helyet a vita az új magyar dráma, színdarab, az új magyar film kérdéseiben. Nem csináltunk mérleget azokról az eredményekről, amelyeket elértünk. Nem mondtuk meg, meg vagyunk-e elégedve ezekkel az eredményekkel, vagy sem. Persze, van komoly fejlődés filmjeinkben is, darabjainkban is. Joggal vagyunk büszkék filmjeink nemzetközi sikereire. Helyes, hogy filmjeink zöme a jelen problémái felé fordul. Drámairodalmunkban is van fejlődés és nem is kicsi. Mándi Évának és Fehér Klárinak első, két vagy három év előtti úttörő darabjai óta van fejlődés, hogyha – mondjuk – az *Élet hídjá*hoz mérjük a megtett utat. Az *Élet hídja* maga jó darab, mutatja, hogy íróink kezdik észrevenni, hogy a szocializmus építésének kora a dráma újjászületésének kora, kezdik észrevenni és megírni az élet által nyújtott drámai anyagot a színpad számára is, a film számára is. A nagy dráma mindig nagy társadalmi összeütközések ábrázolásának műfaja volt, mindig akkor jött létre, amikor harc folyt a halódó régi társadalom és a születő új társadalom között. A görögöknél így volt ez, Shakespeare-nél és Molière-nél is így volt, Racine-nál, Corneille-nél, Lessingnél, Goethenél, Schillernél így volt, Katona Józsefnél így volt, Puskinnál, Csehovnál és Gorkijnál is így volt. A polgári dráma azon ment tönkre, hogy nem mert és nem akart szembenézni a társadalmi összeütközésekkel, az igazi drámai konfliktusok anyagával. Ebből az következik, hogy a dráma, a szocialista dráma megszületésének valamennyi feltétele nálunk is adva van. A régi társadalom lehanyatlott, sírba temetjük és épül az új. És az új épülése, a munka, amit az új építésért folytatunk tele van konfliktusokkal, tele van olyan emberekkel, akik küzdenek az újért és győznek az újért való küzdelem közben. Az új életanyagnak a drámaisága nemcsak a kapitalizmus és a szocializmus összecsapásából, küzdelméből adódik, hanem adódik a szocializmus felépítéséből magából is. Ezen a talajon lett naggyá, példaképünkké a szovjet dráma.

Igaz, hogy az életnek ez az új drámaisága megszünteti a régi tragédia feltételeit. Az új hős, aki a haladó társadalomért harcol, nem bukik el a régi erők elleni harcban és ezért az új hős nem tragikus hős. Az új szocialista drámában a Fortinbrasok nem végszóra jönnek, ők a főhősök az első felvonástól az utolsó felvonásig. Az új ember, az újat építő ember, a szocializmus építése közben önmagát nevelő, fejlődő ember harcban, konfliktusban a régi világ erőivel, vagy a régi világ szökevényeivel azoknak a lelkében, akik az újat vele együtt építik, az új világ építésének külső és belső nehézségeivel – ez az új dráma anyaga.

Igazuk van azoknak, akik aláhúzzák, hogy konfliktusok, ellentétek, összeütközések, harc nélkül nincs dráma. De hiszen tele vagyunk ilyen konfliktusokkal és az élet maga, ha nem is tragikus, de drámai. Eléggé észrevették ezt a mi drámaíróink? Annak ellenére, hogy arról beszélünk, hogy drámairodalmunk fejlődött, azt kell mondanom, hogy nem vették észre eléggé. És ennek a témának referense, Nádasdy barátom sajnos túlságosan ditirambusokkal szólt erről a fejlődésről, túlságosan meg volt vele elégedve, nem hívta fel figyelmünket ennek a fejlődésnek elmaradására és fogyatékosságaira is.

A *Hétköznapok hőse*i, *Mélyszántás*, az *Élet hídja* vagy, hogy a filmekről szóljak, a *Gyarmat a föld alatt*, a *Különös Házasság*, vagy a *Kis Katalin házassága*, de többet is említhetnék, kétségtelen eredmények, de nem szabad, hogy az eredmények mellett ne vegyük észre a hibákat.

Mik ezek a hibák és fogyatékosságok? Először az, hogy a színház, a film és az irodalom viszonya egymáshoz enyhén szólva nem egészséges. Háy elvtárs, Földes elvtárs, Gyárfás és a többi, az Írószövetség emberei ezen a Konferencián komolyan, tartalmasan, értékesen szólaltak fel. Felvetettek egy csomó komoly kérdést, hozzájárultak a Konferencia magas színvonalához. Annál feltűnőbb – és nem mehetünk el szó nélkül e mellett a jelenség mellett – hogy a *Csillag*, az Írószövetség havi folyóirata még hallgatással vesz tudomást a Színház- és Filmművészeti Szövetségnek erről a Konferenciájáról.

És ez azt jelenti, hogy érdektelenségét fejezte ki a Konferencia munkájával szemben, és az Írószövetség hetilapja, az Irodalmi újság nem sokkal jobban járt el a *Csillag*nál. Ha a *Csillag* nem vette tudomásul ezt a Konferenciát, az Irodalmi újság éppen, hogy tudomásul vette. Ez azt jelenti, hogy egyes íróink fokozódó érdeklődése ellenére a dráma és a film iránt, íróink zöme, irodalmi életünk zöme nem fordul kellő érdeklődéssel a színpad és a film felé, nem értékeli a színházat, a filmet kellőképen, mint leghatásosabb, legfontosabb tömegművészetet.

3 *[1] A második hiba, amely kiderült ezen a Konferencián, az, hogy a film és a színház, bár kölcsönösen, de sokszor formálisan baráti és szerelmi nyilatkozatokat tesznek egymás felé. (*Derültség*) Még nem barátok, még nem

[1] Kézzel írva.

segítik egymást, még inkább konkurensek. A Színház a legjobb esetben néha kisegíti, de nem segíti a filmet, és megmondom, ez látszott a referátumokból is. A színházi emberek referátumából is, a filmemberek hozzászólásaiból is. Még túlságosan eleven az egyik és másik terület művészeinek gondolkodásában, ami a színházat és a filmet elválasztja egymástól nem az eleven, nem az él bennük, ami közös. *eddig*[2]

X[3] A forgatókönyv körüli misztikus még mindig nincs eléggé eloszlatva ez a legenda még mindig nincs eléggé leküzdve. És megfordítva, a filmnek és a színháznak az érdeklődése az irodalom alkotó problémái iránt nem elég mély, szenvedélyes és komoly, ami kiderül abból, hogy az egy Nádasdyt kivéve nem állt itt fel úgyszólván senki, rendező is kevés, színész egy sem, aki követelően – nem kérően, hanem követelően – fordult volna az írók felé darabot, drámát, forgatókönyvet kérve tőlük.

1 *[4] Az is látszott a vitából és a felszólalásokból elvtársak, hogy a film ideológiailag, elméletileg, az eszmei tartalom iránti fogékonyság, az eszmei tartalom fontosságának felismerése dolgában erősen le van maradva a színházhoz képest. Bán elvtárs érdekes és komoly dolgokat is mondott, de felszólalásának fő hiányossága – és ez nem az ő egyéni hibája, hanem a film területén alkotó művészeink hibája szinte kivétel nélkül, – hogy a film elvi, eszmei problémáit, azt merném mondani, irodalmi problémáit, alig érintette. Lényegében az objektív okok egész sorát hozta fel arra vonatkozóan és annak megmagyarázására, hogy milyen nehéz a filmben dolgozni és hatósági intézkedéseket kért annak érdekében, hogy be lehessen vezetni a filmnél is a Sztanyiszlavszkij módszereket. *eddig*[5]

Én nem tudok arról, – Kende elvtárs hol van? – ő talán tud róla – hogy van-e valami rendelet, amely tiltja, hogy a filmeknél a Sztanyiszlavszkij módszerre dolgozzunk? (*Derültség és taps*.) Ha volna ilyen rendelet, – ismétlem, én nem tudok róla, de talán a hátam mögött kiadtak ilyen rendeletet, – akkor készséggel eleget teszek Bán elvtárs kérelmének, hatósági intézkedések iránt, és kiadunk majd egy új rendeletet, mely szerint meg van engedve a filmben is a Sztanyiszlavszkij módszerek alkalmazása. (*Derültség*.)

2 *[6] Ez komoly dolog, elvtársak! A mi filmjeink nemzetközi rangot vívnak ki maguknak, itthon is joggal népszerűek, de nem mondhatjuk azt, hogy filmgyártásunk színvonala biztosított és hogy nem érhetnek minket ezen a téren a jövőben kellemetlen meglepetések. Ha nem sikerül ezt az eszmei, ideológiai elmaradottságot a film területén felszámolnunk, akkor nincs garanciája

[2] Kézzel írva.
[3] Kézzel írva.
[4] Kézzel írva.
[5] Kézzel írva.
[6] Kézzel írva.

annak, hogy a filmben elért színvonalunkat tartani tudjuk, vagy túl tudjuk szárnyalni. *X*[7]

A sematizmus. Itt szó volt dramaturgiai értelemben és a színészi játék értelmében egyaránt a sematizmusról. Írókongresszusunk főtéma volt ez, és nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni ezzel a kérdéssel kapcsolatban; engedjék meg csak, hogy egynéhány új jelenséget aláhúzzak. Az egyik a zsúfoltság darabjaink, filmjeink tematikai, eszmei zsúfoltsága, hogy az egyik probléma a másik tyúkszemére lép s egyiknek sincs, és a problémákat megtestesítő alakoknak sincs ennélfogva mozgási területük, lehetőségük: a művészi lélegzésre.

Nem szabad egy darabba, ugyanabba a filmbe minél többet, vagy mindent belegyömöszölni akarni. Erre is áll az, hogy aki túlsokat akar markolni, az rendszerint keveset fog. Még Háy Gyulának, egyébként jó darabjában: *Az élet hídjá*-ban is találkozunk ezzel a helytelen, túlzsúfolási törekvéssel. Még ez a jó darab is szenved ettől, nem szólva egy másik nem jó darabról, de egy tehetséges író darabjáról: Urbán Ernő *Gál Anna diadal*-áról beszélek, ahol annyi a probléma, hogy az embernek a végén a feje zúg és nem tudja, hogy melyik van igazán megoldva. Szó van ott a paraszt kedvetlenségéről és ellenállásáról a mezőgazdaság szocialista fejlődésével szemben, szó van ott családi konfliktusról, szó van ott a vidéki ipari munkásság egyik-másik rétegének kétlakiságáról, hogy az egyik lábával az iparban áll, a másikkal a mezőgazdaságban, de egyik probléma sincs igazán kifejtve, megoldva.

Az életnek a gazdagsága, elvtársaim, nem mennyiségi gazdagság minden körülmények között, az életnek az a gazdagsága, aminek ábrázolását művészetünktől, nem utolsósorban drámairodalmunktól, filmirodalmunktól megkövetelünk. Az élet egyik vagy egy szektorának intenzív ábrázolása többet ad, mint az egész élet, vagy az élet minél nagyobb darabjának extenzív ábrázolása. Amiben minden benne van, vagy minden benne akar lenni, abban rendszerint semmi sincs igazán benne.

A következő baj a sematizmus dolgában, a mechanikus ismétlődése a témáknak, erről Háy elvtárs is beszélt. Bevallom egy bizonyos vonatkozásban ebben én vagyok a ludas. Én arról beszéltem, vagy két évvel ezelőtt valamelyik cikkemben vagy felszólalásomban, hogy tessék ábrázolni a magánéletet is és felvetettem példaként – de Isten látja lelkemet csak példaként vetettem fel – (*Derültség*.) hogy érdekes konfliktusa az új embernek és az új életnek az egyenlőtlen fejlődése a házasságban a férfinak és nőnek. De eszem ágában sem volt ezzel akár parancsot adni, akár évekre szóló alkotói utasítást adni drámaíróinknak, vagy forgatókönyv íróinknak és én voltam leginkább meglepve, amikor futószalagon érkeztek a majdnem pontosan hasonló témák: *Kis Katalin, Becsület és dicsőség, Szabóné* az alaptéma, az alapkonfliktus mind egy kaptafára.

[7] Kézzel írva.

A magánélet ábrázolása, – együtt a szocializmust építő ember közéleti tevékenységével – ez korántsem azt jelenti, hogy valamiféle szakácskönyv módszer szerint kilóra vagy dekára adagolva és összekeverve kell megcsinálni azt az embert, aki új módon éli a magánéletét és új módon éli a közéletét. Nem úgy kell csinálni, hogy végy 4 deka munkaversenyt, 3 deka szerelmet, 5 deka szabotázst – az ellenség szabotázsát – 3 deka házassági konfliktust, tedd az egészet egy lábasba, keverd össze. Ebből a keverékből, elvtársak, ábrázolása az élet gazdagságának – nem lesz!

![8] Ebből következik a következő fogyatékosságunk: amire különösen a filmművészeink figyelmét hívom fel, valószínűleg nem is kell felhívni a figyelmüket, észrevették maguk is. A múlt felé fordulunk: a múltat tárgyaló, a múltat ábrázoló klasszikus anyagból merítő filmjeink általában véve jobbak, gyakran sokkal jobbak, mint a jelen problémáit ábrázoló a jelen konfliktusait tükröző filmjeink. A *Talpalatnyi föld*, első filmünk, az első nekifutásra klasszikus filmmé lett, a *Ludas Matyi* kiváló film, a *Különös házasság* igen jó film, jobbak mint a többiek, a *Becsület és dicsőség*, a *Gyarmat a föld alatt*, jobbak mint a *Kis Katalin*, bár ezek sem rossz filmek.

![9] Nagyon fontos az, hogy a színpadon és a filmen is az igazságnak megfelelően pártosan ábrázoljuk a múltat, de filmíróinkat*!*[10] is, rendezőinket is, drámaíróinkat is, film és színházi dramaturgiánkat is a jelenre orientáljuk, és azt mondjuk nekik: arccal a jelen tematikája, konfliktusai, a jelen, a mai élet ábrázolása felé. A múlt ábrázolása is fontos, mert a múlttal azt hirdetjük népünknek, magyarán szólva, hogy nem az égből pottyantunk le. Hogy mi kommunisták, akik a szocializmust építjük Magyarországon, nem rózsabokorban jöttünk a világra, hanem a magyar történelem szülöttei vagyunk. De ez sokkal inkább a közvetett nevelés eszköze, és nekünk nemcsak erre, hanem a közvetlen nevelés eszközeire is szükségünk van, sőt erre nagyobb szükségünk van. Nemcsak azt kell ábrázolnunk, és nem elsősorban azt, hogy hogyan jutottunk el a máig, hanem a mát; a mát, magát a jelent kell ábrázolnunk és elsősorban ezt a saját magunk fejlődését, a saját magunk harcait és munkáját, népünk hősies jelen erőfeszítéseit kell elsősorban ábrázolnunk, és ha művészetünk – színpadi és filmművészetünk egyaránt – elsősorban ezzel foglalkozik, akkor teljesíti igazán a hivatását, akkor segíti kormányunkat és népünket, kormányunkat a harcban és az építésben, a béke megvédésének feladatában.

![11] Egy további baj a sematizmussal kapcsolatban az, hogy filmirodalmunk is, drámairodalmunk is hajlamos konfliktusok helyett álkonfliktusok ábrázolására, igazi összeütközések helyett kiagyalt összeütközések ábrázolására.

[8] Kézzel írva.
[9] Kézzel írva.
[10] Kézzel írva.
[11] Kézzel írva.

Vajon az-e a főproblémája vagy egyáltalán kérdése mai életünknek, hogy mi fontosabb: egy fénykutató intézetnek vagy munkáslakásoknak a felépítése? Nem igazi konfliktus, nem igazi probléma, ez a probléma nem ábrázolja mai életünket, annak a drámaiságát mégis a *Hatszáz új lakás*[12] ezt a kiagyalt, ezt az álkonfliktust tette a középpontba.

Nem igazi, hanem kiagyalt probléma egy másik fiatal írónk darabjának a főproblémája, tudniillik az, hogy maradjon-e a munkás a termelésben a gép mellett, vagy pedig vállalja-e és e körül a kérdés körül három felvonáson át folyik a lelkiismereti harc – a személyzeti felelősnek vagy osztályvezetőnek az állását. Még az *Élet hídjá*ban is, új szocialista drámairodalmunk eddig legjobb alkotásában is van egy bizonyos erőszakolása a konfliktusnak, 1946-ban sem – amikor a darab játszik – úgy állott a kérdés, hogy a hídépítőnek sorsára kellett hagyni a gyermekét és asszonyát ahhoz, hogy kötelességét teljesítő kommunista maradhasson.

És a sablon, a sematizmus rubrikájába tartozik az is, hogy sok filmünkben és egynehány darabunkban politikai torzítások vannak. Én meglepetéssel tapasztaltam, hogy valamennyi használható vagy nem használható – ez most nem fontos – forgatókönyvben és darabban, amely a Tszcs kérdéssel foglalkozik a falun, benne van visszatérő motívumként az a bizonyos törzstehenészet, amelyet az állam ajándékoz vagy juttat a Tszcs-nek. Szinte valamennyiben szerepel. Ez a politikai torzítás káros, mert ebből következik, hogy azért kell Tszcs-t csinálni, mert az állam ebben az esetben megjutalmaz benneteket. Ez politikailag torzítás és káros azért, mert az következik belőle, hogy azért kell és azért érdemes belépni a tszcs-kbe, mert ilyen módon mindenféle ajándékot lehet kapni az államtól, és erősíti azt a sajnos, meglévő tendenciát – még dolgozó parasztságunkban is meglévő tendenciát, – hogy az állam fejőstehén. (*Derültség.*) Ezt a tendenciát nem támogatni kell, az ilyen idillizálást ma már leküzdeni kell.

Van itt a *Teljes gőzzel*[13] című, egyébként nagyban és egészben sikerült vasutasfilm. Ebből a filmből az derül ki, hogy a vasutat nem a közlekedésügyi miniszter vezeti, nem a MÁV igazgatósága vezeti, hanem a MÁV politikai osztálya vezeti. Ez nem igaz elvtársak! Ebből egy szó sem igaz, és ha a film ezt így állítja be (ezért nem Máriási[14] elvtárs a hibás, hanem a Szaktanács tanácsadói), politikai kárt okoz a film, és sajnos okoz, meg kell mondanom.

Mert ez aláássa az egyszemélyes felelős vezetésének, a szakmai vezetésnek az elvét és a vasúton és nemcsak a vasúton. És az is káros és politikai torzítás ebben a filmben, hogy helytelenül, hamisan ábrázolja az értelmiséget. Ha

[12] Gyárfás Miklós: *Hatszáz új lakás*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1951. február 7. Rendező: Marton Endre.
[13] *Teljes gőzzel* (Máriássy Félix, 1951).
[14] Máriássy Félix, a film rendezője.

ennek a filmnek hihetünk, akkor a mi értelmiségünk fő jellemvonása vagy az, hogy tátja a száját, vagy az, hogy szabotál. Hát pedig van harmadik fajta értelmiség, és hála isten ez van többségben, amelyik a száját sem tátja és nem is szabotál, hanem együtt dolgozik a néppel a szocializmus felépítéséért (*taps*).

Mindezeket a fogyatékosságokat ilyen étlapszerűen azért soroltam fel, hogy rámutassak arra, hogy a filmnek és a színdarabnak az egész népet foglalkoztató, nagy kérdésekkel, központi problémákkal, amelyek az állam, az egész nemzet fő kérdései. És ha mi a sematizmus ellen fellépünk, és helyes, hogy fellépünk, akkor ez korántsem azt jelenti, hogy ezután már nem kívánjuk irodalmunktól, drámairodalmunktól, filmirodalmunktól, színházainktól, hogy ne ezekkel a fő és állami kérdésekkel – ha így fejezhetem ki magam – ne foglalkozzanak. De igen, kívánjuk és a sematizmus ellen küzdve ezt a kívánságot még inkább homloktérbe állítjuk, ami azt jelenti, hogy nem bízhatjuk rá azt, hogy a drámaírók, a filmírók azzal foglalkozzanak-e ami az állam és a párt számára fontos, csak az írókra, csak a művészekre. Az állami tervszerűséghez a termelésnek – ne vegyék zokon ezt a kifejezést – ezen a területen is ragaszkodni kell. Rendelni és irányítani szükséges továbbra is, ami azt jelenti, hogy a témakörről. Háy elvtárs, a témakör kijelöléséről, a témakör alapján való tervezésről drámairodalmunk, filmirodalmunk, repertoárunk, forgatókönyveink összeállítása dolgában nem mondhatunk le. Ez azt jelenti, hogy a témakör továbbra is fontos ennél a tervező munkánál, nemcsak a téma. És aki a témakör kijelölésében – ami állami feladat, vagy állami feladat is – már sematizmust lát és gúnyol, az leesik a nyereg másik oldalán és szem elől téveszti irodalmunkat, színházainkat, filmünket, állami feladatait.

Elvtársak! Nincs olyan filmünk, még egy sem, talán most születik, ha igaz, a forgatókönyve egyelőre, amely igaz, gazdag képet adna a falu szocialista fejlődéséről, nincs egyetlen filmünk még, amely ötéves tervünk valamelyik nagy alkotásával foglalkozna, nincs egyetlen filmünk, amely a magyar munkásság hősi múltját és még szebb jelenét ábrázolná. Kell film a munkásifjúságról, amely dolgozik és tanul és új intelligenciává fejlődik; úgy kellene film, mint egy falat kenyér bányászaink munkájáról; kellene film arról, hogyan küzd meg a régi önzés szelleme a munkásban a szocialista tulajdon és a szocializmus érdekében végzett munka új szellemével; kellene film annak az ábrázolására, hogy mint ahogyan Rákosi elvtárs kifejezte, miért rossz, hogy megesszük a jövőnket.

Mindez elvtársak nem téma, mindez üres séma is lehet, ez témakör, de az állam, a párt a maga érdekében, de az irodalom és az élet együtt haladásának az érdekében sem mondhat le az ilyen témakörben való tervezésnek a feladatáról. Tervezni ilyen témakörök szerint kell és nagyban és egészben ilyen témakörök szerint lehet csak. Vigyázni kell arra, hogy a sematizmus elleni harc címén ne essünk bele abba a hibába, hogy rábízzunk mindent az írói ihletre. És vigyázni kell természetesen a másik hibára, a másik végletre, hogy a tervben szereplő témát, vagy a témakörben szóba jöhető témát előírjuk, vagy rátukmáljuk egyenesen az íróra.

Az állami tematikai tervet a színház területén ugyanúgy, mint a film területén össze kell persze kapcsolni az írók alkotó terveivel. Feltételezzük, kívánatos lenne, hogy az írók alkotó programja, az írói terv párhuzamosan futna az állami témakörrel, az állami alkotó tervvel. De miután ez nem fut együtt, nem minden további nélkül párhuzamos, ezért van szükség a párt és az állam részéről egy ilyen tervezésre, egy bizonyos irányítására az írói ihletnek. Persze nem úgy, hogy megkötjük az író kezét a témakör felváltásánál a téma apropénzére.

A Szovjetunióban évekre előre megvan a repertoár-terv és a filmtéma-terv. Ők már az 1953-asa filmtéma-tervet hagyták jóvá és mi alig tartunk ott, hogy úgy ahogy meglegyen homályos körvonalakban a filmtermelésünk 1952-es tématerve.

Drámairodalmi és filmmunkánkban sem az ösztönösség az ideálunk és nem bízzuk, nem bízhatjuk rá a dolgot az automatikus fejlődésre. Persze, hogy az írói átélés azt kéri az íróktól: azt éld át, ami a népnek a legfontosabb, és ha a tematikai terv, az állami témakör-terv éppen ezeket a népnek legfontosabb kérdéseket igyekszik felölelni és azt mondja az íróknak; foglalkozz a szénnel, foglalkozz Inotával és Dunapetelével, foglalkozz az ifjúsággal, foglalkozz a békeharccal.

Az író a lélek mérnöke, az író emberekkel foglalkozik, embereket ábrázol, a lélekkel, az ember belső fejlődésével törődik, és ez helyes, ez így van. De aközött, hogy az író a lélek és az ember belső fejlődésével törődik és foglalkozik és aközött, hogy az állam azt mondja neki, hogy a szénnel foglalkozz, semmiféle ellentmondás nincs, mert ha az író megmutatja azt az embert és annak az embernek belső fejlődését, aki meg tudja oldani a széncsata feladatait, akkor megoldotta a lélek mérnökére háruló feladatot és megoldotta az állam által számára előírt „feladatot" is. Nincs tehát itt semmiféle ellentmondás, mert az ember, az emberi lélek, az emberi jellem, a nagy társadalmi, állami, népi kérdések megoldásán dolgozva fejlődik ki, érlelődik, megy túl ön[n]önmagán. A munka is a lélek dolga. A dolgozó embert – és a mi világunkban a dolgozó embernek a művészet központi figurájává a dolgozó embert kell állítani – a munka kapcsolja össze a társadalommal. Jellemábrázolás tehát a munkához való viszony ábrázolásától függetlenül nincs és nem is lehet a mi társadalmunkban.

Hadd térjek itt ki röviden arra a problémára, amelyet Háy elvtárs vetett fel és amely körül Földes és Horvai elvtársak vitáztak: a cselekmény és a jellem dialektikájának vagy elsőbbségének problémájára. Nem tudok erre felelni elvtársak. Lehet ugyan, hogy a biológiai tudomány már megoldotta azt a kérdést, mi volt előbb, a tyúk-e vagy a tojás. Erről azonban még nem tudok. Ezért nem tudok válaszolni ugyanígy arra a kérdésre sem, mi a fontosabb: a jellem-e vagy

a szituáció, a lélek-e vagy a cselekmény. Az az érzésem, hogy kiagyalt, lényegében álproblémáról van szó. Világos, hogy öncélú cselekmény éppolyan kevéssé lehetséges, mint öncélú jellem. Illetőleg volt példa mind a kettőre. A detektívregény olyan műfaj volt, amely csupa cselekményből, cselekvésből állt, de egyetlen ember sem volt benne, a polgári pszichologizáló regény pedig egy olyan műfaj volt, amely csupa lélekből állt, de egyetlen cselekedet, semmiféle cselekmény nem volt benne. Azt hiszem, hogy sem a detektívregény, sem a pszichologizáló regény nem lehet ideálunk. Azt hiszem, világos dolog, hogy az embert kell ábrázolni tettein keresztül, ami azt jelenti, hogy az embert, a jellemet ábrázolni szituációk nélkül, a cselekménytől függetlenül, – fából vaskarika. És megfordítva. Valami történetet, akár Dunapetele, vagy széntermelés történetét ábrázolni függetlenül az illető kérdést megoldó vagy a megoldásán fáradozó emberek, jellemek fejlődésének ábrázolásától – ez is fából vaskarika.

Kedves elvtársak! Mindezt figyelembevéve azt kell mondanom, hogy színházi és film-életünkben nem az a főveszély ma, hogy elnyomjuk az ihletet, hogy túlságosan pórázra vesszük az írói szabadságot, hanem az, hogy nem biztosítjuk eléggé a nép követelményeinek kielégítését, a szocialista építés szükségleteinek és a művészi termelésnek – ha szabad újra ezt a kifejezést használnom – összhangját.

Ez a fő veszély. És hogy ezt egészen egyszerű nyelvre, mindnyájunk számára érthető nyelvre fordítsam le, kiviláglik, hogy ez a fő veszély, abból, hogy bizony az idei színházi repertoirunk vagy repertoir-tervünk még mindig távol áll attól, hogy biztosítsa a minimális számú új magyar darab színre kerülését ebben az évadban. Bizonyos optimista hangulatok voltak az évad kezdetén, hogy kétszer annyi magyar darabunk lesz az idén, mint tavaly, de az évad kezdetére sajnos ezek az optimista hangulatok legalább is felére olvadtak le.

4 *[15] Ami filmforgatókönyveinket illet, válságban talán nem vagyunk, úgy mint egy-két évvel ezelőtt, amikor a filmdramaturgia vezetője nem tudta, hogy mivel táplálja a gyárat, amely természetesen ki akarta használni a maga kapacitását. Ilyen válság nincs. De azt már említettem, hogy a jövő évi tématervünk még csak a születés stádiumában van és bizony a véletlen szerepe abban, hogy milyen filmeket fogunk népünk elé vinni 1952-ben, még túlontúl nagy, amiből az következik, hogy az írói ihletnek, az írói alkotómunkának, az írói tervezésnek és az állami tervezésnek az összekapcsolása, – ez dramaturgiánknak, színházi és filmdramaturgiánknak legfontosabb feladata. Nem az egyetlen, de legfontosabb feladata. Persze ezt a feladatot lehet okosan elvégezni és lehet ostobán elvégezni. És hogy vannak példái annak, hogy ostobán végzik el ezt a feladatot itt is és amott is, azt én korántsem tagadom. Nyilvánvaló, hogy az írót, az író munkáját sem hol[m]i lektorátus, sem holmi dramaturgia nem pótolhatja soha, bár vannak lektorok és vannak dramaturgok, akik azt hiszik, hogy ők ugyanolyan fontosak vagy még fontosabbak, mint az író. Nincs igazuk ezeknek a lektoroknak. (*Derültség*.) És az ilyen felfogás, hogy a lektor és a dramaturg fontosabb, mint az író, nyilvánvalóan egyik megjelenési formája a kulturális élet területén is jelentkező bürokratizmusnak.

[15] Kézzel írva.

Harcolni kell ez ellen a tendencia ellen. Harcolni, de mindig szem előtt tartva azt, hogy ne öntsük ki a fürdővízzel együtt a gyereket is. Nálunk az a baj, hogy a dramaturgiák nem élnek eléggé, nem dolgoznak eléggé és nem az a baj, hogy a dramaturgiák – hogy úgy mondjam – túltengenek. Itt van például az úgynevezett Központi Dramaturgiai Tanács – azt hiszem ez a neve – a minisztériumban, filmre és színházra. Én magam sem tudom, él-e, hal-e ez a tanács. Sokkal többször haldoklik és sokkal gyakrabban halott, mint amilyen gyakran születik és eleven. És el lehet mondani, hogy inkább van hol a halál utáni és hol a születés előtti stádiumban, mintsem az élet állapotában. És ez baj.

Néhány szót, kedves elvtársak, a színészi munkáról. Én élvezője vagyok a színészi munkának, és csak mint néző szólok ehhez a munkához hozzá. Biztos, hogy igen komoly eredményeik vannak színészeinknek, de ezeket az eredményeket tovább kell fejleszteni. Ladányi elvtárs gazdag és tartalmas referátumát én kiegészíteni – persze – nem tudom és nem is akarom. De mint néző, hadd vessek fel néhány kívánságot, vagy talán néhány tanácsot, hadd ajánljak figyelmébe. Legfontosabbnak a következő kérdéseket tartanám a színészi munkával kapcsolatban. Az első: még inkább törekedni kell arra, amire eddig is törekedtünk, még inkább kell arra törekedni, hogy színészeink skálája szélesedjék, hogy ne egyfajta szerepeket tudjanak játszani, hanem a szerepek egész skáláját el tudják játszani. Erről bőven beszélt Ladányi elvtárs, de hogy ebben a dologban tovább menjünk, életszükséglet. Hovatovább filmjeink bizonyos szürkeségének egyik oka az lesz, hogy folyton ugyanazon színészekkel találkozunk bennük: Mészáros Ágival, Szirtessel, Soóssal, Balázzsal és így tovább. Szélesítsük színészeink skáláját ahhoz, hogy több embert tudjunk foglalkoztatni, és hogy ugyanazok több szerepet tudjanak játszani. Persze, vannak itt is eredményeink. Hogy csak egyet említsek, a skála szélesedésére vall az, hogy Rajczy a Bánk bánban is többé-kevésbé sikeres alakítást nyújtott és kiváló alakítást nyújtott az *Élet hídjá*ban.

A második követelmény, amit szeretnék aláhúzni, amiről persze Ladányi szintén bőven beszélt: még inkább megtanulni játszani, alakítani, formálni az új embert, a mi emberünket, a jelen emberét, a szocializmust építő embert. Itt is vannak komoly eredmények: Ladányi, a *Boldogság*-ban,[276] vagy Görbe szerepei, vagy Pécsi, aki az egyetlen sikerült párttitkárt tudta népünk elé ál-

[16] Pjotr Andrejevics Pavlenko: *Boldogság*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1949. december 21. Rendező: Gellért Endre.

látani a *Kis Katalin*-ban vagy Sulyok Mária, aki önmagát múlta felül és – hogy úgy mondjam – saját bőréből bújt ki és bújt bele egy másik bőrbe a *Becsület és dicsőség*-ben. Mindez példája annak, hogy színészeink ezen a téren is mennek előre. Még inkább kell előre menni, még jobban kell megtanulni a ma emberét alakítani. Egyik legnagyobb kérdésünk, hogy alig van színészünk, – az öt ujjamon könnyen meg lehetne számolni őket – akik parasztot tudnak ábrázolni. Azt hiszem, Veres Péter egyet ért velem.

Veres Péter: Úgy van!

Révai József: Bihari, utána Maklári és már három ujjam munkanélkülivé vált – hogy úgy mondjam – pedig parasztdarabok vannak és tszcs filmek lesznek. Urbán új darabjánál és új filmjénél egyik legnagyobb gondunk kiválasztani azokat a színészeket, akik nem népszínműszerűek, hanem reálisan, emberként tudják megalkotni a színpadon vagy a vásznon a ma dolgozó parasztját.

A harmadik dolog, amit figyelmükbe szeretnék ajánlani: a színészi játék, a színészi munka kapcsán az utánpótlással való törődés kérdése. Ez először azt jelenti, hogy igazgatóinknak, rendezőinknek bátrabban kell támaszkodniok, merniök kell támaszkodni a fiatalokra, az újakra. Ezt különösen filmrendezőinknek ajánlom figyelmébe, akik az újakra való támaszkodás alatt a leggyakrabban azt értik, hogy Szirtest és Soóst és Soóst és Szirtest ebben a filmben is, a következő és a harmadik filmben is játszatják.

Természetesen nem ezt értjük a fiatalokra való támaszkodás alatt. Különösen filmrendezőinkben van meg ez a tendencia, hogy irtóznak szélesíteni a felhasznált színészkáderek körét, világos, hogy miért: kevesebbet kell dolgozni a tapasztalt, a rutinos színészekkel, mint a kevésbé tapasztalttal, a kisebb ellenállás irányába mozognak, mintsem hogy újakra támaszkodjanak, újakkal dolgozzanak, de neveljék őket.

És a másik része ennek a problémának: jobban, alaposabban, lelkiismeretesebben nevelni az utánpótlást. Ez azt is jelenti, hogy lelkiismeretesebben törődni a Főiskolával, a főiskolásokkal és nem engedni meg azt, hogy könnyelműen bánjunk velük, hogy idő előtt elfecséreljük azt a tőkét, amelyet főiskolásaink jelentenek. (*Nagy taps*) Vigyázzunk, nehogy idő előtti túlságos szerepeltetésükkel, azzal, hogy meggátoljuk őket tanulmányaik befejezésében, azzal, hogy elősegítsük azt, hogy a dicsőség a fejükbe szálljon, derékba törjük őket, és olyan tehetségekből, amelyek kifejlődhetnének, megrokkant és ön[n]önmaguk színvonalát elérni és túlszárnyalni nem képes embereket csináljunk. Pedig ez a veszély komolyan fennáll.

Befejezem, tisztelt Konferencia, kedves elvtársak! Azzal fejezem be, amivel kezdtem. Az értekezleten igen sok kérdés merült fel, komoly kérdések. Ezeket a kérdéseket meg kell oldani, folytatni kell a vitát magában a Szövetségben, de ne tízen vagy tizenöten folytassák ezt a vitát, ne csoportok és klikkek folytassák egymás között, hanem a többsége, a zöme a hivatásukat és a hazát szerető színészeknek. Én azt hiszem, hogy ez a kettő, tanú erre a magyar színészet egész története, a színészi hivatás szeretete és a haza szeretete egységének jegyében indult útjára a magyar színészi kultúra és ennek a kettőnek egysége jegyében születik újjá és indul új virágzásnak. De egy feltétellel: ha a színész magára alkalmazza azt a közmondást, hogy a jó színész, nem a jó pap, hanem a jó színész, holtig tanul. (*Derültség*.)

Csatlakozom ahhoz, amit Horvai elvtárs második felszólalásában mondott, hogy a hivatását szerető és a hazát szerető színész,és azt hiszem, a mi színészeink többsége ilyen vagy ilyenné lehet, nem bohémtípus, nem sztár-típus akar lenni, nem a társadalmon kívül akar állni, hanem hazafi akar lenni, aki művészetével segít építeni a nép új országát, a szocialista Magyarországot. (*Hosszantartó ütemessé váló lelkes taps. A jelenlévők felállva szűnni nem akaró tapssal ünneplik Révai Józsefet*.)[1]

Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel – 1951.
A felszólalás géppel írt szövege, utólagos betoldásokkal.

[1] A Filmhíradóban lejátszották Révai összegzésének utolsó másfél percét, a leiratban az utolsó két bekezdést. A Horvaira történő hivatkozást kivágták. Hozzáférés: 2022. 10. 01., https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=10947.

[32]

Somlay Artúr lemondása a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség elnöki feladatairól – 1951. október 16.

A szövetség II. Konferenciájának végét követő napon Somlay Artúr rövid indoklással lemond elnöki feladatairól. Ez a dokumentum Somlay utolsó hivatalos levele három héttel később elkövetett öngyilkossága előtt.

Értesítem a Magyar Színművészeti Szövetség vezetőségét, hogy a színházi konferencián tapasztalt egyes jelenségek miatt elnöki megbízásomról lemondok.

Véleményem szerint a Szövetség egyes vezető funkcionáriusainak a konferencián való megnyilatkozásai letértek az építő kritika területéről és káros személyeskedéssé, sőt személyi hajszává fajultak. Minthogy ezt nem látom összeegyeztethetőnek a Szövetség kitűzött feladataival, a jelenlegi munkában nem kívánok részt venni.

Budapest, 1951. október 16-án

Tisztelettel
Somlay Artúr s. k.

Jelzet: MNL OL 276. f. 89. cs. 396. őe.
Géppel írt másolat, saját kezű aláírás és pecsét nélkül.

[33]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség Intéző Bizottságának ülése – 1951. október 26.

A színészek, köztük Gábor Miklós Nemzetiből a Madáchba történő áthelyezésének folyamatát követhetjük a dokumentumban. A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség Intéző Bizottsága alig pár hónappal a kezdeti tisztségviselői csapat működése után, tagrevíziót tart. A szövetség működési rendje egy párt működését modellezi.

Jelen voltak: Ladányi Ferenc, Szilágyi Bea, Gábor Miklós, Kovács András, Apáthi Imre, Gyárfás Miklós.

Határozat:
Az Intéző Bizottság megbízza Major Tamás, Máriássy Félix, Gábor Miklós, Horvai István elvtársakat, hogy készítsék el a Konferencia értékelését. A bizottság X. 30-ig átadja Ladányi elvtársnak. Ladányi elvtárs az elkészített anyagot XI.6-ig egy referátumba feldolgozva átadja. XI.8-án a Szövetség vezetőségi ülése összeül, melynek első napirendi pontja a Konferencia értékelésének megvitatása. Nov. 15-én az első nagy szövetségi vita az új Városházán.

Az Intéző Bizottság felszólítja a Szövetséget, hogy XI.11-ig a *tagrevíziót* ejtse meg.

- Az Intéző Bizottság azt a határozatot hozta, hogy *a lap XI.8-án* jelenjen meg és gondoskodás történjen arról, hogy legalább a vezető színészekhez eljusson.
- Az Intéző Bizottság elfogadta azt a javaslatot, hogy az agitáció a XI. 11-i vitára X. 27-én elinduljon. Módszere a pártszervezeteken, az Ü.B.-ken,[1] igazgatókon keresztül megindítani az agitációt. Színházak, rádió, filmgyár területenként értékeli a Konferenci át. [2]
- Az Intéző Bizottság határozatba hozta, hogy a vezetőségi ülésre a szakosztály vezetők 2 hónapos részletes munkatervet dolgozzanak ki a tagozat vezetők bevonásával és vázlatos tervet az egész esztendőre. Ha-

[1] Üzemi Bizottság.
[2] Emellett a pont mellett kézzel: *?*

táridő: *XII.1. amikor is az Intéző Bizottság összeül* és döntő napirendi pontként ezt tárgyalja meg.[3]

– *Színész-rendező szakosztály* vezetője: Apáthi Imre
  - Filmtagozat vezetője: Keleti Márton
  - Játékfilm részleg vezetője: Keleti Márton
  - Dokument film részleg vezetője: Timár István
  - Szinkron részleg vezetője: Dienes Ferenc
  - Színháztagozat vezetője: Benkő Gyula
  - Színészrészleg vezetője: ~~Benkő Gyula~~ *Bánki Zsuzsa*
  - Rendező részleg vezetője: Vámos László
  - Zenei tagozat vezetője: Oláh Gusztáv
  - Operarészleg vezetője: ~~Oláh Gusztáv~~ *Abonyi Tivadar*
  - Operettrészleg vezetője: Gáspár Margit
  - Revürészleg vezetője: Rácz György
  - Tánc tagozat vezetője: Harangozó Gyula
  - Ballett részleg vezetője: Harangozó Gyula
  - Színpadi néptánc részleg vezetője: Roboz Ágnes
  - Rádió tagozat vezetője: Képessy József
– *Dramaturg szakosztály* vezetője: Kovács András
  - Színházi tagozat vezetője: Kolozsvári András
  - Film tagozat vezetője: Bacsó Péter
  - Dokumenfilm tagozat vezetője: Barnabás Edit
  - Rádió tagozat vezetője: Dr. Cserés Miklós
– *Szcenikai szakosztály* vezetője: Fülöp Zoltán
  - Díszlettervező tagozat vezetője: Fülöp Zoltán
  - Jelmeztervező tagozat vezetője: Nagyajtai Teréz
– Az Intéző Bizottság határozatot hoz, hogy a folyóirattal kapcsolatos viszszásságok tisztázására *küldöttség fogja felkeresni Jánosi elvtársat*. A küldöttség tagjai: Gyárfás Miklós, Apáti Imre, Ladányi Ferenc, Keleti Márton és Gábor Miklós. Sürgősen időpontot kell kérni, hogy a küldöttség mikor keresheti fel Jánosi elvtársat.[4]
– Foglalkozott az Intéző Bizottság azokkal a körülményekkel, amelyek a Szövetség vezetőit ismételten abba a visszás helyzetbe hozták, hogy jóváhagyott költségvetési keret és fedezet nélkül kellett gazdálkodniok és amely körülmények a feladatok jó teljesítésében őket hátráltatták. – Határozatot hozott az Intéző Bizottság, hogy a Szövetség közölje mindezeket a körülményeket a felettes szervekkel abból a célból, hogy hasonló helyzetek a jövőben elő ne fordulhassanak.

[3] Emellett a pont mellett kézzel: *?*
[4] Mellette kézzel: *?*

– Határozatot hozott az Intéző Bizottság, hogy a színházakban és filmgyárakban a hirdetőtábla mellett, megfelelő helyen szövetségi tájékoztatót helyez el, amelynek révén a dolgozók részletes tájékoztatást kapjanak a folyamatban lévő szövetségi munkáról. A tájékoztató (híradó) szerkesztésére Sebestyén György kap megbízást.
– Határozatot hoz az Intéző Bizottság arra vonatkozólag, hogy a Szövetség vezetősége, illetve Intéző Bizottsága a következő időpontokban fog ülést tartani:

Összvezetőségi ülés november 8.-án.
Intéző Bizottság ülése – „ – 11. utáni napokban,
– „ – – „ – – „ – december 8.-án.

– Elhatározza az Intéző Bizottság, hogy a folyóirattal kapcsolatos értékelést az aktíva-vezetőség és az Intéző Bizottság tagjainak ki kell küldeni.[5]
– Megállapítja az Intéző Bizottság a Szövetség alanti bizottságainak tagjait:

Sztanyiszlavszkij-bizottság vezetője: Várkonyi Zoltán
tagjai:[6]

Horvai István	Major Tamás	Gellért Endre
Tolnay Klári	Szörényi Éva	Szirtes Ádám
Bán Frigyes	Gertler Viktor	Herskó János
Rácz György	Máriássy Félix	Szécsi Ferenc
Maleczky Oszkár	Gyurkovics Mária	Somló István
Feleky Kamill	Gálcsiki János	Verebes Károly

Vidéki bizottság vezetője: Marton Endre
tagjai:

Olty Magda	Gertler Viktor	Máriássy Félix
Ranódi László	Kalmár László	Mikó András
Mátyás Mária	Pártos Géza	Egri István
Darvas Iván	Benkő Gyula	Ruttkay Éva
Both Béla	Ráday Imre	Soós Lajos
Kállay Ferenc		

Klub-bizottság vezetője: Mányai Lajos
tagjai:[7]

Keleti László	Tapolczay Gyula	Markos József
Rozsos István	Fekete Pál	Szécsenyi Ferencné
Horváth Tivadar	Ráthonyi Róbert	

[5] Mellette kézzel: *?*
[6] Mellette kézzel: *?*
[7] Mellette kézzel: *?*

Patronázs-bizottság vezetője: Szendrő Ferenc
Stúdió-felelős:[8] Bánky Zsuzsa

– Az Intéző Bizottság elhatározza, hogy külön levélben, de fali hirdetmény útján is, köszönetet mond mindazoknak az aktíváknak, akik a Konferencia előkészítése és lebonyolítása során áldozatkész, jó munkát fejtettek ki. Az Intéző Bizottság megbízza Szilágyi Beát e határozat végrehajtásával.[9]

Budapest, 1951. október 29.

I. Nemzeti Színház
A színház együttesébe javasoljuk:
– Kohut Magda
– Gyurkovics Zsuzsa
– Gera Zoltán
– Horváth Jenő (lásd Madách Színházat is)
indoklás .....oldalon/
– Apor Noémi

Áthelyezésre a következőket javasoljuk:
– Versényi Ida
Javasoljuk a Főv. Operett Színházhoz. A zenés műfaj iránt mutatkozó képességei és hajlamai ennél a színháznál jobban kibonthatók. Az ilyen irányú képessége, kibontása egész színházi területünk szempontjából rendkívül fontos.

– Gábor Miklós
A Madách Színházba javasoljuk. Tudjuk, hogy ez nagy érvágás a Nemzeti Színházon, de a Nemzeti Színháznak hasonló szerepkörben több kiváló művésze van (hiszen Gábor Miklós minden szerepét kettős szereposztásban játszotta.) A Madách Színház együttesében viszont Ladányi Ferenc távozásával éppen a pozitív és intellektuális hős szerepkörén olyan hatalmas űr támadt, amelynek méltó betöltését a színház joggal követeli. Ezt csak Gábor Miklós személyével látjuk megnyugtatóan megoldhatónak.
Mivel Gábor Miklós a társulatok összetételével foglalkozó bizottság tagja, ennek a kérdésnek eldöntése a két színház (Nemzeti, Madách) igazgatójára és Gábor Miklósra tartozik. Nem vitás, hogy a Madách Színház ilyen irányú kérését meg kell oldani.

[8] Mellette kézzel: *!?*
[9] Mellette kézzel: *!?*

– Keres Emil
Vidéki színházigazgatónak javasoljuk. Egyénisége, képzettsége és főiskolai pedagógiai munkája indokolja javaslatunkat. Amennyiben rá, mint vidéki igazgatóra még sem volna szükség, természetesen továbbra is maradjon a Nemzeti Színház együttesében.

– Király Zoltán
Javasoljuk a Faluszínházhoz. Képességei nem ütik meg a Nemzeti Színház együttesének mértékét.

– Márki Géza
Vidéki igazgatónak javasoljuk. Ezirányú már ismert kiváló képességei tennék indokolttá, hogy a Nemzeti Színház megváljon tőle. Amennyiben rá, mint vidéki igazgatóra még sem volna szükség, természetesen továbbra is maradjon a Nemzeti Színház együttesében.

– Pásztor János
A Bábszínházba főrendezőként javasoljuk. Gazdag fantáziája, eredeti humora, írói készsége valószínűvé teszi, hogy jól fogja betölteni ezt a kényes és rendkívül fontos feladatkört. Amennyiben rá, mint a Bábszínház főrendezőjére még sem volna szükség, természetesen továbbra is maradjon a Nemzeti Színház együttesében.

Jelzet: MNL OL P 2143-33. tétel – 1951.
Géppel írt piszkozat, pecsét és aláírás nélkül.

[34]

Feljegyzés a Sztanyiszlavszkij-körökről – 1951. november 1.

Részben a II. Konferencia eredményeképpen a már korábban megalakított Sztanyiszlavszkij-körökre egyre nagyobb hangsúly kerül. A dokumentum részletes leírást tartalmaz a Sztanyiszlavszkij Bizottság feladatairól, elsősorban a köröknek a megszervezéséről, valamint a körök anyagának összeállításáról és a munkájának ellenőrzéséről.

A Sztanyiszlavszkij Bizottság feladatai:

- A Sztanyiszlavszkij-körök megszervezése színházaknál, filmgyáraknál és a rádióban. (Sztanyiszlavszkij-körökért felelős a színházak, filmgyárak és a rádió főrendezői).
- Sztanyiszlavszkij-körök anyaggal való ellátása (január 15-ig két hónapi részletes, tájékoztatóval javasolt irodalommal ellátott anyag).
- A Sztanyiszlavszkij-körök ellenőrzése.

A Sztanyiszlavszkij-körök anyagának összegyűjtéséért felelős a függetlenített munkatárs.

A Sztanyiszlavszkij Bizottság a függetlenített munkatárs által megszerzett anyagot megvitatja, elfogadja és a Szövetség vezetősége elé terjeszti megvitatásra.

A Szövetség vezetőségének jóváhagyása után az anyagot a Szövetség adminisztrációjának kiadja sokszorosítani és utasítja a függetlenített munkatársat, hogy juttassa azt el a színházakhoz, filmgyárakhoz és a rádióhoz.

A Sztanyiszlavszkij-körök anyaga két részből áll:

- Központilag kiadott anyag, amely minden színházra, filmgyárra és rádióra egyaránt érvényes.
- A színházak, filmgyárak és rádió belső munkájának értékelése, bemutatókon, műsorokon keresztül. A szezon utolsó Sztanyiszlavszkij-körének feladata, a színház egészévi munkájának értékelése. (tartja a főrendező)

A Sztanyiszlavszkij Bizottság tagjai állandóan ellenőrzik a függetlenített munkatárssal együtt a színházak, (vidéket is) filmgyárak és rádió Sztanyiszlavszkij-köreit, azoknak konzultációs segítséget nyújtanak és a Szövetség vezetősége felé értékelik időközönkénti és év végén az egész évi munkát.

Budapest, 1951. november 1.

A Sztanyiszlavszkij-körök önkéntességen alapulnak és munkaidőn kívül működnek.

A Sztanyiszlavszkij-körök elsőrendű feladata, hogy a színészek továbbfejlődését előmozdítsa, de színházakon belül megfelelő agitációval el kell érni azt, hogy a Sztanyiszlavszkij-kör munkájában a színház egyéb dolgozói is részt vegyenek. A Sztanyiszlavszkij-körök általában kéthetenként tartsanak ülést. Az 1. pontban meghatározott feladatokra a Sztanyiszlavszkij-kör évente legalább kétszer olyan ülést tartson, amelyen a színház valamennyi dolgozója jelen legyen. Meg kell oldani azt, hogy az egyes színházak Sztanyiszlavszkij-köreiben felmerülő javaslatok tapasztalatcseréje, a szövetségben időnként megtörténhessen.

„Álhatatosan kell követnünk művészetünk legfőbb célját. Ennek az a lényege, hogy a darabban és szerepünkben megteremtsük az ember lelki életét és ezt az életet művészileg ábrázoljuk nagyszerű színpadi formában.” Így mondta Sztanyiszlavszkij és így is érezzük mindnyájan. Hogy pedig ezt a célt elérjük, szívós, mindennapi munkával el kell sajátítanunk Sztanyiszlavszkij rendszerét.

A Szövetség ennek érdekében széleskörű munkát indított és végzett el. A Sztanyiszlavszkij-bizottság kidolgozta a Sztanyiszlavszkij-körök első kéthavi munkatervét és dolgozik a további munkaterven. Az első két havi anyagot: részletes programot és az előadások vázlatait november 28-ig megkapja minden színház főrendezője. Ők ugyanis a Sztanyiszlavszkij-körök vezetői, helyetteseikről maguk gondoskodnak.

A Szövetség ellátja a Sztanyiszlavszkij-köröket anyaggal, ellenőrzi a munkát és megtartja a konzultációkat.

Azt hisszük, az induló munka meg fogja javítani színházaink munkamódszerét s ennek következtében előadásaink művészi színvonalát. Világossá és érthetővé kell tennünk a rendszert s elérjük azt az eredményt, amit Révai elvtárs tűzött elénk a Szövetség II. Konferenciáján: művészeink megértik, hogy „a Sztanyiszlavszkij módszer azért jó és kitűnő, mert választ ad és segítséget nyújt a te saját munkádhoz, segíti a te saját alkotómunkádat magasabb színvonalra emelni.”

Sztanyiszlavszkij Bizottság Vezetője: Várkonyi Zoltán
Tagjai:

Horvai István	Major Tamás	Gellért Endre	Tolnay Klári
Szörényi Éva	Szirtes Ádám	Simon Zsuzsa	Bán Frigyes
Gertler Viktor	Herskó János	Rácz György	Máriássy Félix
Szécsi Ferenc	Maleczky Oszkár	Gyurkovics Mária	
Somló István	Feleki Kamill	Verebes Károly	

Jelzet: HU MNL OL P 2143-36. tétel – 1951.
Géppel írt feljegyzés, pecsét és aláírás nélkül. Rajta kézzel: „Gábor", azaz Gábor Miklós szignója.

[35]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség munkaterve, 1951. 11. 15 – 1952. 03. 30.

A dokumentum részletes munkatervet közöl a szövetség előtt álló négy és fél hónap feladatairól. A tervezetben látható, hogy mely szakosztály milyen ülést, értékelést, vitát, filmvetítést, ankétot és előadásokat tervez tartani. Negyvenhat programot terveznek százharmincöt napra, átlagban harmadnaponta kínálnak lehetőséget a vitára, elemzésre.

november 15.	össz-szakosztály	*Apáthi X*	A konferencia értékelése
november 23.	színész-ren.sz.o.	*??*	*Szelistyei asszonyok* értékelése
november 27.	dramaturg sz.o.	✓	„Dramaturgiai módszerek"
		Kovács H.	Előadó: Mészöly Dezső +
december 8.	színész-rendező r.	*Apáthi* ✓	*Tűzkeresztség*[1] házi értékelése a Nemzeti Színházban
december 13.	színész-rendező r.	*??*	*Az új ember kovácsa*[2] házi értékelése az Ifjúsági Színházban
december 13.	filmtagozat		*Déryné* vetítése
december 15.	filmtagozat	*Keleti M.* ✓	*Déryné* megvitatása vitavezető: Fábry Zoltán
december 15.	rádiótagozat	*??*	*Kreml toronyórája*[3] hangjáték megvitatása
december 19.	rádiótagozat	*Apáthi* ✓	*Poljuska*[4] hangjáték megvitatása

[1] Urbán Ernő: *Tűzkeresztség*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1951. november 21. Rendező: Major Tamás.
[2] Miroslav Stehlík: *Az új ember kovácsa.* Bemutató: Ifjúsági Színház, 1951. november 23. Rendező: Szendrő Ferenc
[3] „A magyar rádió a nagy Sztálin születésnapjára készülve december 16-án vasárnap 20.20 órakor kiemelkedő jelentőségű bemutatót tart a Kossuth-adón. Nyikolaj Pagogyin szovjet író »A Kreml toronyórája« című színművének rádióváltozata kerül mikrofon elé Major Tamás Kossuth-díjas, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze rendezésében. Polgár Tibor zenéjével, kiváló színművészek közreműködésével." – *Magyar Nemzet*, 1951. dec. 15., 4.
[4] „Szász Péter, a kitűnő és egyre fejlődő fiatal író […] új munkával jelentkezett. Csütörtökön este bemutatták a rádióban közel háromórás romantikus hangjátékát »Poljuska« címmel. […] A hangjáték igen nagy munka volt, szerzőjét elismerés illeti! Fényes Szabolcs muzsikája szerves része a darabnak, persze főleg a »Poljuska« feldolgozásával. Végh György írta a hangjáték verseit." – „»Poljuska« Hangjáték-bemutató a Rádióban", *Magyar Nemzet,* 1951. dec. 22., 4.

december 20.	dokumentfilm tag.	*Kovács* ✓	A dokumentfilm dramaturgiája Vitavezető: Timár István
december 27.	dramaturg sz.o.	*Kovács* ✓	„Az új magyar dráma konfliktusa” Előadó: Háy Gyula +
december 29.	színész-rend.sz.o.	*Apáthi*	Ankét a kritikáról. Vitavezető: Gobbi Hilda
január 8.	Revürészleg	*Apáthi* ✓	Revüelőadás és vita (Az új műsor) Vitavezető: Gyárfás Miklós
január 11.	Rendező-részleg	*Apáthi* ✓	Major Tamás és Gellért Endre tájékoztató előadása a *Hamlet* rendezői munkájáról.
január 11.	színész-rend.r.	*??*	Ifjúsági Színházban: *Az acélt megedzik* értékelése.
január 14.	szinkron-részleg	*??*	Megbeszélés munkatervéről, a munkaközösségek kijelölése, a téma felosztása
január 15.	rádió-tagozat	*Apáthi* ✓	Külső-belső rendezők megbeszélése Vitavezető: Szécsi Ferenc
január 20.	Szövetség		Béketanáccsal közösen rendezett békematinén bemutatásra került *Nyugati övezet*[5]
január 26.	színész-rend.sz.o.		*Hamlet* szakmai előadása
január 27.	Filmtagozat		Szakmai előadás. *Nyugati övezet*
január 29.	dramaturg-sz.o.	*Kovács* ✓	„Miért nincs új magyar vígjáték?” Előadó: Gyárfás Miklós
január 31.	szcenikus sz.o.	*Fülöp* ✓	A tudományos munka megindítása, munkaközösségek megszervezése.
február 1.	dokumentfilm-részleg és drama-turg-tagozat	*??* *Kovács*	A dokumentfilm irodalmi forgató-könyv kérdései. Előadó: Murányi Éva
február 4.	rádiótagozat	*Apáthi* ✓	A tudományos munka elindítása, munkaközösségek megszervezése.
február 7.	dramaturg-sz.o.	*Kovács* ✓	A tudományos munka elindítása, munkaközösségek megszervezése.
február 9.	klubbizottság		Pamflett: Ifjúsági Színház és Fővárosi Víg Színház
február 11.	színész-rendező sz.o.		*Szarvaskirály*[6] Bábszínház szakmai előadása.

[5] *Nyugati övezet* (Várkonyi Zoltán, 1952).
[6] Carlo Gozzi: *Szarvaskirály*. Bemutató: Állami Bábszínház, 1951. december 22. Rendező: Szegő Iván.

február 12.	Revürészleg	*Apáthi* ✓	A revü műfaji kérdései Előadó: Rácz György és Polgár Tibor
február 12.	Szövetség		Bajor Múzeum megnyitása
február 13.	Szcenikus sz.o.	*Fülöp* ✓	Jelmez és díszlettervezés anyag-takarékossági problémái. + Vitavezetők: Nagyajtai Teréz és Varga Mátyás.
február 14.	Színész-rend.r.		Tapasztalatgyűjtés a Sztanyisz-lavszkij-körök munkájáról. Munka befejezése: II. 14.
február 17.	Filmtagozat		Szakmai bemutató: *A nagy koncert*[7]
február 17.	Rádiótagozat		Szavalóverseny (a szavalógárda kibővítése érdekében.)
február 21.	Szcenikus sz.o.	*Fülöp* ✓	Műszaki tanulmányi látogatás a Néphadsereg színházában. Vezető: Vogel Eric
február 21.	Revürészleg	*Apáthi* ✓	„A revü műfaji kérdéseinek” folytatása II.12-ről.
február 22.	Filmtagozat		*Tűzkeresztség* szakmai bemutatója.
február 25.	Szcenikus sz.o.		Műszaki szakmai továbbképzés elindítása.
február 26.	Dramaturg sz.o.	*Kovács* ✓	„Miért nem elég elevenek új drámáink pozitív hősei?” A vitát bevezeti: Nádasi László
február 26.	Filmtagozat		*Falusi orvos*[8] című film vetítése
február 28.	Filmtagozat	*Keleti M.* ✓	*Falusi orvos* vita. (Bjelov elvtárs hozzászól.) +
február 29.	Szcenikus sz.o.	*Fülöp*	A tudományos munkaközösségek beszámolója eddig végzett munkájukról.
március 5.	Színész-rend.sz.o.		Szovjet szólisták szakmai előadása az Ifjúsági Színházban.
március 7.	Színész-rend.r.		Urali Népi Együttes szakmai előadásaa Városi Színházban.
március 9.	Filmtagozat		*Aranycsillag lovagja* szakmai előadás az Urániában.
március 11.	Színész-rend.sz.o.		Sarkadi-darab szakmai előadása.

[7] *Nagy koncert* (*Bolsoj koncert,* Vera Sztrojeva, 1951).
[8] *Falusi orvos* (*Szelszkij vrah,* Szergej Geraszimov, 1952).

március 12.	Szinkron-részleg	*Keleti*	A szinkron fejlődése. Előadó: Dienes Ferenc
március 13.	Színész-rend.sz.o.	*Apáthi* ✓	Sarkadi-darab vitája. +
március 15.	Szövetség	*Apáthi* ✓	Szovjetunióban járt küldöttség beszámolója.
március 16.	Színész-rend.sz. o.		*Erő*[9] szakmai előadása Katona József Színházban.
március 18.	Dramaturg.sz.o.	*Kovács*	Feldolgozás vagy hamis aktualizálás Előadó: Hegedüs Géza
március 21.	Szövetség	*X*	Tiltakozó békegyűlés
március 22.	Klubbizottság		Madách-pamflettje
március 23.	Filmtagozat		*Vadvízország*[10] szakmai előadása
március 23.	Vidéki Bizottság		Debreceni Konferencia
március 28.	Szcenikus sz.o.	*Fülöp* ✓	Realizmus a jelmez és díszlettervezésben Előadó: Oláh Gusztáv
~~március 27.~~	~~Szinkron részleg~~		~~A film nemzeti jellege.~~ ~~Előadó: Mészáros Gyula~~
~~március 31.~~	~~Operarészleg~~		~~Tagjaival megbeszélés,~~ ~~vezeti: Oláh Guszt~~
március 30.	Színész-rend.sz.o.		*Egri csillagok* szakmai előadása

Jelzet: MNL OL P 2143-15. tétel – 1951.
Géppel írt piszkozat, rajta kézzel írt betoldásokkal, jelekkel.

[9] Háy Gyula: Erő. Bemutató: Katona József Színház, 1952. február 25. Rendező: Marton Endre.
[10] *Vadvízország* (Homoki Nagy István, 1952).

[36]

A dramaturg szakosztály munkaterve 1951. 11. 15 – 1952. 01. 15.

A munkatervben kifejezetten a dramaturg szakosztály következő két hónapjának tervezete szerepel. Az előző dokumentumhoz képest itt nem csupán a programokat, de a szakosztály céljait is megfogalmazzák.

A dramaturg szakosztály munkatervének két fő célja van:
- Fejleszteni a dramaturgok szakmai, ideológiai műveltségét.
- Kimélyíteni a kapcsolatot a dramaturgok és írók, illetve színházi és filmszakemberek között.

Éppen ezért, a munkatervnek csak egy része áll a speciálisan dramaturgiai kérdések megvitatásával a dramaturg tanfolyam előadásai keretében. Ilyen előadások:
- Dramaturgjaink munkamódszere és az írókkal való kapcsolata.
- Az új magyar dráma konfliktusa.

Dramaturgjaink írókkal való kapcsolatában igen sok hiányosság mutatkozik, amelyre az Írószövetség Kongresszusa és a mi Konferenciánk is rámutatott. Ezért a legelső feladat munkamódszereink felülvizsgálata, megbírálása az írók bevonásával. Új drámáink és forgatókönyveink egyik legkomolyabb hiányossága, hogy nem használják ki azokat a lehetőségeket, amelyeket a mai élet drámaisága ad, nem nyúlnak bátran az új konfliktusokhoz, konfliktusaik vagy gyöngék, vagy álproblémák. Túlzott óvatosságukkal gyakran maguk a dramaturgok is megkötik az író kezét, amikor éles összeütközésekről vagy a mai élet nehézségeiről van szó. Ezért tartjuk helyesnek először a konfliktus kérdéséről beszélni.

A munkaterv második része az Írószövetséggel közösen rendezendő vitákból és az Írószövetség olyan vitáiból áll, amelyekre a dramaturgokat is meghívták. A Konferencián merült fel a jellem és a cselekmény merev szembeállításának a veszélye, amely egyesek szerint drámaírásunk sematizmusának egyik főoka. Bár álproblémáról van szó, mégis helyes ezt a kérdést világosan felvetni, hiszen a Konferencia vitái bizonyítják, hogy a jellem és a cselekmény szembeállítás igen gyakori még mindig. Az Írószövetség drámai szakosztályának rendezvényeit a drámai szakosztály a maga tervei szerint állapította meg, de ezek kiegészítik a dramaturgiai szakosztály munkatervét is.

A dramaturg szakosztály november–decemberi munkaterve.

I. *A dramaturg tanfolyam előadásai.*

1. *Dramaturgjaink munkamódszere és az írókkal való kapcsolata.*
Előadó: Mészöly Dezső
Időpont: november 27.
Ezen a vitán vitatjuk meg a Konferencia anyagát dramaturgjaink szempontjából. Ez a vita egyúttal munkamódszerátadás lesz a színházi- film és rádiódramaturgok között. A vitára írókat is meghívunk.
2. *A szocialista dráma konfliktusa.* /színészeket meghívni/
Időpont: december 27.

II. *Tagozati viták*

1. *A dokumentumfilm dramaturgiai kérdései.*
Ezen a vitán csak a dokument és játékfilmtagozat dramaturgjai és a dokumentrendezők vennének részt.
~~2. Játékfilm tagozat.~~
~~Rádióval munkamódszerátadás november 23.~~
~~Operett dramaturgiai kérdésének megvitatása, különös tekintettel a „Déryné" és a „Szelistyei asszonyok" című művekre november 30.~~

III. *Az Írószövetséggel közösen rendezendő viták.*

1. Horvai I. „Jellem és cselekmény". /színészeket meghívni/

IV. *Az Írószövetség drámaírói szakosztálya rendezvényei,* amelyekre meghívták a dramaturg szakosztályt is.

1. *Az operett kérdései.* /színészeket meghívni/
Előadó: Gáspár Margit
Időpont: november 21.
2. *Egy forgatókönyv vitája.*

Dramaturg szakosztály munkaterve 1951. nov. 15. – 1952. márc. 30.
Dramaturg szakosztály

november 27. kedd	„Dramaturgiai módszerek" Előadó: Mészöly Dezső
december 27. csütörtök	„Az új magyar dráma konfliktusa" Előadó: Háy Gyula
január 8. kedd	Tapasztalatcsere a Rádióval.
január 10. csüt.	Tapasztalatcsere az Operettszínházzal.
január 29. kedd	„Miért nincs új vígjáték" Előadó: Gyárfás Miklós
február 7. csütörtök	~~Állami terv, írói tématerv~~ ~~Előadó: Kovács András~~
február 20. szerda	Az operett műfaji kérdései. Előadó: Gáspár Margit

február 11. hétfő	Táncművészetünk dramaturgiai problémáiról
február 14. csüt.	*Állami terv, Írói tématerv előadó Kovács András*
február 26. kedd	„A pozitív hős" Előadó: Nádassi László
március 10. hétfő	1951-es filmek értékelése
március 25. kedd	„A klasszikusok színrevitele"

Dokumentfilm-tagozat:

december 20. csüt.	A dokumentfilm dramaturgiája.
január 28. hétfő	Emberábrázolás a dokumentfilmeken
február 15. péntek	Történelmi dokumentfilmek.
március 28. péntek	Tájfilmek. (Dokument)

Szcenikai szakosztály munkaterve 1951. nov. 15 – 1952. márc. 30.

jan. 31. csüt.	A tudományos munka megindítása, munkaközösségek megalakítása.
febr. 13. szerda	Jelmez- és díszlettervezés anyagtakarékossági problémái.
márc. 26. szerda	Realizmus a jelmez és díszlettervezésben. Előadó: Oláh Gusztáv
febr. 26. kedd	A szinkron fejlődése.
márc. 12. szerda	A film nemzeti jellege.

Színész-rendező részleg:

december 8. szombat	*Tűzkeresztség* házi értékelése a Nemzeti Színházban.
december 13.	*Új ember kovácsa* házi értékelése az Ifjúsági Színházban
február 6. szerda	Tapasztalatcsere a Sztanyiszlavszkij-körök munkájáról.
március 1. szombat	Zártkörű megbeszélés kritikusokkal. (színészek, rendezők, kritikusok.)
március 8.	*AZ OPERETT MŰFAJI KÉRDÉSEI*[1]
március 17. hétfő	*Tűzkeresztség* filmen. Vita a rendező részlegben.
március 29. szombat	Zártkörű megbeszélés. (színészek, rendezők, írók)

Rendezőrészleg

január 11. péntek	Major Tamás és Gellért Endre tájékoztató előadása a *Hamlet* rendezői munkájáról.

[1] Ez a sor kézzel írva. Az esemény 1954. december 14–15-én valósul meg a Fővárosi Operettszínházban. Lásd: Jákfalvi Magdolna: *A valóság szenvedélye*, Budapest: Arktisz–TMA, 2023. 60–103.

Opera-részleg:

február *5.*[2]	Tömegmozgatás színpadon és filmen.
március 12. szerda	Az operai színjátszás speciális kérdései.

Revürészleg:

január 8. kedd	Revüelőadás és vita (Az új műsor)
február1~~5~~2 ~~szombat~~ kedd[3]	„A revü műfaji kérdései”
	Előadó: Rácz György

Rádiótagozat:

december 15. szombat	*Kreml toronyórája* hangjáték megvitatása.
december 19. szerda	*Poljuska* hangjáték megvitatása.
január 15. kedd	Külső-belső rendezők megbeszélése.
február 17.vasárnap	Szavalóverseny (szavalógárda kibővítése)
február *4. HÉTFŐ*[4]	A tudományos m. elindítás, munkaközösségek megszerv.
március	Rádiórendezés és színjátszás kérdései.
	Előadó: Apáthi Imre
március 27. csütörtök	Egy hangjáték vitája

Jelzet: MNL OL P2143-21. tétel – 1951.
Géppel írt piszkozat, utólagos kézi betoldásokkal.

[1] Ez a sor kézzel írva. Az esemény 1954. december 14–15-én valósul meg a Fővárosi Operettszínházban. Lásd: Jákfalvi Magdolna: *A valóság szenvedélye*, Budapest: Arktisz–TMA, 2023. 60–103.
[2] Kézzel kihúzva és az új dátum kézzel átírva.
[3] Kézzel javítva.
[4] Kézzel írva a pontos dátum és nap.

[37]

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciájának értékelése – Gábor Miklós – 1951

Gábor Miklós, a Nemzeti Színház fiatal színésze, a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség vezetőségének tagja értékeli a szövetség konferenciáját a pártaktíváknak. A belső nyilvánosságnak tartott beszéd Révai miniszter hozzászólását tekinti kiindulásnak: eszerint a konferencia inkább problémákat vetett fel, mintsem megoldásokat kínált volna, emellett túl sokat foglalkozott személyi kérdésekkel. Gábor Miklós a közösséget hiányolja, a közös célokat. Ehhez a Sztanyiszlavszkij-technika, a főiskolával közösen kidolgozott képzés, egy új szakmai lap segítheti hozzá a művészeket. Gábor naplójában, későbbi átírásaiban saját maga értékeli szövetségbeli szerepét.

(Javaslat a pártaktíva vezetőség számára)

Az értékelés alapja Révai elvtárs felszólalása.

A Konferencia célja
A Konferencia célja a magyar dráma, a színészi és rendezői munka elvi kérdéseinek tisztázása volt, az új dráma a színészi és rendezői munka terén elért eredmények és hibák, hiányosságok megtalálása: a további fejlődés főbb láncszemeinek, kiinduló pontjainak megtalálása: a Sztanyiszlavszkij rendszer népszerűsítése, megindítása a rendszer alapos és tervszerű meghonosításának filmen és színpadon. Egyben természetesen a Szövetség további feladatainak elvi tisztázása. Ezért a dramaturgiai beszámolóban az Írószövetség Kongresszusa anyagának alapján a sematizmus kérdését, a színészi játék terén a színészi sablonok kérdését tettük központi kérdéssé. A rendezői beszámolóban ilyen pontosan meghatározott központi kérdés nem volt, jellege inkább a tapasztalatátadás volt.

A Konferencia túl sokat markolt-túl keveset fogott. (Ahogy ezt Révai elvtárs megállapította.) Egyik kérdést sem vitattuk meg alaposan. Már az eredeti elképzelésben is meg volt ez a hiba: A rendelkezésre álló idő semmi esetre sem lehetett elég az előreláthatóan felvetődő rengeteg kérdés tisztázásához, a *három* beszámoló alapos megvitatásához. A beszámolók nem eléggé tudták úgy felvetni a kérdéseket, hogy azokhoz minden terület mint *közös* elvi kérdésekhez kapcsolódhatott volna. Így bizonyos fokig indokoltak voltak a terü-

leti hozzászólások, melyek szétszabdalták és lanyhává tették a vitát. A Konferenciát megelőző elvi munka (nemcsak a közvetlenül a Konferenciához csatlakozó agitációs munka) nem volt elég mély. Ennek oka a Szövetség eddigi munkájának hibáin kívül az is, hogy a Konferencia tényleges megrendezője, a pártaktíva vezetősége, még nem ismerte eléggé a területet, nem kapott elég támogatást a színházak igazgatóságaitól, éppen az elvi munka terén. A pártaktíva vezetősége a beszámolók elkészülésének késése miatt elkésett az aktíva értekezlettel, az anyagot nem tudtuk elég konkrétan kivinni. *De a Konferencia nem elég magas elvi színvonalában megmutatkozott az egész terület tényleges lemaradása az elvi munkaterén.*

Nagyon sok kérdés merült fel, csaknem az egész terület művészi és szervezési, technikai kérdései. Így a további munkához sok segítséget kaptunk. Megmutatkozott a terület dolgozóinak *követelő igénye* az elvi munkára. (Meg kell jegyezni, hogy még így is sok terület úgy érzi, jórészben jogosan, hogy a Konferencián nem foglalkoztak eléggé a problémáival, így a könnyűműfaj, a vidék, a rádió, a szinkron).

A film a beszámolókban nem kapott kellő súlyt. Ezt a hiányt csak növelte, hogy a színészek részéről pl. egyetlen film-játékkal kapcsolatos felszólalás sem hangzott el.

Major kérdése. Hiba volt, hogy a második napi tanácskozásban túl nagy súlya volt. Ez mutatja, hogy a személyeskedés, a személyi kérdések még mindig túl nagy vonzerőt jelentenek tagságunkra. Hogy a Major kérdés ilyen formában felmerült, véleményem szerint Major elvtárs válaszán kívül oka az is, hogy Ladányi elvtárs beszámolójában a diktatórikus rendezéssel kapcsolatban nem mutatott rá a rendezési munkában épp oly komoly veszélyre, a megalkuvó rendezőre. Oka, hogy Major elvtárs bírálatában benne ragadtunk, nem mutattunk eléggé előre, hogy nem ismertük fel a Nemzeti Színház komoly művészi eredményeit. Mindennek eredményeképpen a pártaktíva vezetősége (a Szövetség eddigi munkájának tényleges vezetője) csaknem ugyanolyan hibát követett el, mint a Szövetség régi vezetősége, kezdett elszakadni vezető művészeinktől. (Somlai) Ennek a szektáns veszélynek gyökere megmutatkozik abban a hibában is, hogy mindeddig a pártaktíva vezetősége helyettesítette a Szövetség vezetőségét. *Főkérdés: az egységfront kérdése, a legjobb párttag és pártonkívüli kitűnő művészeknek a Szövetség körül tömörítése, művészetünk valóban elvi kérdéseinek felvetésével, a Szövetség vezetőségének munkába állításával, feladatok kiadásával.* (Így pl. a tagrevíziót egy vezető művészekből álló bizottság dolgozza ki.)

Színház, film, irodalom viszonya. A Konferencia lépés volt előre ezen a téren, de megmutatta a hiányokat is. Ki kell használnunk a Révai-beszéd nyitotta lehetőségeket az Írószövetség felé, nemcsak a már megkezdett módon, a dramaturg-szakosztály és az Írószövetség drámai szakosztálya közti együttműködés fokozása, de a színész-rendezői szakosztály és az írók közti együttműködésben is. (Bemutatandó új magyar darabok, Urbán, Sarkadi tapasztalatainak közös megvitatása stb.) Jó jelei voltak a Konferencián a filmművészek közt elért eredményeknek a Szövetség részéről, ezt fokozni kell, elsősorban a film és színház gyakorlati munkája közös kérdéseinek felvetésével, a filmesek mind aktívabb bevonásával a Szövetség munkájába stb.

Új magyar film és dráma. Nádasdy beszámolója részben a túl enyhe bírálóhang miatt is, nem tárta fel eléggé az itt mutatkozó hibákat. A hozzászólások közül főleg filmes részről (Kovács, Bacsó) mutattak rá újabb szempontokra. A vita nem fejlesztette eléggé tovább az Írószövetség Kongresszusának eredményeit (természetesen eltekintve Révai elvtárs hozzászólásától). Ez azt mutatja, hogy dramaturgjaink nem foglalkoznak elég mélyen és elég bátran az új dráma kérdéseivel. Nagy hiány volt, hogy színészek közül senki sem szólt ehhez a kérdéshez, nem érzik eléggé az új magyar dráma szükségességét, fokozni kell színészeink közt az érdeklődést efelé, le kell küzdeni az ellenállást a nehézségek vállalásával szemben, amit az új magyar darabok bemutatása egyes esetekben jelenthet. Helyes irányú volt Horvai és Urbán elvtársak hozzászólása, melyek író és színház újfajta együttműködésének szükségességéről beszéltek. Az író-felszólalók részéről megnyilvánult ilyen igény, de úgy látszik, itt is személyi, (dramaturg-író „ellentét") néha valósággal rémhír-szerű félelmek akadályozzák az együttműködést. (vidéki bemutatók kérdése) A dramaturgoknak és drámaíróknak lehetővé kell tenni a Sztanyiszlavszkij rendszer drámai vonatkozásainak megismerését. Dramaturgjainkat közelebb kell hozni a színházak alkotó életéhez, de magához az élethez is. Az Írószövetségtől segítséget kell kapnunk a forgatókönyv-írás kérdésében.

A dramaturgiákkal kapcsolatban vetette fel Révai elvtárs a *bürokrácia jelentkezését művészi életünkben.* Az ilyen bürokratikus jelenségekkel (színházaink belső életében, filmgyárban) foglalkoznunk kell, amennyiben ezek érintik a művészi alkotómunkát.

Dramaturgszakosztályunk foglalkozzon a sematizmusnak azokkal a jelenségeivel, melyekről Révai elvtárs beszélt, de anélkül, hogy ezeket mechanikusan kezelné. Dramaturg szakosztályunk (a többi területekkel együtt) legyen bátrabb, kezdeményezőbb, hamarabb figyeljen fel az egyes jelentkező hibákra és azokat merészebben vesse fel. Munkatervében legyen tekintettel az állami témakör-tervre. Igyekezzen minél konkrétabb segítséget adni a filmgyár és színházak műsortervének.

A Sztanyiszlavszkij módszerről. A Sztanyiszlavszkij módszernek inkább csak szükségességéről beszéltünk, de nem konkrét alkalmazásáról, kérdéseiről. Révai elvtárs felhívta a figyelmet az itt jelentkező szektáns veszélyre, és arra a szükségességre, hogy a magyar színjátszásnak, különösen a filmnek *nélkülözhetetlen* a rendszer átvétele. A Sztanyiszlavszkij bizottság munkatervében és tématervében legyen tekintettel Révai elvtárs útmutatására: az anyag *kapcsolódjon közvetlenül színházi és film-gyakorlatunkhoz, és kapcso-*

lódjon haladó hagyományaink feldolgozásához is. A Szövetség foglalkozzon egyes színházaink, rendezőink, színészeink próba és előadásmódszereivel, időnként adjon képet a komolyabb elhajlásokról, vagy elmaradásokról a rendszer alkalmazásában. Rendszeresítsünk igazgatói, rendezői, színészi tapasztalatcseréket, elsősorban rendezőinket vigyük abba az irányba, hogy munkamódszereiket tisztázzák. *Új ember ábrázolása* (paraszt ábrázolás is). Ez a kérdés nem szerepelt elég súllyal a konferencián, pedig alkotómunkánk, nevelőmunkánk *egyik legfontosabb kérdése.* Ez szorosan összefügg művészeink és dolgozó népünk kapcsolatának kérdésével.

Káderkérdések. A Konferencián és Révai elvtárs beszámolójában is nagy súllyal merültek fel az utánpótlás, a merészebb káderpolitika, a főiskola, a káderkérdéssel összefüggő színészi skála szélesítésének kérdései, a szereposztás kérdése. A Szövetségnek foglalkoznia kell ezzel. (Viták a főiskolai tanárkérdésről, vizsgaelőadásokról, Simon Zsuzsa javaslatai.) Színészeink, rendezőink figyelmét efelé a kérdés felé kell fordítani. (De pl. a szcenikus területen is nagy a káderhiány.) A színésznevelés, a színházak és a filmgyár szereposztópolitikája is megvitatandó a Szövetségben.

A szűk prakticizmus veszélye, melyre Révai elvtárs a filmmel kapcsolatban mutatott rá, fennáll a színházi munkánál is, habár itt nem annyira szembetűnő. Tekintetbe kell vennünk itt külföldi vendégeink kérdéseit, megjegyzéseit előadásainkra, amiket Horvai elvtárs észrevett. További *fejlődésünk elképzelhetetlen minden területen az elvi munka rendszeres fokozása nélkül, színészeink elvi és gyakorlati képzettségének, szakképzettségének emelése nélkül.* Idetartozik művészeink politikai nevelése, a Sztanyiszlavszkij rendszer elterjesztéséért folyó harc, a haladó hagyományok feltárása, de a szakmai nevelés már területei, pl. a szép beszéd, a testkultúra stb. *A szűk prakticizmushoz tartozik művészeinknek felületes kapcsolata dolgozó népünkhöz,* mely egyik legfontosabb forrása sematizmusnak és sablonnak, szürkeségnek, valamint a színházak belső életében mutatkozó egészségtelen tüneteknek (személyeskedés, stb.) Ennek a leküzdéséhez meg kell vizsgálnunk a túlterheltség kérdését is. Ez a helyzet csak *fokozza a Szövetség felelősségét* művészetünk további fejlődéséért.

Fontosnak tartom Rádai elvtárs javaslatát *a népszerű színházi lap* ügyében, ami összefügg Simon elvtársnő felszólalásával színészeink népszerűségével kapcsolatban. Egy ilyen lap elősegíthetné művészeink és a nép kapcsolatát, fokozhatná művészeinkben az érzést, hogy munkájuk fontos része népünk munkájának.

A Szövetség vezetőségének, de a pártaktíva vezetőségének is bátrabb, kezdeményezőbb munkát kell kezdenie.

A Szövetség vezetősége vizsgálja meg a Konferencián felmerült konkrét kérdéseket és kéréseket, gondoskodjék róla, hogy az el nem hangzott felszólalások (vagy egy részük) sajtóban, vitákon elhangozzék. Az egyes szakosztályok a maguk területén is dolgozzák fel a Konferencia részletkérdéseit, vagy terjesszék ki azokat a maguk területére (pl. rádió.)

A Konferencia nem oldotta meg a felmerült kérdéseket, de világos képet adott helyzetünkről és a további tennivalókról.

Gábor Miklós

Pozitívum: a nagy érdeklődés, a Szövetség súlya […]
Major-kérdés: […] kérdéseivel többet kell foglalkozni
a szektáns pol-nak inkább csak a tendenciája volt meg, nem tartottuk […] szem előtt az egységes pol-t.
Fő[…]: az új dráma hiánya
Színház-film-irodalom: Írószöv. felé erősen dolgozom
új dráma […] figyelmét az új dráma felé, a magy irodalom felé,
Bürokrácia: nincs helye a műfajban
a felelősség felvállalása
Rendszeresíteni, általánosítani, továbbfejlődő hagyománnyá tenni a drámaírókkal való kapcsolatot
Írószöv-ben bíráljanak a […]
Vígjáték, humor
Szt. […] az ezzel kapcsolatos tennivalók megtárgyalását az aktíva […] T-be.
[…]
Káder: Főiskolából kikerült új káderek fejlődése, felkészültségük
Önállóbb m-t: […] támogatást várjunk a […], P-tól.
Klasszikusok: konkrét […] pl. Hamlet,
Konkrétumok: Vidék: […]
Tűzkeresztség próbamódszere
[…]népszerűsítése
Alkotó […]
Egyfelvonásosok
[…] (vidék, sajtóban is)
Nagy […] m-jának filmrevétele
[…] keresztül való nevelés […]
Középkorú hősök és a […]problémák
[…]

M. közösségek, baráti körök […]
Tudomány, akadémia: dramaturgiai […]
Dramaturgiai olvasókönyv
[…]

[…] színpad új […](Írószöv. javaslatai)
Ifjúsági drámák
Vidéki előadásra alkalmas darabok (operettek)
Szovjet rádióanyagok lefordítása
Vidéki […]

Operett – […]
Opera […]
[…]
Jellem és szituáció (Horvai)[1]

Az értékelés értékelése.
A Konferencia értékelő vitáján, november 15-én Ladányi elvtárs tartotta a beszámolót, mely jó és kimerítő volt. S hogy ne essünk bele a Konferencia hibájába, hogy sokat markolunk és keveset fogunk, két főtémát adott, de most viszont keveset fogtunk s még annál is kevesebbet markoltunk. A két témán belül, élénk és érdekes vita lehetett volna, mert mint a Sztanyiszlavszkij módszer problémái, mint az új dráma kérdése érdekes és döntő kérdései művészi életünknek. De sajnos egy-két értékes hozzászóláson kívül, érdektelen és értéktelen volt az egész vita. A két témától elkalandozott a felszólalók többsége. S igen kevés érdeklődésnek örvendett a művészvilág többsége részéről, az egész vita. Hol voltak vezető színészeink? Sajnos igen kis számban jelentek meg, ami az értékelés hibáinak egyik fő oka volt. Az ő jelenlétük nélkül nem dönthetünk, de még csak nem is beszélhetünk érdemlegesen egész művészi életünkre, fejlődésünkre vonatkozó kérdésekről. Szövetségünk a jövőben gyakran rendez vitákat a legkülönbözőbb művészi kérdésekről. Ha művészi életünk vezető egyéniségei eljönnek ezekre a vitákra s hozzászólásaikkal segítik a Szövetséget munkájában, ezzel nemcsak a maguk, hanem az egész közösség fejlődésének szolgálatára lesznek.

Árvai Ágnes

Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel – 1951.
Kézzel írt piszkozat, utólagos betoldásokkal.

[1] A dőlt betűs rész az eredetiben Kézzel írva. A […] jelzett részek olvashatatlanok.

[38]

Jelentések a vidéki színházlátogatásokról – 1951. november – 1952. március

A II. Konferenciát követően a szövetség tagjai különböző vidéki színházak előadásait látogatták meg. Az alábbi gyűjteményben lévő tíz jelentés (beszámoló értelmében) nem csupán az előadásról, de az azt követő, hajnalig tartó vitákról is beszámol. Feltárul előttünk nemcsak a vidéki magyar színjátszás minden hétköznapi nehézsége, hanem a pesti és a vidéki színészi lét együtt értelmezhetetlen különbsége. Ruttkai Éva, Mikó András, Both Béla összegzett tapasztalataiból látszik: lehetséges olvasóikat nem tudták elképzelni.

Jelentés
Miskolc Az apák ifjúsága *előadásáról 1951. november 23.*

Folyó hó 18-án a Miskolci Nemzeti Színházat látogattam meg. Végignéztem *Az apák ifjúsága* előadását, utána (¼ 12-től reggel 4 óráig) az igazgató, a főrendező, s a darab legfontosabb szereplőinek részvételével alapos vitának vetettük alá az előadást.

Az előadás általános jó szereptudást, komoly előkészületeket mutatott, sok lelkes és nem nívótlan alakítással. Leginkább Patassy játéka tetszett és Pagonyi Lenin-alakítása.

Legfőbb hiba volt a darab pozitív, központi hősének alakítása körül. Ezt a szerepet György László játszotta, szentimentálisan, nem a példaadó hősiességet és győzni akarást állítva alakítása előterébe, hanem a szerelmi problémákkal folytatott küzdelmet. Ennek következtében elsősorban – az egész előadás nélkülözte azt az őszinte forradalmi pátoszt, amely a darab számára átütő sikert, a közönségben pedig gyújtó hatást eredményezhetett volna. Erősen szentimentális volt a Móricz Lili Madame Maradvány alakítása is. Tisztán rutinra épült a Beleznay István játéka, aki a vitán nem is jelent meg. Szereposztási tévedésnek és hibának kellett minősíteni azt, hogy a darab egyik 14 éves fiúszerepét (az Ifjúsági Színházban Petrik játszotta), az egyébként tehetséges Beszterceivel játszatta a színház, ami teljes értelmetlenséget eredményezett erre a szerepre vonatkozóan.

A vita során szó esett a jó eredményekről, ugyanakkor a hibákat élesen bíráltam. Maga az a tény, hogy reggel négyig együtt lehetett tartani a színészeket: mutatja, hogy érdekelte őket a kritika. Részt is vettek a vitában.

Barta Mária, akinek alakítása jó részletek mellett sok álpátosszal teli részt is tartalmazott, elismerte a bírálat helyességét. Érezte a feladat nagyságát, egyes kérdésekben nem kapott elég konkrét segítséget. Móricz Lili kijelentette, hogy erről a szerepről neki magának sincs véleménye, sokat vitatkozott, ma sem tudja: milyen. (Kibúvásnak tartom álláspontját.) György László mindent elismert, de a hibáért kizárólag a rendezőt (Bozóky) hibáztatta. (Szerintem részint indokoltan, részint azonban a saját felfogása és színészi képességeinek korlátozott voltában is nagyon sok hibaforrás van.) Patassy éles kritikát kért a rendező felé is.

Bozóki elvtárs, aki a darabot rendezte, sok ponton egyetértett a bírálattal. Elismerte, hogy a központi hős személyét nem helyesen tisztázták. Elismerte azt is, hogy bár az eszmei mondanivalóval általában sokat foglalkoztak, a próbák gyakorlati munkájában elsikkadtak az erre vonatkozó instrukciók. Megköszönte a bírálatot s ő is, a többiek is kérték, hogy hasonló alapos megvitatás lehetőségét adja meg a színháznak máskor is a Szövetség.

Felmerült az a kérdés is, ami – úgy látom – alapvető hibája a miskolci társulatnak. Ezek: 1) Nem szeretik Miskolcot, vágynak el onnan. 2) Sok elégedetlenség van a társulatnál. Mindkét kérdésben elismerték hibás magatartásukat.

A vita során a díszletek hibáiról, a zene hiányosságairól is szó esett. – Benyomásom: A társulatnak és az igazgatónak kemény, de igazságos és rendszeres kritikára van szüksége: főképpen az elégedetlenkedés, pesszimizmus, fanyarság szellemével szemben, ami az igazgatóban erősen megvan, következésképpen – a társulat egyes tagjaiban még nagyobbra nő.

Debrecenben nem láttam előadást (aznap szünnap volt). Rövid ideig részt vettem az egyik gyakorlati stúdió-órán, majd pedig (4 és fél órán át) megbeszélést folytattam a színház igazgatójával és párttitkárával, két színész társaságában.

A beszélgetés során tisztázódott annak a kritikának a kérdése, amelyet a *Csillag* a *Csatornázás a Borzason*[1] című darabbal kapcsolatban írt.[2] Ez a kritika az egyfelvonásosnak a munkásstúdió által bemutatott jó előadására vonatkozik.

A stúdióoktatásban komoly problémát jelent az, hogy a kórus tagjai mellett egyes színészek, akik már komoly eredményeket produkáltak a színpadon, húzódoznak részt venni annak munkájában. Javasoltam, hogy amennyiben valóban jóképességű színészekről van szó, a minisztérium előzetes engedélyével vonják be őket – mint oktatókat – a stúdióba. A javaslatot Téry elvtárs örömmel fogadta.

[1] Lásd: *Csatorna a Borzason.*
[2] E. Kovács Kálmán, „Parasztdrámáink felődése", *Csillag*, 2. sz. (1952): 238.

Úgy tapasztaltam, hogy Téry elvtárs jó, baráti viszonyt teremtett meg a társulat tagjaival, olyat, amely alkalmas arra, hogy a legfőbb szakmai kérdéseket közvetlenül és eredményesen tudja velük megbeszélni. A színészek szeretik a színházat (kissé csak a színházat, a várost kevésbé).

A Vidéki Hét megrendezésével kapcsolatban új javaslatot nem tudtak tenni. Tisztázatlan előttük: mely társulatok szerepelhetnek esetleg két előadással s az is, hogyan lesz megoldható az, hogy a Vidéki Hét alatt fővárosi előadásokat lássanak, illetve: nem jelenti-e ez a folyamatos előadások kiesését vidéki színházaknál?

Mind az igazgató, mind a színészek nagy várakozással néznek a Szövetség munkája felé, s várják az egyes darabokról, illetve előadásokról a kiküldöttektől az alapos, építő bírálatot. –

Budapest, 1951. nov. 23.

Both Béla

Angyal
Zente
[…]
Lehangoltság *Nincs a színészeknek lakása*
[…]
[…], színészek = pesszimisták!
Színész vezetőség = <u>várossal való kapcsolat!</u>
Both: az az érzésem, hogy […]!

Jelentés
Győr János vitéz *előadásáról 1951. november 20.*

Az előadás számomra igen nagy meglepetést jelentett. Az előadás legfőbb erénye, a jól kidolgozott rendezői és dramaturgmunka, Pap István munkája, aki a pesti előadástól eltérően a darabot a népmese vonalán továbbfejlesztve, azt újabb versrészletek beiktatásával közelebb vitte Petőfi elbeszélő költeményének szelleméhez. Az egész előadás céltudatos, színésznevelő és irányító munka eredményét mutatja. Ki kell emelni a rendezőt, aki a francia király szerepét játssza, kiváló Gárdonyi jóízű Bagója, aki kitűnő színészi adottságok mellett, egész rendkívül szép hanggal is rendelkezik. Ugyancsak nagyon jó, ha nem is hibátlan Szili János „János vitéz" szerepében. A kis színpadon bravúros Pásztor Péter díszletmegoldása.

Az előadás után az egész együttes előtt kiértékelést tartottam, ahol igyekeztem a pozitívumok kihangsúlyozása mellett, az egyes nagyon könnyen kijavítható hibákra, többek között a II. felvonás egyenetlenségére rámutatni. A társulatban érzésem szerint nagyon jó a hangulat, az új igazgató és rendező

iránt a bizalom teljesnek látszik. Hibának látszik a repertoárban az operett túlsúlya.

A stúdió-munkában itt is lemaradás van, különösen a gyakorlati munkában, amit ígéretük szerint a legrövidebb időn belül behoznak. Kifogásolták az első havi jegyzetek primitív voltát.

Nagyon jó hatást tett a Szövetség látogatása és kérik, hogy ez a látogatás rendszeres legyen.

Budapest, 1951. november 20. Mikó András

Jelentés

Kecskemét Csínom Palkó[1] *előadásáról, 1951. november 20-án*

Az előadást látták és értékelték: Kende István, Márki Géza, Debreceni Ferenc, Ruttkai Éva és Mikó András.

Közvetlen az előadás előtt érkeztünk, úgy, hogy az előadás előtt nem tudtunk senkivel beszélni. A *Csínom Palkó* előadása igen sok problémát és technikai nehézséget rejt magában. A technikai nehézségek legyőzése terén a színház igen nagy eredményeket ért el. A víg-operai mértéket megközelítő zenei részt szinte hibátlanul adták elő, a táncok, énekkar munkája kifogástalan, a díszletek, a jelmezek látványosak. Az előadásnak a közönségre jó hatása van, azonban mégsem nevezhetjük teljes mértékben pozitívnek. A színészek játéka egymástól elütő, külsőséges volta miatt, ez alól kivétel Solymosi Imre igen jó, Piperecalakítása a többi szereplő többé-kevésbé az illusztrálás és önmutogatás hibájába esik. A szereplők közti viszony és kapcsolat nincs eléggé kidolgozva.

Tekintve, hogy az előadás a *Csínom Palkó* utolsó előadása volt és a színháznak este még egy főpróbája volt, jobbnak láttuk az előadást csak a színház igazgatójával és rendezőjével megvitatni, akik az általunk felhozott hibákat elismerték és azok indoklásául részben a sorozatos előadások folyamán történt lazulást, részben pedig a színészek ellenállását hozták fel.

A stúdió-munka megkezdődött, de a színház tagjainak rendkívüli túlterheltsége miatt csak lassan halad. Eddig két stúdió-előadás volt. Ez a túlterheltség érzésem szerint jelenleg a színház tagjainak megoldására váró központi problémáját jelenti.

Budapest, 1951. november 20. Mikó András

[1] Farkas Ferenc: *Csínom Palkó*. Bemutató: Kecskeméti Katona József Színház, 1951. június 27. Rendező: Karádi Béla.

Jelentés

Kecskemét Csínom Palkó *előadásáról, 1951. november 26-án*

1951. november 13-án kedden délután leutaztunk Kecskemétre a minisztérium kocsiján. A *Csínom Palkó* című operettet láttuk.

Az előadást követő megbeszélésen jelen voltak: Kende elvtárs, a színházi főosztály vezetője, Márki Géza, a vidéki szakosztály vezetője, Debreceni Ferenc, úgyis mint volt dramaturg, Mikó András a budapesti bemutató rendezője és rajtam kívül, nem utolsó sorban Kende elvtárs sofőrje, aki jó, egészséges meglátásaival, hozzászólásával, a közönséget képviselte. Az összeállítás nagyon szerencsés volt és jó lenne, ha a jövőben minél több ilyen összetételű csoport látogatna meg egy-egy vidéki előadást.

Az előadásról részletes jelentést írni: Mikó András dolga, én inkább a kecskeméti színház színészeinek magatartásáról, munkájukhoz és rendezőjükhöz való viszonyukról szeretnék írni. Az öncélú játék ártalmasságáról, mely felrúgja a darab a szerep mondanivalóját, a szereplők egymáshoz való viszonyát stb. nem kell beszélni. Ez volt a látottak után a kiinduló pont és ezután derült ki, hogy a színészek egyrészt valóban túl vannak terhelve – *hisz tizenkét naponként tartanak bemutatót – másrészt nem érdekli, nem izgatja őket a munkájuk úgy, ahogy azt egy alkotó művésznek tennie kellene. A sikerre mennek. Jellemző, hogy a tizenkét napos próbákat nem kevésnek, hanem soknak tartják és legtöbben csak az előadáson tudnak „játszani”.* A színészi alkotó munkát nem ismerik el. A legnagyobb nehézség itt van, és itt kellene a fiatal színházvezetők segítségére sietni. Békés András arra kéri a Szövetséget, hogy olyan faliújság cikkeket küldjenek le, amik egy-egy nagy művészünk (pestiek és vidékiek is) alkotó munkájáról, szerepének kialakításáról szólnak. Ezenkívül még azt kérik, hogy jöjjenek össze Pesten a vidéki színházigazgatók, -rendezők tapasztalatcserére és pesti színházvezetőinkkel együtt, tárgyalják meg problémáikat. Az én javaslatom meg az, hogy módot kell találni arra is, hogy a vidéki színházvezetők elutazhassanak egymás produkcióit megnézni. A kecskeméti színészek munkáján sokat fog javítani a stúdió és a Sztanyiszlavszkij-körök, de úgy gondolom, hogy egy-egy tehetséges fiatal színészünk, ha le menne három hétre (körülbelül ennyi a próbák és előadások ideje egy darabnál) és ott együtt dolgozva a tagsággal élő példával bizonyítaná a színészi munka fontosságát, mely még nagyobb sikert biztosít. Ugyanakkor egy-egy színész mentesülne egy időre a munka alól.

Ezeket érzem a legfontosabbnak és szeretném ha legközelebb leutazunk Kecskemétre konkrét segítséget vigyünk az elvtársaknak.

Budapest, 1951. november 26.

Ruttkai Éva

Jelentés

a Győri Színházban tett látogatásról, 1951. november 30-án

1951. november 23-án hivatali teendőm Győrbe szólított. Felhasználtam az alkalmat, és meglátogattam a győri színházat. Egyéb elfoglaltságom miatt csak rövid időt tölthettem a színházban, ez alatt a következő benyomásokat és tapasztalatokat szereztem:

– A társulat hangulata igen jó. Az igazgatót és a főrendezőt (Földes Gábor) szeretik.
  Lelkesen végzik munkájukat.
  A Tanács segítségével olcsó ebédet (4.–Ft) kapnak a legjobb étteremben. Nagyon örülnek ennek és dicsérik a konyhát.
– Az igazgató nagyon elégedett a színház művészi és gazdasági eredményeivel. Nem tudom, mennyire indokolt ez. Kéri a Szövetség támogatását. Hasson oda, hogy a darabokat, de különösen a zenei partitúrákat, hiánytalanul kapják, mert jelenleg igen sok munka és idő telik a hiányos anyag pótlásával, amely nem is lehet pontos. /:Irodalmi alap:/
– *Oktatás.*
  Panaszkodtak a Sztanyiszlavszkij-kör anyagára, amit aznap kaptak meg, hogy túlságosan terjedelmes.
  A stúdió gyakorlati óráját pénteken ½ 4 órakor tartják. (Ezért is választottam leutazásra a pénteki napot.) Földes Gábor vezeti. Ez volt az első óra. Igen jó hangulatban telt el. Helyesen csak koncentrációs gyakorlatokat csináltak, kissé játékosan. A színészek nagy izgalommal ás örömmel csinálták és érdeklődéssel. A tanulmányi idő felében – kérésükre – rövid előadást tartottam moszkvai utamról, kiemelve a szovjet színészek ön és továbbképzésének módjait és jelentőségét.

Budapest, 1951. évi november hó 30-án.

Simon Zsuzsa

Jelentés

a Szegedi Színház Rigolettó[2] *és* Szibériai rapszódia[3] *előadásairól, 1951. december 3- án*

[2] Giuseppe Verdi: *Rigoletto*. Bemutató: Szegedi Nemzeti Színház, 1951. november 30. Rendező: Horváth József.
[3] *Szibériai rapszódia*. Bemutató: Szegedi Nemzeti Színház, 1951. november 9. Rendező: Sugár Mihály – Hortobágyi Margit.

Leutazásom célja a *Rigolettó* főpróbájának és első előadásának megnézése volt és az, hogy a főpróba tanulságai alapján a szükséges javításokat a bemutatóra megtehessem. Sajnos sem a főpróbán, sem az előadáson nem kaphattam a színház operarészlegének munkájáról teljes képet, mert a címszerepet éneklő Szabadi István megbetegedett. A főpróbán a rendező Horváth József helyettesítette kottából énekelve, az előadásra pedig Érdi Pál jött le. Ezért értékelésemnél meg kell mondanom, hogy tisztában vagyok azzal, hogy ilyen változás még egy sokkal kiépítettebb szervezetű színházban is az előadás nívóját a minimumra csökkentené. A szegedi színház énekeseire szinte kivétel nélkül a rendkívül szép hanganyag és a rendkívül csekély elméleti képzettség jellemző. Ilyen körülmények között Paulus Elemér karnagy munkája aki ezekkel az énekesekkel egy aránylag zeneileg precíz előadást tudott produkálni, minden dicséretet megérdemel. A zenekar munkája is kielégítő. Horváth József rendezői munkája megfelel a színészet hőskorára emlékeztető rendezői munkának, amikor egy a többieknél tapasztaltabb színész a máshol látottak alapján instruálta tapasztalatlanabb kollégáit az előadás sima lebonyolítása érdekében. Dicséretreméltó munkájában bizonyos törekvés a szereplők egymáshoz való kapcsolatának érzékeltetésére. A díszlet térelhelyezkedése nem vall kellően átgondolt rendezői tervre. A szép hang és kezdetleges előadói készség különösen Köles Zoltán (Mantuai herceg) és Iván Margit (Gilda) alakítását jellemzi. Bodi József (Sparafucile) és Turián Vilma (Magdalena) alakítása már emberábrázolás igényét jelzi. Az énekkar jó. A rendezés sajnos teljesen elhanyagolta a darabban előforduló táncokat, de ezt külső körülmények is magyarázzák. Mindent összevéve az egész előadás egy nagyon dicséretreméltó, becsületes és sikeres erőfeszítés képét mutatja.

A színház vezetőségével és tagjaival lefolytatott beszélgetések után az a nézet alakult ki, hogy az operai tagozat feltétlenül megerősítésre szorul művészi vezetőben és énekesekben. A színház operaénekes tagjai tulajdonképen létszámban a drámai tagozat rovására és terhére vannak szerződtetve, mert a színházban hivatalosan operai tagozat és ennek megfelelő létszám nincs. A színház az operatagozat fenntartásával a közönség kívánságát teljesíti. A kapcsolat a prózai és operai színészek között nem zavartalan, ennek oka elsősorban az operaénekesek elmaradott ideológiai és szakmai felkészültsége. Remélhető és erre már bíztató jelek is vannak, hogy az igazgatóság közelmúltban történt kritikája után a kapcsolat javulni fog. Szükséges azonban, hogy az igazgatóság ne tekintse szükséges rossznak az operát és szeretettel és megértéssel foglalkozzon annak problémáival. Rendkívüli hibának tartom, hogy az operaénekeseket nem vonták be a stúdió munkájába, pedig erre még a prózai színészeknél is nagyobb szükségük van. Az igazgatóság ígéretet tett ennek a hibának a kiküszöbölésére.

Láttam a *Szibériai rapszódia* előadását is. A darabot eddig még nem láttam és nem ismertem. Az az érzésem, hogy minden hibája mellett csekély változ-

tatással alkalmas lenne arra, hogy színházainknál mai életünk problémáit tükröző műsordarabja legyen. Jelenlegi formájában azonban alig különbözik egy átfésült bécsi operett-től. A cselekmény a darab főkonfliktusát Balasov alkotói útját csak futólag érinti és a közönség figyelmét a félreértésen alapuló szerelmi bonyodalomra helyezi. Ez kétségtelenül és felismerhetően a magyar átdolgozás hibája. Az előadás jól pergő, fordulatos, színes, de éppen az előbb említett hibákat nem korrigálja. Hozzájárul ehhez az I. felvonás 2-ik képének és a III. felvonásnak a régi nagy operettre emlékeztető öltözködése (frakk és estélyi ruha). Zentai Ferenc Balasov alakítása hozzájárul a darab mondanivalójának elmondásához. Malinyina szerepében Radnóti Éva dilettáns benyomását teszi, viszont igen jó Inke László és Váradi Zsuzsa Burmak és Tanja szerepében. Alakításuk dicséretesen képviseli azt a játékstílust, amelyben az operettnek haladnia kell. Feltűnő szereposztási hiba Káldor Jenő Tomakurov szerepében, ez a színész egy zeneakadémiai növendék szerepéhez túl idős, azonkívül az egész előadásból kirívó külsőséges és a régi operettből itt maradt fogásaival egy alapjában véve pozitív szerepből nevetséges figurát csinál. Az előadást, mivel a darabot még nem ismertem és így csak egy előadás alapjáni impressziókról beszélhetek, csak Bálint György igazgatóval vitattam meg. A színház tagjaiban igen erős a Pestre vágyódás és nagyon sokan felvetik azt a nézetem szerint helyes kérdést, hogy fejlődésünk szempontjából nagyon hasznos volna ha időnként pesti előadásokat láthatnának. Az opera-társulat tagjaival is egyénenként beszéltem és megígérték, hogy részt fognak venni a stúdió munkájában.

Budapest, 1951. december 3.

Mikó András

u.i. az operában nem szerepelt énekesek közül meghallgattam Kenéz Ernő tenoristát, akit rendkívül tehetségesnek találtam és a budapesti Operaházban meghallgatását javasoltam. Ez ellen sem Bálint Györgynek, sem Paulusz Elemérnek kifogása nem volt. Ugyanez az énekes az, aki önkéntes jelentkezése alapján már eddig is részt vett a stúdió munkájában.

Jelentés 1951. december 13–14-i vidéki színházlátogatásomról

Debrecen (December 13-án, csütörtökön.) Móricz Zsigmond *Ludas Matyi*-ját játszotta a színház, d.u. 6 órai kezdettel, ifjúsági előadásban. A nézőtér kb. 75 %-a telt meg. Az előadás gondosan előkészített, magasszínvonalú produkció. Különösen kiemelkedik a címszerepet alakító Zente Ferenc játéka, erőtől duzzadó, megnyerő, a szerep humoros momentumait is jól megragadó alkotásával. Selmeczi Mihály (Döbrögi) megtévesztően „jó” játéka: egészében illusztrálás. Évi szerepét Spányik Éva játszotta. Alakja nem megfelelő erre a szerepre, játékában, – bár sok tehetséget árul el – sok tragikai és érzelgős elemet olvaszt össze, helytelenül. A díszletek egy része jó, de vannak olyanok is, amelyek az indokolatlan stilizáltság, vagy pláne az anakronizmus felé csúsznak. A közönségnek tetszik az előadás.

A színház társalgójában vität rendeztünk az előadás után. Részt vettek rajta: Téry, az igazgató, Lendvay, a darabot rendező főrendező, Gál rendező, a szereplő színészek csaknem kivétel nélkül és a színház más tagjai is. Jelen voltak: Márky Géza a minisztérium részéről, Kalmár László filmrendező, Horváth Jenő, az Úttörő Színház főrendezője. – A vita magasszínvonalú volt. Részletesen taglaltuk az előadást, kiemeltük a pozitívumokat, amelyek alapján nagyon komoly eredményként könyvelheti el a színház ezt a produkciót. Konkréte rámutattam a rendezés és a színészi játék hibáira is. Sok hozzászólás hangzott el. A vita két kérdés körül alakult ki. Egyik a Döbrögi-alakítás (az illusztrálás), másik az Évi-alakítás, s ezen keresztül dramaturgiai kérdések. Ez utóbbinál a végső cél, a cselekvés fővonala.

A szereplők nagyrészt elismerték a kritika jogosságát és helyességét. Jó szellemben szólt hozzá a vitához Lendvay főrendező és Téry igazgató is. Ő kiemelte az elbizakodottság veszélyét, ami ezzel az előadással kapcsolatban is mutatkozott, s amit ez a vita – remélhetőleg megszüntet.

A vita, amely megszakítás nélkül, a legnagyobb érdeklődés mellett folyt le, reggel 3/4 4-ig tartott. Azt a benyomást keltette fel, hogy az igazgató helyesen irányítja a színház és a társulat munkáját, a tagok szelleme általában jó, felveszik a harcot a beképzeltség az olcsó, felületes megoldások ellen. Solti Bertalan, aki Kobak szerepét igen jól, de hiányos motiválással játszotta, szintén helyesen fogadta a kritikát.

Miskolc. (14-én, pénteken) Howard Fast: *Harminc ezüstpénz* című színművének első magyarországi bemutatója. A darabot Vas Károly rendezte. A főszerepeket Agárdy, Bartha Mária, Bokózy Varga Irén, Gáspár Éva, Nagy István, Perlaky játszották. A bemutató előtt az Orsz.Béketanács nevében Földes Mihály mondott beszédet. Ő, a szereplő színészek (és más tagjai is a színháznak), valamint Márky, Horváth Jenő, Téry Árpád debreceni igazgató vettek részt a darab és az előadás értékelésén, amelyet vacsora után fél 1-kor kezdtünk el és reggel 5 óráig tartott.

Az előadásnak a kb. 85-90 százalékos ház előtt komoly sikere volt. Megérdemelten. Alaposan rendezett előadás, játékban, kiállításban egyaránt a fővárosi színházak mértékével mérhető. Némely pontján kissé túlságosan is a külső rendezettség, az érdekes beállításokra törekvés uralkodott. A két leglényegesebb szerep (Agárdy, Barta Mária) fejlődése nem volt kellőképpen tisztázva. Így az áruló már az elején túlságosan annak látszott, a hősnő viszont nem nőtt eléggé meg a darab végére. Komoly vita alakult ki az áruló bűnössége- vagy tragikus sorsa kérdésében. Itt mind a szerepet alakító színész,

mind a rendező, illetve az igazgató részéről némi megalkuvás volt észlelhető a vita folyamán. Végül elfogadták a kritikát valamennyi kérdésben. Bozóky játéka hajlott az erős misztikus-megoldás felé. Bár pozitíve szóltak hozzá a felvetett problémákhoz, világosan észlelhető volt, hogy nehezükre esett lemondani arról a gondolatról, hogy az előadás hibátlan. Agárdy sértetten szólalt fel, szereposztási tévedésnek minősítette, hogy ő, az állandó „nevettető" komoly drámai szerepet kénytelen játszani. Végül a kritikát elfogadták, s ígéretet tettek arra, hogy annak alapján tovább javítják az előadást.

Jelen volt és részt vett az előadáson, illetve a megbeszélésen Pártos Géza is, a Madách Színház részéről.

Rendkívül jó szellemben szólt hozzá Téry Árpád, aki értesülésem szerint már körülbelül harmadszor megy át Miskolcra, megnézni a színház produkcióit, s aki most felvetette, hogy egyes színészeket esetenkint küldjön át tapasztalatcserére egyik színház a másikhoz egy-egy bemutatóra, illetve vitára.

A két előadást összehasonlítva, véleményem az, hogy mindkét színház rendelkezik komoly tehetségekkel, s mindkét előadást alapos, elmélyült rendezői munkával teremtették meg. Mégis a debreceni színház szelleme, a bírálathoz való viszonya jobb, őszintébb, mint a miskolcié. Bár tartozom az igazságnak azzal, hogy Miskolcon történt fejlődés egy konkrét jeléről beszámoljak. Múltkori látogatásomkor, Az apák ifjúsága előadására vonatkozólag különböző észrevételeket tettem. Most közölték a színház tagjai, hogy az akkori vita alapján szereposztási és játékbeli változtatásokat végeztek. Mindkét színházlátogatás nagyon hasznosnak látszik. Mindkét helyen nagy várakozás előzte meg s úgy fogadták, mint a Szövetség komoly segítségét a színház felé.

Budapest, 1951. XII.16.

Both Béla

Jelentés

a február 9. és 10-i pécsi tartózkodásomról

Leutazásom célja az volt, hogy megnézzem a *Denevér*[4] *9-i* bemutatóját. A *Denevér* felújítása nagy és nehéz feladat. Az Operaház a darabot még háború előtti rendezésében adja, az Opera Staggione fölújítása nem volt sikeres és a műsorról azóta ezért le is került. A pécsi előadás (Kertész Sándor rendezése) ha nem is jelent teljes megoldást, dicséretes eredményeket ért el. A rendező

[4] Johann Strauss: *A denevér*. Bemutató: Pécsi Nemzeti Színház, 1952. február 9. Rendező: Kertész Sándor.

a kort a szatíra görbe tükrén keresztül kívánja megmutatni, ami feltétlenül helyes törekvés. Helytelen azonban, hogy eközben kissé lebecsüli azt az értéket, ami a *Denevér* felújítását egyedül indokolja, Strausz zenéjét.

Az az igyekezet, hogy a közönségnek a korabeli színjátszás paródiáját mutassa be, gyakran a zene hangulatával ellentétes játékokhoz vezet. Az előadás legjobb pontja Szendrei Ilona Rosalindája és Borvető János Eisensteinje. Endre Emil a zenei betanítás terén nagyon jó munkát végzett. Az egész előadást károsan befolyásolja, hogy az Irodalmi Alaptól egy olyan Denevér-átdolgozást kaptak, amely a darabot a jelenkorba és Budapestre helyezi. Ezt ugyan a rendező igen helyesen nem követte, de ezért nem merte a darabot Bécsben sem játszatni, holott a szatírának éppen akkor lett volna ereje, ha a „régi szép idők" Bécsét mutatta volna meg a mának. Pécsett joggal kérdezik, miért küld le az Irodalmi Alap más sehol nem adott és zenei részében hiányos anyagot. Básti István díszletei formalisták, a régi nagy operettek stílusában készültek, pld. az első felvonás polgári lakás miliőjében, márvány kandallót és többek között aranyozott Tonet ruhafogast találunk. Kovács Anni hangja és énekkészsége figyelemreméltó. Az előadás után a Nádorban az összes szereplőkkel, rendezővel és az igazgatóval megbeszélést tartottunk, ami igen jó hangulatban indult el, a szereplők észrevételeimmel egyetértettek, de az elmélyültebb vita megindulását Kertész Sándor erősen kincstári hangú felszólalása megakasztotta. Kertész Sándorral az előadást Szendrő Lajos igazgató jelenlétében külön is megbeszéltük és ő velem teljes mértékben egyetérteni látszott. Láttam a *Denevér* 10-i délutáni előadását is, amely a 9-einél lényegesen jobb volt, a megbeszélés eredménye különösen Kovács Anni és Borvető János alakításában látszott. A rendezést illető észrevételeimre Kertész Sándor a későbbi előadásokon kívánt javítani. Szendrő igazgató, Váradi és Kertész rendezők jelenlétében beszéltem Básti István díszlettervezővel, megkritizáltam *Denevér* és *Titkos háború*[5] díszleteit és felhívtam figyelmét a reális és pártos környezet-ábrázolás fontosságára. Felvetettem, hogy díszletei már csak azért sem támasztják alá kellően a darabok eszmei mondanivalóját, mert a rendezőkkel a kapcsolata igen laza. Ő nagyrészben elismerte kritikám helyességét és azt mondta, hogy igyekezni fog stílusán változtatni, amennyire ez – tekintettel idős korára – tőle telik. Endre Emil az általam kifogásolt sok zenei húzást a leküldött hiányos anyaggal indokolta. Elvben helytelen a második felvonás spanyol-tánc betétje.

Láttam 10-én délelőtt a *Titkos háború*-t. Úgy tudom már többször megkritizálták ezt az igen gyenge előadást, azonban Csisztai Andor gyenge *Minajev*-jét és Kovács Gyula katasztrofális *Lavrovját* nem hagyhatom szó nélkül. Az előadás erősségei Gombaszögi Frida, Tumanova, Háy Gyula „Bistrov" és a maszkban túlzó Szabó Samu „Misa bácsi" szerepében.

[5] Vlagyimir Mihajlov: *Titkos háború*. Bemutató: Pécsi Nemzeti Színház, 1951. november 1. Rendező: Várady György.

10-én este a *Klementina asszony szalonja*[6] előadását láttam és ezt az előadást nagyon jónak tartom. A világosan érvényre jutó eszmei mondanivaló az együttes egészében és részleteiben kitűnő munkája úgy érzem elsősorban Váradi György rendező érdeme. Még az igen jó együttesből is kimagaslik Kálmán György „Hilláry" szerepében. Ez a színes, végig elmélyült megfigyelésről tanúskodó emberábrázolás technikailag virtuóz és érzelmeiben őszinte. Lontay Margit „Klementinája" és Bakos László „Kardasz"-a emelkednek ki még amint mondottam igen jó szereplők közül. Az előadás külön érdeme az íróilag a negatív oldalnál szürkébben ábrázolt pozitív oldal színes kidolgozása. Az előadásról a szereplőkkel beszélgettem és mivel a darabot először láttam, nem is olvastam, és az rám igen jó benyomást tett, csak gratulálni tudtam és így szakmai vita nem alakulhatott ki.

Mikó András

Jelentés

Szeged Tűzkeresztség[7] *című előadásáról, 1952. március 4-én*

A szegedi *Tűzkeresztség* előadásra általánosan megállapíthatjuk azt, hogy okvetlenül magasabb nívójú előadásokat hoz ki a színház, mint a színházak államosítása előtti előadások voltak. Azonban szegedi színházi viszonylatban, ahol már régebben is láttunk kitűnő előadásokat, a mostani *Tűzkeresztség* előadás nem jelentett további fejlődést. A színészanyaguk jó. Kiemelkedő alakítást nyújtott például Barsi „Köröm Sándor" és Inke László „Ható Ignác" szerepében. *Az egész előadásra inkább az elnagyoltság volt jellemző. Mint érdeklődtem, igen kevés próbaideje volt a rendezőnek, az egészre két hét állt rendelkezésére Komor István rendezőnek.*

Ezen az általános elnagyoltságon kívül kiemelkedő hibát a párttitkárnő (Boziné) szerepének felfogásában láttam, amikor a párttitkárnő betegségében nem azt játszotta el Petur Ilka, hogy hogyan győzi le a betegséget és hogyan intézkedik, hanem az ellenkezőjét, hogy milyen nagy beteg és így a szituáció a *Kaméliás hölgy* haldoklási jelenetére emlékeztető benyomást keltett. Az előadást fogadó kiértékelést a társulat jól fogadta. Igen sok hozzászólás volt. *Nem tartottam jónak Komor felszólalását Boziné párttitkárt illetőleg pedagógiai szempontból, mert olyan súlyos hangon ítélte el Petur Ilka párton kívüli művésznőt, ami a művésznőből csak agressziót válthatott ki, nem pedig*

[6] Andrzej Wydrzyński: *Klementina asszony szalonja*. Bemutató: Pécsi Nemzeti Színház, 1952. január 31. Rendező: Várady György

[7] Urbán Ernő: *Tűzkeresztség*. Bemutató: Szegedi Nemzeti Színház, 1952. január 11. Rendező: Komor István.

önkritikát. A rendezés pozitív oldala; egy bizonyos *ötletesség*, *szellemesség*, ahogy az egyes jeleneteket megoldotta.

Budapesten, 1952. márc. 4.

Pártos Géza

Jelentés

Miskolc Harminc ezüstpénz *című előadásáról, 1952. március 4-én*

Igen jó, átgondolt előadás. Rendezője Vas Károly. Különösen ~~a hely megoldásai~~ *térkiképzései* jók. Az egyes szereplők az ábrázolt figurákban alaposan elmélyültek. Az egész előadást magas nívó és komoly felkészültség jellemezte. Főhibája, hogy Graham figuráját úgy a rendező, mint a színész félreértette, pszichoanalitikusan ábrázolta és a felmentő körülményeit kereste. Mikor nyilvánvaló, hogy Fuller megjelenése után, aki mint választóvíz szerepel a drámában, Jane fokról fokra pozitív, Graham fokról-fokra jellemileg negatív irányban indult el

Az előadást követő vitán úgy az igazgató, mint a rendező, mint pedig a színész elfogadták Graham figurájára vonatkozó kifogásainkat. Bár Graham szerepét Agárdi félrejátszotta, mégis fel kell említenem és fel kell rá hívnom a figyelmet, mert a félrejátszott szerepen belül igen magas színészi képességekről tett tanúbizonyságot. Figyelemreméltó az is, hogy a díszlettervező, (Ütő Endre) milyen jó és igaz díszleteket készített a darabhoz. Kisebb ideológiai hibája a díszleteknek, hogy az elnyomó hatalom hivatali helyisége, a pénzügyminisztériumi iroda viszonylag szegényesebben volt berendezve, mint az amerikai középosztálybeliek lakása.

Az előadást követő vitán igen nagy létszámban voltak jelen a társulat tagjai, számos hozzászólás volt, ami azt bizonyította, hogy az előadásukat szívügyüknek tekintik.

A miskolci színház rám komoly, jó, művészi szellemben vezetett színház benyomását tette.

Budapest, 1952. március 4.

Pártos Géza

Jelzet: MNL OL P2143-41. tétel – 1951.
Géppel írt feljegyzések, utólagos betoldásokkal és saját kezű aláírásokkal.

[39]

Vámos László részlegvezető meghívója a rendező szakosztályba – 1951. december 12.

A szövetségben a Rendező Szakosztály vezetője, Vámos László gyengéden leteremti azokat, akik tagként eddig nem vettek részt a közös munkában. A részleg eddigi munkájának leírásával és célkitűzéseinek ismertetésével igyekszik aktivitásra bírni az eddig passzív kollégákat.

Kedves Kartárs!
A rendező-részleg foyló hó 10-én tartotta első, alakuló ülését, amelyre meghívódat idejében elküldöttük. A jelenlévők sajnálattal és csodálkozással vették tudomásul, hogy nem jöttél el erre az igen fontos megbeszélésre. Abban a reményben, hogy a jövőben részt veszel a részleg munkájában, alább közöljük az első megbeszélésünk eredményeit:

A rendező-részleg létrehozását az tette szükségessé, hogy először: rendezőink nem kapnak hathatós segítséget munkájukhoz, sem az előkészület, sem az előadás létrehozásának időszakában. A bemutató utáni plenáris viták és sajtókritikák nem foglalkoznak elég részletesen és elemző módszerrel a rendezői munkával.

Másodszor: rendezőink nem ismerik egymás munkamódszerét, problémáit.

A fentiek alapján a következő határozatok születtek:

- Minden fontosabb darabból (pl. *Hamlet*, Sarkadi darab, *II. Rákóczi Ferenc* stb.) külön rendezői vitákat tartunk, amelyre a rendezőkön kívül kritikusokat is meghívunk. Ezeken az összejöveteleken beszéljük meg a művel, az előadással, munkafolyamattal, közönséggel kritikával, stb.-vel kapcsolatban felmerülő összes kérdéseket.
- Hogy a vita megfelelő alátámasztást kapjon, elhatároztuk, hogy a darab rendezője kb. az olvasópróbák és rendelkezőpróbák időszakában előadást tart rendezői elképzeléséről a részleg plénuma előtt. A részleg tagjai kérdéseket intézhetnek a rendezőhöz, de vita itt nem fejlődhet ki. Ennek az első összejövetelnek főcélja az elképzelés megismerése.
- A Szövetség lehetővé teszi, hogy a rendező-részleg tagjai a házi főpróbákon és az előadásokon többször megnézzék a megvitatandó darabot.
- A rendező-részleg vitája adja meg az alapját a színész-rendező szakosztály később megrendezendő plenáris vitájának.
- Rendezőink a jövőben felkérhetik majd egy-egy kartársukat rendezendő darabjaik elolvasására, később egy emlékpróba és egy házi főpróba látogatására, amely után a darab ismeretében megtehetik észrevételeiket a rendezőnek.
- Fiatal rendezőink munkájának megkönnyítése és továbbtanulása érdekében ú.n. konzultációs mozgalmat kezdeményezünk, amelynek célja, hogy nagyobb feladatoknál fiatal rendezőink hathatós segítséget kapjanak attól a tapasztaltabb kartárstól, akit konzultálásra felkértek.
- Budapesti rendezőink – a vidéki bizottsággal karöltve – látogassák a vidéki színházak próbáit, különös tekintettel azokra a darabokra, amelyeknek pesti előadását ők rendezték.
- A részleg végül elhatározta, hogy legközelebb Shakespeare *Hamlet*jének rendezésével fog foglalkozni és felkéri Major Tamást és Gellért Endrét, hogy tartsák meg a vitát megelőző előadást rendezői elképzelésükről.

Határidő: január 5. Felelős: Szilágyi Bea és Vámos László

Fenti határozatok szorosan a rendező-részleg munkájához tartoznak. Ezenkívül felvetődött még, hogy szakosztályunk december 29-én a kritikával foglalkozó ankétjára ne csak színházi kritikusokat, hanem a főszerkesztőket is hívjuk meg. A részleg helyesnek tartaná, ha ezen az ankéton felvetnénk egy népszerű képes színházi lap megindításának kérdését, mintául véve a szovjet és népi demokratikus példákat, különös tekintettel színészeink népszerűsítésére.

Kérjük, hogy a fenti programot munkáddal és nem utolsósorban állandó jelenléteddel támogasd.

Elvtársi üdvözlettel
Vámos László s. k.
a rendező-részleg vezetője.

Jelzet: MNL OL P 2143-19. tétel – 1951.
Kézzel írt piszkozat, pecsét és aláírás nélkül.

[40]

A Színházi Főosztály beszámolója az 1951. évről és az 1952. év feladatairól – 1951. december 18.

Hivatali bikkfanyelven megírt kötelező összegzés a Népművelési Minisztérium Színházi Főosztályának beszámolója, mely összegzi az 1951-es év legfontosabb eredményeit: jelentős lépések, nagy eredmények, fokozódó látogatottság. Új színházakat létesítettek, a Szolnokit és Faluszínházat, miközben megerősítették, fejlesztették a meglévőket. A dokumentum hosszasan értékeli a műsorpolitikát és szól a színészek képzési lehetőségeiről, mindeközben odaszúr a szakszervezetnek, mely a gyenge közönségszervezésért felelős. A dokumentumban olvashatjuk, hogy a Vígszínház a Magyar Néphadsereg Színháza nevet viseli, és hogy a Madách a Nemzeti vetélytársa lett.

Az 1951-es év során a színházak jelentős szervezeti és művészi fejlődésen mentek keresztül. Több új színház létesült, így a Magyar Néphadsereg Színháza, a Vígszínház helyén, az ország dolgozói és a néphadsereg katonáit neveli hasznos helytállásra és munkára. A színház három társulattal működik, melyek közül egy a budapesti épületben, kettő pedig alakulatoknál játszik. A színház fölépítése, műsorpolitikája és művészgárdája minden lehetőséget megad a színháznak, hogy egyenrangú versenytársa legyen az ország legjobb színházainak és így méltóképen viselhesse nevét: a Magyar Néphadsereg Színháza.

Új színház alakult vidéken, amely Békésben és az országnak a szövetkezeti szempontból legfejlettebb megyéjében, Szolnok megyében játszik. Ugyancsak a falusi kultúrforradalom hathatós fegyverének tekinthetjük az évad elején megalakult állami Faluszínházat, amely 10 színjátszó társulattal járja az ország kultúrhálózatában addig legkevésbé érintett falvait, községeit. Feladatai közé tartozik az eddig elhanyagolt építkezések és bányatelepek látogatása is. Egy évad alatt 2200 előadást fog tartani. Munkája eddig is nagy eredményeket hozott, 132.831 fő látta az előadásokat november végéig. Jellemző, hogy az előadások befejezése után a közönség legtöbbször ülve marad, folytatást kíván és sokszor ráfizetést is ajánl, hogy folytassák az előadást és újra, és újra hívja a színészeket.

A három színház létesítése természetesen jelentékeny létszámfejlesztést jelentett, de emellett a már korábban is működő színházak is megerősödtek. Így a Madách Színház, amely a megerősödés után versenytársa lett a Nemzeti Színháznak. Különösen sokat erősödtek a vidéki színházak, amelyek színészekben 42 fővel, zenekar vonalán 52, és a művészeti segédszemélyzet létszámában 48 fővel erősödtek. Így most magasabb nívójú előadásokat produkálhatnak.

A Bábszínház ma már két társulattal működik, és napi előadással elégíti ki a gyermek és felnőtt közönség egyre növekvő érdeklődését.

Az év folyamán megtörténtek az előkészületek, hogy 1952-ben új gazdasági rendszer szerint gazdálkodjanak a színházak. Ennek a gazdasági rendszernek lényege, az egyszemélyi felelősség megszilárdítása, a színházak vezetőinek érdekeltsége a színházak művészeti színvonalának és az ebből következő nagyobb látogatottság, illetve nagyobb bevétel elérésében. Jelentős lépés a színházak gazdasági önellátása felé. Az új év egyik döntőfeladata ennek a gazdasági rendszernek a helyes alkalmazása, a takarékosság jegyében.

Komoly eredménye az idei színházi évadnak, hogy a színházak látogatottsága állandóan fokozódik. De nem minden darabhoz és talán nem is mindig a politikailag legfontosabb darabokhoz megy legnagyobb számban a közönség. Ennek az oka elsősorban a SZOT által irányított hiányos közönségszervezés, üzemi kultúrfelelőseink csak adminisztratív és nem agitatív jellegű munkája. A szakszervezetek kulturális nevelő munkájában még komoly hiányosságok vannak ezen a téren. Mind gyakrabban feltűnő és káros jelenség, hogy a legkülönbözőbb intézetek, intézmények, szervezetek, minisztériumok fokozott kedvezményeket igényelnek, holott éppen a december 2-án kihozott kormányrendelet a kulturális kiadásokat olcsóvá, mindenki által elérhetővé teszi és a színházak új gazdasági rendszerével a kedvezmények csökkentendőek. A közönségszervezés terén legkomolyabb eredmények az ifjúsági színházaknál mutatkoznak, ahol a tavaly helyenként jelentkező érdektelenséggel szemben minden előadáson zsúfolásig megtelnek a színházak, úttörőkkel, ipari tanulókkal, diáksággal, kisgyerekekkel. Hatalmas eredménye ez a Párt kultúrpolitikájának, amely minden korosztály számára megteremtette a maga színházát. Fokozottan áll ez a Bábszínházra.

A színházak műsorpolitikája az elmúlt év során eredményeket is mutat fel, de megtorpanást is. Kétségtelen eredmény, hogy a falu szocialista átalakításának kérdéseivel foglalkozó új magyar színdarabok mind számban, mind minőségben állandó emelkedést mutatnak, a *Mélyszántás*tól, a *Gál Anna diadalán*, *Határszélen*[1] át, a *Tűzkeresztség*ig. Ezzel szemben megtorpanás, sőt megállás mutatkozik a munkásosztályról szóló darabok terén, ahol az *Élet hídja* óta, nemcsak, hogy nem megfelelő színvonalú művek készültek, de tervek sincsenek kellő számban és színvonalon. Ugyancsak továbbra is hiánya az új magyar drámairodalomnak a megfelelő színvonalú, békeharcos színdarabok elmaradása. Mind a Faluszínház, mind vele együtt a nem hivatalos színjátszócsoportok nagy műsorpolitikai nehézségekkel küzdenek megfelelő szín-

[1] Major Ottó: *Határszélen*. Bemutató: Honvéd Színház, 1951. május. Rendező: Katona Ferenc.

vonalú egyfelvonásos színdarabok híján. Ez egyik legfájóbb pontja új irodalmunknak.

A színházak birtokukba vették és a közönség elé vitték a szovjet klasszikus drámairodalom legjobb műveit is. (*Ljubov Jarovája*, *Égő híd)* Ugyanekkor elmaradtak, a mai szovjet élet, a Szovjetunió nagy építését, hatalma békemunkáját bemutató művek színrehozatalával.

Eredményeket értünk el a népi demokráciák életének bemutatásában is. Sorra kerültek színre, kínai, román, lengyel, cseh, bolgár színdarabok. Sajnos csak egy-egy mindegyikből és még mindig hiányzik Korea, a Német Demokratikus Köztársaság és Albánia irodalma.

Jelentős lépések történtek a magyar és külföldi haladó drámai hagyományok színrehozatala körül. *Bánk bán, Rokonok, II. Rákóczi Ferenc fogsága, Kaviár*,[2] *Ludas Matyi*, Mikszáth két operett változata, *Revizor, Leánynéző*,[3] *Farkasok és bárányok*, *Ármány és szerelem, Úrhatnám polgár, Tartuffe* rendkívüli sikeréről, amelyet a felszabadulás óta 9 színház játszott 530 alkalommal.

A klasszikus örökség felhasználása nagy jelentőségű, erre mutat az is, hogy a közönség nagyon szívesen nézi meg előadásaikat és világosan érti, saját korára, saját helyzetére tudja alkalmazni tanulságaikat. A közönségnek ezt az érdeklődését a színházak nem mindig értelmezik helyesen. Sok színház, részben a közönség hangulatának engedve, részben a gazdasági előnyöket figyelembe véve és végül bizonyos esetekben káros művészi arisztokratizmusból, előnyben részesíti a klasszikusokat és elhanyagolja miattuk a mai életünkkel foglalkozó darabok előkészítését és eljátszását. Ez feltétlenül káros jelenség, amely, ha elharapódzik a megindult és eredményeket felmutató új magyar drámairodalom megállásához vezethet. Legkirívóbb példa erre a Pécsi Színház műsorpolitikája, amely csak kis mértékben mutat be mai kérdésekkel foglalkozó darabokat. Ezzel kapcsolatos az a tény, hogy haladó nyugati darabok közül addig csak Fast: *Harminc ezüst pénz* című kiváló darabja került színre Magyarországon.

Számos eredményt mutat fel a könnyű műfaj. Eszmei mondanivalója, politikus és fokozódó fegyelmű előadásai nagy nézőközönséget vonzanak és a műfaj színészei egy nagy lépéssel előbbre vitték a korábbi kabaréstílusból a realista színjátszás felé.

Nagy fejlődést tett meg a színészek művészi munkája. Sokat emelkedett az előadások színvonala is, bár ez a fejlődés nem volt teljesen egyenletes. Kiemelkedő színészi alakításokról számolhattunk be. Nagy örömmel állapíthatjuk meg, hogy nemcsak klasszikus és kiváló szovjet darabok előadásain láthatunk már nagy alakításokat, de az új magyar színdarabok alakjait is mély

[2] Csiky Gergely: *Kaviár*. Bemutató: Belvárosi Színház, 1951. június 14. Rendező: Egri István.
[3] Nyikolaj Vasziljevics Gogol: *Leánynéző*. Bemutató: Magyar Néphadsereg Színháza, 1951. december 25. Rendező: Seregi László.

átéléssel, harcos művészettel keltik életre művészeink. Különösen ki kell emelni Bihari József alakításait az *Élet hídjá*ban és a *Tűzkeresztség*ben. Rajczy Lajos az *Élet hídjá*ban. Továbbra is kiváló alakításokat láthatunk a szovjet színdarabokban. Ladányi, Somlay, Bessenyei, Tolnai Klári, a *Titkos háború, Ljubov Jarovája, Égő híd* szerepeiben. Végül ismételten meg kell emlékezni hatalmas klasszikus szerepek kiváló életre keltőiről. Rátkai Mártonról, Bajor Giziről, Dayka Margitról, Gózon Gyuláról, Szörényi Éváról, a *Revizor*, *Ármány és szerelem, Farkasok és bárányok, Bánk bán* szerepeinek életre keltőiről. Ezek mellett a nagy színészi alkotások mellett azonban világosan felismerhető, hogy a színészek döntő többségében nem hatolt elég mélyre Sztanyiszlavszkij rendszere, igen sokan nem is ismerik. Így munkájuk egyenetlen, bizonytalan. A rendezések közül azok emelkednek ki, amelyek, mint a *Ljubov Jarovája*, az *Ármány és szerelem*, a *Revizor*, a *Farkasok és bárányok*, a Sztanyiszlavszkij rendszerét alkalmazták. Annál fontosabb most Sztanyiszlavszkij alapos tanulmányozása, a meglévő tehetségek továbbfejlesztése, mert mint a vidéki színházak budapesti vendégszereplései megmutatták, mindenütt gazdag tehetségeink vannak és elsősorban ezeknek a tehetségeknek köszönhető, hogy a vidéki színházak legjobb előadásaikkal elérték a fővárosi színházi előadások átlagszínvonalát. További eredmények csak komoly munka után, tanulással valósíthatók meg. Ezt szolgálják a meginduló, de még komoly nehézségekkel küzdő színházi stúdiók, amelyek az iskolát nem végzett színészek számára teszik lehetővé a színészi munka alapjainak elsajátítását. Ugyancsak ezt a célt szolgálják, de mindenki számára hozzáférhetően, és a tapasztalatok általánosítására is megvalósíthatóan, a Sztanyiszlavszkij-körök. Ezeket a köröket a Színház- és Filmművészeti Szövetség szervezi és irányítja. A Szövetség régi mulasztást igyekszik ezzel jóvá tenni. Ugyanis hosszú időn keresztül csak névleg működött és nem adott valódi segítséget az ideológiai és művészi tovább fejlődéshez. Pedig sok és égető tisztázandó kérdés van a színházak területén. Megmutatta ezt mind a vidéki színházak bemutatói után rendezett többnapos vita, mind a Szövetség második konferenciája. Ennek a konferenciának legfőbb tanulságait összefoglalva, Révai elvtárs azt tűzte a Szövetség és az egész színházi terület elé, hogy a felvetett kérdéseket folytonos munkával kell kidolgozni és megoldani. Ekkor teljesíthetik csak a színházak dolgozói fontos politikai és nevelő feladatukat.

Az év folyamán végzendő munka középpontjában lényegében az idei évad központi feladatai kerülnek ismét. Ennek megfelelően központi feladatunk a dramaturgiai munka erősítése, elsősorban a magyar darabok terén, különös tekintettel arra, hogy e téren nem értünk el még kielégítő eredményt.

Művészi kádereink fejlesztésére a stúdiók továbbvitele mellett a Sztanyiszlavszkij-körök életképessé tevésére és fejlesztésére kell fordítani. A közönségszervezés és a helyárak rendszerének felülvizsgálása és új megfelelő bérleti és szervezési rendszer kidolgozása.

Bevezetjük a deficit csökkentésére hivatott N.T.[4] letárgyalt új gazdasági bérrendszert.

Színházi társulatainkat megszilárdítjuk és az új évad megkezdése kapcsán felülvizsgáljuk az éves szerződés rendszerét a már felvetett gazdasági átszervezés és esetleges új bérrendszer bevezetése kapcsán.

A könnyű műfaj, mint a legszélesebb tömegeket befolyásoló műfaj és intézményeink (cirkusz, varieté, kabaré stb.) elvi kérdései megtárgyalása után tisztázzuk az ezzel kapcsolatos legfőbb gyakorlati kérdéseket. (Emeljük az artista munkahelyek számát stb.)

Megkezdjük az öntevékeny színjátszócsoportok kérdéseivel való foglalkozást a Népművészeti Intézettel, SZOT-tal stb. karöltve, a patronázsmozgalom[5] keretein belül.

Jelzet: MNL OL 276. f. 89. cs. 399. őe.
Géppel írt másolat, rajta olvashatatlan aláírás, pecsét nélkül.

[4] Népgazdasági Tanács: 1949 júniusa és 1952 novembere között a legfelsőbb gazdasági szerv volt Magyarországon.

[5] „A patronázs a szűkebb értelemben vett politikatudományi irodalom fogalma, amely a modern kormányzati rendszerekben kialakult kinevezési elvek egyikére vonatkozik. Nevezetesen arra, amikor a közhivatalba történő kinevezés nem szaktudáson vagy hivatali érdemeken, hanem politikai bizalmon és lojalitáson alapul." Körösényi András, „Demokrácia és patronázs", *Politikatudományi Szemle* 5, 4. sz. (1996): 35–64, 36.

LEXIKON

Antalffy Kató (1910–1993) Gaál Béla Filmművészeti Iskolájának növendéke, 1936 és 1938 között filmek epizódszereplője. Az 50-es évektől a budapesti Márványmenyasszony étterem gazdasági ügyintézője.

Apáthi Imre (1909–1960) A Színművészeti Akadémia növendéke, a 30-as és 40-es években játszott és rendezett a Fővárosi Operettszínházban, a Belvárosi és a Nemzeti Színházban, a Vígszínházban, a Művész- és a Vidám Színházban, az Arizona Irodalmi Varietében és a Népvarietében. 1950-től 1952-ig a Fővárosi Operettszínház főrendezője, 1952–1955 között az Ifjúsági Színház rendezője, 1956-tól haláláig a Nemzeti Színház tagja. Filmszerepei is voltak, munkásságát főleg a realizmus jellemezte. Előbb az Országos Színészegyesület iskolája, majd 1950 és 1953 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára.

Apró Antal (1913–1994) 1930-tól a Magyar Építőipari Munkások Országos Szövetségének (MÉMOSZ), 1931-től a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja, 1935-ben az építőmunkások sztrájkjának egyik szervezője. 1938-ban beválasztották a MÉMOSZ vezetőségébe. Többször letartóztatták és internálták, 1942-ben Kistarcsáról szökött meg, és folytatta az illegális kommunista mozgalom szervezését. 1944-ben a Békepárt Központi Bizottságának az ellenálláshoz szükséges fegyverek beszerzéséért felelős tagja. 1945 után változatos szerepeket vállalt a Magyar Kommunista Párt (MKP) Központi Vezetőségében (KV), illetve országgyűlési képviselő volt. 1948–1951-ig a Szakszervezeti Tanács főosztályvezetőjeként dolgozott, 1952–1953-ig építőipari miniszterként működött, majd a Minisztertanács elnökhelyettese lett. A következő évben a koncepciós perek áldozatainak rehabilitásával foglalkozó bizottságot vezette. 1956. október 6-án beszédet mondott Rajk László temetésén, 23-án a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) KV Katonai Bizottságának tagjává választották, 27-től a Nagy Imre-kormány építésügyi minisztere, 28-tól az MDP Elnökség tagja. November 2-án szovjet segítséggel Tökölre utazott, ahol 4-én a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány iparügyi minisztere lett. A hónap közepén a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Intézőbizottságának tagjává, majd a

Gazdasági Bizottság elnökévé nevezték ki. További tisztségek vállalása után 1989-ben visszavonult a közélettől.

Balázs János (1910–1983) Elvégezte Rózsahegyi Kálmán színiiskoláját. 1936 után Debrecenben, majd a Pódium Kabarében játszott, a 40-es évek elején az Új Magyar Színház tagja volt. 1945-től a Magyar Rádió színtársulatának színész-rendezője, 1948-ban a Vígszínház tagja lett. 1950-ben és 1951-ben a Belvárosi Színházban és a Fővárosi Varietében szerepelt. 1950-től 1957-ig a *Falurádió* című népszerű műsorral turnézott „Gergely bácsi" szerepében.

Bálint György (1906–1995) 1927-ben végzett az Országos Színészegyesület színiiskolájában, a 20-as években a Renaissance Színházban és az Új Színházban, a 30-as években Debrecenben, Kassán és Ungváron, majd a Belvárosi Színházban játszott. A háború után a Madách Színház színész-rendezője, 1949–1951 között az Ifjúsági és a Vidám Színházban dolgozott. 1951-ben kinevezték a Szegedi Nemzeti Színház igazgatójának, 1953-tól 1957-ig a pécsi, 1957-től 1959-ig a szolnoki, 1959től 1960-ig a győri színház tagja volt. Főleg epizódszerepet játszott, nevéhez fűződik az *Egerek és emberek* 1947-es, híressé vált előadása a Madách Színházban. 1948 és 1951 között a Színház- és Filmművészeti Főiskolán tanított.

Bán Frigyes (1902–1969) 1922-től a Star és a Phönix filmgyárakban dolgozott. A némafilmgyártás megszűnése után színházi színészként helyezkedett el, 1934-ben felvételvezető, majd vágó és segédrendező lett. Első filmjét, egy vígjátékot *(Mátyás rendet csinál)* 1939-ben rendezte, további fontos művei: *Egy éjszaka Erdélyben* (1940), amelyet bemutattak a Velencei Filmfesztiválon; a nemzetközi siker *Talpalatnyi föld* (1948), az államosított magyar filmgyártás első terméke, és a *Semmelweis* (1953), amely Karlovy Varyban elnyerte a legjobb életrajzi filmnek járó díjat. Munkássága végén ironikus és szatirikus filmeket rendezett, illetve romantikus regényeket dolgozott fel.

Barta Gyula (1922–2008) Felvidéki festőművész. 1941 és 1942 között Gallé Tibor budapesti képzőművészeti iskolájába járt, 1949 és 1950 között a pozsonyi Műszaki Főiskola képzőművészeti osztályába, majd 1952-ig a pozsonyi Képzőművészeti Főiskolára.

Bikádi György (1920–1973) 1946-ban végzett az Országos Magyar Színművészeti Akadémián, majd a Szegedi Nemzeti Színházban dolgozott. 1949-től 1951-ig a Fővárosi Operettszínházban, majd A Magyar Néphadsereg Színházában, 1956-tól a Vidám Színpad társulatában játszott humoros népi figurákat.

Bod László (1920–2001) Festőművész és bábtervező. A Képzőművészeti Főiskolán végzett, 1949-től, az államosítástól öt évig a Bábszínház igazgatója volt, számos előadás bábjait tervezte és a rendezésben is közreműködött. 1955-től vett részt bel- és külföldi kiállításokon.

Bod Teréz (1926–2000) 1950-ben, a Nemzeti Színház ösztöndíjasaként kezdte el a Színház- és Filmművészeti Főiskolát. 1952-ben a szolnoki Szigligeti Színházban, 1955-től 1957-ig az egri Gárdonyi Géza Színházban játszott. 1956 után politikai okokból nem léphetett színpadra, 1963-ban, a Vígszínházban szerepelt először újra.

Both Béla (1910–2002) 1932-ben végzett a Színházművészeti Akadémián, ezután a miskolci társulat tagja, a Nemzeti Színház és a Szegedi Nemzeti Színház rendezője volt. 1945 után a Szabad és a Magyar Színház rendezője és színházvezetője, 1949-től az Úttörő és az Ifjúsági Színházat vezette. Ezután a Művelődési Minisztérium színházi főosztályvezetője, mad a debreceni Csokonai Színház igazgatója, 1958-tól a Madách Színház főrendezője, később igazgatója volt.

Bús Gyula (Buss) (1927–2008) 1948 és 1952 között végezte el a Színház- és Filmművészeti Főiskolát, a Pécsi Nemzeti Színház szerződtette. 1956-tól 1959-ig a Nemzeti Színházban játszott. Pályájának ebben az időszakában hősi szerepeket, később epizódszerepeket alakított.

Cserés Miklós (1914–1981) Szegeden, Münchenben és Berlinben tanult, tanári diplomát és színháztudományi doktori fokozatot szerzett. Bécsben Max Reinhardt osztrák színész és rendező tanítványa volt. 1932-től 1933-ig a Comenius Önképzőkör ifjúsági elnöke, a 40-es évek elején a bécsi Burgtheater segédrendezője volt. 1942-től haláláig a Magyar Rádió rendező-dramaturgja, közben 1956-tól 1958-ig a Magyar Televízió fődramaturgja volt. Több, a rádiószínházzal foglalkozó esztétikai mű szerzője.

Davidoglu, Mihail (1910–1987) Zsidó származású román színműíró. Irodalmat és filozófiát tanult, majd kulturális intézményekben és a Román Írók Szakszervezetében dolgozott. 1936-ban, egy rádiós drámával debütált íróként, a 40-es években vált ismertté.

Dénes György (1898–1962) A Fővárosi Zenedében tanult, 1918-ban kezdett színpadon játszani, szerepelt a Medgyaszay, a Belvárosi, a Víg- és a Magyar Színházban. 1931–32-ig Max Reinhardt bécsi és berlini társulataiban, illetve Zürichben, Bázelben és Bonnban játszott. A 30-as években a Pesti, a Kamara és a Royal Színházban dolgozott, majd hosszabb ideig a Vígszínházban. Ebben az időben nagy sikert aratott paródiakettőse Pethes Sándorral, jeleneteik szövegét mindig Dénes írta. A 40-es években az Új, a Belvárosi, és a Vígszínházban lépett fel, 1950–54-ig a Fővárosi Operettszínházban, 1957-ben A Magyar Néphadsereg Színházában szerepelt, ezután betegsége miatt visszavonult. Több könyvet is írt, illetve néma- és korai hangosfilmekben is vállalt szerepeket.

Egri István (1905–1980) 1929-ben végzett a Színművészeti Akadémián, Ódry Árpád tanítványaként, ezután Hevesi Sándor rendezői tanfolyamára járt. Először a Belvárosi Színház, majd a Kamaraszínház és a Vígszínház szerződtette. 1938 után a zsidótörvények miatt nem játszhatott, ezért máso-

kat korrepetált és napilapokba írt. 1943-ban elhurcolták, 1945-ben tért vissza Auschwitzból. Ekkor a Nemzeti Színházban játszott, majd a Vígszínház főrendezője volt. 1948-ban megalapította a Pesti Színházat, amelynek igazgatója lett. Miután 1949-ben államosították a társulatot, a Magyar Rádiónak rendezett, az év őszén az Ifjúsági Színházba került színészként és főrendezőként, majd 1956-ban igazgatóvá választották. 1958-tól A Magyar Néphadsereg Színháza, a Jókai, majd a József Attila Színház számára rendezett.

Erdei Ferenc (1910–1971) Fiatalon csatlakozott a falukutató mozgalomhoz és a népi írókhoz, így ismerkedett meg a csehszlovákiai és az erdélyi munkásmozgalom képviselőivel. A 30-as években szociográfiai elemzésekben vizsgálta a parasztság helyzetét, 1932-ben a társadalmi rend elleni izgatás vádjával hét hónapi fogságra ítélték. 1939-ben a Nemzeti Parasztpárt egyik alapítója lett. 1944 decembere és 1945 novembere között az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere, 1945 és 1949 között pártja alelnöke, majd főtitkára lett. 1944-ben titokban belépett a Magyar Kommunista Pártba, ahol a következő évben létrehozta az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) elődjét, az Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztályát (PRO). 1948-tól 1949-ig államminiszter volt, 1949 és 1953 között földművelésügyi miniszterként részt vett a kuláklisták létrehozásában és a mezőgazdasági szövetkezetesítés megszervezésében. 1953 júliusától igazságügyi miniszter volt, 1955-ben rövid ideig ismét földművelésügyi miniszter volt. Az 1956-os forradalom során Nagy Imre miniszterelnök-helyettesnek nevezte ki első kormányában, ami ellen a Nemzeti Parasztpártból alakult Petőfi Párt több tagja is tiltakozott; a második kormányban nem kapott szerepet. Vezető tagja volt a szovjetekkel tárgyaló magyar delegációnak; november 3-án, a tököli tárgyalások során letartóztatták, ezután politikai szerepet nem vállalt. 1957-től a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára és az Agrártudományi Kutatóintézet igazgatója volt, részt vett a mezőgazdaság 1959-es kollektivizálásában.

Fábri Zoltán (1917–1994) Először a Képzőművészeti Főiskolán tanult, majd 1941-ben végzett a Színművészeti Akadémián. A Vígszínház rendezői ösztöndíjasa volt, majd a Nemzeti Színház színésze, díszlettervezője és játékmestere volt, ezután a Vígszínházban és a Művész Színházban dolgozott, egy évadig a Nemzeti Színháznak rendezett, majd az Úttörő Színház igazgatója volt. 1950–1952-ig a Magyar Nemzeti Filmgyártó Vállalat művészeti vezetője volt, 1952-től filmrendező, 1958-tól 1981-ig a Magyar Filmművész Szövetség elnöke.

Farkas Ferenc (1905–2000) 1922 és 1928 között a Zeneakadémián tanult zeneszerzést Weiner Leó osztályában, majd a Városi Színház korrepetítora és karmester lett. 1929-től 1931-ig a római Santa Cecilia Accademiára járt. 1945 után először az Operaház karigazgató-helyettese, majd a székesfehérvári Állami Zenekonzervatórium alapítója és igazgatója volt. Eközben zeneszerzőként működött, kezdetben zenekari műveket komponált, majd több mint hatvan színdarab és film zenéjét írta. A 40-es évek végén és az 50-es évek elején több vígoperáját, operettjét, tánc- és daljátékát mutatták be bel- és külföldön. 1948-tól 1975-ig a Zeneakadémián zeneszerzést tanított és tanszakvezető volt.

Fejér István (1911–1976) A prágai műszaki főiskolán szerzett oklevelet. A 30-as években előbb Emil Burian szocialista szellemiségű társulatában, a D 34-ben dolgozott, majd társalapítója volt a Petőfi Körnek, egy prágai kommunista munkásművelődési egyletnek, illetve cikkei jelentek meg. 1940-ben telepedett le Magyarországon, munkásmozgalmi tevékenysége miatt rendőri felügyelet alá helyezték. A 40-es évek második felében a Munkás Kulturszövetség egyik vezetője és lapjának, a *Művelt Nép*nek szerkesztője volt, ezután a *Színház és Mozi*, majd utódja, a *Film, Színház, Muzsika* című lapot szerkesztette. 1957 márciusában a József Attila Színház mutatta be *Irány Caracas* című, Kállai Istvánnal közösen írt vígjátékát, a következő év februárjában *Bekötött szemmel* című darabját. 1958-tól 1967-ig a Vidám Színpad és kamaraszínháza, a Kis Színpad igazgatója volt, ahol ő maga is írt jeleneteket és konferált.

Feleki Kamill (1908–1993) 1926-tól Rákosi Szidi színiiskolájában tanult, 1927-től a Király Színházban volt másod-táncoskomikus, akrobatikaórákat vett. Később koreográfusi feladatokat kapott, Bécsben betanított egy Lajtai Lajos-operettet. Néhány évig Camillo Feleky néven nyugat-európai lokálokban táncolt, 1931 után hazai zenés színpadokon szerepelt táncoskomikusként, illetve fellépett prózai színházak zenés darabjaiban: a Fővárosi Operettszínházban, a Royal Orfeumban, a Royal Revü és a Royal Színházban, a Víg és a Városi Színházban, a Komikusok és a Pódium Írók Kabaréjában, a Márkus Parkszínpadon és az Erzsébetvárosi Színházban. 1945-től 1949-ig a Víg, a Művész, a Magyar, a Belvárosi és az Operettszínházban játszott, 1960-tól 1964-ig Szinetár Miklós Petőfi Színházában.

Fenyő Imre (1891–1981) 1912-ben végzett a Színművészeti Akadémián, először Makón és más vidéki társulatokban játszott. A 10-es és 20-as években a Víg és a Fővárosi Operettszínházban dolgozott, 1945-ben a Magyar Színészek Szabad Szakszervezetének tisztviselője lett, 1954-ben a Jókai Színházhoz szerződött. Nagy drámai szerepeket, jellemszereket és filmszerepeket is alakított.

Fischer Sándor (1915–1995) A Zeneakadémián éneket, a Bölcsészettudományi Karon művészettörténetet és nyelvtudományt tanult, fonetikusként hangképzéssel és beszédtechnikával foglalkozott. 1950-től negyven évig a Színház- és Filmművészeti Főiskolán beszédtanára volt, illetve könyveket írt a témában.

Földes Mihály (1888–1967) Színész, rendező, színigazgató.

Gábor Miklós (1919–1998) A Színiakadémián végzett, majd a Madách Színházban kezdett el dolgozni. 1945-től 1954-ig a Nemzeti, ezután 1975-ig a Madách Színház társulatának tagja volt.

Gáspár Margit (1905–1994) Először a Pesti Hírlap újságírója volt, 1945-ig Gáspár Miklós néven írt. 1946-ban a Városi Színház mozi, majd a Magyar Színház művészeti vezetője lett. 1949-től 1957-ig a Fővárosi Operettszínházat igazgatta, tartalmi és dramaturgiai szempontból megújította a hazai operettművészetet. 1948-tól 1954-ig a Színművészeti Főiskola operett tanszakát vezette. Drámákat, tévéjátékokat, hangjátékokat is írt.

Gellért Endre (1914–1960) Művészettörténetet tanult, majd a Színiakadémiára járt. Eleinte színészként dolgozott, majd 1945 után a Nemzeti Színház rendezője és főrendezője, illetve a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanszékvezetője, a korszak kiemelkedő rendezője és pedagógusa volt. Öngyilkosságot követett el.

Gertler Viktor (1901–1969) Eredetileg banktisztviselő, eközben kezdett el énekelni tanulni, majd Rákosi Szidi színiiskolájába járt. Ezután a Pécsi Nemzeti Színházban játszott Gáth Viktor művésznéven, 1927-től 1933-ig berlini, bécsi, párizsi és londoni filmgyárakban dolgozott asszistensként, vágóként és rendezőként. Ludwig Berger, Wilhelm Thiele és Robert Siodmak tanítványa és Willi Forst munkatársa volt. Hazatérése után az Universal forgatócsoport tagja lett, majd a második világháború idejét külföldön töltötte. 1945 után az elsők között tért vissza és kezdett dolgozni, az államosított Magyar Filmgyártó Vállalat első igazgatója lett.

Gobbi Hilda (1913–1988) 1935-ben végzett a Színművészeti Akadémián, majd 25 éven át a Nemzeti Színházban játszott, fizikai munkával is hozzájárult az épület háború utáni újjáépítéséhez. 1945 előtt részt vett a munkásszínjátszásban a Független Színpad tagjaként és a Vasas Szakszervezet estjein, az ellenállási mozgalom tagja volt. 1947 márciusában létrehozta a Horváth Árpád Kollégiumot munkás- és parasztszármazású színésznövendékek számára, 1948-ban pedig a Magyar utcai Jászai Mari Színészotthont idős és magányos színészeknek. 1950 októberében újabb színészotthont alapított a Lendvay utcában. Létrehozta és berendezte a Bajor Gizi Színészmúzeumot, amelyet 1952 februárjában nyitott meg, és később is bővített. Bohózatokban és tragédiákban is játszott, szavalt, szerepelt a Magyar Rádió *Szabó család* című sorozatában, tévészerepeket vállalt.

Görbe János (1912–1968) Eredetileg bojtár, címfestőinas, majd segédmunkás. 1940-ben elvégezte Rózsahegy Kálmán színiiskoláját, majd vidéken játszott. Először a Belvárosi, majd a Kolozsvári Nemzeti Színház szerződtette, 1945-ben került a Nemzeti Színházhoz, majd a Belvárosi, a Magyar, a Magyar Néphadsereg, az Ifjúsági és a Jókai Színház tagja volt. Gyakran játszott munkás- és parasztszerepeket, illetve szerepelt filmekben és sorozatokban is.

Gulyás Sándor (1889–1974) Hegedűs László tanította a Képzőművészeti Főiskolán, ezután a szolnoki és a kecskeméti művésztelepeken dolgozott. Firenzében tanult tovább, 1921-től állította ki képeit. A 30-as években a Magyar Képzőművészeti Egyetem elnöke volt és megalapította a Munkácsy Céhet.

Gyárfás Miklós (1915–1992) Eleinte színész volt. 1945-ben a *Haladás* című lapnak kezdett írni, 1946-tól 1948-ig az *Újhold*nak, 1949-től 1950-ig az *Új Világ* irodalmi rovatát vezette. 1949-ben a Belvárosi, 1953-ban a Magyar Néphadsereg Színházának dramaturgja volt. 1951 és 1956 között a *Színház és Filmművészet* című folyóiratot szerkesztette, illetve ekkor kezdett el a Színművészeti Főiskolán dramaturgiát tanítani.

Gyöngy Pál (1902–1990) Magánúton tanult Bécsben és Budapesten, majd könnyűzenei zeneszerzőként és főleg népszerű operettíróként vált ismertté, de filmzeneket, táncdalokat, sanzonokat is írt. Darabjait külföldön, főleg Németországban is bemutatták. Egy ideig a Magyar Filmipari Rt. vezérigazgató-helyettese, 1947-től 1951-ig a Magyar Zeneszerzők és Szövegírók Szövetkezetének igazgatója, 1953-tól a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának igazgatója volt, emellett az amerikai *Billboard*, az angol *Music Week* és *Jazz Journal International*, illetve a nyugatnémet *Der Musikmarkt* hazai tudósítója volt.

Gyurkovics Mária (1913–1973) Énekelni tanult a Zeneművészeti Főiskolán, 1937-ben végzett és az Operához szerződött. Főleg operákban és oratóriumokban énekelt, a budapesti repertoár majdnem minden koloratúrszerepét játszotta, de daljátékokban és filmekben is vállalt énekes szerepeket. 1957-ben jelentek meg a Strauss-keringőkhöz írt kadenciái.

Hámos György (1910–1976) Pázmány Péter Tudományegyetemen bölcsészetet hallgatott, majd a 30-as, 40-es években a *Pester Lloyd* és az *Új Idők* munkatársa, az utóbbinak felelős szerkesztője volt. 1945-től 1951-ig a Budapesti Rendőrfőkapitányságon alezredes, majd ezredes, a sajtóosztály, 1948 után a gyermekvédelmi osztály vezetője. 1951-ben mutatták be katonaoperettjét, az *Aranycsillag*ot, ettől az évtől 1953-ig az Országos Béketanácsban dolgozott, 1955-ben öt hónapig a *Magyar Rendőr* lapot szerkesztette, 1956 szeptemberében és októberében az *Irodalmi Újság*ot, 1958-tól a *Filmvilág*ot. 1957 és 1968 között több filmvígjátékot írt, külföldi operetteket dolgozott át magyar színházaknak, szatirikus írásai jelentek meg irodalmi lapokban.

Háy Gyula (1900–1975) Középiskola után a Tanácsköztársaság Közoktatásügyi Népbiztosságán dolgozott, majd Németországban volt díszletfestő és -tervező. 1923-tól 1929-ig Magyarországon élt, kisebb írásai jelentek meg, ezután ismét Németországban tartózkodott, ahol drámái sikert arattak, de náci tüntetések megakadályozták az előadásokat. 1932-ben a Kommunisták Magyarországi Pártjának egyik első tagja lett. Hitler hatalomátvétele

után Ausztriába ment, ahonnan az 1934-es szocialista felkelésben való részvétele miatt kiutasították. Nem sokkal később a Szovjetunióba hívták, ahol a háború végéig maradt. 1945 után hazatért, bemutatta emigrációban írt darabjait. 1958-tól 1960-ig az állami filmgyár fődramaturgja, 1951-től a Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturg tanszakának vezetője volt, illetve egy ideig az Írószövetség vezetőségének tagja. 1955-ben csatlakozott Nagy Imre csoportjához, őket támogató cikkei jelentek meg az *Irodalmi Újság*ban, ezért 1957-ben hat év börtönre ítélték. 1960-ban szabadult amnesztiával.

Homm Pál (1907–1987) A kolozsvári konzervatóriumban tanult éneket és zongorát, majd 1937-ben az ottani Nemzeti Színház színésze lett. A 40-es években vidéki színházak, majd a Madách Színház szerződtette, 1949-től haláláig a Fővárosi Operettszínházban játszott, főként bonviván- és karakterszerepeket.

Hont Ferenc (1907–1979) Bécsben, Berlinben és Párizsban tanult rendezni, majd a szegedi színházban helyezkedett el és a budapesti Új, Magyar és Bethlen téri Színházaknak is dolgozott. 1933-ban megalapította a Szegedi Szabadtéri Játékokat. Tagja volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, majd az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában tanított. A 30-as években *A Színpad* és a *Független Színpad* lapokat szerkesztette, vezette az utóbbi színjátszó csoportját. Munkaszolgálatosként került a frontra, ahonnan a szovjet csapatokhoz szökött és hadifogoly lett, 1945 júniusában tért haza. 1949-ig a Színház- és Filmművészeti Főiskola főigazgatója és a Madách Színház igazgatója, 1948-tól 1949-ig az Állami Filmgyártó Vállalat művészeti vezetője, 1950-től 1951-ig az Ifjúsági Színház igazgatója, 1951-ig 1952-ig a Madách Színház rendezője volt. Ekkor megalapította az Országos Színháztörténeti Múzeumot, amelyet 1957-ig igazgatott, ekkor a Színház- és Filmtudományi Intézet igazgatója lett. 1959-től tíz éven át, nyugdíjazásáig az intézet elnöke és a Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) magyarországi elnöke volt. Több színháztörténeti művet szerkesztett.

Horvai István (1922–2004) Tanárnak tanult, eközben Both Bélától tanult rendezést. 1945-ben lett a szegedi Fiatalok Kamaraszínházának rendezője, majd a Magyar és a Nemzeti Színházban dolgozott. 1948-tól 1949-ben a leningrádi színházi intézet aspiránsa, 1949-ben az Úttörő Színház rendezője, a következő évben főrendezője lett. 1951-től 1957-ig a Madách Színházat igazgatta, 1958-tól a miskolci Nemzetit. 1949 és 1956 között tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán.

Horváth Ferenc (1913–1993) 1935-ben végzett a Színművészeti Akadémián, majd Homonnai István színitársulatában játszott, a szolnoki és a debreceni színház tagja volt. 1939–1940-ben szerepelt a Goldmark Teremben, majd 1945-ben szerződött a Nemzeti Színházhoz. 1949-ben megalapította az Állami Bányász Színházat (később Honvéd, majd A Magyar Néphadsereg Színháza), amelyet ő is igazgatott. 1953-ban a Madách Színház társulatához csatlakozott, 1952-től 1954-ig a Színház- és Filmművészeti Főiskola beszédművészet-tanára volt.

Járdányi Pál (1920–1966) 1942-ben végzett a Zeneművészeti Főiskolán, ahol Kodály Zoltántól zeneszerzést tanult és hegedült. A Budapesti Tudományegyetemen néprajztudományt is hallgatott, ebből 1943-ban doktori fokozatot szerzett. Először kritikusként dolgozott, majd 1946-ban Zeneművészeti Főiskola népzenetanára lett, 1948-tól tagja volt az MTA népzenekutató csoportjának, szerkesztette a *Magyar Népzene Tára* I. (1951) és IV. (1959) kötetét. 1959-től nem tanított, a népzenekutatásra összpontosított. Zenekari műveket is szerzett.

Kálmán Imre (1882–1953) A Zeneakadémián tanult, pályája elején dalokat és zongoraműveket írt. Egy ideig a *Pesti Napló* zenekritikusa volt, majd 1908-ban *Tatárjárás* című operettjével nagy sikert aratott. 1938-ig Bécsben, 1938–1940-ben Párizsban, majd az Amerikai Egyesült Államokban, 1945-től haláláig Párizsban élt. Operettjei hatalmas nemzetközi sikert arattak.

Karinthy Ferenc (1921–1992) Író, dramaturg. 1949–1950-ben a Nemzeti Színház, majd 1952–1953-ban a Madách Színház dramaturgja. Újságírói tevékenysége, regényei, elbeszélései, irodalmi riportjai mellett több színművet is írt, amelyeket sikerrel játszottak a színházak.

Kelen Hugó (1888–1956) Berlinben és Bécsben tanult, majd Budapesten lett énektanár, 1943-tól a Goldmark Zeneiskolában tanított. Kantátákat, dalokat, zenekari és kórusműveket, operát, kamarezenét is írt.

Keleti Márton (1905–1973) 1924-től a Városi Színház segédrendezője, majd drámai műveken és operákon dolgozott. A 30-as évek elejétől dolgozott a filmiparban, eleinte Fejős Pál és Vajda László asszisztenseként, első önálló filmje 1937-ben készült, ezután több népszerű vígjátékot rendezett. 1945 után Bródy Sándor- és Szép Ernő-regényeket vitt filmre, ő rendezte a második világháború utáni első magyar filmet *(A tanítónő,* 1945). Közönségfilmek és vígjátékok mellett ebben az időszakban komolyabb témákkal is foglalkozott, 1959-ben az elsők közé tartozott, aki feldolgozta a forradalom eseményeit *(Tegnap)*.

Ladányi Ferenc (1909–1965) 1931-ben, vidéken kezdte pályáját, 1936-ban a Belvárosi Színház tagja lett. 1942–1944-ben Miskolcon, Debrecenben, Szegeden játszott. 1945–1949 között a Nemzeti, 1949–1960 között a Madách Színház tagja, 1953–1955-ben A Magyar Néphadsereg Színháza, 1957–1959-ben a Madách Színház igazgatója volt.

Lehár Ferenc (1870–1948) A Nemzeti Zenedében, majd a prágai konzervatóriumban tanult hegedülni, ezután katonakarmester volt. Zeneszerzőként eleinte operákat írt, majd 1902-ben világsikert aratott első operettjével,

ezután főleg ebben a műfajban alkotott, emellett keringőket, indulókat, dalokat szerzett. Nagyrészt Bécsben élt, itt mutatták be darabjait.

Lesznai Lajos (1904–1977) Zeneszerzést tanult, eközben, 1925-ben csatlakozott a munkásmozgalomhoz, 1928-ban a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja lett, ezért a 30-as években többször bebörtönözték, internálták. 1945-ben lett a Szikra Kiadó lektora, 1949-től 1952-ig a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott, majd 1956-ig a Zeneműkiadó lektora volt. Ezután nyugdíjazásáig a Népművészeti Intézet előadójaként dolgozott, emellett 1945 után cikkeket, tanulmányokat írt zenei tárgyakban, előadásokat tartott itthon és külföldön.

Losonczi Géza (1917–1957) Debreceni tanulmányai alatt csatlakozott a munkásmozgalomhoz, 1935 és 1936 között egyeteme Márciusi Frontjának egyik vezetője. 1939-ben lépett be a Kommunisták Magyarországi Pártjába, 1940-ben a *Népszava* munkatársa lett, 1941-es letartóztatása után illegálisan dolgozott a pártsajtónak. 1945-ben a *Szabad Nép* belpolitikai rovatának vezetője lett, majd Révai József államtitkára a Népművelési Minisztériumban. A Rajk-perben börtönbe került, 1954-ben, Nagy Imre első miniszterelnöksége alatt szabadult, a börtönbeli körülmények és a kihallgatások okozta pszichés problémákkal kórházba került. Felgyógyulása után a *Magyar Nemzet* munkatársa és Nagy Imre bizalmasa lett, központi szerepet vállalt a kommunista ellenzékben, a Petőfi Kör szervezésében, az írómemorandum megfogalmazásában. 1956. október 23-án csatlakozott a tüntetéshez, 30-án államminiszter lett, 31-én Magyar Szocialista Munkáspárt Intéző Bizottságának tagja. November 4-én családjával a jugoszláv nagykövetségre menekült, ahonnan Romániába hurcolták őket. 1957 áprilisában vitték vissza Budapestre, ahol a Nagy Imre-per másodrendű vádlottjának szánták, de a tárgyalás előtt a börtönben tisztázatlan körülmények között meghalt.

Major Tamás (1910–1986) A főiskola elvégzése után, 1931-ben a Nemzeti Színház tagja lett, melynek 1945-től 1962-ig igazgatója volt.

Makai Margit (1891–1989) 1909-ben szerzett diplomát a Színművészeti Akadémián, egy évig Miskolcon játszott, 1910-ben debütált a Vígszínházban. 1926-ban a Belvárosi, 1937-ben a Magyar és az Andrássy úti Színházban, 1938-ban a Terézkörúti Színpadon, 1929–1935 között a Vígszínházban szerepelt. 1935–1948 között a Nemzeti Színház művésznője volt. 1948–1950-ben részt vett a Madách Színház vezetésében, majd 1950-től 1989-ig, haláláig ismét a Nemzeti Színház tagja volt.

Máriássy Félix (1915–1975) A második világháború alatt a Hunnia Filmgyárban tanult, vágó, majd segédrendező lett. 1945 után a Magyar Filmgyártó Rt. számára készített dokumentumfilmeket, részt vett a *Valahol Európában* (1948) című film készítésében, a *Talpalatnyi föld* (1948) vágója volt. 1949-ben rendezte első saját filmjét, az 50-es évek első felében regényeket dolgozott fel. Legismertebb filmje az 1955-ös *Budapesti tavasz*. 1948-tól tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán.

Marton Endre (1917–1979) 1945-ben a Vígszínház rendezője, 1946-tól 1949-ig főrendezője, 1949-ben a Nemzeti Színház szerződtette. Itt 1956-ig rendező, 1956–1971 között főrendező.

Méray Tibor (1924–2020) A Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett 1946-ban magyar–latin szakon. 1944-ben öt hónapot töltött kényszermunka-táborban, ezután három hónapig illegalitásban élt. 1945-ben a *Szabad Nép* munkatársa, hamarosan kulturális rovatának vezetője lett, később a Magyar Dolgozók Pártja napilapjának külföldi tudósítója, majd az Írószövetség *Csillag* című folyóiratának felelős szerkesztője volt. 1953–1954-ben a Magyar Írószövetség párttitkára, titkára, 1954-től a *Szabad Nép* szerkesztőbizottságának tagja. Mivel támogatta Nagy Imrét és reformelképzeléseit, eltávolították állásából, 1956-ban a *Béke és Szabadság*nál kapott munkát. 1957-ben disszidált.

Mezey Mária (1909–1983) Néhány évnyi vidéki szereplés után 1935-ben került a Belvárosi Színházhoz. A háború előtt a főváros majdnem minden magánszínházában játszott, 1946-ban szerepelt újra a Belvárosi Színházban. Az ötvenes években mellőzték, kabarékban, esztrádműsorokban lépett fel. 1949–1953 között az Operettszínházban és a Vidám Színpadon játszott, 1954–1956 között ismét az Operettszínház, 1956–1962-ben a Madách Színház tagja volt.

Molnár Miklós (1930–1981) 1957-ben végzett a Zeneművészeti Főiskolán, 1950–1953-ban a Magyar Rádió Vegyeskarának tagja, 1957-től 1962-ig a Magyar Néphadsereg Művész Együttesének szólóénekese.

Révai József 202 (1898–1959) Bécsi és berlini tanulmányai alatt csatlakozott a háborúellenes mozgalomhoz, a Galilei-körhöz és a forradalmi szocialistákhoz. 1918 őszén alapító tagja volt a Kommunisták Magyarországi Pártjának (KMP), egyik első munkatársa a *Vörös Újság*nak, a Tanácsköztársaság idején tanulmányokban elemezte a munkáshatalom elmélet problémáit, a Budapesti Központi Munkástanács tagja volt, a rendszer bukása után emigrált. Bécsben a *Proletár*, a *Bécsi Vörös Újság* és az *Új Március* lapoknál dolgozott, tagja volt a KMP 1925-ös kongresszusa titkárságának. Emigrációjából többször hazatért, illegális pártmunkát végzett, álnéven jelentetett meg cikkeket. 1930 végén három év börtönre ítélték, fogsága alatt két nagy tanulmányt írt, szabadulása után a Szovjetunióban, a Kommunista Internacionálénak dolgozott, részt vett a népfrontpolitika megtervezésében. A második világháború alatt a Kossuth-rádiónál dolgozott és szerepet vállalt a hadifoglyok antifasiszta átnevelésében; 1944-ben tért haza, tagja volt a debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd a Nemzeti Főtanácsnak. 1945–1950-ben a *Szabad Nép* főszerkesztője, 1945-től országgyűlési képviselő, 1949-től 1953-ig népművelési miniszter, 1953-tól

az Elnöki Tanács elnökhelyettese. 1956 júliusában a Politikai Bizottság tagja lett, a forradalom után a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának tagja.

Sebestyén György (1930–1990) Filozófiát és néprajzot tanult, 1952-től a *Magyar Nemzet* újságírója, majd kulturális rovatvezetője volt, tanulmányt írt *Művészet és hazafiság* címmel. 1956-ban a reformkommunistákhoz csatlakozott, a forradalom bukása után Bécsbe disszidált, ahol német nyelven írt regényeket, színműveket.

Simon Zsuzsa (1910–1996) Pályáját 1932-ben a Belvárosi Színházban kezdte, a 40-es évek elején az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesülettel lépett fel. 1945-től 1947-ig a Nagyváradi Állami Színház igazgatója, 1949–1951-ben a Belvárosi Színház igazgatója, 1950–1956 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola főigazgatója. 1957-től 1960-ig a Petőfi és a Jókai Színház igazgatója.

Székely Endre (1912–1989) 1937-ben végzett a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés szakán, majd a Bőrös Szakszervezet kórusát vezette, illetve a Vándor-kórus karmesterhelyettese volt. 1945-ben megszervezte a Magyar Zeneművészek Szabad Szakszervezetét és a Munkás Kultúrszövetséget, a magyar kórusokat összefogó Bartók Szövetség főtitkára volt. 1950–1952-ben a Magyar Rádió kórusát vezette, 1954-től 1956-ig Sztálinvárosban szervezett kórust. 1959-től a Felsőfokú Tanítóképző Intézetben tanított.

Szendrő Ferenc (1911–1994) 1930-tól a háború végéig a munkás-kultúrmozgalom vezetője, 1937-től a Független Színpad tagja, estek szervezője a Zeneakadémián és a Vigadóban. 1945-től 1949-ig a Munkás Kultúrszövetség főtitkára, 1949–1950-ben a Miskolci Nemzeti Színház, később az Ifjúsági és az Úttörő Színház igazgatója. 1957-ben megalapította az Irodalmi Színpadot, amelyet nyugdíjazásáig igazgatott.

Szilágyi Bea (1908–1987) 1928-ban lett a kolozsvári opera táncosnője, 1945-től szerepelt a Szabad, a Magyar, a Madách és a Vígszínházban kisebb karakterszerepekben. Az államosítás után a Vidám Színpad társulatának tagja volt, 1951-től 1956-ig a Színházművészeti Szövetség főtitkára volt. 1950-től a Színház- és Filmművészeti Főiskolán tanított színészetet és zenés rendezést, a Fővárosi Operettszínház játékmestere volt.

Szörényi Éva (1917–2009) 1935-ben végzett a Színművészeti Akadémián, és a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1956-ig játszott itt, amikor Ausztriába, onnan az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. Nagy sikerrel játszott klasszikus és modern darabokban, tragédiákban és vígjátékokban egyaránt.

Tamássy Zdenko (1921–1987) 1946-ban végzett a Zeneművészeti Főiskola zongoratanszakát, emellett zeneszerzést tanult. A Magyar Rádiónál dolgozott, majd 1953–1954-ben a Zenei Osztályát vezette, majd a Könnyű Zenei Osztály lektora és a Sanzon és Táncdal Bizottság elnöke lett. Számos rádióoperettet és zenés játékot írt, 1951-től ő szerezte Kollányi Ágoston népszerű tudományos kisfilmjeinek zenéjét, 1958-tól dolgozott a Magyar Televíziónál.

Tardos Béla (1910–1966) A Nemzeti Zenede zongoratanszakán végzett 1931-ben, majd két éven át zeneszerzést tanult Kodály Zoltántól a Zeneművészeti Főiskolán. Pályája elején munkásénekkarokat vezényelt, 1941-től a Vándor-kórust, 1944-ben Bukarestben szervezett munkáskórust. 1945-től 1948-ig a Szikra Kiadó zenei szerkesztője volt, 1950-ben az Országos Filharmónia igazgatója lett, 1955-től haláláig a Zeneműkiadót igazgatta. Több zenekari művet is írt.

Tolnay Klári (1914–1998) 1934-ben fedezte fel a Vígszínház, ahol 1946-ig játszott, majd két évet a Művész Színháznál töltött. 1948–1949-ben a Vígszínház társigazgatója, 1950-től a Madách Színház vezető művésze volt. 1934-től több filmben is főszerepet játszott. Eleinte naivaszerepeket, később tragikus modern hősnőket alakított.

Trencsényi Waldapfel Imre (1908–1970) 1932-ben végzett magyar–latin–görög szakos tanárként és doktorként, csatlakozott a Stemmához, Kerényi Károly fiatal írókból és ókortudósokból álló csoportjához, összebarátkozott Radnóti Miklóssal és József Attilával. 1938-tól 1946-ig az Új Idők Irodalmi Rt. tudományos lektora, az Új Idők Lexikona munkatársa volt. 1946–1948-ban a Fővárosi Népművelési Központnál dolgozott és az *Új Szó* újság rovatvezetője volt, 1948–50-ig a szegedi tudományegyetem professzora, 1949-től rektora, 1950-től haláláig az Eötvös Loránd Tudományegyetem latin-görög-filozófiai intézetének vezető tanára, 1950–1953-ban az egyetem rektora volt. Részt vett az úttörőmozgalom megszervezésében és pedagógiai irányításában, az Ókortudományi Társaság elnöke volt. A 30-as évek második végétől több folyóiratot és könyvet szerkesztett, 1950-től az *Acta Antiquá*t, 1952 és 1958 között egy világirodalmi antológia több kötetét, 1955-ben az ő válogatásában, fordításában és szerkesztésében jelentek meg Cicero művei magyarul. 1956-tól 1965-ig a *Magyar Tudomány*t és a *Regék és mondák* című sorozatot. Feleségével meséket írt, bevezetőket görög és latin szerzők műveihez, több száz irodalmi és vallástörténeti tanulmányt szerzett, illetve ismertetterjesztő füzeteket klasszikus szerzőkről.

Várkonyi Zoltán (1912–1979) 1934-ben végezte el a Színművészeti Akadémiát, a Nemzeti, majd a Madách Színház tagja volt. 1945-től a Művész Színház igazgatója, 1950–1962 között a Nemzeti Színház művésze, közben 1951-től 1953-ig A Magyar Néphadsereg Színházának főrendezője. 1949-től tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán.